

મહારાજ સયાજીરાવ વિશ્વવિદ્યાલય,
વડોદરા-સંચાલિત
પ્રાચીન ગુજ્જર ગ્રન્થમાલા

સામાન્ય સંપાદક
ડૉ. લોગીલાલ જ. સાંડેસરા,
એમ. એ., પીએચ. ડી.
અધ્યક્ષ, ગુજરાતી વિભાગ,
મ. સ. વિશ્વવિદ્યાલય, વડોદરા

ગ્રન્થ ૩

પ્રાચીન ફાગુ-સંગ્રહ

પ્રાચીન કાગુ-સંગ્રહ

વિક્રમના ચૌદમાથી અરાઢમા સૈકા સુધી રચાયેલાં આઠત્રીસ કાગુકાવ્યોનો
સમુચ્ચય-કૃતિપરિચય અને પ્રતિપરિચય, કાગુ-વિષયક અભ્યાસલેખ તથા
શબ્દકોશ સહિત

સંપાદક

લોગીલાલ જ. સાંડેસરા, એમ. એ., પીએચ. ડી.

સોમાલાઈ ધૂ. પારેખ, એમ. એ., એમ. એડ્.

મહારાજા સયાજીરાવ વિશ્વવિદ્યાલય, વડોદરા

૩૯૨

વિદ્યાર્થી આદૃતિ, ગુજરાતી દાઈપ

મૃદ્ય પાંચ રૂપિયા

પ્રાપ્તિસ્થાન

ગુનિવર્ણિટી પુસ્તકવેચાણુ વિભાગ

મજાસાળ સયાહરાવ ગુનિવર્ણિટી પ્રેસ,
રાજમહેલ દરવાજા પાસે, રાજમહેલ રોડ.

વ ટો દ રા

નિવેદન

(પહેલી આવૃત્તિ)

પ્રાચીન ગુર્જર ગ્રન્થમાલાનું આ ત્રીજું પ્રકાશન ‘પ્રાચીન કાવ્ય-સંગ્રહ’ અભ્યાસીઓ સમક્ષ રજૂ કરતાં આનંદ થાય છે. જૂના ગુજરાતી સાહિત્યના એક રસપ્રદ પ્રકારના આડત્રીસ નમૂનાઓનો આ સમુચ્ચય સાહિત્ય તેમ જ ભાષાના અભ્યાસ માટે ઉપયોગી થશે એવી આશા છે.

આ એક જ પ્રકાશન માટે સાંકેત પ્રાચીન ઉસ્તપ્રતો એકત્ર કરવી પડી હતી. વડોદરા યુનિવર્સિટીના પ્રાચ્યવિદ્યા મંદિરના નિયામક પ્રો. ગોવિન્દલાલ ભટ્ટે એ સંસ્થાની ઉસ્તપ્રતોના ઉપયોગ માટે અમને બધી સગવડ આપી એ માટે તેમના આભારી છીએ. ગુજરાત વિદ્યાસભાના સંગ્રહમાંની કેટલીક ઉસ્તપ્રતોનો ઉપયોગ એ સંસ્થામાંના મારા સેવાકાળ દરમિયાન હું કરી શક્યો હતો. પ્રાચીન ગ્રન્થલંકારોના સમુદ્ધારક અને સંશોધક પૂ. મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીએ આ સંગ્રહ છપાઈ રહ્યો ત્યાં સુધી જુદા જુદા લંકારોમાંથી કાઢ્યાઓની સંખ્યા-બંધ ઉસ્તપ્રતો મેળવી આપી હતી અને તેમના અંતેવાસી પૂ. પં. શ્રી. રમણિકવિજયજીએ આ સંગ્રહના સંપાદનમાં અંગત રસ લઈ અનેક પોથીઓં અમને ઉપયોગ માટે આપી હતી અને લાંબા સમય સુધી અમારી પાસે રહેવા દીધી હતી તે માટે તેમના ઋણી છીએ. પૂ. મુનિશ્રી કાન્તિવિજયજીએ લીંબડીના જ્ઞાનલંકારમાંથી જોઈતી ઉસ્તપ્રતો મેળવી આપી હતી. આ ઉપરાંત મારા સાહિત્યરસિક મિત્રો શ્રી. અગરચંદ્ર નાહટા, શ્રી. કનૈયાલાલ ભાઈશંકર દવે અને પં. અમૃતલાલ મોહનલાલ ભોજડે પોતાની પાસેની ઉસ્તપ્રતો ઉદારતાપૂર્વક ધીરીને અમને ઉપકૃત કર્યા છે. લગભગ ચારસો વર્ષના ગાળામાં રચાયેલા એક જ સાહિત્યપ્રકારના અનેક નમૂનાઓનો આ સંગ્રહ એ સર્વની સહાય વિના શક્ય બન્યો ન હોત.

વડોદરા યુનિવર્સિટી પ્રેસના કાર્યદક્ષ વ્યવસ્થાપક અને તેમના સહકાર્યકરોએ કામનાં અનેકવિધ દયાણોમાં આ ગ્રન્થમાલાનાં પુસ્તકોનું મુદ્રણ ચીવટથી નિયમિતપણે કર્યું છે એ માટે તેમના આભારી છીએ.

‘અધ્યાપકનિવાસ,’

વડોદરા
ચેત્રી પૂર્ણિમા,
સં. ૨૦૧૧

ભોગીલાલ જયચંદભાઈ સાંડેસરા

સામાન્ય સંપાદક

ડૉ. સાંડેસરાનાં અન્ય પુસ્તકો

- સંઘવિન્યક્ત સિંહાસનચત્રીસી (૧૯૩૩)
માધવદ્રુત રૂપચુન્દર કથા (૧૯૩૪)
વીરસિંહદ્રુત ઉપાદેશ (૧૯૩૮)
વાઘલાઓનું શુદ્ધરાત (૧૯૩૯)
મનિસારદ્રુત કર્પૂરમંજરી (૧૯૪૧)
પ્રાચીન શુદ્ધરાતી સાહિત્યમાં વૃત્તરચના (૧૯૪૧)
ઈન્દિરાસતી કેડી—લેખસંગ્રહ (૧૯૪૫)
સંઘદાસગણિદ્રુત વસુદેવ-હિંદી—અનુવાદ (૧૯૪૬)
વસ્તુપાલ કા વિદ્યામંડલ—હિન્દી અનુવાદ (૧૯૪૭)
વસ્તુપાત્રનું વિદ્યામંડળ અને બીજા લેખો (૧૯૪૮)
સત્તરમા શતકનાં પ્રાચીન શુદ્ધર કાવ્ય (૧૯૪૮)
જ્યેષ્ઠીમહા જ્ઞાનિ અને મહાપુરાણ (૧૯૪૮)
પંચતંત્ર (૧૯૪૯)
જગન્નાથપુરી અને ઓરિસાના પુરાતન અવશેષો (૧૯૫૧)
દેવનન્દાચાર્ય કા શિષ્યમંડલ—હિન્દી અનુવાદ (૧૯૫૧)
વંત આગમસાહિત્યમાં શુદ્ધરાત (૧૯૫૨)
ઉત્તરોદયન સપ્ત, અવ્યયન ૧-૧૮ (૧૯૫૨)
બાર્તાત્રય આર્યભાષા અને હિન્દી (૧૯૫૨)
નંમિચંદ્રભંડારી-વિનયિત પશ્ચિમક પ્રકરણ, ત્રણ બાલાવંશોધ સાંકેત (૧૯૫૩)
Literary Circle of Mahāmātya Vastupāla and Its Contribution
to Sanskrit Literature (1953)

અનુક્રમ

નિવેદન

કૃતિપરિચય અને પ્રતિપરિચય

૧-૩૮

કાવ્યનો સાહિત્યપ્રકાર

૩૯-૫૬

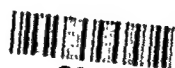
- (૧) જિનપદ્મસૂરિકૃત સ્થૂલિભદ્ર કાવ્ય ૩-૬
- (૨) રાજશેખરસૂરિકૃત નેમિનાથ કાવ્ય ૭-૧૦
- (૩) કૃષ્ણપ્રીય જયસિંહસૂરિકૃત પ્રથમ નેમિનાથ કાવ્ય ૧૧-૧૫
- (૪) કૃષ્ણપ્રીય જયસિંહસૂરિકૃત દ્વિતીય નેમિનાથ કાવ્ય ૧૬-૨૦
- (૫) પ્રસન્નચન્દ્રસૂરિકૃત રાવણિ પાર્શ્વનાથ કાવ્ય ૨૧-૨૩
- (૬) અજ્ઞાત કવિકૃત જગન્નરવામી કાવ્ય ૨૪-૨૯
- (૭) મેરુનન્દનકૃત જીરાપક્ષી પાર્શ્વનાથ કાવ્ય ૩૦-૩૫
- (૮) સમુદયકૃત નેમિનાથ કાવ્ય ૩૬-૪૦
- (૯) અજ્ઞાત કવિકૃત પુરુષોત્તમ પાંડવ કાવ્ય ૪૧-૪૪
- (૧૦) અજ્ઞાત કવિકૃત ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી કાવ્ય ૪૫-૪૮
- (૧૧) સમરકૃત નેમિનાથ કાવ્ય ૪૯
- (૧૨) પદ્મકૃત નેમિનાથ કાવ્ય ૫૦-૫૧
- (૧૩) ગુણચંદ્રસૂરિકૃત વસંત કાવ્ય ૫૨-૫૩
- (૧૪) ધનદેવગણિકૃત સુરંગાભિધ નેમિ કાવ્ય ૫૪-૬૩
- (૧૫) રત્નમંડનગણિકૃત નારીનિરાસ કાવ્ય ૬૪-૭૧
- (૧૬) હેમરત્નસૂરિ કાવ્ય ૭૨-૭૩
- (૧૭) આગમમાણિકૃત જિનહંસગુરુ નવરંગ કાવ્ય ૭૪-૭૬
- (૧૮) અજ્ઞાત કવિકૃત રાણપુરમંડન ચતુર્મુખ આદિનાથ કાવ્ય ૭૭-૮૫
- (૧૯) ચતુર્ભુજકૃત ભ્રમરગીતા ૮૬-૯૪
- (૨૦) અજ્ઞાત કવિકૃત મોહિની કાવ્ય ૯૫-૯૯

(૨૧) અનાન કવિદ્રુત કામીજનવિશ્રામ નરંગ ગીત	૧૦૦-૧૦૩
(૨૨) અનાન કવિદ્રુત ચુપ્પાં કાગ	૧૦૪-૧૦૬
(૨૩) અનાન કવિદ્રુત કાગ	૧૧૦-૧૧૧
(૨૪) અનાન કવિદ્રુત વાઘાણુન કાગ	૧૧૨-૧૧૩
(૨૫) અનાન કવિદ્રુત નેમિનાથ કાગ	૧૧૪-૧૧૬
(૨૬) જગદંતસુ રિદ્રુત સ્થૂલિભદ્ર-કેશા પ્રેમવિલાસ કાગ	૧૧૭-૧૨૫
(૨૭) કમલકોમરદ્રુત ધર્મમુર્તિચર કાગ	૧૨૬-૧૨૮
(૨૮) માલદેવદ્રુત સ્થૂલિભદ્ર કાગ	૧૨૯-૧૪૧
(૨૯) વાચક કનકસામદ્રુત મંગલકલશ કાગ	૧૪૨-૧૬૨
(૩૦) કલ્યાણદ્રુત વાસુપૃષ્ઠ્ય મનોરમ કાગ	૧૬૩-૧૯૨
(૩૧) વિનયવિવર્યદ્રુત નેમિનાથ બ્રમરગીતા	૧૯૩-૨૦૦
(૩૨) વૃદ્ધિવિવર્યદ્રુત જ્ઞાનગીતા	૨૦૧-૨૦૬
(૩૩) લક્ષ્મીવલ્લભદ્રુત અધ્યાત્મ કાગ	૨૦૭-૨૦૮
(૩૪) ઉદયવિવર્યદ્રુત પાર્શ્વનાથ ગાગીતા	૨૦૯-૨૧૮

અનુપૂર્તિ

(૩૫) વિનયવંદન નિ કાગ	૨૨૧-૨૨૨
(૩૬) અનાન કવિદ્રુત વિરહ દેસાહરી કાગ	૨૨૩-૨૩૦
(૩૭) અમરવંદન નિ કાગ	૨૩૧-૨૩૨
(૩૮) જગદંતસુ રિદ્રુત દ્વિતિય નેમિનાથ કાગ	૨૩૩-૨૩૮
શબ્દકોશ	૨૩૯-૨૪૬

‘ પ્રાચીન ગુર્જર ગ્રન્થમાલા ’ના પ્રકાશન વિષે દેવલાલ અલિપ્રાગો.

કૃતિપરિચય અને પ્રતિપરિચય

દ્વાયુના સાહિત્યપ્રકારનો ઐતિહાસિક તેમ જ સાહિત્યિક દૃષ્ટિએ અભ્યાસ કરવામાં આ 'પ્રાચીન દ્વાયુ-સંગ્રહ'માં સંઘરાયેલી કૃતિઓનાં વસ્તુ, વિષય-નિરૂપણ, જાહેરચર્યાના આદિનો પરિચય ઉપયોગી હોઈ એ સાહિત્યપ્રકાર વિષે સર્વસામાન્ય વિચાર કરતાં પહેલાં આપણે કાલાનુક્રમે પ્રત્યેક કૃતિનું ટૂંકું અવલોકન કરીશું. સાથોસાથ એના કર્તા વિષે પણ પ્રાપ્ત માહિતી રજૂ કરીશું તથા જે સાધનો ઉપરથી કાવ્યનું સંપાદન થયું હશે એનો પણ પરિચય આપીશું.

[૧] જિનપદ્મસૂરિકૃત 'સ્થૂલિભદ્ર દ્વાયુ'

જિનપદ્મસૂરિકૃત 'સ્થૂલિભદ્ર દ્વાયુ' ગુજરાતી સાહિત્યનાં ઉપલબ્ધ દ્વાયુ-કાવ્યોમાં કાલાનુક્રમે બીજું છે. (એની પહેલાં, સં. ૧૩૪૨ના અરસામાં રચાયેલ 'જિનચંદ્રસૂરિ દ્વાયુ' માટે જુઓ અનુવર્તિમાં કાવ્યોંકે ૩૫) આ તથા એની પછીનો રાજશેખરસૂરિકૃત 'તેમિનાથ દ્વાયુ' બીજાં અનેક અપભ્રંશ અને પ્રાચીન ગુજરાતી કાવ્યો સાથે પાટણના ભંડારમાંથી મળ્યાં હતાં, અને સને ૧૯૨૦માં સદ્ગત ચિમનલાલ ડાહ્યાભાઈ દલાલ-સંપાદિત 'પ્રાચીન ગુર્જર કાવ્યસંગ્રહ'માં (ગાયકવાડ્ઝ ઓરિએન્ટલ સિરીઝ, નં. ૧૩)માં તે જગ્યાએ હતાં. શ્રી. દલાલના અકાળ અવસાનને કારણે પ્રસ્તાવના, ટિપ્પણ કે ઉપયોગમાં લેવાયેલી પ્રતિઓના પણ ઉલ્લેખ વિના એ પુસ્તક બહાર પડ્યું હતું તથા કેટલાક મુદ્રણદોષો પણ એમાં રહી જવા પામ્યા હતા. એ પુસ્તકની નકલો ઘણાં વર્ષથી મળતી નથી. વડોદરા વિશ્વવિદ્યાલયના સને ૧૯૫૪ અને ૧૯૫૫ના બી. એ.ના અભ્યાસક્રમમાં આ બન્ને કાવ્યો નિયત થયેલાં હોઈ વિદ્યાર્થીઓની અનુકૂળતા ખાતર સંક્ષિપ્ત પ્રસ્તાવના સાથે આ બંનેનું પુનઃસંપાદન Journal of the Oriental Institute, Baroda ના પુ. ૨, અંક ૩, માર્ચ ૧૯૫૩માં મેં કર્યું હતું. એ સંપાદન-માનો પાક આ સંગ્રહમાં પુનર્મુદ્રિત કરવામાં આવ્યો છે.

'સ્થૂલિભદ્ર દ્વાયુ'ના કર્તા જિનપદ્મસૂરિ જૈન શ્વેતાંબર સંપ્રદાય-અંતર્ગત ખરતર ગચ્છના આચાર્ય હતા. ખરતર ગચ્છની પદ્માવલિઓ પ્રમાણે, જિન-

કૃતિપરિચય અને પ્રતિપરિચય

દ્વાયના સાહિત્યપ્રકારનો ઐતિહાસિક તેમ જ સાહિત્યિક દૃષ્ટિએ અભ્યાસ કરવામાં આ 'પ્રાચીન દ્વાય-સંગ્રહ'માં સંઘરાયેલી કૃતિઓનાં વસ્તુ, વિષય-નિરૂપણ, જોદોરચના આદિનો પરિચય ઉપયોગી હોઈ એ સાહિત્યપ્રકાર વિષે સર્વસામાન્ય વિચાર કરતાં પહેલાં આપણે કાલાનુક્રમે પ્રત્યેક કૃતિનું ટૂંકું અવલોકન કરીશું. સાથોસાથ એના કર્તા વિષે પણ પ્રાપ્ત સાહિત્ય રજૂ કરીશું તથા જે સાધનો ઉપરથી કાવ્યનું સંપાદન થયું હશે એનો પણ પરિચય આપીશું.

[૧] જિનપદ્યસૂરિકૃત 'સ્થૂલિભદ્ર દ્વાય'

જિનપદ્યસૂરિકૃત 'સ્થૂલિભદ્ર દ્વાય' ગુજરાતી સાહિત્યનાં ઉપલબ્ધ દ્વાય-કાવ્યોમાં કાલાનુક્રમે બીજું છે. (એની પહેલાં, સં. ૧૩૪૧ના અરસામાં રચાયેલ 'જિનયંદ્યસૂરિ દ્વાય' માટે જુઓ અનુવૃત્તિમાં કાવ્યાંક ૩૫) આ તથા એની પછીનો રાજશેખરસૂરિકૃત 'તેમિનાથ દ્વાય' બીજાં અનેક અપભ્રંશ અને પ્રાચીન ગુજરાતી કાવ્યો સાથે પાટણના લંડારમાંથી મળ્યાં હતાં, અને સને ૧૯૨૦માં સદ્ગત ચિમનલાલ ડાહ્યાસાઈ દલાલ-સંપાદિત 'પ્રાચીન ગુર્જર કાવ્યસંગ્રહ'માં (ગાયકવાડ્ઝ ઓરિયેન્ટલ સિરીઝ, નં. ૧૩)માં તે છપાયાં હતાં. શ્રી. દલાલના અકાળ અવસાનને કારણે પ્રસ્તાવના, ટિપ્પણ કે ઉપયોગમાં લેવાયેલી પ્રતિઓના પણ ઉલ્લેખ વિના એ પુસ્તક બહાર પડ્યું હતું તથા કેટલાક મુદ્રણદોષો પણ એમાં રહી જવા પામ્યા હતા. એ પુસ્તકની નકલો ઘણાં વર્ષથી મળતી નથી. વડોદરા વિશ્વવિદ્યાલયના સને ૧૯૫૪ અને ૧૯૫૫ના બી. એ.ના અભ્યાસક્રમમાં આ બન્ને કાવ્યો નિયત થયેલાં હોઈ વિદ્યાર્થીઓની અનુકૂળતા ખાતર સંક્ષિપ્ત પ્રસ્તાવના સાથે આ બંનેનું પુનઃસંપાદન Journal of the Oriental Institute, Baroda ના પુ. ૨, અંક ૩, માર્ચ ૧૯૫૩માં મેં કર્યું હતું. એ સંપાદન-માનો પાઠ આ સંગ્રહમાં પુનર્મુદ્રિત કરવામાં આવ્યો છે.

'સ્થૂલિભદ્ર દ્વાય'ના કર્તા જિનપદ્યસૂરિ જૈન શ્વેતાંબર સંપ્રદાય-અંતર્ગત ખરતર ગરબના આચાર્ય હતા. ખરતર ગરબની પદ્યવલિઓ પ્રમાણે, જિન-

દ્રોણર્ષના સમયથી માંડી ઇતિહાસકારોએ એનો ઉપયોગ કરેલો છે. ‘પ્રળન્ધ-
ક્રોશ’ની રચના સં. ૧૪૦૫માં થયેલી છે. શ્રીધરાચાર્યકૃત પ્રસિદ્ધ
‘ન્યાયકન્દલી’ ઉપરની પંજિકા, હાસ્યરસિક દુયકાઓનો એક સંગ્રહ
‘વિનોદકથાસંગ્રહ,’ ‘સ્યાદ્વાદકલિકા-સ્યાદ્વાદદીપિકા,’ ‘રતનાવતારિકા
પંજિકા,’ તથા ૧૮૦ શ્લોકોમાં વિવિધ દર્શનોનો પરિચય આપતો ‘પદ્મદર્શન-
સમુચ્ચય’ એ એમના ખીજ સંસ્કૃત ગ્રન્થો છે. ઐતિહાસિક પ્રળન્ધો લખનાર,
ન્યાયશાસ્ત્રના કૃટ ગ્રન્થ ઉપર ટિપ્પણ લખનાર તથા વિનોદકથાઓનો-
સંસ્કૃતમાં કદાચ પહેલો જ-સંગ્રહ કરનાર રાજશેખરસુરિની વિદ્વત્તા અનેક-
દેશીય હતી. એમનો ‘પ્રળન્ધ-ક્રોશ’ સં. ૧૪૦૫માં રચાયેલો હોઈ ‘નેમિનાથ
દ્વાયુ’ની રચના પણ એ અરસામાં જ થઈ હશે એમ માનવું ઉચિત છે.

‘નેમિનાથ દ્વાયુ’નો વિષય અમુક રીતે ‘સ્થૂલિભદ્ર દ્વાયુ’ના જેવો છે.
નેમિનાથ એક મહાન યાદવ હતા, અને દ્વારકામાં રહેતા અને દશ દશારે
તરીકે ઓળખાતા યાદવ રાજાઓમાંથી (જેમાં સમુદ્રવિજય સૌથી મોટા અને
વસુદેવ સૌથી નાના હતા) સમુદ્રવિજય અને તેમની પત્ની શિવાદેવીના પુત્ર
હતા. તેઓ જૈન ધર્મમાં બાવીસમા તીર્થંકર થયા હતા. નેમિનાથ લગ્ન કરવા
છેડતા નહોતા, પણ તેમના કાકાના દીકરા તથા વયમાં એમનાથી મોટા
શ્રીકૃષ્ણની પત્નીઓએ એમને વસંતખેલ કરતાં કરતાં માંડ લગ્ન કરવા માટે
મનાવ્યા હતા. રાજા ઉગ્રસેનની પુત્રી રાજમતી અથવા રાજુલ સાથે એમનું
લગ્ન નક્કી કરવામાં આવ્યું. જ્યારે નેમિનાથની જન દ્વારકામાંથી પસાર થતી
હતી ત્યારે જનૈયાઓને જમાંડવા માટે વાડામાં બાંધી રાખેલાં પશુઓ તેમણે
જોયાં. આ રીતે થનાર હિંસાની કલ્પના આવતાં જ એમને ઊંડી વિરક્તિ થઈ
અને લગ્ન કર્યા વિના તેઓ પાછા વળ્યા. અહીં કવિને વસંતનું, રાજમતીના
શણુગારનું અને નેમિનાથના વરઘોડાનું તેમ જ નિરાશ થયેલ રાજમતીના
હૃદયભાવોનું વર્ણન કરવાની સારી તક મળે છે. નેમિનાથે તો કશું નહિ
સાંભળતાં સાંવત્સરિક દાન દઈ ને સંસારનો ત્યાગ કર્યો; ગિરનાર ઉપર તેમનો
દીક્ષામહોત્સવ થયો અને ત્યાં જ તેમને કેવલજ્ઞાન અર્થાત્ સર્વજ્ઞતા પ્રાપ્ત થઈ.
રાજમતીએ પણ પોતે જેને મનથી પતિ તરીકે સ્વીકાર્યા હતા એમને
અનુસરીને દીક્ષા લીધી. બન્ને સિદ્ધિમાં ગયાં.

આ ‘નેમિનાથ દ્વાયુ’ની છંદોરચના જનપદસુરિના ‘સ્થૂલિભદ્ર દ્વાયુ’ને
બરાબર મળતી છે. એમાં ૨૭ કડીઓ છે. એના પણ સાત વિભાગ છે અને
દરેકમાં પહેલાં એક દુહો અને પછી શેષા આવે છે. ‘સ્થૂલિભદ્ર દ્વાયુ’ અથવા

ફોર્સના સમયથી માંડી ઇતિહાસકારોએ એનો ઉપયોગ કરેલો છે. ‘પ્રગ્નન્ધ-
ક્રાશ’ની રચના સં. ૧૪૦૫માં થયેલી છે. શ્રીધરાચાર્યકૃત પ્રસિદ્ધ
‘ન્યાયકન્દલી’ ઉપરની પંજિકા, હાસ્યરસિક દુયકાઓનો એક સંગ્રહ
‘વિનોદકથાસંગ્રહ,’ ‘સ્યાદ્વાદકલિકા-સ્યાદ્વાદદીપિકા,’ ‘રતનાવતારિકા
પંજિકા,’ તથા ૧૮૦ શ્લોકોમાં વિવિધ દર્શનોનો પરિચય આપતો ‘પદ્ધર્શન-
સમુચ્ચય’ એ એમના બીજા સંસ્કૃત ગ્રન્થો છે. ઐતિહાસિક પ્રગ્નન્ધો લખનાર,
ન્યાયશાસ્ત્રના કૃત ગ્રન્થ ઉપર ટિપ્પણ લખનાર તથા વિનોદકથાઓનો-
સંસ્કૃતમાં કદાચ પહેલો જ-સંગ્રહ કરનાર રાજશેખરચરિત્રની વિદ્વતા અનેક-
દેશીય હતી. એમનો ‘પ્રગ્નન્ધ-ક્રાશ’ સં. ૧૪૦૫માં રચાયેલો હોઈ ‘નેમિનાથ
દ્વાગુ’ની રચના પણ એ અરસામાં જ થઈ હશે એમ માનવું ઉચિત છે.

‘નેમિનાથ દ્વાગુ’નો વિષય અમુક રીતે ‘સ્થૂલિભદ્ર દ્વાગુ’ના જેવો છે.
નેમિનાથ એક મહાન યાદવ હતા, અને દ્વારકામાં રહેતા અને દશ દશારે
તરીકે ઓળખાતા યાદવ રાજાઓમાંથી (જેમાં સમુદ્રવિજય સૌથી મોટા અને
વસુદેવ સૌથી નાના હતા) સમુદ્રવિજય અને તેમની પત્ની શિવાદેવીના પુત્ર
હતા. તેઓ જૈન ધર્મમાં બાવીસમા તીર્થંકર થયા હતા. નેમિનાથ લગ્ન કરવા
ઇચ્છતા નહોતા, પણ તેમના કાકાના દીકરા તથા વયમાં એમનાથી મોટા
શ્રીકૃષ્ણની પત્નીઓએ એમને વસંતખેલ કરતાં કરતાં માંડ લગ્ન કરવા માટે
મનાવ્યા હતા. રાજા ઉગ્રસેનની પુત્રી રાજમતી અથવા રાજુલ સાથે એમનું
લગ્ન નક્કી કરવામાં આવ્યું. જ્યારે નેમિનાથની જન દ્વારકામાંથી પસાર થતી
હતી ત્યારે જનૈયાઓને જમાડવા માટે વાડામાં બાંધી રાખેલાં પશુઓ તેમણે
જેયાં. આ રીતે થનાર હિંસાની કલ્પના આવતાં જ એમને ઊડી વિરક્તિ થઈ
અને લગ્ન કર્યા વિના તેઓ પાછા વળ્યા. અહીં કવિને વસંતનું, રાજમતીના
શણુગારનું અને નેમિનાથના વરઘોડાનું તેમ જ નિરાશ થયેલ રાજમતીના
હૃદયભાવોનું વર્ણન કરવાની સારી તક મળે છે. નેમિનાથે તો કશું નહિ
સાંભળતાં સાંવત્સરિક દાન દઈ ને સંસારનો ત્યાગ કર્યો; ગિરનાર ઉપર તેમનો
દીક્ષામહેત્સવ થયો અને ત્યાં જ તેમને કેવલજ્ઞાન અર્થાત્ સર્વજ્ઞતા પ્રાપ્ત થઈ.
રાજમતીએ પણ પોતે જેને મનથી પતિ તરીકે સ્વીકાર્યા હતા એમને
અનુસરીને દીક્ષા લીધી. બન્ને સિદ્ધિમાં ગયાં.

આ ‘નેમિનાથ દ્વાગુ’ની છંદોરચના જિનપદ્મચરિત્રના ‘સ્થૂલિભદ્ર દ્વાગુ’ને
બરાબર મળતી છે. એમાં ૨૭ કડીઓ છે. એના પણ સાત વિભાગ છે અને
દરેકમાં પહેલાં એક દુહો અને પછી રોળા આવે છે. ‘સ્થૂલિભદ્ર દ્વાગુ’ અથવા

(૨૪૮-૫૫) સચવાયેલાં છે, અને તે ઉપરથી ડાઈ દળદાર સંગ્રહપોથીનો આ એક નાનો શો અંશ છે એમ જણાય છે. આ પત્રોને પાછળથી ડાઈ એ નવા અંક આપ્યા છે અને તે ૩૧ થી ૩૮ છે. એમાં અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ જંબુસ્વામી ફાગ ’ (કાવ્યાંક ૬)ની છેલ્લી દસ કડીઓ, ‘ ગણપતિ ફાગ ’ નામે એક અશ્લીલ ફાગ, ‘ મોહિની ફાગ, ’ પ્રસન્નચંદ્રસૂરિકૃત ‘ રાવણિ પાર્શ્વનાથ ફાગ, ’ જયસિંહસૂરિના બે ‘ નેમિનાથ ફાગ, ’ ‘ કાન્હડ બાર માસ ’ તથા છેલ્લે દેવસૂરિના પ્રશંસાત્મક પવાડાની પ્રારંભિક સાડાતેર કડીઓ છે; એ પછીનો ભાગ અધૂરો છે. આ તૃટિત હસ્તપ્રતમાં ક્યાંય લેખનવર્ષ નથી. પણ લિપિ ઉપરથી તે વિક્રમના સોળમા શતક કરતાં અર્વાચીન લાગતી નથી, આ પ્રતિમાં સર્વત્ર ‘ બ ’ ને સ્થાને ‘ વ ’ લખેલો છે, જેમ કે—‘ બોલ ’ ને બદલે ‘ વોલ, ’ ‘ બાલ ’ ને બદલે ‘ વાલ, ’ ‘ બાણુ ’ ને બદલે ‘ વાણુ, ’ ઇત્યાદિ. મૂલ પ્રતની આ લાક્ષણિકતા જેમની તેમ રાખી છે. -

[૫] પ્રસન્નચંદ્રસૂરિકૃત ‘ રાવણિ પાર્શ્વનાથ ફાગ ’

હમણાં જ જેનો નિર્દેશ કર્યો એ સંગ્રહપોથીમાંથી આ કાવ્ય મળેલું છે. એના કર્તા પ્રસન્નચંદ્રસૂરિ, એને અંતે નિર્દેશ છે તે પ્રમાણે. ઉપર્યુક્ત જયસિંહસૂરિના શિષ્ય છે, એટલે એમનું આ કાવ્ય પણ સં. ૧૪૨૨ આસપાસ—સંભવતઃ એથી કંઈક આ તરફના કાળમાં રચાયું હશે.

રાવણિ એ અલ્વર પાસે આવેલું એક ગામ છે. ત્યાંના પાર્શ્વનાથના મંદિરની પ્રશસ્તિરૂપે કવિએ આ ફાગ રચ્યો છે. એમાં પ્રારંભમાં વનશ્રીનું વર્ણન કરીને કવિ વસંતની શોભા વર્ણવે છે, તથા મંદિરમાં થતી પૂજનનું છટાદાર બયાન કરીને ૧૬ કડીના આ ટૂંકા કાવ્યની સમાપ્તિ કરે છે.

કાવ્યનો છંદોબંધ દૂહા અને રોળા વડે બંધાયેલ ચાર ‘ ભાસ ’માં વિભક્ત થયેલ છે.

[૬] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ જંબુસ્વામી ફાગ ’

સં. ૧૪૩૦ જેટલા જૂના સમયમાં રચાયેલાના સ્પષ્ટ નિર્દેશવાળું આ સુંદર કાવ્ય પાટણમાં મુનિશ્રી જશવિજયજી પાસેથી મળેલી એક હસ્તપ્રત ઉપરથી મુંબઈના ‘ ગુજરાતી ’ સાપ્તાહિકના સં. ૧૯૮૮ના દીપોત્સવી અંકમાં મેં છપાવ્યું હતું. કેટલીક રીતે મહત્ત્વની આ કૃતિ પછી દુર્લભ હોવાથી આ વિષયના અભ્યાસીઓની માગણીથી ‘ જૈન સત્યપ્રકાશ, ’ મેન્ડૂન ૧૯૪૬માં

(૨૪૮-૫૫) સચવાયેલાં છે, અને તે ઉપરથી ડાઈ દળદાર સંગ્રહપોથીનો આ એક નાનો શો અંશ છે એમ જણાય છે. આ પત્રોને પાછળથી ડાઈ એ નવા અંક આપ્યા છે અને તે ૩૧ થી ૩૮ છે. એમાં અજ્ઞાત કવિદૃત ‘જંબુસ્વામી કાગ’ (કાવ્યાંક ૬)ની છેલ્લી દસ કડીઓ, ‘ગણપતિ કાગ’ નામે એક અશ્લીલ કાગ, ‘મોહિની કાગ,’ પ્રસન્નચંદ્રસૂરિદૃત ‘રાવણિ પાર્શ્વનાથ કાગ,’ જયસિંહસૂરિના બે ‘નેમિનાથ કાગ,’ ‘કાન્દક બાર માસ’ તથા છેલ્લે દેવસૂરિના પ્રશંસાત્મક પવાડાની પ્રારંભિક સાડાતેર કડીઓ છે; એ પછીનો ભાગ અધૂરો છે. આ તૃટિત હસ્તપ્રતમાં ક્યાંય લેખનવર્ષ નથી. પણ લિપિ ઉપરથી તે વિક્રમના સોળમા શતક કરતાં અર્વાચીન લાગતી નથી, આ પ્રતિમાં સર્વત્ર ‘બ’ ને સ્થાને ‘વ’ લખેલો છે, જેમ કે—‘બોલ’ ને બદલે ‘વોલ,’ ‘બાલ’ ને બદલે ‘વાલ,’ ‘બાણ’ ને બદલે ‘વાણ,’ ઇત્યાદિ. મૂલ પ્રતની આ લાક્ષણિકતા જેમની તેમ રાખી છે.

[૫] પ્રસન્નચંદ્રસૂરિદૃત ‘રાવણિ પાર્શ્વનાથ કાગ’

હમણાં જ જેનો નિર્દેશ કર્યો એ સંગ્રહપોથીમાંથી આ કાવ્ય મળેલું છે. એના કર્તા પ્રસન્નચંદ્રસૂરિ, એને અંતે નિર્દેશ છે તે પ્રમાણે. ઉપર્યુક્ત જયસિંહસૂરિના શિષ્ય છે, એટલે એમનું આ કાવ્ય પણ સં. ૧૪૨૨ આસપાસ—સંભવતઃ એથી કંઈક આ તરફના કાળમાં રચાયું હશે.

રાવણિ એ અલ્વર પાસે આવેલું એક ગામ છે. ત્યાંના પાર્શ્વનાથના મન્દિરની પ્રશસ્તિરૂપે કવિએ આ કાગ રચ્યો છે. એમાં પ્રારંભમાં વનશ્રીનું વર્ણન કરીને કવિ વસંતની શોભા વર્ણવે છે, તથા મન્દિરમાં થતી પૂજનનું છટાદાર બયાન કરીને ૧૬ કડીના આ ટૂંકા કાવ્યની સમાપ્તિ કરે છે.

કાવ્યનો છંદોબંધ દૂહા અને રોળા વડે બંધાયેલ ચાર ‘લાસ’માં વિભક્ત થયેલ છે.

[૬] અજ્ઞાત કવિદૃત ‘જંબુસ્વામી કાગ’

સં. ૧૪૩૦ જેટલા જૂના સમયમાં રચાયાના સ્પષ્ટ નિર્દેશવાળું આ સુન્દર કાવ્ય પાટણમાં મુનિશ્રી જશવિજયજી પાસેથી મળેલી એક હસ્તપ્રત ઉપરથી મુંબઈના ‘ગુજરાતી’ સાપ્તાહિકના સં. ૧૯૮૮ના દીપોત્સવી અંકમાં મેં છપાવ્યું હતું. કેટલીક રીતે મહત્વની આ કૃતિ પછી દુર્લભ હોવાથી આ વિષયના અભ્યાસીઓની માગણીથી ‘જૈન સત્યપ્રકાશ,’ મેન્જૂન ૧૯૪૬માં

(૨૪૮-૫૫) સયવાયેલાં છે, અને તે ઉપરથી કોઈ દળદાર સંગ્રહપોથીનો આ એક નાનો શો અંશ છે એમ જણાય છે. આ પત્રોને પાછળથી કોઈ એ નવા અંક આપ્યા છે અને તે ૩૧ થી ૩૮ છે. એમાં અજ્ઞાત કવિકૃત ‘જંબુસ્વામી કાગ’ (કાવ્યાંક ૬)ની છેલ્લી દસ કડીઓ, ‘ગણપતિ કાગ’ નામે એક અશ્લીલ કાગ, ‘મોહિની કાગ,’ પ્રસન્નચંદ્રસૂરિકૃત ‘રાવણિ પાર્શ્વનાથ કાગ,’ જયસિંહસૂરિના ખે ‘નેમિનાથ કાગ,’ ‘કાન્હડ બાર માસ’ તથા છેલ્લે દેવ-સૂરિના પ્રશંસાત્મક પવાડાની પ્રારંભિક સાડાતેર કડીઓ છે; એ પછીનો ભાગ અધૂરો છે. આ ત્રુટિત હસ્તપ્રતમાં ક્યાંય લેખનવર્ષ નથી. પણ લિપિ ઉપરથી તે વિક્રમના સોળમા શતક કરતાં અર્વાચીન લાગતી નથી, આ પ્રતિમાં સર્વત્ર ‘બ’ ને સ્થાને ‘વ’ લખેલો છે, જેમ કે—‘બોલ’ ને બદલે ‘વોલ,’ ‘બાલ’ ને બદલે ‘વાલ,’ ‘બાણ’ ને બદલે ‘વાણ,’ ઇત્યાદિ. મૂલ પ્રતની આ લાક્ષણિકતા જેમની તેમ રાખી છે.

[૫] પ્રસન્નચંદ્રસૂરિકૃત ‘રાવણિ પાર્શ્વનાથ કાગ’

હમણાં જ જેનો નિર્દેશ કર્યો એ સંગ્રહપોથીમાંથી આ કાવ્ય મળેલું છે. એના કર્તા પ્રસન્નચંદ્રસૂરિ, એને અંતે નિર્દેશ છે તે પ્રમાણે. ઉપર્યુક્ત જયસિંહ-સૂરિના શિષ્ય છે, એટલે એમનું આ કાવ્ય પણ સં. ૧૪૨૨ આસપાસ—સંભવતઃ એથી કંઈક આ તરફના કાળમાં રચાયું હશે.

રાવણિ એ અલ્વર પાસે આવેલું એક ગામ છે. ત્યાંના પાર્શ્વનાથના મંદિરની પ્રશસ્તિરૂપે કવિએ આ કાગ રચ્યો છે. એમાં પ્રારંભમાં વનશ્રીનું વર્ણન કરીને કવિ વસંતની શોભા વર્ણવે છે, તથા મંદિરમાં થતી પૂજનનું છટાદાર બયાન કરીને ૧૬ કડીના આ ટૂંકા કાવ્યની સમાપ્તિ કરે છે.

કાવ્યનો છંદોબંધ દૂહા અને રોળા વડે બંધાયેલ ચાર ‘ભાસ’માં વિભક્ત થયેલ છે.

[૬] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘જંબુસ્વામી કાગ’

સં. ૧૪૩૦ જેટલા જૂના સમયમાં રચાયાના સ્પષ્ટ નિર્દેશવાળું આ સુંદર કાવ્ય પાટણમાં મુનિશ્રી જશવિજયજી પાસેથી મળેલી એક હસ્તપ્રત ઉપરથી મુંબઈના ‘ગુજરાતી’ સાપ્તાહિકના સં. ૧૯૮૮ના દીપોત્સવી અંકમાં મેં છપાવ્યું હતું. કેટલીક રીતે મહત્વની આ કૃતિ પછી દુર્લભ હોવાથી આ વિષયના અભ્યાસીઓની માગણીથી ‘જૈન સત્યપ્રકાશ,’ મેન્ડૂન ૧૯૪૬માં

(૨૪૮-૫૫) સચવાયેલાં છે, અને તે ઉપરથી કોઈ દળદાર સંગ્રહપોથીનો આ એક નાનો શો અંશ છે એમ જણાય છે. આ પત્રોને પાછળથી કોઈ એ નવા અંક આપ્યા છે અને તે ૩૧ થી ૩૮ છે. એમાં અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ જંબુસ્વામી કાગ ’ (કાવ્યાંક ૬)ની છેલ્લી દસ કડીઓ, ‘ ગણપતિ કાગ ’ નામે એક અશ્લીલ કાગ, ‘ મોહિની કાગ, ’ પ્રસન્નચંદ્રસૂરિકૃત ‘ રાવણિ પાર્શ્વનાથ કાગ, ’ જયસિંહસૂરિના બે ‘ નેમિનાથ કાગ, ’ ‘ કાન્હડ ખાર માસ ’ તથા છેલ્લે દેવસૂરિના પ્રશંસાત્મક પવાડાની પ્રારંભિક સાડાતેર કડીઓ છે; એ પછીનો ભાગ અધૂરો છે. આ ત્રુટિત હસ્તપ્રતમાં ક્યાંય લેખનવર્ષ નથી. પણ લિપિ ઉપરથી તે વિક્રમના સોળમા શતક કરતાં અર્વાચીન લાગતી નથી, આ પ્રતિમાં સર્વત્ર ‘ બ ’ ને સ્થાને ‘ વ ’ લખેલો છે, જેમ કે—‘ બોલ ’ ને બદલે ‘ વોલ, ’ ‘ બાલ ’ ને બદલે ‘ વાલ, ’ ‘ બાણુ ’ ને બદલે ‘ વાણુ, ’ ઇત્યાદિ. મૂલ પ્રતની આ લાક્ષણિકતા જેમની તેમ રાખી છે.

[૫] પ્રસન્નચંદ્રસૂરિકૃત ‘ રાવણિ પાર્શ્વનાથ કાગ ’

હમણાં જ જેનો નિર્દેશ કર્યો એ સંગ્રહપોથીમાંથી આ કાવ્ય મળેલું છે. એના કર્તા પ્રસન્નચંદ્રસૂરિ, એને અંતે નિર્દેશ છે તે પ્રમાણે. ઉપર્યુક્ત જયસિંહસૂરિના શિષ્ય છે, એટલે એમનું આ કાવ્ય પણ સં. ૧૪૨૨ આસપાસ—સંભવતઃ એથી કંઈક આ તરફના કાળમાં રચાયું હશે.

રાવણિ એ અલ્વર પાસે આવેલું એક ગામ છે. ત્યાંના પાર્શ્વનાથના મંદિરની પ્રશસ્તિરૂપે કવિએ આ કાગ રચ્યો છે. એમાં પ્રારંભમાં વનશ્રીનું વર્ણન કરીને કવિ વસંતની શોભા વર્ણવે છે, તથા મંદિરમાં થતી પૂજનનું છટાદાર બયાન કરીને ૧૬ કડીના આ ટૂંકા કાવ્યની સમાપ્તિ કરે છે.

કાવ્યનો છંદોબંધ દૂહા અને રોળા વડે બંધાયેલ ચાર ‘ ભાસ ’ માં વિભક્ત થયેલ છે.

[૬] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ જંબુસ્વામી કાગ ’

સં. ૧૪૩૦ જેટલા જૂના સમયમાં રચાયેલા સ્પષ્ટ નિર્દેશવાળું આ સુન્દર કાવ્ય પાટણમાં મુનિશ્રી જશવિજયજી પાસેથી મળેલી એક હસ્તપ્રત ઉપરથી મુંબઈના ‘ ગુજરાતી ’ સાપ્તાહિકના સં. ૧૯૮૮ના દીપોત્સવી અંકમાં મેં છપાવ્યું હતું. કેટલીક રીતે મહત્વની આ કૃતિ પછી દુર્લભ હોવાથી આ વિષયના અભ્યાસીઓની માગણીથી ‘ જૈન સત્યપ્રકાશ, ’ મેન્ગ્રૂન ૧૯૪૬માં

‘જાગૃરવામી કાગુ’નું કવિત્વ અને ભાષાપ્રૌઢિ જોતાં એના અનામી કર્તાએ ખીજાં પણ કાવ્યો રચ્યાં હશે એ વિશે શંકા નથી.

[૭] મેરુનન્દનકૃત ‘જીરાપદ્મી પાર્શ્વનાથ કાગુ’

આ કાવ્યના કર્તા મેરુનન્દન ઉપાધ્યાય ખરતર ગચ્છના જિનોદયસૂરિના શિષ્ય છે. અંતમાં ઉલ્લેખ છે તેમ, આ કાવ્ય તેમણે સં. ૧૪૩૨માં રચેલું છે. એ જ વર્ષમાં તેમણે પોતાના ગુરુ વિષેનો ‘જિનોદયસૂરિ વિવાહલિ’ (આચાર્ય જિનવિજયજી-સંપાદિત ‘જૈન ઐતિહાસિક ગુર્જર કાવ્યસંચય,’ પૃ. ૨૩૩-૨૩૭) રચ્યો છે. આ ઉપરાંત ‘અજિત-શાન્તિ સ્તવન’ એ એમની ખીજી કૃતિ પણ જાણવામાં છે (‘જૈન ગુર્જર કવિઓ,’ ભાગ ૧, પૃ. ૧૯).

ખીકાનેરવાળા શ્રી. અગરચંદ નાહટા પાસેની સં. ૧૪૯૩માં લખાયેલી સંગ્રહપોથીમાંથી આ કાવ્ય મળ્યું છે^૧ અને પાંચેક વર્ષ પહેલાંના મારા ખીકાનેર-જેસલમેરના પ્રવાસ દરમિયાન આ કાવ્યની મેં નકલ કરી લીધી હતી. પ્રસ્તુત સંગ્રહપોથીનાં પત્ર ૨૮૮-૯૦ ઉપર આ કાવ્ય લખાયેલું છે. ત્યાર પછી ગુજરાત વિદ્યાસભાની સં. ૧૫૧૧માં લખાયેલી એક સંગ્રહ-પોથીમાં પત્ર ૪૭૧-૭૩ ઉપર આ કાવ્ય જોવામાં આવતાં એનાં પાઠાન્તરો નોંધ્યાં છે. વિદ્યાસભાની પોથીમાં પત્ર ૪૭૪ ખૂટતું હોવાથી આ કૃતિનો ૪૯મી કડી પછીનો કાવ્યાંશ એમાં નથી; એટલે એ પછીનાં પાઠાન્તર નોંધી શકાયાં નથી.

૧ આ સંગ્રહપોથીના પ્રારંભપત્રમાં અનુક્રમ-સૂચિના પહેલાં નીચે પ્રમાણે પુષ્પિકા છે:

॥ ૬૦ ॥ સંવત ૧૪૬૩ વર્ષે વૈશાખમાસે પ્રથમ પક્ષે ૮ દિને સોમે શ્રીખૂહત ખરતરગચ્છે શ્રીજિનભદ્રસૂરિગુરો વિજયમાને શ્રીકીર્તિરત્નસૂરીણાં શિષ્યેણુ શિવ-કુંજરમુનિના નિજપુણ્યાર્થે સ્વાધ્યાયપુસ્તિકા લિખિતા ચિરં નંદતાત્ । શ્રીયોગિની-પુરે ॥ શ્રી ॥

શ્રી. ગાંધીના પુસ્તકમાં (પૃ. ૭૧) આ સંગ્રહપોથી સં. ૧૫૧૬માં લખાયારો નિર્દેશ છે, એ ખરાબર નથી.

૨ વિદ્યાસભાવાળી પોથીમાં આ કાવ્યને અંતે લેખનસંવત નથી, પણ આ કાગુ-સંગ્રહમાં ક્રમાંક ૧૦ તરીકે લેવાયેલ ‘ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી કાગ’ એ પોથીમાં પત્ર ૪૭૦ ઉપર ખૂરો થાય છે, અને અંતે નીચે મુજબ પુષ્પિકા છે—‘ઇતિ શ્રીભરતેશ્વર ચક્રવર્તિ કાગુ સમાપ્તઃ । સં. ૧૫૧૧.’

‘જાંબુરવામી ફાગુ’નું કવિત્વ અને ભાષાપ્રૌઢિ જોતાં એના અનામી કર્તાએ ખીજાં પણ કાવ્યો રચ્યાં હશે એ વિશે શંકા નથી.

[૭] મેરુનન્દનકૃત ‘જીરાપદ્મી પાર્શ્વનાથ ફાગુ’

આ કાવ્યના કર્તા મેરુનન્દન ઉપાધ્યાય ખરતર ગચ્છના જિનોદયસૂરિના શિષ્ય છે. અંતમાં ઉલ્લેખ છે તેમ, આ કાવ્ય તેમણે સં. ૧૪૩૨માં રચેલું છે. એ જ વર્ષમાં તેમણે પોતાના ગુરુ વિષેનો ‘જિનોદયસૂરિ વિવાહલઉ’ (આચાર્ય જિનવિજયજી-સંપાદિત ‘જૈન ઐતિહાસિક ગુર્જર કાવ્યસંચય,’ પૃ. ૨૩૩-૨૩૭) રચ્યો છે. આ ઉપરાંત ‘અજિત-શાન્તિ સ્તવન’ એ એમની બીજી કૃતિ પણ જાણવામાં છે (‘જૈન ગુર્જર કવિઓ,’ ભાગ ૧, પૃ. ૧૯).

બીકાનેરવાળા શ્રી. અગરચંદ નાહટા પાસેની સં. ૧૪૯૩માં લખાયેલી સંગ્રહપોથીમાંથી આ કાવ્ય મળ્યું છે^૧ અને પાંચેક વર્ષ પહેલાંના મારા બીકાનેર-જેસલમેરના પ્રવાસ દરમિયાન આ કાવ્યની મેં નકલ કરી લીધી હતી. પ્રસ્તુત સંગ્રહપોથીનાં પત્ર ૨૮૮-૯૦ ઉપર આ કાવ્ય લખાયેલું છે. ત્યાર પછી ગુજરાત વિદ્યાસભાની સં. ૧૫૧૧માં લખાયેલી એક સંગ્રહ-પોથીમાં પત્ર ૪૭૧-૭૩ ઉપર^૨ આ કાવ્ય જોવામાં આવતાં એનાં પાઠાન્તરો નોંધ્યાં છે. વિદ્યાસભાની પોથીમાં પત્ર ૪૭૪ ખૂટતું હોવાથી આ કૃતિનો ૪૯મી કડી પછીનો કાવ્યાંશ એમાં નથી; એટલે એ પછીનાં પાઠાન્તર નોંધી શકાયાં નથી.

૧ આ સંગ્રહપોથીના પ્રારંભપત્રમાં અનુક્રમ-સૂચિના પહેલાં નીચે પ્રમાણે પુષ્પિકા છે:

॥ ૬૦ ॥ સંવત ૧૪૯૩ વર્ષે વૈશાખમાસે પ્રથમ પક્ષે ૮ દિને સોમે શ્રીબૃહત્ ખરતરગચ્છે શ્રીજિનભદ્રસૂરિગુરૌ વિજયમાને શ્રીકીર્તિરત્નસૂરીણાં શિષ્યેણ શિવ-કુંજરમુનિના નિજપુણ્યાર્થે સ્વાધ્યાયપુસ્તિકા લિખિતા ચિરં નંદતાત્ । શ્રીયોગિની-પુરે ॥ શ્રી ॥

શ્રી. ગાંધીના પુસ્તકમાં (પૃ. ૭૧) આ સંગ્રહપોથી સં. ૧૫૧૯માં લખાયેલો નિર્દેશ છે, એ ખરાખર નથી.

૨ વિદ્યાસભાવાળી પોથીમાં આ કાવ્યને અંતે લેખનસંવત નથી, પણ આ ફાગુ-સંગ્રહમાં ક્રમાંક ૧૦ તરીકે લેવાયેલ ‘ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી ફાગુ’ એ પોથીમાં પત્ર ૪૭૦ ઉપર પૂરે થાય છે, અને અંતે નીચે મુજબ પુષ્પિકા છે—‘ઇતિ શ્રીભરતેશ્વર ચક્રવર્તિ ફાગુ સમાપ્તઃ । સં. ૧૫૧૧.’

‘લટકણિયા’ તરીકે ‘અરે’ શબ્દ આવે છે, તે જાહેરમાં ગાવાના પ્રકાર તરીકે ફાગુ હોવાનું સૂચન કરે છે. બીજી પ્રતમાં ‘અરે’ શબ્દ નથી. ટેટલાક ફાગુઓમાં ‘અરે’ ને બદલે અમુક કડીઓના આરંભમાં ‘અહ’ અથવા ‘અહે’ શબ્દ પણ આવે છે. જોકે સર્વત્ર એ ‘લટકણિયા’ તરીકે હોય એવું નથી.

[૯] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘પુરુષોત્તમ પાંચ પાંડવ ફાગ’

શ્રી. અગરચંદ નાહટાની સં. ૧૪૯૩ના ઉલ્લેખવાળી સંગ્રહપોથીમાં પત્ર ૨૯૭-૨૯૮માં આ કાવ્ય મળ્યું છે.

પાંચે પાંડવોને, એમના લગ્ન પછી, દ્રૌપદી સાથે લઈને પાંડુ રાજા હસ્તિનાપુરમાં આવે છે. ત્યાં એમનો સત્કાર થાય છે તથા નગરમાં ઉત્સવ થાય છે એનું વર્ણન કવિ કરે છે. ગંગા-યમુનાના અંતરાલમાં આવેલા કુલપર્વત ઉપર પાંડવો અને યાદવો ક્રીડા માટે જાય છે. ત્યાં ખીલેલી વસંતનું કવિ વર્ણન કરે છે, અને એ રીતે ‘ફાગુ’ નામની સાર્થકતા થાય છે. કુંતી-પુત્રોની સાથે કૃષ્ણ આમ ક્રીડા કરતા હતા એટલામાં નારદ ઋષિ ત્યાં ગગન-માર્ગે આવે છે. બધા વંદન કરે છે અને નારદ એમને આશીષ આપે છે અને ઋષિતીર્થને વંદન કરવાના માહાત્મ્યનો ઉલ્લેખ કરીને કવિ ફાગુની સમાપ્તિ કરે છે.

૨૪ કડીના આ ફાગુનો છંદોબધ જિનપદ્ધ અને રાજશેખરના પ્રાચીનતર ફાગુઓ જેવો—એક દુહો અને એક કરતાં વધુ રોળાના બનેલા આઠ ‘ભાસ’-નો—છે. એ પ્રાચીનતર ફાગુઓની કાવ્યરીતિની સ્પષ્ટ અસર આનાં વર્ણનોમાં વરતાય છે.

[૧૦] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી ફાગ’

સં. ૧૪૯૩ના ઉલ્લેખવાળી શ્રી. અગરચંદ નાહટાની પોથીનાં પત્ર ૨૯૦-૨૯૨માં આ ફાગ લખાયેલો મળ્યો છે અને મારા ખીકાનેરના પ્રવાસ વખતે એની નકલ મેં કરી લીધી હતી. સાર પછી ગુજરાત વિદ્યાસભાની સં. ૧૫૧૧-ની સંગ્રહપોથીનાં પત્ર ૪૬૯-૭૦ ઉપર આ કાવ્યની બીજી નકલ મળતાં એનાં પાકાન્તર નોંધ્યાં છે.

ભરત ચક્રવર્તી એટલે જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીઋષભદેવ અથવા આદિ-નાથના પુત્ર ભરત અને તેમના ભાઈ બાહુબલિ વચ્ચેનો વિગ્રહ અને અંતે

‘લટકણિયા’ તરીકે ‘અરે’ શબ્દ આવે છે, તે જાહેરમાં ગાવાના પ્રકાર તરીકે ફાગુ હોવાનું સૂચન કરે છે. ખીજી પ્રતમાં ‘અરે’ શબ્દ નથી. ટેટલાક ફાગુઓમાં ‘અરે’ ને બદલે અમુક કડીઓના આરંભમાં ‘અહ’ અથવા ‘અહે’ શબ્દ પણ આવે છે. જોકે સર્વત્ર એ ‘લટકણિયા’ તરીકે હોય એવું નથી.

[૯] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘પુરુષોત્તમ પાંચ પાંડવ ફાગ’

શ્રી. અગરચંદ નાહટાની સં. ૧૪૯૩ના ઉલ્લેખવાળી સંગ્રહપોથીમાં પત્ર ૨૯૭-૨૯૮માં આ કાવ્ય મળ્યું છે.

પાંચે પાંડવોને, એમના લગ્ન પછી, દ્રૌપદી સાથે લઈને પાંડુ રાજા હસ્તિનાપુરમાં આવે છે. ત્યાં એમનો સત્કાર થાય છે તથા નગરમાં ઉત્સવ થાય છે એવું વર્ણન કવિ કરે છે. ગંગા-યમુનાના અંતરાલમાં આવેલા કુલપર્વત ઉપર પાંડવો અને યાદવો ફીડા માટે જાય છે. ત્યાં ખીલેલી વસંતનું કવિ વર્ણન કરે છે, અને એ રીતે ‘ફાગુ’ નામની સાર્થકતા થાય છે. કુંતી-પુત્રોની સાથે કૃષ્ણ આમ ફીડા કરતા હતા એટલામાં નારદ ઋષિ ત્યાં ગગન-માર્ગે આવે છે. બધા વંદન કરે છે અને નારદ એમને આશીષ આપે છે અને ઋષિતીર્થને વંદન કરવાના માહાત્મ્યનો ઉલ્લેખ કરીને કવિ ફાગુની સમાપ્તિ કરે છે.

૨૪ કડીના આ ફાગુનો છંદોબંધ જિનપદ્મ અને રાજશેખરના પ્રાચીનતર ફાગુઓ જેવો—એક દુહો અને એક કરતાં વધુ રોજાના બનેલા આઠ ‘ભાસ’-નો—છે. એ પ્રાચીનતર ફાગુઓની કાવ્યરીતિની સ્પષ્ટ અસર આનાં વર્ણનોમાં વરતાય છે.

[૧૦] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી ફાગ’

સં. ૧૪૯૩ના ઉલ્લેખવાળી શ્રી. અગરચંદ નાહટાની પોથીનાં પત્ર ૨૯૦-૯૨માં આ ફાગ લખાયેલો મળ્યો છે અને મારા ખીકાનેરના પ્રવાસ વખતે એની નકલ મેં કરી લીધી હતી. સાર પછી ગુજરાત વિદ્યાસભાની સં. ૧૫૧૧-ની સંગ્રહપોથીનાં પત્ર ૪૬૯-૭૦ ઉપર આ કાવ્યની ખીજી નકલ મળતાં એનાં પાઠાન્તર નોંધ્યાં છે.

ભરત ચક્રવર્તી એટલે જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીઋષભદેવ અથવા આદિ-નાથના પુત્ર ભરત અને તેમના ભાઈ બાહુબલિ વચ્ચેનો વિગ્રહ અને અંતે

‘લટકણિયા’ તરીકે ‘અરે’ શબ્દ આવે છે, તે જાહેરમાં ગાવાના પ્રકાર તરીકે દ્વાગ હોવાનું સૂચન કરે છે. ખીજી પ્રતમાં ‘અરે’ શબ્દ નથી. કેટલાક દ્વાગઓમાં ‘અરે’ ને બદલે અમુક કડીઓના આરંભમાં ‘અહ’ અથવા ‘અહે’ શબ્દ પણ આવે છે. જોકે સર્વત્ર એ ‘લટકણિયા’ તરીકે હોય એવું નથી.

[૯] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘પુરુષોત્તમ પાંચ પાંડવ દ્વાગ’

શ્રી. અગરચંદ નાહટાની સં. ૧૪૯૩ના ઉલ્લેખવાળી સંગ્રહપોથીમાં પત્ર ૨૯૭-૨૯૯માં આ કાવ્ય મળ્યું છે.

પાંચે પાંડવોને, એમના લગ્ન પછી, દ્રૌપદી સાથે લઈને પાંડુ રાજા હસ્તિનાપુરમાં આવે છે. ત્યાં એમનો સત્કાર થાય છે તથા નગરમાં ઉત્સવ થાય છે એનું વર્ણન કવિ કરે છે. ગંગા-યમુનાના અંતરાલમાં આવેલા કુલપર્વત ઉપર પાંડવો અને યાદવો ક્રીડા માટે જાય છે. ત્યાં ખીલેલી વસંતનું કવિ વર્ણન કરે છે, અને એ રીતે ‘દ્વાગ’ નામની સાર્થકતા થાય છે. કુંતી-પુત્રોની સાથે કૃષ્ણ આમ ક્રીડા કરતા હતા એટલામાં નારદ ઋષિ ત્યાં ગગન-માર્ગે આવે છે. બધા વંદન કરે છે અને નારદ એમને આશીષ આપે છે અને ઋષિતીર્થને વંદન કરવાના માહાત્મ્યનો ઉલ્લેખ કરીને કવિ દ્વાગની સમાપ્તિ કરે છે.

૨૪ કડીના આ દ્વાગનો છંદોબધ જિનપદ્ધ અને રાજશેખરના પ્રાચીનતર દ્વાગો જોવો—એક દુહો અને એક કરતાં વધુ રોજાના બનેલા આઠ ‘ભાસ’-નો—છે. એ પ્રાચીનતર દ્વાગોની કાવ્યરીતિની સ્પષ્ટ અસર આનાં વર્ણનોમાં વરતાય છે.

[૧૦] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી દ્વાગ’

સં. ૧૪૯૩ના ઉલ્લેખવાળી શ્રી. અગરચંદ નાહટાની પોથીનાં પત્ર ૨૯૦-૯૨માં આ દ્વાગ લખાયેલો મળ્યો છે અને મારા ખીકાનેરના પ્રવાસ વખતે એની નકલ મેં કરી લીધી હતી. સાર પછી ગુજરાત વિદ્યાસભાની સં. ૧૫૧૧-ની સંગ્રહપોથીનાં પત્ર ૪૬૯-૭૦ ઉપર આ કાવ્યની ખીજી નકલ મળતાં એનાં પાઠાન્તર નોંધ્યાં છે.

ભરત ચક્રવર્તી એટલે જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીઋષભદેવ અથવા આદિ-નાથના પુત્ર ભરત અને તેમના ભાઈ બાહુબલિ વચ્ચેનો વિગ્રહ અને અંતે

‘લટકણિયા’ તરીકે ‘અરે’ શબ્દ આવે છે, તે જાહેરમાં ગાવાના પ્રકાર તરીકે ફાગુ હોવાનું સૂચન કરે છે. ખીજી પ્રતમાં ‘અરે’ શબ્દ નથી. કેટલાક ફાગુઓમાં ‘અરે’ ને બદલે અમુક કડીઓના આરંભમાં ‘અહ’ અથવા ‘અહે’ શબ્દ પણ આવે છે. જોકે સર્વત્ર એ ‘લટકણિયા’ તરીકે હોય એવું નથી.

[૯] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘પુરુષોત્તમ પાંચ પાંડવ ફાગ’

શ્રી. અગરચંદ નાહટાની સં. ૧૪૯૩ના ઉલ્લેખવાળી સંગ્રહપોથીમાં પત્ર ૨૯૭-૨૯૮માં આ કાવ્ય મળ્યું છે.

પાંચે પાંડવોને, એમના લગ્ન પછી, દ્રૌપદી સાથે લઈને પાંડુ રાજા હસ્તિનાપુરમાં આવે છે. ત્યાં એમનો સત્કાર થાય છે તથા નગરમાં ઉત્સવ થાય છે એનું વર્ણન કવિ કરે છે. ગંગા-યમુનાના અંતરાલમાં આવેલા કુલપર્વત ઉપર પાંડવો અને યાદવો ફીડા માટે જાય છે. ત્યાં ખીલેલી વસંતનું કવિ વર્ણન કરે છે, અને એ રીતે ‘ફાગુ’ નામની સાર્થકતા થાય છે. કુંતી-પુત્રોની સાથે કૃષ્ણ આમ ફીડા કરતા હતા એટલામાં નારદ ઋષિ ત્યાં ગગન-માર્ગે આવે છે. બધા વંદન કરે છે અને નારદ એમને આશીષ આપે છે અને ઋષિતીર્થને વંદન કરવાના માહાત્મ્યનો ઉલ્લેખ કરીને કવિ ફાગુની સમાપ્તિ કરે છે.

૨૪ કડીના આ ફાગુનો છંદોષધ જિનપદ્મ અને રાજશેખરના પ્રાચીનતર ફાગુઓ જેવો—એક દુહો અને એક કરતાં વધુ રોજાના બનેલા આઠ ‘ભાસ’-નો—છે. એ પ્રાચીનતર ફાગુઓની કાવ્યરીતિની સ્પષ્ટ અસર આનાં વર્ણનોમાં વરતાય છે.

[૧૦] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી ફાગ’

સં. ૧૪૯૩ના ઉલ્લેખવાળી શ્રી. અગરચંદ નાહટાની પોથીનાં પત્ર ૨૯૦-૯૨માં આ ફાગ લખાયેલો મળ્યો છે અને મારા ખીકાનેરના પ્રવાસ વખતે એની નકલ મેં કરી લીધી હતી. સાર પછી ગુજરાત વિદ્યાસભાની સં. ૧૫૧૬-ની સંગ્રહપોથીનાં પત્ર ૪૬૯-૭૦ ઉપર આ કાવ્યની ખીજી નકલ મળતાં એનાં પાઠાન્તર નોંધ્યાં છે.

ભરત ચક્રવર્તી એટલે જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીઋષભદેવ અથવા આદિ-નાથના પુત્ર ભરત અને તેમના ભાઈ બાહુબલિ વચ્ચેનો વિગ્રહ અને અંતે

આ ફાગુમાં કોઈ ધાર્મિક કથાપ્રસંગ નથી, જેને આધારે કવિએ શૃંગારનું મર્યાદિત આલેખન કર્યું હોય. એક જૈન સાધુને હાથે લખાયેલું આ નખશિખ સાંસારિક કાવ્ય છે અને આદિથી અંત સુધી એમાં શૃંગારનું સુરેખ આલેખન છે. કડી ૨-૩નું ‘વસંતવિલાસ’ની નીચેની પંક્તિઓ સાથે નોંધપાત્ર સામ્ય છે—

પાડલ દલી અતિ દૂંઅલી તું અલીઅલ મ ધંધોલિ;
તડં ગુણુવેધ તિ સાચઈ કાચઈ મહીકં મ રોલિ.

(કડી ૭૨)

[૧૪] ધનદેવગણિકૃત ‘સુરંગાલિધ નેમિ ફાગ’

ધનદેવગણિકૃત ‘સુરંગાલિધ નેમિ ફાગ’ની નોંધ સ્વ. મોહનલાલ દેસાઈએ ‘જૈન ગુર્જર કવિઓ,’ ભાગ ૧ (પૃ. ૪૩-૪૪) માં કરી હતી. એમાં એની પ્રત પાટણના ભંડારમાં હોવાનો નિર્દેશ કર્યો હતો. શ્રી. દેસાઈએ આપેલાં કેટલાંક અવતરણનો ઉપયોગ મેં વડોદરાની પ્રાચ્ય વિદ્યાપરિષદમાં રજૂ કરેલા ‘પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યમાં વૃત્તરચના’ એ નિબંધમાં ૧૯૩૩-માં કર્યો હતો અને સારથી આ ફાગની તપાસમાં હું હતો. પાટણના કોઈ ભંડારમાં એનો પત્તો લાગ્યો નહિ; પણ છેવટે આટલે વર્ષે એ જ પ્રતિ વડોદરાના જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંથી (ગુજરાતી વિભાગ, નં. ૪૮૨) જડી આવતાં ઘણા આનંદ થયો. કુલ ચાર પત્રની એ પોથી છે અને એમાં ૪થા પત્રના બીજા પૃષ્ઠની પહેલી પંક્તિમાં આ ફાગ પૂરો થાય છે. અંતની પુષ્પિકામાં સં. ૧૫૦૨માં ધનદેવગણિએ એની રચના કરી હોવાનો ઉલ્લેખ છે. સાર પછી ‘શ્રીજયચન્દ્રસૂરીણું સ્તુતિઃ’ અને ‘શ્રીનેમિનાથસ્તુતયઃ’ ના કેટલાક સંસ્કૃત શ્લોકો છે. લિપિ ઉપરથી પ્રતિ સત્તરમા સૈકાની જણાય છે.

નેમિનાથના લોકપ્રિય કથાવસ્તુને કવિતામાં ઉતારતા ૮૪ કડીના આ ફાગની છંદોરચના અત્યાર પહેલાં આપણે જોયેલા ફાગનો કરતાં જુદા પ્રકારની અને વધારે સંકુલ છે. દુહા જેવા કોઈ એક જ છંદનો અથવા જેમાં દુહા અને રોળાની સંસૃષ્ટિ હોય એવી પૂર્વોક્ત ‘લાસ’નો એમાં પ્રયોગ નથી. આ ફાગની છંદોરચના નીચે પ્રમાણે કેટલાંક એકમોમાં વહેંચાઈ જાય છે:

મંગલાચરણના સંસ્કૃત શ્લોક પછી ગુજરાતીમાં શાર્દૂલવિકીરિતની એક કડી આવે છે, જેને ‘કાવ્ય’ નામ આપવામાં આવ્યું છે. એ પછી રાસક, અઢૈયુ અને ફાગની કેટલીક કડીઓ આવે છે. આ ફાગ છંદ એ આંતરયમક-

આ ફાગુમાં કોઈ ધાર્મિક કથાપ્રસંગ નથી, જેને આધારે કવિએ શૃંગારનું મર્યાદિત આલેખન કર્યું હોય. એક જૈન સાધુને હાથે લખાયેલું આ નામશિખ સાંસારિક કાવ્ય છે અને આદિથી અંત સુધી એમાં શૃંગારનું સુરેખ આલેખન છે. કડી ૨-૩નું ‘વસંતવિલાસ’ની નીચેની પંક્તિઓ સાથે નોંધપાત્ર સામ્ય છે—

પાડલ ઠલી અતિ દૂંઅલી તું અલીઅલ મ ધંધોલિ;
તકં ગુણવેધ તિ સાચઈ કાચઈ મહીકં મ રોલિ.

(કડી ૭૨)

[૧૪] ધનદેવગણિકૃત ‘સુરંગાલિધ નેમિ ફાગ’

ધનદેવગણિકૃત ‘સુરંગાલિધ નેમિ ફાગ’ની નોંધ સ્વ. મોહનલાલ દેસાઈએ ‘જૈન ગુર્જર કવિઓ,’ ભાગ ૧ (પૃ. ૪૩-૪૪)માં કરી હતી. એમાં એની પ્રત પાટણના ભંડારમાં હોવાનો નિર્દેશ કર્યો હતો. શ્રી. દેસાઈએ આપેલાં કેટલાંક અવતરણનો ઉપયોગ મેં વડોદરાની પ્રાચ્ય વિદ્યાપરિષદમાં રજૂ કરેલા ‘પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યમાં વૃત્તરચના’ એ નિબંધમાં ૧૯૩૩-માં કર્યો હતો અને સારથી આ ફાગની તપાસમાં હું હતો. પાટણના કોઈ ભંડારમાં એનો પત્તો લાગ્યો નહિ; પણ છેવટે આટલે વર્ષે એ જ પ્રતિ વડોદરાના જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંથી (ગુજરાતી વિભાગ, નં. ૪૮૨) જડી આવતાં ઘણા આનંદ થયો. કુલ ચાર પત્રની એ પોથી છે અને એમાં ૪થા પત્રના બીજા પૃષ્ઠની પહેલી પંક્તિમાં આ ફાગ પૂરો થાય છે. અંતની પુષ્પિકામાં સં. ૧૫૦૨માં ધનદેવગણિએ એની રચના કરી હોવાનો ઉલ્લેખ છે. સાર પછી ‘શ્રીજયચન્દ્રસરીણાં સ્તુતિઃ’ અને ‘શ્રીનેમિનાથસ્તુતયઃ’ના કેટલાક સંસ્કૃત શ્લોકો છે. લિપિ ઉપરથી પ્રતિ સત્તરમા સૈકાની જણાય છે.

નેમિનાથના લોકપ્રિય કથાવસ્તુને કવિતામાં ઉતારતા ૮૪ કડીના આ ફાગની છંદોરચના અત્યાર પહેલાં આપણે જોયેલા ફાગુઓ કરતાં જુદા પ્રકારની અને વધારે સંકુલ છે. દુહા જેવા કોઈ એક જ છંદનો અથવા જેમાં દુહા અને રોળાની સંસૃષ્ટિ હોય એવી પૂર્વોક્તિ ‘લાસ’નો એમાં પ્રયોગ નથી. આ ફાગની છંદોરચના નીચે પ્રમાણે કેટલાંક એકમોમાં વહેંચાઈ જાય છે:

મંગલાચરણના સંસ્કૃત શ્લોક પછી ગુજરાતીમાં શાર્દૂલવિક્રીડિતની એક કડી આવે છે, જેને ‘કાવ્ય’ નામ આપવામાં આવ્યું છે. એ પછી રાસક, અઢ્યેય અને ફાગની કેટલીક કડીઓ આવે છે. આ ફાગ છંદ એ આંતરયમક-

લખાયેલી છે.^૧ વડોદરા અને છાણીની પ્રતો વચ્ચે તેઓ બન્ને મૂળ એક જ પ્રતીકની નકલો હોય એટલું બધું સામ્ય છે, અને એથી છાણીની પ્રતનો સંપાદનમાં ઉપયોગ કરવાનું—કોઈ કોઈ પાઠોની તુલના કરવા સિવાય અન્યત્ર જરૂરી લાગ્યું નથી. શ્રી. શાહની વાચના કરતાં વડોદરાની પ્રત નિશ્ચિતપણે જૂની હોઈ એને મુખ્ય વાચના ગણી છે અને શ્રી. શાહની વાચનાનાં પાઠાન્તર નોંધ્યાં છે.

શ્રી. શાહની પ્રતને અંતે આ ફાગના કર્તાનું નામ રતનમંડનગણિ આપ્યું છે. વળી ફાગની અનુક્રમે ગુજરાતી અને સંસ્કૃત પર અને પડમી કડીમાં પણ કર્તાએ ‘સુરયાણુમંડન’ અને ‘રૈવતરતનમણ્ડનમભૂદ્’ એ શબ્દો વડે પોતાનું નામ સૂચિત કર્યું છે. શ્રી. અંબાલાલ શાહે બતાવ્યું છે તેમ, આ રતનમંડન-ગણિ તપાગચના આચાર્ય સોમસુન્દરસૂરિના અથવા તેમના શિષ્ય સોમદેવસૂરિના શિષ્ય હતા અને વિક્રમના સોળમા શતકના પૂર્વાર્ધમાં વિદ્યમાન હતા.^૨ આ કાવ્ય ઉપરાંત સંસ્કૃતમાં ‘સુકૃતસાગર,’ ‘મુગ્ધમેધાલંકાર,’ ‘જલ્પ-કલ્પલતા’ આદિ ગ્રન્થો તેમણે રચેલા છે.

‘નારીનિરાસ ફાગ’ની સમગ્ર કાવ્યધાટી ‘વસંતવિલાસ’ની છે. કેટલેય સ્થળે એમાં ‘વસંતવિલાસ’ની પંક્તિઓના પડધા સંલગાય છે. ‘વસંત-વિલાસ’ જેવા પ્રચુર શૃંગારિક કાવ્યની રચના થયા પછી એ શૃંગારભાવનાનો નિરાસ કરવાના ખ્યાલથી આ ‘નારીનિરાસ ફાગ’ની રચના થઈ હોય એવું સ્વાભાવિક અનુમાન થઈ શકે. રાજમતી જેવી નારીનો નિરાસ—સાગ કરીને ચાલી નીકળનાર નેમિનાથ વિષે છેલ્લી બે કડીઓ (ગુજરાતી અને સંસ્કૃત)માં કવિએ ભક્તિપૂર્વક નિર્દેશ કર્યો છે, પણ એકંદરે ફાગનો વિષય અને ઉદ્દેશ બુદ્ધો જ છે એ સ્પષ્ટ છે. સંસ્કૃત શ્લોકો લોકભાષાની અસરવાળા છે અને હસ્તપ્રતોમાં એ પણ પ્રાયઃ અપભ્રંશ સ્વરૂપમાં મળે છે.

[૧૬] ‘હેમરત્નસૂરિ ફાગુ’

એક જૂની હસ્તલિખિત પ્રતિ ઉપરથી કરેલી આ કાવ્યની નકલ મને શ્રી. અગરચંદ નાહટાએ મોકલી હતી. આ પહેલાં આપણે જોયા એ ફાગુઓ

૧ એ પ્રતિના સંસ્કૃત શ્લોકોને અંતે પુષ્પિકા—‘ઘતિ શ્રીનારીનિરાસ ફાગ સમાપ્તઃ । લિ. ૧ સં. ૧૮૪૬ના દ્વિતીય શ્રાં શું રવૌ શ્રેયં ભવઃ ।’ ગુજરાતી કડીઓને અંતે પુષ્પિકા—‘ઘતિ શ્રીનારીનિરાસફાગટિપ્પન’ સમાપ્ત’ । લિ. પં. રંગવિજય પં. શ્રીકૃષ્ણસત્કેન ।

૨. ‘જૈન સત્યપ્રકાશ,’ વર્ષ ૧૨, પૃ. ૧૬૮

લખાયેલી છે.^૧ વડોદરા અને છાણીની પ્રતો વચ્ચે તેઓ બન્ને મૂળ એક જ પ્રતીકની નકલો હોય એટલું બધું સામ્ય છે, અને એથી છાણીની પ્રતનો સંપાદનમાં ઉપયોગ કરવાનું—કોઈ કોઈ પાઠોની તુલના કરવા સિવાય અન્યત્ર જરૂરી લાગ્યું નથી. શ્રી. શાહની વાચના કરતાં વડોદરાની પ્રત નિશ્ચિતપણે જૂની હોઈ એને મુખ્ય વાચના ગણી છે અને શ્રી. શાહની વાચનાનાં પાઠાન્તર નોંધ્યાં છે.

શ્રી. શાહની પ્રતને અંતે આ ક્ષગના કર્તાનું નામ રતનમંડનગણિ આપ્યું છે. વળી ક્ષગની અનુક્રમે ગુજરાતી અને સંસ્કૃત પર અને પડમી કડીમાં પણ કર્તાએ ‘સુરયણમંડન’ અને ‘રૈવતરતનમણ્ડનમભૂદ્’ એ શબ્દો વડે પોતાનું નામ સૂચિત કર્યું છે. શ્રી. અંબાલાલ શાહે બતાવ્યું છે તેમ, આ રતનમંડન-ગણિ તપાગચ્છના આચાર્ય સોમસુન્દરસૂરિના અથવા તેમના શિષ્ય સોમદેવસૂરિના શિષ્ય હતા અને વિક્રમના સોળમા શતકના પૂર્વાર્ધમાં વિદ્યમાન હતા.^૨ આ કાવ્ય ઉપરાંત સંસ્કૃતમાં ‘સુકૃતસાગર,’ ‘મુગ્ધમેધાલંકાર,’ ‘જલ્પ-કલ્પલતા’ આદિ ગ્રન્થો તેમણે રચેલા છે.

‘નારીનિરાસ ક્ષગ’ની સમગ્ર કાવ્યધાટી ‘વસંતવિલાસ’ની છે. કેટલેય સ્થળે એમાં ‘વસંતવિલાસ’ની પંક્તિઓના પડલા સંભળાય છે. ‘વસંત-વિલાસ’ જેવા પ્રચુર શૃંગારિક કાવ્યની રચના થયા પછી એ શૃંગારભાવનાનો નિરાસ કરવાના ખ્યાલથી આ ‘નારીનિરાસ ક્ષગ’ની રચના થઈ હોય એવું સ્વાભાવિક અનુમાન થઈ શકે. રાજમતી જેવી નારીનો નિરાસ—સાગ કરીને ચાલી નીકળનાર નેમિનાથ વિષે છેલ્લી બે કડીઓ (ગુજરાતી અને સંસ્કૃત)માં કવિએ ભક્તિપૂર્વક નિર્દેશ કર્યો છે, પણ એકંદરે ક્ષગનો વિષય અને ઉદ્દેશ બુદ્ધો જ છે એ સ્પષ્ટ છે. સંસ્કૃત શ્લોકો લોકભાષાની અસરવાળા છે અને હસ્તપ્રતોમાં એ પણ પ્રાયઃ અપભ્રંશ સ્વરૂપમાં મળે છે.

[૧૬] ‘હેમરતનસૂરિ ક્ષગ’

એક જૂની હસ્તલિખિત પ્રતિ ઉપરથી કરેલી આ કાવ્યની નકલ મને શ્રી. અગરવંદ નાહટાએ મોકલી હતી. આ પહેલાં આપણે જોયા એ ક્ષગો.

૧ એ પ્રતિના સંસ્કૃત શ્લોકોને અંતે પુષ્પિકા—‘ઇતિ શ્રીનારીનિરાસ ક્ષગ સમાપ્તઃ । લિ. ૧ સં. ૧૮૪૯ના દ્વિતીય આં શુ. ૨૧૦ શ્રેયં ભવઃ ।’ ગુજરાતી કડીઓને અંતે પુષ્પિકા—‘ઇતિ શ્રીનારીનિરાસક્ષગટિષ્પનં સમાપ્તં । લિ. પં. રંગવિજય પં. શ્રીકૃષ્ણસત્કેન ।

૨. ‘જૈન સત્યપ્રકાશ,’ વર્ષ ૧૨, પૃ. ૧૬૮

સુન્દરના ખીજ એક શિષ્ય રત્નશેખરસૂરિને સં. ૧૫૧૬માં ‘આચારપ્રદીપ’ ગ્રન્થના લેખનશોધનાદિમાં સહાય કરી હતી.^૧ આથી જિનહંસગણિનો સમય વિક્રમના સોળમા શતકના પૂર્વાર્ધમાં નિશ્ચિત થાય છે. એમના શિષ્ય આગમમાણિક્યે આ દ્વાગ રચ્યો છે.

આચાર્યના મન્મથવિજયનું વર્ણન કવિએ આમાં કર્યું છે અને એ નિમિત્તે દ્વાગમાં આવતાં વસંતવર્ણન, વિરહિણીવર્ણન આદિ આલેખ્યાં છે. પ્રારંભમાં મંગલાચરણના બે દુહા આપ્યા પછી રાસક, આંદોલા અને દ્વાગની (દુહાની) કેટલીક કડીઓ આવે છે. આ કાવ્યના છંદોબંધના ત્રણે વિભાગોની યોજના એ પ્રમાણેની છે. આ કાવ્યની ૧૯મી કડીનું ‘વસંતવિલાસ’ની નીચેની પંક્તિઓ સાથે નોંધપાત્ર સામ્ય છે :

સકલકલા તું તુય નિરાકર રથા કર સચરિ સંતાપુ,
અબલ મ મારિ કલંકિય રાંકિય રે હિવ પાપ.

(કડી ૪૨)

[૧૮] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘રાણપુરમંડત ચતુર્મુખ આદિનાથ દ્વાગ’

આ કાવ્યની ત્રણ પત્રની, સં. ૧૫૫૭માં લખાયેલી હસ્તલિખિત પ્રતિ વડોદરા જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રી. કાન્તિવિજયજી મહારાજના સંગ્રહના ગુજરાતી વિભાગમાંથી (નં. ૧૨૧૪) મળી છે. પ્રત સંપૂર્ણ છે, પણ પહેલા અને છેલ્લા પાનાની કિનારો ફાટી જવાથી થોડાક શબ્દો તૂટે છે.

મારવાડમાં સાદડી પાસે રાણકપુરમાં આવેલું જૈન મંદિર—જેમાં આદિનાથની ચતુર્મુખ મૂર્તિ છે—માત્ર પશ્ચિમ ભારતની જ નહિ, પણ સમસ્ત દેશની સ્થાપત્યકૃતિઓમાં વિશિષ્ટ સ્થાન ધરાવે છે. રાણકપુરના ધરણાશાહ નામે એક શ્રેષ્ઠીએ તે બંધાવ્યું હતું તેથી એ ‘ધરણવિહાર’ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. સં. ૧૪૯૬માં સોમસુન્દરસૂરિને હસ્તે એમાં પ્રતિષ્ઠા થઈ હતી. એ મન્દિરની પ્રશસ્તિરૂપ આ દ્વાગકાવ્ય છે. સં. ૧૫૫૭માં એની નકલ થઈ છે, એટલે ત્યાર પહેલાં તો એ રચાયું છે, પણ સં. ૧૪૯૬માં મન્દિરમાં પ્રતિષ્ઠા થઈ એ પછી તુરંતમાં એની રચના થઈ હોય એ બનવા બેગ છે. કર્તાનું નામ મળતું નથી, પણ સોમસુન્દરસૂરિના વિદ્વાન શિષ્યમંડળમાંથી કોઈ એ એ રચ્યું હોય એવો સંભવ છે.

પ્રારંભમાં રાણકપુરનું વર્ણન, મન્દિર બંધાવનારનો કુટુંબનો ટૂંક વૃત્તાંત,

સુન્દરના ખીજ એક શિષ્ય રત્નશેખરસૂરિને સં. ૧૫૧૬માં ‘આચાર્યદીપ’
ગ્રંથના લેખનશોધનાદિમાં સહાય કરી હતી.^૧ આથી જિનહંસગણિનો સમય
વિક્રમના સોળમા શતકના પૂર્વાર્ધમાં નિશ્ચિત થાય છે. એમના શિષ્ય
આગમમાણિક્યે આ કાગ રચ્યો છે.

આચાર્યના મન્મથવિજયનું વર્ણન કવિએ આમાં કર્યું છે અને એ નિમિત્તે
કાગમાં આવતાં વસંતવર્ણન, વિરહિણીવર્ણન આદિ આલેખ્યાં છે. પ્રારંભમાં
મંગલાચરણના બે દુહા આપ્યા પછી રાસક, આંદોલા અને કાગની (દુહાની)
કેટલીક કડીઓ આવે છે. આ કાવ્યના છંદોબંધના ત્રણે વિભાગોની યોજના
એ પ્રમાણેની છે. આ કાવ્યની ૧૯મી કડીનું ‘વસંતવિલાસ’ની નીચેની
પંક્તિઓ સાથે નોંધપાત્ર સામ્ય છે :

સકલકલા તું તુલ્ય નિશાકર રથા કર સચરિ સંતાપુ,
અળલ મ મારિ કલંકિય શંકિય રે હિવ પાપ.

(કડી ૪૨)

[૧૮] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘રાણપુરમંડન ચતુર્મુખ આદિનાથ કાગ’

આ કાવ્યની ત્રણ પત્રની, સં. ૧૫૫૭માં લખાયેલી હસ્તલિખિત પ્રતિ
વડોદરા જૈન જ્ઞાનમંદિરમાંના પ્રવર્તક શ્રી. કાન્તિવિજયજી મહારાજના
સંગ્રહના ગુજરાતી વિભાગમાંથી (નં. ૧૨૧૪) મળી છે. પ્રત સંપૂર્ણ છે,
પણ પહેલા અને છેલ્લા પાનાની કિનારો ફાટી જવાથી થોડાક શબ્દો તૂટે છે.

મારવાડમાં સાદડી પાસે રાણકપુરમાં આવેલું જૈન મંદિર—જેમાં આદિ-
નાથની ચતુર્મુખ મૂર્તિ છે—માત્ર પશ્ચિમ ભારતની જ નહિ, પણ સમસ્ત
દેશની સ્થાપત્યકૃતિઓમાં વિશિષ્ટ સ્થાન ધરાવે છે. રાણકપુરના ધરણાશાહ
નામે એક શ્રેષ્ઠીએ તે બંધાવ્યું હતું તેથી એ ‘ધરણવિહાર’ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે.
સં. ૧૪૯૬માં સોમસુન્દરસૂરિને હસ્તે એમાં પ્રતિષ્ઠા થઈ હતી. એ મંદિરની
પ્રશસ્તિરૂપ આ કાગકાવ્ય છે. સં. ૧૫૫૭માં એની નકલ થઈ છે, એટલે
ત્યાર પહેલાં તો એ રચાયું છે, પણ સં. ૧૪૯૬માં મંદિરમાં પ્રતિષ્ઠા થઈ એ
પછી તુરંતમાં એની રચના થઈ હોય એ બનવા જોગ છે. કર્તાનું નામ મળતું
નથી, પણ સોમસુન્દરસૂરિના વિદ્વાન શિષ્યમંડળમાંથી કોઈ એ રચ્યું હોય
એવો સંભવ છે.

પ્રારંભમાં રાણકપુરનું વર્ણન, મંદિર બંધાવનારના કુટુંબનો ટૂંક વૃતાંત,

આ કાવ્યમાં વિગતવાર રચનાસંવત નથી, પણ છેલ્લી ૯૮મી કડીમાંના—

છિહુતરિ કીધુ છૂટવા ભેટવા શ્રીભગવાન

એ શબ્દો ઉપરથી ‘છિહુતરિ’ (‘છોંતેર’માં અર્થાત્ સં. ૧૫૭૬માં) એની રચના થઈ હશે એમ લાગે છે. એની ભાષાનું સ્વરૂપ બેતાં ‘છિહુતરિ’ શબ્દનો અર્થ ‘સં. ૧૪૭૬’ કરવો યોગ્ય નથી.

૯૭મી કડીમાંના—

કહિ ચતુર્ભુજ કરજીગલ બેડી, જોલિક ખાલાપણ બુદ્ધિ થોડી.

એ ઉલ્લેખ ઉપરથી ચતુર્ભુજે આ રચના યુવાવસ્થામાં કરી હશે એમ અનુમાન થાય છે.

‘ભ્રમરગીતા’ એ શ્રીમદ્ ‘ભાગવત’ના દશમ સ્કન્ધમાંના કથાનકને અનુસરીને રચેલું ઉદ્ધવસંદેશને લગતું કાવ્ય છે. શ્રીકૃષ્ણ અને બલદેવ ગોકુલ છોડીને અકૂરની સાથે મથુરા જાય છે. એ પછી નંદ-યશોદા અને ગોપાંગનાઓને આશ્વાસન આપવા માટે શ્રીકૃષ્ણ ઉદ્ધવને ગોકુલ મોકલે છે. ગોપીઓ પોતાની વિરહવેદના વર્ણવે છે અને કૃષ્ણને ઉપાલંભ પાડવે છે. છેવટે આ ભોળાં ગ્રામવાસીઓના મુગ્ધ પ્રેમથી આશ્ચર્ય પામતા ઉદ્ધવ ગોકુલમાંથી વિદાય લે છે.

કવિ ચતુર્ભુજ નાનો અને અજાણ્યો છે, પણ એની આ રચના ઊંચી ઝાટિની છે. સમગ્ર કાવ્યમાં કરુણરસનું અસરકારક નિરૂપણ છે અને રસપ્રવાહમાં આપણે તણાયાં જઈએ એવું એનું ભાષાપ્રભુત્વ છે. કૃષ્ણના મથુરાગમન વખતે ગોપીઓની આજીજી, ઉદ્ધવની આગળ કૃષ્ણની બાલકીકાઓ સંભારીને ગોવાળોનો શોક, નંદ અને યશોદાનું રુદન—એ પ્રસંગોનું આલેખન કવિએ ઊંઘ કુશળ ચિત્રકારની જેમ કરેલું છે.

જૂના ગુજરાતી સાહિત્યમાં ભીમની ‘રસિકગીતા,’ બ્રેહેદેવની ‘ભ્રમરગીતા,’ વિશ્વનાથ બનીની ‘પ્રેમપચીશી’ અને દયારામની ‘પ્રેમરસગીતા’માં ઉદ્ધવસંદેશના પ્રસંગની કવિતા છે. આમાંનાં ત્રણ કાવ્યોને ‘ગીતા’નાંમ અપાયું છે, પણ ચતુર્ભુજની આ ‘ભ્રમરગીતા’ની જેમ એ કાવ્યકાવ્યો નથી. પરંતુ આ સંગ્રહમાંનાં ‘જ્ઞાનગીતા,’ ‘નેમિનાથ ભ્રમરગીતા,’ ‘પાર્શ્વનાથ રાજગીતા’ તથા યશોવિજય ઉપાધ્યાયકૃત ‘જંબુરવામી બ્રહ્મગીતા’^૧ એ કાવ્યો બતાવે છે કે આ પ્રકારમાં કાવ્યની રચના ઠીક ઠીક પ્રચલિત હતી.

૧. યશોવિજય ઉપાધ્યાયકૃત ‘ગુર્જર સાહિત્યસંગ્રહ,’ ભાગ ૧, પૃ. ૫૪૮-૫૫૩.

આ કાવ્યમાં વિગતવાર રચનાસંવત નથી, પણ છેલ્લી ૯૮મી કડીમાંના—

છિહ્નતરિ કીધુ છટવા ભેટવા શ્રીભગવાન

એ શબ્દો ઉપરથી ‘છિહ્નતરિ’ (‘છોંતેર’માં અર્થાત્ સં. ૧૫૭૬માં) એની રચના થઈ હશે એમ લાગે છે. એની ભાષાનું સ્વરૂપ જોતાં ‘છિહ્નતરિ’ શબ્દનો અર્થ ‘સં. ૧૪૭૬’ કરવો યોગ્ય નથી.

૯૭મી કડીમાંના—

હિહિ ચતુર્ભુજ દરબુગલ જોડી, જોલિલ ખાલાપણુ ખુદ્ધિ થોડી.

એ ઉલ્લેખ ઉપરથી ચતુર્ભુજે આ રચના યુવાવસ્થામાં કરી હશે એમ અનુમાન થાય છે.

‘ભ્રમરગીતા’ એ શ્રીમદ્ ‘ભાગવત’ના દશમ સ્કન્ધમાંના કથાનકને અનુસરીને રચેલું ઉદ્ધવસંદેશને લગતું કાવ્ય છે. શ્રીકૃષ્ણ અને બલદેવ ગોકુલ છોડીને અકૂરની સાથે મથુરા જાય છે. એ પછી નંદ-યશોદા અને ગોપાંગનાઓને આશ્વાસન આપવા માટે શ્રીકૃષ્ણ ઉદ્ધવને ગોકુલ મોકલે છે. ગોપીઓ પોતાની વિરહવેદના વર્ણવે છે અને કૃષ્ણને ઉપાલંભ પાડવે છે. છેવટે આ ભોળાં ગ્રામ-વાસીઓના મુગ્ધ પ્રેમથી આશ્ચર્ય પામતા ઉદ્ધવ ગોકુલમાંથી વિદાય લે છે.

કવિ ચતુર્ભુજ નાનો અને અજાણ્યો છે, પણ એની આ રચના જિંચી જાટિની છે. સમગ્ર કાવ્યમાં કરુણરસનું અસરકારક નિરૂપણ છે અને રસ-પ્રવાહમાં આપણે તણાયાં જઈએ એવું એનું ભાષાપ્રભુત્વ છે. કૃષ્ણના મથુરાગમન વખતે ગોપીઓની આજીજી, ઉદ્ધવની આગળ કૃષ્ણની બાલકીડાઓ સંભારીને ગોવાળોનો શોક, નંદ અને યશોદાનું રુદન—એ પ્રસંગોનું આલેખન કવિએ કોઈ કુશળ ચિત્રકારની જેમ કરેલું છે.

જૂના ગુજરાતી સાહિત્યમાં ભીમની ‘રસિકગીતા,’ બ્રેહેદેવની ‘ભ્રમર-ગીતા,’ વિશ્વનાથ જાનીની ‘પ્રેમપચીશી’ અને દયારામની ‘પ્રેમરસગીતા’માં ઉદ્ધવસંદેશના પ્રસંગની કવિતા છે. આમાંનાં ત્રણ કાવ્યોને ‘ગીતા’નામ અપાયું છે, પણ ચતુર્ભુજની આ ‘ભ્રમરગીતા’ની જેમ એ કાશુકાવ્યો નથી. પરંતુ આ સંગ્રહમાંનાં ‘જ્ઞાનગીતા,’ ‘નેમિનાથ ભ્રમરગીતા,’ ‘પાર્શ્વનાથ રાજગીતા’ તથા યશોવિજય ઉપાધ્યાયકૃત ‘જંબુરવામી બ્રહ્મગીતા’^૧ એ કાવ્યો બતાવે છે કે આ પ્રકારમાં કાશુની રચના ઠીક ઠીક પ્રચલિત હતી.

૧. યશોવિજય ઉપાધ્યાયકૃત ‘જંબુર સાહિત્યસંગ્રહ,’ ભાગ ૧, પૃ. ૫૪૮-૫૫૩.

કોઈ જૂની હસ્તપ્રત ઉપરથી સ્વ. મોહનલાલ દલીયંદ દેસાઈએ કરેલી આ ગીતની નકલ શ્રી. અગરયંદ નાહટા તરફથી મળી હતી, એનાં પાકાન્તરો અહીં નોંધવામાં આવ્યાં છે. એ પ્રતમાં આ ગીતને ‘નવરંગ’ નામ આપવામાં આવેલું છે.

આ સંગ્રહમાં લખાયેલું પ્રસ્તુત ગીત એ દ્વાગુકાવ્ય છે એવો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ એમાં ક્યાંય નથી, પણ કૃતિનો પ્રારંભ તથા વર્ણનની આખીયે ધમક એ દ્વાગુ હોવાનું સૂચન કરે છે. વળી આ ગીતની કડી પ-૯નું ‘વસંતવિલાસ’ની કડી ૭૨, ૭૪, ૭૭, ૭૮, ૮૩ આદિ સાથે નોંધપાત્ર સામ્ય છે. આ ગીતમાં તથા જે પોથીમાંથી એ મળ્યું છે એમાંની ખીજ એકે કૃતિમાં કતાનો ઉલ્લેખ નથી, પણ વર્ણનમાં ક્યાંય જૈન અસર નથી તથા છેલ્લી કડીમાં વૃંદાવનની ગોપીઓનો ઉલ્લેખ છે, તેથી એ જૈનેતર કવિની રચના જણાય છે. જોકે એની સાથેનાં ત્રણ રૂપકકાવ્યો મંગલાચરણ તથા વિષયનિરૂપણ ઉપરથી સ્પષ્ટ રીતે કોઈ જૈન કવિની રચનાઓ છે.

[૨૨] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ચુપઈ દ્વાગુ’

આ વિરલ કાવ્યની હસ્તલિખિત પ્રતિ પાટણના મારા સંશોધક મિત્ર શ્રી. કનૈયાલાલ ભાઈશંકર દવે પાસેથી મળેલી છે. એમની પાસે આવેલા ખેળ, ચઢાવેલા સુંવાળા કાપડ ઉપર લખેલા એક ઓળિયામાં નીચે પ્રમાણે ત્રણ દ્વાગુકાવ્યો છે :

(૧) વિરહ દેસાઈરી દ્વાગુ—હસ્તપ્રતમાં આ સૌથી પહેલું લખાયેલું છે. પરંતુ ઓળિયાનો શરૂઆતનો ભાગ ફાટી ગયો હોવાથી એની છેવટની જ થોડી કડીઓ મળે છે. એમાં પણ કેટલીક કડીઓ પ્રત ફાટી ગયેલી હોવાથી વંચાતી નથી. એ સિવાય પણ પ્રતિને અનેક સ્થળે ઘસારો લાગ્યો હોઈ અક્ષરો વંચાતા નથી.^૧

(૨) આ સંગ્રહમાં અનુક્રમાંક ૨૩ તરીકે છાપેલા ‘દ્વાગુ’ની નકલ આ હસ્તપ્રતમાં સાર પછી મળે છે.

(૩) પ્રતમાં છેલ્લી કૃતિ આ ‘ચુપઈ’ છે, પરંતુ એનું અંતરંગ તપાસતાં એ ‘દ્વાગુ’ જણાય છે. કડી ૩૭માં વસંતખેલનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે. ૬૦ કડીના કાવ્યનો મોટો ભાગ વસંતની વનશ્રી અને વસંતમાં થતી ક્રીડાઓથી રોકાયેલો

૧ આ આખા કાવ્યના પાઠ માટે જુઓ કાવ્યાંક ૩૬.

કોઈ જૂની હસ્તપ્રત ઉપરથી સ્વ. મોહનલાલ દલીયંદ દેસાઈએ કરેલી આ ગીતની નકલ શ્રી. અગરયંદ નાહટા તરફથી મળી હતી, એનાં પાઠાન્તરો અહીં નોંધવામાં આવ્યાં છે. એ પ્રતમાં આ ગીતને ‘નવરંગ’ નામ આપવામાં આવેલું છે.

આ સંગ્રહમાં લખાયેલું પ્રસ્તુત ગીત એ ક્ષાગ્રકાવ્ય છે એવો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ એમાં ક્યાંય નથી, પણ કૃતિનો પ્રારંભ તથા વર્ણનની આખીયે ધમક એ ક્ષાગ્ર હોવાનું સૂચન કરે છે. વળી આ ગીતની કડી ૫-૯નું ‘વસંતવિલાસ’ની કડી ૭૨, ૭૪, ૭૭, ૭૮, ૮૩ આદિ સાથે નોંધપાત્ર સામ્ય છે. આ ગીતમાં તથા જે પોથીમાંથી એ મળ્યું છે એમાંની ખીજી એકે કૃતિમાં કર્તાનો ઉલ્લેખ નથી, પણ વર્ણનમાં ક્યાંય જૈન અસર નથી તથા છેલ્લી કડીમાં વૃંદાવનની ગોપીઓનો ઉલ્લેખ છે, તેથી એ જૈનેતર કવિની રચના જણાય છે. જોકે એની સાથેનાં ત્રણ રૂપકકાવ્યો મંગલાચરણ તથા વિષયનિરૂપણ ઉપરથી સ્પષ્ટ રીતે કોઈ જૈન કવિની રચનાઓ છે.

[૨૨] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘યુપર્ધ ક્ષાગ્ર’

આ વિરલ કાવ્યની હસ્તલિખિત પ્રતિ પાટણના મારા સંશોધક મિત્ર શ્રી. કનૈયાલાલ ભાઈશંકર દવે પાસેથી મળેલી છે. એમની પાસે આવેલા ખેળ, ચઢાવેલા સુંવાળા કાપડ ઉપર લખેલા એક ઓળિયામાં નીચે પ્રમાણે ત્રણ ક્ષાગ્રકાવ્યો છે :

(૧) વિરહ દેસાઉરી ક્ષાગ્ર—હસ્તપ્રતમાં આ સૌથી પહેલું લખાયેલું છે. પરંતુ ઓળિયાનો શરૂઆતનો ભાગ ફાટી ગયો હોવાથી એની છેવટની જ થોડી કડીઓ મળે છે. એમાં પણ કેટલીક કડીઓ પ્રત ફાટી ગયેલી હોવાથી વંચાતી નથી. એ સિવાય પણ પ્રતિને અનેક સ્થળે ઘસારો લાગ્યો હોઈ અક્ષરો વંચાતા નથી.^૧

(૨) આ સંગ્રહમાં અનુક્રમાંક ૨૩ તરીકે છાપેલા ‘ક્ષાગ્ર’ની નકલ આ હસ્તપ્રતમાં સાર પછી મળે છે.

(૩) પ્રતમાં છેલ્લી કૃતિ આ ‘યુપર્ધ’ છે, પરંતુ એનું અંતરંગ તપાસતાં એ ‘ક્ષાગ્ર’ જણાય છે. કડી ૩૭માં વસંતખેલનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે. ૬૦ કડીના કાવ્યનો મોટો ભાગ વસંતની વનશ્રી અને વસંતમાં થતી ક્રીડાઓથી રોકાયેલો

૧ આ આખા કાવ્યના પાઠ માટે જુઓ કાવ્યાંક ૩૬.

[૨૪] અજ્ઞાત કવિકૃત 'વાહણુ કાગ'

આ કૃતિની એક પાનાની હસ્તલિખિત પ્રતિ શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી હસ્તકના લીંબડી ખાતેના જૈન ગ્રંથલંકારમાંથી પૂ. મુનિશ્રી કાન્તિ-વિજયજીના સૌજન્યથી મળી હતી. એ પાનાના પહેલા પૃષ્ઠ ઉપર ૧૪ કડીનું 'ગુડી પાર્શ્વનાથ સ્તવન' છે, જ્યારે બીજા પૃષ્ઠ ઉપર આ 'વાહણુ કાગ' છે. પ્રતિ લિપિ ઉપરથી વિક્રમના સત્તરમા સૈકામાં લખાયેલી જણાય છે. એની નકલ સૂરતમાં થયેલી છે.

આ કાગની છેલ્લી-૧૧મી કડીમાં ઉલ્લેખ છે તે પ્રમાણે, એની રચના સં. ૧૫૮૭માં થયેલી છે. આ કાવ્ય એક વાણિજ્યમૂલક રૂપક છે; એમાં ક્યાંય વસંતવાર્ણન કે શૃંગારનું નિરૂપણ નથી. એમાં માનવ કાયાને પ્રવહણુ-વહાણુ કહી છે. જૈન ધર્માનુસાર આચરણથી એના મુક્તિ પ્રત્યેના ગમનનો માર્ગ કવિએ બતાવ્યો છે. મનરૂપી વાયુ, તપ દૂવો (દૂવાથંલ), દયા દસ્તૂર, શીલ સદ, ભાવ ભંડારી છે અને ક્રોધ માન માયારૂપી જળ વહે છે. માર્ગમાં આવતાં અનેક વિઘ્નો પાર કરવાનો ઉપદેશ કવિ આપે છે. છેલ્લી કડીમાં આ કૃતિને કર્તાએ 'કાગ' નામ આપ્યું છે.

કાવ્યનો છંદ આંતરયમકવાળો નહિ, પણ સાદો દુહો છે. જોકે એને પણ મૂળ પ્રતમાં 'કાગ ઢાલ' એવું નામ આપવામાં આવ્યું છે. એકાદ અપવાદ સિવાય બધી જ કડીઓના આરંભમાં બીજા અનેક કાગ્યોમાં આવે છે તેમ, લટકણિયારૂપ 'અહે' મૂકવામાં આવ્યો છે તે છંદોરચનાની દૃષ્ટિએ કાગ્યનું એક વિશિષ્ટ લક્ષણ છે. કાગ્યનો પ્રકાર સાહિત્યમાં રૂઢ થઈ ગયા પછી વિષય, વસ્તુ કે નિરૂપણની દૃષ્ટિએ જેને એ પ્રકાર લેખે ભાગ્યે ગણાવી શકાય, છતાં એની પરંપરાગત છંદોરચનાનાં લક્ષણો જેમાં જળવાયાં હોય એવા કેટલાક કાગ્યો રચાયા છે. એમાંનો એક આ પણ છે.

આ 'વાહણુ કાગ' સાથે સરખાવી શકાય એવી એક કૃતિ તે કુશલલાલ-કૃત 'શ્રીપૂજ્ય વાહનગીત' (વિક્રમના સત્તરમા શતકનો પૂર્વાર્ધ)^૧ છે. તૃણારૂપી જલ, અભિમાનરૂપી મોખ, અને મિથ્યાત્વરૂપી જળચરોથી ભરેલા સંસારસમુદ્રમાં વિષયાદિક વાયુને કારણે જીવો ભ્રમણ કરે છે. એમાંથી તારનાર

૧. મુદ્રિત: શ્રી. અગરચંદ નાહટા-સંપાદિત. 'ઐતિહાસિક જૈન કાવ્યસંગ્રહ,'

[૨૪] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘વાહણુ કાગ’

આ કૃતિની એક પાનાની હસ્તલિખિત પ્રતિ શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠી હસ્તકના લીંબડી ખાતેના જૈન ગ્રન્થભંડારમાંથી પૂ. મુનિશ્રી કાન્તિ-વિજયજીના સૌજન્યથી મળી હતી. એ પાનાના પહેલા પૃષ્ઠ ઉપર ૧૪ કડીનું ‘ગુડી પાર્શ્વનાથ સ્તવન’ છે, જ્યારે બીજા પૃષ્ઠ ઉપર આ ‘વાહણુ કાગ’ છે. પ્રતિ લિપિ ઉપરથી વિક્રમના સત્તરમા સૈકામાં લખાયેલી જણાય છે. એની નકલ સૂરતમાં થયેલી છે.

આ કાગની છેલ્લી-૧૧મી કડીમાં ઉલ્લેખ છે તે પ્રમાણે, એની રચના સં. ૧૫૮૭માં થયેલી છે. આ કાવ્ય એક વાણિજ્યમૂલક રૂપક છે; એમાં કયાંય વસંતવાર્ણન કે શૃંગારનું નિરૂપણ નથી. એમાં માનવ કાયાને પ્રવહણુ-વહાણુ કહી છે. જૈન ધર્માનુસાર આચરણથી એના મુક્તિ પ્રત્યેના ગમનનો માર્ગ કવિએ બતાવ્યો છે. મનરૂપી વાયુ, તપ દૂવો (દૂવાથંભ), દયા દસ્તૂર, શીલ સદા, ભાવ ભંડારી છે અને ક્રોધ માન માયારૂપી જળ વહે છે. માર્ગમાં આવતાં અનેક વિદ્વો પાર કરવાનો ઉપદેશ કવિ આપે છે. છેલ્લી કડીમાં આ કૃતિને કર્તાએ ‘કાગ’ નામ આપ્યું છે.

કાવ્યનો છંદ આંતરયમકવાળો નહિ, પણ સાદો દુહો છે. જોકે એને પણ મૂળ પ્રતમાં ‘કાગ ઢાલ’ એવું નામ આપવામાં આવ્યું છે. એકાદ અપવાદ સિવાય બધી જ કડીઓના આરંભમાં બીજા અનેક કાગ્યોમાં આવે છે તેમ, લટકણિયારૂપ ‘અહૈ’ મૂકવામાં આવ્યો છે તે છંદોરચનાની દૃષ્ટિએ કાગ્યનું એક વિશિષ્ટ લક્ષણ છે. કાગ્યનો પ્રકાર સાહિત્યમાં રૂઢ થઈ ગયા પછી વિષય, વસ્તુ કે નિરૂપણની દૃષ્ટિએ જેને એ પ્રકાર લેખે લાગ્યે ગણાવી શકાય, છતાં એની પરંપરાગત છંદોરચનાનાં લક્ષણો જેમાં જળવાયાં હોય એવા કેટલાક કાગ્યો રચાયા છે. એમાંનો એક આ પણ છે.

આ ‘વાહણુ કાગ’ સાથે સરખાવી શકાય એવી એક કૃતિ તે કુશલલાભ-કૃત ‘શ્રીપૂજ્ય વાહનગીત’ (વિક્રમના સત્તરમા શતકનો પૂર્વાર્ધ)^૧ છે. તૃણા-રૂપી જલ, અભિમાનરૂપી મોખ, અને મિથ્યાત્વરૂપી જળચરોથી ભરેલા સંસારસમુદ્રમાં વિષયાદિક વાયુને કારણે જીવો ભ્રમણ કરે છે. એમાંથી તારનાર

૧. મુદ્રિત: શ્રી. અગરચંદ નાહટા-સંપાદિત ‘ઐતિહાસિક જૈન કાવ્યસંગ્રહ,’

[૨૪] અજ્ઞાત કવિકૃત 'વાહણુ કાગ'

આ કૃતિની એક પાનાની હસ્તલિખિત પ્રતિ શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી હસ્તકના લીંબડી ખાતેના જૈન ગ્રન્થલંડારમાંથી પૂ. મુનિશ્રી કાન્તિ-વિજયજીના સૌજન્યથી મળી હતી. એ પાનાના પહેલા પૃષ્ઠ ઉપર ૧૪ કડીનું 'ગુડી પાર્શ્વનાથ સ્તવન' છે, જ્યારે બીજા પૃષ્ઠ ઉપર આ 'વાહણુ કાગ' છે. પ્રતિ લિપિ ઉપરથી વિક્રમના સત્તરમા સૈકામાં લખાયેલી જણાય છે. એની નકલ સૂરતમાં થયેલી છે.

આ કાગની છેલ્લી-૧૧મી કડીમાં ઉલ્લેખ છે તે પ્રમાણે, એની રચના સં. ૧૫૮૭માં થયેલી છે. આ કાવ્ય એક વાણિજ્યમૂલક રૂપક છે; એમાં કયાંય વસંતવર્ણન કે શૃંગારનું નિરૂપણ નથી. એમાં માનવ કાયાને પ્રવહણુ-વહાણુ કહી છે. જૈન ધર્માનુસાર આચરણથી એના મુક્તિ પ્રત્યેના ગમનનો માર્ગ કવિએ બતાવ્યો છે. મનરૂપી વાયુ, તપ દૃવો (દૃવાથલ), દયા દસ્તૂર, શીલ સદ, ભાવ લંડારી છે અને ક્રોધ માન માયારૂપી જળ વહે છે. માર્ગમાં આવતાં અનેક વિદ્વો પાર કરવાનો ઉપદેશ કવિ આપે છે. છેલ્લી કડીમાં આ કૃતિને કર્તાએ 'કાગ' નામ આપ્યું છે.

કાવ્યનો છંદ આંતરયમકવાળો નહિ, પણ સાદો દુહો છે. જોકે એને પણ મૂળ પ્રતમાં 'કાગ ઢાલ' એવું નામ આપવામાં આવ્યું છે. એકાદ અપવાદ સિવાય બધી જ કડીઓના આરંભમાં બીજા અનેક કાગુઓમાં આવે છે તેમ, લટકણિયારૂપ 'અહે' મૂકવામાં આવ્યો છે તે છંદોરચનાની દૃષ્ટિએ કાગનું એક વિશિષ્ટ લક્ષણ છે. કાગનો પ્રકાર સાહિત્યમાં રૂઢ થઈ ગયા પછી વિષય, વસ્તુ કે નિરૂપણની દૃષ્ટિએ જેને એ પ્રકાર લેખે લાગ્યે ગણાવી શકાય, છતાં એની પરંપરાગત છંદોરચનાનાં લક્ષણો જેમાં જળવાયાં હોય એવા કેટલાક કાગુઓ રચાયા છે. એમાંનો એક આ પણ છે.

આ 'વાહણુ કાગ' સાથે સરખાવી શકાય એવી એક કૃતિ તે કુશલલાલ-કૃત 'શ્રીપૂજ્ય વાહનગીત' (વિક્રમના સત્તરમા શતકનો પૂર્વાર્ધ)^૧ છે. તૃણુ-રૂપી જલ, અભિમાનરૂપી મોખ, અને મિથ્યાત્વરૂપી જળચરોથી ભરેલા સંસારસમુદ્રમાં વિપયાદિક વાયુને કારણે જીવો ભ્રમણ કરે છે. એમાંથી તારનાર

૧. મુદ્રિત: શ્રી. અગરચંદ નાહર-સંપાદિત 'ઐતિહાસિક જૈન કાવ્યસંગ્રહ,'

[૨૪] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘વાહણુ કાગ’

આ કૃતિની એક પાનાની હસ્તલિખિત પ્રતિ શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી હસ્તકના લીંબડી ખાતેના જૈન ગ્રંથલંડારમાંથી પૂ. મુનિશ્રી કાન્તિ-વિજયજીના સૌજન્યથી મળી હતી. એ પાનાના પહેલા પૃષ્ઠ ઉપર ૧૪ કડીનું ‘ચુડી પાર્શ્વનાથ સ્તવન’ છે, બ્યારે બીજા પૃષ્ઠ ઉપર આ ‘વાહણુ કાગ’ છે. પ્રતિ લિપિ ઉપરથી વિક્રમના સત્તરમા સૈકામાં લખાયેલી જણાય છે. એની નકલ સૂરતમાં થયેલી છે.

આ કાગની છેલ્લી-૧૧મી કડીમાં ઉલ્લેખ છે તે પ્રમાણે, એની રચના સં. ૧૫૮૭માં થયેલી છે. આ કાવ્ય એક વાણિજ્યમૂલક રૂપક છે; એમાં કયાંય વસંતવર્ણન કે શૃંગારનું નિરૂપણ નથી. એમાં માનવ કાયાને પ્રવહણુ-વહાણુ કહી છે. જૈન ધર્માનુસાર આચરણથી એના મુક્તિ પ્રત્યેના ગમનનો માર્ગ કવિએ બતાવ્યો છે. મનરૂપી વાયુ, તપ દૃવો (દૃવાથંભ), દયા દસ્તૂર, શીલ સહ, ભાવ ભંડારી છે અને ક્રોધ માન માયારૂપી જળ વહે છે. માર્ગમાં આવતાં અનેક વિઘ્નો પાર કરવાનો ઉપદેશ કવિ આપે છે. છેલ્લી કડીમાં આ કૃતિને કર્તાએ ‘કાગ’ નામ આપ્યું છે.

કાવ્યનો છંદ આંતરયમકવાળો નહિ, પણ સાદો દુહો છે. જોકે એને પણ મૂળ પ્રતમાં ‘કાગ ઢાલ’ એવું નામ આપવામાં આવ્યું છે. એકાદ અપવાદ સિવાય બધી જ કડીઓના આરંભમાં બીજા અનેક કાગ્યોમાં આવે છે તેમ, લટકણિયારૂપ ‘અહે’ મૂકવામાં આવ્યો છે તે છંદોરચનાની દૃષ્ટિએ કાગ્યનું એક વિશિષ્ટ લક્ષણ છે. કાગ્યનો પ્રકાર સાહિત્યમાં રહ્યું થઈ ગયા પછી વિષય, વસ્તુ કે નિરૂપણની દૃષ્ટિએ જેને એ પ્રકાર લેખે લાગ્યે ગણાવી શકાય, છતાં એની પરંપરાગત છંદોરચનાનાં લક્ષણો જેમાં જળવાયાં હોય એવા કેટલાક કાગ્યો રચાયા છે. એમાંનો એક આ પણ છે.

આ ‘વાહણુ કાગ’ સાથે સરખાવી શકાય એવી એક કૃતિ તે કુશલલાલ-કૃત ‘શ્રીપૂજ્ય વાહનગીત’ (વિક્રમના સત્તરમા શતકનો પૂર્વાર્ધ)^૧ છે. તૃણુ-રૂપી જલ, અભિમાનરૂપી મોખ્ખ, અને મિથ્યાત્વરૂપી જળચરોથી ભરેલા સંસારસમુદ્રમાં વિપયાદિક વાયુને કારણે જીવો ભ્રમણ કરે છે. એમાંથી તારનાર

૧. મુદ્રિત: શ્રી. અગરચંદ નાહટ-સંપાદિત ‘ઐતિહાસિક જૈન કાવ્યસંગ્રહ,’

[૨૪] અજ્ઞાત કવિકૃત 'વાહણુ કાગ'

આ કૃતિની એક પાનાની હસ્તલિખિત પ્રતિ શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠી હસ્તકના લીંબડી ખાતેના જૈન ગ્રંથભંડારમાંથી પૂ. મુનિશ્રી કાન્તિ-વિજયજીના સૌજન્યથી મળી હતી. એ પાનાના પહેલા પૃષ્ઠ ઉપર ૧૪ કડીનું 'ગુડી પાર્શ્વનાથ સ્તવન' છે, જ્યારે બીજા પૃષ્ઠ ઉપર આ 'વાહણુ કાગ' છે. પ્રતિ લિપિ ઉપરથી વિક્રમના સત્તરમા સૈકામાં લખાયેલી જણાય છે. એની નકલ સૂરતમાં થયેલી છે.

આ કાગની છેલ્લી-૧૧મી કડીમાં ઉલ્લેખ છે તે પ્રમાણે, એની રચના સં. ૧૫૮૭માં થયેલી છે. આ કાવ્ય એક વાણિજ્યમૂલક રૂપક છે; એમાં કયાંય વસંતવાર્ષુન કે શૃંગારનું નિરૂપણ નથી. એમાં માનવ કાયાને પ્રવહણુ-વહાણુ કહી છે. જૈન ધર્માનુસાર આચરણથી એના મુક્તિ પ્રત્યેના ગમનનો માર્ગ કવિએ બતાવ્યો છે. મનરૂપી વાયુ, તપ દ્રવો (દ્રવાથંભ), દયા દસ્તૂર, શીલ સદા, ભાવ ભંડારી છે અને ક્રોધ માન માયારૂપી જળ વહે છે. માર્ગમાં આવતાં અનેક વિદ્વો પાર કરવાનો ઉપદેશ કવિ આપે છે. છેલ્લી કડીમાં આ કૃતિને કર્તાએ 'કાગ' નામ આપ્યું છે.

કાવ્યનો છંદ આંતરયમકવાળો નહિ, પણ સાદો દુહો છે. જોકે એને પણ મૂળ પ્રતમાં 'કાગ ઢાલ' એવું નામ આપવામાં આવ્યું છે. એકાદ અપવાદ સિવાય બધી જ કડીઓના આરંભમાં બીજા અનેક કાગ્યોમાં આવે છે તેમ, લટકણિયારૂપ 'અહે' મૂકવામાં આવ્યો છે તે છંદોરચનાની દૃષ્ટિએ કાગ્યનું એક વિશિષ્ટ લક્ષણ છે. કાગ્યનો પ્રકાર સાહિત્યમાં રૂઢ થઈ ગયા પછી વિષય, વસ્તુ કે નિરૂપણની દૃષ્ટિએ જેને એ પ્રકાર લેખે ભાગ્યે ગણાવી શકાય, છતાં એની પરંપરાગત છંદોરચનાનાં લક્ષણો જેમાં જળવાયાં હોય એવા કેટલાક કાગ્યો રચાયા છે. એમાંનો એક આ પણ છે.

આ 'વાહણુ કાગ' સાથે સરખાવી શકાય એવી એક કૃતિ તે કુશલલાલ-કૃત 'શ્રીપૂજ્ય વાહનગીત' (વિક્રમના સત્તરમા શતકનો પૂર્વાર્ધ)^૧ છે. તૃણા-રૂપી જલ, અભિમાનરૂપી મોજા, અને મિથ્યાત્વરૂપી જળચરોથી ભરેલા સંસારસમુદ્રમાં વિષયાદિક વાયુને કારણે જીવો ભ્રમણ કરે છે. એમાંથી તારનાર

૧. મુદ્રિત: શ્રી. અગરચંદ નાહટા-સંપાદિત 'ઐતિહાસિક જૈન કાવ્યસંગ્રહ,'

[૨૪] અજ્ઞાત કવિકૃત 'વાહણુ કાગ'

આ કૃતિની એક પાનાની હસ્તલિખિત પ્રતિ શેક આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠી હસ્તકના લીંબડી ખાતેના જૈન ગ્રન્થલંકારમાંથી પૂ. મુનિશ્રી કાન્તિ-વિજયજીના સૌજન્યથી મળી હતી. એ પાનાના પહેલા પૃષ્ઠ ઉપર ૧૪ કડીનું 'ગુડી પાર્શ્વનાથ સ્તવન' છે, બ્યારે બીજા પૃષ્ઠ ઉપર આ 'વાહણુ કાગ' છે. પ્રતિ લિપિ ઉપરથી વિક્રમના સત્તરમા સૈકામાં લખાયેલી જણાય છે. એની નકલ સૂરતમાં થયેલી છે.

આ કાગની છેલ્લી-૧૧મી કડીમાં ઉલ્લેખ છે તે પ્રમાણે, એની રચના સં. ૧૫૮૭માં થયેલી છે. આ કાવ્ય એક વાણિજ્યમૂલક રૂપક છે; એમાં ક્યાંય વસંતવાર્ણન કે શૃંગારનું નિરૂપણ નથી. એમાં માનવ કાયાને પ્રવહણુ-વહાણુ કહી છે. જૈન ધર્માનુસાર આચરણથી એના મુક્તિ પ્રત્યેના ગમનનો માર્ગ કવિએ બતાવ્યો છે. મનરૂપી વાયુ, તપ દૂષો (દૂષાથલ), દયા દસ્તૂર, શીલ સદ, ભાવ ભંડારી છે અને ક્રોધ માન માયારૂપી જળ વહે છે. માર્ગમાં આવતાં અનેક વિદ્વો પાર કરવાનો ઉપદેશ કવિ આપે છે. છેલ્લી કડીમાં આ કૃતિને કર્તાએ 'કાગ' નામ આપ્યું છે.

કાવ્યનો છંદ આંતરયમકવાળો નહિ, પણ સાદો દુહો છે. જોકે એને પણ મૂળ પ્રતમાં 'કાગ ઢાલ' એવું નામ આપવામાં આવ્યું છે. એકાદ અપવાદ સિવાય બધી જ કડીઓના આરંભમાં બીજા અનેક કાગઓમાં આવે છે તેમ, લટકણિયારૂપ 'અહે' મૂકવામાં આવ્યો છે તે છંદોરચનાની દૃષ્ટિએ કાગનું એક વિશિષ્ટ લક્ષણ છે. કાગનો પ્રકાર સાહિત્યમાં રૂઢ થઈ ગયા પછી વિષય, વસ્તુ કે નિરૂપણની દૃષ્ટિએ જેને એ પ્રકાર લેખે ભાગ્યે ગણાવી શકાય, છતાં એની પરંપરાગત છંદોરચનાનાં લક્ષણો જેમાં જળવાયાં હોય એવા કેટલાક કાગઓ રચાયા છે. એમાંનો એક આ પણ છે.

આ 'વાહણુ કાગ' સાથે સરખાવી શકાય એવી એક કૃતિ તે કુશલલાલ-કૃત 'શ્રીપૂજ્ય વાહનગીત' (વિક્રમના સત્તરમા શતકનો પૂર્વાર્ધ)^૧ છે. તૃણારૂપી જલ, અભિમાનરૂપી મોજા, અને મિથ્યાત્વરૂપી જળચરોથી ભરેલા સંસારસમુદ્રમાં વિષયાદિક વાયુને કારણે જીવો ભ્રમણ કરે છે. એમાંથી તારનાર

૧. મુદ્રિત: શ્રી. અગરચંદ નાહટા-સંપાદિત 'ઐતિહાસિક જૈન કાવ્યસંગ્રહ,'
પૃ. ૧૧૦-૧૧૭.

આ કાવ્યના કર્તા જયવંતસુરિ જૈન ગુજરાતી સાહિત્યના એક મુખ્યસિદ્ધ કવિ છે. એમનું બીજું નામ ગુણસૌભાગ્ય હતું. એમણે સં. ૧૬૧૪માં સીલવતી સતીનું ચરિત્ર આલેખનું ‘શૃંગારમંજરી’ નામે છટાદાર સુદીર્ઘ કાવ્ય રચ્યું છે, સં. ૧૬૪૩માં ‘ઋષિદત્તા રાસ’ રચ્યો છે. આ ઉપરાંત ‘નેમરાગુલ બાર માસ વેલ પ્રબંધ’ તથા ‘સીમંધર સ્તવન’ એ બે એમની નાની કૃતિઓ છે.^૧ પ્રસ્તુત ‘સ્થૂલિભદ્ર-કોશા પ્રેમવિલાસ ડાગ’ એ રચનાવર્ણ વિનાની, ૪૫ કડીની એમની સંક્ષિપ્ત પણ રસપૂર્ણ કૃતિ છે. એમાં ૪૧મી કડી સુધીમાં સ્થૂલિભદ્ર કે કોશાનું નામ પણ આવતું નથી; ત્યાં સુધીની રચના સાંસારિક પ્રેમકાવ્યની જ છે. માત્ર છેવટની ચાર કડીઓમાં કવિ સ્થૂલિભદ્ર અને કોશાની કથાનો અછડતો ઉલ્લેખ કરે છે; અને રચનાને જૈન દ્રાગુની પરંપરાગત કોટિમાં મૂકવાનો ઔપચારિક પ્રયત્ન કરે છે.

છંદોબંધ ખરેખર જે દુહો છે એવી ‘દાગની દાલ’ કે ‘ચાલ’ અને ‘કાવ્ય’ કે ‘છંદ’માં બંધાયેલો છે. આ ‘છંદ’ને વડોદરા જ્ઞાનમન્દિરની પ્રતમાં ‘દુહા’ નામ આપ્યું છે એ ખરાખર નથી. સોનીરામકૃત ‘વસંતવિલાસ’માં, યશોવિજય ઉપાધ્યાયકૃત ‘જંબુસ્વામી બ્રહ્મગીતા’માં તથા આ સંગ્રહમાં લેવાયેલ ‘નેમિનાથ બ્રમરગીતા,’ ‘જ્ઞાનગીતા’ અને ‘પાર્શ્વનાથ રાજગીતા’ની હસ્તપ્રતોમાં આ પ્રકારના દ્રાગુ-અંતર્ગત છંદને ખોટી રીતે ‘દુહા’ નામ આપ્યું છે. પણ અનેક હસ્તપ્રતોમાં એનો ઉલ્લેખ મળે છે એ જોતાં આવી એક રૂઢિ ચાલુ થઈ હશે અને વિકાસ લેખકો પણ એને અનુસર્યા હશે એમ લાગે છે. આ છંદના સ્વરૂપ માટે જુઓ અગાઉ પૃ. ૧૬, ટિપ્પણ.

છેલ્લે કેટલાક દુહા આવે છે.

[૨૭] કમલશેખરકૃત ‘ધર્મમૂર્તિગુરુ ડાગ’

આ કાવ્યની એક પત્રની હસ્તલિખિત પ્રતિ વડોદરાના જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંગ્રહના ગુજરાતી વિભાગમાંથી (નં. ૩૭૧૭) મળી છે. પ્રતિ શુદ્ધ ગણી શકાય એવી નથી અને લિપિ ઉપરથી વિક્ષમના ૧૮મા સૈકામાં લખાયેલી જણાય છે.

આ કાવ્યના કર્તા કમલશેખર અંચલ ગચ્છના જૈન સાધુ હતા એમ એમની અન્ય કૃતિઓ ઉપરથી જણાય છે. તેમણે સં. ૧૬૦૯માં ખંભાતમાં ‘નવતત્ત્વ ચોપાઈ’ અને સં. ૧૬૨૬માં વીરમગામ પાસેના માંડલમાં

૧ ‘જૈન ગુર્જર કવિઓ,’ ભાગ ૧, પૃ. ૧૯૩-૧૯૮.

આ કાવ્યના કર્તા જયવંતસુરિ જૈન ગુજરાતી સાહિત્યના એક સુપ્રસિદ્ધ કવિ છે. એમનું ખીબું નામ ગુણસૌભાગ્ય હતું. એમણે સં. ૧૬૧૪માં સીલવતી સતીનું ચરિત્ર આલેખનું ‘શૃંગારમંજરી’ નામે છટાદાર સુદૃઢ કાવ્ય રચ્યું છે, સં. ૧૬૪૩માં ‘ઋષિદત્તા રાસ’ રચ્યો છે. આ ઉપરાંત ‘તેમરાબુલ ખાર માસ વેલ પ્રળય’ તથા ‘સીમંધર સ્તવન’ એ બે એમની નાની કૃતિઓ છે.^૧ પ્રસ્તુત ‘સ્થૂલિભદ્ર-કોશા પ્રેમવિલાસ ડાગ’ એ રચનાવર્ષ વિનાની, ૪૫ કડીની એમની સંક્ષિપ્ત પણ રસપૂર્ણ કૃતિ છે. એમાં ૪૧મી કડી સુધીમાં સ્થૂલિભદ્ર કે કોશાનું નામ પણ આવતું નથી; ત્યાં સુધીની રચના સાંસારિક પ્રેમકાવ્યની જ છે. માત્ર છેવટની ચાર કડીઓમાં કવિ સ્થૂલિભદ્ર અને કોશાની કથાનો અછડતો ઉલ્લેખ કરે છે; અને રચનાને જૈન ધાર્મિક પરંપરાગત કોટિમાં મૂકવાનો ઔપચારિક પ્રયત્ન કરે છે.

છંદોળયંધ ખરેખર જે દુહો છે એવી ‘દાગની દાલ’ કે ‘ચાલ’ અને ‘કાવ્ય’ કે ‘છંદ’માં બંધાયેલો છે. આ ‘છંદ’ને વડોદરા જ્ઞાનમન્દિરની પ્રતમાં ‘દુહા’ નામ આપ્યું છે એ ખરાબર નથી. સોનીરામકૃત ‘વસંતવિલાસ’માં, યશોવિજય ઉપાધ્યાયકૃત ‘જંબુસ્વામી બ્રહ્મગીતા’માં તથા આ સંગ્રહમાં લેવાયેલ ‘નેમિનાથ બ્રમરગીતા,’ ‘જ્ઞાનગીતા’ અને ‘પાર્શ્વનાથ રાજગીતા’ની હસ્તપ્રતોમાં આ પ્રકારના ધ્યુ-અંતર્ગત છંદને ખોટી રીતે ‘દુહા’ નામ આપ્યું છે. પણ અનેક હસ્તપ્રતોમાં એનો ઉલ્લેખ મળે છે એ જોતાં આવી એક શ્દિ ચાલુ થઈ હશે અને વિદ્વાન લેખકો પણ એને અનુસર્યા હશે એમ લાગે છે. આ છંદના સ્વરૂપ માટે જુઓ અગાઉ પૃ. ૧૬, ટિપ્પણ.

છેલ્લે કેટલાક દુહા આવે છે.

[૨૭] કમલશેખરકૃત ‘ધર્મસૂતિગુરુ ડાગ’

આ કાવ્યની એક પત્રની હસ્તલિખિત પ્રતિ વડોદરાના જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંગ્રહના ગુજરાતી વિભાગમાંથી (નં. ૩૭૧૭) મળી છે. પ્રતિ શુદ્ધ ગણી શકાય એવી નથી અને લિપિ ઉપરથી વિક્ષમના ૧૮મા સૈકામાં લખાયેલી જણાય છે.

આ કાવ્યના કર્તા કમલશેખર અંચલ ગચ્છના જૈન સાધુ હતા એમ એમની અન્ય કૃતિઓ ઉપરથી જણાય છે. તેમણે સં. ૧૬૦૮માં ખંભાતમાં ‘નવતત્ત્વ ચોપાઈ’ અને સં. ૧૬૨૬માં વીરમગામ પાસેના માંડલમાં

૧ ‘જૈન ગુર્જર કવિઓ,’ ભાગ ૧, પૃ. ૧૬૩-૧૬૮.

માલદેવનાં બીજાં કાવ્યોમાં ‘પુરંદરકુમાર રાસ’ સં. ૧૬૫૨માં રચાયેલો છે,^૧ એટલે વડોદરા જ્ઞાનમન્દિરમાંની આ ‘સ્થૂલિભદ્ર કાગ’ની સં. ૧૬૫૦માં લખાયેલી પ્રત ખરેખર જૂની ગણાય. આ કાવ્ય એની પહેલાં રચાયું હશે એ સ્પષ્ટ છે.

માલદેવ મુનિ વૃદ્ધ તપાગચ્છના ભાવદેવસૂરિના શિષ્ય હતા. આ ગુરુ-શિષ્યનો નિવાસ મુખ્યત્વે મારવાડમાં બીકાનેર રાજ્યમાં હતો, અને તે કારણે માલદેવની આ કૃતિઓમાં મારવાડીની પુષ્કળ અસર છે. આ ‘સ્થૂલિભદ્ર કાગ’માં સ્થૂલિભદ્રની પૂર્વકથા કવિએ કંઈક વિસ્તારથી આપી છે. સળંગ એક જ દેશમાં રચાયેલી આ કૃતિને કવિએ પોતે જ પહેલી કડીમાં ‘કાગ’ નામ આપ્યું છે. માલદેવનો અપ્રસિદ્ધ ‘પુરંદરકુમાર રાસ’ એક લોકપ્રિય કૃતિ હતી અને એની પુષ્કળ હસ્તપ્રતો મળે છે. વિક્રમના સત્તરમા શતકમાં થયેલા ખંભાતના કવિ ઋષભદાસે ‘કુમારપાલ રાસ’ના પ્રારંભમાં પોતાના પૂર્વકાલીન કવિઓમાં માલદેવનો પણ માનપૂર્વક ઉલ્લેખ કર્યો છે.

[૨૬] વાચક કનકસોમકૃત ‘મંગલકલશ કાગ’

સં. ૧૬૪૯માં રચાયેલી આ કાવ્યની બે હસ્તપ્રતો મળેલી છે. એક પં. અમૃતલાલ મોહનલાલ ભોજક પાસેની સાત પત્રની પોથી અને બીજી વડોદરા જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના શ્રી. હંસવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંગ્રહમાંની પાંચ પત્રની પોથી (નં. ૪૬૭૪). બન્ને પ્રતોમાં લેખનસંવત નથી, પણ લિપિ ઉપરથી તે બન્ને વિક્રમના ૧૭મા શતકમાં લખાયેલી હોય એમ અનુમાન થાય છે. પાઠનો સાચો અર્થ સમજવામાં તથા પદ્યછેદ કરવામાં આ બેય પ્રતિઓ પરસ્પરને ઉપકારક થઈ છે. પં. અમૃતલાલવાળી પ્રતિને સામાન્ય રીતે મુખ્ય તરીકે સ્વીકારીને જ્ઞાનમન્દિરની પ્રતનાં પાઠાન્તર અહીં નોંધ્યાં છે.

આ કાવ્યને અંતે વાચક કનકસોમે કહ્યું છે તે પ્રમાણે, પોતે ખરતર ગચ્છના અમરમાણિક્યના શિષ્ય છે તથા એમણે આ કૃતિ મૂલતાનમાં રચેલી છે. એમણે સં. ૧૬૩૮માં ખંભાતમાં ‘આષાઢભૂતિ રાસ’ અને સં. ૧૬૪૪માં મારવાડમાં અમરસરમાં ‘આર્દ્રકુમાર ચોપાઈ’ રચી છે.^૨

૧ ‘ જૈન ગુર્જર કવિઓ,’ ભાગ ૧, પૃ. ૩૦૫.

૨ એ જ, પૃ. ૨૪૫-૪૭.

માલદેવનાં ખીજાં કાવ્યોમાં ‘પુરંદરકુમાર રાસ’ સં. ૧૬૫૨માં રચાયેલો છે,^૧ એટલે વડોદરા જ્ઞાનમન્દિરમાંની આ ‘સ્થૂલિભદ્ર કાગ’ની સં. ૧૬૫૦માં લખાયેલી પ્રત ખરેખર જૂની ગણાય. આ કાવ્ય એની પહેલાં રચાયું હશે એ સ્પષ્ટ છે.

માલદેવ મુનિ વૃદ્ધ તપાગચ્છના ભાવદેવસૂરિના શિષ્ય હતા. આ ગુરુ-શિષ્યનો નિવાસ મુખ્યત્વે મારવાડમાં ખીકાનેર રાજ્યમાં હતો, અને તે કારણે માલદેવની આ કૃતિઓમાં મારવાડીની પુષ્કળ અસર છે. આ ‘સ્થૂલિભદ્ર કાગ’માં સ્થૂલિભદ્રની પૂર્વકથા કવિએ કંઈક વિસ્તારથી આપી છે. સળંગ એક જ દેશીમાં રચાયેલી આ કૃતિને કવિએ પોતે જ પહેલી કડીમાં ‘કાગ’ નામ આપ્યું છે. માલદેવનો અપ્રસિદ્ધ ‘પુરંદરકુમાર રાસ’ એક લોકપ્રિય કૃતિ હતી અને એની પુષ્કળ હસ્તપ્રતો મળે છે. વિક્રમના સત્તરમા શતકમાં થયેલા ખંભાતના કવિ ઋષભદાસે ‘કુમારપાલ રાસ’ના પ્રારંભમાં પોતાના પૂર્વકાલીન કવિઓમાં માલદેવનો પણ માનપૂર્વક ઉલ્લેખ કર્યો છે.

[૨૯] વાચક કનકસોમકૃત ‘મંગલકલશ કાગ’

સં. ૧૬૪૯માં રચાયેલી આ કાવ્યની બે હસ્તપ્રતો મળેલી છે. એક પં. અમૃતલાલ મોહનલાલ ભોજક પાસેની સાત પત્રની પોથી અને ખીજી વડોદરા જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના શ્રી. હંસવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંગ્રહમાંની પાંચ પત્રની પોથી (નં. ૪૬૭૪). બન્ને પ્રતોમાં લેખનસંવત નથી, પણ લિપિ ઉપરથી તે બન્ને વિક્રમના ૧૭મા શતકમાં લખાયેલી હોય એમ અનુમાન થાય છે. પાઠનો સાચો અર્થ સમજવામાં તથા પદ્યછેદ કરવામાં આ બેય પ્રતિઓ પરસ્પરને ઉપકારક થઈ છે. પં. અમૃતલાલવાળી પ્રતિને સામાન્ય રીતે મુખ્ય તરીકે સ્વીકારીને જ્ઞાનમન્દિરની પ્રતનાં પાઠાન્તર અહીં નોંધ્યાં છે.

આ કાવ્યને અંતે વાચક કનકસોમે કહ્યું છે તે પ્રમાણે, પોતે ખરતર ગચ્છના અમરમાણિક્યના શિષ્ય છે તથા એમણે આ કૃતિ મૂલતાનમાં રચેલી છે. એમણે સં. ૧૬૩૮માં ખંભાતમાં ‘આષાઢભૂતિ રાસ’ અને સં. ૧૬૪૪માં મારવાડમાં અમરસરમાં ‘આર્દ્રકુમાર ચોપાઈ’ રચી છે.^૨

૧ ‘જૈન ગુર્જર કવિઓ,’ ભાગ ૧, પૃ. ૩૦૫.

૨ એ જ, પૃ. ૨૪૫-૪૭.

માલદેવનાં બીજાં કાવ્યોમાં ‘પુરંદરકુમાર રાસ’ સં. ૧૬૫૨માં રચાયેલો છે,^૧ એટલે વડોદરા જ્ઞાનમન્દિરમાંની આ ‘સ્થૂલભદ્ર દ્વાગ’ની સં. ૧૬૫૦માં લખાયેલી પ્રત ખરેખર જૂની ગણાય. આ કાવ્ય એની પહેલાં રચાયું હશે એ સ્પષ્ટ છે.

માલદેવ મુનિ વૃદ્ધ તપાગચ્છના ભાવદેવસૂરિના શિષ્ય હતા. આ ગુરુ-શિષ્યનો નિવાસ મુખ્યત્વે મારવાડમાં બીકાનેર રાજ્યમાં હતો, અને તે કારણે માલદેવની આ કૃતિઓમાં મારવાડીની પુષ્કળ અસર છે. આ ‘સ્થૂલભદ્ર દ્વાગ’માં સ્થૂલભદ્રની પૂર્વકથા કવિએ કંઈક વિસ્તારથી આપી છે. સળંગ એક જ દેશીમાં રચાયેલી આ કૃતિને કવિએ પોતે જ પહેલી કડીમાં ‘દ્વાગ’ નામ આપ્યું છે. માલદેવનો અપ્રસિદ્ધ ‘પુરંદરકુમાર રાસ’ એક લોકપ્રિય કૃતિ હતી અને એની પુષ્કળ હસ્તપ્રતો મળે છે. વિક્રમના સત્તરમા શતકમાં થયેલા ખંભાતના કવિ ઋષભદાસે ‘કુમારપાલ રાસ’ના પ્રારંભમાં પોતાના પૂર્વકાલીન કવિઓમાં માલદેવનો પણ માનપૂર્વક ઉલ્લેખ કર્યો છે.

[૨૬] વાચક કનકસોમકૃત ‘મંગલકલશ દ્વાગ’

સં. ૧૬૪૯માં રચાયેલી આ કાવ્યની બે હસ્તપ્રતો મળેલી છે. એક પં. અમૃતલાલ મોહનલાલ ભોજક પાસેની સાત પત્રની પોથી અને બીજી વડોદરા જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના શ્રી. હંસવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંગ્રહમાંની પાંચ પત્રની પોથી (નં. ૪૬૭૪). બન્ને પ્રતોમાં લેખનસંવત નથી, પણ લિપિ ઉપરથી તે બન્ને વિક્રમના ૧૭મા શતકમાં લખાયેલી હોય એમ અનુમાન થાય છે. પાઠનો સાચો અર્થ સમજવામાં તથા પદ્મચ્છેદ કરવામાં આ બેય પ્રતિઓ પરસ્પરને ઉપકારક થઈ છે. પં. અમૃતલાલવાળી પ્રતિને સામાન્ય રીતે મુખ્ય તરીકે સ્વીકારીને જ્ઞાનમન્દિરની પ્રતનાં પાઠાન્તર અહીં નોંધ્યાં છે.

આ કાવ્યને અંતે વાચક કનકસોમે કહ્યું છે તે પ્રમાણે, પોતે ખરતર ગચ્છના અમરમાણિક્યના શિષ્ય છે તથા એમણે આ કૃતિ મૂલતાનમાં રચેલી છે. એમણે સં. ૧૬૩૮માં ખંભાતમાં ‘આષાઢભૂતિ રાસ’ અને સં. ૧૬૪૪માં મારવાડમાં અમરસરમાં ‘આર્દ્રકુમાર ચોપાઈ’ રચી છે.^૨

૧ ‘જૈન ગુર્જર કવિઓ,’ ભાગ ૧, પૃ. ૩૦૫.

૨ એ જ, પૃ. ૨૪૫-૪૭.

માલદેવનાં ખીજાં કાવ્યોમાં ‘પુરંદરકુમાર રાસ’ સં. ૧૬૫૨માં રચાયેલો છે,^૧ એટલે વડોદરા જ્ઞાનમન્દિરમાંની આ ‘સ્થૂલિભદ્ર દ્વાગ’ની સં. ૧૬૫૦માં લખાયેલી પ્રત ખરેખર જૂની ગણાય. આ કાવ્ય એની પહેલાં રચાયું હશે એ સ્પષ્ટ છે.

માલદેવ મુનિ વૃદ્ધ તપાગચ્છના ભાવદેવસૂરિના શિષ્ય હતા. આ ગુરુ-શિષ્યનો નિવાસ મુખ્યત્વે મારવાડમાં ખીકાનેર રાજ્યમાં હતો, અને તે કારણે માલદેવની આ કૃતિઓમાં મારવાડીની પુષ્કળ અસર છે. આ ‘સ્થૂલિભદ્ર દ્વાગ’માં સ્થૂલિભદ્રની પૂર્વકથા કવિએ કંઈક વિસ્તારથી આપી છે. સળંગ એક જ દેશીમાં રચાયેલી આ કૃતિને કવિએ પોતે જ પહેલી કડીમાં ‘દ્વાગ’ નામ આપ્યું છે. માલદેવનો અપ્રસિદ્ધ ‘પુરંદરકુમાર રાસ’ એક લોકપ્રિય કૃતિ હતી અને એની પુષ્કળ હસ્તપ્રતો મળે છે. વિક્રમના સત્તરમા શતકમાં થયેલા ખંભાતના કવિ ઋષભદાસે ‘કુમારપાલ રાસ’ના પ્રારંભમાં પોતાના પૂર્વકાલીન કવિઓમાં માલદેવનો પણ માનપૂર્વક ઉલ્લેખ કર્યો છે.

[૨૬] વાયક કનકસોમકૃત ‘મંગલકલશ દ્વાગ’

સં. ૧૬૪૯માં રચાયેલી આ કાવ્યની બે હસ્તપ્રતો મળેલી છે. એક પં. અમૃતલાલ મોહનલાલ ભોજક પાસેની સાત પત્રની પોથી અને ખીજી વડોદરા જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના શ્રી. હંસવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંગ્રહમાંની પાંચ પત્રની પોથી (નં. ૪૬૭૪). બન્ને પ્રતોમાં લેખનસંવત નથી, પણ લિપિ ઉપરથી તે બન્ને વિક્રમના ૧૭મા શતકમાં લખાયેલી હોય એમ અનુમાન થાય છે. પાઠનો સાચો અર્થ સમજવામાં તથા પદ્યછેદ કરવામાં આ બેય પ્રતિઓ પરસ્પરને ઉપકારક થઈ છે. પં. અમૃતલાલવાળી પ્રતિને સામાન્ય રીતે મુખ્ય તરીકે સ્વીકારીને જ્ઞાનમન્દિરની પ્રતનાં પાઠાન્તર અહીં નોંધ્યાં છે.

આ કાવ્યને અંતે વાયક કનકસોમે કહ્યું છે તે પ્રમાણે, પોતે ખરતર ગચ્છના અમરમાણિકુચના શિષ્ય છે તથા એમણે આ કૃતિ મૂલતાનમાં રચેલી છે. એમણે સં. ૧૬૩૮માં ખંભાતમાં ‘આષાઢભૂતિ રાસ’ અને સં. ૧૬૪૪માં મારવાડમાં અમરસરમાં ‘આર્દ્રકુમાર ચોપાઈ’ રચી છે.^૨

૧ ‘જૈન ગુર્જર કવિઓ,’ ભાગ ૧, પૃ. ૩૦૫.

૨ એ જ, પૃ. ૨૪૫-૪૭.

આવું કુકર્મ કરવાની મંગલકલશે ના પાડી ત્યારે મંત્રીએ એને મારવા માટે ખડ્ગ કાઢ્યું. કેટલાક પ્રધાન પુરુષો વચ્ચે પક્ષા ત્યારે મંગલકલશે વશિષ્ઠુદ્ધિ વાપરીને શરત કરી કે ‘રાજા તરફથી જે દાયજને મળે તે મને આપજો તથા મને ઉજ્જયિની પહોંચાડજો તો આ વાત મને સ્વીકાર્ય છે.’ મંત્રી ખુશ થયો.

પછી રાજકન્યા ત્રૈલોક્યસુન્દરી અને મંગલકલશનાં ધામધૂમથી લગ્ન થયાં. રાજાએ ઘણી પહેરામણી આપી. વહુ લઈને મંગલકલશ મંત્રીને ઘેર આવ્યો અને પોંખણું કરીને બંનેનો પ્રવેશ કરાવવામાં આવ્યો. મંગલ અને સુન્દરી બંને શયનગૃહ તરફ જાય છે, પણ મંત્રીનો મુખભાવ જોઈને મંગલ બહાર આવ્યો. પોતાના પતિને ચલચિત્ત જોઈને સુન્દરીને આશ્ચર્ય થયું, અને લગ્નના દિવસે થયેલા ઉપવાસને કારણે ભૂખ લાગી હશે એવું અનુમાન કરીને લાડુ મંગાવ્યા. મંગલે કહ્યું, ‘લાડુ મને ગમે છે, પણ ઉજ્જયિનીનું જળ મળે તો જ એ ખરેખર ભાવે.’ આ સાંભળીને સુન્દરી ચમકી, પણ કદાચ ઉજ્જયિનીમાં પતિનું મોસાળ હશે એવી કલ્પના તેણે કરી. સુન્દરીએ એને તંબોલ આપ્યાં અને સંધ્યાકાળે અખોલ મંગલકલશ આવું બહારું કરીને નીકળ્યો. મંત્રીની વિદાય લીધી, તેણે આપેલી બધી વસ્તુઓ લીધી અને ઉજ્જયિનીના માર્ગે જતા એક સાર્થને જઈને મળ્યો.

ખોવાઈ ગયેલા પુત્રને ઘણા દિવસ પછી ભારે સમૃદ્ધિપૂર્વક ક્ષેમકુશળ પાછો આવેલો જોઈને મંગલનાં માતાપિતાને ઘણો હર્ષ થયો. મંગલે માંડીને બધી વાત કહી. પછી મંગલે સર્વ કલાઓનો અભ્યાસ કરવાનું નક્કી કર્યું, અને એ માટે પાઠકને ત્યાં જવા લાગ્યો.

ખીજી તરફ, ચંપાનગરીમાં આ પ્રમાણે બન્યું. સુન્દરી પાછી પોતાની શય્યામાં જાય છે તો ત્યાં કુશ્વરોગી મંત્રીપુત્રને જોઈને એને ભારે આઘાત લાગ્યો અને આ શું થયું તે એ સમજી શકી નહિ. બહાર નીકળીને દાસીઓ સાથે સૂઈ રહી અને સવાર પડતાં પોતાને પિયર પહોંચી. રાજાએ પૂછ્યું ત્યારે સુષુદ્ધિ મંત્રીએ બનાવટી ઉત્તર આપ્યો કે ‘મારો પુત્ર તો લગ્ન વખતે જોયો હતો તેવો હતો, પણ આ કન્યાના સંસર્ગથી કુશ્વરોગી થઈ ગયો છે.’ રાજાએ પણ વ્યવહારનયથી આ માન્યું અને પુત્રીની દુર્ભાગતા જોઈ રાજા અને રાણી બંને એના પ્રત્યે ઉદાસીન થઈ ગયાં.

પોતાનો સાચો પતિ ઉજ્જયિની ગયો છે એનું સ્મરણ રાજકન્યાને હતું, અને તેણે પોતાના ઉપરનું કલંક દૂર કરવાનું નક્કી કર્યું. પોતાના મામા સિંહ

આવું કુકર્મ કરવાની મંગલકલશે ના પાડી ત્યારે મંત્રીએ એને મારવા માટે ખડ્ગ કાઢ્યું. કેટલાક પ્રધાન પુરુષો વચ્ચે પછા ત્યારે મંગલકલશે વણિફુણ્દિ વાપરીને શરત કરી કે ‘રાજ તરફથી જે દાયજો મળે તે મને આપજો તથા મને ઉજ્જયિની પહોંચાડજો તો આ વાત મને સ્વીકાર્ય છે.’ મંત્રી ખુશ થયો.

પછી રાજકન્યા ત્રૈલોક્યસુન્દરી અને મંગલકલશનાં ધામધૂમથી લગ્ન થયાં. રાજાએ ઘણી પહેરામણી આપી. વહુ લઈને મંગલકલશ મંત્રીને ઘેર આવ્યો અને પોંખણું કરીને બન્નેનો પ્રવેશ કરાવવામાં આવ્યો. મંગલ અને સુન્દરી બન્ને શયનગૃહ તરફ જાય છે, પણ મંત્રીનો મુખભાવ જોઈને મંગલ બહાર આવ્યો. પોતાના પતિને ચલચિત્ત જોઈને સુન્દરીને આશ્ચર્ય થયું, અને લગ્નના દિવસે થયેલા ઉપવાસને કારણે ભૂખ લાગી હશે એવું અનુમાન કરીને લાકુ મંગાવ્યા. મંગલે કહ્યું, ‘લાકુ મને ગમે છે, પણ ઉજ્જયિનીનું જળ મળે તો જ એ ખરેખર ભાવે.’ આ સાંભળીને સુન્દરી ચમકી, પણ કદાચ ઉજ્જયિનીમાં પતિનું મોસાળ હશે એવી કલ્પના તેણે કરી. સુન્દરીએ એને તંબોલ આપ્યાં અને સંધ્યાકાળે અખોલ મંગલકલશ આવું બહાનું કરીને નીકળ્યો. મંત્રીની વિદાય લીધી, તેણે આપેલી બધી વસ્તુઓ લીધી અને ઉજ્જયિનીના માર્ગે જતા એક સાર્થકને જઈને મળ્યો.

ખોવાઈ ગયેલા પુત્રને ઘણા દિવસ પછી ભારે સમૃદ્ધિપૂર્વક ક્ષેમકુશળ પાછો આવેલો જોઈને મંગલનાં માતાપિતાને ઘણો હર્ષ થયો. મંગલે માંડીને બધી વાત કહી. પછી મંગલે સર્વ કલાઓનો અભ્યાસ કરવાનું નક્કી કર્યું, અને એ માટે પાઠકને ત્યાં જવા લાગ્યો.

ખીજી તરફ, ચંપાનગરીમાં આ પ્રમાણે બન્યું. સુન્દરી પાછી પોતાની શય્યામાં જાય છે તો ત્યાં કુષ્ઠરોગી મંત્રીપુત્રને જોઈને એને ભારે આઘાત લાગ્યો અને આ શું થયું તે એ સમજી શકી નહિ. બહાર નીકળીને દાસીઓ સાથે સૂઈ રહી અને સવાર પડતાં પોતાને પિયર પહોંચી. રાજાએ પૂછ્યું ત્યારે સુખ્ણિકા મંત્રીએ બનાવટી ઉત્તર આપ્યો કે ‘મારો પુત્ર તો લગ્ન વખતે જોયો હતો તેવો હતો, પણ આ કન્યાના સંસર્ગથી કુષ્ઠરોગી થઈ ગયો છે.’ રાજાએ પણ વ્યવહારનયથી આ માન્યું અને પુત્રીની દુર્ભાગતા જોઈ રાજા અને રાણી બન્ને એના પ્રત્યે ઉદાસીન થઈ ગયાં.

પોતાનો સાચો પતિ ઉજ્જયિની ગયો છે એનું સ્મરણ રાજકન્યાને હતું, અને તેણે પોતાના ઉપરનું કલંક દૂર કરવાનું નક્કી કર્યું. પોતાના મામા સિંહ

આ સાંભળીને, વિરક્ત થઈ મંગલકલશ તથા રાણી ત્રૈલોક્યસુન્દરીએ દીક્ષા લીધી. અનશન કરીને બંને પાંચમા સુરલોકમાં ગયાં. ત્યાંથી પાછાં મનુષ્યલવ પામીને તેઓ નિર્વાણ પામશે.

છેવટે, જિનપ્રતિમાની પૂજા કરવાનો તથા માનવલવમાં પુણ્યનાં ફળ લેવાનો ઉપદેશ કવિ આપે છે.

આ કથાકાવ્યને એના કર્તા વાચક કનકસોમે ખીજી કડીના ઉત્તરાર્ધમાં જ ‘ફાગ’ નામ આપ્યું છે, એટલે એ કાવ્યપ્રકારનું લેખન કવિને ઉદ્દિષ્ટ છે એ સ્પષ્ટ છે. પહેલા પદ્યખંડના શીર્ષક તરીકે મૂળ પ્રતોમાં ‘ઢાલ ફાગ’ એ શબ્દો છે તથા પુષ્પિકાઓમાં આ કાવ્યનો ‘ફાગ’ તરીકે નિર્દેશ છે; પણ આ બે ઉલ્લેખો કર્તાના પોતાના જ હશે એમ નિશ્ચયપૂર્વક કહી શકાય નહિ. કડી ૧૩૦-૧૩૯ના શીર્ષક તરીકે પં. અમૃતલાલવાળી હસ્તપ્રતમાં ‘ઢાલ આઢીયાની’ એવા શબ્દો છે, જ્યારે ખંભાતની પ્રતમાં ‘ઢાલ ફાગની’ એમ છે. છંદોબંધ મોટે ભાગે દુહા-ઓપાઈમાં અને પ્રસંગોપાત્ત દેશી ઢાળોમાં બંધાયેલો છે. બાકી, સાહિત્યમાં ફાગનો જે પ્રકાર રૂઢ થયો છે એનાં લક્ષણો-વિષયનિરૂપણ વર્ણનાદિ કે છંદોરચનાનાં-આમાં ખાસ જણાતાં નથી. ખરું જોતાં, કર્તાએ ખીજી કડીના પૂર્વાર્ધમાં કહ્યું છે તેમ આ ‘પ્રબંધ’ છે અથવા છેલ્લી કડીમાં કહ્યું છે તેમ ‘ચરિત’ છે. ‘ફાગ’ શબ્દ એને માટે બહુ શિથિલ અર્થમાં અહીં વપરાયો છે. આવા ‘ફાગ’ પણ પાછળથી લખાતા એ સૂચક છે. એટલા માટે જ આ સંગ્રહમાં એનો સમાવેશ કર્યો છે.

[૩૦] કલ્યાણકૃત વાસુપૂજ્ય મનોરમ ફાગ ’

આ કૃતિની રચના કટુક ગચ્છના એક કવિ કલ્યાણે સં. ૧૬૯૬માં થિરપુર અથવા થરાદમાં કરેલી છે. એની ૩૨૭મી કડીમાંના ‘સેવક કલ્યાણુકાર’ એ ઉલ્લેખમાં કર્તાએ પોતાનું નામ ગર્ભિત રીતે મૂક્યું છે. સં. ૧૬૯૭માં અમદાવાદના હેબતપુર નામે પરામાં રચાયેલી એમની ખીજી એક કૃતિ ‘અમર-ગુપ્ત ચરિત્ર’માં પણ તેમણે પોતાનું નામ આ જ રીતે મૂક્યું છે^૧. એટલે ‘કલ્યાણુકારક’ એવા અર્થનો એ કેવલ ઔપચારિક ઉલ્લેખ હોય એમ માનવાની જરૂર નથી.

આ કૃતિની રચના પછી માત્ર એક જ વર્ષે, સં. ૧૬૯૭માં લખાયેલી ૧૬ પત્રની એની એક હસ્તપ્રત ખંભાતના શ્રીનીતિવિજયજી શાસ્ત્રસંગ્રહમાંથી

આ સાંભળીને, વિરક્ત થઈ મંગલકલશ તથા રાણી ત્રૈલોક્યસુન્દરીએ દીક્ષા લીધી. અનશન કરીને બન્ને પાંચમા સુરલોકમાં ગયાં. ત્યાંથી પાછાં મનુષ્યલવ પામીને તેઓ નિર્વાણ પામશે.

છેવટે, જિનપ્રતિમાની પૂજા કરવાનો તથા માનવલવમાં પુણ્યનાં ફળ લેવાનો ઉપદેશ કવિ આપે છે.

આ કથાકાવ્યને એના કર્તા વાચક કનકસોમે બીજી કડીના ઉત્તરાર્ધમાં જ ‘ફાગ’ નામ આપ્યું છે, એટલે એ કાવ્યપ્રકારનું લેખન કવિને ઉદ્દિષ્ટ છે એ સ્પષ્ટ છે. પહેલા પદ્યખંડના શીર્ષક તરીકે મૂળ પ્રતોમાં ‘ઢાલ ફાગ’ એ શબ્દો છે તથા પુષ્પિકાઓમાં આ કાવ્યનો ‘ફાગ’ તરીકે નિર્દેશ છે; પણ આ બે ઉલ્લેખો કર્તાના પોતાના જ હશે એમ નિશ્ચયપૂર્વક કહી શકાય નહિ. કડી ૧૩૦-૧૩૯ના શીર્ષક તરીકે પં. અમૃતલાલવાળી હસ્તપ્રતમાં ‘ઢાલ આઢીયાની’ એવા શબ્દો છે, જ્યારે ખંભાતની પ્રતમાં ‘ઢાલ ફાગની’ એમ છે. છંદોબંધ મોટે ભાગે દુહા-ચોપાઈમાં અને પ્રસંગોપાત્ત દેશી ઢાળોમાં બંધાયેલો છે. બાકી, સાહિત્યમાં ફાગનો જે પ્રકાર રૂઢ થયો છે એનાં લક્ષણો-વિષયનિરૂપણ વર્ણનાદિ કે છંદોરચનાનાં-આમાં ખાસ જણાતાં નથી. ખરું જોતાં, કર્તાએ બીજી કડીના પૂર્વાર્ધમાં કહ્યું છે તેમ આ ‘પ્રબંધ’ છે અથવા છેલ્લી કડીમાં કહ્યું છે તેમ ‘ચરિત’ છે. ‘ફાગ’ શબ્દ એને માટે બહુ શિથિલ અર્થમાં અહીં વપરાયો છે. આવા ‘ફાગ’ પણ પાછળથી લખાતા એ સૂચક છે. એટલા માટે જ આ સંગ્રહમાં એનો સમાવેશ કર્યો છે.

[૩૦] કલ્યાણકૃત વાસુપૂજ્ય મનોરમ ફાગ ’

આ કૃતિની રચના કટુક ગચ્છના એક કવિ કલ્યાણે સં. ૧૬૯૬માં થિરપુર અથવા થરાદમાં કરેલી છે. એની ૩૨૭મી કડીમાંના ‘સેવક કલ્યાણકાર’ એ ઉલ્લેખમાં કર્તાએ પોતાનું નામ ગર્ભિત રીતે મૂક્યું છે. સં. ૧૬૯૭માં અમદાવાદના હેબતપુર નામે પરામાં રચાયેલી એમની બીજી એક કૃતિ ‘અમર-ગુપ્ત ચરિત્ર’માં પણ તેમણે પોતાનું નામ આ જ રીતે મૂક્યું છે^૧. એટલે ‘કલ્યાણકારક’ એવા અર્થનો એ કેવલ ઔપચારિક ઉલ્લેખ હોય એમ માનવાની જરૂર નથી.

આ કૃતિની રચના પછી માત્ર એક જ વર્ષે, સં. ૧૬૯૭માં લખાયેલી ૧૬ પત્રની એની એક હસ્તપ્રત ખંભાતના શ્રીનીતિવિજયજી શાસ્ત્રસંગ્રહમાંથી

પ્રાચીનતર ક્ષાત્રુઓનાં વિશિષ્ટ લક્ષણો નથી. ઢાળ ૧૫-૧૬માં વસંતક્રીડાનું વર્ણન છે, તે કાવ્યને ‘ક્ષાગ’ નામ આપવાની દૃષ્ટિએ મૂક્યું હોય એમ બને. વાસુપૂજ્યને ક્ષાગ રમતાં બોધ થયો એમ કડી ૪માં કહ્યું છે તે પણ આ નામ-કરણની દૃષ્ટિએ વિચારવા જેવું છે. કડી ૨૨૭માં ‘વનમાં ક્ષાગ ખેલવા’નો અને કડી ૨૩૪માં ‘સોહામણા ક્ષાગ ગાવા’નો નિર્દેશ છે. આ બંને નિર્દેશો વસંતક્રીડા વર્ણવતી બે ઢાળમાંના છે. ઢાળ ૪ અને ૧૮ ‘ક્ષાગની’ અર્થાત્ આંતરયમકવાળા દુહાની છે. ઢાળ ૫ અને ૧૭ ‘અઢિયા’ અથવા અઢેયાની છે, જેનો પ્રાચીનતર ક્ષાત્રુકાવ્યમાં અનેક વાર પ્રયોગ છે. આમ ક્ષાગનાં કેટલાંક લક્ષણો વિશુંખલ પ્રકારે આમાં મળે છે, પણ ખીજી રીતે ‘રાસ’ નામ આપી શકાય એવું એનું સ્વરૂપ છે. પરંતુ કર્તાએ પોતે એને અનેક વાર ‘ક્ષાગ’ કહ્યો છે, એ વસ્તુ ધ્યાનમાં રાખવી જરૂરી છે.

[૩૧] વિનયવિજયકૃત ‘નેમિનાથ ભ્રમરગીતા’

આ કાવ્યની એક પત્રની હસ્તપ્રત વડોદરા જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંગ્રહના ગુજરાતી વિભાગમાં (નં. ૨૪૭૧) છે. એની જ ખીજી પ્રત વડોદરા યુનિવર્સિટીના પ્રાચ્ય વિદ્યામન્દિરમાં (નં. ૪૭૪૪) છે. પ્રાચ્ય વિદ્યામન્દિરની પ્રતિ સાત પત્રની છે અને એમાં નીચે પ્રમાણે કૃતિઓ લખાયેલી છે—

પત્ર ૧-૪ સ્થૂલિભદ્ર નવરસો

પત્ર ૪-૬ સ્થૂલિભદ્ર-ઝેશા પ્રેમવિલાસ ક્ષાગ

પત્ર ૬-૭ નેમિનાથ ભ્રમરગીતા

બંનેમાંથી એકે પ્રતમાં લેખનસંવત નથી, પણ જ્ઞાનમન્દિરવાળી પ્રતિ દેખીતી રીતે વધારે જૂની અને શુદ્ધતર હોઈ એને મુખ્ય રાખી પ્રાચ્ય વિદ્યામન્દિરવાળી પ્રતનાં પાકાન્તર નોંધ્યાં છે.

આ ‘નેમિનાથ ભ્રમરગીતા’ એને અંતે ઉલ્લેખ છે તે પ્રમાણે, સં. ૧૭૦૬માં રચાયેલી છે. એના કર્તા વિનયવિજય ઉપાધ્યાય એક પ્રતિભાશાળી, વ્યુત્પન્ન વિક્ષાન હતા અને સંસ્કૃત તથા ગુજરાતીમાં એમણે અનેક ગ્રન્થો રચેલા છે. તપાગચ્છના આચાર્ય હીરવિજયસરિના શિષ્ય કીર્તિવિજયના તેઓ શિષ્ય હતા. જૈન વિશ્વવિદ્યા (Cosmology)નું વર્ણન કરતો એમનો ‘લોકપ્રકાશ’ નામે વીસ હજાર શ્લોકપ્રમાણનો સંસ્કૃત ગ્રન્થ સૌથી વધુ પ્રસિદ્ધ

પ્રાચીનતર કાવ્યોનાં વિશિષ્ટ લક્ષણો નથી. ઢાળ ૧૫-૧૬માં વસંતકીડાનું વર્ણન છે, તે કાવ્યને ‘કાગ’ નામ આપવાની દૃષ્ટિએ મૂક્યું હોય એમ બને. વાસુપૂજ્યને કાગ રમતાં બોધ થયો એમ કડી ૪માં કહ્યું છે તે પણ આ નામ-કરણની દૃષ્ટિએ વિચારવા જેવું છે. કડી ૨૨૭માં ‘વનમાં કાગ ખેલવા’નો અને કડી ૨૩૪માં ‘સોહામણા કાગ ગાવા’નો નિર્દેશ છે. આ બન્ને નિર્દેશો વસંતકીડા વર્ણવતી બે ઢાળમાંના છે. ઢાળ ૪ અને ૧૮ ‘કાગની’ અર્થાત્ આંતરયમકવાળા દુહાની છે. ઢાળ ૫ અને ૧૭ ‘અઢિયા’ અથવા અઢેયાની છે, જેનો પ્રાચીનતર કાવ્યકાવ્યમાં અનેક વાર પ્રયોગ છે. આમ કાગનાં કેટલાંક લક્ષણો વિશુંખલ પ્રકારે આમાં મળે છે, પણ ખીજી રીતે ‘રાસ’ નામ આપી શકાય એવું એનું સ્વરૂપ છે. પરંતુ કર્તાએ પોતે એને અનેક વાર ‘કાગ’ કહ્યો છે, એ વસ્તુ ધ્યાનમાં રાખવી જરૂરી છે.

[૩૧] વિનયવિજયકૃત ‘નેમિનાથ ભ્રમરગીતા’

આ કાવ્યની એક પત્રની હસ્તપ્રત વડોદરા જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંગ્રહના ગુજરાતી વિભાગમાં (નં. ૨૪૭૧) છે. એની જ ખીજી પ્રત વડોદરા યુનિવર્સિટીના પ્રાચ્ય વિદ્યામન્દિરમાં (નં. ૪૭૪૪) છે. પ્રાચ્ય વિદ્યામન્દિરની પ્રતિ સાત પત્રની છે અને એમાં નીચે પ્રમાણે કૃતિઓ લખાયેલી છે—

પત્ર ૧-૪ સ્થૂલિભદ્ર નવરસો

પત્ર ૪-૬ સ્થૂલિભદ્ર-કોશા પ્રેમવિલાસ કાગ

પત્ર ૬-૭ નેમિનાથ ભ્રમરગીતા

બન્નેમાંથી એકે પ્રતમાં લેખનસંવત નથી, પણ જ્ઞાનમન્દિરવાળી પ્રતિ દેખીતી રીતે વધારે જૂની અને શુદ્ધતર હોઈ એને મુખ્ય રાખી પ્રાચ્ય વિદ્યામન્દિરવાળી પ્રતનાં પાકાન્તર નોંધ્યાં છે.

આ ‘નેમિનાથ ભ્રમરગીતા’ એને અતે ઉલ્લેખ છે તે પ્રમાણે, સં. ૧૭૦૬માં રચાયેલી છે. એના કર્તા વિનયવિજય ઉપાધ્યાય એક પ્રતિભાશાળી, વ્યુત્પન્ન વિદ્વાન હતા અને સંસ્કૃત તથા ગુજરાતીમાં એમણે અનેક ગ્રન્થો રચેલા છે. તપાગચ્છના આચાર્ય હીરવિજયસરિના શિષ્ય કીર્તિવિજયના તેઓ શિષ્ય હતા. જૈન વિશ્વવિદ્યા (Cosmology)નું વર્ણન કરતો એમનો ‘લોકપ્રકાશ’ નામે વીસ હજાર શ્લોકપ્રમાણનો સંસ્કૃત ગ્રન્થ સૌથી વધુ પ્રસિદ્ધ

[૩૩] લક્ષ્મીવલ્લભકૃત ‘અધ્યાત્મ ક્ષાગ’

‘અધ્યાત્મ ક્ષાગ’ની એક પાનાની હસ્તપ્રત વડોદરાના જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંગ્રહના ગુજરાતી વિભાગમાંથી (નં. ૨૦૨૦) મળી છે. લિપિ ઉપરથી પ્રતિ વિક્રમના ૧૮મા સૈકામાં લખાયેલી જણાય છે.

આ કાવ્યના કર્તા લક્ષ્મીવલ્લભ ખરતર ગચ્છના વાયક ક્ષેમકીર્તિના શિષ્ય સોમહર્ષના શિષ્ય હતા. તેમણે સં. ૧૭૨૫માં ‘રતનહાસ ચોપાઈ,’ સં. ૧૭૨૭માં ‘વિક્રમાદિત્ય પંચદંડ રાસ’ તથા સં. ૧૭૩૮માં ‘રાત્રિભોજન ચોપાઈ’ રચી છે. આ ઉપરાંત રચનાવર્ષ વિનાનો એમનો ‘અમરકુમાર ચરિત્ર રાસ’ મળે છે.^૧ આ જોતાં પ્રસ્તુત ‘અધ્યાત્મ ક્ષાગ’નો રચનાકાળ સં. ૧૭૨૫ આસપાસ માનવો ઉચિત છે.

તત્તુ વૃંદાવનની કુંજમાં જ્યારે જ્ઞાનવસંત પ્રકટે છે ત્યારે મતિગોપી સાથે પાંચે ગોપ (ઈન્દ્રિયો) મળે છે; સુમતિ રાધાજી સાથે આત્મ હરિ હોરી ખેલે છે, એવું રૂપક કવિએ આપ્યું છે, અને એમાં વેદાન્ત તથા યોગની પરિભાષાની અસર જણાય છે. ૧૩ કડીની આ રચના એક સુંદર કાવ્ય છે.

[૩૪] ઉદયવિજયકૃત ‘પાર્શ્વનાથ રાજગીતા’

આ કૃતિની બે હસ્તપ્રતો મળી છે—એક વડોદરા જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના મુનિશ્રી હંસવિજયજી મહારાજના સંગ્રહની બે પત્રની પ્રતિ (નં. ૪૭૬૩) અને બીજી એ જ જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી શાસ્ત્રસંગ્રહના ગુજરાતી વિભાગની ત્રણ પત્રની પ્રતિ (નં. ૮૯૭). બેમાંથી એકેયમાં લેખન-સંવત નથી, પણ બન્નેય લિપિ ઉપરથી વિક્રમના ૧૮મા સૈકાના અંતની કે ૧૯મા સૈકાના પ્રારંભની હોય એમ અનુમાન થાય છે. એમાંથી પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજીવાળી પ્રત પહેલાં મળી હતી, પણ તે ઘણી અશુદ્ધ હોઈ તેને આધારે સંપાદન અશક્ય હતું. પાછળથી મુનિ શ્રીહંસવિજયજીના સંગ્રહમાંની પ્રમાણમાં શુદ્ધ પ્રત મળી આવતાં આ સંગ્રહમાં પ્રસ્તુત કાવ્યનો સમાવેશ કરી શકાયો. હંસવિજયજીવાળી હસ્તપ્રતને મુખ્ય ગણી બીજી પ્રતનાં પાકાન્તર નોંધ્યાં છે. બીજી પ્રત અશુદ્ધ હોવા છતાં પ્રસંગોપાત્ત અર્થનિર્ણય તથા પાકું શોધનમાં ઉપયોગી છે.

[૩૩] લક્ષ્મીવદલલકૃત 'અધ્યાત્મ કાગ'

‘અધ્યાત્મ કાગ’ની એક પાનાની હસ્તપ્રત વડોદરાના જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંગ્રહના ગુજરાતી વિભાગમાંથી (નં. ૨૦૨૦) મળી છે. લિપિ ઉપરથી પ્રતિ વિક્રમના ૧૮મા સૈકામાં લખાયેલી જણાય છે.

આ કાવ્યના કર્તા લક્ષ્મીવદલલ ખરતર ગચ્છના વાચક ક્ષેમકીર્તિના શિષ્ય સોમહર્ષના શિષ્ય હતા. તેમણે સં. ૧૭૨૫માં ‘રતનહાસ ચોપાઈ,’ સં. ૧૭૨૭માં ‘વિક્રમાદિત્ય પંચદંડ રાસ’ તથા સં. ૧૭૩૮માં ‘રાત્રિભોજન ચોપાઈ’ રચી છે. આ ઉપરાંત રચનાવર્ષ વિનાનો એમનો ‘અમરકુમાર ચરિત્ર રાસ’ મળે છે.^૧ આ જોતાં પ્રસ્તુત ‘અધ્યાત્મ કાગ’નો રચનાકાળ સં. ૧૭૨૫ આસપાસ માનવો ઉચિત છે.

તનુ વૃંદાવનની કુંજમાં જ્યારે જ્ઞાનવસંત પ્રકટે છે ત્યારે મતિગોપી સાથે પાંચે ગોપ (ઇન્દ્રિયો) મળે છે; સુમતિ રાધાજી સાથે આત્મ હરિ હોરી ખેલે છે, એવું રૂપક કવિએ આપ્યું છે, અને એમાં વેદાન્ત તથા યોગની પરિભાષાની અસર જણાય છે. ૧૩ કડીની આ રચના એક સુંદર કાવ્ય છે.

[૩૪] ઉદયવિજયકૃત ‘પાર્શ્વનાથ રાજગીતા’

આ કૃતિની ખે હસ્તપ્રતો મળી છે—એક વડોદરા જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના મુનિશ્રી હંસવિજયજી મહારાજના સંગ્રહની ખે પત્રની પ્રતિ (નં. ૪૭૬૩) અને બીજી એ જ જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી શાસ્ત્રસંગ્રહના ગુજરાતી વિભાગની ત્રણ પત્રની પ્રતિ (નં. ૮૯૭). બેમાંથી એકબેમાં લેખન-સંવત નથી, પણ બન્નેય લિપિ ઉપરથી વિક્રમના ૧૮મા સૈકાના અંતની કે ૧૯મા સૈકાના પ્રારંભની હોય એમ અનુમાન થાય છે. એમાંથી પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજીવાળી પ્રત પહેલાં મળી હતી, પણ તે ઘણી અશુદ્ધ હોઈ તેને આધારે સંપાદન અશક્ય હતું. પાછળથી મુનિ શ્રીહંસવિજયજીના સંગ્રહમાંની પ્રમાણમાં શુદ્ધ પ્રત મળી આવતાં આ સંગ્રહમાં પ્રસ્તુત કાવ્યનો સમાવેશ કરી શકાયો. હંસવિજયજીવાળી હસ્તપ્રતને મુખ્ય ગણી બીજી પ્રતનાં પાકાન્તર નોંધ્યાં છે. બીજી પ્રત અશુદ્ધ હોવા છતાં પ્રસંગોપાત્ત અર્થનિર્ણય તથા પાઠ-શોધનમાં ઉપયોગી છે.

કરી છે. કર્તાનું નામ નથી, પણ ખરતર ગચ્છના સાધુઓમાંથી કોઈએ એની રચના કરી હશે એમ માનવું જોઈએ.

આ પદમહોત્સવ વૈશાખ સુદ ત્રીજના દિવસે થયો હતો, એટલે વસંતશ્રીનું વર્ણન કરી, મદનનું આક્રમણ અને છેલ્લે શીલનરેન્દ્ર દ્વારા મદનનો પરાજય કવિ વર્ણવે છે. વચ્ચેનો અર્ધ કરતાં પણ વધુ અંશ ત્રુટિત હોવાથી આ કૃતિ સાવ ખંડિત દશામાં મળી છે, અને એ મળી ત્યારે સંગ્રહનો પ્રારંભનો કેટલોક ભાગ છપાઈ ગયો હતો એ કારણે એને અનુપૂર્તિમાં સ્થાન આપ્યું છે.

જેસલમેરના ગ્રન્થભંડારમાંની એક હસ્તલિખિત સંગ્રહપોથીમાંથી શ્રી. અગરચંદ નાહટાએ આ કાવ્યની નકલ કરી હતી, અને એ નકલ તેમણે મને આ સંગ્રહ માટે મોકલી હતી. એ પ્રતિમાંનું એક પત્ર જોવાઈ ગયેલું હોવાથી ૭ થી ૨૦ સુધીની કડીઓ મળતી નથી અને ફક્ત તથા ૨૧મી કડીના ટુકડા જ મળે છે. આ સંપાદન કરતી વખતે જેસલમેરથી મૂળ પ્રત મેળવવાનું શક્ય નહોતું અને તેથી જે સ્વરૂપે નકલ મળેલી એ સ્વરૂપે કાવ્ય અહીં છાપ્યું છે.

[૩૬] ‘વિરહ દેસાહરી કાવ્ય’

કાવ્ય ઉપર લખાયેલા જે ઓળિયામાંથી અંક ૨૨ અને ૨૩ના કાવ્યો લેવામાં આવ્યા છે તેમાં આ કાવ્યની માત્ર છેવટની થોડીક કડીઓ (અને એમાંની પણ કેટલીક તો ત્રુટિત સ્થિતિમાં) છે, એટલે આ સંગ્રહમાં તે લઈ શકાય એમ નહોતું; પણ એની સ્વ. મોહનલાલ દલીયંદ દેસાઈએ ખીજી કોઈ પ્રાચીન પ્રત ઉપરથી કરેલી સંપૂર્ણ નકલ, સંગ્રહનાં કેટલાંક કાવ્યો મુદ્રિત થઈ ગયા પછી શ્રી. અગરચંદ નાહટા દ્વારા મળી જતાં એ કાવ્યને પણ અહીં અનુપૂર્તિમાં સ્થાન આપ્યું છે તથા ઓળિયામાં જે કડીઓ—સંપૂર્ણ કે ત્રુટિત—મળે છે એનાં પાઠાન્તરો નોંધ્યાં છે.

‘વિરહ દેસાહરી કાવ્ય’ની મૂળ હસ્તપ્રત પ્રવર્તક શ્રી. કાન્તિવિજયજીના સંગ્રહમાં ક્રમાંક ૭૬૧માં હોવાનું શ્રી. મોહનલાલ દેસાઈએ નોંધ્યું છે, પણ પ્રવર્તકશ્રીના વડોદરાના સંગ્રહમાં કે તેઓશ્રીનો જ્યાં સંબંધ હતો તે પાટણ કે છાણીના ભંડારોમાં પણ એ હસ્તપ્રત છે જ નહિ, એટલે શ્રી. દેસાઈએ પ્રવર્તકશ્રી પાસે એ પ્રત જોઈ હોય તોપણ એમના સંગ્રહમાં એ સુકાઈ નથી અથવા ખીજી જ કોઈ સ્થાનની પ્રત વિષે આવી નોંધ શરતચૂકથી થઈ હશે એમ અનુમાન કરવું રહ્યું.

કરી છે. કર્તાનું નામ નથી, પણ ખરતર ગચ્છના સાધુઓમાંથી કોઈએ એની રચના કરી હશે એમ માનવું જોઈએ.

આ પદમહોત્સવ વૈશાખ સુદ ત્રીજના દિવસે થયો હતો, એટલે વસંતશ્રીનું વર્ણન કરી, મદનનું આક્રમણ અને છેલ્લે શીલનરેન્દ્ર દ્વારા મદનનો પરાજય કવિ વર્ણવે છે. વચ્ચેનો અર્ધ કરતાં પણ વધુ અંશ ત્રુટિત હોવાથી આ કૃતિ સાવ ખંડિત દશામાં મળી છે, અને એ મળી ત્યારે સંગ્રહનો પ્રારંભનો કેટલોક ભાગ છપાઈ ગયો હતો એ કારણે એને અનુપૂર્તિમાં સ્થાન આપ્યું છે.

જેસલમેરના ગ્રન્થભંડારમાંની એક હસ્તલિખિત સંગ્રહપોથીમાંથી શ્રી. અગરચંદ નાહટાએ આ કાગળની નકલ કરી હતી, અને એ નકલ તેમણે મને આ સંગ્રહ માટે મોકલી હતી. એ પ્રતિમાંનું એક પત્ર જોવાઈ ગયેલું હોવાથી ૭ થી ૨૦ સુધીની કડીઓ મળતી નથી અને ફક્ત તથા ૨૧મી કડીના ટુકડા જ મળે છે. આ સંપાદન કરતી વખતે જેસલમેરથી મૂળ પ્રત મેળવવાનું શક્ય નહોતું અને તેથી જે સ્વરૂપે નકલ મળેલી એ સ્વરૂપે કાવ્ય અહીં છાપ્યું છે.

[૩૬] ‘વિરહ દેસાઉરી કાગળ’

કાપડ ઉપર લખાયેલા જે ઓળિયામાંથી અંક ૨૨ અને ૨૩ના કાગળો લેવામાં આવ્યા છે તેમાં આ કાગળની માત્ર છેવટની થોડીક કડીઓ (અને એમાંની પણ કેટલીક તો ત્રુટિત સ્થિતિમાં) છે, એટલે આ સંગ્રહમાં તેલઈ શકાય એમ નહોતું; પણ એની સ્વ. મોહનલાલ દલીયંદ દેસાઈએ ખીજી કોઈ પ્રાચીન પ્રત ઉપરથી કરેલી સંપૂર્ણ નકલ, સંગ્રહનાં કેટલાંક કાવ્યો મુદ્રિત થઈ ગયા પછી શ્રી. અગરચંદ નાહટા દ્વારા મળી જતાં એ કાવ્યને પણ અહીં અનુપૂર્તિમાં સ્થાન આપ્યું છે તથા ઓળિયામાં જે કડીઓ—સંપૂર્ણ કે ત્રુટિત—મળે છે એનાં પાઠાન્તરો નોંધ્યાં છે.

‘વિરહ દેસાઉરી કાગળ’ની મૂળ હસ્તપ્રત પ્રવર્તક શ્રી. કાન્તિવિજયજીના સંગ્રહમાં ક્રમાંક ૭૬૧માં હોવાનું શ્રી. મોહનલાલ દેસાઈએ નોંધ્યું છે, પણ પ્રવર્તકશ્રીના વડોદરાના સંગ્રહમાં કે તેઓશ્રીનો જ્યાં સંબંધ હતો તે પાટણ કે છાણીના ભંડારોમાં પણ એ હસ્તપ્રત છે જ નહિ, એટલે શ્રી. દેસાઈએ પ્રવર્તકશ્રી પાસે એ પ્રત જોઈ હોય તોપણ એમના સંગ્રહમાં એ મુકાઈ નથી અથવા ખીજા જ કોઈ સ્થાનની પ્રત વિષે આવી નોંધ શરતચૂકથી થઈ હશે એમ અનુમાન કરવું રહ્યું.

‘ હેમરત્નસૂરિ કાગ્ય ’ (કાવ્યાંક ૧૬) જેમને વિષે રચાયેલો છે તે હેમરત્ન-સૂરિએ અમરરત્નસૂરિને સૂરિમંત્ર આપ્યો હતો (કડી ૬). અમરરત્નસૂરિને સં. ૧૫૧૩માં આચાર્યપદ મળ્યું હોવાનું પણ આમાંથી જણાય છે (કડી ૮). વળી અમરરત્નસૂરિના ધાતુપ્રતિમાલેખો સં. ૧૫૨૪ થી સં. ૧૫૪૭ સુધીમાં મળ્યા છે,^૧ એટલે સોળમા સંકાના પૂર્વાર્ધમાં તેઓ વિદ્યમાન હતા એ નિશ્ચિત છે. એમના શિષ્યમંડળમાંથી કોઈએ એ અરસામાં જ આ કાવ્યની રચના કરી હોય એમ અનુમાન થાય છે.

કાવ્યના આરંભમાં કર્તાએ કાવ્યનાયક અમરરત્નસૂરિની જન્મભૂમિ શ્રીમાલનો તથા એમનાં માતાપિતાનો નિર્દેશ કર્યો છે. પછી એમની દીક્ષાની અને સૂરિમંત્રપ્રાપ્તિની વાત કરી છે. આચાર્યે કામદેવ ઉપર વિજય મેળવ્યો એ વર્ણવતાં કડી ૧૦ થી ૧૫ સુધીમાં કાગ્યની પરંપરાગત પદ્ધતિએ કવિએ ટૂંકું અને છટાદાર વસંતવર્ણન કર્યું છે તથા છેલ્લી ત્રણ કડીઓમાં જુદી જુદી રીતે સૂરિના ગુણોનું સ્તવન કર્યું છે.

જુદા જુદા આચાર્યો વિષેના જે કાગ્યો આ પહેલાં મળ્યા છે તેમાં આ કાવ્યની પ્રાપ્તિથી એક નોંધપાત્ર ઉમેરો થાય છે.

[૩૮] જયશેખરસૂરિકૃત દ્વિતીય ‘ નેમિનાથ કાગ્ય ’

સં. ૧૪૬૨માં ‘ પ્રબોધચિન્તામણિ ’ નામે રૂપકગ્રન્થ સંસ્કૃતમાં રચનાર અને ત્યાર પછી એની રૂપરેખામાં જૂજ ફેરફાર કરીને ‘ ત્રિભુવનદીપક પ્રબન્ધ ’ નામે ઉત્તમ ગુજરાતી કાવ્ય રચનાર જયશેખરસૂરિ પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્ય-માં પ્રથમ પંક્તિના જૈન કવિ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. એ કાવ્યના “ બંધની સરળતા, વાણીનો પ્રસાદ અને કવિતાની ધમક જેતાં સૂરીશ્વરે ખીજાં ગુજરાતી કાવ્યો રચ્યાં હોવાં જોઈએ, ” એવું શ્રી. કેશવલાલ દ્રુવે પચીસેક વર્ષ પહેલાં કરેલું અનુમાન^૨ સાચું પડ્યું છે.

જિણિ જગિ જીતઉ શમરસિ અમરશિરોમણિ કાંમુ,
વિલસઇ સિદ્ધ સયંખર સંવરગુણિ અભિરામુ.

૧. આચાર્ય બુદ્ધિસાગરસૂરિકૃત ‘ જૈન ધાતુપ્રતિમાલેખસંગ્રહ, ’ ભાગ ૧, સૂચિ પૃ. ૩૪; મુનિ કાન્તિસાગરકૃત ‘ જૈન ધાતુપ્રતિમાલેખ, ’ ક્રમાંક ૨૨૧; આચાર્ય વિજયધર્મસૂરિ-સંગૃહીત ‘ પ્રાચીન લેખસંગ્રહ, ’ ભાગ ૧, ક્રમાંક ૪૦૩, ૪૦૫, ૪૧૩, ૪૪૬, ૪૬૬.

૨. ‘ પંદરમા શતકનાં પ્રાચીન ગુર્જર કાવ્ય, ’ પ્રસ્તાવના, પૃ. ૨૩

‘ હેમરત્નસૂરિ કાવ્ય ’ (કાવ્યાંક ૧૬) જેમને વિષે રચાયેલો છે તે હેમરત્ન-સૂરિએ અમરરત્નસૂરિને સૂરિમંત્ર આપ્યો હતો (કડી ૬). અમરરત્નસૂરિને સં. ૧૫૧૩માં આચાર્યપદ મળ્યું હોવાનું પણ આમાંથી જણાય છે (કડી ૮). વળી અમરરત્નસૂરિના ધાતુપ્રતિમાલેખો સં. ૧૫૨૪ થી સં. ૧૫૪૭ સુધીમાં મળ્યા છે,^૧ એટલે સોળમા સંકાના પૂર્વાર્ધમાં તેઓ વિદ્યમાન હતા એ નિશ્ચિત છે. એમના શિષ્યમંડળમાંથી કોઈએ એ અરસામાં જ આ કાવ્યની રચના કરી હોય એમ અનુમાન થાય છે.

કાવ્યના આરંભમાં કર્તાએ કાવ્યનાયક અમરરત્નસૂરિની જન્મભૂમિ શ્રીમાલનો તથા એમનાં માતાપિતાનો નિર્દેશ કર્યો છે. પછી એમની દીક્ષાની અને સૂરિમંત્રપ્રાપ્તિની વાત કરી છે. આચાર્યે કામદેવ ઉપર વિજય મેળવ્યો એ વર્ણવતાં કડી ૧૦ થી ૧૫ સુધીમાં કાવ્યની પરંપરાગત પદ્ધતિએ કવિએ ટૂંક અને છટાદાર વસંતવર્ણન કર્યું છે તથા છેલ્લી ત્રણ કડીઓમાં જુદી જુદી રીતે સૂરિના ગુણોનું સ્તવન કર્યું છે.

જુદા જુદા આચાર્યો વિષેના જે કાવ્યો આ પહેલાં મળ્યા છે તેમાં આ કાવ્યની પ્રાપ્તિથી એક નોંધપાત્ર ઉમેરો થાય છે.

[૩૮] જયશેખરસૂરિકૃત દ્વિતીય ‘ નેમિનાથ કાવ્ય ’

સં. ૧૪૬૨માં ‘ પ્રબોધચિન્તામણિ ’ નામે રૂપકગ્રન્થ સંસ્કૃતમાં રચનાર અને ત્યાર પછી એની રૂપરેખામાં જૂજ ફેરફાર કરીને ‘ ત્રિભુવનદીપક ગ્રન્થ ’ નામે ઉત્તમ ગુજરાતી કાવ્ય રચનાર જયશેખરસૂરિ પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્ય-માં પ્રથમ પંક્તિના જૈન કવિ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. એ કાવ્યના “ બંધની સરળતા, વાણીનો પ્રસાદ અને કવિતાની ધમક જેતાં સૂરીશ્વરે બીજાં ગુજરાતી કાવ્યો રચ્યાં હોવાં જોઈએ, ” એવું શ્રી. કેશવલાલ દ્રુવે પચીસેક વર્ષ પહેલાં કરેલું અનુમાન^૨ સાચું પડ્યું છે.

જિણિ જગિ જીતઉ શમરસિ અમરશિરોમણિ કાંમુ,
વિલસધ સિદ્ધ સયંખર સંવરગુણિ અલિરામુ.

૧. આચાર્ય બુદ્ધિસાગરસૂરિકૃત ‘ જૈન ધાતુપ્રતિમાલેખસંગ્રહ, ’ ભાગ ૧, સૂચિ પૃ. ૩૪; મુનિ કાન્તિસાગરકૃત ‘ જૈન ધાતુપ્રતિમાલેખ, ’ ક્રમાંક ૨૨૧; આચાર્ય વિજયધર્મસૂરિ-સંગૃહીત ‘ પ્રાચીન લેખસંગ્રહ, ’ ભાગ ૧, ક્રમાંક ૪૦૩, ૪૦૫, ૪૧૩, ૪૪૬, ૪૬૬.

૨. ‘ પંદરમા શતકનાં પ્રાચીન ગુર્જર કાવ્ય, ’ પ્રસ્તાવના, પૃ. ૨૩

દ્રાગુનો સાહિત્યપ્રકાર

પદ, આખ્યાન, રાસ, વાર્તા આદિની જેમ દ્રાગુ પણ જૂના ગુજરાતી સાહિત્યનો એક મુખ્ય પ્રકાર છે. કૃતિપરિચયમાં આપણે જોયું તેમ તથા એનું નામ જ સૂચવે છે તે પ્રમાણે, એ વસંતવર્ણનનો સાહિત્યપ્રકાર હોઈ માનવ ભાવ અને પ્રકૃતિનું સમન્વિત સુભગ આલેખન એ એની એક વિશિષ્ટતા છે. ગુજરાતી ભાષાના ઠેક આરંભકાળથી માંડી વિક્રમના ઓગણીસમા સૈકા સુધી રચાયેલા દ્રાગુના પુષ્કળ નમૂના મળે છે, અને વસ્તુ, નિરૂપણ, છંદોરચના આદિની દૃષ્ટિએ આ સાહિત્યપ્રકારે સાધેલા વિકાસનો અભ્યાસ કરવા માટે પૂરતી સામગ્રી એમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે.

જે દ્રાગુઓ આજ સુધી સચવાયા છે એમાંના મોટા ભાગના જૈનકૃત છે. જૈન સાહિત્ય મોટે ભાગે જૈન ગ્રંથભંડારોમાં સચવાઈ રહ્યું, જ્યારે જૈનેતર સાહિત્યને વિષે એવું ન બની શક્યું, એ જ મુખ્યત્વે એનું કારણ છે. આથી નરસિંહ મહેતા પૂર્વેના ગુજરાતી સાહિત્ય અને ભાષાના અધ્યયન માટે જૈન સાહિત્ય એ જ મુખ્ય સાધન છે. જૈનેતર દ્રાગુઓ અત્યાર સુધીમાં માત્ર નવ બનવામાં આવ્યા છે—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘વસંતવિલાસ,’^૧ ‘દ્રાગુ’ અથવા

૧ શ્રી. કેશવલાલ દ્રુવે ગુજરાતીનું આ શ્રેષ્ઠ દ્રાગુકાવ્ય પહેલી વાર જોણી કાઢ્યું અને ‘ગુજરાત શાળાપત્ર,’ ‘હાજી મહમ્મદ રમારકગ્રંથ’ અને ‘પંદરમા શતકનાં પ્રાચીન ગુર્જર કાવ્ય’માં એની કત્તરોત્તર ત્રણ વાચનાઓ છપાવી. એ પછી શ્રી. કાન્તિલાલ વ્યાસે એનું પુનઃસંપાદન કર્યું છે. આ કાવ્યના કર્તાને સામાન્યતઃ જૈનેતર ગણવામાં આવે છે તથા ‘નારાયણ દ્રાગુ’ના કર્તાથી એને અસિદ્ધ લેખવામાં આવે છે; પણ એ વિષે શ્રી. હમાશંકર જોષી એક તર્ક કરે છે તે ધ્યાનપાત્ર છે : “એક સૂચક હકીકત એ છે કે પ્રસ્તુત કૃતિમાં નાયક તરીકે કૃષ્ણનો સમાવેશ નથી. એટલે તે જૈનેતરની ન હોવાના સંભવને પણ અવકાશ છે. નેમિનાથ કે રથૂલિભદ્ર જેવાનું આલંબન લેતાં બહુ ડાહ્યું ડાહ્યું થઈ જાય, એટલે જૈન હોવા છતાં કવિએ કાવ્યની શક્યતાઓને સાચવી લેવા તેવા નાયકોને પડતા મૂક્યા હોય, એ રીતે એ સંભાવના વિચારવા જેવી છે” (શ્રી. રજનીકાન્ત ભટ્ટકૃત ‘વસંતવિલાસ’નો અર્વાચીન ગુજરાતી અનુવાદ, પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૬). આ સંગ્રહમાં લેવાયેલો ગુણચંદસૂરિનો ‘વસંતદ્રાગ’ એ રીતે એક સાંસારિક શૃંગારકાવ્ય હોવા છતાં જૈન કવિની કૃતિ છે. અલબત્ત, ‘વસંતવિલાસ’ની બાબતમાં શ્રી. હમાશંકરે કહ્યું છે તેમ આ કેવળ સંભાવના જ છે.

ફાગુનો સાહિત્યપ્રકાર

પદ, આખ્યાન, રાસ, વાર્તા આદિની જેમ ફાગુ પણ જૂના ગુજરાતી સાહિત્યનો એક મુખ્ય પ્રકાર છે. કૃતિપરિચયમાં આપણે જોયું તેમ તથા એનું નામ જ સૂચવે છે તે પ્રમાણે, એ વસંતવર્ણનનો સાહિત્યપ્રકાર હોઈ માનવ ભાવ અને પ્રકૃતિનું સમન્વિત સુભગ આલેખન એ એની એક વિશિષ્ટતા છે. ગુજરાતી ભાષાના ઠેક આરંભકાળથી માંડી વિક્રમના ઓગણીસમા સૈકા સુધી રચાયેલા ફાગુના પુષ્કળ નમૂના મળે છે, અને વસ્તુ, નિરૂપણ, છંદોરચના આદિની દૃષ્ટિએ આ સાહિત્યપ્રકારે સાધેલા વિકાસનો અભ્યાસ કરવા માટે પૂરતી સામગ્રી એમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે.

જે ફાગુઓ આજ સુધી સચવાયા છે એમાંના મોટા ભાગના જૈનકૃત છે. જૈન સાહિત્ય મોટે ભાગે જૈન ગ્રંથભંડારોમાં સચવાઈ રહ્યું, જ્યારે જૈનેતર સાહિત્યને વિષે એવું ન બની શક્યું, એ જ મુખ્યત્વે એનું કારણ છે. આથી નરસિંહ મહેતા પૂર્વેના ગુજરાતી સાહિત્ય અને ભાષાના અધ્યયન માટે જૈન સાહિત્ય એ જ મુખ્ય સાધન છે. જૈનેતર ફાગુઓ અત્યાર સુધીમાં માત્ર નવ બાણવામાં આવ્યા છે—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘વસંતવિલાસ,’^૧ ‘ફાગુ’ અથવા

૧ શ્રી. કેશવલાલ ધ્રુવે ગુજરાતીનું આ શ્રેષ્ઠ ફાગુકાવ્ય પહેલી વાર ખોળી કાઢ્યું અને ‘ગુજરાત શાળાપત્ર,’ ‘હાજી મહમ્મદ રમારકગ્રંથ’ અને ‘પંદરમા શતકનાં પ્રાચીન ગુર્જર કાવ્ય’માં એની કત્તરોત્તર ત્રણ વાચનાઓ છપાવી. એ પછી શ્રી. કાન્તિલાલ વ્યાસે એનું પુનઃસંપાદન કર્યું છે. આ કાવ્યના કર્તાને સામાન્યતઃ જૈનેતર ગણવામાં આવે છે તથા ‘નારાયણ ફાગુ’ના કર્તાથી એને અસિદ્ધ લેખવામાં આવે છે; પણ એ વિષે શ્રી. ઉમાશંકર જોષી એક તર્ક કરે છે તે ધ્યાનપાત્ર છે : “એક સૂચક હકીકત એ છે કે પ્રસ્તુત કૃતિમાં નાયક તરીકે કૃષ્ણનો સમાવેશ નથી. એટલે તે જૈનેતરની ન હોવાના સંભવને પણ અવકાશ છે. નેમિનાથ કે રથૂલભદ્ર જેવાનું આલંબન લેતાં બધું ડાહ્યું ડાહ્યું થઈ જાય, એટલે જૈન હોવા છતાં કવિએ કાવ્યની શક્યતાઓને સાચવી લેવા તેવા નાયકોને પડતા મૂક્યા હોય, એ રીતે એ સંભાવના વિચારવા જેવી છે” (શ્રી. રજનીકાન્ત ભટ્ટકૃત ‘વસંતવિલાસ’નો અર્પાચીન ગુજરાતી અનુવાદ, પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૬). આ સંગ્રહમાં લેવાયેલો ગુણયંદરસૂરિનો ‘વસંતફાગ’ એ રીતે એક સાંસારિક શૃંગારકાવ્ય હોવા છતાં જૈન કવિની કૃતિ છે. અલબત્ત, ‘વસંતવિલાસ’ની બાબતમાં શ્રી. ઉમાશંકરે કહ્યું છે તેમ આ કેવળ સંભાવના જ છે.

આમાં પણ 'વસંતવિલાસ'ની એક (સ્વ. કેશવલાલ દ્રુવને મળેલા સચિત્ર ઓળિયા) સિવાય બધી હસ્તપ્રતો જૈન ભંડારની છે અને 'ભ્રમરગીતા' તથા સોનીરામકૃત 'વસંતવિલાસ' પણ જૈન ભંડારોમાંથી મળ્યા છે. જે થોડાક નમૂના મળ્યા છે તે પણ એટલું જ તો અવશ્ય બતાવી બંધ છે કે વસંતવર્ણનનો એક જ મૂળ પ્રકાર જૈનેતર સાહિત્યમાં સહેજ પ્રકારાન્તરે વિકસ્યો છે.

વસંતવર્ણન ઉપરાંત વસંતક્રીડા એ ફાગુનો વિષય છે, અને શૃંગારના બંને પ્રકારો—વિપ્રલંભ અને સંભોગ—નું એમાં નિરૂપણ હોય છે. પ્રાચીનતર અપભ્રંશમાં આપણને રાસુ વગેરે પ્રકારોના નમૂના મળે છે તેમ ફાગુના મળતા નથી, અને તેથી ફાગુનું સાહિત્યપ્રકાર લેખે મૂળ ચોક્કસ રૂપે સમજવાનાં સાધનો નથી, પણ સંસ્કૃત સાહિત્યનાં ઋતુવર્ણનનાં કાવ્યો સાથે એની તુલના કરી શકાય.

'ફાગુ' શબ્દની વ્યુત્પત્તિ સં. ફલ્ગુ ('વસંત')—પ્રા. ફગ્નુ-ફાગુ એ પ્રમાણે સાધવી જોઈએ. આચાર્ય હેમચન્દ્રે 'દેશીનામમાલા' (૬-૮૨)માં 'ફગ્નુ' શબ્દ 'વસંતોત્સવ'ના અર્થમાં આપ્યો છે. સં. ફાલ્ગુન, પ્રા. ફગ્નુ ઉપરથી એની વ્યુત્પત્તિ સાધવાનો પ્રયત્ન ભાષાશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ યોગ્ય નથી. ગુજરાતી અને મારવાડીમાં હોળીનાં અશિષ્ટ ગીતો માટે 'ફાગ' શબ્દ વપરાય છે ત્યાં અર્થ હલકો પડી ગયો છે. આ વર્તમાન પ્રયોગ તેમ જ હેમચન્દ્રે આપેલ 'ફગ્નુ' શબ્દ ફાગુના લૌકિક મૂલનું સૂચન કરી બંધ છે અને એમાંથી કાળાન્તરે ફાગુને શિષ્ટ સાહિત્યમાં સ્થાન મળ્યું હશે એ વસ્તુનો નિર્દેશ કરે છે.

'વસંતવિલાસ' (વિ.નો ૧૫મો સૈકો) એ આંતર્યમકવાળા ૮૪ દુહામાં વચ્ચે વચ્ચે શ્લોકો મૂકીને રચેલું ફાગુકાવ્ય છે. એમાં કયાંય ધાર્મિકતાનો સંસ્પર્શ નથી, પંક્તિએ પંક્તિએ જીવનનો ઉદ્ધાસ જિલરાય છે, પાત્રો વ્યક્તિઓ નહિ પણ સમષ્ટિ છે—એ કારણે હમણાં સૂચવ્યું તેમ એના કર્તાને જૈનેતર ગણવામાં આવ્યો છે,^૧ અને એ રીતે પ્રાચીનતમ ઉપલબ્ધ જૈનેતર ફાગુકાવ્ય એને ગણી શકાય. 'વસંતવિલાસ' અને 'નારાયણ ફાગુ'નો કર્તા એક હશે એવું અનુમાન પણ આંતરિક પ્રમાણોને આધારે કરવામાં આવ્યું છે.^૨ 'નારાયણ ફાગુ'માં કૃષ્ણ અને ગોપીઓના વસંતવિહારનું વર્ણન છે.

૧. શ્રી. કેશવરામ શાસ્ત્રી, 'કવિચરિત,' ભાગ ૧, પૃ. ૫૫-૬૦.

૨. એ જ.

આમાં પણ 'વસંતવિલાસ'ની એક (સ્વ. કેશવલાલ દ્રુવને મળેલા સચિત્ર ઓળિયા) સિવાય બધી હસ્તપ્રતો જૈન ભંડારની છે અને 'ભ્રમરગીતા' તથા સોનીરામકૃત 'વસંતવિલાસ' પણ જૈન ભંડારોમાંથી મળ્યા છે. જે થોડાક નમૂના મળ્યા છે તે પણ એટલું જ તો અવશ્ય બતાવી બધ છે કે વસંતવર્ણનનો એક જ મૂળ પ્રકાર જૈનેતર સાહિત્યમાં સહેજ પ્રકારાન્તરે વિકસ્યો છે.

વસંતવર્ણન ઉપરાંત વસંતક્રીડા એ ફાગુનો વિષય છે, અને શૃંગારના બંને પ્રકારો—વિપ્રલંભ અને સંભોગ—નું એમાં નિરૂપણ હોય છે. પ્રાચીનતર અપભ્રંશમાં આપણને રાસુ વગેરે પ્રકારોના નમૂના મળે છે તેમ ફાગુના મળતા નથી, અને તેથી ફાગુનું સાહિત્યપ્રકાર લેખે મૂળ-ચોક્કસ રૂપે સમજવાનાં સાધનો નથી, પણ સંસ્કૃત સાહિત્યનાં ઋતુવર્ણનનાં કાવ્યો સાથે એની તુલના કરી શકાય.

'ફાગુ' શબ્દની વ્યુત્પત્તિ સં. ફાલ્ગુ ('વસંત')—પ્રા. ફાગુ—ફાગુ એ પ્રમાણે સાધવી જોઈએ. આચાર્ય હેમચન્દ્રે 'દેશીનામમાલા' (૬-૮૨)માં 'ફગૂ' શબ્દ 'વસંતોત્સવ'ના અર્થમાં આપ્યો છે. સં. ફાલ્ગુન, પ્રા. ફાગુન ઉપરથી એની વ્યુત્પત્તિ સાધવાનો પ્રયત્ન લાપાશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ યોગ્ય નથી. ગુજરાતી અને મારવાડીમાં હોળીનાં અશિષ્ટ ગીતો માટે 'ફાગ' શબ્દ વપરાય છે ત્યાં અર્થ હલકો પડી ગયો છે. આ વર્તમાન પ્રયોગ તેમ જ હેમચન્દ્રે આપેલ 'ફગૂ' શબ્દ ફાગુના લૌકિક મૂલનું સૂચન કરી બધ છે અને એમાંથી કાળાન્તરે ફાગુને શિષ્ટ સાહિત્યમાં સ્થાન મળ્યું હશે એ વસ્તુનો નિર્દેશ કરે છે.

'વસંતવિલાસ' (વિ.નો ૧૫મો સૈક્રો) એ આંતરયમકવાળા ૮૪ દુહામાં વચ્ચે વચ્ચે શ્લોકો મૂકીને રચેલું ફાગુકાવ્ય છે. એમાં કયાંય ધાર્મિકતાનો સંસ્પર્શ નથી, પંક્તિએ પંક્તિએ જીવનનો ઉદ્ધાસ જિલરાય છે, પાત્રો વ્યક્તિઓ નહિ પણ સમષ્ટિ છે—એ કારણે હમણાં સૂચવ્યું તેમ એના કર્તાને જૈનેતર ગણવામાં આવ્યો છે,^૧ અને એ રીતે પ્રાચીનતમ ઉપલબ્ધ જૈનેતર ફાગુકાવ્ય એને ગણી શકાય. 'વસંતવિલાસ' અને 'નારાયણ ફાગુ'નો કર્તા એક હશે એવું અનુમાન પણ આંતરિક પ્રમાણોને આધારે કરવામાં આવ્યું છે.^૨ 'નારાયણ ફાગુ'માં કૃષ્ણ અને ગોપીઓના વસંતવિહારનું વર્ણન છે.

૧. શ્રી. કેશવરામ શાસ્ત્રી, 'કવિચરિત', ભાગ ૧, પૃ. ૫૫-૬૦.

૨. એ જ.

(૫) લાજ વિલોપિય ગોપિય, રોપિય દઢ અનુરાગ,
રસ ભરિ પ્રિયતમુ રેલઈ, વેલઈ ખેલઈ ફાગ.

—કૃષ્ણધર્મીય જયસિંહસૂરિકૃત 'નેમિનાથ ફાગ,' કડી ૧૨

(૬) તિણિ પુરિ પાસહ વર ભુવણિ, ચાલહ ઘહુ દિસિ નારિ;
ફાગ છંદિ અમિહ ખેલિસું, સારુ જી ઈહુ સંસારે.

—પ્રસન્નચંદ્રસૂરિકૃત 'રાવણિ પાર્શ્વનાથ ફાગ,' કડી ૬

(૭) ફાગ વસંતિ જિ ખેલઈ, ખેલઈ સુગુણ નિધાન,
વિજયવંત તે છાજઈ, રાજઈ તિલક સમાન.

—અજ્ઞાત કવિકૃત 'જંભુસ્વામી ફાગ,' કડી ૫૯

(૮) ગહે સમુધરુ ભણુઈ, સોહાવણુઈ ફાગ ખેલહ સવિચાર.
—સમુધરકૃત 'નેમિનાથ ફાગ,' કડી ૨૮

(૯) કિવિ નાયઈ મનરંગિ, કેવિ ખેલઈ તિહિ ફાગો,
કિવિ વાયંતિ વસંત નામિ પયડિય વર રાગો.
—અજ્ઞાત કવિકૃત 'પુરૂષોત્તમ પાંચ પાંડવ ફાગ,' કડી ૨૧

(૧૦) દેવ સુમંગલપુત્રફાગ ગાયહ ભો ભવિયા,
જિમ તુમિહ પામહ રિદ્ધિવૃદ્ધિ મંગલસંકલિયા.
—અજ્ઞાત કવિકૃત 'ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી ફાગ,' કડી ૨૦

(૧૧) પીણુ પયોહર અપચ્છર ગૂજર ધરતીય નારિ,
ફાગુ ખેલઈ તે ફરિ ફરિ નેમિજિણેસર ખારિ.
—પદ્યકૃત 'નેમિનાથ ફાગ,' કડી ૫

(૧૨) ફાગુ ખેલઈ મનરંગિહિ હંસગમણિ મૃગનયણિ.
—એ જ. કડી ૬

(૧૩) પહિલઈ સરસતિ અરચિંસુ, રચિંસુ વસંતવિલાસુ,
ફાગુ પયડ પયળંધિહિ સંધિ ચમક ભલ ભાસ.^૧
—'વસંતવિલાસ,' કડી ૧

(૧૪) ગાઈ અભિનવ ફાગ, સાચવઈ શ્રીરાગ.
—'નારાયણ ફાગ,' કડી ૪૩

૧ 'વસંતવિલાસ'ની પહેલી કડીના ઉત્તરાર્ધના—

'નીણુ ધરઈ કરિ દાહિણિ વાહણિ હંસુલક જનસુ'

એ પાઠને બદલે અહીં આપેલો પાઠ પાઠણુ ભંડારની એક હસ્તપ્રતમાં છે.

(૫) લાજ વિલોપિય ગોપિય, રોપિય દઢ અનુરાગ,
રસ ભરિ પ્રિયતમુ રેલઈ, વેલઈ ખેલઈ ફાગ.

—કૃષ્ણર્ષીય જયસિંહસૂરિકૃત ખીજે ‘ નેમિનાથ ફાગ, ’ કડી ૧૨

(૬) તિણિ પુરિ પાસહ વર ભુવણિ, ચાલહ ઘણુ દિસિ નારિ;
ફાગ છંદિ અમ્હિ ખેલિસુ, સારુ જી ઈહ સંસારે.

—પ્રસન્નચંદ્રસૂરિકૃત ‘ રાવણિ પાર્શ્વનાથ ફાગ, ’ કડી ૬

(૭) ફાગ વસંતિ જિ ખેલઈ, ખેલઈ સુગુણ નિધાન,
વિજયવંત તે છાજઈ, રાજઈ તિલક સમાન.

—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ જંબુસ્વામી ફાગ, ’ કડી ૫૬

(૮) અહો સમુધરુ ભણઈ, સોહાવણુ ફાગ ખેલહ સવિચાર.
—સમુધરકૃત ‘ નેમિનાથ ફાગ, ’ કડી ૨૮

(૯) કિવિ નાચઈ મનરંગિ, કેવિ ખેલઈ તિહિ ફાગો,
કિવિ વાયંતિ વસંત નામિ પયડિય વર રાગો.
—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ પુરૂષોત્તમ પાંચ પાંડવ ફાગ, ’ કડી ૨૧

(૧૦) દેવ સુમંગલપુત્રફાગ ગાયહ ભો ભવિયા,
જિમ તુમ્હિ પામહ રિદ્ધિવૃદ્ધિ મંગલસંકલિયા.
—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી ફાગ, ’ કડી ૨૦

(૧૧) પીણ પયોહર અપચ્છર ગૂજર ધરતીય નારિ,
ફાગ ખેલઈ તે ફરિ ફરિ નેમિજિણેસર ખારિ.
—પદ્મકૃત ‘ નેમિનાથ ફાગ, ’ કડી ૫

(૧૨) ફાગ ખેલઈ મનરંગિહિ હંસગમણિ મૃગનયણિ.
—એ જ. કડી ૯

(૧૩) પહિલઈ સરસતિ અરચિસુ, રચિસુ વસંતવિલાસુ,
ફાગ પયહ પયળંધિહિ સંધિ ચમક ભલ ભાસ.૧
—‘ વસંતવિલાસ, ’ કડી ૧

(૧૪) ગાઈ અભિનવ ફાગ, સાચવઈ શ્રીરાગ.
—‘ નારાયણ ફાગ, ’ કડી ૪૩

૧ ‘ વસંતવિલાસ ’ ની પહેલી કડીના ઉત્તરાર્ધના—

‘ વીણુ ધરઈ કરિ દાહિણિ વાહણિ હંસુલક જસુ ’

એ પાઠને બદલે અહીં આપેલો પાઠ પાટણ ભંડારની એક હસ્તપ્રતમાં છે.

(૨૨) વેણા વંસ વન્નવધ એ, ભાવધ પંચમ રાગ,
રંગ ભરિ ઇક ખેલધ, ગેલિધ જિણવર ફાગ.

—‘રાણપુરમંડન ચતુર્મુખ આદિનાથ ફાગ,’ કડી ૭૩

(૨૩) ફાગ ફાગુણિ ગાઉં કિધણ દેરા, ફેલ જોઉ ફોકટ ટલધ દેરા.

—ચતુર્ભુજકૃત ‘ભ્રમરગીતા,’ કડી ૩

(૨૪) એકિહિ ચિત્તિહિ સાંભલધ, એ ઇચ્છક ફાગુ રસાલુ,
રંગિ તે રંજવધ કામિણિ, નીપજધ છયલુ છિનાલુ.

—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘મોહિની ફાગુ,’ કડી ૫૩

(૨૫) વિરહિ વસંત સો આવીહ, ફાગુણિ તરુ[ણિ] ગાધ,
રાહ કર રસીયં ધણુ, સરસતિ તણુધ પસાધ.

—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘વિરહ દેસાહરી ફાગુ,’ કડી ૫૮

(૨૬) વેણા યંત્ર કરધ આલિ વિણિ, કરધ ગાનિ તે સવિ સુરરમણી,
મૃદંગ સરમંડલ વાજંત, ભરહ ભાવ કરી રમધ વસંત.

—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ચુપધ ફાગુ,’ કડી ૩૭

(૨૭) મધ માધવ રિતિ કાંમનિ કંત, રતિપતિ રમીધ રાહ વસંત,

—એ જ, કડી ૫૯

(૨૮) ફાગુણુ રતિ વસંત પેલીય રે, હઈહિ હરખ મંનગાં નાહ.

—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ફાગુ,’ કડી ૧૨

(૨૯) એહ ફાગ જે ગાધસિધ, તેહ ધરિ મંગલ ચ્યાર,

—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘વાહણુનુ ફાગ,’ કડી ૧૨

(૩૦) ફાગુણિ ફાગ ન મું ગમધ, દમધ તિ મદન સરીર.

—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘નેમિનાથ ફાગુ,’ કડી ૧૬

(૩૧) સુલલિત ખાલિકા ન દીધ રાસ, ફાણુ નવિ વાંચધ પંડિત વ્યાસ,
રૂઠધ કંઠિ કોઇ ન કરધ રાગ, રાસ ભાસ નવિ ખેલધ ફાગ.

—મહીરાજકૃત ‘નલ-દેવદંતી રાસ’ (સં. ૧૬૧૨)^૧,
કડી ૩૮૬

(૩૨) ફાગ ગાધ સવિ ગોરડી જળ આવધ મધુમાસ.

—જયવંતસૂરિકૃત ‘સ્થૂલભદ્ર-કોશા પ્રેમવિલાસ ફાગ,’ કડી ૪૪

૧. આ કાવ્યમાં ૧૦૦૫મી કડીથી શરૂ થતા ‘વસંતવર્ણન’ને ‘ફાગ’ શીર્ષક આપ્યું છે એ નોંધપાત્ર છે. ફાગુઓમાં વારંવાર પ્રયોજાતા હુહાનો નિર્દેશ પણ હસ્તપ્રતોમાં ઘણી વાર ‘ફાગ’ અથવા ‘ફાગની દેશી’ તરીકે હોય છે.

(૨૨) વેણુ વંસ વનવઠ એ, ભાવઠ પંચમ રાગ,
રંગ ભરિ ઇક ખેલઠ, ગેલિઠ જિણવર ફાગ.

—‘રાણુપુરમંડન ચતુર્મુખ આદિનાથ ફાગ,’ કડી ૭૩

(૨૩) ફાગ ફાગુણિ ગાઠં કિધણુ ફેરા, ફલ જોડ ફોફટ ટલઠ ફેરા.

—ચતુર્ભુજકૃત ‘ભ્રમરગીતા,’ કડી ૩

(૨૪) એકિહિ ચિત્તિહિ સાંભલઠ, એ ઇચ્છક ફાગુ રસાલુ,
રંગિ તે રંજવઠ કાગિણિ, નીપજઠ હયલુ છિનાલુ.

—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘મોહિની ફાગુ,’ કડી ૫૩

(૨૫) વિરહિ વસંત સો આવીહ, ફાગુણિ તરુ[ણિ] ગાઠ,
રાહ કડ રસીયં ઘણું, સરસતિ તણુધ પસાધ.

—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘વિરહ દેસાહરી ફાગુ,’ કડી ૫૮

(૨૬) વેણુ યંત્ર ફરઠ આલિ વિણિ, ફરઠ ગાનિ તે સવિ સુરરમણી,
મૃદંગ સરમંડલ વાજંત, ભરહ ભાવ કરી રમઠ વસંત.

—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ચુપઠ ફાગુ,’ કડી ૩૭

(૨૭) મધ માધવ રિતિ કાંમનિ કંત, રતિપતિ રમીઠ રાહ વસંત,

—એ જ, કડી ૫૬

(૨૮) ફાગુણુ રતિ વસંત પેલીય રે, હઠિહિ હરખ મંનગાં નાહ.

—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ફાગુ,’ કડી ૧૨

(૨૯) એહ ફાગ જે ગાઠસિઠ, તેહ ધરિ મંગલ ચ્યાર,

—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘વાહણુનુ ફાગ,’ કડી ૧૨

(૩૦) ફાગુણિ ફાગ ન સું ગમઠ, દમઠ તિ મદન સરીર.

—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘નેમિનાથ ફાગુ,’ કડી ૧૬

(૩૧) સુલલિત ખાલિકા ન દીઠ રાસ, ક્ષણુ નવિ વાંચઠ પંડિત વ્યાસ,
રૂઢ કંઠિ કોઠ ન કરઠ રાગ, રાસ ભાસ નવિ ખેલઠ ફાગ.

—મહીરાજકૃત ‘નલ-દવદંતી રાસ’ (સં. ૧૬૧૨) ૧,
કડી ૩૮૬

(૩૨) ફાગ ગાઠ સવિ ગોરડી જળ આવઠ મધુમાસ.

—નયવંતસૂરિકૃત ‘સ્થૂલભદ્ર-કોશા પ્રેમવિલાસ ફાગ,’ કડી ૪૪

૧. આ કાવ્યમાં ૧૦૦૫મી કડીથી શરૂ થતા ‘વસંતવર્ણન’ને ‘ફાગ’ શીર્ષક આપ્યું છે એ નોંધપાત્ર છે. ફાગુઓમાં વારંવાર પ્રયોજીત દુહાનો નિર્દેશ પણ હસ્તપ્રતોમાં ઘણી વાર ‘ફાગ’ અથવા ‘ફાગની દેશી’ તરીકે હોય છે.

આ અવતરણોમાંથી ફાગ વિષે કેટલાંક મહત્ત્વનાં તથ્ય જાણવા મળે છે. (૧) ખેલા અને નાય સાથે ચૈત્ર માસમાં ફાગુ ગાવાનો, (૩૨) મધુમાસમાં સ્ત્રીઓ ફાગ ગાય તેનો, (૩૩) ચૈત્રી પૂનમે ફાગ રમવાનો, (૧૮) વસંત માસમાં ઉછરંગથી રમવાનો, (૧૯) ફાગ ખેલવાનો, (૨૦) ફાગણમાં કૃષ્ણના ફાગ ગાવાનો, (૩૪) ફાગણમાં લોકો ઉદ્ધાસપૂર્વક ફાગ રમે છે તેનો, અને (૩૮) ફાગણ માસમાં ઝાંઝ પખાવના વાદન સાથે સહેલીઓ રાસ રમે છે તેનો નિર્દેશ કરે છે. વિરહિણીને ફાગણના ફાગ ગમતા નથી એમ (૩૦)માં કહ્યું છે. (૯) ફાગ ખેલતાં વસંતરાગ ગાવાનો, (૧૪) અભિનવ ફાગ શ્રીરાગ સાથે ગાવાનો, (૬) ફાગ છંદમાં ખેલવાનો, (૧૬) કવિત્વિનોદ સાથે ફાગ ખેલવાનો, અને (૩૧) રાસ, ભાસ અને ફાગ ખેલવાનો ઉલ્લેખ કરે છે. ખેલમાં—ખખેનાં જોડાંમાં ફાગ ખેલવાનું (૫-૭)માં છે. ફાગ રમવો કે ખેલવો, વસંત રમવો કે ખેલવો, ઋતુરાજ રમવો, એવા ઉલ્લેખ સંખ્યાબંધ અવતરણોમાં છે. ફાગુ ખેલવાનો દિન આવ્યો ત્યારે પ્રિય પરદેશ જાય છે એમ (૩૬)માં કહ્યું છે.

ફાગુના ધાર્મિક સ્વરૂપનાં પણ અનેક સૂચનો મળે છે. (૧૫)માં ‘ દેવના ફાગનો ’ તથા (૧૧)માં નેમિ જિનેશ્વરના દ્વારમાં ફાગ ખેલવાનો ઉલ્લેખ છે. વીણા અને વંશ વગાડતાં, પંચમ રાગ ભાવતાં જિનવરનો ફાગ રંગપૂર્વક ખેલવાનું (૨૨)માં કહ્યું છે. જિનગુણ ગાતા અને ખીજ લાકિક વિષયના ફાગુઓ વચ્ચેનું ‘ મેરુ અને સરસવ ’ જેટલું અંતર (૩૫)માં ખંતાવવામાં આવ્યું છે. લૌકિક ફાગુમાં રહેલા ગ્રામ્ય તત્ત્વનો નિર્દેશ (૨૪)માં છે. સાહિત્યિક ફાગુઓના યમકપ્રધાન સ્વરૂપનો નિર્દેશ (૧૩) અને (૧૭)માં છે.

ઉપરનાં અવતરણો ખતાવે છે કે ફાગુ એ જાહેરમાં વિવિધ રીતે નૃત્યાદિ સાથે ગવાતો પ્રકાર હતો—ઓઘામાં ઓઘું, એના પ્રાચીનતર સ્વરૂપમાં તો હતો. નૃત્યકાવ્ય કે ગેય રૂપકને કંઈક મળતો એ પ્રકાર હશે અને લોકસાહિત્યમાંથી એ શિષ્ટ સાહિત્યમાં સ્વીકારાયો હશે. અલગત, જેમ જેમ આ પ્રકાર પોતાના મૂળ સ્વરૂપથી દૂર જતો ગયો અને શિષ્ટ સાહિત્યનાં એક પ્રકાર લેખે જ વિકસતો—અથવા કહો કે પલટાતો ગયો તેમ તેમ એના જાહેરમાં પ્રયોગની શક્યતા ઓછી થતી ગઈ. માલદેવકૃત ‘ રથૂલિલદ્ર ફાગ ’, ‘ મંગલકલશ ફાગ ’, ‘ વાસુપૂજ્ય મનોરમ ફાગ ’ તથા આ સંગ્રહમાંની ‘ ગીતા ’ શીર્ષકવાળી કૃતિઓ એનાં ઉદાહરણ છે.

આ અવતરણોમાંથી ફાગ વિષે કેટલાંક મહત્વનાં તથ્ય જાણવા મળે છે. (૧) ખેલા અને નાય સાથે ચૈત્ર માસમાં ફાગ ગાવાનો, (૩૨) મધુમાસમાં સ્ત્રીઓ ફાગ ગાય તેનો, (૩૩) ચૈત્રી પૂનમે ફાગ રમવાનો, (૧૮) વસંત માસમાં ઉછરંગથી રમવાનો, (૧૯) ફાગ ખેલવાનો, (૨૦) ફાગણમાં કૃષ્ણના ફાગ ગાવાનો, (૩૪) ફાગણમાં લોકો ઉદ્ધાસપૂર્વક ફાગ રમે છે તેનો, અને (૩૮) ફાગણ માસમાં ઝાંઝ પખાવના વાદન સાથે સહેલીઓ રાસ રમે છે તેનો નિર્દેશ કરે છે. વિરહિણીને ફાગણના ફાગ ગમતા નથી એમ (૩૦)માં કહ્યું છે. (૯) ફાગ ખેલતાં વસંતરાગ ગાવાનો, (૧૪) અભિનવ ફાગ શ્રીરાગ સાથે ગાવાનો, (૬) ફાગ છંદમાં ખેલવાનો, (૧૬) કવિત-વિનોદ સાથે ફાગ ખેલવાનો, અને (૩૧) રાસ, ભાસ અને ફાગ ખેલવાનો ઉલ્લેખ કરે છે. ખેલમાં—ખખેનાં જોડાંમાં ફાગ ખેલવાનું (૫-૭)માં છે. ફાગ રમવો કે ખેલવો, વસંત રમવો કે ખેલવો, ઋતુરાજ રમવો, એવા ઉલ્લેખ સંખ્યાબંધ અવતરણોમાં છે. ફાગ ખેલવાનો દિન આવ્યો ત્યારે પ્રિય પરદેશ જાય છે એમ (૩૬)માં કહ્યું છે.

ફાગના ધાર્મિક સ્વરૂપનાં પણ અનેક સૂચનો મળે છે. (૧૫)માં ‘ દેવના ફાગનો ’ તથા (૧૧)માં નેમિ જિનેશ્વરના દ્વારમાં ફાગ ખેલવાનો ઉલ્લેખ છે. વીણા અને વંશ વગાડતાં, પંચમ રાગ ભાવતાં જિનવરનો ફાગ રંગપૂર્વક ખેલવાનું (૨૨)માં કહ્યું છે. જિનગુણ ગાતા અને ખીજ લોકિક વિષયના ફાગનો વચ્ચેનું ‘ મેરુ અને સરસવ ’ જેટલું અંતર (૩૫)માં ખંતાવવામાં આવ્યું છે. લૌકિક ફાગમાં રહેલા ગ્રામ્ય તત્ત્વનો નિર્દેશ (૨૪)માં છે. સાહિત્યિક ફાગનોના યમકપ્રધાન સ્વરૂપનો નિર્દેશ (૧૩) અને (૧૭)માં છે.

ઉપરનાં અવતરણો ખતાવે છે કે ફાગ એ જાહેરમાં વિવિધ રીતે નૃત્યાદિ સાથે ગવાતો પ્રકાર હતો—ઓઝામાં ઓઝું, એના પ્રાચીનતર સ્વરૂપમાં તો હતો. નૃત્યકાવ્ય કે ગેય રૂપકને કંઈક મળતો એ પ્રકાર હશે અને લોકસાહિત્ય-માંથી એ શિષ્ટ સાહિત્યમાં સ્વીકારાયો હશે. અલગત, જેમ જેમ આ પ્રકાર પોતાના મૂળ સ્વરૂપથી દૂર જતો ગયો અને શિષ્ટ સાહિત્યના એક પ્રકાર લેખે જ વિકસતો—અથવા કહો કે પલટાતો ગયો તેમ તેમ એના જાહેરમાં પ્રયોગની શક્યતા ઓછી થતી ગઈ. માલદેવકૃત ‘ રથૂલિલદ્ર ફાગ ’, ‘ મંગલકલશ ફાગ ’, ‘ વાસુપૂજ્ય મનોરમ ફાગ ’ તથા આ સંગ્રહમાંની ‘ ગીતા ’ શીર્ષકવાળી કૃતિઓ એનાં ઉદાહરણ છે.

‘વસંતવિલાસ’ની ધાટીએ રચાયેલી હોવા છતાં વિષયનિરૂપણની દૃષ્ટિએ ‘વસંતવિલાસ’ની વિલાસિતાનું ખંડન કરવાનો સાવ નબળો નહિ એવો પ્રયાસ છે. ઇતિહાસકાળમાં થયેલા આચાર્યાદિ વ્યક્તિવિશેષો વિષે પણ કાગુઓ લખાયા છે. ‘હેમરત્નસૂરિ કાગ’, ‘જિનહંસગુરુ નવરંગ કાગ’, ‘ધર્મમૂર્તિસૂરિ કાગ’, ‘અમરરત્નસૂરિ કાગ’ આદિ આ સંગ્રહમાં લેવાયેલાં કાવ્યો એ વાતનાં ઉદાહરણ છે. એ ઉપરાંત ‘દેવરત્નસૂરિ કાગ’ (સં. ૧૯૪૯)^૧ દાનવર્ધનકૃત ‘હેમવિમલસૂરિ કાગ’ (સં. ૧૫૫૪),^૨ ‘કીર્તિરત્નસૂરિ કાગ’ આદિ એ પ્રકારની નોંધપાત્ર રચનાઓ છે. આવી રચનાઓમાં આચાર્યોનાં માતાપિતા, બાલ્યાવસ્થા, દીક્ષામહોત્સવ આદિનો વૃત્તાન્ત આપીને વસંત-વર્ણન, કામવિજય, સંયમની દૃઢતા, એમના ઉપદેશોનો પ્રભાવ વગેરે વર્ણવેલાં હોય છે અને એ રીતે ‘કાગ’ નામની ઓછેવત્તે અંશે સાર્થકતા સાધવાનો પ્રયત્ન થાય છે. જોકે એવું પણ દર વખતે થાય છે એમ નહિ. ‘ધર્મમૂર્તિગુરુ કાગ’માં આ કાવ્યપ્રકાર સાથે સંકળાયેલાં ગણુતાં આ બધાં લક્ષણો નથી. એમાં ગુરુનો પૂર્વ વૃત્તાન્ત આપવા સાથે એમની ધાર્મિક મહત્તા વર્ણવી છે. કાગ અને અઢેઉની પરંપરાગત છંદોરચના કર્તાએ, અલગત, સાચવી છે. શ્રી. અગરચંદ્ર નાહટાએ સંપાદિત કરેલ ખેમહંસકૃત ‘ગુર્વાવલી કાગ’માં^૩ (વિ.નો ૧૬મો સૈકા) દુહા અને રોળા છંદના, પ્રાચીનતમ કાગુઓમાં મળતા બંધમાં, ખરતર ગચ્છના આચાર્યોની માત્ર પદ્માવલી આપવામાં આવી છે. આથી પણ આગળ વધી, કાગુઓમાં સામાન્યતઃ કવન પામતા વિષયોને બાજુએ મૂકી આધ્યાત્મિક વિષયો પરત્વે કાગુના પ્રચલિત છંદોમાં કાવ્ય-રચના કરીને એમને ‘કાગ’ નામ અપાયું છે. ‘વાહણનું કાગ’, લક્ષ્મીવલ્લભકૃત ‘અધ્યાત્મ કાગ’ આદિ એ પ્રકારનાં રૂપકપ્રધાન કાવ્યો છે. વૃદ્ધિવિજયકૃત ‘જ્ઞાનગીતા’, યશોવિજયજીકૃત ‘જંબુસ્વામી બ્રહ્મગીતા’ આદિ પ્રધાનતઃ આધ્યાત્મિક વિષયનાં કાવ્યો નથી, તોપણ એમનાં શીર્ષક તથા એમાંનું કેટલુંક નિરૂપણ એમને ઓછેવત્તે અંશે જ્ઞાનવિષયક રચનાઓ ઠરવે છે.

આપણે જોયું કે અમુક વિશિષ્ટ છંદોરચનાને કારણે જ કેટલીક વાર અમુક કૃતિઓને ‘કાગુ’ કે ‘કાગ’ નામ અપાયું છે. સાહિત્યના બીજા

૧. મુદ્રિતઃ આચાર્ય જિનવિજયજી-સંપાદિત ‘જૈન ઐતિહાસિક ગુર્જર કાવ્યસંગ્રહ’, પૃ. ૧૫૦-૫૮.

૨. મુદ્રિતઃ એ જ, પૃ. ૧૮૬-૯૦

૩. મુદ્રિતઃ ‘ઐતિહાસિક જૈન કાવ્યસંગ્રહ’, પૃ. ૨૧૫-૧૭.

‘વસંતવિલાસ’ની ધાટીએ રચાયેલી હોવા છતાં વિષયનિરૂપણની દૃષ્ટિએ ‘વસંતવિલાસ’ની વિલાસિતાનું ખંડન કરવાનો સાવ નબળો નહિ એવો પ્રયાસ છે. ઇતિહાસકાળમાં થયેલા આચાર્યાદિ વ્યક્તિવિશેષો વિષે પણ ફાગુઓ લખાયા છે. ‘હેમચંદ્રસૂરિ ફાગ’, ‘જિનહંસગુરુ નવરંગ ફાગ’, ‘ધર્મમૂર્તિસૂરિ ફાગ’, ‘અમરચંદ્રસૂરિ ફાગ’ આદિ આ સંગ્રહમાં લેવાયેલાં કાવ્યો એ વાતનાં ઉદાહરણ છે. એ ઉપરાંત ‘દેવચંદ્રસૂરિ ફાગ’ (સં. ૧૮૪૯)^૧ જ્ઞાનવર્ધનકૃત ‘હેમચંદ્રસૂરિ ફાગ’ (સં. ૧૫૫૪),^૨ ‘કીર્તિચંદ્રસૂરિ ફાગ’ આદિ એ પ્રકારની નોંધપાત્ર રચનાઓ છે. આવી રચનાઓમાં આચાર્યોનાં માતાપિતા, બાલ્યાવસ્થા, દીક્ષામહોત્સવ આદિનો વૃત્તાન્ત આપીને વસંત-વર્ણન, કામવિજય, સંયમની દૃઢતા, એમના ઉપદેશોનો પ્રભાવ વગેરે વર્ણવેલાં હોય છે. એને એ રીતે ‘ફાગ’ નામની ઓછેવત્તે અંશે સાર્થકતા સાધવાનો પ્રયત્ન થાય છે. જોકે એવું પણ દર વખતે થાય છે એમ નહિ. ‘ધર્મમૂર્તિગુરુ ફાગ’માં આ કાવ્યપ્રકાર સાથે સંકળાયેલાં ગણાતાં આ બધાં લક્ષણો નથી. એમાં ગુરુનો પૂર્વ વૃત્તાન્ત આપવા સાથે એમની ધાર્મિક મહત્તા વર્ણવી છે. ફાગ અને અઢૈઠીની પરંપરાગત છંદોરચના કર્તાએ, અલગત, સાચવી છે. શ્રી. અગરચંદ્ર નાહટાએ સંપાદિત કરેલ ખેમહંસકૃત ‘ગુર્વાવલી ફાગ’માં^૩ (વિ.નો ૧૬મો સૈક્ર) દુહા અને રોળા છંદના, પ્રાચીનતમ ફાગુઓમાં મળતા બંધમાં, ખરતર ગચ્છના આચાર્યોની માત્ર પદ્યવલી આપવામાં આવી છે. આથી પણ આગળ વધી, ફાગુઓમાં સામાન્યતઃ કવન પામતા વિષયોને બાજુએ મૂકી આધ્યાત્મિક વિષયો પરત્વે ફાગુના પ્રચલિત છંદોમાં કાવ્ય-રચના કરીને એમને ‘ફાગ’ નામ અપાયું છે. ‘વાહુણું ફાગ’, લક્ષ્મીવલ્લભકૃત ‘અધ્યાત્મ ફાગ’ આદિ એ પ્રકારનાં રૂપકપ્રધાન કાવ્યો છે. વૃદ્ધિવિજયકૃત ‘જ્ઞાનગીતા’, યશોવિજયજીકૃત ‘જંબુસ્વામી બ્રહ્મગીતા’ આદિ પ્રધાનતઃ આધ્યાત્મિક વિષયનાં કાવ્યો નથી, તોપણ એમનાં શીર્ષક તથા એમાંનું કેટલુંક નિરૂપણ એમને ઓછેવત્તે અંશે જ્ઞાનવિષયક રચનાઓ ઠરવે છે.

આપણે જોયું કે અમુક વિશિષ્ટ છંદોરચનાને કારણે જ કેટલીક વાર અમુક કૃતિઓને ‘ફાગુ’ કે ‘ફાગ’ નામ અપાયું છે. સાહિત્યના બીજા

૧. સુદ્રિત : આચાર્ય જિનવિજયજી-સંપાદિત ‘જૈન ઐતિહાસિક ગુર્જર કાવ્યસંચય’, પૃ. ૧૫૦-૫૮.

૨. સુદ્રિત : એ જ, પૃ. ૧૮૬-૯૦

૩. સુદ્રિત : ‘ઐતિહાસિક જૈન કાવ્યસંગ્રહ’, પૃ. ૨૧૫-૧૭.

પદો જેટલી જ લગભગ છે. સમાજના જે સાહિત્યરસિક વિદ્વદ્ધ વર્ગમાં ફાગુકાવ્યોનો સમાદર થતો હશે તેમાં સંસ્કૃત શૃંગારકાવ્યો અને મુક્તકો—જેમાંથી એ પ્રકારની ગુજરાતી રચનાઓની પદાવલી અને અલંકારાદિ સીધે-સીધાં તેમ જ પ્રાકૃત ભાષાઓ દ્વારા ઊતરી આવ્યાં છે—ઠીક લોકપ્રિય હતાં એ પણ એમાંથી ફલિત થાય છે. અલખત, આ રીતે સંમતિના શ્લોકો આપવાની પદ્ધતિ ફાગુકાવ્યમાં જ હતી એમ નહિ; જ્ઞાનમાર્ગી કવિતામાં અને આખ્યાનાત્મક કવિતા (Narrative Poetry)માં પણ આ પદ્ધતિ સારા પ્રમાણમાં જોવા મળે છે.

આ રીતના સળંગ એક છંદમાં રચાયેલાં કાવ્યમાં પ્રસંગોપાત્ત શ્લોકોનો ઉમેરો એ એક નવું તત્ત્વ ગણાય, અને એ દષ્ટિએ ‘ વસંતવિલાસ ’ આદિ કાવ્યો ઉપર-કહ્યા પ્રાચીનતર ફાગુઓની અપેક્ષાએ કાવ્યબંધનો વિકાસ દર્શાવે છે. ‘ વસંતવિલાસ ’ આદિનો કાવ્યબંધ સમયદષ્ટિએ એ ફાગુઓની પછીનો છે. આંતરયમકવાળો દુહો જતે દિવસે ફાગુની રચના સાથે એવો સંકળાઈ ગયો કે પછીના સંખ્યાબંધ ફાગુઓમાં તેમ જ સર્વસાધારણ કાવ્યરચનાઓમાં એને માટે ‘ ફાગ, ’ ‘ ફાગની દેશી ’ કે ‘ ફાગની ઢાળ ’ એવા મોઘમ નિર્દેશો નજરે પડે છે.

પરંતુ સંખ્યાબંધ જૂના ફાગુઓની રચના આંતરયમકવાળા નહિ, પણ સાદા દુહામાં થઈ છે, જે ખતાવે છે કે આંતરયમક ચમત્કૃતિ અર્થે ઉમેરાયો હશે. સં. ૧૩૪૧ના અરસાનો ‘ જિનચંદ્રસૂરિ ફાગુ ’ સાદા દુહામાં રચાયો છે. સમર, સમધર અને પદ્મના ‘ નેમિનાથ ફાગુ, ’ ગુણચંદ્રસૂરિનો ‘ વસંત ફાગુ ’ અને અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ મોહિની ફાગુ ’ની રચના સાદા દુહામાં છે. પ્રભાસ-પાટણનિવાસી કાયસ્થ કેશવદાસકૃત ‘ શ્રીકૃષ્ણલીલા કાવ્ય ’ (સં. ૧૫૨૯)ના ૧૫મા સર્ગમાં (કડી ૧-૨૬) ‘ વસંતવિલાસ ’ એ શીર્ષક નીચે કૃષ્ણગોપીના વસંતવિહારનું વર્ણન છે; એના આદિ અને અંતનું સ્વરૂપ જોતાં, કવિએ સળંગ કાવ્યની વચ્ચે મૂકી દીધું હોવા છતાં એની રચના તો એક સ્વતંત્ર કૃતિ તરીકે કરેલી છે. કેશવદાસકૃત આ ‘ વસંતવિલાસ ’ દુહામાં રચાયો છે, પણ આંતરયમક એમાં સર્વત્ર નથી.

અગાઉ આપણે જોયું તેમ, ફાગુ એ જાહેરમાં ગાવાનો પ્રકાર હતો. એની નિશાનીઓ એની છંદોરચનામાં પણ છે. દુહા કે રોળા જેવા માત્રામેળ-છંદોના પ્રારંભમાં, છંદનો ખરેખર અંશ નહિ એવાં ‘ અહે, ’ ‘ અહ ’ કે ‘ અરે ’

પછી જેટલી જ લગભગ છે. સમાજના જે સાહિત્યરસિક વિદ્વંધ વર્ગમાં કાવ્યકાવ્યોનો સમાવેશ થતો હશે તેમાં સંસ્કૃત શૃંગારકાવ્યો અને મુક્તકો—જેમાંથી એ પ્રકારની ગુજરાતી રચનાઓની પદાવલી અને અલંકારાદિ સીધે-સીધાં તેમ જ પ્રાકૃત ભાષાઓ દ્વારા ઊતરી આવ્યાં છે—ઠીક લોકપ્રિય હતાં એ પણ એમાંથી ફલિત થાય છે. અલખત, આ રીતે સંમતિના શ્લોકો આપવાની પદ્ધતિ કાવ્યકાવ્યમાં જ હતી એમ નહિ; જ્ઞાનમાર્ગી કવિતામાં અને આખ્યાનાત્મક કવિતા (Narrative Poetry)માં પણ આ પદ્ધતિ સારા પ્રમાણમાં જોવા મળે છે.

આ રીતના સળંગ એક છંદમાં રચાયેલાં કાવ્યમાં પ્રસંગોપાત્ત શ્લોકોનો ઉમેરો એ એક નવું તત્ત્વ ગણાય, અને એ દષ્ટિએ ‘ વસંતવિલાસ ’ આદિ કાવ્યો ઉપર-કહ્યા પ્રાચીનતર કાવ્યોની અપેક્ષાએ કાવ્યબંધનો વિકાસ દર્શાવે છે. ‘ વસંતવિલાસ ’ આદિનો કાવ્યબંધ સમયદષ્ટિએ એ કાવ્યોની પછીનો છે. આંતરયમકવાળો દુહો જતો દિવસે કાવ્યની રચના સાથે એવો સંકળાઈ ગયો કે પછીના સંખ્યાબંધ કાવ્યોમાં તેમ જ સર્વસાધારણ કાવ્યરચનાઓમાં એને માટે ‘ ફાગ, ’ ‘ ફાગની દેશી ’ કે ‘ ફાગની ઢાળ ’ એવા મોઘમ નિર્દેશો નજરે પડે છે.

પરંતુ સંખ્યાબંધ જૂના કાવ્યોની રચના આંતરયમકવાળા નહિ, પણ સાદા દુહામાં થઈ છે, જે ખતાવે છે કે આંતરયમક ચમત્કૃતિ અર્થે ઉમેરાયો હશે. સં. ૧૩૪૧ના અરસાનો ‘ જિનચંદસૂરિ કાવ્ય ’ સાદા દુહામાં રચાયો છે. સમર, સમધર અને પદ્મના ‘ નેમિનાથ કાવ્ય, ’ ગુણચંદસૂરિનો ‘ વસંત કાવ્ય ’ અને અજ્ઞાત કવિદ્વૃત ‘ મોહિની કાવ્ય ’ની રચના સાદા દુહામાં છે. પ્રભાસ-પાટણુનિવાસી કાયસ્થ કેશવદાસકૃત ‘ શ્રીકૃષ્ણલીલા કાવ્ય ’ (સં. ૧૫૨૯)ના ૧૫મા સર્ગમાં (કડી ૧-૨૬) ‘ વસંતવિલાસ ’ એ શીર્ષક નીચે કૃષ્ણગોપીના વસંતવિહારનું વર્ણન છે; એના આદિ અને અંતનું સ્વરૂપ જોતાં, કવિએ સળંગ કાવ્યની વચ્ચે મૂકી દીધું હોવા છતાં એની રચના તો એક સ્વતંત્ર કૃતિ તરીકે કરેલી છે. કેશવદાસકૃત આ ‘ વસંતવિલાસ ’ દુહામાં રચાયો છે, પણ આંતરયમક એમાં સર્વત્ર નથી.

અગાઉ આપણે જોયું તેમ, કાવ્ય એ જાહેરમાં ગાવાનો પ્રકાર હતો. એની નિશાનીઓ એની છંદોરચનામાં પણ છે. દુહો કે રોળા જેવા માત્રામેળ-છંદોના પ્રારંભમાં, છંદનો ખરેખર અંશ નહિ એવાં ‘ અહે, ’ ‘ અહ ’ કે ‘ અરે ’

‘દેવરત્નસૂરિ કાગ’ (સં. ૧૪૯૯) એ ૬૫ કડીનું કાવ્ય છે. એમાં એક સંસ્કૃત શ્લોક, પછી રાસ (દેશી), અઢૈયુ અને કાગ એ પ્રમાણે ક્રમ છે. ૫૭ કડીના ‘ હેમવિમલસૂરિ કાગ ’ (સં. ૧૫૫૪) ના ત્રણ ખંડોનો પદ્યખંધ કાગ અને અદોલામાં ખંધાયો છે.

આવી મિશ્ર છંદોરચનાવાળું આપણા સંગ્રહનું સૌથી જૂનું કાવ્ય તે ધનદેવગણિકૃત ‘ સુરગાલિધ નેમિ કાગ ’ (સં. ૧૫૦૨) છે. ગુજરાતી શાસ્ત્રલવિકીરિત પદ્યોને કારણે ધ્યાનપાત્ર આ કૃતિની છંદોરચનાનું પૃથક્કરણ ‘ કૃતિપરિચય ’ માં કર્યું છે. આગમમાણિક્યકૃત ‘ જિનહંસગુરુ નવરંગ કાગ, ’ અગ્રાત કવિકૃત ‘ રાણુપુરમંડન ચતુર્મુખ આદિનાથ કાગ, ’ કમલશેખરકૃત ‘ ધર્મભૂર્તિગુરુ કાગ ’ આદિની છંદોયોજના પણ આ પ્રકારની મિશ્ર છે. કાગના પ્રયોગ વિષેના જે વિવિધ અવતરણો અગાઉ ટાંક્યાં છે તે જોતાં યોગ્ય પ્રસંગોએ આ કાગ્યો જાહેરમાં ગવાતા હશે.

કાગ્યમાંથી જ વિકસેલો એક પેટાપ્રકાર તે ‘ ભ્રમરગીતા ’ જેવાં ‘ ગીતા ’ કાવ્યોનો છે. એનો જૂનામાં જૂનો નમૂનો અત્યારે તો આપણી પાસે, ઉદ્ધવ-સંદેશના ભાગવતપ્રોક્ત વિષયનું છટાદાર કવન કરતી ચતુર્ભુજની ‘ ભ્રમર-ગીતા ’ નો (સં. ૧૫૭૬) છે. વિનયવિજયકૃત ‘ નેમિનાથ ભ્રમરગીતા ’ માં જૈન કાગ્યોમાં સૌથી વધુ લોકપ્રિય નેમિનાથના કથાનકને વણી લીધું છે. ઉપાધ્યાય યશોવિજયકૃત ‘ જંબુસ્વામી ભ્રમરગીતા ’ માં જંબુસ્વામીનું કથાનક છે. આ બધાં કાવ્યોમાં જેને જૂલણાનો ઉત્તરાર્ધ ગણી શકાય એવા છંદને એકાંતરે (જુઓ અગાઉ પૃ. ૧૬, ટિપ્પણ) ‘ કાગ ’ અથવા ‘ કાગની દેશી ’ એ શીર્ષક નીચે એક અથવા વધારે દુહા આવે છે.^૧ સોનીરામકૃત ‘ વસંત-વિલાસ ’ ની પદ્યરચના પણ આવી જ છે. જોકે એની પ્રતમાં એ છંદને ઓટી રીતે દુહો કહ્યો છે. વૃદ્ધિવિજયકૃત ‘ જ્ઞાનગીતા ’ અને ઉદયવિજયકૃત ‘ પાર્શ્વનાથ રાજગીતા ’ માં આપણે અગાઉ ‘ કૃતિપરિચય ’ માં જોયું તે પ્રમાણે, કોઈ ઇતિવૃત્ત નથી, પરંતુ ઉપર્યુક્ત છંદોખંધ તેને કાગ્યોનો જ એક પ્રકાર પુરવાર કરે છે.

આમ કાગ્યોનો સાહિત્યપ્રકાર ઉત્તરોત્તર પરિવર્તન પામતો ગયો છે. પાછળના સમયમાં એમાં ટેટલીક એકવિધતા આવી ગઈ. એવા પણ

૧ પ્રેમાનંદકૃત ‘ માસ ’ નો પદ્યખંધ આ જ પ્રકારનો છે. એમાંની દેશીને જોકે ‘ કાગ ’ નામ આપ્યું નથી, પણ તેથી હકીકતમાં કંઈ ફેર પડતો નથી.

‘દેવરત્નસૂરિ કાગ’ (સં. ૧૪૯૯) એ ૬૫ કડીનું કાવ્ય છે. એમાં એક સંસ્કૃત શ્લોક, પદ્મી રાસ (દેશી), અઢૈયુ અને કાગ એ પ્રમાણે ક્રમ છે. ૫૭ કડીના ‘હેમવિમલસૂરિ કાગ’ (સં. ૧૫૫૪)ના ત્રણ ખંડોનો પદ્યબંધ કાગ અને અદોલામાં બંધાયો છે.

આવી મિશ્ર છંદોરચનાવાળું આપણા સંગ્રહનું સૌથી જૂનું કાવ્ય તે ધનદેવગણિકૃત ‘સુરંગાભિધ નેમિ કાગ’ (સં. ૧૫૦૨) છે. ગુજરાતી શાસ્ત્રીલવિકીરિત પદોને કારણે ધ્યાનપાત્ર આ કૃતિની છંદોરચનાનું પૃથક્કરણ ‘કૃતિપરિચય’માં કયું છે. આગમમાણિક્યકૃત ‘જિનહંસગુરુ નવરંગ કાગ,’ અસાત કવિકૃત ‘રાણુપુરમંડન ચતુર્મુખ આદિનાથ કાગ,’ કમલશેખરકૃત ‘ધર્મભૂર્તિગુરુ કાગ’ આદિની છંદોયોજના પણ આ પ્રકારની મિશ્ર છે. કાગના પ્રયોગ વિષેના જે વિવિધ અવતરણો અગાઉ ટાંક્યાં છે તે જોતાં યોગ્ય પ્રસંગોએ આ કાગ્યો જાહેરમાં ગવાતા હશે.

કાગમાંથી જ વિકસેલો એક પેટાપ્રકાર તે ‘બ્રમરગીતા’ જેવાં ‘ગીતા’ કાવ્યોનો છે. એનો જૂનામાં જૂનો નમૂનો અત્યારે તો આપણી પાસે, ઉદ્ભવ-સંદેશના ભાગવતપ્રોક્ત વિષયનું છટાદાર કવન કરતી ચતુર્ભુજની ‘બ્રમર-ગીતા’નો (સં. ૧૫૭૬) છે. વિનયવિજયકૃત ‘નેમિનાથ બ્રમરગીતા’માં જૈન કાગ્યોમાં સૌથી વધુ લોકપ્રિય નેમિનાથના કથાનકને વાણી લીધું છે. ઉપાધ્યાય યશોવિજયકૃત ‘જંબુસ્વામી બ્રહ્મગીતા’માં જંબુસ્વામીનું કથાનક છે. આ બધાં કાવ્યોમાં જેને જૂલણાનો ઉત્તરાર્ધ ગણી શકાય એવા છંદને એકાંતરે (જુઓ અગાઉ પૃ. ૧૬, ટિપ્પણ) ‘કાગ’ અથવા ‘કાગની દેશી’ એ શીર્ષક નીચે એક અથવા વધારે દુહા આવે છે.^૧ સોનીરામકૃત ‘વસંત-વિલાસ’ની પદ્યરચના પણ આવી જ છે. જોકે એની પ્રતમાં એ છંદને ખોટી રીતે દુહો કહ્યો છે. વૃદ્ધિવિજયકૃત ‘જ્ઞાનગીતા’ અને ઉદયવિજયકૃત ‘પાર્શ્વનાથ રાજગીતા’માં આપણે અગાઉ ‘કૃતિપરિચય’માં જોયું તે પ્રમાણે, કોઈ ઇતિવૃત્ત નથી, પરંતુ ઉપર્યુક્ત છંદોબંધ તેને કાગ્યનો જ એક પ્રકાર પુરવાર કરે છે.

આમ કાગ્યનો સાહિત્યપ્રકાર ઉત્તરોત્તર પરિવર્તન પામતો ગયો છે. પાછળના સમયમાં એમાં દેટલીક એકવિધતા આવી ગઈ. એવા પણ

૧ પ્રેમાનંદકૃત ‘માસ’નો પદ્યબંધ આ જ પ્રકારનો છે. એમાંની દેશીને જોકે ‘કાગ’ નામ આપ્યું નથી, પણ તેથી હકીકતમાં કંઈ ફેર પડતો નથી.

વિક્રમના ચૌદમા શતકથી માંડી કેટલાક સૈકા સુધી માનવભાવો સાથે પ્રકૃતિનું ગાન ગાતી, શૃંગાર સાથે ત્યાગ અને વૈરાગ્યના તરંગો ઉછાળતી કવિતા આ સાહિત્યપ્રકારે આપી છે. આખ્યાન કે રાસા કરતાં આતુન્ સ્વરૂપ ટૂંકું છે, પણ મોટે ભાગે એમાં કંઈક ઇતિવૃત્ત આવતું હોઈ હોરી કે ધમાર જેવાં વસંતખેલનાં ટૂંકાં પદો કરતાં એમાં વૈવિધ્યને વિશેષ અવકાશ રહ્યો છે. આ સાહિત્યપ્રકારના નમૂનાઓનો આ મધ્યમ કદનો સમુચ્ચય ઉત્તરકાલીન અપભ્રંશના સમયથી માંડી લગભગ અર્વાચીનતાના સીમાડા સુધીના ગુજરાતી ભાષાના વિકાસનો ખ્યાલ આપે છે, તે સાથે જૂની ગુજરાતીની કેટલીક સારી કવિતા એમાંથી મળે છે.

ભોગીલાલ જ. સાંડસરા

ચિત્રમના યૌદ્ધમા શતકથી માંડી કેટલાક સૈકા સુધી માનવભાવો સાથે પ્રકૃતિનું ગાન ગાતી, શૃંગાર સાથે ત્યાગ અને વૈરાગ્યના તરંગો ઉછાળતી કવિતા આ સાહિત્યપ્રકારે આપી છે. આખ્યાન કે રાસા કરતાં આનું સ્વરૂપ ટૂંકું છે, પણ મોટે ભાગે એમાં કંઈક ઇતિવૃત્ત આવતું હોઈ હોરી કે ધમાર જેવાં વસંતખેલનાં ટૂંકાં પદો કરતાં એમાં વૈવિધ્યને વિશેષ અવકાશ રહ્યો છે. આ સાહિત્યપ્રકારના નમૂનાઓનો આ મધ્યમ કદનો સમુચ્ચય ઉત્તરકાલીન અપભ્રંશના સમયથી માંડી લગભગ અર્વાચીનતાના સીમાડા સુધીના ગુજરાતી ભાષાના વિકાસનો ખ્યાલ આપે છે, તે સાથે જૂની ગુજરાતીની કેટલીક સારી કવિતા એમાંથી મળે છે.

ભોગીલાલ જ. સાંડેસરા

પ્રાચીન ક્ષત્રુ-સંગ્રહ

પ્રાચીન ક્ષત્રુ-સંગ્રહ

લવણિમરસભરકૂવડિય જસુ નાહિ ય રેહઇ,
મયણુરાય કિર વિજયખંભ જસુ ઊરૂ સોહઇ,
જસુ નહપદ્મવ કામદેવઅંકુસ જિમ રાજઇ,
રિમિઝિમિ રિમિઝિમિ એ પાયકમલિ ઘાઘરિય સુવાજઇ. ૧૫

નવજેવનવિલસંતદેહ નવનેહગહિદ્વી,
પરિમલલહરિહિ મયમયંત રઇકેલિપહિદ્વી,
અહરણિખ પરવાલખંડ વરચંપાવત્રી,
નયણુસલૂણી ય હાવભાવળહુગુણસંપુત્રી. ૧૬

ભાસ-ઇય સિણુગાર કરેવિ વર જવ આવી મુણિ પાસિ,
જેએવા કઉતિગિ મિલિય સુરકિન્નર આકાસિ. ૧૭

અહ નયણુકડકખહં આહણુએ વાંકઉ જોવંતી,
હાવભાવ સિણુગાર ભંગિ નવનવિ ય કરંતિ,
તહ વિ ન ભીજઇ મુણિપવરે તવ વેસ ખોલાવઇ,
તવણુતુલ્લે તુહ દેહ નાહ મહ તણુ સંતાવઇ. ૧૮

ખારહવરિસહં તણુઉ નેહુ કિણિ કારણિ છંડિઉ,
એવડુ નિહરપણુઉ કંઇ મૂંસિઉ તુમ્હિ મંડિઉ,
થૂલિભદ્ર પભણેઇ વેસ અહ જેહુ ન કીજઇ,
લોહિહિ ઘડિયઉ હિયઉ મજઝ તુહ વયણિ ન ભીજઇ. ૧૯

મહ વિલવંતિય ઉવરિ નાહ આણુરાગ ધરીજઇ,
એરીસુ પાવસુ કાલુ સયલુ મૂંસિઉ માણીજઇ,
મુણીવઇ જંપઇ વેસ સિદ્ધિરમાણી પરિણેવા,
મણુ લીણુઉ સંજમસિરીહિસુ ભોગ રમેવા. ૨૦

ભાસ-ભણઇ કોસ સાચઉ કિયઉ નવલઇ રાચઇ લોઉ,
મૂં મિલિહવિ સંજમસિરિહિ જઉ રાતઉ મુણિરાઉ. ૨૧

ઉવસમરસભરપૂરિયઉ રિસિરાઉ ભણેઇ,
ચિંતામણિ પરિહરવિ કવણુ પત્થરુ ગિહૂણેઇ,
તિમ સંજમસિરિ પરિવએવિ બહુધમ્મસમુજજલ,
આલિંગઇ તુહ કોસ કવણુ પસરંતમહાબલ. ૨૨

લવણિમરસભરદૂવડિય જસુ નાહિ ય રૈહઇ,
મયંણુરાય કિર વિજયળંભ જસુ ભરૂ સોહઇ,
જસુ નહપદ્મવ કામદેવઅંકુસ જિમ રાજઇ,
રિમિભિમિ રિમિભિમિ એ પાયકમલિ ઘાઘરિય સુવાજઇ. ૧૫

નવજોવનવિલસંતદેહ નવનેહગહિલ્લી,
પરિમલલહરિહિ મયમયંત રઇકેલિપહિલ્લી,
અહરળિળ પરવાલળંડ વરઅંપાવત્રી,
નયણુસલૂણી ય હાવભાવળહુણુસંપુત્રી. ૧૬

ભાસ-ઇય સિણુગાર કરેવિ વર જવ આવી મુણિ પાસિ,
જોએવા કઉતિગિ મિલિય સુરકિન્નર આકાસિ. ૧૭

અહ નયણુકડકખડં આહુણુએ વાંકઉ જોવંતી,
હાવભાવ સિણુગાર ભંગિ નવનવિ ય કરંતિ,
તહ વિ ન ભીજઇ મુણિપવરો તવ વેસ જોલાવઇ,
તવણુતુલ્લે તુહ દેહ નાહ મહ તણુ સંતાવઇ. ૧૮

ખારહવરિસહં તણુઉ નેહુ કિણિ કારણિ છંડિઉ,
એવડુ નિહુરપણુઉ કંઇ મૂંસિઉ તુમ્હિ મંડિઉ,
થૂલિભદ્ર પભણેઇ વેસ અહ જોહુ ન કીજઇ,
લોહિહિ ઘડિયઉ હિયઉ મજઝ તુહ વયણિ ન ભીજઇ. ૧૯

મહ વિલવંતિય ઉવરિ નાહ આણુરાગ ધરીજઇ,
એરીસુ પાવસુ કાલુ સયલુ મૂંસિઉ માણીજઇ,
મુણીવઇ જંપઇ વેસ સિદ્ધિરમણી પરિણેવા,
મણુ લીણુઉ સંજમસિરીહિસું ભોગ રમેવા. ૨૦

ભાસ-ભણઇ કૈસ સાચઉ ક્રિયઉ નવલઇ રાચઇ લોહિ,
મૂં મિલિહવિ સંજમસિરિહિ જઉ રાતઉ મુણિરાઉ. ૨૧

ઉવસમરસભરપૂરિયઉ રિસિરાઉ ભણેઇ,
ચિંતામણિ પરિહરવિ કવાણુ પત્થરુ ગિહૂણેઇ,
તિમ સંજમસિરિ પરિવએવિ બહુધમ્મસમુજજલ,
આલિંગઇ તુહ કૈસ કવાણુ પસરંતમહાબલ. ૨૨

[૨]

રાજશેખરસૂરિકૃત

નેમિનાથ કાગુ

(સં. ૧૪૦૫ આસપાસ)

- સિદ્ધિ જેહિં સઘ વર વરિય તે તિત્થયર નમેવી,
કાગુખંધિ પહુનેમિજિણુગુણુ ગાએસકં કેવી. ૧
- અહુ નવજીવણુ નેમિકુમરુ જાદવકુલધવલો,
કાજલસામલ લલવલઉ સુલલિયમુહકમલો,
સમુદ્ધવિજયસિવદેવિપૂતુ સોહગસિંગારો,
જરાસિંધુલડભંગલીમુ બલિં રૂપિ અપારો. ૨
- ગહિરસદિ હરિસંખુ જેણુ પૂરિય ઉદંડો,
હરિ હરિ જિમ હિંડોલિયઉ ભુયદંડપયંડો,
તેયપરિક્કમિ આગલઉ પુણિ નારિવિરત્તઉ,
સામિ સુલકળણુસામલઉ સિવસિરિઆણુરત્તઉ. ૩
- હરિહલહરસઉ નેમિપહુ જેલઇ માસ વસંતો,
હાવિ ભાવિ ભિજજઇ નહી ય ભામિણિમાહિ ભમંતો. ૪
- અહુ જેલઇ ખડોખલિય નીરિ પુણુ મયણિ નમાવઇ,
હરિઅંતેઉરમાહિ રમઇ પુણિ નાહુ ન રાચઇ,
નયણુસલૂણુઉ લડસડંતુ જઉ તીરિહિં આત્રિઉ,
માઇ બાપિ ખંધવિહિં માંડ વીવાહ મનાવિઉ. ૫
- ઘરિ ઘરિ ઉત્સવ બારવચ્ચે રાઉલ ગહગહચ્ચે,
તોરણુ વંદુરવાલ કલસ ધયવડ લહલહચ્ચે,
કન્હડિ માગિય ઉગ્ગસેણુધૂય રાજલ લાધા,
નેમિભિમાહીય, બાલ અદુલવનેહનિબદ્ધા. ૬

[૨]

રાજશેખરસૂરિકૃત

નેમિનાથ કાગુ

(સં. ૧૪૦૫ આસપાસ)

સિદ્ધિ જેહિં સઘ વર વરિય તે તિત્થયર નમેવી,
કાગુખંધિ પહુનેમિનિણુગુણુ ગાએસકં કેવી. ૧

અહ નવબુવણુ નેમિકુમરુ જાદવકુલધવલો,
કાજલસામલ લલવલઉ સુલલિયમુહકમલો,
સમુદવિજયસિવદેવિપૂતુ સોહગસિંગારો,
જરાસિંધુભડભંગભીમુ બલિં રૂવિ અખારો. ૨

ગહિરસદિ હરિસંખુ જેણુ પૂરિય ઉદંડો,
હરિ હરિ જિમ હિંડોલિયઉ ભુયદંડપયંડો,
તેયપરિક્કમિ આગલઉ પુણિ નારિવિરત્તઉ,
સામિ સુલકખણુસામલઉ સિવસિરિઆણુરત્તઉ. ૩

હરિહલહરસઉ નેમિપહુ ખેલધ માસ વસંતો,
હાવિ ભાવિ ભિજજધ નહી ય ભામિણિમાહિ ભમંતો. ૪

અહ ખેલધ ખડોખલિય નીરિ પુણુ મયણિ નમાવધ,
હરિઅંતેઉરમાહિ રમધ પુણિ નાહુ ન રાચધ,
નયણુસલૂણુઉ લડસડંતુ જઉ તીરિહિં આત્રિઉ,
માધ બાપિ બંધવિહિં માંડ વીવાહ મનાવિઉ. ૫

ઘરિ ઘરિ ઉત્સવ બારવએ રાઉલ ગહગહએ,
તોરણુ વંદુરવાલ કલસ ધયવડ લહલહએ,
કન્હડિ માગિય ઉગ્ગસેણુધૂય રાજલ લાધા,
નેમિજિમાહીય, બાલ અદૂલવનેહનિબદ્ધા. ૬

[૩]

દૃષ્ટુર્ણીય જયસિંહસૂરિકૃત

પ્રથમ નેમિનાથ કાગુ

(સં. ૧૪૨૨ આસપાસ)

પણમિવિ જિણ ચઉવીસ પઠં, સુમરવિ સરસઠં ચિત્તિ,
નેમિ જીણેસર કેવિ ગુણ, ગાએસઉ વહુ ભત્તિ. ૧

જાદવકુલસિંગારુ પહુ નેમિકુમારો,
સમુદ્રવિજય નરહિ-પુતુ, સિવદેવિ-મદ્દારો,
સોહગસુંદર તરુણદેહ, ગુણગુણભંડારો,
સિવસિરિરત્તઉ ગણુઠં ચિત્તિ સંસારુ અસારો. ૨

વનસઠંમંડન અહ પહૂતુ, રિતુરાઉ વસંતુ,
અંપક વેઉલ વઉલ કમલ, પરિમલુ વિલસંતો,
કોઈલ કલિરવુ કરહિ, જાણુ વાજઠં વર વીણુ,
મન્નાવઠં પ્રિયપાય લગિ, તરુણી અહિ દીણુ. ૩

ભમઠં ભમર મધુપાનમત્ત ઝંકારુ કરંતા,
રિતુરાયહ કિરિ ભટ્ટથટ્ટ વર કિત્તિ પઠંતા,
પસરિઉ પરિમલુ મલઠવાઉ, દસદિસિ પૂરંતો,
માણિણિ કામિણિ મનહ માહિ, તકખણિ ચૂરંતો. ૪

કામિય વર સહકાર સાષ, વંધંતિ હિહોલા,
હિંડહિં પ્રિયતમ સરિસુ, સરિસુ ગાઈ ઈંદોલા,
ભંભલભોલિય વાલ રંગિ નવ કાગુ રમંતે,
દુકિખય વિરહિણિ નયણુ નીરુ નીઝરણુ ઝરંતે. ૫

ભાસ-લહવિ વિસંતુ સહાઈયઉ, તરુણિય વલુ અવિલાંવિ,
સચરાચરુ જગિ વસિ કિયઉ, મયણુ સુહડુ અવિલાંગિ. ૬

દૃષ્ટુર્ધીય જયસિંહસૂરિકૃત

પ્રથમ નેમિનાથ કાગુ

(સં. ૧૪૨૨ આસપાસ)

પણુમિવિ જિણુ ચઉવીસ પઠ, સુમરવિ સરસઠ ચિત્તિ,
નેમિ જીણેસર કેવિ ગુણ, ગાએસઉ વહુ ભત્તિ. ૧

બદવકુલસિંગારુ પહુ નેમિકુમારો,
સમુદ્રવિજય નરહિ-પુતુ, સિવદેવિ-મલ્હારો,
સોહગસુંદર તરુણદેહ, ગુણુગણુભંડારો,
સિવસિરિરત્તઉ ગણુઠ ચિત્તિ સંસારુ અસારો. ૨

વનસઠમંડન આહ પહૂતુ, રિતુરાઉ વસંતુ,
અંપક વેઉલ વઉલ કમલ, પરિમલુ વિલસંતો,
કોઈલ કલિરવુ કરહિ, બાણુ વાજઠ વર વીણુ,
મન્નાવઠ પ્રિયપાય લગ્ગિ, તરુણી અહિ દીણુ. ૩

ભમઈ ભમર મધુપાનમત્ત ઝંકારુ કરંતા,
રિતુરાયહ કિરિ ભદ્રથદ વર કિત્તિ પઠંતા,
પસરિઉ પરિમલુ મલઈવાઉ, દસદિસિ પૂરંતો,
માણિણિ કામિણિ મનહ માહિ, તકબાણિ ચૂરંતો. ૪

કામિય વર સહકાર સાષ, વંધંતિ હિહોલા,
હિંડહિ પ્રિયતમ સરિસુ, સરિસુ ગાઈ ઇંદોલા,
ભંભલભોલિય વાલ રંગિ નવ કાગુ રમંતે,
હુકિમય વિરહિણિ નયણુ નીરુ નીઝરણુ ઝરંતે. ૫

ભાસ-લહવિ વિસંતુ સહાઈયહિ, તરુણિય વલુ અવિલાંવિ,
સચરાચરુ જગિ વસિ કિયહિ, મયણુ સુહડુ અવિલાંણિ. ૬

સમુદવિજય ઉગ્ગસેણુ ભુવણિ મંડપ વંધીજઈ,
દ્વારમઈપુરિ ઠામિ ઠામિ ઉચ્છવ મંડીજઈ,
સિવિદિવિ રાણિય ધારણિય ગોત્રિણિહિ કરાવઈ,
લાગ અચાર વિચાર સાર અતિ ફાર કરાવઈ. ૧૪

અહ સિંગારઈ નેમિકુમરુ નિય કરિ સિવદેવી,
પહિરાવઈ દેવંશુ ચીરુ, ચંદનિ અંચેઈ,
પુંપ ખણાલઉ સીસુ, મુકુટુ રોપિઉ મણિસારો,
કંનિહ કુંડલ ઝગમગંતિ ઉરિ મોતિય હારો. ૧૫

ભાસ-વીરવલઈ હથિહિ ઠંવિય, અંશુલિ મુદા સંગો,
સુરતરુ મહિ કિરિ અવઈરિઉ, સામિઉ સામલઅંગો. ૧૬

સાવણુ છઠિ સુકિલ દિમસુ, સિરિ છત્તુ વહંતો,
તુંગ તુરંગમ રહિ ચડેવિ રવિ જિમ દીપંતો,
જાદવ કોડિ સહિતુ, નેમિ પરણેવા ચલ્લઈ,
રહ ગઈ હઈ પાઈઝભારુ, મહિમંડલુ હલ્લઈ. ૧૭

ચમર ચિંધ સિકિરિ ઝમાલુ, ગચણુંગણુ છાયઉ,
સિવિદિવિ નંદણુ દંસણુતથુ દસ દિસિ જાણુ ધાયઉ,
ભેરી ભુંગલ તિવિલ તાલ કંસાલા વાજઈ,
હરસિયં નાચહિ જાદવિણી, જાદવ મનિ ગાજઈ. ૧૮

નહાઈય ઘોઈય રાયમઈ, ધારણિ સિંગારઈ,
વાલિય જાદર તણુઉ ચીરુ, આછઉ પહિરાવઈ,
ભરિયઉ કેતકિ પુંપુ સીસુ સીમંત સિંદૂરુ,
ભાલ તિલઉ માણિઝનિલઉ ધરિયઉ કિરિ સૂરુ. ૧૯

અંજનિ અંજિય વેવિ નચણુ, પત્રવેલિ કપોલિ,
મોતીલગ તાડંક કન્નિ, સુખિ રંશુ તંખોલિ,
કંઠુ નગોદરુ કુલ્લમાલ, ઉરિ નવસર હારો,
કરે ઠિય કંકણુ રચણુવલય, સુંદ્રડિય અપારો. ૨૦

સમુદવિજય ઉગ્ગસેણુ ભુવણિ મંડપ વંધીજઈ,
દ્વારમઈપુરિ ઠામિ ઠામિ ઉચ્છવ મંડીજઈ,
સિવિદિવિ રાણિય ધારણિય ગોત્રિણિહિ કરાવઈ,
લાગ અચાર વિચાર સાર અતિ દાર કરાવઈ. ૧૪

અહ સિંગારઈ નેમિકુમરુ નિય કરિ સિવદેવી,
પહિરાવઈ દેવંગુ ચીરુ, અંદનિ અંચેઈ,
પુંપ ખણાલઉ સીસુ, મુકુટુ રોપિઉ મણિસારો,
કંનિહિ કુંડલ અગમગંતિ ઉરિ મોતિય હારો. ૧૫

ભાસ-વીરવલઈ હથિહિ ઠવિય, અંગુલિ મુદા સંગો,
સુરતરુ મહિ કિરિ અવઈરિઉ, સામિઉ સામલઅંગો. ૧૬

સાવણુ છઠિ સુકિલ દિમસુ, સિરિ છત્તુ વહંતો,
તુંગ તુરંગમ રહિ ચડેવિ રવિ જિમ દીપંતો,
જાદવ કોડિ સહિતુ, નેમિ પરણેવા ચલ્લઈ,
રહ ગઇ હઈ પાઈક્રભારુ, મહિમંડલુ હલ્લઈ. ૧૭

અમર ચિંધ સિકિરિ ઝમાલુ, ગયણુંગણુ છાયઉ,
સિવિદિવિ નંદણુ દંસણુત્યુ દસ દિસિ જાણુ ધાયઉ,
ભેરી ભુંગલ તિવિલ તાલ કંસાલા વાજઈ,
હરસિય નાચહિ જાદવિણી, જાદવ મનિ ગાજઈ. ૧૮

નહાઈય ધોઈય રાયમઈ, ધારણિ સિંગારઈ,
વાલિય જાદર તણુઉ ચીરુ, આછઉ પહિરાવઈ,
ભરિયઉ કેતકિ પુંપુ સીસુ સીમંત સિંદૂરુ,
ભાલ તિલઉ માણિક્કનિલઉ ધરિયઉ કિરિ સૂરુ. ૧૯

અંજનિ અંજિય વેવિ નયણુ, પત્રવેલિ કપોલિ,
મોતીલગ તાડંક કન્નિ, સુખિ રંગુ તંબોલિ,
કંટુ નગોદરુ કુલ્લમાલ, ઉરિ નવસર હારો,
કરે ઠિય કંકણુ રચણુવલય, સુંદ્રડિય અપારો. ૨૦

[૩] કૃષ્ણાર્પણ જયસિંહસૂરિકૃત પ્રથમ નેમિનાથ કાવ્ય ૧૫

હાર તાસુ પ્રાણાપહારુ, સિંગારો અંગારો,
ભોગ કરઈ મણિ સોગ, સુષ દુકખહ ભંડારો,
વિલવઈ, ગોવઈ વિરહઝાલ, ભાગી મનિ આસ,
નેમિવિમુક્ષિય રાયમઈ, મેલહઈ નીસાસ. ૨૯

વેલઈ લાડી સામિસાલ, તુહ કવણુ વિચારો,
જીવહ દીધઉ અભયદાણુ, મહ પુણુ દુહભારો,
જાસુ ન રૂપુ ન ગંધુ ન રસુ નહુ દેહુ ન ગેહો,
તુહ મણિ સિવસિરિ તેહ સરિસુ કહિ કેઉ સનેહો. ૩૦

ભાસ-ઈમ વિલવંતિય રાયમઈ, નેમિનાહપરિચત્ત,
પરિચણુ કહ નવિ ખૂઝવઈ, વિરહાનલ સંતત્ત. ૩૧

દાણિ દલિદુ દલેવિ, લેવિ સંજસુ ભરુ હંકરુ,
કેવલુ નાણુ લહેવિ સિદ્ધિ પત્તઉ નેમીસરુ,
ભવિય જિણેસરભવણુ રંગિ રિતુરાઉ રમેવઉ,
કન્હરિસી જયસિંહસૂરિકઉ કાણુ કહેવઉ. ૩૨

॥ ઇતિ શ્રીનેમિનાથ કાવ્યઃ સમાપ્તઃ ॥ ૭ ॥

હારુ તાસુ પ્રાણાપહારુ, સિંગારો અંગારો,
લોગ કરઈ મણિ સોગ, સુષ દુષખહ ભંડારો,
વિલવઈ, ગોવઈ વિરહઝાલ, ભાગી મનિ આસ,
નેમિવિમુક્કિય રાયમઈ, મેલહઈ નીસાસ. ૨૬

વોલઈ લાડી સામિસાલ, તુહ કવણુ વિચારો,
જીવહ દીધઉ અભયદાણુ, મહ પુણુ દુહભારો,
જાસુ ન રૂપુ ન ગંધુ ન રસુ નહુ દેહુ ન ગેહો,
તુહ મણિ સિવસિરિ તેહ સરિસુ કહિ કેઉ સનેહો. ૩૦

ભાસ-ઈમ વિલવંતિય રાયમઈ, નેમિનાહપરિચત્ત,
પરિચણુ કહ નવિ ખૂઝવઈ, વિરહાનલ સંતત્ત. ૩૧

દાણિ દલિદુ દલેવિ, લેવિ સંજમુ ભરુ દુહરુ,
કેવલુ નાણુ લહેવિ સિદ્ધિ પત્તઉ નેમીસરુ,
ભવિય જિણેસરભવણુ રંગિ રિતુરાઉ રમેવઉ,
કન્હરિસી જયસિંહસૂરિકૃત કાવ્ય કહેવઉ. ૩૨

॥ ઇતિ શ્રીનેમિનાથ કાવ્ય : સમાપ્ત : ॥ છ ॥

[૪] કૃષ્ણર્ષીય જયસિંહસૂરિકૃત દ્વિતીય નેમિનાથ કાવ્ય ૧૭

- અહિ હરિ હરિસિંહ નિય મણિ, રમણિય ષૂંદ સમેતુ,
 દેવયગિરિ સિરિ વર, સિરિનેમિ સહિતુ સંપત્તુ. ૧૧
- લાજ વિદોપિય ગોપિય, રોપિય દ્રઢ અનુરાગુ,
 રસ ભરિ પ્રિયતમુ રેલઈ, વેલઈ ખેલઈ કાગુ. ૧૨
- દેષિવિ નેમિ સુ નિરુતઉ, વિરતઉ ભવ સુહવાસિ,
 કાન્હડિ માંડ રમાંડિઉ, પાડિઉ ત્રીનઈ પાસિ. ૧૩
- કવણિય અંદણિ અંચઈ, ખંચઈ અંચલિ અન્ન,
 કવણિય કુસુમિહિ મારઈ, ધારઈ કવણિય ધન. ૧૪
- કવણિય પરિમલઆલઉ, વાલઉ આણિવિ દેઈ,
 કવણિય જાણિવિ અવસરુ, ચઉસરુ તાસુ ધરેઈ. ૧૫
- પલણુઈ ગોપિય દેવર, સેવ રચઈ તુહ ઈંદ,
 ભાગિ સુભાગિહિ સુંદરુ, મંદિરુ તુહ ગુણુષૂંદ. ૧૬
- રૂપિહિ તુહ અતિ રૂડઉ, કૂડઉ પુણુ મનિ કાઈ,
 એક ન પરણિય તરુણિય, ઈમઈ ચૌવનુ જાઈ. ૧૭
- દેવર અન્હિ તુહુ લેદિઉ, ખેદિઉ એતિય વાર,
 હવ પુણુ એક ન પરણિય, તરુણિય ત્રિભુવનસાર. ૧૮
- ગોપિય વોલુ ન છાડઈ, માંડઈ માનઈ વોલુ,
 પહુતઉ હરિસિંહ હરિસિંહ નિય ઘરિ, ગુણિહિ અંતોલુ. ૧૯
- વંધવ કાજિ સુ જાગઈ, માગઈ ઉગ્રસેણુધૂઅ,
 ગોવિંદિ રાજલ પામિય, કામિય મણુહર રૂવ. ૨૦
- સોહઈ સિર વરિ રાજલ, કાજલસામલ વેણિ,
 ભાલુ સુ મયણુ વરાસણુ, સાસણુ દીધઉ તીણિ. ૨૧
- વંકુડિ ભમુહ ભમાંડઈ, પાડઈ સજ્જ સુદેવ,
 લોચણુ અંચલિ અંચલઈ, ત્રિભુવનુ મન્નઈ સેવ. ૨૨
- શ્રવણુહિંડોલા રઈવર, નરવર કિરિ નિરમોલ,
 સોહઈ કંતિહિં સસહર, જસહર તાસુ કપોલ. ૨૩

અહ હરિ હરિસિંહ નિય મણિ, રમણિય ખૂંદ સમેતુ,
રેવયગિરિ સિરિ વર, સિરિનેમિ સહિતુ સંપત્તુ. ૧૧

લાજ વિદોપિય ગોપિય, રોપિય દ્રઢ અનુરાગુ,
રસ ભરિ પ્રિયતમુ રેલઈ, વેલઈ ખેલઈ કાગુ. ૧૨

દેષિવિ નેમિ સુ નિરુતઉ, વિરતઉ ભવ સુહવાસિ,
કાન્હડિ માંડ રમાંડિઉ, પાડિઉ ત્રીનઈ પાસિ. ૧૩

કવણિય ચંદણિ અંચઈ, ખંચઈ અંચલિ અન્ન,
કવણિય કુસુમિહિ મારઈ, ધારઈ કવણિય ધન્ન. ૧૪

કવણિય પરિમલઆલઉ, વાલઉ આણિવિ દેઈ,
કવણિય જાણિવિ અવસરુ, ચઉસરુ તાસુ ધરેઈ. ૧૫

પલણઈ ગોપિય દેવર, સેવ રચઈ તુહ ઈંદ,
ભાગિ સુભાગિહિ સુંદરુ, મંદિરુ તુહ ગુણખૂંદ. ૧૬

રૂપિહિ તુહ અતિ રૂડઉ, કૂડઉ પુણુ મનિ કાઈ,
એક ન પરણિય તરુણિય, ઈમઈ ચૌવનુ જાઈ. ૧૭

દેવર અન્હિ તુહુ ભેદિઉ, ખેદિઉ એતિય વાર,
હવ પુણુ એક ન પરણિય, તરુણિય ત્રિભુવનસાર. ૧૮

ગોપિય વોલુ ન છાડઈ, માંડઈ માનઈ વોલુ,
પહુતઉ હરિસિંહ હરિસિંહ નિય ધરિ, ગુણિહિ અંતોલુ. ૧૯

વંધવ કાજિ સુ જાગઈ, માગઈ ઉગ્રસેણધૂઅ,
ગોવિંદિ રાજલ પામિય, કામિય મણહર રૂવ. ૨૦

સોહઈ સિર વરિ રાજલ, કાજલસામલ વેણિ,
ભાલુ સુ મયણુ વરાસણુ, સાસણુ દીધઉ તીણિ. ૨૧

વંકુડિ ભમુહ ભમાડઈ, પાડઈ સજજ સુદેવ,
લોચણુ અંચલિ અંચલઈ, ત્રિભુવનુ મન્નઈ સેવ. ૨૨

શ્રવણુહિંડોલા રઈવર, નરવર કિરિ નિરમોલ,
સોહઈ કંતિહિં સસહર, જસહર તાસુ કપોલ. ૨૩

[૫]

પ્રસન્નચન્દ્રસૂરિકૃત

રાવણિ પાશ્વનાથ ફાગુ

(સં. ૧૪૨૨ આસપાસ)

રાવણિ પહુ રલિયામણુઉ, ગાઈસુ પાસ જિણિદો,
આસસેણુનરરાયકુલનહયલપૂનિમચદો. ૧

અહ જમુંણુ ગંગનઈ અંતર, એ સુરલોચસહોઅરુ,
રાવણિ નામુ પસિદ્ધુ ગામુ, નરનારિ મણોહરુ,
દસસિરનંદણુ તણુઉ એહુ જાણિજ્યઉ નિવેસો,
પાસ જિણિદ પ્રભાવિ, પયહુ છઈ પુણ્યપ્રવેસો. ૨

તાલ વિસાલ રસાલ, સાલહિ તાલ તમાલ,
પારસપીપલ ઘણુ પલાસ, પુલંદ્રૂઅ પ્રિયાલ,
કરપટ કંચણુયાર, કઉઠ કરમંદી વિંદ,
મહુય મણોહર મંદયાર, માલહઈ મચકંદ. ૩

સીસમિ સરધૂઅ સરલ, સાગ સિભાલિ સલીસઈ,
વંસયાલિ વડિ વરુણુ પમુહ વણુસઈ જહિ દીસઈ,
જાત્રિણુ જાણુ ચાલંત, છાહ અતિ ઘણુ હરિસેઈ,
સૂઆ સાલહિ મોર સવહુ સુણિ મણિ વિહસેઈ. ૪

સરવર નિરમલ નીર ભરિય, હંસિહિ પરિવરિયા.
સાલિ સુગંધિય તણા ખેત્ર, પગિ પગિ અવચરિયા,
ધૂવડિ ધાવલિયાલડી એ ધસમસતી ચાલઈ,
લહસકંત લહકંત વેણિ, દ્વિધિહિ જિણુ નહાવઈ. ૫

ગાંભે ગમારિય ગોવલિણી, જહિ ગેલિ કરંતે,
સરલે તરલે લોચણુડે, હસિ હિયઉ હરંતે,
તિણિ પુરિ પાસહ વર ભુવણિ, ચાલઉ ઘહુ દિસિ નારે,
ફાગે છંદિ અમિહ ખેલિસું, સારુ જુઈ હુ સંસારે. ૬

[૫]

પ્રસન્નચન્દ્રસૂરિકૃત

રાવણિ પાશ્વનાથ કાગુ

(સં. ૧૪૨૨ આસપાસ)

રાવણિ પહુ રલિયામણઉ, ગાઇસુ પાસ જિણિદો,
આસસેણુનરરાયકુલનહયલપૂનિમચંદો. ૧

અહ જમુંણુ ગંગનઇ અંતર, એ સુરલોચસહોઅરુ,
રાવણિ નામુ પસિદ્ધુ ગામુ, નરનારિ મણોહરુ,
દસસિરનંદણુ તણુઉ એહુ જાણિજ્યઉ નિવેસો,
પાસ જિણિદ પ્રભાવિ, પચહુ છઇ પુણ્યપ્રવેસો. ૨

તાલ વિસાલ રસાલ, સાલહિ તાલ તમાલ,
પારસપીપલ ઘણુ પલાસ, પુલંદ્રૂઅ પ્રિયાલ,
કરપટ કંચણુયાર, કઉઠ કરમંદી વિંદ,
મહુય મણોહર મંદયાર, માલહઇ મચકંદ. ૩

સીસમિ સરધૂઅ સરલ, સાગ સિભાલિ સલીસઇ,
વંસયાલિ વડિ વરુણુ પમુહ વણુસઇ જહિ દીસઇ,
જાત્રિણુ જાણુ આલંત, છાહ અતિ ઘણુ હરિસેઇ,
સૂઆ સાલહિ મોર સવહુ સુણિ મણિ વિહસેઇ. ૪

સરવર નિરમલ નીર ભરિય, હંસિહિ પરિવરિયા.
સાલિ સુગંધિય તણા જેત્ર, પગિ પગિ અવચરિયા,
ધૂવડિ ધાવલિયાલડી એ ધસમસતી આલઇ,
લડસડંત લહકંત વેણિ, દ્વિધિહિ જાણુ નહાવઇ. ૫

ગાંભ ગમારિય ગોવલિણી, જહિ ગેલિ કરંતે,
સરલે તરલે લોચણુડે, હસિ હિયઉ હરંતે,
તિણિ પુરિ પાસહ વર ભુવણિ, આલઉ ઘહુ દિસિ નારે,
કાગે છંદિ અમ્હિ જેલિસું, સારુ જુઇ હુ સંસારે. ૬

[૫] પ્રસન્નચન્દ્રસૂરિકૃત રાવણિ પાશ્વનાથ કાવ્ય ૨૩

જઈ લાલઈ માગ્યઉ જિણિદ, કીમઈ સંસારે,
તા વીનત્તીય અમહ તણી, એક જિ અવધારે,
વરમાદેવી તણુઈ રાયહિવ સેવહ દેવ,
આપણુડા પયકમલ તણી, નિતુ દેજે સેવ. ૧૪

ભાસ-ઇમ ખેલેવિણુ હરિસ ભરિ, પૂજિઉ પ્રણુમિઉ નાહો,
માગિઉ વંછિઉ આપણુઉ, પૂગઉ મનહ ઊમાહો. ૧૫

અહ રાવણુસામીય પાસનાહ જિણુ કાવ્ય પઠીજઈ,
નીમ્મલ સાવય જનમ તણુઉ ઇમ કલુ પામીજઈ,
વાહિય જયસિહસૂરિ પટ્ટહ સિણુગારો,
પસનચંદ સુણી[રિ] ઇમ ભાવિ પભણુઈ ગણુહારો. ૧૬

॥ ઇતિ શ્રીરાવણિ પાશ્વનાથ કાવ્યઃ સમાપ્તઃ ॥ ૭ ॥

[૫] પ્રસન્નચન્દ્રસૂરિકૃત રાવણિ પાશ્વનાથ કાવ્ય ૨૩

જઈ લાભઈ માગ્યઉ જિણિહ, કીમઈ સંસારે,
તા વીનત્તીય અમહ તણી, એક જિ અવધારે,
વરમાદેવી તણઈ રાયહિવ સેવહ દેવ,
આપણુડા પયકમલ તણી, નિતુ દેજે સેવ. ૧૪

ભાસ-ધમ જેલેવિણુ હરિસ ભરિ, પૂજિઉ પ્રણમિઉ નાહો,
માગિઉ વંછિઉ આપણુઉ, પૂગઉ મનહ ઊમાહો. ૧૫

અહ રાવણુસામીય પાસનાહ જિણુ કાવ્ય પઢીજઈ,
નીમમલ સાવય જનમ તણુઉ ઈમં કલુ પામીજઈ,
વાદિય જયસિહસૂરિ પદ્મહ સિણુગારો,
પસન્નચન્દ સુણી[રિ] ઈમ ભાવિ પભણુઈ ગણુહારો. ૧૬

॥ ઇતિ શ્રીરાવણિ પાશ્વનાથ કાવ્યઃ સમાપ્તઃ ॥ ૬ ॥

કામીય કેતિકિ પરિમલિ, રમલિ કરઇ બહુ ભાંગિ,
રમઇ રસાલિ તરુણીય, કરણીય નવનવ રાંગિ. ૧૦

પંથીયજનમનદમણુઉ, દમણુઉ દેખિ અનંગુ
રંગ ધરઇ મન ગરુઉ, મરુઉ પદ્મવ અંગુ. ૧૧

કામિણિમન તાણુ કંપક, અંપક વન બહકંતિ,
કામવિજયધજ જમણીય, કદલીય લહલહકંતિ. ૧૨ લી?

પરિમલ કેલિઅ માતીય, જાતિય જિમ વિહસંતિ,
મહૂયર તિમ તિમ રુણુણુ, રુણુણુકાર કરંતિ. ૧૩

વનિ સેવત્રીય વેઉલ, બેઉ લહઇ બહુમાન,
વઉલસિરિ વનિ બેલઇ, મેલઇ માનિની માન. ૧૪

વાલઉ સુરભિ સુઆલઉ, આલઉ મયણુ નરિંદ,
પાડલ પરિમલ વિકસીય, વિહસીય નય મુચકંદ. ૧૫

જિમ જિમ દાડિમિ પાચઇ, માચઇ તિમ રિતુરાઉ,
રાચણુ ડાલિ લહલહતીય, વહતીય ફલસમવાઉ. ૧૬

ફલભરિ ભરિય બીજઉરીય, મઉરીય મંજરી અંગ,
નારિંગી ફલ અતિ નમતીય, ગમતીય મનિહિ સુરંગ. ૧૭

કુસુમ તણુઇ ભરિ સોહઇ, મોહઇ મન જાંબીર,
કુવલયદલ બહુ વિકસઇ, નિવસઇ વનિ કણુવીર. ૧૮

કમલ સરોવર વાસઇ, વાસઇ હંસ ગંભીરુ,
મયણુરાય પહરાઉત, રાઉત કિર અતિ ધીરુ. ૧૯

ફલદલભારિ મનોહર, મોહ રચઇ સહકાર,
મંજરિ મઉર બહકઇ, ટહકઇ કોઇલિ સાર. ૨૦

ઇણિ વનિ બેલીય વલિઉ, મિલીઉ સોહમસામિ,
અમીય સમાણીય વાણીય, નિસુણિય સુહપરિણામિ. ૨૧

સપરિવાર ઘરિ આવઇ, ભાવઇ નવિ સંસાર,
જાણીય માંડ મનાવીય, તઉ વીવાહ કુમાર. ૨૨

- કામીય કેતિકિ પરિમલિ, રમલિ કરઇ બહુ ભંગિ,
રમઇ રસાલિ તરુણીય, કરુણીય નવનવ રંગિ. ૧૦
- પંથીયજનમનદમણુઉ, દમણુઉ દેખિ અનંગુ
રંગ ધરઇ મન ગરુઉ, મરુઉ પદ્મવ ચંગુ. ૧૧
- કામિણિમન તણુ કંપક, ચંપક વન બહુકંતિ,
કામવિજયધજ જમણીય, કદલીય લહલહકંતિ. ૧૨ લી?
- પરિમલ કેલિઅ માતીય, જાતિય જિમ વિહસંતિ,
મહૂયર તિમ તિમ રુણુણુ, રુણુણુકાર કરંતિ. ૧૩
- વનિ સેવત્રીય વેઉલ, જેઉ લહઇ બહુમાન,
વઉલસિરિ વનિ જેલઇ, મેલહઇ માનિની માન. ૧૪
- વાલઉ સુરભિ સુઆલઉ, આલઉ મયણુ નરિદ,
પાડલ પરિમલ વિકસીય, વિહસીય નય મુચકંદ. ૧૫
- જિમ જિમ દાડિમિ પાચઇ, માચઇ તિમ રિતુરાઉ,
રાયણિ ડાલિ લહલહતીય, વહતીય ફલસમવાઉ. ૧૬
- ફલભારિ ભરિય ણીજઉરીય, મઉરીય મંજરી ચંગ,
નારિંગી ફલ અતિ નમતીય, ગમતીય મનિહિ સુરંગ. ૧૭
- કુસુમ તણુઇ ભારિ સોહઇ, મોહઇ મન જ'ખીર,
કુવલયદલ બહુ વિકસઇ, નિવસઇ વનિ કણુવીર. ૧૮
- કમલ સરૌવર વાસઇ, વાસઇ હંસ ગંભીરુ,
મયણુરાય પહરાઉત, રાઉત કિર અતિ ધીરુ. ૧૯
- ફલદલભારિ મનોહર, મોહ રચઇ સહકાર,
મંજરિ મઉર બહુકઇ, ટહુકઇ કેઇલિ સાર. ૨૦
- ઇણિ વનિ જેલીય વલિઉ, મિલીઉ સોહમસામિ,
અમીય સમાણીય વાણીય, નિસુણિય સુહપરિણામિ. ૨૧
- સપરિવાર ઘરિ આવઇ, ભાવઇ નવિ સંસાર,
જણુણીય માંડ મનાવીય, તઉ વીવાહ કુમાર. ૨૨

- અલણુ તિ કમલ હરાવઈ, નાવઈ કુણિ ઉપમાનિ,
કન્યા એઉ સલુણિય, કુણિય નવિ ગુણી માનિ. ૩૬
- હંસવસહગયગમણીય, રમણીય નયણુ મિલંતિ,
જંબુકુમર નવરંગિહિં, અંગિહિં સિણુગારંતિ. ૩૭
- સિરિ ખૂંપ સિખરાઉલ, વાસ ઉંચ એક ચારુ,
કુંડલ મુકુટ મનોહર, સોહ રચંતિ અપારુ. ૩૮
- અંગદ બાહુ ઝલકઈ, લહકઈ મોતીય હાર,
પહિરિય અંગ સુરંગીય, અંગીય જાદર સાર. ૩૯
- કુમર રથિહિં આરોહીય, સોહિય નવ સિણુગારિ,
કુતિગ અતિહિ ઉતાવલી, મિલીય સયલ પુરનારી. ૪૦
- ઘણિ રૂવિહિં અવચરિયઉ, સહીય મહીય અમરિદ,
જંબુકુમર વર ચાલઈ, આલઈ મનિ આણુંદ. ૪૧
- મહુર ગુહિર સરિ ગોરીય, ઘોરીય ધવલ નિનાદ,
તૂર તિવલિ, જય બંદીય, જય જય મંગલ સાદ. ૪૨
- સિરહિ છત્ર ચામર ઢલઈ, મિલઈ તિ લોક અનેકિ,
બાહનડી લૂણુ ઉતારઈ, વારહ અસુહ વિવેકિ. ૪૩
- જંબુકુમરુ ઘણિ ઉચ્છવિ, સુચ્છવિ આઠઈ નારિ,
સુજનિ માંડ પરણાવિઉ, આવિઉ નિય ઘરબારિ. ૪૪
- વાસલવનિ તિહં પઘઠઉ, બઘઠઉ ગઉબ મઝારિ,
આઠ નારી આગલ રહી, સહીય સહિત સિણુગારિ. ૪૫
- કેસર કુમકુમ ભિગટિ, ઉલટિ કરિ સુવિસાલ,
સિરિ સંથઈ ઉદ્યોતીય, મોતીય તિલક ઝમાલ. ૪૬
- નયણિ તુલીય જમણાજલ, કાજલ સામલ રેહ,
કરઈ કંડકખ તરંગિહિં, રંગિહિં સુરહ સિણુહ. ૪૭
- અગર કપુર કસ્તૂરીય, પૂરીય રહઈ કપોલિ,
નયણુકમલિ સસિનિરમલ, રમલિ રચી તંબોલિ. ૪૮

- ચલણુ તિ કમલ હરાવઈ, નાવઈ કુણિ ઉપમાનિ,
કન્યા એઉ સલુણિય, કુણિય નવિ ગુણી માનિ. ૩૬
- હંસવસહગયગમણીય, રમણીય નયણુ મિલંતિ,
જ'બુકુમર નવરંગિહિં, અં [ગિ] હિં સિણુગારંતિ. ૩૭
- સિરિ ખૂંપ સિખરાઉલ, વાસ ઉંચ એક ચારુ,
કુંડલ સુકુટ મનોહર, સોહ રચંતિ અપારુ. ૩૮
- અંગદ ખાહુ ઝલકઈ, લહકઈ મોતીય હાર,
પહિરિય અંગ સુરંગીય, અંગીય જાદર સાર. ૩૯
- કુમર રથિહિં આરોહીય, સોહિય નવ સિણુગારિ,
કુતિગ અતિહિ ઉતાવલી, મિલીય સયલ પુરનારી. ૪૦
- ઈણિ રૂવિહિં અવચરિયઉ, સહીય મહીય અમરિંદ,
જ'બુકુમર વર ચાલઈ, ચાલઈ મનિ આણુંદ. ૪૧
- મહુર ગુહિર સરિ ગોરીય, ઘોરીય ધવલ નિનાદ,
તૂર તિવલિ, જય બંદીય, જય જય મંગલ સાદ. ૪૨
- સિરહિ છત્ર ચામર દલઈ, મિલઈ તિ લોક અનેકિ,
ખાંહનડી લૂણુ ઉતારઈ, વારહ અસુહ વિવેકિ. ૪૩
- જ'બુકુમરુ ઈણિ ઉચ્છવિ, સુચ્છવિ આઠઈ નારિ,
સુજનિ માંડ પરણાવિઉ, આવિઉ નિય ઘરખારિ. ૪૪
- વાસલવનિ તિહં પઠઈઉ, ઘઠઈઉ ગઉખ મઝારિ,
આઠ નારી આગલ રહી, સહીય સહિત સિણુગારિ. ૪૫
- કેસર કુમકુમ ભિગટિ, ઉલટિ કરિ સુવિસાલ,
સિરિ સંથઈ ઉદ્યોતીય, મોતીય તિલક ઝમાલ. ૪૬
- નયણિ તુલીય જમણાજલ, કાજલ સામલ રેહ,
કરઈ કંડકખ તરંગિહિં, રંગિહિં સુરહ સિણેહ. ૪૭
- અગર કપુર કસ્તૂરીય, પૂરીય રહઈ કપોલિ,
નયણુકમલિ સસિનિરમલ, રમલિ રચી તાંબોલિ. ૪૮

જિણ^૧ જગમાહિ વિદીતઉ, જીતઉ રતિ ભરતાર,^૨
સોઇ^૩ નયણ આણુંદઉ,^૪ નંદઉ^૫ જ'બુકુમાર.^૬ ૫૮

કાગુ વસંતિ જિ ખેલઇ, ખેલઇ^૭ સુગુણ નિધાન,^૮
વિજયવંત^૯ તે છાજઇ,^{૧૦} રાજઇ તિલક સમાન.^{૧૧} ૫૯

ચઉદ્દહ તીસ^{૧૨} સંવચ્છરિ,^{૧૩} મુચ્છરિ^{૧૪} માનિ^{૧૫} વિમત્તુ,^{૧૬}
જ'બુચ ગુણ અનુરાગહિ, કાગિહિ^{૧૭} કહીય^{૧૮} ચરિતુ. ૬૦

૧૮શ્રીજ'બુદ્ધવામીકાગ: સમાપ્ત: । ૫. સાધુરતનગણિના લિખિત: ।
પરીક્ષા ૦ પદમા પદનાથે । શુભ' ભૂયાત ।

૧ જિણિ. ૨ અરતાર. ૩ સોવન. ૪ અટાંદઉ. ૫ ટાંદઉ. ૬ જ'બુ-
કુમાર. ૭ વેલઇ. ૮ નિધાનુ. ૯ વિજયવંતિ. ૧૦ છાજઇ. ૧૧ સમાનુ.
૧૨ તાસ. ૧૩ સંખત્સરિ. ૧૪ માય. ૧૫ આ શબ્દ ખીજી પ્રતમાં નથી.
૧૬ વિમુક્ક. ૧૭ કાગિહિ. ૧૮ કહિઉ. ૧૯ ખીજી પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે
પુષ્પિકા છે: 'ઇતિ જ'બુદ્ધવામિકાગ સમાપ્ત ॥ ૭ ॥'

જિણુ^૧ જગમાહિ વિદીતઉ, જીતઉ રતિ ભરતાર,^૨
 સોધ^૩ નયણ આણુંદઉ,^૪ નંદઉ^૫ જંબુકુમાર.^૬ ૫૮
 ફાગુ વસંતિ જિ ખેલધ, ખેલધ^૭ સુગુણ નિધાન,^૮
 વિજયવંત^૯ તે છાજધ,^{૧૦} રાજધ તિલક સમાન.^{૧૧} ૫૯
 અઉદહ તીસ^{૧૨} સંવચ્છરિ,^{૧૩} મુચ્છરિ^{૧૪} માનિ^{૧૫} વિમત્તુ,^{૧૬}
 જંબુય ગુણ અનુરાગહિ, ફાગિહિ^{૧૭} કહીય^{૧૮} અરિતુ. ૬૦

૧૮શ્રીજંબુદવામીફાગ: સમાપ્ત: । પં. સાધુરતનગણિના લિખિત: ।
 પરીક્ષાં પદમા પદ્મનાથે । શુભં ભૂયાત ।

૧ જિણુ. ૨ ભરતારુ. ૩ સોવન. ૪ અટાંદઉ. ૫ ટાંદઉ. ૬ જંબુ-
 કુમારુ. ૭ વેલધં. ૮ નિધાનુ. ૯ વિજયવંતિ. ૧૦ છાજધં. ૧૧ સમાનુ.
 ૧૨ તાસ. ૧૩ સંખત્સરિ. ૧૪ માય. ૧૫ આ શબ્દ ખીજી પ્રતમાં નથી.
 ૧૬ વિમુક્ક. ૧૭ ફાગિહિ. ૧૮ કહિઉ. ૧૯ ખીજી પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે
 પુષ્પિકા છે: ‘ ઇતિ જંબુદવામિફાગુ સમાપ્ત ॥ ૭ ॥ ’

- ચઉરાસિય નરનાયક, પાયક ભડ સપરાણ, ૧
ચોર ચરડ બહુ માનઈ, માનઈ^૨ સિરિ જસ^૨ આણ. ૮
- જસુ ડરિ કરિ^૩ ઘરિ નિય^૪ પ્રિય, ત્રિય નિતુ જંપઈ ઈમ,
કૂડઈ મનિ પાસહ તાણી, ધણિય મ લાંઘસિ^૫ સીમ. ૯
- ઘરણિ ભણઈ-સુણિ ચોરલા,^૬ મોરલા^૭ વચણ અચાણ,^૮
પાસ પહિય મ ન દૂકિસિ, ચૂંકિસિ તુ નિજ પ્રાણ. ૧૦
- જઈ^૯ પ્રભુપંથિ વહંતડા, કંથડા પાડસિ^{૧૦} વાટ,
આપણપઉં દુષિ પાડસિ,^{૧૧} પાડસિ^{૧૨} અમ્હ વચ વાટ. ૧૧
- દેસિ વિદેસિ જયઉ^{૧૩} પ્રિય, પિઉસ મ^{૧૪} પાસહ કોસ,
અમ્હિ રહિસિઉં ઇણિ દેસહિ, દેસિ મ પાછઈ દોસુ. ૧૨
- મૂરખ મન મ ન ઢાઢસિ, કાઢસિ તઉ ગઢ સાપુ,
આગઈ ઇણિ પ્રભુલાંછણિ, લાંછણિઉ તૂં બાપુ. ૧૩
- જીરાઉલઉ ન કોપસિ, રોપસિ તઉ સિરિ ભાણ,
અવરુ નયરુ પણ^{૧૫} પામિય, સામિય માન જિ ભાણ. ૧૪
- ઇણિ અવસરિ કહિ કેવડુ,^{૧૬} એવડુ^{૧૭} જસુ પ્રતાપુ,
કલિબુગ રાજિ જિ ઘોરિય, ગોરિય ભણઈ તિ બાપુ. ૧૫
- જિણિ દિણિ દેવહ જોઈ ન, કોઈ ન પૂછઈ સાર,
તિણિ [દિણિ] બંભાણ પત્રિય, જાત્રિય^{૧૮} વણુ અઢાર. ૧૬
- ઇણિ મહિમાણિ રંજિય, અંજિય નયણ વિસાલ,
મુષિ તંબોલિ સુરંજિય, રંજિય અધર પ્રબાલ. ૧૭
- લડહિયતણિ લડસડતીય, ઘડતીય ભાવ રસાલ,
નેહગહિદ્વિય હિયડુલા, પ્રિયડુલા જંપઈ બાલ. ૧૮

૧ માણઈ. ૨ જિમ. ૩ ઉરિ. ૪ નિજ. ૫ લાંછસિ. ૬ મોરલા. ૭ ચોરલા. ૮ વચણ. ૯ જસુ. ૧૦ પાડસિ. ૧૧ પાડસિ. ૧૨ પાડસિ. ૧૩ ગયુ. ૧૪ પિયસિ મ. ૧૫ ઘણ. ૧૬ કેવડઉ. ૧૭ એવડઉ. ૧૮ જાતિય.

- ચઉરાસિય નરનાયક, પાયક ભડ સપરાણ, ૧
ચોર ચરડ બહુ માનઈ, માનઈ^૨ સિરિ જસ^૨ આણ. ૮
- જસુ ડરિ કરિ^૩ ઘરિ નિય^૪ પ્રિય, ત્રિય નિતુ જંપઈ ઈમ,
કૂડઈ મનિ પાસહ તણી, ધણિય મ લાંઘસિ^૫ સીમ. ૯
- ઘરણિ ભણઈ-સુણિ ચોરલા,^૬ મોરલા^૭ વયાણ અયાણ,^૮
પાસ પહિય મ ન દૂકિસિ, ચૂકિસિ તુ નિજ પ્રાણ. ૧૦
- જઈ^૯ પ્રભુપંથિ વહંતડા, કંથડા પાડસિ^{૧૦} વાટ,
આપણપઉં દુષિ પાડસિ,^{૧૧} પાડસિ^{૧૨} અમ્હ વય વાટ. ૧૧
- દેસિ વિદેસિ જયઉ^{૧૩} પ્રિય, પિઉસ મ^{૧૪} પાસહ કોસ,
અમ્હિ રહિસિઉં ઇણિ દેસહિ, દેસિ મ પાછઈ દોસુ. ૧૨
- મૂરખ મન મ ન ઠાઠસિ, કાઠસિ તઉ ગઠ સાપુ,
આગઈ ઇણિ પ્રભુલાંછણિ, લાંછણિઉ તૂં બાપુ. ૧૩
- જીરાઉલઉ ન કોપસિ, રોપસિ તઉ સિરિ ભાણ,
અવરુ નયરુ પણ^{૧૫} પામિય, સામિય માન જિ ભાણ. ૧૪
- ઇણિ અવસરિ કહિ કેવડુ,^{૧૬} એવડુ^{૧૭} જસુ પ્રતાપુ,
કલિબુગ રાજિ જિ ઘોરિય, ગોરિય ભણઈ તિ બાપુ. ૧૫
- જિણિ દિણિ દેવહ જોઈ ન, કોઈ ન પૂછઈ સાર,
તિણિ [દિણિ] બંભણ પત્રિય, જાત્રિય^{૧૮} વણુ અઢાર. ૧૬
- ઇણિ મહિમાણિ રંજિય, અંજિય નયણ વિસાલ,
મુષિ તંબોલિ સુરંજિય, રંજિય અધર પ્રણાલ. ૧૭
- લડહિયતણિ લડસડતીય, ઘડતીય ભાવ રસાલ,
નેહગહિદ્વિય હિયડુલા, પ્રિયડુલા જંપઈ બાલ. ૧૮

૧ માણઈ. ૨ જિમ. ૩ ઉરિ. ૪ નિજ. ૫ લાંછસિ. ૬ મોરલા. ૭ ચોરલા. ૮ વયાણ. ૯ જસુ. ૧૦ પાડસિ. ૧૧ પાડસિ. ૧૨ પાડસિ. ૧૩ ગયુ. ૧૪ પિયસિ મ. ૧૫ ઘણુ. ૧૬ કેવડઉ. ૧૭ એવડઉ. ૧૮ જાતિય.

ઢીલિણિ^૧ અનુ નાગોરિય,^૨ ગઠરિય સોહિંગ પૂરિ,
જસુ વર વદનિ^૩ કલંકિઉ, પંકિઉ ચંદલ^૪ દૂરિ. ૨૯
ચંચલ અપલ સલૂણિય, ઊણિય સહજ ન^૫ રૂપિ,
વાણિવિલાસિ વિચક્ષણ, દિક્ષણુડી^૬ રસકૂપિ. ૩૦
અઘસિ^૭ મલિય^૮ મહેલિય, ખેલિય નાચય^૯ રંગિ,
પાસકુમર^{૧૦} ગુણ ગાયહિ, માયહિ હરષિ ન અંગિ. ૩૧
ચરણ ચકોરિ^{૧૧} તિ ચમકઈ, ઝમકઈ નેઉર નાદિ,
કલપલતા કરિ ઠેલઈ, રેલઈ કંકણસાદિ. ૩૨
નિરખઈ^{૧૨} કંઠિ સલૂણિય, કૂણિય આણુય^{૧૩} દ્રેઠિ,
સુરવર સચલ વિચંભિય, ચંભિય તિમ જણ હેઠિ. ૩૩
ઈણિ છલિ રતિ પલણઈ, વર ગરણુ^{૧૪} મ આણસિ ચીતિ,
પાસલમણિ^{૧૫} જોય^{૧૬} લોપઈ,^{૧૭} કોપઈ^{૧૮} તૂ^{૧૯} સવિ રીતિ, ૩૪
તિણિ અભિમાનહિ રતિપતિ,^{૨૦} રતિપતિ માસ વસંત,
પોલ ભણી અવતારિઉ, ભારિઉ કુસુમ^{૨૧} હસંત.^{૨૨} ૩૫
ગિરિવરિ ગરિવરિ, પુરિ પુરિ, વનિ વનિ પરમલ^{૨૩} સાર,
દીસઈ વિહસય^{૨૪} જણસઈ,^{૨૫} વણસઈ ભાર અઢાર. ૩૬
દક્ષિણુ^{૨૬} વાઉ મહીતલિ સીતલ લહકિઉ^{૨૭} જામ,
વિરહિ^{૨૮} નીસાસડ^{૨૯} કાલઉ, વાલઉ બહિકિઉ^{૩૦} તામ. ૩૭
સકલ કમલ વનિ મહકિય, ટહકિય કોયલ^{૩૧} જાણ,
પંથિય મનિ દુષ ધરતિય, વરતિય મનમથ આણ. ૩૮

૧ ઢીલણિ. ૨ નાગઠરિય. ૩ વદન. ૪ ચંદલઉ. ૫ નિરૂપિ.
૬ દક્ષિણુડી. ૭ અઘસિય. ૮ મિલિય. ૯ નાચઈ. ૧૦ કુમર.
૧૧ ચકોર. ૧૨ નિરુવમ. ૧૩ આણઈ. ૧૪ ગરવુ. ૧૫ ભુવણિ.
૧૬ જઈ. ૧૭ કોપિય. ૧૮ લોપિય. ૧૯ તે. ૨૦ રિતુપતિ. ૨૧ કુસુમિ.
૨૨ હસંતુ. ૨૩ પરિમલ. ૨૪ વિસહઈ. ૨૫ જણસય. ૨૬ દક્ષણ.
૨૭ લહકઈ. ૨૮ વિરહ. ૨૯ નીસાસડે. ૩૦ બહકિય. ૩૧ કોઈલ.

ઢીલિણિ^૧ અતુ નાગોરિય,^૨ ગઊરિય સોહિંગ પૂરિ,
 જસુ વર વદનિ^૩ કલંકિઉ, પંકિઉ ચંદલ^૪ દૂરિ. ૨૯
 ચંચલ અપલ સલૂણિય, ઊણિય સહજિ ન^૫ રૂપિ,
 વાણિવિલાસિ વિચક્ષણ, દિક્ષણુડી^૬ રસકૂપિ. ૩૦
 અઘસિ^૭ મલિય^૮ મહેલિય, ખેલિય નાચય^૯ રંગિ,
 પાસકુમર^{૧૦} ગુણ ગાયહિ, માયહિ હરષિ ન અંગિ. ૩૧
 ચરણ ચકોરિ^{૧૧} તિ ચમકઘ, ઝમકઘ નેઉર નાદિ,
 કલપલતા કરિ ઠેલઘ, રેલઘ કંકણુસાદિ. ૩૨
 નિરખઘ^{૧૨} કંઠિ સલૂણિય, કૂણિય આણુય^{૧૩} દ્રેઠિ,
 સુરવર સચલ વિચંભિય, ચંભિય તિમ જણુ હેઠિ. ૩૩
 ઇણિ છલિ રતિ પલણુઘ, વર ગરભુ^{૧૪} મ આણુસિ ચીતિ,
 પાસભમણિ^{૧૫} જોય^{૧૬} લોપઘ,^{૧૭} કોપઘ^{૧૮} તૂ^{૧૯} સવિ રીતિ, ૩૪
 તિણિ અભિમાનહિ રતિપતિ,^{૨૦} રતિપતિ માસ વસંત,
 પોલ ભણી અવતારિઉ, ભારિઉ કુસુમ^{૨૧} હસંત.^{૨૨} ૩૫
 ગિરિવરિ ગરિવરિ, પુરિ પુરિ, વનિ વનિ પરમલ^{૨૩} સાર,
 દીસઘ વિહસય^{૨૪} જણુસઘ,^{૨૫} વણુસઘ ભાર અઠાર. ૩૬
 દક્ષિણુ^{૨૬} વાઉ મહીતલિ સીતલ લહકિઉ^{૨૭} જામ,
 વિરહિ^{૨૮} નીસાસડ^{૨૯} કાલઉ, વાલઉ બહિકિઉ^{૩૦} તામ. ૩૭
 સકલ કમલ વનિ મહકિય, ટહકિય કોયલ^{૩૧} જાણુ,
 પંથિય મનિ દુષ ધરતિય, વરતિય મનમથ આણુ. ૩૮

૧ ઢીલણિ. ૨ નાગઊરિય. ૩ વદન. ૪ ચંદલઉ. ૫ નિરૂપિ.
 ૬ દક્ષિણુડી. ૭ અઘસિય. ૮ મિલિય. ૯ નાચઘ. ૧૦ કુમર.
 ૧૧ ચકોર. ૧૨ નિરુવમ. ૧૩ આણુઘ. ૧૪ ગરવુ. ૧૫ ભુવણિ.
 ૧૬ જઘ. ૧૭ કોપિય. ૧૮ લોપિય. ૧૯ તે. ૨૦ રિતુપતિ. ૨૧ કુસુમિ.
 ૨૨ હસંતુ. ૨૩ પરિમલ. ૨૪ વિસહઘ. ૨૫ જણુસય. ૨૬ દક્ષણુ.
 ૨૭ લહકઘ. ૨૮ વિરહ. ૨૯ નીસાસડે. ૩૦ બહકિય. ૩૧ કોઇલ.

- ધણિ પરિ જગુ જગડંતઉ કંતઉ રતિ વરનારિ,
સહિઉ વસંતિહિ ધાઈઉ, આઈઉ પાસહ બારિ. ૫૦
- દેખિઉ જાત્રણિ ખેલિય, લેલિય મનિ નવકારિ,
પાસભગતિ અધિકેરિય ફેરિય મનહ મઝારિ. ૫૧
- અવસરુ નહી અમીણુઉ, હીણુઉ ચિંતય મારુ,
બુદ્ધિ વિમાસિય નાઠઉ, ધાઠઉ રતિભરતારુ. ૫૨
- પ્રભુપગિ લાગી મનાવઈ, આવઈ માસ વસંતુ,
જય જય રવુ જગિ વાજિઉ, ગાજિઉ જિણુ જયવંતુ. ૫૩
- જાત્રિય હરખિ અંકૂરિય, પૂરિય સવિ મન આસ,
પ્રભુદરિસણિ વલિ કામિઉ, પામિઉ નિજ નિજ વાસ. ૫૪
- સિરિજીરાઉલનાયક, દાયક બુદ્ધિ અપાર,
ધણિ પરિ પુરિ પુરિ ગાજઈ, છાજઈ તૂ અવતારુ. ૫૫
- થંભણુપુરિ સેરીસઈ હીસઈ મહિમા સારુ,
ફલવદ્ધિય કરહેડઉ, ફેડઉ દુરિતવિકારુ. ૫૬
- રાષિઉ જિણિ સંખેસરિ અવસરિ સારંગપાણિ,
જરાસિંધુ બલિ કીતઉ, જીતઉ જાસુ પ્રમાણિ. ૫૭
- પંચાસરઉ ચિંતામણિ નવપદ્મન નવ ષંડુ,
પાસ જિણિંદુ જયઉ જગિ, સોહગિ દાનિ અષંડુ. ૫૮
- ચઉદ બત્રીસઈ સંવતિ, સંમતિ લે શુરુ પાસિ,
જીરાઉલિપતિ ગાઈઉ, છાઈઉ જગ જસવાસિ. ૫૯
- પાસહ કાવ્ય સુ નંદઉ, ચંદઉ જા અલિરાસુ,
સોહઈ મેરુ સુનંદઉ, નંદઉ મુનિજન વાસુ. ૬૦

- ધણિ પરિ જગુ જગડંતઉ કંતઉ રતિ વરનારિ,
સહિઉ વસંતિહિ ધાઈઉ, આઈઉ પાસહુ બારિ. ૫૦
- દેખિઉ જાત્રણિ ખેલિય, લેલિય મનિ નવકારિ,
પાસભગતિ અધિકેરિય ફેરિય મનહ મઝારિ. ૫૧
- અવસરુ નહી અમીણઉ, હીણઉ ચિંતય મારુ,
બુદ્ધિ વિમાસિય નાઠઉ, ઘાઠઉ રતિભરતારુ. ૫૨
- પ્રભુપણિ લાગી મનાવઈ, આવઈ માસ વસંતુ,
જય જય રવુ જગિ વાજિઉ, ગાજિઉ જિણુ જયવંતુ. ૫૩
- જાત્રિય હરષિ અંકૂરિય, પૂરિય સવિ મન આસ,
પ્રભુદરિસણિ વલિ કામિઉ, પામિઉ નિજ નિજ વાસ. ૫૪
- સિરિજીરાઉલિનાયક, દાયક બુદ્ધિ અપાર,
ધણિ પરિ પુરિ પુરિ ગાજઈ, છાજઈ તૂ અવતારુ. ૫૫
- થંભણપુરિ સેરીસઈ દીસઈ મહિમા સારુ,
ફલવદ્ધિય કરહેડઉ, ફેડઉ દુરિતવિકારુ. ૫૬
- રાષિઉ જિણિ સંખેસરિ અવસરિ સારંગપાણિ,
જરાસિંધુ બલિ ફીતઉ, જીતઉ જાસુ પ્રમાણિ. ૫૭
- પંચાસરઉ ચિંતામણિ નવપદ્મવ નવ પંડુ,
પાસ જિણિંદુ જયઉ જગિ, સોહગિ દાનિ અષંડુ. ૫૮
- ચઉદ બત્રીસઈ સંવતિ, સંમતિ લે શુરુ પાસિ,
જીરાઉલિપતિ ગાઈઉ, છાઈઉ જગ જસવાસિ. ૫૯
- પાસહ કાવ્ય સુ નંદઉ, ચંદઉ જા અભિરામુ,
સોહઈ મેરુ સુનંદઉ, નંદઉ મુનિજન વાસુ. ૬૦

અરે કોઠલિ^૧ સાહ સોહાવણુ^૨, મોરિ^૩ મધુર વાસંતિ,
 અરે^૪ ભમરા રણઝણ^૫ રુણુ^૬ કરધ, કિરિ કિન્નરિ^૭ ગાયંતિ. ૫
 અરે^૮ હરિ હરિખિઉ^૯ મનિ આપણુધ, ^{૧૦} વાસુલડી^{૧૧} વાજંતિ,^{૧૨}
 અરે^{૧૩} સિંગા^{૧૪} સખદહિ^{૧૫} ગોપિય સોલ સહસ^{૧૬} નાયંતિ. ૬
 અરે કાન્હડુ^{૧૭} અન્નધ^{૧૮} નેમિ જિણુ,^{૧૯} ખડોખલિ મિલિ જાધ,^{૨૦}
 અરે^{૨૧} સિંગીય^{૨૨} જલભરે છાંટિયધ,^{૨૩} એસિય^{૨૪} રમલિ કરાધ.^{૨૫} ૭
 અરે^{૨૬} મધુસૂદનુ^{૨૭} જઉ^{૨૮} ઇમ ભણુધ,^{૨૯}
 રુપિણિ^{૩૦} વયણુ^{૩૧} સુણેહુ,^{૩૨}
 અરે^{૩૩} નેમિકુમરુ^{૩૪} મુહુ^{૩૫} બંધવુ^{૩૬} પાણિગહણુ^{૩૭} મનાવેહુ^{૩૮} ૮
 અરે^{૩૯} સીખ^{૪૦} દેવિણુ સારંગધરુ ગયઉ સો આગલુ^{૪૧} છાંડિ,^{૪૨}
 અરે^{૪૩} સોલ સહસ ગોપિય^{૪૪} મિલિ,^{૪૫}
 રહિયઓ^{૪૬} નેમિ જિણુ^{૪૭} માંડિ.^{૪૮} ૯
 અરે^{૪૯} સિવદિવિ^{૫૦} માંડિય ઇઉ^{૫૧} ભણુધ,^{૫૨}
 નેમિ ન^{૫૩} પૂરએ^{૫૪} આસ,
 અરે^{૫૫} તુહુ^{૫૬} પુણુ^{૫૭} એક ન પરિણુએ,^{૫૮} કાન્હડ સોલ સહસ. ૧૦

૧ કોયલ. ૨ સોહાવણુઈ. ૩ મોર. ૪ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૫ રુણિઝુણિ.
 ૬ ઝણિ. ૭ કિન્નર. ૮ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૯ હરખિઉ. ૧૦ આપણુય.
 ૧૧ વાસલડી. ૧૨ વાયંતિ. ૧૩ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૧૪ સંગીય.
 ૧૫ સદહિ. ૧૬ સહસ્સ. ૧૭ કન્હડ. ૧૮ અન્નય. ૧૯ જિણુ.
 ૨૦ જ્ઞય. ૨૧ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૨૨ સંગીય. ૨૩ છાંટણા.
 ૨૪ ઇસીય. ૨૫ કરાધ. ૨૬ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૨૭ વૃધુસૂદન.
 ૨૮ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૨૯ ખોલધ. ૩૦ રુપિણિ. ૩૧ વયણુ.
 ૩૨ સુણેજે. ૩૩ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૩૪ નેમિકુમર. ૩૫ મઝુ.
 ૩૬ બંધવહ. ૩૭ પાણિગહણુ. ૩૮ મનાવેજે. ૩૯ અરુ. ૪૦ સીખ.
 ૪૧ આગલો. ૪૨ છાંડિ. ૪૩ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૪૪ ગોપી.
 ૪૫ મલિ. ૪૬ રહિયઉ. ૪૭ જિણુ. ૪૮ માંડિ. ૪૯ ખીજ પ્રતમાં
 નથી. ૫૦ સિવિદેવિ. ૫૧ ઇમ. ૫૨ ભણુય. ૫૩ ખીજ પ્રતમાં નથી.
 ૫૪ પૂરધ. ૫૫ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૫૬ તધ. ૫૭ પુણિ. ૫૮ પરિણિય.

અરે કોઠલિ^૧ સાહ સોહાવણુ^૨, મોરિ^૩ મધુર વાસંતિ,
અરે^૪ ભમરા રણુઝણુ^૫ રુણુ^૬ કરઈ, કિરિ કિન્નરિ^૭ ગાયંતિ. ૫

અરે^૮ હરિ હરિખિઉ^૯ મનિ આપણુઈ, ^{૧૦} વાસુલડી^{૧૧} વાજંતિ,^{૧૨}
અરે^{૧૩} સિંગા^{૧૪} સખદહિ^{૧૫} ગોપિય સોલ સહસ^{૧૬} નાયંતિ. ૬

અરે કાન્હડુ^{૧૭} અન્નઈ^{૧૮} નેમિ જિણુ,^{૧૯} ખડોખલિ મિલિ બઈ,^{૨૦}
અરે^{૨૧} સિંગીય^{૨૨} જલભરે છાંટિયઈ,^{૨૩} એસિય^{૨૪} રમલિ કરાઈ.^{૨૫} ૭

અરે^{૨૬} મધુસૂદનુ^{૨૭} જઉ^{૨૮} ઇમ ભણુઈ,^{૨૯}

રુપિણિ^{૩૦} વયણુ^{૩૧} સુણેહુ,^{૩૨}

અરે^{૩૩} નેમિકુમરુ^{૩૪} મુહુ^{૩૫} બંધવુ^{૩૬} પાણિગહણુ^{૩૭} મનાવેહુ^{૩૮} ૮

અરે^{૩૯} સીખ^{૪૦} દેવિણુ સારંગધરુ ગયઉ સો આગલુ^{૪૧} છાંડિ,^{૪૨}

અરે^{૪૩} સોલ સહસ ગોપિય^{૪૪} મિલિ,^{૪૫}

રહિયઓ^{૪૬} નેમિ જિણુ^{૪૭} માંડિ.^{૪૮} ૯

અરે^{૪૯} સિવદિવિ^{૫૦} માડિય ઇઉ^{૫૧} ભણુઈ,^{૫૨}

નેમિ ન^{૫૩} પૂરએ^{૫૪} આસ,

અરે^{૫૫} તુહુ^{૫૬} પુણુ^{૫૭} એક ન પરિણુએ,^{૫૮} કાન્હડ સોલ સહસ. ૧૦

૧ કોઠલ. ૨ સોહાવણુઈ. ૩ મોર. ૪ ખીજી પ્રતમાં નથી. ૫ રુણિઝુણિ.
૬ ઝણિ. ૭ કિન્નર. ૮ ખીજી પ્રતમાં નથી. ૯ હરખિઉ. ૧૦ આપણુય.
૧૧ વાસલડી. ૧૨ વાયંતિ. ૧૩ ખીજી પ્રતમાં નથી. ૧૪ સંગીય.
૧૫ સદહિ. ૧૬ સહસ. ૧૭ કન્હડ. ૧૮ અન્નય. ૧૯ જિણુ.
૨૦ બંધ. ૨૧ ખીજી પ્રતમાં નથી. ૨૨ સંગીય. ૨૩ છાંટણા.
૨૪ ઇસીય. ૨૫ કરાઈ. ૨૬ ખીજી પ્રતમાં નથી. ૨૭ વૃધુસૂદન.
૨૮ ખીજી પ્રતમાં નથી. ૨૯ ખોલઈ. ૩૦ રુપિણિ. ૩૧ વયણુ.
૩૨ સુણેજે. ૩૩ ખીજી પ્રતમાં નથી. ૩૪ નેમિકુમર. ૩૫ મઝુ.
૩૬ બંધવહ. ૩૭ પાણિગહણુ. ૩૮ મનાવેજે. ૩૯ અરુ. ૪૦ સીખ.
૪૧ આગલો. ૪૨ છાંડિ. ૪૩ ખીજી પ્રતમાં નથી. ૪૪ ગોપી.
૪૫ મલિ. ૪૬ રહિયઉ. ૪૭ જિણુ. ૪૮ માંડિ. ૪૯ ખીજી પ્રતમાં
નથી. ૫૦ સિવિદેવિ. ૫૧ ઇમ. ૫૨ ભણુય. ૫૩ ખીજી પ્રતમાં નથી.
૫૪ પૂરઈ. ૫૫ ખીજી પ્રતમાં નથી. ૫૬ તઈ. ૫૭ પુણિ. ૫૮ પરિણિય.

અરે^૧ ગોપિય મિલિ બાહુ^૨ ધરઇ, દેવર વચ્ચે^૩ સુણેહુ,^૪
 અરે^૫ રાજલ પરિણ,^૬ પસાઉ કરિ, એહુ માનુ અમહ દેહી.^૭ ૧૮
 અરે આગ્રહુ^૮ ક્રિયઉ ગોપિય, માનએ^૯ નેમિકુમારુ,^{૧૦}
 અરે^{૧૧} વધ્ધાવઉ^{૧૨} ગઉ વેગુલિ,^{૧૩} હરિખિઉ મનિ ગોવિંદુ. ૧૯
 અરે^{૧૪} માધવો મનિ હરસિયઉ^{૧૫} ભણઇ, જનન વેગુ^{૧૬} ચલેહિ,^{૧૭}
 અરે^{૧૮} સિવદિવિ પ્રસુહ^{૧૯} દસ^{૨૦} માતુર,^{૨૧} ઝત્તિહિ મહિડ બંધેહિ.^{૨૨} ૨૦
 અરે વાજિય ત્રાંબક ઢાકબૂક,^{૨૩} વલિયઉ નીસાણે ઘાઉ,
 અરે^{૨૪} હુય ગય રહુ વર મિલિય,^{૨૫} ચાલિઉ^{૨૬} જાદવરાઉ. ૨૧
 અરે^{૨૭} ધવલ મંગલ દિયઇ^{૨૮} ગોપિય,^{૨૯} બંભી ચ^{૩૦} જયજયકારુ,^{૩૧}
 અરે^{૩૨} વિપ્ર વેદ^{૩૩} જુણિ^{૩૪} તહિ, ચલ્લિઉ^{૩૫} નેમિકુમારુ. ૨૨
 અરે કે ઇહુ^{૩૬} ઇંદુ^{૩૭} કે ચંદુ^{૩૮} કે હરિહરુ અરુ બંભાણુ,^{૩૯}
 અરે^{૪૦} સવિહિ^{૪૧} રૂપ વિસેસઉ, સિવિદિવિ^{૪૨} તણુ^{૪૩} નંદાણુ.^{૪૪} ૨૩
 અરે^{૪૫} જાલગવકએ^{૪૬} રાઇમઇ, જોયએ^{૪૭} પિઉ^{૪૮} આવંતુ,
 અરે^{૪૯} રહુવરિ ચડિયઉ^{૫૦} નેમિ જિણુ,^{૫૧}
 તોરણુ^{૫૨} વેગ^{૫૩} પહૂત.^{૫૪} ૨૪

૧ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨ વિવાહ. ૩ વચણ. ૪ સુણેજે. ૫ બીજી પ્રતમાં નથી. ૬ પરણિ. ૭ દેજે. ૮ આગ્રહ. ૯ મનાએ. ૧૦ નેમિ-જિણિંદુ. ૧૧ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૨ વધાવઉ. ૧૩ વેગલઇ. ૧૪ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૫ હરિખિઉ. ૧૬ વેગ. ૧૭ ચાલેહિ. ૧૮ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૯ મનિ. ૨૦ આણુંદિય. ૨૧ માધઇ; તેની પછીનો 'ઝત્તિહિ' શબ્દ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૨ બંધઇ. ૨૩ ઢકબૂક. ૨૪ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૫ મેલિય. ૨૬ ચાલિય. ૨૭ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૮ દિયઇ. ૨૯ ગોપી. ૩૦ મંડિય. ૩૧ જયકારો. ૩૨ બીજી પ્રતમાં નથી. ૩૩ વિપ્રકરમ. ૩૪ આના પછી બીજી પ્રતમાં 'નેમિ' શબ્દ છે. ૩૫ ચાલિયઉ. ૩૬ કેહુઇ. ૩૭ ઇંદ. ૩૮ ચંદ. ૩૯ બંભાણુ. ૪૦ બીજી પ્રતમાં નથી. ૪૧ સવહી. ૪૨ સિવદિવિ. ૪૩ તણુહિ. ૪૪ નંદાણુ. ૪૫ બીજી પ્રતમાં નથી. ૪૬ જાલત્રિ; તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'વેસઇ' શબ્દ છે. ૪૭ જોયએ. ૪૮ પ્રિય. ૪૯ બીજી પ્રતમાં છે. ૫૦ ચડિહિ. ૫૧ જિણુ. ૫૨ તોરણુ. ૫૩ બારિ. ૫૪ પહૂત.

અરે^૧ ગોપિય મિલિ બાહુ^૨ ધરઇ, દેવર વયોણુ^૩ સુણેહુ,^૪
 અરે^૫ રાજલ પરિણુ,^૬ પસાઉ કરિ, એહુ માનુ અમહ દેહી.^૭ ૧૮
 અરે આગ્રહુ^૮ કિયઉ ગોપિય, માનએ^૯ નેમિકુમારુ,^{૧૦}
 અરે^{૧૧} વદ્ધાવઉ^{૧૨} ગઉ વેણુલિ,^{૧૩} હરિખિઉ મનિ ગોવિંદુ. ૧૯
 અરે^{૧૪} માધવો મનિ હરસિયઉ^{૧૫} ભણઇ, જનત્ર વેણુ^{૧૬} ચલેહિ,^{૧૭}
 અરે^{૧૮} સિવદિવિ પ્રસુહ^{૧૯} દસ^{૨૦} માતુર,^{૨૧} ઝત્તિહિ મઉડ બંધેહિ.^{૨૨} ૨૦
 અરે વાજિય ત્રાંબક ઢાકબૂક,^{૨૩} વલિયઉ નીસાણે ઘાઉ,
 અરે^{૨૪} હુય ગય રહ વર મિલિય,^{૨૫} ચાલિઉ^{૨૬} જાદવરાઉ. ૨૧
 અરે^{૨૭} ધવલ મંગલ દિયઇ^{૨૮} ગોપિય,^{૨૯} બંભી ચ^{૩૦} જયજયકારુ,^{૩૧}
 અરે^{૩૨} વિપ્ર વેદ^{૩૩} ઝુણિ^{૩૪} તહિ, ચલ્લિઉ^{૩૫} નેમિકુમારુ. ૨૨
 અરે કે ઇહુ^{૩૬} ઇહુ^{૩૭} કે ચંદુ^{૩૮} કે હરિહરુ અરુ બંભાણુ,^{૩૯}
 અરે^{૪૦} સવિહિ^{૪૧} રૂપ વિસેસઉ, સિવિદિવિ^{૪૨} તાણુ^{૪૩} નંદાણુ.^{૪૪} ૨૩
 અરે^{૪૫} જાલગવકખે^{૪૬} રાઇમઇ, જોયએ^{૪૭} પિઉ^{૪૮} આવંતુ,
 અરે^{૪૯} રહુવરિ ચડિયઉ^{૫૦} નેમિ જિણુ,^{૫૧}
 તોરણુ^{૫૨} વેગ^{૫૩} પહૂત.^{૫૪} ૨૪

૧ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨ વિવાહ. ૩ વયણુ. ૪ સુણેજે. ૫ બીજી પ્રતમાં નથી. ૬ પરણિ. ૭ દેજે. ૮ આગ્રહ. ૯ મનાએ. ૧૦ નેમિ-જિણિંદુ. ૧૧ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૨ વધાવઉ. ૧૩ વેગલઇ. ૧૪ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૫ હરિખિઉ. ૧૬ વેગ. ૧૭ ચાલેહિ. ૧૮ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૯ મનિ. ૨૦ આણુંદિય. ૨૧ માધવ; તેની પછી તે 'ઝત્તિહિ' શબ્દ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૨ બાંધઇ. ૨૩ ઢકબૂક. ૨૪ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૫ મેલિય. ૨૬ ચાલિય. ૨૭ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૮ દિયઇ. ૨૯ ગોપી. ૩૦ મંડિય. ૩૧ જયકારો. ૩૨ બીજી પ્રતમાં નથી. ૩૩ વિપ્રકરમ. ૩૪ આના પછી બીજી પ્રતમાં 'નેમિ' શબ્દ છે. ૩૫ ચાલિયઉ. ૩૬ કેહઇ. ૩૭ ઇંદ. ૩૮ ચંદ. ૩૯ બંભાણુ. ૪૦ બીજી પ્રતમાં નથી. ૪૧ સવહી. ૪૨ સિવદિવિ. ૪૩ તાણુઉ. ૪૪ નંદાણુ. ૪૫ બીજી પ્રતમાં નથી. ૪૬ જાલત્રિ; તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'વેસઇ' શબ્દ છે. ૪૭ જોયએ. ૪૮ પ્રિય. ૪૯ બીજી પ્રતમાં છે. ૫૦ ચડિઉ. ૫૧ જિણુ. ૫૨ તોરણુ. ૫૩ બારિ. ૫૪. પહૂત.

[૯]

અજ્ઞાત કવિકૃત

પુરુષોત્તમ પાંચ પાંડવ કાગ

(વિક્રમનો પંદરમો સૈદ્ધ)

પંડુનરેસર નિયકુમરુ પરિણાવિય સાણુંદું,
હતિણુઉરિ પુરિ આવિયઉ, સાથિ કરિઉ ગોવિંદું. ૧

અહે સાથિ કરિઉ ગોવિંદ, જામ પુરિનાયકુ આવઈ,
તત્ક્ષણિ વિંહુ રહ વારિ લોઉ પુરિ સોહ કરાવઈ,
તલિયા તોરણુ ડગમગંત, દૃખણુ વિસથારિઉં,
મંચ મિસિહિ કિરિ સુરવિમાણુ મહિયલિ અવતારિઉ. ૨

ઘરિ ઘરિ મોતિય ચઉક ભરિય, ગૂડિય ઉછલાલિય,
ઘરિ ઘરિ મંગલ કલસ ઠવિય, વર વંદુરવાલિય,
ઉચ્છાડિય ઘરહાટ, પવર પટ્ટોલિય સોહય,
નાચતિ કિરિ તિમ પૂતલિય, ત્રિભુવનમનુ મોહઈ. ૩

ભાસ-સહજ તિ નિરુવમ રૂવધરુ પંચઈ રાજકુમાર,
તહવિહ માયડિય રલિય લગિ કારાવિય સિણુગાર. ૪

અહે કારાવિય સિણુગારુ, સારુ સિરિ મજીડ છળક્ષઈ,
કુસમહિ સેહેર સુભર ભરિય બહુગંધિ બહુક્ષઈ,
કાનહિ કુંડલ ડગમગંત, લહલહ લહકંતા,
કંઠકંદલિ વિલસંતિ હાર, ઝલઝલ ઝલકંતા. ૫

તિલઉઅલંકિય ભાલવટ્ટ, પટ્ટંસુય સારા,
કડિહિ કટારા ડગમગંત, હાથહિ હથિયારા,
જ્યકુંજર સિંગારસાર, તે ગુણહિ ગિરટ્ટા,
મેઘાડંબર છત્ર તલય, વિજ્જહરિય બઈટ્ટા. ૬

[૯]

અજ્ઞાત કવિકૃત

પુરુષોત્તમ પાંચ પાંડવ કાગ

(વિઠ્ઠમનો પંદરમો કૈકે)

પંડુનરેસર નિયકુમરુ પરિણાવિય સાણુંદુ,
હૃત્થિણુઉરિ પુરિ આવિયઉ, સાથિ કરિઉ ગોવિંદુ. ૧

અહે સાથિ કરિઉ ગોવિંદ, જામ પુરિનાયકુ આવઈ,
તત્ક્ષણિ વિંદુ રહ વારિ લોઉ પુરિ સોહ કરાવઈ,
તલિયા તોરણુ ડગમગંત, દૃખ્યણુ વિસથારિઉં,
મંથ મિસિહિ કિરિ સુરવિમાણુ મહિયલિ અવતારિઉ. ૨

ધરિ ધરિ મોતિય ચઉક ભરિય, ગૂડિય ઉછલાલિય,
ધરિ ધરિ મંગલ કલસ ઠંવિય, વર વંદુરવાલિય,
ઉચ્છાડિય ધરહાટ, પવર પટ્ટોલિય સોહય,
નાચતિ કિરિ તિમ પૂતલિય, ત્રિભુવનમનુ મોહઈ. ૩

ભાસ-સહજ તિ નિરુવમ રૂવધરુ પંચઈ રાજકુમાર,
તહવિહ માયડિય રલિય લાગિ કારાવિય સિણુગાર. ૪

અહે કારાવિય સિણુગાર, સારુ સિરિ મઝડ છળક્રઈ,
કુસમહિ સેહેર સુભર ભરિય બહુગંધિ બહુક્રઈ,
કાનહિ કુંડલ ડગમગંત, લહલહ લહકંતા,
કંઠકંદલિ વિલસંતિ હાર, ઝલઝલ ઝલકંતા. ૫

તિલઉઅલંકિય ભાલવટ્ટ, પટ્ટંસુય સારા,
કડિહિ કટારા ઝગમગંત, હાથહિ હથિયારા,
જ્યકુંજર સિંગારસાર, તે ગુણહિ ગિરટ્ટા,
મેઘાડંબર છત્ર તલય, વિજ્ઞહરિય બઈટ્ટા. ૬

દાન દિયંતઉ માગણુહ, નરનાહ બહૂતો,
 ઇસઠ મહોચ્છવિ પુરપ્રવેસિ, ઘરખારિ પહૂતો,
 કિરિ કુલનારિ તત્થ, કિયઉ કુલમંગલચારો,
 રાયકુવારિ વધાવણુહ, હૂય જય જયકારો.

૧૫

ભાસ-મોકલિયા નરવર સયલ, નિયનયરિ નિવાસે,
 કાન્હડ પુણિ પરિવાર સઉં રાખિઉ આપુણ પાસે.

૧૬

અહે કાખિઉ આપુણ પાસિ, રાઇ જે બદવવૃંદો,
 હસઠ રમઠ જણલોગ સહૂ, સાહરિસાણુદો,
 તઉ હતિયણાઉર સગ્ગ તુલ્લ ઉચ્છવમઠ બઠ,
 ઇણિ અવસરિ કિરિ કોડ ધરિઉ આયઉ રતિરાઇ.

૧૭

તઉ તિહિ ભાસ વસંતિ, રાઇ આઇસિ પુરિલોયા,
 બદવ પાંડવ કુમર સવે ખેલઇ સુપમોયા,
 ખેલઇ ખેલત રાયકુમર અંતેઉરિ જુત્તા,
 ગંગજવણિ નય અંતરાલિ, કુલગિરિ સંપત્તા.

૧૮

ભાસ-એકુ સુગિરિ રલિયાવણુહ, અનય વસંત પહૂતો,
 વનરાજી રાજી વણિ, પરિમલુ થિયઉ બહૂતો.

૧૯

અહે પરિમલ થિયઉ બહૂત, ફૂત રતિરાઉ પઠાવઉ,
 તઉ ગહગહતઉ સયલ લોઉ, તહિ ગિરિવણિ આવિઉ,
 કિવિ સુરતર, કિવિ વાસ, કેવિ સંદૂરઉ છાહઇ,
 કિવિ અંદન કખ્પૂર ગંધિ દિસિમંડલ માલહિ.

૨૦

કિવિ વીણહિ નવકુસુમ, કેવી શુંથહિ વરમાલહિ,
 કિવિ દોલારસિ રમઠ, કેવિ વાયહિ વરતાલહિ,
 કિવિ નાચઠ મનરંગિ, કેવિ ખેલઇ તિહિ કાગો,
 કિવિ વાયંતિ વસંત નામિ પયડિય વર રાગો.

૨૧

ભાસ-કાન્હડ કુંતિયપુત્રસઉં રમલિ કરંતઉ રંગે,

ધણ વણુગણ રલિયાવણુહ, પહૂતઉ ગિરિવરશૃંગે.

૨૨

દાન દિયંતઉ માગણુહ, નરનાહ બહૂતો,
 ઇસઠ મહોચ્છવિ પુરપ્રવેસિ, ઘરનારિ પહૂતો,
 કિરિ કુલનારિ તત્થ, કિયઉ કુલમંગલચારો,
 રાયહુવારિ વધાવણુહ, હૂય જય જયકારો. ૧૫

ભાસ-મોકલિયા નરવર સયલ, નિયનયરિ નિવાસે,
 કાન્હડ પુણિ પરિવાર સઉં રાખિઉ આપુણ પાસે. ૧૬

અહે રાખિઉ આપુણ પાસિ, રાઇ જે બદવવુંદો,
 હસઠ રમઠ જણલોગ સહૂ, સાહરિસાણુંદો,
 તઉ હતિયણાઉર સગ્ગ તુલ્લ ઉચ્છવમઠ બઠ,
 ઇણિ અવસરિ કિરિ કોડ ધરિઉ આયઉ રતિરાઇ. ૧૭

તઉ તિહિ માસ વસંતિ, રાઇ આઇસિ પુરિલોયા,
 બદવ પાંડવ કુમર સવે ખેલઠ સુપમોયા,
 ખેલઠ ખેલત રાયકુમર અંતેઉરિ જુતા,
 ગંગજવણિ નય અંતરાલિ, કુલગિરિ સંપત્તા. ૧૮

ભાસ-એકુ સુગિરિ રલિયાવણુહ, અનય વસંત પહૂતો,
 વનરાજી રાજી વણિ, પરિમલુ થિયઉ બહૂતો. ૧૯

અહે પરિમલ થિયઉ બહૂત, હૂત રતિરાઉ પઠાવઉ,
 તઉ ગહગહતઉ સયલ લોઉ, તહિ ગિરિવણિ આવિઉ,
 કિવિ સુરતર, કિવિ વાસ, કેવિ સંહરઉ છાહઇ,
 કિવિ અંદન કપ્પૂર ગંધિ દિસિમંડલ માલહિ. ૨૦

કિવિ વીણહિ નવકુસુમ, કેવી ગુંથહિ વરમાલહિ,
 કિવિ દોલારસિ રમઠ, કેવિ વાયહિ વરતાલહિ,
 કિવિ નાચઠ સનરંગિ, કેવિ ખેલઠ તિહિ કાગો,
 કિવિ વાયંતિ વસંત નામિ પયડિય વર રાગો. ૨૧

ભાસ-કાન્હડ કુંતિયપુત્રસઉં રમલિ કરંતઉ રંગે,
 ધણુ વણુગણુ રલિયાવણુહ, પહુતઉ ગિરિવરશુંગે. ૨૨

[૧૦]

અજ્ઞાત કવિકૃત

ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી ફાગ

(વિઠ્ઠમનો પંદરમો સૈકો)

ભાસ-વંદવિ નાભિનરિંદસુય, રિસહેસર જિણુચંદો,
ગાઈસુ માસ વસંત હુઉં,^૧ ભરહેસર નરવિંદો. ૧

સોવનવન્ન વિસાલ, સાલ અમરાવધ તુલ્લા,
અચ્છિ અવજા નયરિ, સારિ સંસારિ અમુલ્લા,
ભોગપુરંદર દેવ, સેવ મન્નાવય^૨ ભુયળલિ,
કરધ રજ્જુ તહિ ભરહરાઉ, રાઉતુ ધંચુ^૩ ભૂતલિ. ૨

વાણી ખોલધ મુહુર, વિમલ કિરિ ગંગા વાણી,
રાણી ચહિસઠિ સહસ, જાસ^૪ રૂવહિ^૫ ધંદ્રાણી,
કંચણ કંકણ નાદ, છંદિ મોહંતી ખેચર,
ખિહુ પાસે સુરસાલ ખાલ ઢાલધ જસુ આમર. ૩

હય ગય ચુલસી લકળ, જકળ ખેચર જસ કિંકર,
હાસ કાસ સંકાસ, જાસ^૬ જસુ ગાઈ કિનર,
વારૂ ખેલી વેસ, ખાલ પહિરવિ વર ચોલી,
જસુ આગધ નાચંતિ, રંગિ ખહુ ભંગહિ^૭ ભોલી. ૪

ભાસ-પૂરવ પુણ્યપ્રભાવિ સો રિસહેસર મલહારો,
માણુધ ભોગ ક્ષણેગ પરિ, સર્ગિ જિમ સુરવારો. ૫
કંચણુગોર સરીર, વીર સેવયજણુમહિઓ,^૮

૧ હુઉ. ૨ મન્નાવધ. ૩ ધંગ. ૪ જાસુ. ૫ રૂવિ. ૬ જાસુ.
૭ ભંગિહિ. ૮ સહિહિ.

[૧૦]

અજ્ઞાત કવિકૃત

ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી કાગ

(વિઠમનો પંદરમો સૈકો)

ભાસ-વંદવિ નાલિનરિદસુય, રિસહિસર જિણુચંદો,
ગાઇસુ માસ વસંત હુઉ,^૧ ભરહિસર નરવિદો. ૧

સોવનવન્ન વિસાલ, સાલ અમરાવઇ તુદ્ધા,
અચિ અવજા નયરિ, સારિ સંસારિ અમુદ્ધા,
ભોગપુરંદર દેવ, સેવ મન્નાવચ^૨ ભુયળલિ,
કરઇ રજજી તહિ ભરહરાઉ, રાઉતુ ઇગુ^૩ ભૂતલિ. ૨

વાણી ખોલઇ મુહુર, વિમલ કિરિ ગંગા વાણી,
રાણી ચહિસઠિ સહસ, જાસ^૪ રૂવહિ^૫ ઇંદ્રાણી,
કંચણ કંકણ નાદ, છંદિ મોહંતી ખેચર,
ખિહુ પાસે સુરસાલ ખાલ ઢાલઇ જસુ આમર. ૩

હય ગય ચુલસી લકખ, જકખ ખેચર જસ કિંકર,
હાસ કાસ સંકાસ, જાસ^૬ જસુ ગાઇ કિનર,
વારૂ ખેલી વેસ, ખાલ પહિરવિ વર ચોલી,
જસુ આગઇ નાચંતિ, રંગિ ખહુ લંગહિ^૭ લોલી. ૪

ભાસ-પૂરવ પુણ્યપ્રભાવિ સો રિસહિસર મલહારો,
માણઇ ભોગ ક્ષણેગ પરિ, સર્ગિ જિમ સુરવારો. ૫
કંચણગોર સરીર, વીર સેવચજણમહિઓ,^૬

૧ હુઉ. ૨ મન્નાવઇ. ૩ ઇગ. ૪ જાસુ. ૫ રૂવિ. ૬ જાસુ.
૭ લંગિહિ. ૮ સંહિઉં.

કમલિણિ કામિણિ રાજહંસ, કામિય જિમ માણુઇ,
નવપદ્મવ અસ્સોગ સોગ, વિરહિણિ મણિ આણુઇ,
કોમલ કૂપલ પહિયચિત્તિ, કરવાલ^૧ તમાલો,^૨
રાજઇ સિરસિજ^૩ મયણુરાય, ફિર ફલગવિસાલો.^૪ ૧૨

ભાસા^૫—એરસુ^૬ વનસિરિ અવયરિયઉ,^૭ રલિયામણુઉ વસંતો,
પેખવિ^૮ વિલસઇ ચક્કવય,^૯ નવનવ પરિ પુનવંતો. ૧૩

આરામિય આરામિ, તામ સામિય યોલાવય,^{૧૦}
વિમલ કોમલ^{૧૧} કલિય ફૂલ અમૂલ આણુવઇ,
કુસુમહાર^{૧૨} નિય કરિ, કરેવિ રાણી પહિરાવય,^{૧૩}
રયણુ ઝમાલ વિસાલ, માલ સિરિ મુકુટ^{૧૪} ભરાવઇ. ૧૪

ગંધસાર ઘનસાર, સાર કેસરરસ કેલવિ,^{૧૫}
કારઇ અંગહિ^{૧૬} અંગુરાગ^{૧૭} કસથૂરી^{૧૮} ભેલવિ,
જોવન લાવનુ^{૧૯} લલિયદેહ, ફિર અમિય-કટોરી,
ગવ્વાડય^{૨૦} મણિરંગિર^{૨૧} પ્રિય^{૨૨} ગીય^{૨૩} ગંધવ ગોરી. ૧૫

મગ્ગણુજણુ સુપહાણુ, દાણુ^{૨૪} આણુદ^{૨૫} દિવારઇ,
જાણુ રાઉ પંડિતહ^{૨૬} પાસિ કયવાર^{૨૭} કરાવઇ,
અંદનવાસ,^{૨૮} કપૂરપૂર સિંદૂર ઉષેવઇ,
પઠમજિણેસરતાયપાયપંકય સંસેવઇ. ૧૬

ભાસ^{૨૯}—ઇણિ પરિ સુખમઇ^{૩૦} નીગમઇ,^{૩૧}

ઉચ્છવ સઉ^{૩૨} ખહુ કાલો,^{૩૩}

સયલ નરેસર વંદિઉ,^{૩૪} ભરહેસર ભૂપાલો.^{૩૫}

૧૭

- ૧ કરિવાલ. ૨ તમાલ. ૩ સરસિજિ. ૪ °વિસાલ. ૫ ભાસ.
૬ એરિસ. ૭ અવયરિય. ૮ પેખવિ. ૯ ચક્કવઇ. ૧૦ યોલાવઇ.
૧૧ સંક્રમલ. ૧૨ °હારુ. ૧૩ પહિરાવઇ. ૧૪ મુકુટ. ૧૫ મેલવિ.
૧૬ અંગિહિ. ૧૭ અંગરાગ. ૧૮ કસથૂરિય. ૧૯ લાવન. ૨૦ ગવ્વાડય.
૨૧ મનરંગિ. ૨૨ ગીય. ૨૩ પ્રિય. ૨૪ દાણુ. ૨૫ આણુદિ.
૨૬ પંડિતહ. ૨૭ કયવારુ. ૨૮ અંદન. ૨૯ શ્રી. નાહટાજીની પ્રતિમાં
નથી. ૩૦ સુખમય. ૩૧ નિયગમઇ. ૩૨ સં. ૩૩ °કાલો.
૩૪ વંદિયઉ. ૩૫ ભૂપાલો.

કમલિણિ કામિણિ રાજહંસ, કામિય જિમ માણુઈ,
નવપદ્મવ અસ્સોગ સોગ, વિરહિણિ મણિ આણુઈ,
કોમલ કૂપલ પહિયચિત્તિ, કરવાલ^૧ તમાલો,^૨
રાજઈ સિરસિજ^૩ મયણુરાય, ફિર ફલગવિસાલો.^૪ ૧૨

ભાસા^૫-ઐરસુ^૬ વનસિરિ અવયરિયઉ,^૭ રલિયામાણુઈ વસંતો,
પેકખવિ^૮ વિલસઈ ચક્કવય,^૯ નવનવ પરિ પુનવંતો. ૧૩

આરામિય આરામિ, તામ સામિય યોલાવય,^{૧૦}
વિમલ કોમલ^{૧૧} કલિય કૂલ અમૂલ આણાવઈ,
કુસુમહાર^{૧૨} નિય કરિ, કરેવિ રાણી પહિરાવય,^{૧૩}
રયણુ ઝમાલ વિસાલ, માલ સિરિ મુકુટ^{૧૪} ભરાવઈ. ૧૪

ગંધસાર ઘનસાર, સાર કેસરરસ કેલવિ,^{૧૫}
કારઈ અંગહિ^{૧૬} અંગુરાગ^{૧૭} કસથૂરી^{૧૮} ભેલવિ,
જોવન લાવનુ^{૧૯} લલિયદેહ, ફિરિ અમિય-કટોરી,
ગવ્વાડય^{૨૦} મણિરંગિ^{૨૧} પ્રિય^{૨૨} ગીય^{૨૩} ગંધવ ગોરી. ૧૫

મગ્ગાણુજણુ સુપહાણુ, દાણુ^{૨૪} આણુંદ^{૨૫} દિવારઈ,
જાણુ રાઉ પંડિતહ^{૨૬} પાસિ કયવાર^{૨૭} કરાવઈ,
અંદનવાસ,^{૨૮} કપૂરપૂર સિંદૂર ઉષેવઈ,
પઠમજિણેસરતાયપાયપંકય સંસેવઈ. ૧૬

ભાસ^{૨૯}-ઈણિ પરિ સુખમઈ^{૩૦} નીગમઈ,^{૩૧}
ઉચ્છવ સઉ^{૩૨} ખહુ કાલે,^{૩૩}
સયલ નરેસર વંદિઉ,^{૩૪} ભરહેસર ભૂપાલે.^{૩૫} ૧૭

૧ કરિવાલ. ૨ તમાલ. ૩ સરસિજિ. ૪ °વિસાલ. ૫ ભાસ.
૬ ઐરિસ. ૭ અવયરિય. ૮ પેખવિ. ૯ ચક્કવઈ. ૧૦ યોલાવઈ.
૧૧ સંક્રોમલ. ૧૨ °હારુ. ૧૩ પહિરાવઈ. ૧૪ મુકુટ. ૧૫ મેલવિ.
૧૬ અંગિહિ. ૧૭ અંગરાગ. ૧૮ કસથૂરિય. ૧૯ લાવન. ૨૦ ગવ્વાડઈ.
૨૧ મનરંગિ. ૨૨ ગીય. ૨૩ પ્રિય. ૨૪ દાણુ. ૨૫ આણુંદિ.
૨૬ પંડિતહ. ૨૭ કયવારુ. ૨૮ અંદન. ૨૯ શ્રી. નાહટાજીની પ્રતિમાં
નથી. ૩૦ સુખમય. ૩૧ નિયગમઈ. ૩૨ સં. ૩૩ °કાલો.
૩૪ વંદિયઉ. ૩૫ ભૂપાલો.

[૧૧]

સમરકૃત

નેમિનાથ કાગુ

(વિઠ્ઠલનો પંદરમો સૈકો)

- અહે હરિણા હરિણા હરતઈ, કાઈ કીઉ પોકાર,
તોરણિ આવિઉ વલિ ગયઉ, નેમિ અડિઉ ગિરિનારિ. ૧
- અહે અંગ વિલૂરએ આપણઉં, હરિ હરિ નેમિકુમારુ,
અહે કંકણુ કાડઈ રાયમઈ ત્રોડઈ નવસર હાર. ૨
- મિ રામાડિઉં પસૂયા તણઉં કૂડ રચિઉ જગનાથ,
મઈ જાણિઉ નેમિ પરિણિસઈ, અડિસઈ અમહારડઈ હાથિ. ૩
- આંગણિ ગાજિઉ જલહર, પરણત વૂઠઉ મેહ,
જઉ જાણુંત નેમિ જાઈસિઈ, ધાઈય વલગત છેહિ. ૪
- કુણું નેમિ રાહાવિઉ, કૂડીય સઘલડી જન,
છપ્પન કોડિ માહિ મૂલગઉ, કૂડઉ જલભદ્ર કાન્હ. ૫
- અંદા કહિ ન સંદેસડઉ, વીનતડી અવધારિ,
શુદ્ધિ પૂચ્છઉં યાદવ તણી, તૂ જાઈસિ ગિરિનારિ. ૬
- કોઈલ કરઈ ટહૂકડા જાઈડી અંજલા કાલિ,
વિરહ સંભારિ મ પાપિણી, જા જઈ યાદવ વાલિ. ૭
- મેહ હંકારઈ મોરડઉ, સરલઉ કરઈ પોકાર,
વસ્તિ કે સામિય સામલઉ, જે અડઈ ઉ ગિરિનારિ. ૮
- રેવયગિરિ કેરઉ ધણી, કરઉ અમહારડી સાર,
ગિરિસિરિ સામિ સમોસરિયા, જ્ઞાનિ ભરિઉ ભંડાર. ૯
- મુગતિરમણિ યાદવ વરી, રાજલ હુઈ આગેવાણિ,
અહે કર જોડી સમર ભણુઈ, નમો નમો નેમિકુમારુ. ૧૦

॥ નેમિનાથ કાગુ ॥

[૧૧]

સમરકૃત

નેમિનાથ કાગુ

(વિક્રમનો ૫૬૨મો સૈકો)

અહે હરિણા હરિણા હરતઈ, કાઈ કીઉ પોકાર,
તોરણિ આવિઉ વલિ ગયઉ, નેમિ અડિઉ ગિરિનારિ. ૧

અહે અંગ વિલૂરએ આપણઉં, હરિ હરિ નેમિકુમારુ,
અહે કંકણ કાડઈ રાયમઈ ત્રોડઈ નવસર હાર. ૨

મિ રામાડિઉં પસૂયા તણઉં કૂડ રચિઉ જગનાથ,
મઈ જાણિઉં નેમિ પરિણિસઈ, અડિસઈ અમહારડઈ હાથિ. ૩

આંગણિ ગાજિઉ જલહર, પરણત વૂઠઉ મેહ,
જઉ જાણુંત નેમિ જાઈસિઈ, ધાઈય વલગત છેહિ. ૪

કુણું નેમિ રાહાવિઉ, કૂડીય સઘલડી જાન,
છપ્પન કોડિ માહિ મૂલગઉ, કૂડઉ જલભદ્ર કાન્હ. ૫

અંદા કહિ ન સંદેસડઉ, વીનતડી અવધારિ,
શુદ્ધિ પૂચ્છઉં યાદવ તણી, તૂ જાઈસિ ગિરિનારિ. ૬

કોઈલ કરઈ ટહૂકડા જાઈડી અંગલા કાલિ,
વિરહ સંભારિ મ પાપિણી, જા જઈ યાદવ વાલિ. ૭

મેહ હકારઈ મોરડઉ, સરલઉ કરઈ પોકાર,
વસ્તિ કે સામિય સામલઉ, જે અડઈ ઉ ગિરિનારિ. ૮

રેવચગિરિ ફેરઉ ધણી, કરઉ અમહારડી સાર,
ગિરિસિરિ સામિ સમોસરિયા, જ્ઞાનિ ભરિઉ ભંડાર. ૯

મુગતિરમણિ યાદવ વરી, રાજલ હુઈ આગેવાણિ,
અહે કર જોડી સમર લણુઈ, નમો નમો નેમિકુમારુ. ૧૦

॥ નેમિનાથ કાગુ ॥

અગર કપૂર કેરઉ [ઉ] રડઉ, સૂકડિ તણા સવિ ખાર,
તિહાં પ્રભુ બેસઇ નેમિ જિણુ, ઋતરાઉવીજણુહાર. ૧૧

મહિમાનિધિ મહિમાગુરુ, ગાઇવઉ ગુણુહ ભંડાર,
સિંધ સામલવન સો જયઉ, રાજદેવ-ભરતાર. ૧૨

હંસ સરોવરિ જિમ મિલ્યા, મહુયર જિમ વણુરાય,
પઉમ ભણુઈ તિમ સામિયચલણે મુજઝ મનુ બાઈ. ૧૩

રેવચગિરિ રુલિયામણુઉ, સોહએ સુરવર સાર,
ભવિયા ભાવિહિ પણુમઉ, જિમ પામઉ ભવપાર. ૧૪

॥ ઇતિ શ્રીનેમિનાથ કાવ્ય ॥

અગર કપૂર કેરઉ [ઉ]રડઉ, સૂકડિ તણા સવિ બાર,
તિહાં પ્રભુ બેસઇ નેમિ જિણુ, ઝતરાઉવીજણુહાર. ૧૧

મહિમાનિધિ મહિમાગુરુ, ગાઇવઉ ગુણુહ ભંડાર,
સિંધ સામલવન સો જયઉ, રાજદેવ-ભરતાર. ૧૨

હંસ સરોવરિ જિમ મિલ્યા, મહુયર જિમ વણુરાય,
પઉમ લણુઈ તિમ સામિયચલણે મુજઝ મનુ જાઇ. ૧૩

રેવચગિરિ રુલિયામણુઉ, સોહએ સુરવર સાર,
ભવિયા ભાવિહિ પણુમઉ, જિમ પામઉ ભવપાર. ૧૪

॥ ઇતિ શ્રીનેમિનાથ કાવ્ય ॥

- મલીય સ તેવડતેવડી, સરોવર કેરી પાલિ,
પાલિ મેલિહ પટોલડી, ઝીલિ સરોવરમાહિ. ૧૧
- અહે ભીનું કામિનિ કંચૂક, ભીનું નવસર હાર,
ભીની કાજલિ રેખડી, ભીની કુસુમાંચી માલ. ૧૨
- સીપ ભરી ભરિ પાણીય, છાંટિસિ વિના છોહ,
નાહ સિરીસી ગોરડી, દાખિ અતિ ઘણુ મોહ. ૧૩
- અહે હીરડા તથ હરિ પૂજીક, કિ જાગુ સિવરાતિ,
ગોરી કંઠ ન ઊતરિ, સારી દીહ નિ રાતિ. ૧૪
- અહે નથ હરિ મથ આરાહીક, નવિ જાગુ સિવરાતિ,
ગોરી કંઠ ન ઊતરિ, માહરી ઉત્તમ જાતિ. ૧૫
- અહે વસંતકીડા તીહ અતિ કરિ, આણુંદ મુનિનિ પૂરિ,
મનરંગિ એમ યોલિ, શ્રીગુણચંદ્રસૂરિ. ૧૬

- મલીય સ તેવડતેવડી, સરોવર કેરી પાલિ,
પાલિ મેલિહ પટોલડી, ઝીલિ સરોવરમાહિ. ૧૧
- અહે ભીનું કામિનિ કંચૂક, ભીનું નવસર હાર,
ભીની કાજલિ રેખડી, ભીની કુસુમાંચી માલ. ૧૨
- સીપ ભરી ભરિ પાણીય, છાંટિસિ વિના છોહ,
નાહ સિરીસી ગોરડી, દાખિ અતિ ઘણ મોહ. ૧૩
- અહે હીરડા તથ હરિ પૂજીક, કિ જાગુ સિવરાતિ,
ગોરી કંઠ ન ઊતરિ, સારી દીહ નિ રાતિ. ૧૪
- અહે નથ હરિ મથ આરાહીક, નવિ જાગુ સિવરાતિ,
ગોરી કંઠ ન ઊતરિ, માહરી ઉત્તમ જાતિ. ૧૫
- અહે વસંતકીડા તીહ અતિ કરિ, આણુંદ મુનિનિ પૂરિ,
મંનરંગિ એમ ગોલિ, શ્રીગુણચંદ્રસૂરિ. ૧૬

॥ ઇતિ કાગ ॥

કાગ

ભાણીય જગિ સોરીપુર સુરપુર કિરિ અવતાર,
જિણુહર મંદિર દીપયં એ જીપયં એ દિનિ દિનકાર. ૭

નિશિ શશિહરકર સંહરયં, હરયં સવે અંધકાર,
દંડ કલસ ધજ લહકયં એ રણકયં એ ઘંટ અપાર. ૮

કાવ્ય

દીસયં એકિ કુમાર રૂપિ રુચકા સોભાગીઆ સુંદરા,
સાલૂણા દોયં તી સલક્ષણધરા લીલાં કરી આગલા,
નારી જે નવયૌવના પદ્મિની જેસી હુયં મોહિની,
તે સોરીપુરમાહિ રાયકુમરી રંગિયં રમયં સુંદરી. ૯

રાસક

તીણુયં નયરિ શ્રીય સસુદ્રવિજય નૃપ, નૃપતિનમિત નિત પાય રે,
નિજ તનુદીપતિ દ્યુતિપતિ જીપતિ, રતિપતિ કિરિ નવ કાય રે. ૧૦
રાજ કરતિ સુરપતિ સમ દીસતિ, વસતિ વદનિ સરસતી રે,
સમરથ શૂરશરોભણિ ભાણીય, સુણીય દહ દિસિ અંતિ રે. ૧૧

અઢૈઉ

સુણીય દહ દિસિ અંતિ, તસ મુખિ અરિ નં રહંતિ,
ભૂઅખલિ ગંજવયં એ રણિ લડ ભંજવયં એ. ૧૨
ગયમર ગાજયં ખારિ, અંજનગિરિ અવતારિ,
હયંવર હીસતા એ, રથ ઘણુ દીસતા એ. ૧૩

કાગ

રાણી ય પાટિ શિવાદેવિ, દેવિ હરાવણુ રૂપિ,
શીલવંતી ગુણવંતી ય યુવતી ય નહી અનુરૂપિ. ૧૪
યાદવવંશશંગારણુ, તારણુ નેમિકુમાર,
દેવવિમાણુ તે મૂંકી ય કીઉ સા ઊઅરિ અવતાર. ૧૫

કાગ

બાણીઈ જગિ સોરીપુર સુરપુર કિરિ અવતાર,
જિણુહર મંદિર દીપઈ એ જીપઈ એ દિનિ દિનકાર. ૭
નિશિ શશિહરકર સંહરઈ, હરઈ સવે અંધકાર,
દંડ કલસ ધજ લહકઈ એ રણકઈ એ ઘંટ અપાર. ૮

કાવ્ય

દીસઈ એકિ કુમાર રૂપિ રુચડા સોભાગીઆ સુંદરા,
સાલૂણા દોઈ તી સલક્ષણધરા લીલાં કરી આગલા,
નારી જે નવયૌવના પદમિની જેસી હુઈ મોહિની,
તે સોરીપુરમાહિ રાયકુમરી રંગિઈ રમઈ સુંદરી. ૯

રાસક

તીણુઈ નયરિ શ્રીય સમુદ્રવિજય નૃપ, નૃપતિનમિત નિત પાય રે,
નિજ તનુદીપતિ દ્યુતિપતિ જીપતિ, રતિપતિ કિરિ નવ કાય રે. ૧૦
રાજ કરતિ સુરપતિ સમ દીસતિ, વસતિ વદનિ સરસતી રે,
સમરથ શૂરશરોમણિ લાણીઈ, સુણીઈ દહ દિસિ અંતિ રે. ૧૧

અદૈઉ

સુણીઈ દહ દિસિ અંતિ, તસ મુણિ અરિ નં રહંતિ,
ભૂઅખલિ ગંજવઈ એ રણિ ભડ ભંજવઈ એ. ૧૨
ગયમર ગાજઈ ખારિ, અંજનગિરિ અવતારિ,
હયંવર હીસતા એ, રથ ઘણ હીસતા એ. ૧૩

કાગ

રાણી ય પાટિ શિવાદેવિ, દેવિ હરાવણ રૂપિ,
શીલવંતી ગુણવંતી ય યુવતી ય નહી અનુરૂપિ. ૧૪
યાદવવંશશંગારણ, તારણ નેમિકુમાર,
દેવવિમાણ તે મૂંઝી ય કીઉ સા ઊઅરિ અવતાર. ૧૫

કાગ

ભાણીઈ જગિ સોરીપુર સુરપુર કિરિ અવતાર,
જિણુહર મંદિર દીપઈ એ જીપઈ એ દિનિ દિનકાર. ૭

નિશિ શશિહરકર સંહરઈ, હરઈ સવે અંધકાર,
દંડ કલસ ધજ લહકઈ એ રણકઈ એ ઘાંટ અપાર. ૮

કાવ્ય

દીસઈ એકિ કુમાર રૂપિ રુચડા સોભાગીઆ સુંદરા,
સાલૂણા દોઈ તી સલક્ષણધરા લીલાં કરી આગલા,
નારી જે નવયૌવના પદમિની જેસી હુઈ મોહિની,
તે સોરીપુરમાહિ રાયકુમરી રંગિઈ રમઈ સુંદરી. ૯

રાસક

તીણુઈ નયરિ શ્રીય સસુદ્રવિજય નૃપ, નૃપતિનમિત નિત પાય રે,
નિજ તંનુદીપતિ દ્યુતિપતિ જીપતિ, રતિપતિ કિરિ નવ કાય રે. ૧૦
રાજ કરતિ સુરપતિ સમ દીસતિ, વસતિ વદનિ સરસતી રે,
સમરથ શૂરશરોમણિ ભાણીઈ, સુણીઈ દહ દિસિ અંતિ રે. ૧૧

અદૈઉ

સુણીઈ દહ દિસિ અંતિ, તસ મુખિ અરિ નં રહંતિ,
ભૂઅળાલિ ગંજવઈ એ રણિ ભડ ભંજવઈ એ. ૧૨
ગયમર ગાજઈ ધારિ, અંજનગિરિ અવતારિ,
હયંવર હીસતા એ, રથ ઘણ હીસતા એ. ૧૩

કાગ

રાણી ય પાટિ શિવાદેવિ, દેવિ હરાવણ રૂપિ,
શીલવંતી ગુણવંતી ય યુવતી ય નહી અનુરૂપિ. ૧૪
યાદવવંશશંગારણ, તારણ નેમિકુમાર,
દેવવિમાણુ તે મૂંકી ય કીઉ સા ઊચરિ અવતાર. ૧૫

કાગ

જાણીય જગિ સોરીપુર સુરપુર કિરિ અવતાર,
જિણહર મંદિર દીપઈ એ જીપઈ એ દિનિ દિનકાર. ૭
નિશિ શશિહરકર સંહરઈ, હરઈ સવે અંધકાર,
દંડ કલસ ધજ લહકઈ એ રણકઈ એ ઘંટ અપાર. ૮

કાવ્ય

દીસઈ એકિ કુમાર રૂપિ રુચડા સોભાગીઆ સુંદરા,
સાલૂણા દોઈ તી સલક્ષણધરા લીલાં કરી આગલા,
નારી જે નયયૌવના પદમિની જેસી હુઈ મોહિની,
તે સોરીપુરમાહિ રાયકુમરી રંગિઈ રમઈ સુંદરી. ૯

રાસક

તીણુઈ નયરિ શ્રીય સસુદ્રવિજય નૃપ, નૃપતિનમિત નિત પાય રે,
નિજ તનુદીપતિ દ્યુતિપતિ જીપતિ, રતિપતિ કિરિ નવ કાય રે. ૧૦
રાજ કરતિ સુરપતિ સમ દીસતિ, વસતિ વદનિ સરસતી રે,
સમરથ શૂરશરોમણિ ભણીઈ, સુણીઈ દહ દિસિ અંતિ રે. ૧૧

અદૈઉ

સુણીઈ દહ દિસિ અંતિ, તસ મુખિ અરિ નં રહંતિ,
ભૂઅળલિ ગંજવઈ એ રણિ ભડ ભંજવઈ એ. ૧૨
ગયમર ગાજઈ ધારિ, અંજનગિરિ અવતારિ,
હયંવર હીસતા એ, રથ ઘણ હીસતા એ. ૧૩

કાગ

રાણી ય પાટિ શિવાદેવિ, દેવિ હરાવણ રૂપિ,
શીલવંતી ગુણવંતી ય યુવતી ય નહી અનુરૂપિ. ૧૪
યાદવવંશશંગારણ, તારણ નેમિકુમાર,
દેવવિમાણ તે મૂંઝી ય કીઉ સા ઊચારિ અવતાર. ૧૫

કાવ્યં

ગોવિદિધં સવિ માલ સરીષઉ ચાણુર તે ચૂરીઉ,
 બીજધં બંધવિ માલ મોષ્ટિક હણિઉ તઉ કંસ કોપિધં ચડિઉ,
 ‘સાહુ બાલ ગોવાલ બેઉ બલીયા, બાંધઉ’ કહ્યું જેતલધં,
 પાડિઉ વીણિ ધરેવિ કેશવિ તિહાં પૂરઉ કરિઉ તેતલધં. ૨૫

રાસક

યાદવ સવિ મનિ કરધં વિમાસણ, ‘રા સુણિસિધં જરાસંધ રે,
 આજ જમાઈ કંસ વિણાસિઉ, રહિચિઉ તઉ હુસિધં બંધ રે.’ ૨૬
 તતક્ષણિ સવિ યાદવ સોરઠ દિસિ વસિવા ગ્યા તસ રેસિધં રે,
 દારિકાપુરી ય ધનદિ નવ બારી ય કરીય ઇંદ્ર આએસિધં રે. ૨૭

અદૈઉ

કરી ય ઇંદ્ર આએસિધં ઇંદ્રપુરીનધં વેસિ,
 યાદવ તિહાં રહ્યા એ, મનિ અતિ ગહિગહિયા એ. ૨૮
 રૂપિધં નેમિકુમાર દીસધં દેવકુમાર,
 દિનિ દિનિ દીપતા એ રતિપતિ ભપતા એ. ૨૯

કાગ

સામીય વયણુ અનોપમ, ઓપમ ચંદ ન હોઇ,
 ક્ષીણુ કલંકીય દીસધં એ, દીસધં એ તપધં ન સોઇ. ૩૦
 ભમહડી બેઊ રુલીઆમણી, કમલિણી લોચનિ ભત,
 ભલડી જગ તણુઉં ભવન, સવિ જન ચોરધં એ ચીંત. ૩૧

[કાવ્યં]

દંતા દાડિમ બીજડાં, અધર બે જાયાં પ્રવાલાં નવાં,
 દીપધં સુંજલ આંખડી કમલની જેસી હુઇ પાંખડી,
 નાસા સા શુક ચંચડી, ભમહડી દીસધં બેઊ વાંકુડી,
 બોલું કિં બહુના, કુમાર જમલું કાંઈ અ ઓપધં નહીં. ૩૨

કાવ્યં

ગોવિંદિયં સવિ માલ સરીષઉ ચાણુર તે ચૂરીઉ,
 બીજઇ બંધવિ માલ મોષ્ટિક હણિઉ તઉ કંસ કેાપિઇ ચડિઉ,
 ‘સાહુ બાલ ગોવાલ બેઉ બલીયા, બાંધઉ’ કહઇ જેતલઇ,
 પાડિઉ વીણુ ધરેવિ કેશવિ તિહાં પૂરઉ કરિઉ તેતલઇ. ૨૫

રાસક

યાદવ સવિ મનિ કરઇ વિમાસણુ, ‘રા સુણિસિઇ જરાસંધ રે,
 આજ જમાઇ કંસ વિણાસિઉ, રહિમ્નિઉ તઉ હુસિઇ બંધ રે.’ ૨૬
 તતક્ષણિ સવિ યાદવ સોરઠ દિસિ વસિવા ગ્યા તસ રેસિઇ રે,
 દ્રારિકાપુરી ય ધનદિ નવ બારી ય કરીય ઇંદ્ર આએસિઇ રે. ૨૭

અદ્વૈઉ

કરી ય ઇંદ્ર આએસિઇ ઇંદ્રપુરીનઇ વેસિ,
 યાદવ તિહાં રહ્યા એ, મનિ અતિ ગહિગહિયા એ. ૨૮
 રૂપિઇ નેમિકુમાર દીસઇ દેવકુમાર,
 દિનિ દિનિ દીપતા એ રતિપતિ ભુપતા એ. ૨૯

કાગ

સામીય વચણુ અનોપમ, ઓપમ ચંદ ન હોઇ,
 ક્ષીણુ કલંકીય દીસઇ એ, દીસઇ એ તપઇ ન સોઇ. ૩૦
 ભમહડી બેઊ રુલીઆમણી, કમલિણી લોચનિ ભત,
 ભલડી જગ તણુઉં ભવન, સવિ જન ચોરઇ એ ચીંત. ૩૧

[કાવ્યં]

દંતા દાડિમ બીજડાં, અધર બે જાયાં પ્રવાલાં નવાં,
 દીપઇ સુંજલ આંખડી કમલની જેસી હુઇ પાંખડી,
 નાસા સા શુક ચંચડી, ભમહડી દીસઇ બેઊ વાંકુડી,
 બોલું કિં બહુના, કુમાર જમલું કાંઈ અ ઓપઇ નહીં. ૩૨

યાદવ સવિ પલણુંતિ, કન્યા બહુ ગુણવંતિ,
છછ રાણમતી એ, જસ મુળિ સરસતી એ.

૬૧

કાગ

રૂપિ હરાવએ અમરી અ, કુમરી અ સા જગિ સાર,
માગીય યાદવરાજિ ઈંહિં, કાજિહિં નેમિકુમાર.

૬૨

લગન લેઈ સહૂ સામઈહઈ, જાન હુઈ જિનરાય,
ત્રિભુવન આલઈ એ મન રુદ્રી, મિલીય યાદવ સુરરાય.

૬૩

બઈઠઉ એા વર સુરવર રથિ, સારથિ માતુલિ હોઈ,
સામીય રૂપ અનોપમ એપમ નાવઈ કોઈ.

૬૪

ત્રિભુવનજનમનમોહન, હો મોહનવેલિ સમાન,
સિરવરિ પુંપ રચણુ તણુ, રવિ તણુ હરઈ જે માણુ.

૬૫

કાવ્ય

જે વારુ ગજ ભદ્રજાતિક લલા ગાજઈ મદિઈ આગલા,
આલંતા હિમવંત પર્વત જિસ્યા દીસઈ સવે ઉજલા,
હાંસઈ હયવર નીલડા હરીયડા ગંગાજલા સામલા,
તેહે યાદવ સંચરયા પરવરયા તેણુ તુષારે ચડયા.

૬૬

રાસક

આલીય જાન યાદવ વર કેરી, લેરી દેવ વળવઈ રે,
સિરિ વરિ છત્ર ચમર સોહાવઈ, આવઈ દેવિ વધાવઈ રે. ૬૭
નેમિકુમર વર સુરવર સહિતા, પહુતા તોરણુ બારિ રે,
ગઉષિ રહી રાજલિ વર નિરખી, હરખી સામનિ નારિ રે. ૬૮

અઢેઉ

હરખી સામનિ નારિ, વર રહિઉ તોરણુ બારિ,
વાડ પશૂ ભરિયા એ, દીઠા તરવરિયા એ.

૬૯

પૂછિઉ સારથિ સામિ, ‘ પશુ બાધા કુણુ કામિ? ’
સારથિ ઇમ લાણુઈ એ, ‘ કાજિ ગુરવ તણુઈ એ. ’

૭૦

યાદવ સવિ પલણુંતિ, કન્યા બહુ ગુણવંતિ,
છછ રાજમતી એ, જસ મુખિ સરસતી એ.

૬૧

કાગ

રૂપિ હરાવએ અમરી અ, કુમરી અ સા જગિ સાર,
માગીય યાદવરાજિ ઈંહિં, કાજિહિં નેમિકુમાર.

૬૨

લગન લેઈ સહૂ સામઈહઈ, જાન હુઈ જિનરાય,
ત્રિભુવન આલઈ એ મન રુદ્રી, મિલીય યાદવ સુરરાય.

૬૩

બઈઠઈ ઓ વર સુરવર રથિ, સારથિ માતુલિ હોઈ,
સામીય રૂપ અનોપમ ઓપમ નાવઈ કોઈ.

૬૪

ત્રિભુવનજનમનમોહન, હો મોહનવેલિ સમાન,
સિરવરિ પુંપ રચણુ તણુ, રવિ તણુ હરઈ જે માણુ.

૬૫

કાવ્ય

જે વારુ ગજ ભદ્રજાતિક ભલા ગાજઈ મદિઈ આગલા,
આલંતા હિમવંત પર્વત જિસ્યા દીસઈ સવે ઉજલા,
હાંસઈ હયવર નીલડા હરીયડા ગંગાજલા સામલા,
તેહે યાદવ સંચરયા પરવરયા તેજી તુષારે ચડયા.

૬૬

રાસક

આલીય જાન યાદવ વર કેરી, ભેરી દેવ વજ્રવઈ રે,
સિરિ વરિ છત્ર ચમર સોહાવઈ, આવઈ દેવિ વધાવઈ રે. ૬૭
નેમિકુમર વર સુરવર સહિતા, પહુતા તોરણુ બારિ રે,
ગઉંચિ રહી રાજલિ વર નિરખી, હરખી સામનિ નારિ રે. ૬૮

અઢૈઉ

હરખી સામનિ નારિ, વર રહિઉ તોરણુ બારિ,
વાડ પશૂ ભરિયા એ, દીઠા તરવરિયા એ.

૬૯

પૂછિઉ સારથિ સામિ, ‘પશુ બાધા કુણુ કામિ?’
સારથિ ઇમ ભણુઈ એ, ‘કાજિ ગુરવ તણુઈ એ.’

૭૦

વેણિ ગમઇ નહીં^૧ આજ મું આ જમુનાજલ^૨ પૂર;
કાલિ અ^૩ નાગ નિરાગલુ, રાગલુ ડસઇ અતિ ફૂર.

૬

કુસુમાવલિ ફેનિલાવલાકવરી કાલતનુ: કલિંદિજા ।

અજિનં જનમત્ર મારયત્યનુરાગ: કિલ કાલિયોરુગઃ^૪ ॥ ૭ ॥

મ^૫ કરસિ ઓકસિ રાષડી, રાષડી પેષણિ રંગ;
એ નિરયાપથદીપક, દીપક તું^૬ જિ પતંગ.

૮

સ્તિગ્ધશામલકાંતિકુંતલનિમોજ્જંભાંજનમ્રાજિનં^૭

તેજ:પુંજવિરાજિનં શશિમુખીદીપં^૮ નૃણાં દુર્ગતે: ।

માર્ગ^૯ દર્શયિતું શિખામણિમિષાદ્ ધત્તે શિર:શેષરે

મા ભૂત્તસ્ય વિલોકનાય રસિકસ્ત્વં^{૧૦} યત્પતંગાયસે ॥ ૯ ॥

સિંહર દેધી સિરિ મું^{૧૧} ધરે તું^{૧૨} ધરે નયણુ નિમેષ;
તરુણુ ભારે પડી અંબ રે, લંબ રે ઊકની રેષ.

૧૦

ત્વં સિંદૂરપરાગપૂરણધૃતારુણ્યાં તરુણ્યા: કચ-

શ્રેણ્યતઃ^{૧૩} સરણિં વિલોક્ય મુકુલીકુર્વાત્મનશ્ચક્ષુષી ।

ઉલ્કાયાસ્તરુણેશ્ચરિષ્ટપિશુના રેષાર્ચિરેષાતમ-

સ્તોમશ્યામતમે નિપત્ય ગગને વિસ્તારમાસેદુષી ॥ ૧૧ ॥

૧ નહી. ૨ જમનાંજલ. ૩ કાલિય. ૪ કલિકાલયોરુગ:-શ્રી. શાહની વાયનામાં આ શ્લોકનો ક્રમાંક આઠમો છે. ૫ શ્રી. શાહની વાયનામાં આ શ્લોકનો ક્રમાંક સાતમો છે. ૬ દીપકનું. ૭ મૃગ્ધશ્યામલકુંતલાવલિનિ-મોજ્જંમ્ભાંજનમ્રાજિનં. ૮ શશિમુખીમધ્યે; તેની પછી શ્રી. શાહની વાયનામાં 'શિર:શેખરમ્' એ શબ્દો છે. ૯ નવમા શ્લોકની ત્રીજી પંક્તિ, શ્રી. શાહની વાયનામાં આ પ્રમાણે છે :

‘ ધત્તેઽથ: પથકલ્પિતપ્રકટનં રક્ષાવૃદ્ધીવીપકં ’

૧૦ રસિકો યત્ ત્વં. ૧૧ મૂં. ૧૨ તૂં. ૧૩ શ્રી. શાહની વાયનામાં અગિયારમા શ્લોકની બીજી પંક્તિ આ પ્રમાણે છે:

‘ શ્રેણ્યન્તઃ સરણિં વિલોક્ય સહસા સંકોચ્ય સ્વે દશૌ.’

વેણિ ગમથ નહીં^૧ આજ મું આ જમુનાજલ^૨ પૂર;
કાલિ અ^૩ નાગ નિરાગલુ, રાગલુ ડસથ અતિ ફૂર. ૬

કુસુમાવલિ ફેનિલાવલાકવરી કાલતનુ: કલિંદિજા ।
અજિનં જનમત્ર મારયત્યનુરાગ: કિલ કાલિયોરુગઃ^૪ ॥ ૭ ॥

મ^૫ કરસિ એકસિ રાષડી, રાષડી પેષણિ રંગ;
એ નિરયાપથદીપક, દીપક તું^૬ જિ પતંગ. ૮

સ્નિગ્ધશામલકાંતિકુંતલનિમોજ્જંભાંજનમ્રાજિનં^૭
તેજ:પુંજવિરાજિનં શશિમુખીદીપં^૮ નૃણાં દુર્ગતે: ।
માર્ગ^૯ દર્શયિતું શિખામણિમિષાદ્ ધત્તે શિર:શેષરે
મા ભૂત્તસ્ય વિલોકનાય રસિકસ્ત્વં^{૧૦} યત્પતંગાયસે ॥ ૯ ॥

સિંદૂર દેષી સિરિ મું^{૧૧} ધરે તું^{૧૨} ધરે નયણુ નિમેષ;
તરુણુ ભારે પડી અંબ રે, લાંબ રે ઊકની રેષ. ૧૦

ત્વં સિંદૂરપરાગપૂરણધૃતારુણ્યાં તરુણ્યા: કચ-
શ્રેણ્યંતઃ^{૧૩} સરણિ વિલોક્ય મુકુલીકુર્વાત્મનશ્ચક્ષુષી ।
ઉલ્કાયાસ્તરુણેશ્ચરિષ્ટપિશુના રેષાર્ચિરેષાતમ-
સ્તોમશ્યામતમે નિપત્ય ગગને વિસ્તારમાસેદુષી ॥ ૧૧ ॥

૧ નહી. ૨ જમનાંજલ. ૩ કાલિય. ૪ કલિકાલયોરગ:-શ્રી. શાહની વાચનામાં આ શ્લોકનો ક્રમાંક આઠમો છે. ૫ શ્રી. શાહની વાચનામાં આ શ્લોકનો ક્રમાંક સાતમો છે. ૬ દીપકનું. ૭ મૃદ્ધશ્યામલકુન્તલાવલિનિ-મોજ્જંમ્ભાજનમ્રાજિનં. ૮ શશિમુખીમધ્યે; તેની પછી શ્રી. શાહની વાચનામાં 'શિર:શેખરમ્' એ શબ્દો છે. ૯ નવમા શ્લોકની ત્રીજી પંક્તિ, શ્રી. શાહની વાચનામાં આ પ્રમાણે છે :

‘ ધત્તેઽધ: પથકલ્પિતપ્રકટનં રક્ષાપુટીવીપકં ’

૧૦ રસિકો યત્ ત્વં. ૧૧ મૂં. ૧૨ તૂં. ૧૩ શ્રી. શાહની વાચનામાં અગિયારમા શ્લોકની બીજી પંક્તિ આ પ્રમાણે છે:

‘ શ્રેણ્યન્તઃ સરણિ વિલોક્ય સહસા સંકોચય સ્વે દૃશૌ. ’

યુવતેરધરસ્ત્વયા સુધામધુરો મુગ્ધ ! મુધાઽવધાર્યતે ।

વિષવલ્લિરકારિ યેન સા^૧ વિધિના તત્ર પુનઃ સપલ્લવઃ ॥ ૧૯ ॥

વિકસિત^૨ પંકજ પાંખડી, આંખડી ઊપમ ટાલિ;

તે વિષ સલિલિ^૩ તલાવલી, સા વલી પાંખિણિ પાલિ. ૨૦

યુવતિદ્ગ્યુગલં તત્ર પદ્મલં તુલિતપાલિપરિષ્કૃતપલ્વલમ્ ।

વિષજલાકુલમસ્તિ હિનસ્તિ તદ્ ભવકટાક્ષતરજ્જઘટા^૫ નરં ॥ ૨૧ ॥

નરગ નગરિ મુખ પોલિ, કપોલિ કપાટ વિચાર;

જયોતિ જલણમય કુંડલ, કુંડ લગાર ન સાર. ૨૨

નરકપુરિપુરન્ધ્રયાઃ ગોપુરં વંકત્રરહ્નધ્રં^૬

કિલ કલિતકપોલોદ્ઘાટતાદૃક્કપાટં^૭ ।

અપિ ચ વિચરદર્ચિઃસંકુલે વહ્નિકુંડે

કિમુ કામિનૃકુલાનાં કુંડલે દાહહેતોઃ ॥ ૨૩ ॥

હાર મિસિં^૮ મુખ^૯ સામુ^{૧૦} કિ વાસુકિ મુંકઈ^{૧૧} કુંક;^{૧૨}

તિણિ તીણિ^{૧૩} કરી મહિલીઈ^{૧૪} ગહિલીઈ ચતુર અચૂક. ૨૪

વિગલિતિ^{૧૫} ગલકાંઢે^{૧૬} વાસુકિઃ સુન્દરીણાં

ગમિતગરલશક્તિઃ શૌક્તિકેયસ્રગાત્મા ।

અસિતમિષતર્ષ્યામુક્તફૂત્કાર એષ

પ્રહિલિત ઇતિ હેતોઃ સ્યાજ્જનસ્તત્ર સક્તઃ ॥ ૨૫ ॥

નારિ લવઈ નિત કુંઅલી કુંઅલી મ સુણિ તું વાણિ;

કુમતિ કરઈ^{૧૭} સુવડાઈણિ^{૧૮} ડાઈણિ મંત્ર તુ^{૧૯} જાણિ. ૨૬

મા કર્ણયોન્મીલદલીકમાલાં ત્વં કોમલાંગાં કમલનાનયાઃ

યજ્ઞાકિનીમંત્ર ઇવ શ્રુતા સા દત્તે બુધાનામપિ દુષ્ટબુદ્ધિમ્ ॥ ૨૭ ॥

૧ સા યતો. ૨ વિમલ કમલદલ. ૩ સલિલ. ૪ યદ્. ૫ ભવકટાક્ષ-
તરજ્જ[મરં.] ૬ વંકત્રરન્ધ્રં પ્રતોલિઃ ૭ કિલકિલતકપોલોદ્ઘાટિતા. ૮ રમિ-
સિંઈ. ૯ મુખિ. ૧૦ સાસુ. ૧૧ મુંકઈ; તેની પછી શ્રી. શાહની વાચનામાં
'એ' મળે છે. ૧૨ કુંક. ૧૩ તીણઈ. ૧૪ મહિલીઈ. ૧૫ મૂળમાં
'વિગલિત' છે. ૧૬ ગલકુણ્ડે. ૧૭ કરઈ. ૧૮ સવડાઈણિ. ૧૯ તઉ.

યુવતેરધરસ્ત્વયા સુધામધુરો મુગ્ધ ! મુધાઞ્વધાર્યતે ।

વિષવલ્લિરકારિ યેન સા^૧ વિધિના તત્ર પુનઃ સપલ્લવઃ ॥ ૧૯ ॥

વિકસિત^૨ પંકજ પાંખડી, આંખડી ઊપમ ટાલિ;

તે વિષ સલિલિ^૩ તલાવલી, સા વલી પાંખિણિ પાલિ. ૨૦

યુવતિદ્વગ્યુગલં તવ પદ્મલં તુલિતપાલિપરિષ્કૃતપલ્લવલમ્ ।

વિષજલાકુલમસ્તિ હિનસ્તિ તદ્ ભવકટાક્ષતરજ્જઘટા^૫ નરં ॥ ૨૧ ॥

નરગ નગરિ મુખ પોલિ, કપોલિ કપાટ વિચાર;

જયોતિ જલણમય કુંડલ, કુંડ લગાર ન સાર. ૨૨

નરકપુરિપુરન્ધ્રયાઃ ગોપુરં વક્ત્રરહ્નધ્રં^૬

કિલ કલિતકપોલોદ્ઘાટતાદ્યક્કપાટં^૭ ।

અપિ ચ વિચરદાંચિઃસંકુલે વહ્નિકુંડે

કિમુ કામિનૃકુલાનાં કુંડલે દાહહેતોઃ ॥ ૨૩ ॥

હાર મિસિં^૮ મુખ^૯ સામુ^{૧૦} કિ વાસુકિ મુંકઈ^{૧૧} કુંક;^{૧૨}

તિણિ તીણિ^{૧૩} કરી મહિલીઈ^{૧૪} ગહિલીઈ ચતુર અચૂક. ૨૪

વિગલિતિ^{૧૫} ગલકાંઢે^{૧૬} વાસુકિઃ સુન્દરીણાં

ગમિતગરલશક્તિઃ શૌક્તિકેયસ્રગાત્મા ।

અસિતમિષતર્ઈર્ણ્યામુક્તફૂત્કાર એષ

પ્રહિલિત ઇતિ હેતોઃ સ્યાજ્જનસ્તત્ર સક્તઃ ॥ ૨૫ ॥

નારિ લવઈ નિત કુંઅલી કુંઅલી મ સુણિ તું વાણિ;

કુમતિ કરઈ^{૧૭} સુવડાઈણિ^{૧૮} ડાઈણિ મંત્ર તુ^{૧૯} જાણિ. ૨૬

મા કર્ણયોન્મીલદલીકમાલાં ત્વં કોમલાંગાં કમલનાનયાઃ

યજ્ઞાકિનીમંત્ર ઇવ શ્રુતા સા દત્તે બુધાનામપિ દુષ્ટબુદ્ધિમ્ ॥ ૨૭ ॥

૧ સા યતો. ૨ વિમલ કમલદલ. ૩ સલિલ. ૪ યદ્. ૫ ભવકટાક્ષ-
તરજ્જ[મરં.] ૬ વક્ત્રરહ્નધ્રં પ્રતોલિઃ ૭ કિલકિલતકપોલોદ્ઘાટિતા. ૮ રમિ-
સિંઈ. ૯ મુખિ. ૧૦ સાસુ. ૧૧ મુંકઈ; તેની પછી શ્રી. શાહની વાચનામાં
'એ' મળે છે. ૧૨ કુંક. ૧૩ તીણઈ. ૧૪ મહિલીઈ. ૧૫ મૂળમાં
'વિગલિત' છે. ૧૬ ગલકુણ્ડે. ૧૭ કરઈ. ૧૮ સવડાઈણિ. ૧૯ તઉ.

भयणु पारधि कर^१ लाकडि^२ सा कडि ल'किडि^३ जीणु;
धम डि कडधं जुवती वस,^४ जुव सवे हुधं भीणु.

३६

युवमृगमृगयोत्कनंगयष्टेस्तरुण्या-^५

स्तनुदलनकलंकप्रापकश्रेणिलंकः

पिशुनयति किमेवं कामिनी^६ यो मनुष्यः

श्रयति स भवतीत्यं तंतुशंकाशकायः

॥ ३७ ॥

णिल जिस्ती आणु म सुंदरि, तुं दरिसिणि निज नालि;
मदन रडधं दृष्टीविषं छी, विष धरधं^७ तेड^८ गाळि.

३८

नितंबिनि ! बिलोपमा तवकनाभिरालंबते^९

बतेयमधरीकृतत्वदभिसंधिगंभीरिमा^{१०}

इमां^{११} भुवि भवी निभालयति भालयन्नश्रुते

तदीयविषमेषु दृग्विषभुजंगतः पंचतां^{१२}

॥ ३९ ॥

वपु विषवन शुल जणु म, ताणु म कुय इल हुंणि^{१३};
सेवि म तेड ताणी छांडडी, आंडडी डालि म जुंणि^{१४}.

४०

शंके सुभ्रु ! चकार तावकवपुः किंपाकपृथ्वीरुहा-

कीर्ण काननमाकुलं कलयितुं वेधा कुलं कामिनाम् ।

भ्रूवल्लीह सितप्रसूनसुरभिश्चासानिलोर्मिस्फुरद्-^{१५}

दोःशाखाधरपल्लवादय इमे यत् ते ददत्यापदम्

॥ ४१ ॥

कुरणुधं^{१६} डामिणि कंकणु डां कणु विणु जिम रंक;

करि धरी लिधं रषे सा डिणि, साडिणि नरणि निसंक.

४२

१ पारि करि. २ ला[क]डी. ३ डि. ४ वसि. ५ युवतिमृगमृग-
योत्कानङ्गायष्टेस्तरुण्या. ६ कामिनी. ७ विषधर. ८ ओड. ९ नाभिरा-
लम्बिते. १० बतेयमधु[ध]रीकृतत्वदभिसंधिगंभीरिमा. ११ श्री. शाहनी
वायनामां उटमा श्लोकनी त्रीण पंक्ति नीये प्रमाणे छे :

‘इमां यदि भवि निभालयति कोऽपि तद् भस्मसात्.’

१२ दृग्विषभुजङ्गमाजायते. १३ लूणि. १४ जूणि. १५ सितप्रसूनवदन-
श्चासनिलोर्मिस्फुरद्. १६ कुरणुधं.

મથણ પારધિ કર^૧ લાકડિ^૨ સા કડિ લાંકિહિ^૩ ઝીણ;

ઇમ કિ કહઇ જીવતી વસ,^૪ જીવ સવે હુઇ ઝીણ.

૩૬

યુવમૃગમૃગયોત્કનંગયષ્ટેસ્તરુણ્યા-^૫

સ્તનુદલનકલંકપ્રાપકશ્રેણિલંક:

પિશુનયતિ કિમેવં કામિની^૬ યો મનુષ્ય:

શ્રયતિ સ ભવતીત્થં તંતુશંકાશકાય:

॥ ૩૭ ॥

બિલ જિસી આણિ મ સુંદરિ, તું દરિસિણિ નિજ નાલિ;

મદન રહઇ દષ્ટીવિષંહી, વિષ ધરઇ^૭ તેહ^૮ ગાલિ.

૩૮

નિતાંબિનિ ! ત્રિલોપમા તવકનાભિરાલંબતે^૯

વતેયમધરીકૃતત્વદભિસંધિગંભીરિમા^{૧૦}

ઈમાં^{૧૧} મુવિ મવી નિમાલયતિ માલયન્નશ્રુતે

તદીયવિષમેષુ દગ્ધવિષમુજંગત: પંચતાં^{૧૨}

॥ ૩૯ ॥

વપુ વિષવન શુભ જાણિ મ, તાણિ મ કુચ ફલ હુંબિ^{૧૩};

સેવિ મ તેહ તણી છાંડડી, બાંડડી ડાલિ મ ઝુંબિ^{૧૪}.

૪૦

શંકે સુમ્તુ ! ચકાર તાવકવપુ: કિંપાકપૃથ્વીરુહા-

કીર્ણ કાનનમાકુલં કલયિતું વેધા કુલં કામિનામ્ ।

ભ્રૂવહ્લીહ સિતપ્રસૂનસુરભિશ્વાસાનિલોર્મિસ્ફુરદ્-^{૧૫}

દો:શાલાધરપલ્લવાદય ઇમે યત્ તે દદત્યાપદમ્

॥ ૪૧ ॥

કુરણુઇ^{૧૬} કામિણિ કંકણ કાં કણ વિણુ જિમ રંક;

કરિ ધરી લિઇ રપે સા કિણિ, સાકિણિ નરગિ નિસંક.

૪૨

૧ પારિ કરિ. ૨ લા[ક]ડી. ૩ હિ. ૪ વસિ. ૫ યુવતિમૃગમૃગ-
યોત્કાનજ્ઞાયષ્ટેસ્તરુણ્યા. ૬ કામિની. ૭ વિષધર. ૮ એહ. ૯ નામિરા-
લમ્બિતે. ૧૦ વતેયમધુ[ધ]રીકૃતત્વદભિસંધિગંભીરિમા. ૧૧ શ્રી. શાહની
વાચનામાં ૩૯મા શ્લોકની ત્રીજી પંક્તિ નીચે પ્રમાણે છે :

‘ ઇમાં યદિ મવિ નિમાલયતિ કોઽપિ તદ્ ભસ્મસાત્. ’

૧૨ દગ્ધવિષમુજન્ગમાજ્ઞાયતે. ૧૩ હુંબિ. ૧૪ ઝુંબિ. ૧૫ સિતપ્રસૂનવદન-
શ્વાસનિલોર્મિસ્ફુરદ્. ૧૬ કુરણુઇ.

યેષાં ચેતઃસરાસિ તરુણી નૈતિ^૧ પાનીયહારિ-
 ણ્યેકાઽપ્યંગીકૃતકુચઘટા શુદ્ધસિદ્ધાન્તનીરે ।
 તેષામાલોકનમનુદિનં સંગલન્ મંગલાલી-
 લીલાગારં મમ દિનકરોંકારકાલે કિલાસ્તુ

॥ ૬૧ ॥

પદ્મિની કુલ મધુરા જલિ, રાજલિ જિણી તણ ખેમિ;
 જગિ જયઉ નિત નિત^૨ સુરચણુ, સુરચણુમંડન નેમિ.

૫૨

લક્ષ્મીકેલિનિકેતકાંતવિકસદૂવકત્રારવિંદસ્ફુરદ્-^૩
 વેળીકૈતવચંચરીકતરુણીજંકારજ્ઞાત્કારિણીમ્ ।
 મોજપ્રાજ્યકુલેજ્યપલ્વલમુવં રાજીમતીં પદ્મિનીં
 હિત્વા રૈવતરત્નમણ્ડનમમૂદ્ યઃ સોઽસ્તુ નેમિઃ શ્રિયે

॥ ૬૩ ॥

॥ ઇતિ નારીનિરાસ ફાગ । શાંતરસમયઃ^૪ ॥

૧ મૂલમાં 'નૈત' છે. ૨ નત. ૩ લક્ષ્મીકેલિનિકેતકાન્તવિલસદૂવકત્રાર-
 વિન્દસ્ફુરદ્. ૪ શ્રી. શાહની વાચનાની પુષ્પિકા નીચે પ્રમાણે છે.

॥ ઇતિ શ્રીમહાતીર્થગિરિનારગિરિમણ્ડનશ્રીનેમિનાથફાગઃ સમાપ્તઃ

પં. રત્નમણ્ડનગણિકૃતઃ ॥

યેષાં ચેતઃસરાસિ તરુણી નૈતિ^૧ પાનીયહારિ-
 ણ્યેકાઽપ્યંગીકૃતકુચઘટા શુદ્ધસિદ્ધાન્તનીરે ।
 તેષામાલોકનમનુદિનં સંગલન્ મંગલાલી-
 લીલાગારં મમ દિનકરોંકારકાલે કિલાસ્તુ

॥ ૬૧ ॥

પદ્મિની કુલ મધુરા જલિ, રાજલિ જિણી તણ ખેમિ;
 જગિ જયઉ નિત નિત^૨ સુરચણ, સુરચણમંડન નેમિ.

૫૨

લક્ષ્મીકેલિનિકેતકાંતવિકસદૂવકત્રારવિંદસ્ફુરદ્-^૩
 વેળીકૈતવચંચરીકતરુણીશંકારજ્ઞાત્કારિણીમ્ ।
 મોજપ્રાજ્યકુલેજ્યપલ્વલભુવં રાજીમતીં પદ્મિનીં
 હિત્વા રૈવતરત્નમણ્ડનમમૂદ્ યઃ સોઽસ્તુ નેમિઃ શ્રિયે

॥ ૬૩ ॥

॥ ઇતિ નારીનિરાસ ફાગ । શાંતરસમયઃ^૪ ॥

૧ મૂલમાં 'નૈત' છે. ૨ નત. ૩ લક્ષ્મીકેલિનિકેતકાન્તવિલસદૂવકત્રાર-
 વિન્દસ્ફુરદ્. ૪ શ્રી. શાહેની વાયનાની પુષ્પિકા નીચે પ્રમાણે છે.

॥ ઇતિ શ્રીમહાતીર્થગિરિનારગિરિમણ્ડનશ્રીનેમિનાથફાગઃ સમાપ્તઃ

પં. રત્નમણ્ડનગણિકૃતઃ ॥

- અહે પાવ સવે હવ નિઠઉ, દીઠઉ ગોચમ સામિ,
ભવિયાણુ તમિહુ આરાધઉ, વાધઉ ગુણિ અભિરામ. ૧૧
- સુહગુરુ સહજ સદૂણુઉ ઊણુઉ નહિ સિદ્ધંતિ,
અંતર અરિયાણુ ગંજએ, રંજએ મન એકંતિ. ૧૨
- અહે સંઘ સમિદ્ધ હસમસિ ધસમસિ ચિહું દિસિ ચંગ,
ગુરુ વાંદિવા વર ભાવિયં આવયં અભિનવ રંગ. ૧૩
- અહે સહિયર સવિ સિણુગારિય નારી નવ નવ વેસિ,
પુહતી તેવડતેવડિ કેવડિ વંદન રેસિ. ૧૪
- પઉમણિ જીવયં જોતિય મોતિ ઉર વરિ હાર,
કાને ઝાલિ ઝખકયં, ચૂકયં નહિ આચાર. ૧૫
- ચંદન કુસુમ કપૂરિહિં સિન્દૂરિહિં સર વરિ સાર,
મૃગ નાભિજ ણાંધિયં મહમહયં, ગહગહયં પુષ્પ સંભારિ. ૧૬
- રૂપિયં કઉતિગ કરતિ અ ધરતિ અ રંભ તગતાયુ,
વસંત ઋતુરાય ખેલયં, ગેલિયં ગાતી કાશુ, ૧૭
- સિરિ હેમરત્નસૂરિ થાપિય આપિય સળદ્રપ્રમાણુ,
સિરિ અમરરત્નસૂરિ ઓપયં, લોપયં જે પંચગાણુ. ૧૮
- ઝલહલહિં સંપ્રતિ લહુઅડા રૂવડા અતિહિ સુખાણુ,
મુણિવરુ તમિહુ પર ગોલઉ તોલઉ મેરુ સમાન. ૧૯
- અહે સાધુ સુમેરુ ગંભીરિમ ધીરિમ ચરિય સુઠામિ,
તે ધન જે નવિ ડોલયં, ખોલયં ગુરુગુણગ્રામ. ૨૦
- અહે વિનય મેરુ અનુકૂલા ચૂલા ગરિમ નિવાસ,
....મમ.....લહર મણુહર દેસણુ ભાસ. ૨૧
- ધણિ પરિ સુહગુરુ સેવઉ, કેવઉ નહીં ભવ વાસિ,
હુલ્લ નરભવ લાધઉ, સાધઉ સિદ્ધિ ઉલ્લાસ. ૨૨

- અહે પાવ સવે હવ નિઠઉ, દીઠઉ ગોયમ સામિ,
ભવિયણુ તમ્હિ આરાધઉ, વાધઉ ગુણિ અભિરામ. ૧૧
- સુહગુરુ સહજ સદ્ગુણઉ ઊણઉ નહિ સિદ્ધંતિ,
અંતર અરિયણુ ગંજએ, રંજએ મન એકંતિ. ૧૨
- અહે સંઘ સમિદ્ધ હસમસિ ધસમસિ ચિહું દિસિ ચંગ,
ગુરુ વાંદિવા વર ભાવિયં આવયં અભિનવ રંગ. ૧૩
- અહે સહિયર સવિ સિણુગારિય નારી નવ નવ વેસિ,
પુહતી તેવડતેવડિ કેવડિ વંદન રેસિ. ૧૪
- પઉમણિ જીવયં જોતિય મોતિ ઉર વરિ હાર,
કાને ઝાલિ ઝખકયં, ચૂકયં નહિ આચાર. ૧૫
- ચંદન કુસુમ કપૂરિહિ સિન્દૂરિહિ સર વરિ સાર,
મૃગ નાભિજ ઝાંધિયં મહમહયં, ગહગહયં પુષ્પ સંભારિ. ૧૬
- રૂપિયં કઉતિગ કરતિ અ ધરતિ અ રંભ તગતાયુ,
વસંત ઋતુરાય જોલયં, જોલિયં ગાતી કાવ્ય, ૧૭
- સિરિ હેમરત્નસૂરિ થાપિય આપિય સળદ્રપ્રમાણુ,
સિરિ અમરરત્નસૂરિ ઓપયં, લોપયં જે પંચળાણુ. ૧૮
- ઝલહલહિ સંપ્રતિ લહુઅડા રૂવડા અતિહિ સુખાણુ,
મુણિવરુ તમ્હિ પર ગોલઉ તોલઉ મેરુ સમાન. ૧૯
- અહે સાધુ સુમેરુ ગંભીરિમ ધીરિમ ચરિય સુઠામિ,
તે ધન જે નવિ ડોલયં, જોલયં ગુરુગુણુગ્રામ. ૨૦
- અહે વિનય મેરુ અનુકૂલા ચૂલા ગરિમ નિવાસ,
....મમ.....લહર મણુહર દેસણુ ભાસ. ૨૧
- ઇણિ પરિ સુહગુરુ સેવઉ, કેવઉ નહીં ભવ વાસિ,
દુર્લાભ નરભવ લાધઉ, સાધઉ સિદ્ધિ ઉલ્હાસ. ૨૨

॥ ઇતિ શ્રીહેમરત્નસૂરિયુરુ કાવ્ય । વિદુષી
વિનયચૂલાગણિનિર્ગધેન કૃતમ્ ॥

વાત મ ખોલિસિ લામી, જા મીનતિ સિર નામિ,
 ઇમ લણિઈ રતિ સુણિ સામી, પામીઈ સુખ એહ નામિ. ૯
 એહ સિઈં તુઝ કિસી અહનિસિ, અહનિસિ હિયઈ વિમાસિ,
 અણ પ્રિય એતિ ન ઇતર, તીતરની પરિઈ નાસિ. ૧૦

રાસઉ

તઉ રતિપતિ રતિમતિ અણુમાનતિ, માન તિહા દિઈ જાઈ રે,
 રિતુપતિ કરિ તૂં મળલ સેનાની સેનાનીય સજાઈ રે. ૧૧
 મુચકુંદ કુંદ કુસુમ કુસુમાયુધ, આયુધ આલસ છંડી રે,
 કેસર તે સર લેઈ લડ શિલીમુહ, મિલી મુહવડિ રહઈ મંડી રે. ૧૨

આંદોલા

મિલી મુહવડિ રહઈ મંડિ, લામિની ભમુહિ કોદંડિ,
 નયણુખાણુવલી એ, મેદહઈ ઊતાવલી એ. ૧૩
 કરઈ પેષી નારંગ, અંગના અંગના રંગ,
 વાવિ ખડોખલી એ, ઝીલઈ મોકલી એ. ૧૪

કાગ

દીસએ રવિ જિસ્યુ રાષડી, રાષડી સોહએ સાર,
 કંઠિ ઠવઈ ટંકાવલિ, એકાવલિ વલી હાર. ૧૫
 ઝાલિ ઝલામલ નાગલા, નાગ લાગા છઈ ગાલિ,
 દેસિ હૂં ઓપમ તિહાં સીય ? હાંસીય જીપએ ચાલિ. ૧૬
 લહકઈ જોઈ ગયગમણીય રમણીય રાસ રમંતિ,
 જલિ જઈ કરિ કરી કમલિ, રમલિની ખંતિ પૂરંતિ. ૧૭
 ગંધ ગુણિહિ કહિ કે વડા કેવડા સુણિ દલિ જાસ,
 લમર ખઈસી તેવતેવડા કે વડા કરઈ વિલાસ. ૧૮

અથ વિરહિણીનાં વિરહવર્ણન

પૂનિમ રયણિ નિશાકર, સ્થા કરઈ વિરહિ સંતાપ ?
 મલયાનિલ માંમ માહરી માં હરી કરિ તૂં પાપ. ૧૯

વાત મ યોલિસિ લામી, જા મીનતિ સિર નામિ,
 ઇમ ભણિઇ રતિ સુણિ સામી, પામીઇં સુખ એહ નામિ. ૯
 એહ સિઉં તુઝ કિસી અહનિસિ, અહનિસિ હિયઇ વિમાસિ,
 અજ પ્રિય એતિ ન ઇતર, તીતરની પરિઇં નાસિ. ૧૦

રાસઉ

તઉ રતિપતિ રતિમતિ અણુમાનતિ, માન તિહા દિઇ જાઇ રે,
 રિતુપતિ કરિ તૂં સખલ સેનાની સેનાનીય સજાઇ રે. ૧૧
 મુચકુંદ કુંદ કુસુમ કુસુમાયુધ, આયુધ આલસ છંડી રે,
 કેસર તે સર લેઇ ભડ શિલીમુહ, મિલી મુહવડિ રહઇં મંડી રે. ૧૨

આંદોલા

મિલી મુહવડિ રહઇં મંડિ, લામિની ભમુહિ કોદંડિ,
 નયણુખાણુવલી એ, મેલહઇં ઊતાવલી એ. ૧૩
 કરઇં પેષી નારંગ, અંગના અંગના રંગ,
 વાવિ ખડોખલી એ, ઝીલઇં મોકલી એ. ૧૪

કાગ

દીસએ રવિ જિસ્યુ રાખડી, રાખડી સોહએ સાર,
 કંઠિ ઠવઇં ટંકાવલિ, એકાવલિ વલી હાર. ૧૫
 ઝાલિ ઝલામલ નાગલા, નાગ લાગા છઇં ગાલિ,
 દેસિ હૂં ઓપમ તિહાં સીય ? હાંસીય જીપએ ચાલિ. ૧૬
 લહકઇં જોઇં ગયગમણીય રમણીય રાસ રમંતિ,
 જલિ જઇં કરિ કરી કમલિ, રમલિની ખંતિ પૂરંતિ. ૧૭
 ગંધ ગુણિહિ કહિ કે વડા કેવડા સુણિ દલિ જાસ,
 ભમર ખઇંસી તેવતેવડા કે વડા કરઇં વિલાસ. ૧૮

અથ વિરહિણીનાં વિરહવર્ણન

પૂનિમ રયણિ નિશાકર, સ્યા કરઇં વિરહિ સંતાપ ?
 મલયાનિલ માંમ માહરી માં હરી કરિ તૂં પાપ. ૧૯

[૧૮]

અજ્ઞાત કવિકૃત

રાણપુરમંડન ચતુર્મુખ આદિનાથ ફાગ

(સં. ૧૫૫૭ પહેલાં)

જિણ ચતુર્મુખ.....

- .....હંસલાગામણિ, સામણિ સરસતિ માય. ૧
- ગાંધસુ હાયક સન્નિ સુખ, ચતુર્મુખ આદિ જિણુંદ,
જસ પયકમલ રમલિ કરઇ, લમર જમલિ જોંગિદ. ૨
- દંડ કલસ ધજમંડિત, ખંડિત સિસિહરકંતિ,
જિહિ જિણમંદિર ઉપમ રૂપમ એ ઝલકંતિ. ૩
- ઇણિ કારણિ જણ રંજએ, ગંજએ દેસ અસેસ,
દેસ મેવાડ એ તાડએ, લાછિ સગ્ગનિવેસ. ૪
- રાજ તિહાં પરિપાલએ, ટાલએ વચર વિવાદ,
હેલાં પરદલ નામએ, પામએ રણિ જયવાદ. ૫
- અતિ દઢ રિપુગઢલંજણ, કુંલકરણ ભૂપાલ,
અતિ ખલ મયગલ અવિકલ, ચતુરંગ દલ ચચોસાલ. ૬
- ધણ કણ કંચણ મણહર, રાણપુર નયર સુચંગ,
ગઢ જિમ વિંધ મહાયલ, નિશ્ચલ તેણ અલંગ. ૭
- જિણિ જીતી અમરાવતી, નાસતી ગઈય આકાસિ,
લંકા શંકા કરતી અ, તરતીય રહીય જલવાસિ. ૮

રાસઓ

તિણિ પુરિ ખડુ પરિ ધનપતિ નિવસઇ, વિલસઇ રુદ્ધિઇ ઇંદ રે,
તીંહ ધુરિ સકલ લોક ઉપગારી, વ્યવહારી ધરણિદ રે. ૯

[૧૮]

અજ્ઞાત કવિકૃત

રાણપુરમંડન ચતુર્મુખ આદિનાથ કાગ

(સં. ૧૫૫૭ પહેલાં)

- જિણ ચતુર્મુખ.....
- .....હંસલાગામણિ, સામણિ સરસતિ માય. ૧
- ગાંધસુ દાયક સવિ સુખ, ચતુર્મુખ આદિ જિણુંદ,
જસ પયકમલ રમલિ કરધં, લમર જમલિ જોંગિદ. ૨
- દંડ કલસ ધજમંડિત, ખંડિત સિસિહરકંતિ,
જિહિ જિણમંદિર ઉપમ રૂપમ એ ઝલકંતિ. ૩
- ધણિ કારણિ જણ રંજયો, ગંજયો દેસ અસેસ,
દેસ મેવાડ એ તાડયો, લાધિ સગ્ગનિવેસ. ૪
- રાજ તિહાં પરિપાલયો, ટાલયો વયર વિવાદ,
હેલાં પરદલ નામયો, પામયો રણિ જયવાદ. ૫
- અતિ દઢ રિપુગઢલંજણ, કુંભકરણ ભૂપાલ,
અતિ બલ મયગલ અવિકલ, ચતુરંગ દલ ચચોસાલ. ૬
- ધણ કણ કંચણ મણહર, રાણપુર નયર સુચંગ,
ગઢ જિમ વિંધ મહાચલ, નિશ્ચલ તેણ અલંગ. ૭
- જિણિ જીતી અમરાવતી, નાસતી ગંધય આકાસિ,
લંકા શંકા કરતી અ, તરતીય રહીય જલવાસિ. ૮

રાસચો

તિણિ પુરિ બહુ પરિ ધનપતિ નિવસધં, વિલસધં રુદ્ધિધં ઇંદ રે,
તીંહ ધુરિ સકલ લોક ઉપગારી, વ્યવહારી ધરણિંદ રે. ૯

નિલવટિ તિલકજટિત મુગતાફલ,
અદ્ભુતિ ચંદિ જેમ તારાવલિ,
આગલિ થઈ સેવંતિ તુ, જય જય.

૧૯

ખિહુ કાને કંચણુમય કુંડલ,
તેજઘ જાણે રવિસસિમંડલ,
ભામંડલ ઝલકંતિ તુ, જય જય.

૨૦

કંઠ પીઠ મણિમોતી હાર,
ઉરિ શ્રીવદ્ય બહુબહી ઉદાર,
રત્નત્રય કિર સાર તુ, જય જય.

૨૧

ખિહુ બાહે બહિરધા ઓપઘં,
ભવીચણુ નયણે અમીય સમોપઘં,
લોપઘં ભવદ્વહતાપ તુ, જય જય.

૨૨

સોવન પીજઓઈ અખંડ,
પાણિકમલિ કિસિઉં કેસરપિંડ,
છંડઈ નવિ મણુભમર તુ, જય જય.

૨૩

કણુય રચણુ મણિમય પાલઠી,
નિરધી હરિધી દ્રેઠિ સંતુઠી,
વુઠી અમીરસ અંગિ તુ, જય જય.

૨૪

સામે આભરણે દીપંતે,
ઝગમગ આરીસે દીસંતે,
જિમ તેજેમય સદ્ધિ તુ, જય જય.

૨૫

કાવ્ય

ચારધ મૂરતિ મૂલ નાયક તણી, બાણી મંમાણી લણી,
કપૂરિધં કરિ ઊગટી નયણુલે આવી અમી ઊલડી,
ઓધી એક જ જેવડી મણિ, ચડી રૂપિધં કિસિઉં એ ઘડી,
એધી લોચણુ જીયલી ટલવલી, નેઈ ઘણેઈ વલી.

૨૬

નિલવટિ તિલકજટિત મુગતાફલ,
અદ્ભુતિ ચંદિ જેમ તારાવલિ,
આગલિ થઈ સેવંતિ તુ, જય જય.

૧૯

ખિહુ કાને કંચણુમય કુંડલ,
તેજધ જાણે રવિસસિમંડલ,
ભામંડલ ઝલકંતિ તુ, જય જય.

૨૦

કંઠ પીઠ મણિમોતી હાર,
ઉરિ શ્રીવદ્ધ બહુબહી ઉદાર,
રત્નત્રય કિર સાર તુ, જય જય.

૨૧

ખિહુ બાહે બહિરપા ઓપઈ,
ભવીયણ નયણે અમીય સમોપઈ,
લોપઈ ભવદુહતાપ તુ, જય જય.

૨૨

સોવન ખીજઓઈ અખંડ,
પાણિકમલિ કિસિઉં કેસરપિંડ,
છંડઈ નવિ મણુભમર તુ, જય જય.

૨૩

કણુય રયણ મણિમય પાલઠી,
નિરપી હરિપી દ્રેઠિ સંતુઠી,
વુઠી અમીરસ અંગિ તુ, જય જય.

૨૪

સાંમે આભરણે દીપંતે,
ઝગમગ આરીસે દીસંતે,
જિમ તેજેમય સદ્ધિ તુ, જય જય.

૨૫

કાવ્ય

ચ્યારઈ મૂરતિ મૂલ નાયક તાણી, ખાણી મંમાણી ભાણી,
કપૂરિઈ કરિ ઊગટી નયણલે આવી અમી ઊલડી,
ઓષી એક જ જેવડી મણિ, ચડી રૂપિઈ કિસિઉં એ ઘડી,
પેષી લોચણ જુવલી ટલવલી, જોઈ ઘણેઈ વલી.

૨૬

[૧૮] અજ્ઞાત કવિકૃત રાણપુરમંડન ચતુર્થ અદિનાથ કાગ ૮૧

કરકમલિ એક વીણા ધારઇ, અતિ ગાઇં ઊભારઇ રે,
કામિની અંગ ભારઇ રે, રૂપિઇ રંભ સંભારઇ રે. ૩૮

કાવ્ય

સોહંતી સુકુમાલ અંગ સદલી, ક્યાંહિ ન જે સાંભલી,
મૂકઇં તિકળ ખડગ, બાણ ધણુહી જેહવી રહી સાંમુહી,
રૂપિઇ રંભ તિલોત્તમા કરિ જિસી મેલહઇ હસી ઉર્વસી,
જોતાં મંડપિ પૂતલી નિર્મલી, પૂજઇં ભલેરી રુલી. ૩૯

[કાગ]

ચિહુ પૂણે ચતુર્થ તણે અતિ ઘણે તોરણે [સા]ર,
જાંચા જેમ મહાધર, મહાધર ચ્યારિ વિહાર. ૪૦

હો હો જિણ મૂલનાયક, પાચકમલિ સેવંતિ,
હો હો બાર સોહામણાં, ભામણાં નારિ કરંતિ. ૪૧

હો હો મંડપ નિરખીય, હરિખીય સખીય ભણંતિ,
એકિ ધરણીય તરુણી, પીણ પયોહર હુંતિ. ૪૨

અઠોત્તરસુ દેહરી એ, હરી લઇં મોડું ચીંત,
સિહરિ સોવન દંડ કલસ એ, વિલસએ ધજ લહકંતિ. ૪૩

ચિહું દિસિતુ સંઘ આવએ ઊલટિ, ઊલટિયા અનંત રે,
પૂનિમ યાત્ર મનિ આણી, જાણી વિશેષ વસંત રે. ૪૪

આવઇં માસિ વસંતિ, વણસઇં સવિ વિહસંતિ,
તરુયર મંજરી એ, ભમરે પરવરી એ. ૪૫

કુંદ અનઇ મચકંદ, પરિમલ દઇં આણુંદ,
વઉલસિરી ફૂલી એ, ભમર ભમઇં રુલી એ. ૪૬

કાવ્ય

આવ્યુ એ રિતુ આજ, કાજ કરતી સવે ભામિની,^૧
યાત્રા માસ વસંતની પદમિની આવી મિલઇં સામિની,

૧ આ ચરણમાં મૂલ પ્રતમાં અક્ષરો ખૂટે છે.

[૧૮] અજ્ઞાત કવિકૃત રાણપુરમંડન ચતુર્થ અદિનાથ કાગ ૮૧

કરકમલિ એક વીણા ધારઇ, અતિ ગાઇ ઊભારઇ રે,
કામિની અંગ ભારઇ રે, રૂપિય રંભ સંભારઇ રે. ૩૮

કાવ્ય

સોહંતી સુકુમાલ અંગ સદલી, ક્યાંહિ ન જે સાંભલી,
મૂકઇ તિકળ ખડગ, ગાણુ ઘણુહી જેહવી રહી સાંમુહી,
રૂપિય રંભ તિલોત્તમા કરિ જિસી મેલહઇ હસી ઉર્વસી,
જોતાં મંડપિ પૂતલી નિર્મલી, પૂજઇ ભલેરી રુલી. ૩૯

[કાગ]

ચિહુ પૂણે ચઉમુખ તણે અતિ ઘણે તોરણે [સા]ર,
ઊંચા જેમ મહાધર, મહાધર ચ્યારિ વિહાર. ૪૦

હો હો જિણ મૂલનાયક, પાયકમલિ સેવંતિ,
હો હો બાર સોહામણાં, ભામણાં નારિ કરંતિ. ૪૧

હો હો મંડપ નિરખીય, હરિખીય સખીય ભણંતિ,
એકિ ધરણીય તરુણી, પીણ પયોહર હુંતિ. ૪૨

અઠોત્તરસુ દેહરી એ, હરી લઇ મોડું ચીંત,
સિહરિ સોવન દંડ કલસ એ, વિલસએ ધજ લહકંતિ. ૪૩

ચિહું દિસિતુ સંઘ આવએ ઊલટિ, ઊલટિયા અનંત રે,
પૂનિમ યાત્ર મનિ આણી, જાણી વિશેષ વસંત રે. ૪૪

આવઇ માસિ વસંતિ, વણસઇ સવિ વિહસંતિ,
તરુયર મંજરી એ, ભમરે પરવરી એ. ૪૫

કુંદ અનઇ મચકંદ, પરિમલ દઇ આણુંદ,
વહલસિરી ફૂલી એ, ભમર ભમઇ રુલી એ. ૪૬

કાવ્ય

આવ્યુ એ રિતુ આજ, કાજ કરતી સવે ભામિની,^૧
યાત્રા માસ વસંતની પદ્મિની આવી મિલઇ સામિની,

૧ આ ચરણમાં મૂલ પ્રતમાં અક્ષરો ખૂટે છે.

[૧૮] અજ્ઞાત કવિકૃત રાણપુરમંડન ચતુર્થા અદિનાથ કાવ્ય ૮૩

નીચોઈ એક વેણુડી કરિ ધરી, નીચઈ જોઈ કરી,
મૂકિઉ સંકરિ જે દહી, મયણુ તે સીંચઈ સહી એ રહી. ૫૮

[કાગ]

ચાષી દાડિમનીં કલી, નીંકલી જાઈ તાપ,
કુંચલી કણુચર કંઠ એ, લાંઠાએ મયણુહ ચાપ. ૫૯

અંબલા ડાલડી સૂચડલુ, રૂચડલુ બોલઈ જામ,
સુણી ઇમ જંપઈ વિરહણી, વિરહિણિ બોલિ મ તામ. ૬૦

ઇકિ ધાઈનઈ વિસમસિ, કિસિમસિ દ્રાષ લેયંતિ,
મિલી એક તેવડતેવડી, સેલડી વાડિ રમંતિ. ૬૧

સેવંત્રીય સુગંધીય, સોગંધિય વિહસંતિ,
વનિ વનિ જનમનહરણીય, કરણીય ફલ વિહસંતિ. ૬૨

મસ્તકિ ઇક નવ યૌવન, સોવન જાઈ વહંતિ,
નવસતિ રતિપતિ રાઈણિ, રાઈણિ નામ કહંતિ. ૬૩

ઊજલી સદલી કદલીય, વિદલીય માણિની માણુ,
જાણે જયધજ લહલહી, ગહગહી મયણુની આણુ. ૬૪

કાવ્ય

ખીજુરી મઉરી ઘણી, ફલ તણે ભારે લચી એલચી,
દેષી ચારઉલી ફલી, ઇમ વલી પૂગી ઘણીઈ રલી,
મૂકઉ કેલિ વસંતની પ્રિય તુલ્લે, બોલઈ ઇસિઈ કામિની,
કીજઈ શ્રીજિનપૂજ ઊજમ ધરી, ભાગિઈ કરી સાંભરી. ૬૫

કાગ

ઇણિ પરિ શ્રીસંઘ ભાવિઆ, આવીયા ધરણુવિહારિ,
ક્ષણિ ઉલ્લંઘી આવડી, પાવડી ચિહુ દિસિ ખારિ. ૬૬

દેષી સામી સંમહુ, ચઉમુહ રૂપ ધરંત,
સમંવસરણુ એ સાસય, સંશય ચિત્ત કરંત. ૬૭

[૧૮] અજ્ઞાત કવિદ્વૃત રાણપુરમંડન ચતુર્થા આદિનાથ કાવ્ય ૮૩

નીચોઈ એક વેણુડી કરિ ધરી, નીચઉં જોઈ કરી,
મૂકિઉ સંકરિ જે દહી, મયણુ તે સીંચઈ સહી એ રહી. ૫૮

[કાગ]

આષી દાડિમનીં કલી, નીંકલી જાઈ તાપ,
કુંચલી કણચર કંઠ એ, લંઠએ મયણુહ ચાપ. ૫૯

અંબલા ડાલડી સૂચડલુ, રૂચડલુ ખોલઈ જામ,
સુણી ઇમ જંપઈ વિરહણી, વિરહિણિ ખોલિ મ તામ. ૬૦

ઇકિ ધાઈનઈ વિસમસિ, કિસિમસિ દ્રાષ લેયંતિ,
મિલી એક તેવડતેવડી, સેલડી વાડિ રમંતિ. ૬૧

સેવંત્રીય સુગંધીય, સોગંધિય વિહસંતિ,
વનિ વનિ જનમનહરણીય, કરણીય ફલ વિહસંતિ. ૬૨

મસ્તકિ ઇક નવ યૌવન, સોવન જાઈ વહંતિ,
નવસતિ રતિપતિ રાઈણિ, રાઈણિ નામ કહંતિ. ૬૩

ઊજલી સદલી કદલીય, વિદલીય માણિની માણુ,
જાણે જયધજ લહલહી, ગહગહી મયણુની આણુ. ૬૪

કાવ્ય

ખીજુરી મઉરી ઘણી, ફલ તણે ભારે લચી એલચી,
દેખી ચારઉલી ફલી, ઇમ વલી પૂગી ઘણીઈ રલી,
મૂકઉ કેલિ વસંતની પ્રિય તુહો, ખોલઈ ઇસિઉં કામિની,
કીજઈ શ્રીજિનપૂજ ઊજમ ધરી, ભાગિઈ કરી સાંભરી. ૬૫

કાગ

ઇણિ પરિ શ્રીસંઘ ભાવિઆ, આવીયા ધરણવિહારિ,
ક્ષણિ ઉલ્લંઘી આવડી, પાવડી ચિહુ દિસિ બારિ. ૬૬

દેખી સામી સંમહુ, ચઉમુહ રૂપ ધરંત,
સમવસરણુ એ સાસય, સંશય ચિત્ત કરંત. ૬૭

[૧૮] અજ્ઞાત કવિકૃત રાણપુરમંડન ચતુર્મુખ આદિનાથ કાગ ૮૫

જાં લગઈ ચંદ દિવાયર, સાયર જામ ઉદાર,
જણમણનયણઆણુંદઉ એ, નંદઉ ધરણવિહાર. ૮૦

॥ ઇતિ શ્રીરાણપુરમંડન ચતુર્મુખ શ્રીઆદિનાથ કાગ સંપૂર્ણઃ ॥

શ્રીઃ । સંવત ૧૫૫૭ વર્ષે ચૌસ શુદ્ધિ ૧૩ શુક્રે શ્રીસૂર્યપુરે
શ્રીઅંચલગછે પં. વિનયહંસગણિના લિખિતં ॥ શ્રી ॥ શ્રીઓસવંશ-
શ્રંગાર સા૦.....* ॥ શ્રીરસ્તુ ॥ ચાદશં પુસ્તકં દૃષ્ટં, તાદશં
લિખિતં મયા, યદિ શુદ્ધમસુદ્ધં વા મમ દોષો ન દીયતે ॥ લેખક-
પાઠકયોઃ શુભં ભવતુ ॥ શ્રીઃ ॥

---

* અહીં મૂલ પ્રતમાંના કેટલાક શબ્દો પાછળથી કોઈએ છેંકી નાખ્યા છે.
પણ એમાંથી પ્રયત્ન કરતાં આટલું વાંચી શકાય છે—“...આવિકા વીક્ર
પ્રકૃતાર્થ લખિત.” અર્થાત્ ઓસવાલ સાહે...ની (જેનું નામ વાંચી શકાતું
નથી) કોઈ સંબંધી આવિકા વીક્રના પકન માટે આ પ્રત લખાઈ છે.

[૧૮] અજ્ઞાત કવિકૃત રાણપુરમંડન ચતુર્થ અધિનાથ કાગ દપ

જાં લગઈ ચંદ દિવાયર, સાયર જામ ઉદાર,
જણમણનયણઆણંદઉ એ, નંદઉ ધરણવિહાર. ૮૦

॥ ઇતિ શ્રીરાણપુરમંડન ચતુર્થ શ્રીઆદિનાથ કાગ સંપૂર્ણઃ ॥

શ્રીઃ । સંવત ૧૫૫૭ વર્ષે પોસ શુદ્ધ ૧૩ શુક્રે શ્રીસૂર્યપુરે
શ્રીઅંચલગછે પં. વિનયહંસગણિના લિખિતં ॥ શ્રી ॥ શ્રીઓસવંશ-
શૃંગાર સાં.....* ॥ શ્રીરસ્તુ ॥ યાદશં પુસ્તકં દષ્ટં, તાદશં
લિખિતં મયા, યદિ શુદ્ધમસુદ્ધં વા મમ દોષો ન દીયતે ॥ લેખક-
પાઠકયોઃ શુભં ભવતુ ॥ શ્રીઃ ॥

---

* અહીં મૂલ પ્રતમાંના કેટલાક શબ્દો પાછળથી કોઈએ છેંટી નાખ્યા છે.
પણ એમાંથી પ્રયત્ન કરતાં આટલું વાંચી શકાય છે—“...આવિકા વીક્ર
પ્રકૃતાર્થં લખિતં.” અર્થાત્ ઓસવાલ સાહે...ની (જેનું નામ વાંચી શકાતું
નથી) કોઈ સંબંધી આવિકા વીક્રના પકન માટે આ પ્રત લખાઈ છે.

બુધિ વિના બોલ ન ઉચરિ, સાંચરેઈ શ્રીજગનાથ,
વિલવિલઘ દેવ દીકોડી રે, જોડીય હીઅડઈ હાથ. ૮

બુધિ વિના બોલી ન સકઈ રે બોલી, કરઈ પીંચાણું પ્રી વનમાલી,
વાત વાંમા કરઈ આંસૂ ઢાલી, કિમ કરી રહીશઈ કહું કિંજણ ટાલી. ૯

અકૂર કીધુ રે સારથી, રથિ ણિઈઠા રિણછોડ,
સુંદર દીસિ સોહાંમણા, બલિલદ્ર બંધવ જોડ. ૧૦

કાંમિની કિંજણ પૂઠિ જ ધાઈ, ચીર છૂટિ છેહડા ઘસાઈ,
વિલવિલઘ વિરુહણી સાહિ બાંહિ, વાલહા વિદેસિ કાં મૂંકી જાઈ. ૧૧

અકૂર નહી એ કૂર, કાંમિનિ કહઈ પાપી કોય,
જીવ મિલ્યુ રે અહ્વાંરડા, હારડા સૂપિઈ ચોય. ૧૨

અકૂર નહી એ કૂર પાપી, આવ્યુ અચિંત્યુ શાંમા સંતાપી,
કિંજણ મ જાઉ અહ્લ કંઠ કાપી, વિલવિલઘ વિરુહણી વિરહ વ્યાપી. ૧૩

કહઈ નવયોવન નારી રે, મારીનઈ રથ ખેડિ,
જાવા દેસું નહી તુલ્હનિ, અહ્લનઈ તાં સાથિ તેડિ. ૧૪

પાલવ પાથરી પાએ લોગિ, રહું રહુંજી રાજન માંન માગિ,
નીરનીઝરણ ઝરિ બહુ નયણે, દીન વચન વદિઈ રે વચણે. ૧૫

નેહ ઉપાયુ તિ પહલું રે, વહલુ કરવા છેહ,
જલ વિના કિમ રહઈ માછલી, જીવ વિના તિમ દેહ. ૧૬

સ્વાંમીનઈ સમ દેઈ વારઈ, પ્રાંણ અહ્લે છંડસું પ્રેમ તાહરિ,
પૂર્વની પ્રીતિ તું સિંઈ ન સંભારઈ, વાલહા વિછોહ કરી કાં મારઈ ? ૧૭

ગુણવંત છું અહ્લો ગોરડી, ત્રીકમ તોરડી દાસિ,
વિણિ અપરાધિ તિજી, વધૂ મેહલી મ જાઉ મધુમાસિ. ૧૮

રથિ રાંમા મિલી અલિઝૂંબી, કાંમિની કિંજણુનિ કરિ વિલાંબિ,
પ્રીછવી પદમની લાજ લોપી, સૂધા સંકેત કરી વાલી ગોપી. ૧૯

ચડવડીનિ રથ ખેડ્યા રે, તેડ્યા ગોંપ આહીર,
વિરુહણી વાટ નિહાલઈ રે, ઢાલિ નયણે નીર. ૨૦

બુધિ વિના બોલ ન ઉચરિ, સાંચરેઈ શ્રીજગનાથ,
વિલવિલધ દેવ દીકોડી રે, જોડીય હીઅડઈ હાથ. ૮

બુધિ વિના બોલી ન સકઈ રે બોલી, કરઈ પીંચાણું પ્રી વનમાલી,
વાત વાંમા કરઈ આંસૂ ઢાલી, કિમ કરી રહીશઈ કહું કિષ્ણ ટાલી. ૯

અકૂર ક્રીધુ રે સારથી, રથિ ગિઈઠા રિણછોડ,
સુંદર દીસિ સોહાંમણા, બલિભદ્ર બંધવ જોડ. ૧૦

કાંમિની કિષ્ણ પૂઠિ જ ધાઈ, ચીર છૂટિ છેહડા ઘસાઈ,
વિલવિલધ વિરુહણી સાહિ બાંહિ, વાલહા વિદેસિ કાં મૂંકી જાઈ. ૧૧

અકૂર નહી એ કૂર, કાંમિનિ કહઈ પાપી કોય,
જીવ મિલ્યુ રે અહ્મારડા, હારડા સૂપિઈ ચોય. ૧૨

અકૂર નહી એ કૂર પાપી, આવ્યુ અચિંત્યુ શાંમા સંતોપી,
કિષ્ણ મ જાઉ અહ્મ કંઠ કાપી, વિલવિલધ વિરુહણી વિરહ વ્યાપી. ૧૩

કહઈ નવયોવન નારી રે, મારીનઈ રથ ખેડિ,
જાવા દેસું નહી તુલ્હનિ, અહ્મનઈ તાં સાથિ તેડિ. ૧૪

યાલવ પાથરી પાએ લાંગિ, રહું રહુંજી રાજન માંન માગિ,
નીરનીઝરણુ ઝરિ બહુ નયણે, દીન વચન વદિઈ રે વચણે. ૧૫

નેહ ઉપાયુ તિ પંહલું રે, વહલુ કરવા છેહ,
જલ વિના કિમ રહઈ માછલી, જીવ વિના તિમ દેહ. ૧૬

સ્વાંમીનઈ સમ દેઈ વારઈ, પ્રાણુ અહ્મે છંડસું પ્રેમ તાહરિ,
પૂર્વની પ્રીતિ તું સિઈ ન સંભારઈ, વાલહા વિછોહ કરી કાં મારઈ ? ૧૭

ગુણવંત છું અહ્મે ગોરડી, ત્રીકમ તોરડી દાસિ,
વિણિ અપરાધિ તિજી, વધૂ મેહલી મ જાઉ મધુમાસિ. ૧૮

રથિ સંમા મિલી ઝલિઝૂળી, કાંમિની કિષ્ણુનિ કરિ વિલાંગિ,
પ્રીછવી પદમની લાજ લોપી, સૂધા સંકેત કરી વાલી ગોપી. ૧૯

અડવડીનિ રથ ખેડ્યા રે, તેડ્યા ગોંપ આહીર,
વિરુહણી વાટ નિહાલઈ રે, ઢાલિ નયણે નીર. ૨૦

નિર્દયા હુષ્ટ દાંનવ દોષી, કિષ્કિન્ધ કુળજ સહિજ સંતોષી,
અકૂરનિ ઘરિ હરિ પધારયા, છપન કેાડિ યાદવ વધારયા. ૩૩

મધુપરિ માધવ જઈ રહ્યા, ઉધવસું કીધુ આલોચ,
વેગિ તુલ્લે જાઉ ગોકલિ, ગોપી કરસિ શોક. ૩૪

ગોપીનિ માહરું સાંન કહ્યો, સઘલા દિન દસપાંચ રહજ્યો,
નંદ-ચસોદાનઈ કહ્યો સાંઈ, વાહલા ગોવાલીયા માહરિ પ્રાંણ પાંહિ. ૩૫

આલ્યા છિ સારથિ ઉધવ, માધવનઈ ઉપદેસિ,
સંધ્યા સમય ગોકલિ ગયા, નંદ મંદિરિ પરવેશ. ૩૬

યશોદા-નંદનિ પ્રણાંમ કીધા, આદરિ આશન-માંન દીધાં,
રાંમ નિ કિષ્કિન્ધ પ્રણાંમ કરિયા, યશોદાનાં જલિ નેત્ર ભરિયા. ૩૭

ઉધવ તિહાં આરોગાવીયા, ભાવિ આદર કરી પ્રેમ,
કહિ યશોદા, કહીઈ મિલશઈ માધવ નઈ બલદેવ? ૩૮

ઉધવ માધવ ગિઉ રે વાહી, કહિ તું અચિત્યુ આવ્યોસ આંઈ?
સાંમલિ વલતા સંદેસા કાહાવ્યા, રામ નિ કિષ્કિન્ધ ગોકલિ નાવ્યા. ૩૯

કાંઈ કહુ ઉધવ વાતડી, રાતડી ગિઠા નંદ,
કુશલિ કંસ સંધારિઉ રે, યાદવકુલિ આનંદ. ૪૦

નંદ-ચશોદા વાત કરિ, નીરનીઝરણી નયણાં ઝરઈ,
પૂતના પયોધર પહિલી શોકી, શકટ-તૃણાત્રત દલિઉ દોષી. ૪૧

ધેનુક વછક બક હણિઉ, અસુર અધાસુર સોચ,
માહાગિરિ તોલિઉ ટિચાંગલી, ગોકલિ રાખ્યું તોચ. ૪૨

ભિષલિ બાંધિ બિ વૃક્ષ પાડિયા, પ્રસન પ્રલંબ કેશી પછાડ્યા,
નીરમાહિ થિઉ નંદ શરણિ લીધુ, બલતુ દવ બિ વાર પીધુ. ૪૩

વ્યાલ તણુઈ વિસિ ધારા રે, સંધ્યારચા સવિ ગોપ,
કાલીકલહુ કૃષ્ણ કરિઉ, ઈંદ્રમહોત્સવ લોપ. ૪૪

કેતલા કિષ્કિન્ધા ગુણ સંભારું, મોકલ્યા તે અભ્યાગ્ય અહારું,
રાંમ નિ કિષ્કિન્ધની કરતાં વાત, ગુણ સંભારતાં થયું પ્રભાત. ૪૫

નિર્દયા દુષ્ટ દાનવ દોષી, કિષ્કિન્ધ કુળજ સહિજ સંતોષી,
અકૂરનિ ઘરિ હરિ પધારયા, છપન કેડિ યાદવ વધારયા. ૩૩

મધુપરિ માધવ જઈ રહ્યા, ઉધવસું કીધુ આલોચ,
વેગિ તુલ્લે જાઉ ગોકલિ, ગોપી કરસિ શોક. ૩૪

ગોપીનિ માહરું સ્નાન કહ્યો, સઘલા દિન દસપાંચ રહજ્યો,
નંદ-ચસોદાનઈ કહ્યો સાંઈ, વાહલા ગોવાલીયા માહરિ પ્રાંણ પાંહિ. ૩૫

આલ્યા છિ સારથિ ઉધવ, માધવનઈ ઉપદેસિ,
સંધ્યા સમઈ ગોકલિ ગયા, નંદ મંદિરિ પરવેશ. ૩૬

યશોદા-નંદનિ પ્રણામ કીધા, આદરિ આશન-માન દીધાં,
રામ નિ કિષ્કિન્ધનિ પ્રણામ કરિયા, યશોદાનાં જલિ નેત્ર ભરિયા. ૩૭

ઉધવ તિહાં આરોગાવીયા, ભાવિ આદર કરી પ્રેમ,
કહિ યશોદા, કહીઈ મિલશઈ માધવ નઈ બલદેવ? ૩૮

ઉધવ માધવ ગિઉ રે વાહી, કહિ તું અચિત્યુ આવ્યોસ આંઈ?
સાંમલિ વલતા સંદેસા કાહાવ્યા, રામ નિ કિષ્કિન્ધ ગોકલિ નાવ્યા. ૩૯

કાંઈ કહુ ઉધવ વાતડી, રાતડી ણિઠા નંદ,
કુશલિ કંસ સંધારિઉ રે, યાદવકુલિ આનંદ. ૪૦

નંદ-ચશોદા વાત કરિ, નીરનીઝરણી નયણાં ઝરઈ,
પૂતના પયોધર પહિલી શોકી, શકટ-તૃણાન્નત દલિઉ દોષી. ૪૧

ધેનુક વછક બક હણિઉ, અસુર અધાસુર સોય,
માહાગિરિ તોલિઉ ટિયાંગલી, ગોકલિ રાખ્યું તોય. ૪૨

ભણલિ બાંધિ ણિ વૃક્ષ પાડિયા, પ્રસન પ્રલંબ કેશી પછાડ્યા,
નીરમાહિ થિઉ નંદ શરણિ લીધુ, બલતુ દવ ણિ વાર પીધુ. ૪૩

વ્યાલ તણઈ વિસિ ધારા રે, સંધ્યારયા સવિ ગોપ,
કાલીકલહુ કૃષ્ણ કરિઉ, ઈંદ્રમહોત્સવ લોપ. ૪૪

કેતલા કિષ્કિન્ધના ગુણ સંભારું, મોકલ્યા તે અભ્યાગ્ય અહ્મારું,
રામ નિ કિષ્કિન્ધની કરતાં વાત, ગુણ સંભારતાં થયું પ્રભાત. ૪૫

તે ગાઇ, ગોઝલ, તે આહીર, તેહ જ વૃંદાવન, યમનાં તીર,
આંદરણી રાતિ નઇ કહિ રે જાલી, સર્વ સૂનું એક કિણ્ણ ટાલી. ૫૬

ઉધવ, અમ્હો મંદલાગી રે, વયરાગી કહઇ નારિ,
તિણિ નરિહરિ ગ્યુ પરિહરી, કરી નિજ નેહ અપાર. ૬૦

નાંહનિ થકિ ઘણું નેહ કીધુ, જાતઇ અહ્વારડુ જીવ લીધુ,
થોડિ કાજિ ઘણી પ્રીતિ માંડી, વહિલુ એ વયરી ગ્યુ છાંડી. ૬૧

ઊરિ દ્વહવ્યા દુષદાયક, વાયક સુણુ રે સહીય,
વીસારિઇ વેદન ટલિ, સંભારિ સુખ નહીય. ૬૨

સંભારીઇ નહી એ સહી શત્ર, આસ સું કીજિએ જગમિત્ર,
હરિના ગુણ હઇઅઇ દહિ, વાહલો વીસારતાં વીસરઇ નહી. ૬૩

પૂતના આવી'તી પરુહણી, વિરુહણી કરઇ વિચાર,
નાંહનિ થકિ માસી ગ્રહી, એહનુ એહ રે આચાર. ૬૪

વિરુહણીનુ વયરી સદાઇ, ઇમ જોલિઉં છઇ વેદપુરાંણમાર્હિ,
સૂર્પનખા વિરૂપ કીધી આગઇ, આંપણિ ઉગરયા તે આશ્ચર્ય લાગિ. ૬૫

અવગુણ કાઢતાં અધક્ષણ વિહરુ ન પડિ રે લગાર,
ગદગદ કંઠિ જોલાઇ, નયણે નીર ત્રિધાર. ૬૬

સૂની તનિ થઇ સર્વ સખી, અંદ્રાઉલી જાણે ચિત્રાંમિ લિધી,
કિણ્ણસુ થઇ તે લીન નારી, ઉધવિ જાણિઉં સું ભગતિ અહ્વારી. ૬૭

ગુદમં, લતા, તૃણ, તરૂંઅર, હું હયો વૃંદાવનિ,
ગોપીના ચરણની રેણિકા અડઇ ઇમ જાણું મનિ. ૬૮

જાતિનઇ ભાતિનું કારણ નહી, ભર્યાડી સ્ત્રી ઉદવસિ રહી,
ભગતિ નથી કહિ એહ પાસિ, અચિરત દેખી ઉધવ વિમાસઇ. ૬૯

સર્વ નિરંતર શરણુ રે, નિરણુ તુલે નિજ નાથ,
ઇણ પરિ માધવ પ્રાંમસિઉ, ઉધવ કહિ જોડી હાથ. ૭૦

છઇ ઋદ્યકમલિ જમલિ મુરારી, અહ્વાતુહા અંતર લિઉ વિચારી,
વેદપુરાંણ જોઉ રે કથી, કિણ્ણ વિના રજ માત્ર નથી. ૭૧

તે ગાઇ, ગોકલ, તે આહીર, તેહ જ વૃંદાવન, યમનાં તીર,
આંદરણી રાતિ નઇ કહિ રે બાલી, સર્વ સૂનું એક કિણુ ટાલી. ૫૯

ઉધવ, અમ્હો મંદભાગી રે, વયરાગી કહઇ નારિ,
તિણિ નરિહરિ ગ્યુ પરિહરી, કરી નિજ નેહ અપાર. ૬૦

નાંહનિ થકિ ઘણું નેહ કીધુ, જાતઇ અહ્વાંરડું જીવ લીધુ,
એકિ કાજિ ઘણી પ્રીતિ માંડી, વહિલુ એ વયરી ગ્યુ છાંડી. ૬૧

ઉરિ દૂહવ્યા દુષદાયક, વાયક સુણુ રે સહીય,
વીસારિઇ વેદન ટલિ, સંભારિ સુખ નહીય. ૬૨

સંભારીઇ નહી એ સહી શત્ર, આસ સું કીજિએ જગમિત્ર,
હરિના ગુણ હઇઅઇ દહિ, વાહલો વીસારતાં વીસરઇ નહી. ૬૩

પૂતના આવી'તી પરુહણી, વિરુહણી કરઇ વિચાર,
નાંહનિ થકિ માસી ગ્રહી, એહનુ એહ રે આચાર. ૬૪

વિરુહણીનુ વયરી સદાઇ, ઇમ બોલિઉં છઇ વેદપુરાંણુમાહિ,
સૂર્પનખા વિરૂપકીધી આગઇ, આંપણિ ઉગરયા તે આશ્ચર્ય લાગિ. ૬૫

અવગુણ કાઢતાં અધક્ષણુ વિહરુ ન પડિ રે લગાર,
ગદગદ કંઠિ બોલાઇ, નયણે નીર ત્રિધાર. ૬૬

સૂની તનિ થઇ સર્વ સધી, અંદ્રાઉલી જાણે ચિત્રાંમિ લિધી,
કિણુસું થઇ તે લીન નારી, ઉધવિ જાણિઉં સું ભગતિ અહ્વારી. ૬૭

ગુદમં, લતા, તૃણ, તરૂંઅર, હું હયો વૃંદાવનિ,
ગોપીના ચરણની રેણિકા અડઇ ઇમ જાણું મનિ. ૬૮

જાતિનઇ ભાતિનું કારણુ નહી, ભરઆડી સ્ત્રી ઉદવસિ રહી,
ભગતિ નથી કહિ એહ પાસિ, અચિરત દેખી ઉધવ વિમાસઇ. ૬૯

સર્વ નિરંતર શરણુ રે, નિરણુ તુલે નિજ નાથ,
ઇણુ પરિ માધવ પ્રાંમસિઉ, ઉધવ કહિ જોડી હાથ. ૭૦

છઇ ઋદયકમલિ જમલિ મુરારી, અહ્મતુહા અંતર લિઉ વિચારી,
વેદપુરાંણુ જોઉ રે કથી, કિણુ વિના રજ માત્ર નથી. ૭૧

- ભોર ચમર ચરમોઈના હાર પરોતાં કાન્હે;
તે અહો બાંધતાં બહિરષિ, સરખા શોભતા માંન. ૮૪
- નાચતી ગોપી અહાં કિષ્ણુ ગાતાં, માદલ વંશ મહૂયરિ વાતા,
હરિની રમતિ તે હીંઈ આવિ, અહ્મનઈ વનબયરી રોઆવિ. ૮૫
- કાંહેનક સારથી થઈ ગયુ, રહિઉ રે મથુરાં જઈ,
ક્યારિ સંભારિ રે અહ્મનિ આવશઈ કહીઈ જઈ. ૮૬
- ગોવાલીયા પ્રતિ ઉધવ બોલઈ, કિષ્ણુનઈ નહી કેા તુહા તોલઈ,
એક દીહ ઉધવિ સીષ માગી, ગોપ-ગોપાંગના પાએ લાગી. ૮૭
- ચતુર્ભુજ આહિ રે નાથનિ ગોપી કહાવઈ સંદેશ;
શા અવગુણુ અહો કીધા રે, લીધા તુહો રે વિદેસ? ૮૮
- નાથ! અનેક નારી તહારિ, પ્રાંણુજીવન તું એક અહારિ,
ઉલંભા ઉધવ હાથિ કહાવિ, આંખડીઈ અતિ ઘણુ આંસૂ આવઈ. ૮૯
- અહ્મનઈ કીધુ ઇમ છેહ જે, તે તહો કિહાં હસિ છૂટિ?
સર્વ સૂનું કરિઉં, મન હરિઉં, હરિ હવિ ઇમ મ લૂટિ. ૯૦
- સુંદર મુખ મનોહર હસતું, વીસરી ગિઉં જે મન વસતું,
અહો અભાગિણી નારી ગોપી, તું ત્યજી ગ્યુ ઇમ લાજ લોપી. ૯૧
- અહા દુષણીનિ જોવાનિ, એક વાર આવુ રે દયાલ,
થોડામાહિ ઘણું જાણ્યો, કૃષ્ણ કઠિણુ, અહા કાલ. ૯૨
- વલતાં નહી આવીઈ ઇણુઈ ઠાંમિઈ નીમ શૂં લીધુ છિ કિષ્ણુ-રાંમિ,
એક દીહ આવયો, પછિ રહયો, ઉધવ કિષ્ણુનઈ ઇમ કહયો. ૯૩
- ધન ધન ઉધવજી! તહો માધવ મલસ્યુ રે આજ,
સાંઈ દેયો અહ્મારું વતું, ઇમ કહિ લોપી લાજ. ૯૪
- ચાલિઉ ઉધવ ગોપી રોઈ, વલી વલી કેાટિ વાલીનિ જોઈ,
હેલયાં જઈ હરિ જમલાં રહિયાં, સર્વ સમાચાર સંકેત કહિયા. ૯૫
- ચતુરભુજ ચારાઈ પૂરીઉ, પછઈ જઈ જુગંતિ વાસ,
કિષ્ણુ-ગોપી કુરષેત્રિ મિલ્યા, તિહાં મનિ પૂરી આસ. ૯૬

- ભોર ચમર ચરમોઈના હાર પરોતાં કાન્હે;
તે અહો બાંધતાં બહિરબિ, સરખા શોભતા માંન. ૮૪
- નાચતી ગોપી અહાં કિષ્ણુ ગાતાં, માદલ વંશ મહૂયરિ વાતા,
હરિની રમતિ તે હીઠ આવિ, અહનઠ વનબચરી રોઆવિ. ૮૫
- કાંહનક સારથી થઈ ગયુ, રહિઉ રે મથુરાં જઈ,
ક્યારિ સંભારિ રે અહનિ આવશઠ કહીઈ જઈ. ૮૬
- ગોવાલીયા પ્રતિ ઉધવ બોલઈ, કિષ્ણુનઈ નહી કેા તુહા તોલઈ,
એક દીહ ઉધવિ સીધ માગી, ગોપ-ગોપાંગના પાએ લાગી. ૮૭
- અતુલુજ આહિ રે નાથનિ ગોપી કહાવઈ સંદેશ;
શા અવગુણુ અહો કીધા રે, લીધા તુહો રે વિદેસ ? ૮૮
- નાથ ! અનેક નારી તહારિ, પ્રાણુજીવન તું એક અહારિ,
ઉલંભા ઉધવ હાથિ કહાવિ, આંખડીઈ અતિ ઘણુ આંસૂ આવઈ. ૮૯
- અહનઠ કીધુ ઇમ છેહ જે, તે તહો કિહાં હસિ છૂટિ ?
સર્વ સૂતું કરિઉં, મન હરિઉં, હરિ હવિ ઇમ મ લૂટિ. ૯૦
- સુંદર મુખ મનોહર હસતું, વીસરી ગિઉં જે મન વસતું,
અહો અભાગિણી નારી ગોપી, તું લજ ગ્યુ ઇમ લાજ લોપી. ૯૧
- અહા દુષણીનિ જોવાનિ, એક વાર આવુ રે દયાલ,
થોડામાહિ ઘણું જાણ્યો, કૃષ્ણ કઠિણુ, અહા કાલ. ૯૨
- વલતાં નહી આવીઈ ઇણુઈ ઠાંમિઈ નીમ શૂં લીધુ છિ કિષ્ણુ-રાંમિ,
એક દીહ આવયો, પછિ રહયો, ઉધવ કિષ્ણુનઈ ઇમ કહયો. ૯૩
- ધન ધન ઉધવજી ! તહો માધવ મલસ્યુ રે આંજ,
સાંઈ દેયો અહારું વતું, ઇમ કહિ લોપી લાજ. ૯૪
- ચાલિઉ ઉધવ ગોપી રોઈ, વલી વલી કેાટિ વાલીનિ જોઈ,
હેલયાં જઈ હરિ જમલાં રહિયાં, સર્વ સમાચાર સંકેત કહિયા. ૯૫
- અતુરભુજ ચારાઈ પૂરીઉ, પછઈ જઈ જુગતિ વાસ,
કિષ્ણુ-ગોપી કુરષેત્રિ મિલ્યા, તિહાં મનિ પૂરી આસ. ૯૬

[૨૦]

અજ્ઞાત કવિકૃત

મોહિની રાગુ

(વિક્રમનો સોળમો સૈકો)

- પૂરવ દક્ષિણુ અંતરિ, ચંપકનયરુ પ્રસિદ્ધુ,
સુલલિતુ લોકુ વિચક્ષણુ, નિવસઘ અતિહિ સમૃદ્ધુ. ૧
- તીણિ અઘઘ વણુભરડી, એક અપૂરવ નારિ,
નામિ સુણીજઘ મોહિણિ, અતિહિ ખરી સુવિચારિ. ૨
- તારુણિ મદિ અતિ માતીય, મયણુનિહાણુ નિહાલિ,
સગુણુ સલૂણિય સુણિજઘ, સહજિ સભાવિ છિનાલિ. ૩
- ચતુરિમ ચાલઘ ચમકતિ, કામ તણી રસવેલિ,
રૂપિ સયલુ જગુ મોહઘ, મોહણિ મોહણુવેલિ. ૪
- ભયંડિહિ ભુયણુ ભમાડઘ, ભાભરભોલી તોઘ,
નયણિ અમીસરુ વીંધઘ, છૂટઘ તરુણુ ન કોઘ. ૫
- મોહિણિનઘ મુહિ જીતઉ, પૂરઉ પૂનિમચંદુ,
દાડિમ હૂલૈ હોઠડે, અમિઉ ઝરઘ રસવિંદુ. ૬
- સરલ તરલ અતિ કોમલ, ગોરિય ચંપકવાનિ,
દંતિ વંધરાગરુ દીપઘ, અલ અલાપઘ કાનિ. ૭
- હિયડઘ હસમસ કરતા, પ્રકટ થિયા થણુ વેઉ,
સોવન કલસ કિ પૂરિયા, કામિ અમીરસુ લેઉ. ૮
- કઉલિએ લોકુ ગ્રહીજઘ, કહિયડિ લહકઘ વીણિ,
નાલિ મયણુરસ વાપિય, ઉરિએ થીવલિ તીણિ. ૯
- બાંધડી કૂંકુમવાનીય, કેલિ તણા હુઘ બાલ,
જોનિ રે નવ રંગ દીસઘ,....અતિહિ સુચંચુ. ૧૦

[૨૦]

અજ્ઞાત કવિકૃત

મોહિની કાગુ

(વિક્રમનો સોળમો સૈકો)

- પૂરવ દક્ષિણ અંતરિ, ચંપકનયરુ પ્રસિદ્ધ,
સુલલિતુ લોકુ વિચક્ષણુ, નિવસઘ અતિહિ સમૃદ્ધ. ૧
- તીણિ અઘઘ વણુબરડી, એક અપૂરવ નારિ,
નામિ સુણીજઘ મોહિણિ, અતિહિ ખરી સુવિચારિ. ૨
- તારુણિ મદિ અતિ માતીય, મયણુનિહાણુ નિહાલિ,
સગુણુ સલૂણિય સુણિજઘ, સહજિ સલાવિ છિનાલિ. ૩
- ચતુરિમ ચાલઘ ચમકતિ, કામ તણી રસવેલિ,
રૂપિ સચલુ જગુ મોહઘ, મોહણિ મોહણુવેલિ. ૪
- ભયડિહિ ભુયાણુ ભમાડઘ, ભાભરભોલી તોઘ,
નયણિ અમીસરુ વીંધઘ, છૂટઘ તરુણુ ન કોઘ. ૫
- મોહિણિનઘ મુહિ જીતઉ, પૂરઉ પૂનિમચંદુ,
દાડિમ હૂલૈ હોઠડે, અમિઉ ઝરઘ રસવિંદુ. ૬
- સરલ તરલ અતિ કોમલ, ગોરિય ચંપકવાનિ,
દંતિ વંધરાગરુ દીપઘ, ઝાલ ઝલાપઘ કાનિ. ૭
- હિયડઘ હસમસ કરતા, પ્રકટ થિયા થણુ વેઉ,
સોવન કલસ કિ પૂરિયા, કામિ અમીરસુ લેઉ. ૮
- કઉલિએ લોકુ ગ્રહીજઘ, કડિયડિ લહકઘ વીણિ,
નાભિ મયણુરસ વાપિય, ઉરિએ થીવલિ તીણિ. ૯
- ભાંધડી કૂંકુમવાનીય, કેલિ તણા હુઘ ષાભ,
જોનિ રે નવ રંગ દીસઘ,....અતિહિ સુચંશુ. ૧૦

- સહિય સમાણિય સવિ મિલી, કરઈ ભલી પરિ સાર,
વણ્ણરી પરવસિ ભઈ, વિરહિ વિણૂ ભરતાર. ૨૩
- પૂજલ પાગ તલાસઈ, ખીજલ વીજઈ વાઉ,
આપલ આપઈ સીસુ રે, પ્રીતિ તણઉ મનિ ભાઉ. ૨૪
- સાજિણિ સાકર સૂકડિ સરસઉ પાચઈ નીરુ,
વિરહાનલુ અતિ પરજલઈ, ભયઉ અચેતુ સરીરુ. ૨૫
- રંગિ સહી સહિયર રહી, હિયઈ રચઈ વિચારુ,
દેવ સંજોગિહિ મોહિણિ ભાગઉ મોહવિકારુ. ૨૬
- ઇસઉ વચનુ તવ વોલઈ, કામગહિદ્વિય નારિ,
છયલુ છરાલઉ છાવઉ, છઈ કેઈ નયર મઝારિ? ૨૭
- ચારઈ ચ્યહુ દિસિ ચાહિસ્યઉ, આણઉ વેગિહિ જારુ,
વિરહિ સરીરુ પ્રજલઈ, કાહું કરઉ ભરતારુ. ૨૮
- એકુ અણાવિઉ જારુ રે, મોહિણિ હિયઈ વિચારિ,
સાગણુ વીજલુ તીકમુ, ચાહડસ્યઉ થિયા ચારિ. ૨૯
- મોહિણિ રૂપુ નિહાલિય, ચ્યારઈ ચમક્યા વીર,
કરઈ અપાર વિમાસણુ, હિયઈ ધરઈ નવિ ધીર. ૩૦
- આપણુમાહિ વિરોધિયા, હિયઈ ધર રચઈ પ્રપંચુ,
વણ્ણરીય વિચક્ષણુ ઉલ્લસિયઉ તિહ સંચુ. ૩૧
- વણ્ણરી ઇમ વોલઈ, કીજઈ કાંઈ વિવાહુ,
પહરિ પહરિ તુમ્હિ....., મનિ મન ધરહુ વિષાહુ. ૩૨
- પહિલઈ પહરિ પદાવઈ, સાગણુ તા ગુણુજાણુ,
વીજઈ વીકમુ ઇમ કહઈ, કરઈ અનૈક વષાણુ. ૩૩
- ત્રીજઈ તીકમુ તંત્રઈ, જિમ સુખની વહુ જાતિ,
ચઉથઈ ચાહડ....., તિમઈ વિહાણી રાતિ. ૩૪
- ઇણિ પરિ....., ચઉરાસી પરવાંધિ,
કામ તણઈ મદિ માતિય, પાગ ચડાવઈ કંધિ. ૩૫

- સહિય સમાણિય સવિ મિલી, કરઈ ભલી પરિ સાર,
વણુભરી પરવસિ ભઈ, વિરહિ વિણૂ ભરતાર. ૨૩
- પૂજલ પાગ તલાસઈ, બીજલ વીજઈ વાઉ,
આપલ આપઈ સીસુ રે, પ્રીતિ તણઉ મનિ ભાઉ. ૨૪
- સાજિણિ સાકર સૂકડિ સરસઉ પાયઈ નીરુ,
વિરહાનલુ અતિ પરજલઈ, ભયઉ અચેતુ સરીરુ. ૨૫
- રંગિ સહી સહિયર રહી, હિયઈ રચઈ વિચારુ,
દેવ સંભોગિહિ મોહિણિ ભાગઉ મોહવિકારુ. ૨૬
- ઈસઉ વચનુ તવ વોલઈ, કામગહિદ્વિય નારિ,
છયલુ છરાલઉ છાવઉ, છઈ કેઈ નયર મઝારિ? ૨૭
- ચારઈ ચ્યહુ દિસિ ચાહિસ્યઉ, આણઉ વેગિહિ જારુ,
વિરહિ સરીરુ પ્રજલઈ, કાહું કરઉ ભરતારુ. ૨૮
- એકુ અણાવિઉ જારુ રે, મોહિણિ હિયઈ વિચારિ,
સાગણુ વીજલુ તીકમુ, ચાહડસ્યઉ થિયા ચારિ. ૨૯
- મોહિણિ રૂપુ નિહાલિય, ચ્યારઈ ચમક્યા વીર,
કરઈ અપાર વિમાસણુ, હિયઈ ધરઈ નવિ ધીર. ૩૦
- આપણુમાહિ વિરોધિયા, હિયઈ ધર રચઈ પ્રપંચુ,
વણિભરીય વિચક્ષણુ ઉલપિયઉ તિહ સંચુ. ૩૧
- વણિભરી ઇમ વોલઈ, કીજઈ કાંઈ વિવાહુ,
પહરિ પહરિ તુમિહ....., મનિ મન ધરહુ વિષાહુ. ૩૨
- પહિલઈ પહરિ પદાવઈ, સાગણુ તા ગુણુજાણુ,
વીજઈ વીકમુ ઇમ કહઈ, કરઈ અનૈક વષાણુ. ૩૩
- ત્રીજઈ તીકમુ તંત્રઈ, જિમ સુખની વહુ જાતિ,
ચઉથઈ ચાહડ....., તિમઈ વિહાણી રાતિ. ૩૪
- ઈણિ પરિ....., ચઉરાસી પરવંધિ,
કામ તણઈ મદિ માતિય, પાગ ચડાવઈ કંધિ. ૩૫

તથિય ગોત્રજ વોલિઉ, મોહિણિ મનિ કરિ બ્રાંતિ,	
અચારધં તરુણ વોલાવિય, વધસઉ તુમ્હિ એકંતિ.	૪૯
પ્રીતિ ભલી પરિ ભોજનુ, કરિવઉ એક હિ થાલિ,	
મધં તુઝ કારણિ કીધઉ, એ ઇસ્યઉ નાહુ નિહાલિ.	૫૦
મોહિણિ વોલુ સુણી કરી, કેપુ ગ્યઉ મનિ દ્વરિ,	
ભરહ અહુ વણિભરઉ, વીડઉ દેધ કપૂરિ.	૫૧
ઇસ્યઉ સુણી મૂરધુ રહાઉ, હરધુ હુયઉ અખ્ખારુ,	
મોહિણિનધં સુહ મોહિઉ, ગહગહિયઉ ભરતારુ.	૫૨
એકિહિ ચિત્તિહિ સાંભલધ, એ ઇસ્યઉ કાગુ રસાલુ,	
રંગિ તે રંજવધ કામિણી, નીપજધ છયલુ છિનાલુ.	૫૩

॥ મોહિણી કાવ્ય: સમાપ્ત: ॥ ૭ ॥

તથિય ગોત્રજ વોલિઉ, મોહિણિ મનિ કરિ બ્રાંતિ,	
ચ્યારધ તરુણ વોલાવિય, વધસઉ તુમ્હિ એકંતિ.	૪૯
પ્રીતિ ભલી પરિ ભોજનુ, કરિવઉ એક હિ થાલિ,	
મધ તુઝ કારણિ કીધઉ, એ ઇસ્યઉ નાહુ નિહાલિ.	૫૦
મોહિણિ વોલુ સુણી કરી, કોપુ ગ્યઉ મનિ ફરિ,	
બરહ ચહુ વણિબરઉ, વીડઉ દેધ કપૂરિ.	૫૧
ઇસ્યઉ સુણી મૂરધુ રહ્યઉ, હરધુ હુયઉ અપ્પારુ,	
મોહિણિનઇ સુહ મોહિઉ, ગહગહિયઉ ભરતારુ.	૫૨
એકિહિ ચિત્તિહિ સાંભલઇ, એ ઇસ્યઉ કાગુ રસાલુ,	
રંગિ તે રંજવઇ કામિણી, નીપજઇ છયલુ છિનાલુ.	૫૩

॥ મોહિણી કાવ્ય: સમાપ્ત: ॥ ૭ ॥

કાચી કુલી^૧ ન^૨ ઊગરઇ તુ નવરંગ
લોગવિ^૩ નવનવી રાતિ^૪ તુ. ૮

ચાંપા કુલી અતિ કૂંચલી^૫ તુ નવરંગ
પરિમલ પૂર^૬ અપાર તુ. ૯

ખાલઇ ચૌવનિ^૭ પ્રિય^૮ ગયુ તુ નવરંગ
તે^૯ કુળ હીઇ^{૧૦} ન માઇ તુ. ૧૦

પહિરણિ પીત^{૧૧} પટઉલડી^{૧૨} તુ નવરંગ
ઓઢણી^{૧૩} ચાદર^{૧૪} ચીર તુ. ૧૧

વિહરણિ^{૧૫} તુહારઉ વાલહુ તુ નવરંગ
નયણે ન સૂકઇ નીર તુ. ૧૨

ભરત^{૧૬} ભરાવિસ^{૧૭} કાંચલી^{૧૮} તુ નવરંગ
ગલઇ^{૧૯} એકાઉલિ^{૨૦} હાર તુ. ૧૩

સહજિ^{૨૧} સકોમલ ચાલતી^{૨૨} તુ
નવરંગ નેઉર રણુઅણુકાર^{૨૩} તુ. ૧૪

જિસી^{૨૪} રતૂફલ^{૨૫} પાંખડી તુ નવરંગ
આંખડી^{૨૬} સૂ કાજલરેહ^{૨૭} તુ. ૧૫

ખાલાપણુનઉર^{૨૮} નેહડઉ તુ નવરંગ
વાલિલ^{૨૯} કાંઇ ઉવિષિ^{૩૦} તુ. ૧૬

૧ કલી. ૨ નવિ. ૩ લોગવઇ. ૪ ભાતિ. ૫ કૂંચલી. ૬ ‘રહણુ ન ભઇ તુ’ એવા શબ્દ પંક્તિના ઉત્તરાર્ધમાં છે. ૭ ચૂવનિ. ૮ પ્રી. ૯ મનિ. ૧૦ હીયઇ. ૧૧ વીર. ૧૨ પટુલડી. ૧૩ પહિરણિ. ૧૪ બદર. ૧૫ આ પંક્તિ સ્વ. મોહનલાલ દલીયંદ દેસાઈની નકલમાં નથી. ૧૬ ભરય. ૧૭ ભરાભરિ. ૧૮ કાંચૂઉ. ૧૯ ગલિ. ૨૦ એકાવલિ. ૨૧ સહિજિ. ૨૨ વાલ તી. ૨૩ રમઅમકાર. ૨૪ જિસિ. ૨૫ ફૂપલ. ૨૬ આંખડી; શબ્દ પછીનો ‘સૂ’ સ્વ. દેસાઈની નકલમાં નથી. ૨૭ કાજલરેખ. ૨૮ ખાલાપણુનુ. ૨૯ વાલંલ. ૩૦ ઉવેખ.

કાચી કુલી^૧ ન^૨ ઊગરઇ તુ નવરંગ
લોગવિ^૩ નવનવી રાતિ^૪ તુ. ૮

ચાંપા કુલી અતિ કૂંચલી^૫ તુ નવરંગ
પરિમલ પૂર^૬ અપાર તુ. ૯

ખાલઇ યૌવનિ^૭ પ્રિય^૮ ગયુ તુ નવરંગ
તે^૯ દુખ હીઇ^{૧૦} ન માઇ તુ. ૧૦

પહિરણિ પીત^{૧૧} પટઉલડી^{૧૨} તુ નવરંગ
ઝોઢણી^{૧૩} ચાદર^{૧૪} ચીર તુ. ૧૧

વિહરણિ^{૧૫} તુલ્કારઉ વાલહુ તુ નવરંગ
નયણે ન સૂકઇ નીર તુ. ૧૨

ભરત^{૧૬} ભરાવિસ^{૧૭} કાંચલી^{૧૮} તુ નવરંગ
ગલઇ^{૧૯} એકાઉલિ^{૨૦} હાર તુ. ૧૩

સહજિ^{૨૧} સકોમલ ચાલતી^{૨૨} તુ
નવરંગ નેઉર રણુઅણુકાર^{૨૩} તુ. ૧૪

જિસી^{૨૪} રતૂફલ^{૨૫} પાંખડી તુ નવરંગ
આંખડી^{૨૬} સૂ કાજલરેહ^{૨૭} તુ. ૧૫

ખાલાપણુનઉર^{૨૮} નેહડઉ તુ નવરંગ
વાલિલ^{૨૯} કાંઇ ઉવિષિ^{૩૦} તુ. ૧૬

૧ કલી. ૨ નવિ. ૩ લોગવઇ. ૪ ભાતિ. ૫ કૂંચલી. ૬ ‘રહણુ ન. બઇ તુ’ એવા શબ્દ પંક્તિના ઉત્તરાર્ધમાં છે. ૭ યૂવનિ. ૮ પ્રી. ૯ મનિ. ૧૦ હીયઇ. ૧૧ વીર. ૧૨ પટુલડી. ૧૩ પહિરણિ. ૧૪ બદર. ૧૫ આ પંક્તિ સ્વ. મોહનલાલ દલીયંદ દેસાઈની નકલમાં નથી. ૧૬ ભરય. ૧૭ ભરાભરિ. ૧૮ કાંચૂઉ. ૧૯ ગલિ. ૨૦ એકાવલિ. ૨૧ સહિજિ. ૨૨ વાલ તી. ૨૩ રમઝમકાર. ૨૪ જિસિ. ૨૫ કૂપલ. ૨૬ આંખડી; શબ્દ પછીનો ‘સૂ’ સ્વ. દેસાઈની નકલમાં નથી. ૨૭ કાજલરેખ. ૨૮ ખાલાપણુનુ. ૨૯ વાલંલ. ૩૦ ઉવેખ.

- તરૂંચરિ^૧ બાંધિઉ^૨ હીંદોલડઉ^૩ તુ નવરંગ
 વૃંદાવનહુ^૪ મઝારિ તુ. ૨૬
- પાલવ^૫ મૂંકિ^૬ પટઉલડી^૭ તુ નવરંગ
 ઝીલિ^૮ સરોવરમાહિ તુ. ૨૭
- ગલધ^૯ ભીંજધ ગોરી કાંચઉ તુ નવરંગ
 અનધ એકાઉલિ હાર તુ. ૨૮
- સીંગી^{૧૦} જલિ ભરિ પાણિધ^{૧૧} તુ નવરંગ
 છાંટધ^{૧૨} બાલી વેસ તુ. ૨૯
- વૃંદાવનિ ગોરી મિલી^{૧૩} તુ નવરંગ^{૧૪}
 હીયડધ^{૧૫} હરષ ધરેવિ તુ. ૩૦

॥ ધતિ શૃંગારલાવેન કામીજનવિશ્રામતરંગ ગીત સંપૂર્ણ^{૧૬} ॥

૧ તરૂંચર. ૨ ડાલિ. ૩ હીંડોલુધ. ૪ પંકિતના ઉત્તરાર્ધમાં આ પ્રમાણે શબ્દો છે: 'ગિરિ કુંદર વનમાહિ.' ૫ પાલિ હિ. ૬ માહિ. ૭ પહુતલી. ૮ ઝીલધ. ૯ સ્વ. દેસાઈની નકલમાં આ પંકિતના શબ્દોનો ક્રમ આ પ્રમાણે છે: 'ભીંનુ ગોરી ગલિ કાંચૂઉ તુ ભં ભીંનુ નવસર હાર તુ.' તે પંકિત પછી સ્વ. દેસાઈની નકલમાં આ પંકિત વધારે મળે છે: 'ભીની કાજલરેખડી તુ ભં ભીંનુ કુસુમહ ભાર તુ.' ૧૦ સીંગી. ૧૧ પાણિ અ. ૧૨ પંકિતનો ઉત્તરાર્ધ આ પ્રમાણે છે: 'છાંટધ માહોમાહિ તુ.' ૧૩ રસધ. ૧૪ 'નવરંગ'ને બદલે 'ભમં' લખેલું છે. ૧૫ પંકિતનો ઉત્તરાર્ધ આ પ્રમાણે છે: 'સહુધ પાડીઉ મોહિ તુ.' ૧૬ સ્વ. દેસાઈની નકલની પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે: 'ધતિ નવરંગ સમાપ્ત.' તેમની નકલમાં આ કૃતિનું શીર્ષક 'નવરંગ' છે.

તરૂચરિ^૧ બાંધિઉ^૨ હીંદોલડઉ^૩ તુ નવરંગ
 વૃંદાવનહુ^૪ મઝારિ તુ. ૨૬

પાલવ^૫ મૂંકિ^૬ પટઉલડી^૭ તુ નવરંગ
 ઝીલિ^૮ સરોવરમાહિ તુ. ૨૭

ગલધ^૯ ભીંજધ ગોરી કાંચઉ તુ નવરંગ
 અનધ એકાઉલિ હાર તુ. ૨૮

સીંગી^{૧૦} જલિ ભરિ પાણિધ^{૧૧} તુ નવરંગ
 છાંટધ^{૧૨} બાલી વેસ તુ. ૨૯

વૃંદાવનિ ગોરી મિલી^{૧૩} તુ નવરંગ^{૧૪}
 હીયડધ^{૧૫} હરથ ધરેવિ તુ. ૩૦

॥ ઇતિ શૃંગારભાવેન કામીજનવિશ્રામતરંગ ગીતં સંપૂર્ણં ૧૬ ॥

૧ તરૂચર. ૨ ડાલિ. ૩ હીંડોલુધ. ૪ પંકિતના ઉત્તરાર્ધમાં આ પ્રમાણે શબ્દો છે: 'ગિરિ કુંદર વનમાહિ.' ૫ પાલિ હિ. ૬ માહિ. ૭ પહુતલી. ૮ ઝીલધ. ૯ સ્વ. દેસાઈની નકલમાં આ પંકિતના શબ્દોનો ક્રમ આ પ્રમાણે છે: 'ભીંતુ ગોરી ગલિ કાંચૂઉ તુ ભ૦ ભીંતુ નવસર હાર તુ.' તે પંકિત પછી સ્વ. દેસાઈની નકલમાં આ પંકિત વધારે મળે છે: 'ભીની કાજલરેખડી તુ ભ૦ ભીંતુ કુસુમહ ભાર તુ.' ૧૦ સીંગી. ૧૧ પાંણો અ. ૧૨ પંકિતનો ઉત્તરાર્ધ આ પ્રમાણે છે: 'છાંટધ માહોમાહિ તુ.' ૧૩ રસધ. ૧૪ 'નવરંગ' ને બદલે 'ભમ૦' લખેલું છે. ૧૫ પંકિતનો ઉત્તરાર્ધ આ પ્રમાણે છે: 'સહુધ પાડીઉ મોહિ તુ.' ૧૬ સ્વ. દેસાઈની નકલની પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે: 'ઇતિ નવરંગ સમાપ્ત.' તેમની નકલમાં આ કૃતિનું શીર્ષક 'નવરંગ' છે.

- દમણુ મરુઉં નંધ ખાખચી, ફલિ ભરિ તરુઅર આઁચા લચી,
મોર સુ સરસઉં સરસી ઢેલિ, વડંધ પલંદી નાગરવેલિ. ૧૦
- આંખણુ ઘોરિ અનંધ ઝીઝણી, વડિવાણુલિ ત્યાંહાં ઝૂંખી ઘણી,
પાકાં રાંધણુધ દીસંધ ઘણાં, કિરણુ પ્રગટંધ સૂરિજ તણાં. ૧૧
- સરભિ સમીરણુ વાયંધ વાઅ, પાડલ કૂલ ષિરંધ જલમાહિ,
તીરંધ તીરંધ સારંગ ફિરંધ, સરોવર પાણી ઇંહ કાંકરંધ. ૧૨
- આદિ અનોપમ ભણિ રેહયા, કરલંધ સારસ જલિ પંખીઆ,
પાણી ઉપરિ પદમિની તરંધ, રાજહંસ જલિ કીડા કરંધ. ૧૩
- કુલી આવંધ કાટા પ્રદેસ, સોલ અઢારી ચડતી વેસિ,
પંનરપિ શુભ પ્રકાસી કહંધ, એકિ ઝીલંધ એકિ પાલંધ રહંધ. ૧૪
- તેહનૂં રૂપ સિહિણૂં જાંધ, સોંધ ઝીલંધ તે પાંણીમાંહિ,
અધર ભરંધ યોવનમદ પૂરિ, રૂપંધ રથ રહાવંધ સૂર. ૧૫
- અંદવદની તે સિવિ સહિ લાલંધ, રમંધ રંગ રસિ અળલા ખાલિ,
તડકસ કંચૂ ઉર વરિ હાર, રેણિ રંગિ રીઝવંધ ભરતાર. ૧૬
- પદમિની કમલં કરંધ વિકાસ, નવયોવન સ્ત્રી કરંધ વિલાસ,
મિલીય સિવે ખાલી લહૂઅડી, પ્રીય વિણુ ન રહંધ એકંધ ઘડી. ૧૭
- કરંધ શ્રંગાર સાર ગલંધ હાર, ચરણે નેઅરના ઝમકાર,
ચિત્રાલંકિંધ તિ કુચ કઠોર, પડંતી રસીઆં ચિત્ત ચકોર. ૧૮
- મૃગનયણી કુંખરા રસિ ઝિરંધ, ડસણુ વંધરાગર ઉપમ કરંધ,
અંદ્રવદની અતિ કરંધ સુરંગ, પ્રતિ ભરતારનંધ આલંધ અંગ. ૧૯
- કણુંધઅર કાંખ જિસી કૂંઅલી, તસરી આટિ પેટિંધ વલી,
આછાં આંખર કૂંકૂં વાંનિ, ઝળકંધ ઝાલિ કેા સીસે કાંનિ. ૨૦
- તેહની ઉપમ કહીંધ કિસી, જાંણે સ્વર્ગાં તાણી અર્વાસી,
મેઘવની પહિરંધ કાંચલી, નિરખંધ નારિ તે પાછી વલી. ૨૧
- પિહિરણુ નવરંગ અનોપમ ચીર, ગોરી આંખાવંન સરીર,
તાપત કંચૂ કસણુ કસમસંધ, યુગમ પયોધર ભારિંધ લસંધ. ૨૨

- દમણુ મરુઉં નઈ બાબચી, ફલિ ભરિ તરુઅર આબ્યા લચી,
મોર સુ સરસઉં સરસી ઢેલિ, વડઈ પલંદી નાગરવેલિ. ૧૦
- આંબણુ બોરિ અનઈ ઝીઝણી, વડિવાણુલિ ત્યાંહાં ઝૂંબી ઘણી,
પાકાં રાંઘણુઈ દીસઈ ઘણાં, કિરણુ પ્રગટઈ સૂરિજ તણાં. ૧૧
- સરલિ સમીરણુ વાયઈ વાઅ, પાડલ કૂલ પિરઈ જલમાહિ,
તીરઈ તીરઈ સારંગ ફિરઈ, સરોવર પાણી ઇંહ કાંકરઈ. ૧૨
- આદિ અનોપમ ભણિ રેહયા, કરલઈ સારસ જલિ પંખીઆ,
પાણી ઉપરિ પદમિની તરઈ, રાજહંસ જલિ કીડા કરઈ. ૧૩
- કુલી આવઈ કાટા પ્રદેસ, સોલ અઢારી ચડતી વેસિ,
પંનરપિ ગુઝ પ્રકાસી કહઈ, એકિ ઝીલઈ એકિ પાલઈ રહઈ. ૧૪
- તેહનૂં રૂપ સિહિણૂં જાઈ, સોઈ ઝીલઈ તે પાંણીમાંહિ,
અધર ભરઈ યોવનમદ પૂરિ, રૂપઈ રથ રહાવઈ સૂર. ૧૫
- અંદવદની તે સિવિ સહિ લાલઈ, રમઈ રંગ રસિ અળલા બાલિ,
તડકસ કંચૂ ઉર વરિ હાર, રેણિ રંગિ રીઝવઈ ભરતાર. ૧૬
- પદમિની કમલ કરઈ વિકાસ, નવયોવન સ્ત્રી કરઈ વિલાસ,
મિલીય સિવે બાલી લહૂઅડી, પ્રીય વિણુ ન રહઈ એકઈ ઘડી. ૧૭
- કરઈ શ્રંગાર સાર ગલઈ હાર, ચરણે નેઅરના ઝમકાર,
ચિત્રાલંકિઈ તિ કુચ કઠોર, પડંતી રસીઆં ચિત્ત ચકોર. ૧૮
- મૃગનયણી કુંબરા રસિ ઝિરઈ, ડસણુ વઈરાગર ઉપમ કરઈ,
અંદ્રવદની અતિ કરઈ સુરંગ, પ્રતિ ભરતારનઈ આલઈ અંગ. ૧૯
- કણુઈઅર કાંબ જિસી કૂંઅલી, તસરી આટિ પેટિઈ વલી,
આછાં આંખર કૂંકૂં વાંનિ, ઝળકઈ ઝાલિ કેા સીસે કાંનિ. ૨૦
- તેહની ઉપમ કહીઈ કિસી, જાંણે સ્વર્ગ તાણી અર્વસી,
મેઘવની પહિરઈ કાંચલી, નિરપઈ નારિ તે પાછી વલી. ૨૧
- પિહિરણુ નવરંગ અનોપમ ચીર, ગોરી આંખાવંન સરીર,
તપત કંચૂ કસણુ કસમસઈ, યુગમ પયોધર ભારિઈ લસઈ. ૨૨

- સાંકલી સોમન [શ્વેત]^૧ પટુલી, હીચઈ સુંદરિ તે અતિ લલી,
અતિહિ સલક્ષણુ પ્રેમની પ્રીયા, પંથીભૂલા પંથી હુઆ. ૩૬
- વેણા ચંત્ર કરઈ આલિવિણિ, કરઈ ગાનિ તે સવિ સુરરમણી,
મૃદંગ સરમંડલ વાજંત, ભરહ ભાવ કરી રમઈ વસંત. ૩૭
- પદ્મિની હસ્તિની ચિત્રણિ નારી, લીલાવંતી રમઈ મુરારિ,
સોલ સહસ વનઈ મિલી આનંદ, રાશ ભાસિ ગાઈ ગોવ્યંદ. ૩૮
- મિલીઆનીલ ઘણું વાયઉ વાઉ, રતિપતિ પહુતુ વસંતરાઉ,
ચંદનવનિ ણિહિકઈ સિહિકાર, સોહઈ ભ્રમર તણા ઝમકાર. ૩૯
- કુરણી વેલ અનઈ મુચકંદ, પાડલ રસ પીઈ મુચકંદ,
કૌંઘલિ પંચમ શર આલવઈ, વસંત તણા ગણ કવીઆ કવઈ. ૪૦
- કેસૂ કસ (?) મેલયુ ઊલ્હાસ, પાંણી પાડલ કરઈ વિલાસ,
વિરહણી ચિત્ત ચમકુ થાઈ, અઢાર ભાર વહિસિ વણુરાય. ૪૧
- પદ્મિની કમલ કરઈ વિકાસ, નવયોવન સ્ત્રી કરઈ વિલાસ,
મિલિ સિવે છાવી લહૂઅડી, પ્રિય વિણુ ન રહઈ એકઈ ઘડી. ૪૨
- કવિ કહઈ રતિપતિ તણુ વિચાર, આંછાં અંખર પહિરણિ સાર,
ખાવનિચંદન સિર લાઈઈ, હીડોલાટ પાટ પુઢીઈ. ૪૩
- અની ઊંન્હાલઈ મં વિલસીઈ, નવયોવન ગલિ લાઈઈ,
મુધરુ વાઉ રાતિ ચાંદ્રિણી, કરઈ વિલાસ કરઈ પ્રિય તણી. ૪૪
- ચંપક વેલ તણી પાંષડી, પાંન અડાગર સોહઈ વાંકડી,
સોમન કેતકી ગંધ અપાર, કંઠઈ કંદલઈ કરણીના હાર. ૪૫
- સાંભલિ પુરુષ તણુ સિણુગાર, આંછાં અંખર પિહિરણિ સાર,
ખાહિ ખિહિરખા રૂડા લેઠ, ડાવા જિમણા પહિર્યા વેઠ. ૪૬
- ભઈરવ સાનળાક પિહિરણુઈ, દાડિમહૂલા તે ઊઠણુઈ,
ખંધાલગ પહિરઈ ખહૂમૂલિ, અંખોડે ચાંપાનાં ફૂલ. ૪૭

૧ ખૂટતો શબ્દ શ્વેત હોવા ભ્રેઈ એ એ સંભાવનાથી તે શબ્દ ઉમેર્યો છે.
જુઓ કડી ૩૩.

- સાંકલી સોમન [શ્વેત]^૧ પટલી, હીચઈ સુંદરિ તે અતિ લલી,
અતિહિ સલક્ષણ પ્રેમની પ્રીયા, પંથીભૂલા પંથી હુઆ. ૩૬
- વેણા યંત્ર કરઈ આલિવિણિ, કરઈ ગાનિ તે સવિ સુરરમણી,
મુંદંગ સરમંડલ વાજંત, ભરહ ભાવ કરી રમઈ વસંત. ૩૭
- પદ્મિની હસ્તિની ચિત્રણિ નારી, લીલાવંતી રમઈ મુરારિ,
સોલ સહસ વનઈ મિલી આનંદ, રાશ ભાસિ ગાઈ ગોવ્યંદ. ૩૮
- મિલીઆનીલ ઘણું વાયઉ વાઉ, રતિપતિ પહુતુ વસંતરાઉ,
ચંદનવનિ બિહિકઈ સિહિકાર, સોહઈ ભ્રમર તણા ઝમકાર. ૩૯
- કુરણી વેલ અનઈ મુચકંદ, પાડલ રસ પીઈ મુચકંદ,
કોઈલિ પંચમ શર આલવઈ, વસંત તણા ગણ કવીઆ કવઈ. ૪૦
- કેસૂ કસ (?) મેલયુ ઊલ્હાસ, પાંણી પાડલ કરઈ વિલાસ,
વિરહણી ચિત્ત ચમકુ થાઈ, અઢાર ભાર વહિસિ વણુરાય. ૪૧
- પદ્મિની કમલ કરઈ વિકાસ, નવયોવન સ્ત્રી કરઈ વિલાસ,
મિલિ સિવે છાવી લહૂઅડી, પ્રિય વિણુ ન રહઈ એકઈ ઘડી. ૪૨
- કવિ કહઈ રતિપતિ તણુ વિચાર, આંછાં અંખર પહિરણિ સાર,
બાવનિચંદન સિર લાઈઈ, હીડોલાટ પાટ પુઢીય. ૪૩
- અની ઊંડોલઈ મં વિલસીઈ, નવયોવન ગલિ લાઈઈ,
મુધરુ વાઉ રાતિ આંદ્રિણી, કરઈ વિલાસ કરઈ પ્રિય તણી. ૪૪
- અંપક વેલ તણી પાંષડી, પાંન અડાગર સોહઈ વાંકડી,
સોમન કેતકી ગંધ અપાર, કંઠઈ કંદલઈ કરણીના હાર. ૪૫
- સાંભલિ પુરુષ તણુ સિણુગાર, આછાં અંખર પિહિરણિ સાર,
બાહિ બિહિરધા રૂડા લેઢ, ડાવા જિમણા પહિર્યા વેઢ. ૪૬
- ભઈરવ સાનબાદ પિહિરણુઈ, દાડિમહૂલા તે ઊઢણુઈ,
બંધાલગ પહિરઈ બહૂમૂલિ, અંખોડે આંપાનાં ફૂલ. ૪૭

૧ ખૂટતો શબ્દ શ્વેત હોવો જોઈએ એ સંભાવનાથી તે શબ્દ ઉમેર્યો છે.
જુઓ કડી ૩૩.

દમણા દરીસણ તાહિરુ રે, હવ કંમ મિલીધ નાહા,
 માહા માસિ આલિ નીગમુ રે, મરુઉ મનિ કંમ વીસારિ રે. ૮
 જેણિ હમઅરૂ ટાઢૂ થાઇ, કંથ સંદેસા સાઈ મોકલિ રે,
 અંપલા તરુઅર કૂલીઆ રે, કૂલીઆ કમદા રે. ૯
 સાર કરેજે પ્રીઅડા માહમરી રે, વાંમ લોઅન અંગ ફરકીઉ રે,
 સાભલિ સપી મઝ ગૂઝ, મઝ વાલંલ આવ્યુ ઢૂકડુ રે. ૧૦
 કાંચૂઆ કસણ વિત્રૂટીઆ રે, આવ્યુ મૂ ભરતાર,
 હાર હમડા હૂતુ હરશીઉ રે, વાલંલ હમડૂ તાહિરુ રે. ૧૧
 હવિ મરુ....વા પી મેહેલિ, વેલિ અડિ જમે માંડવધે રે,
 કાગ્યણ રતિ વસંત મેલીય રે, હમડિ હરષ મનંમં નાંહ. ૧૨
 મંનોરથ સાઆ પરીઆ રે, અતેથી* ....ણી

સમાપત પદ

॥ ઇતિ કાગ્ય સમાપ્ત ॥ છ ॥ શ્રી રામાય નમઃ ।

શ્રી ગોવંદાય નમઃ ॥ શ્રી । છ ॥

દમણા દરીસણ તાહિરુ રે, હવ કંમ મિલીધ નાહા,
 માહા માસિ આલિ નીગમુ રે, મરુઉ મનિ કંમ વીસારિ રે. ૮
 જેણિ હમઅરૂ ટાહૂ થાઈ, કંથ સંદેસા સાઈ મોકલિ રે,
 અંપલા તરુઅર કૂલીઆ રે, કૂલીઆ કમદા રે. ૯
 સાર કરેજે પ્રીઅડા માહમરી રે, વાંમ લોઅન અંગ ફરકીઉ રે,
 સાલલિ સપી મઝ ગૂઝ, મઝ વાલંલ આવ્યુ હૂકડુ રે. ૧૦
 કાંચૂઆ કસણ વિતૂટીઆ રે, આવ્યુ મૂ ભરતાર,
 હાર હમડા હૂતુ હરશીઉ રે, વાલંલ હમડૂ તાહિરુ રે. ૧૧
 હવિ મરુ...વા પી મેહલિ, વેલિ અડિ જમે માંડવમે રે,
 ફાગુણુ રતિ વસંત મેલીય રે, હમડિ હરષ મનમાં નાહ. ૧૨
 મનેરથ સાઆ પરીઆ રે, અતેથી * ....ણી

સમાપત પદ

॥ ઇતિ કાગ્ય સમાપ્ત ॥ છ ॥ શ્રી રામાય નમઃ ।

શ્રી ગોવંદાય નમઃ ॥ શ્રી । છ ॥

દેવતત્વ ગુરુતત્વ એ, ધર્મનું ધણી તું હોઈ,
આગમસિદ્ધાંત જિહાં અછધ, જાણુઈ વિવેકવિચાર. શ્રીજિન. ૧૦

અહો સંવત પતર સત્યાસીઈ, આષાઠ શુદ્ધિ રવિવાર,
*..... શ્રીજિન. ૧૧

એહ ફાગ જે ગાઈસિઈ, તેહ ઘરિ મંગલ ચ્યાર,
શ્રીજિનશાસનિ ગાઈસિઈ લાલઈ સુખ અપાર. ૧૨

॥ ઇતિ ફાગ વાંહણુનું સમાપ્ત ॥ સૂરેતિ મંદિરે રધિરાજી લિખિત' ।
શુશ્રાવિકા વાણી પઠનાથ' ॥ શુભ' ભવતુ ॥

દેવતત્વ ગુરુતત્વ એ, ધમ્મનું ધણી તૂં હોઈ,
આગમસિદ્ધાંત જિહાં અછધ, જાણુઈ વિવેકવિચાર. શ્રીજિન. ૧૦

અહો સંવત પનર સત્યાસીઈ, આષાઠ શુદ્ધિ રવિવાર,
*..... શ્રીજિન. ૧૧

એહ કાગ જે ગાઈસિઈ, તેહ ઘરિ મંગલ ચ્યાર,
શ્રીજિનશાસનિ ગાઈસિઈ લાલઈ સુખ અપાર. ૧૨

॥ ઇતિ કાગ વાંકણુનું સમાપ્ત ॥ સૂરેતિ મંદિરે રષિરાજી લિખિત' ।
શુશ્રાવિકા વાણી પઠનાથ' ॥ શુભ' ભવતુ ॥

* મૂલ પ્રતમાંથી એક પંક્તિ પડી ગયેલી છે.

- માગશરીએ સજન મેલાવીધ, એહ સલણુઉ નાહ,
જાણીધંતીણુધ પાલવિઉ, બલતા દવ કેરુ દાહ. ૧૦
- હંસ જાણી મધ હેલવિઉ, સર બગલાનુ દીધ,
અંબ જાણી મધ સેવીઉ, ફલ ધંતૂરા દીધ. ૧૧
- પોસ મલધ સુ મનવંછિત હોધ, પલણુધ રાણી રાધમધ,
.....નેમિ ન મેલધ કોધ. * ૧૨
- કરંડી કીધઉ, મધ વહિઉ વારૂ વિસહર જાણિ,
દ્રિષ્ટિ વંચી મુઝ ડસી ગયુ, દેષત રાણોરાણિ. ૧૩
- માહ માસિ વાધ ટાઢડી, ગાઢડી લાગધ ભૂષ,
નેહ જ સાલધ હધઅડલધ, નેમિ ન જાણુધ દૂષ. ૧૪
- હરણી હેજધ પરિભમધ, પાપ લિધી સવિ વાર,
હરણુ હધધ કઠોરહુ, વરતે આંક મદાર (?). ૧૫
- ફળુણિ કાગ ન મું ગમધ, દમધ તિ મદન સરીર,
કામણુગારુ કંતહુ ગમધ તે સાથલ ધીર. ૧૬
- કરહુ સહિજિ કુળધીઉ, મુહ વાહિ કરીરિ,
ગલી દ્રાષ જુ પરિહરી, કંટકિ લાધ સરીરિ. ૧૭
- ચૈત્રિ ન ચેતધ કંતહુ, સવિ ફલી વણુરાધ,
પાડલ પરિમલ બહિકતુ, મૂરખ મેલી જાધ. ૧૮
- કહીએ ઇસ્વર ફૂડીઉ, ગંગ વહધ સિરિ કીધ,
તિહિ પાધ તું આગલુ, કર અધિકેરુ દાહ. ૧૯
- બારહ માસમાહિ મૂલિંગુ, જેઠ વડેરુ હોધ,
પલણુધ રાણી રાધમધ, નેમિ ન મેલધ કોધ. ૨૦
- કૃષ્ણ જાણુધ, સુણિ રાધમધ, મિલસિ તોરુ સ્વામિ,
અષ્ટભવંતર પ્રીતડી, સિદ્ધપુરિ હૂઉ ઠાણુ. ૨૧

- માગશરીએ સજન મેલાવીધ, એહ સદૂણઉ નાહ,
જાણીધીતીણધ પાલવિઉ, બલતા દવ કેરુ દાહ. ૧૦
- હંસ લાણી મધ હેલવિઉ, સર બગલાનુ દીધ,
અંબ લાણી મધ સેવીઉ, ફલ ધંતૂરા દીધ. ૧૧
- પોસ મલધ સુ મનવંછિત હોધ, પલણુધ રાણી રાધમધ,
.....નેમિ ન મેલધ કોધ. * ૧૨
- કરંડી કીધઉ, મધ વહિઉ વારૂ વિસહર જાણિ,
દ્રિષ્ટિ વંચી સુઝ ડસી ગયુ, દેષત રાણોરાણિ. ૧૩
- માહ માસિ વાધ ટાઢડી, ગાઢડી લાગધ ભૂષ,
નેહ જ સાલધ હધઅડલધ, નેમિ ન જાણધ દૂષ. ૧૪
- હરણી હેજધ પરિભમધ, પાપ લિધી સવિ વાર,
હરણુ હધધ કઠોરકુ, વરતે આંક મદાર (?). ૧૫
- ફેણુણિ કાગ ન સું ગમધ, દમધ તિ મદન સરીર,
કામણુગારુ કંતકુ ગમધ તે સાથલ ધીર. ૧૬
- કરહુ સહિજિ કુળધીઉ, મુહ વાહિ કરીરિ,
ગલી દ્રાષ જુ પરિહરી, કંટકિ લાધ સરીરિ. ૧૭
- ચૈત્રિ ન ચેતધ કંતકુ, સવિ ફલી વણુરાધ,
પાડલ પરિમલ બહિકતુ, મૂરખ મેલી જાધ. ૧૮
- કહીએ ધરિવર ફૂડીઉ, ગંગ વહધ સિરિ કીધ,
તિહિ પાધ તું આગલુ, કર અધિકેરુ દાહ. ૧૯
- બારહ માસમાહિ મૂલિશુ, જેઠ વડેરુ હોધ,
પલણુધ રાણી રાધમધ, નેમિ ન મેલધ કોધ. ૨૦
- કૃણુ લણુધ, સુણિ રાધમધ, મિલસિ તોરુ સ્વામિ,
અષ્ટભવંતર પ્રીતડી, સિદ્ધપુરિ હૂઉ ઠાણુ. ૨૧

* આ કડીનું ત્રીજું ચરણ મૂલ પ્રતિમાં નથી.

[૨૬]

જયવંતસૂરિકૃત

સ્થૂલિભદ્ર-કોશા પ્રેમવિલાસ ફાગ

(સં. ૧૬૧૪ આસપાસ)

ફાગની ઢાલ*

સરસતિ^૧ સામિનિ^૨ મનિ^૩ ધરી, સમરી પ્રેમવિલાસ,
થૂલિભદ્ર કોશ્યા^૪ ગાયસિઉ,^૫ જિમ મનિ^૬ પુહચઇ આસ. ૧

ઋતુ^૭ વસંત નવયૌવનિ^૮ યૌવનિ^૯ તરુણી વેશ,^{૧૦}

પાપી વિરહ સંતાપઇ^{૧૧} તાપઇ^{૧૨} પિઉ^{૧૩} પરદેશ.^{૧૪} ૨

કાવ્ય^{૧૫}

ઋતુ^{૧૬} વસંત વનિ આવ્યુ^{૧૭} ગહગહી,

પ્રેમકુંપલ^{૧૮} કુસુમાવલિ મહમહી,^{૧૯}

મલયા વાય^{૨૦} મનોહર વાઇ,^{૨૧}

પ્રિઉનઇ^{૨૨} ભડી મલઉ^{૨૩} ઇમ થાઇ. ૩

ચાલિ^{૨૪}

વનસપતી સવિ મોહરી^{૨૫} રે, પસરી મયણુની આણુ,

વિરહીનઇ^{૨૬} કહંઉ કહંઉ^{૨૭} કરઇ^{૨૮} કોયલિ^{૨૯} મૂંકઇ^{૩૦} બાણુ. ૪

* ‘ ફાગની ઢાલ ’ એ શબ્દો ખંભાતની પ્રતમાં નથી.

૧ સરસિતિ. ૨ માતા. ૩ મન. ૪ કોશા. ૫ ગાયસ્યુ. ૬ સવિ.
૭ રિતુ. ૮ નવજોવનિ. ૯ જોવનિ. ૧૦ વેસ. ૧૧ સંતાપએ.
૧૨ તાપએ. ૧૩ પીઉ. ૧૪ પરિદેસિ. ૧૫ ગ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં
‘ કૂહા ’ છે. ૧૬ રિતિ. ૧૭ ખંભાતની પ્રતમાં ‘ આવ્યુ વનિ ’ એ પ્રમાણે
શબ્દો છે. ૧૮ પરિમલઇ. ૧૯ મહિમહી. ૨૦ વાયુ. ૨૧ વાય.
૨૨ પીઉનઇ. ૨૩ મિલૂ. ૨૪ ફાગ. ૨૫ મુરી. ૨૬ વિરહીનિ.
૨૭ કુહુ કુહુ. ૨૮ કરી. ૨૯ કોઇલિ. ૩૦ મેહલઇ.

[૨૬]

જયવંતસૂરિકૃત

સ્થૂલિભદ્ર-કોશા પ્રેમવિલાસ ફાગ

(સં. ૧૬૧૪ આસપાસ)

ફાગની ઢાલ*

સરસતિ^૧ સામિનિ^૨ મનિ^૩ ધરી, સમરી પ્રેમવિલાસ,
થૂલિભદ્ર કોશ્યા^૪ ગાયસિઉ,^૫ જિમ મનિ^૬ પુહચ્છ આસ. ૧

ઋતુ^૭ વસંત નવયૌવનિ^૮ યૌવનિ^૯ તરુણી વેશ,^{૧૦}
પાપી વિરહ સંતાપઘ^{૧૧} તાપઘ^{૧૨} પિઉ^{૧૩} પરદેશ.^{૧૪} ૨

કાવ્ય^{૧૫}

ઋતુ^{૧૬} વસંત વનિ આવ્યુ^{૧૭} ગહગહી,
પ્રેમકુંપલ^{૧૮} કુસુમાવલિ મહમહી,^{૧૯}
મલયા વાય^{૨૦} મનોહર વાઘ,^{૨૧}
પ્રિઉનઘ^{૨૨} ભીડી મલઉ^{૨૩} ઇમ થાઈ. ૩

ચાલિ^{૨૪}

વનસપતી સવિ મોહરી^{૨૫} રે, પસરી મયાણુની આણુ,
વિરહીનઘ^{૨૬} કહંઉ કહંઉ^{૨૭} કરઘ^{૨૮} કોયલિ^{૨૯} મૂંકઘ^{૩૦} બાણુ. ૪

* ' ફાગની ઢાલ ' એ શબ્દો ખંભાતની પ્રતમાં નથી.

૧ સરસતિ. ૨ માતા. ૩ મન. ૪ કોશા. ૫ ગાયસ્યુ. ૬ સવિ.
૭ રિતુ. ૮ નવજેવનિ. ૯ જોવનિ. ૧૦ વેસ. ૧૧ સંતાપએ.
૧૨ તાપએ. ૧૩ પીઉ. ૧૪ પરિદેસિ. ૧૫ ગ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં
' કૂહા ' છે. ૧૬ રિતિ. ૧૭ ખંભાતની પ્રતમાં ' આવ્યુ વનિ ' એ પ્રમાણે
શબ્દો છે. ૧૮ પરિમલંઘ. ૧૯ મહિમહી. ૨૦ વાયુ. ૨૧ વાય.
૨૨ પીઉનઘ. ૨૩ મિલૂ. ૨૪ ફાગ. ૨૫ સુરી. ૨૬ વિરહીનિ.
૨૭ કુહુ કુહુ. ૨૮ કરી. ૨૯ કોયલિ. ૩૦ મેહલઘ.

આલિ^૧

રે સાજન^૨ જે તિય^૩ કરિઉ^૪ તે મિય^૫ કહિઉ^૬ રે નં જોય,
વધરીડા વેધ વિલાઈનય^૭ ઈમ કાં અલગુ^૮ થાય. ૧૦
વીજ પડઓ^{૧૧} તે ઉપરિ^{૧૨} જે કરી છાંડય^{૧૩} નેહ,
વિરહિય^{૧૪} બાહ્યાં માણસ સ્યું કરય વરસી મેહ. ૧૧

કાવ્ય^{૧૫}

પ્રિઉડય^{૧૬} સખિ^{૧૭} કામણ કીધું, પાપીય^{૧૮} ચિત ચોરી લીધું, ૧૬
લોકલાજ^{૨૦} તિજનય^{૨૧} માય, ૨૨ પ્રિઉ^{૨૩} કેડિય^{૨૪} ભમું ઇમ થાય. ૧૨

આલિ^{૨૬}

લીલા ગતિય^{૨૭} જે ચાલય, ૨૮ બોલય ૨૯ સુલલિત વાણિ,
નયન^{૩૦} સોભાગી પાતલો^{૩૧} મોહન લંક સુભણ. ૧૩
તે સાજન^{૩૨} કિમ વીસરય જસ ગુણ વસિયા^{૩૩} ચિતિ,
ઉંઘમાહિ^{૩૪} જુ^{૩૫} વીસરય^{૩૬} સુંહણમાહિ^{૩૭} દીસંતિ. ૩૮ ૧૪

કાવ્ય^{૩૯}

કડિન કંત કરિ આલિ જગાવય, ૪૦

ઘડી ઘડી મુઝ^{૪૧} સુહણય^{૪૨} આવય, ૪૩

જળ^{૪૪} જોઈ તળ^{૪૫} જાઈ નાસી, પાપીડા^{૪૬} મુઝ ઘાલિ મ ફાંસી. ૧૫

૧ ખંભાતની પ્રતમાં આ શબ્દ નથી. ૨ સજ્જન. ૩ તઈ જે. ૪ ક્યું. ૫ મઈ. ૬ કહું, ૭ લાઈનય. ૮ કા. ૯ અલગો. ૧૦ થાય. ૧૧ પડઓ. ૧૨ ઉપરિ. ૧૩ છાંડિ. ૧૪ વિરહય. ૧૫ પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં 'દૂહા' છે. ૧૬ પ્રીઉડિ. ૧૭ સખી. ૧૮ પાપિય. ૧૯ લીધું. ૨૦ લોકલજ. ૨૧ મેલ્હી તિ. ૨૨ માય. ૨૩ પ્રીઉ. ૨૪ કેડિ. ૨૫ થાય. ૨૬ કાગ. ૨૭ ગતિ. ૨૮ ચાલયે. ૨૯ બોલયે. ૩૦ નયણ. ૩૧ પાતલા. ૩૨ સજ્જન. ૩૩ વસીઆ. ૩૪ ઉંઘમાહિ. ૩૫ જઈ. ૩૬ વીસરિ. ૩૭ સુહણમાહિ. ૩૮ દેપંતિ. ૩૯ પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં 'દૂહા' છે. ૪૦ જગાવિ. ૪૧ આની પછી ખંભાતની પ્રતમાં 'મુઝ' શબ્દ આપેલો છે. ૪૨ સુહણિ. ૪૩ આવિ. ૪૪ જવ. ૪૫ તવ. ૪૬ પાપીઆ.

ચાલિ^૧

રે સાજન^૨ જે તિઇ^૩ કરિઉં^૪ તે મિઇ^૫ કહિઉં^૬ રે નં જાઇ,
વધરીડા વેધ વિલાઇનઇ^૭ ઇમ કાં અલગુ^૮ થાય. ૧૦
વીજ પડઓ^{૧૧} તે ઊપરિ^{૧૨} જે કરી છાંડઇ^{૧૩} નેહ,
વિરહિઇ^{૧૪} બાલ્યાં માણસ સ્યું કરઇ વરસી મેહ. ૧૧

કાવ્ય^{૧૫}

પ્રિહિડઇ^{૧૬} સખિ^{૧૭} કામણ કીધું, પાપીઇ^{૧૮} ચિત ચોરી લીધું, ૧૯
લોકલાજ^{૨૦} તિજનઇ^{૨૧} માય, ૨૨ પ્રિહિ^{૨૩} કેડિઇ^{૨૪} ભસું ઇમ થાય. ૧૨

ચાલિ^{૨૬}

લીલા ગતિઇ^{૨૭} જે ચાલઇ, ૨૮ ખોલઇ ૨૯ સુલલિત વાણિ,
નયન^{૩૦} સોલાગી પાતલો^{૩૧} મોહન લંક સુજાણ. ૧૩
તે સાજન^{૩૨} કિમ વીસરઇ જસ ગુણ વસિયા^{૩૩} ચિતિ,
ઊંઘમાહિ^{૩૪} જુ^{૩૫} વીસરઇ^{૩૬} સુંહણામાહિ^{૩૭} દીસંતિ. ૩૮ ૧૪

કાવ્ય^{૩૯}

કઠિન કંત કરિ ચાલિ જગાવઇ, ૪૦
ઘડી ઘડી મુઝ^{૪૧} સુહણુઇ^{૪૨} આવઇ, ૪૩
જળ^{૪૪} જોગી તળ^{૪૫} જાઇ નાસી, પાપીડા^{૪૬} મુઝ ઘાલિ મ ફાંસી. ૧૫

૧ ખંભાતની પ્રતમાં આ શબ્દ નથી. ૨ સજ્જન. ૩ તઈ જે. ૪ ક્યું. ૫ મઈ. ૬ કહું, ૭ લાઈનઈ. ૮ કા. ૯ અલગો. ૧૦ થાય. ૧૧ પડઓ. ૧૨ ઉપરિ. ૧૩ છાંડિ. ૧૪ વિરહઈ. ૧૫ પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં 'દૂહા' છે. ૧૬ પ્રીહિડિ. ૧૭ સખી. ૧૮ પાપિઈ. ૧૯ લીધું. ૨૦ લોકલજ્જ. ૨૧ મેલહી તિ. ૨૨ માઈ. ૨૩ પ્રીહિ. ૨૪ કેડિ. ૨૫ થાઈ. ૨૬ કાગ. ૨૭ ગતિ. ૨૮ ચાલએ. ૨૯ ખોલએ. ૩૦ નયણ. ૩૧ પાતલા. ૩૨ સજ્જન. ૩૩ વસીઆ. ૩૪ ઊંઘમાહિ. ૩૫ જઈ. ૩૬ વીસરિ. ૩૭ સુહણુમાહિ. ૩૮ દેવંતિ. ૩૯ પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં 'દૂહા' છે. ૪૦ જગાવિ. ૪૧ આની પછી ખંભાતની પ્રતમાં 'મુઝ' શબ્દ આપેલો છે. ૪૨ સુહણિ. ૪૩ આવિ. ૪૪ જવ. ૪૫ તવ. ૪૬ પાપીઆ.

ચાલિ^૧

સપિ^૨ મુઝ ન ગમઇ અંદન, અંદ ન કરઇ^૩ રે^૪ સંતોસ,
કેલિ મં વીજસ^૫ હી સહી,^૬ સહી ન સમઇ^૭ અમ^૮ દોસ. ૨૨

જોણિ^૯ કીધું^{૧૦} મુઝ^{૧૧} કામણુ તે મુઝ^{૧૨} મેલિ ન આજ,
આરતિ^{૧૩} હુઇ^{૧૪} બિતાવલી, જુ^{૧૫} મુઝ જીવિઇ^{૧૬} કાજ. ૨૩

કાવ્ય^{૧૭}

મેસંત દેષી મોરું મન ગહખરઇ,
પાપિણી કોઇલડી^{૧૮} કોહઉં કોહઉં^{૧૯} કરઇ,
તોહનઇ^{૨૦} સખી^{૨૧} લવતી^{૨૨} વારઉં,^{૨૩}
વિરહિઇ^{૨૪} માહરાનઇ^{૨૫} મ મારઉં.^{૨૬} ૨૪

ચાલિ^{૨૭}

પરદેશીસ્યું પ્રીતડી હઇડા^{૨૮} મંડઇ^{૨૯} કાય,^{૩૦}
વધરિડઓ^{૩૧} વેધ^{૩૨} પુણીનઇ^{૩૩} વેધ વિલાઇ જાઇ. ૨૫

આજ ઘાલી ગલિ બાંહડી^{૩૪}

પરમઇ^{૩૫} પિયારઇ^{૩૬} દેશિ,^{૩૭}

જિમ^{૩૮} રાંનિ રૂંધ જ એકલાં^{૩૯}

હઇડા^{૪૦} કિસ્યું રે કરેશિ.^{૪૧} ૨૬

૧ ફાગ. ૨ સપિ. ૩ કરિ. ૪ આ શબ્દ ખંભાતની પ્રતમાં નથી.
૫ મં વીજસિ. ૬ હે સહી. ૭ ગમઇ. ૮ ઇમ. ૯ જોણઇ. ૧૦ કીધૂ.
૧૧ આ શબ્દ ખંભાતની પ્રતમાં નથી. ૧૨ મઝ. ૧૩ આરત્યા. ૧૪ આ
શબ્દ પછી ખંભાતની પ્રતમાં 'રે' મળે છે. ૧૫ જો. ૧૬ જીવઇ. ૧૭ પ્રા.
વિ. મંની પ્રતમાં 'દૂહા' છે. ૧૮ કોઇલ. ૧૯ કહુ. ૨૦ એહનઇ.
૨૧ સખી. ૨૨ લવંતી. ૨૩ વારઇ. ૨૪ વિરહ. ૨૫ માર્યાનઇ.
૨૬ મારઇ. ૨૭ ફાગ. ૨૮ હિયડલા. ૨૯ મંડી. ૩૦ કાઇ. ૩૧ વધ-
રીડા. ૩૨ વધર. ૩૩ પૂણીનઇ. ૩૪ બાહડી. ૩૫ પરિમ. ૩૬ પીયારિ.
૩૭ દેસિ. ૩૮ ખંભાતની પ્રતમાં 'રાંનિ રૂંધ જિમ' એ ક્રમમાં શબ્દો છે.
૩૯ એકલું. ૪૦ હઇડલા. ૪૧ કરેસિ.

ચાલિ^૧

સખિ^૨ મુઝ ન ગમઇ અંદન, અંદ ન કરઇ^૩ રે^૪ સંતોસ,
કેલિ મંવીઝસ^૫ હી સહી,^૬ સહી ન સમઇ^૭ અમ^૮ દોસ. ૨૨

જોણિ^૯ કીધું^{૧૦} મુઝ^{૧૧} કામણુ તે મુઝ^{૧૨} મેલિ ન આજ,
આરતિ^{૧૩} હુઇ^{૧૪} ઊતાવલી, જુ^{૧૫} મુઝ જીવિઇ^{૧૬} કાજ. ૨૩

કાવ્ય^{૧૭}

વેસંત દેષી મોરું મન ગહબરઇ,
પાપિણી કોઇલડી^{૧૮} કોહઉં કોહઉં^{૧૯} કરઇ,
તેહનઇ^{૨૦} સખી^{૨૧} લવતી^{૨૨} વારઉં,^{૨૩}
વિરહિઇ^{૨૪} માહરાનઇ^{૨૫} મ મારઉં.^{૨૬} ૨૪

ચાલિ^{૨૭}

પરદેશીસ્યું પ્રીતડી હઇડા^{૨૮} મંડઇ^{૨૯} કાય,^{૩૦}
વધરિડઓ^{૩૧} વેધ^{૩૨} પુંણીનઇ^{૩૩} વેધ વિલાઇ જાઇ. ૨૫

આજ ઘાલી ગલિ બાંહડી^{૩૪}

પરમઇ^{૩૫} પિયારઇ^{૩૬} દેશિ,^{૩૭}

જિમ^{૩૮} રાંનિ રૂંપ જ એકલાં^{૩૯}

હઇડા^{૪૦} કિસ્યું રે કરેશિ.^{૪૧} ૨૬

૧ ફાગ. ૨ સપિ. ૩ કરિ. ૪ આ શબ્દ ખંભાતની પ્રતમાં નથી.
૫ મંવીજસિ. ૬ હે સહી. ૭ ગમઇ. ૮ ઇમ. ૯ જોણઇ. ૧૦ કીધું.
૧૧ આ શબ્દ ખંભાતની પ્રતમાં નથી. ૧૨ મઝ. ૧૩ આરત્યા. ૧૪ આ
શબ્દ પછી ખંભાતની પ્રતમાં 'રે' મળે છે. ૧૫ જો. ૧૬ જીવઇ. ૧૭ પ્રા.
વિ. મંની પ્રતમાં 'દૂહા' છે. ૧૮ કોઇલ. ૧૯ કહુ. ૨૦ એહનઇ.
૨૧ સખી. ૨૨ લવંતી. ૨૩ વારઇ. ૨૪ વિરહ. ૨૫ માર્યાનઇ.
૨૬ મારઇ. ૨૭ ફાગ. ૨૮ હિયડલા. ૨૯ મંડી. ૩૦ કાઇ. ૩૧ વધ-
રીડા. ૩૨ વધર. ૩૩ પૂણીનઇ. ૩૪ બાહડી. ૩૫ પરિમ. ૩૬ પીયારિ.
૩૭ દેસિ. ૩૮ ખંભાતની પ્રતમાં 'રાંનિ રૂંપ જિમ' એ ક્રમમાં શબ્દો છે.
૩૯ એકલું. ૪૦ હઇડલા. ૪૧ કરેસિ.

[૨૬] જયવંતસૂરિકૃત સ્થૂલિલદ્ર-કેશા પ્રેમવિલાસ કાગ ૧૨૩

હું સિં ન સરજી કૂલડાં, લેતી આલિંગન^૧ જાણ,
મુહિ^૨ સુરંગ^૩ જ શોભતાં,^૪ હું સિંધ^૫ ન સરજી પાન. ૩૨

[કાવ્ય]^૬

દેહ પંડુર^૭ લઈ વિયોગિઈ,^૮
વધદ^{૧૦} કહઈ એહનઈ^{૧૧} પિંડરોગ,^{૧૨}
તુઝ વિયોગિ જે વેદન મઈ^{૧૩} સહી,
સજનીયા^{૧૪} તે કુણ સકઈ કહી. ૩૩

ચાલિ^{૧૫}

સજન^{૧૬} હવા રે^{૧૭} દેસાહરિ^{૧૮} સંદેસે^{૧૯} વ્યવહાર,^{૨૦}
આહાર^{૨૧} જુહાર^{૨૨} હૃ^{૨૩} મન તણો,
કાગલ^{૨૪} બાંધિઉ^{૨૫} બારિ.^{૨૬} ૩૪

વિરહ^{૨૭} એ તાં મિલવા તણો,
કિમ જીવીઈ^{૨૮} રે^{૨૯} સંદેસિ,^{૩૦}
ડીલ ઉપરિ દુષ આંગમી વાહલા^{૩૧} તુજનઈ^{૩૨} મિલેસિ. ૩૫

દહા

કેસૂડાં પંથિ પાલવે,^{૩૩} સૂડા દિઉ^{૩૪} તુઝ લાપ,
એક વાર મુઝ મેલિ ન સજન પસારી પાંપ. ૩૬

૧ આલિંગણ. ૨ વદનિ. ૩ સરંગી. ૪ શોભતી. ૫ સિં.
૬ ખંભાતની પ્રતમાં આ શબ્દો નથી; પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં 'દૂહા' છે.
૭ પાંડર. ૮ થઈ. ૯ વિયોગિ. ૧૦. વૈદ. ૧૧ એહનિ. ૧૨ પંડરોગઈ.
૧૩ મિં. ૧૪ સજનીઆ; આ શબ્દ પછી ખંભાતની પ્રતમાં નીચેના શબ્દ
મળે છે: 'તું તે કહસિ સહી'. ૧૫ કાગ. ૧૬ સઘનીયાં. ૧૭ 'હવા રે'
આ શબ્દો ખંભાતની પ્રતમાં નથી. ૧૮ દેસાવરી. ૧૯ સંદેસિ.
૨૦ વિવહાર. ૨૧ આહર. ૨૨ જહર. ૨૩ 'હ' ખંભાતની પ્રતમાં
નથી. ૨૪ કાગલિ. ૨૫ બાંધી. ૨૬ હારિ. ૨૭ 'વિરહ એ તાં મિલવા
તણો' એ શબ્દોને સ્થાને ખંભાતની પ્રતમાં નીચેના શબ્દ છે: 'હૈયકુ રે
મિલવા આલજવું.' ૨૮ જીવિઈ. ૨૯ 'રે' ખંભાતની પ્રતમાં નથી.
૩૦ સંવેસિ. ૩૧ વાહલા. ૩૨ તુઝનઈ. ૩૩ પાલવ્યાં. ૩૪ ઘા.

[૨૬] જયવંતસૂરિકૃત સ્થૂલિલદ્ર-દેશા પ્રેમવિલાસ ઢાગ ૧૨૩

હું સિં ન સરળ કૂલડાં, લેતી આલિંગન^૧ બાણ,
મુહિ^૨ સુરંગ^૩ જ શોભતાં,^૪ હું સિંધ^૫ ન સરળ પાન. ૨૨

[કાવ્ય]^૬

દેહ પંડુર^૭ લઈ વિયોગિય,^૮
વધિ^{૧૦} કહઈ એહનઈ^{૧૧} પિંડરોગ,^{૧૨}
તુઝ વિયોગિ જે વેદન મઈ^{૧૩} સહી,
સજનીયા^{૧૪} તે કુણ સકઈ કહી. ૩૩

આલિ^{૧૫}

સજન^{૧૬} હવા રે^{૧૭} દેસાઉરિ^{૧૮} સંદેસે^{૧૯} વ્યવહાર,^{૨૦}
આહાર^{૨૧} બુહાર^{૨૨} હર^{૨૩} મન તણે,
કાગલ^{૨૪} બાંધિઉર^{૨૫} બારિ.^{૨૬} ૩૪

વિરહ^{૨૭} એ તાં મિલવા તણે,
કિમ જીવીઈ^{૨૮} રે^{૨૯} સંદેસિ,^{૩૦}
ડીલ ઉપરિ દુષ આંગમી વાહલા^{૩૧} તુજનઈ^{૩૨} મિલેસિ. ૩૫

દહા

કેસૂડાં પંથિ પાલવે,^{૩૩} સૂડા દિઉ^{૩૪} તુઝ લાષ,
એક વાર મુઝ મેલિ ન સજન પસારી પાંધ. ૩૬

૧ આલિંગણુ. ૨ વદનિ. ૩ સરંગી. ૪ શોભતી. ૫ સિં.
૬ ખંભાતની પ્રતમાં આ શબ્દો નથી; પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં 'દૂહા' છે.
૭ પાંડર. ૮ થઈ. ૯ વિયોગિ. ૧૦. વૈદ. ૧૧ એહનિ. ૧૨ પંડરોગઈ.
૧૩ મિં. ૧૪ સજનીયા; આ શબ્દ પછી ખંભાતની પ્રતમાં નીચેના શબ્દ
મળે છે: 'તું તે કહસિ સહી'. ૧૫ ઢાગ. ૧૬ સઘનીયાં. ૧૭ 'હવા રે'
આ શબ્દો ખંભાતની પ્રતમાં નથી. ૧૮ દેસાવરી. ૧૯ સંદેસિ.
૨૦ વિવહાર. ૨૧ આહર. ૨૨ બહર. ૨૩ 'હ' ખંભાતની પ્રતમાં
નથી. ૨૪ કાગલિ. ૨૫ બાંધી. ૨૬ હારિ. ૨૭ 'વિરહ એ તાં મિલવા
તણે' એ શબ્દોને સ્થાને ખંભાતની પ્રતમાં નીચેના શબ્દ છે: 'હૈયકુ રે
મિલવા આલજવું.' ૨૮ જીવિઈ. ૨૯ 'રે' ખંભાતની પ્રતમાં નથી.
૩૦ સંવેસિ. ૩૧ વાહલા. ૩૨ તુજનઈ. ૩૩ પાલવ્યાં. ૩૪ ઘા.

[૨૬] જયવંતસૂરિન સૂરિલક્ષ્મી-કોશા પ્રેમવિલાસ કાગ ૧૨૫

થૂલિભદ્ર કોશ્યા^૧ કેરહો^૨ ગાથુ પ્રેમવિલાસ,
કાગ ગાથ^૩ સવિ ગોરડી જળ^૪ આનંદ મધુમાસ. ૪૪

દિન દિન સજન મેલાવહો^૫ એ ગાથાં^૬ સુખ^૭ હોય,
જયવંતસૂરિ વર વાણી રે^૮ સવે^૯ સોહામણી હોય. ૪૫

॥ ઇતિ શ્રીપ્રેમવિલાસ સ્તુત્તમાનં કાગઃ સંપૂર્ણેતિ ભદ્રં ।
શ્રીરસ્તુ લેખકપાદકથોઃ^{૧૦} ॥ છ ॥

૧ કોશા. ૨ કેરહુ. ૩ પેલિ. ૪ જવ. ૫ મેલાવહુ. ૬ ગાતાં.
૭ સુખ. ૮ 'રે' શબ્દ ખંભાતની પ્રતમાં મળતો નથી. ૯ સવિ.
૧૦ ખંભાતની પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે પુષ્પિકા છે :
॥ ઇતિ થૂલિભદ્ર-કોશા પ્રેમવિ[લા]સઃ । કાગળ્યધેન ॥

[૨૬] જયવંતસૂરિનિરુત ન્યુદિલદ્ર-કોશા પ્રેમવિલાસ કાગ ૧૨૫

થૂલિભદ્ર કોશ્યા^૧ કેરહો^૨ ગાયુ પ્રેમવિલાસ,
કાગ ગાઈ^૩ સવિ ગોરહી જળ^૪ આવડું મધુમાસ. ૪૪

દિન દિન સજન મેલાવહો^૫ એ ગણુતાં^૬ સુખ^૭ હોઈ,
જયવંતસૂરિ વર વાણી રે^૮ સવે^૯ સોહામણી હોઈ. ૪૫

॥ ઇતિ શ્રીપ્રેમવિલાસ નરુત્તમાનં કાગઃ સંપૂર્ણેતિ ભદ્રં ।
શ્રીરત્નુ લેખકપાદકથોઃ^{૧૦} ॥ છ ॥

૧ કોશા. ૨ કેરહુ. ૩ પેલિ. ૪ જવ. ૫ મેલાવડુ. ૬ ગાતાં.
૭ સુખ. ૮ 'રે' શબ્દ ખંભાતની પ્રતમાં મળતો નથી. ૯ સવિ.
૧૦ ખંભાતની પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે પુષ્પિકા છે :
॥ ઇતિ થૂલિભદ્ર-કોશા પ્રેમવિલાસઃ । કાગળધેન ॥

કાવ્ય

- સુશુભિ સંઘ સુભાણુહ નાણુહ એ વિતપત્ર,
પાટિયં થાપઉ મન રુલી, સવિ કહયં એ ધન ધન. ૧૦
- ઉદયકરણ આણુંદય વંદય ગુરુના પાય,
અહમદનયરયં ઇણિ પરિ ઉચ્છવ હરણ ન માય. ૧૧
- તાલ દમામા વાજય, વાજય તિવલનિનાદ,
રણુતૂર નફેરી ભેરીય સંખ સુહામણુઉ સાદ. ૧૨
- ધૂધર વાજય ધમધમ માદલ દોંદોંકાર,
પંચશબદ ધરિ વા[જ]ય, ગાજય ગયણ અપાર. ૧૩

અઢેઉ

- ઇણિ પરિ ઉચ્છવકાર, વિત વાવરિઉ અપાર,
પાટિ યઇસારીયા એ, ઉચ્છવ કારીયા એ. ૧૪
- માણિક મોતી સાર, રૂપ ચોવનભંડાર,
પરિગ્રહ પરિહરી એ, ક્રિયા અતિ આવરી એ. ૧૫

કાવ્ય

- આદરી ક્રિયા જિણિ અતિ ઘણિ મયં સુણી દેસવિદેસિ,
પંચ મહાવ્રત પાલયં ટાલયં સયલ કિલેસ. ૧૬
- ષટ્તવિધ જીવહ રાષય, દાષય જિનવરવાણિ,
સાત ભય નિવારીય, વારીય મદ અઠ જાણિ. ૧૭
- નવવિધ સીલ સદા ધરય, કરય ચતિ દસવિધિ ધર્મ,
એકાદસ પ્રતિમા કહયં, લહયં તે સૂત્રહ મર્મ. ૧૮
- ભિષૂપ્રતિમા ખાર એ, સારએ આપણુઉ કાજ,
તેર કાઠીયા નિવારીય, કારીય ધર્મહ કાજ. ૧૯

અઢેઉ

- ગુણ છત્રીસ સંપન, ધર્મભૂરતિસૂરિ ધન,
વંદું ઉલટ કરી એ, વિધિસૂં આણુસરીએ. ૨૦

કાગ

- સુણુઉ સંઘ સુખણુહ નાણુહ એ વિતપન્ન,
પાટઈ થાપઉ મન રુલી, સવિ કહઈ એ ધન ધન. ૧૦
- ઉદયકરણ આણુંદઈ વંદઈ ગુરુના પાય,
અહમદનયરઈ ઇણિ પરિ ઉચ્છવ હરષ ન માઈ. ૧૧
- તાલ દમામા વાજઈ, વાજઈ તિવલનિત્તાદ,
રણુતૂર નફેરી ભેરીય સંખ સુહામણુઉ સાદ. ૧૨
- ધૂધર વાજઈ ધમધમ માદલ દોંદોંકાર,
પંચશબદ ધરિ વા[જ]ઈ, ગાજઈ ગયણુ અપાર. ૧૩

અઢેઉ

- ઇણિ પરિ ઉચ્છવકાર, વિત વાવરિઉં અપાર,
પાટિ બઈસારીયા એ, ઉચ્છવ કારીયા એ. ૧૪
- માણિક મોતી સાર, રૂપ ચોવનભંડાર,
પરિગ્રહ પરિહરી એ, ક્રિયા અતિ આવરી એ. ૧૫

કાગ

- આદરી ક્રિયા જિણિ અતિ ઘણિ મઈ સુણી દેસવિદેસિ,
પંચ મહાવ્રત પાલઈ ટાલઈ સયલ કિલેસ. ૧૬
- ષટ્તવિધ જીવહ રાષઈ, દાષઈ જિનવરવાણિ,
સાત લય નિવારીઈ, વારીય મદ અઠ જાણિ. ૧૭
- નવવિધ સીલ સદા ધરઈ, કરઈ ચતિ દસવિધિ ધર્મ,
એકાદસ પ્રતિમા કહઈ, લહઈ તે સૂત્રહ મર્મ. ૧૮
- ભિષૂપ્રતિમા બાર એ, સારએ આપણુઉં કાજ,
તેર કાઠીયા નિવારીય, કારીય ધર્મહ કાજ. ૧૯

અઢેઉ

- ગુણ છત્રીસ સંપન, ધર્મભૂરતિસૂરિ ધન,
વંદું ઉલટ કરી એ, વિધિસૂં આણુસરીએ. ૨૦

[૨૮]

માલદેવકૃત

સ્થૂલિભદ્ર કાગ

(વિકસના સત્તરમા શતકનો પૂર્વાધ)

પાસ જિણુંદ જુહારીધં, સમરૂં^૧ સારદ માયા રે,
ગાઉં^૨ કાગ^૩ સોહામણુ,^૪ થૂલિભદ્ર મુનિરાયા રે. ૧

લાલ મોહન મેરે જીઉં^૫ વસધ, થૂલિભદ્ર પીઉં^૬ પાયા રે,
તનુ^૭ મન ઉછા અતિ કરં, બહુત દિન પ્રીઉ પાયા રે. આંચલી

પાંડલપુર^૮ રુલીઆમાણું, નંદ કરિ તિહાં રાજે રે,
લોક^૯ પ્રજા સબ સુષધં વસિ, સારિ સહૂનાં કાજે રે;

લાલ મોહન મેરે જીઉ વસધ. ૨

અચારિ બુદ્ધિ-ગુણે^{૧૦} દીપતુ, મહિતુ^{૧૧} તસ^{૧૨} સકડાલો^{૧૩} રે,
તાસુ નારિ લિષમી^{૧૪} જિસી, દોધ^{૧૫}

કુલ કીઉ જયકારો^{૧૬} રે. લાલ ૦ ૩

થૂલિભદ્ર શરીઉ^{૧૭} દોઉ પુત્ર દોઝી^{૧૮} તિણિ બયા રે,
બાણુ^{૧૯} કિ દોઝી^{૨૦} દેવતા સુષ ભોગનકુ^{૨૧} આયા રે. લાલ ૦ ૪

૧ સમરઉં. ૨ ગાવઉં. ૩ કાગ. ૪ સુહામણુઉં. ૫ જીય. ૬ પીય.
૭ આ આખી પંક્તિ શ્રી. દેસાઈની સંવત વગરની પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે છે :
'તનુ મનુ નિઉછાવરિ કરંઉં, બહુત દિન ન તેં આયા રે'. ૮ પાંડલપુર.
૯ આ પંક્તિ સંવત વગરની પ્રતમાં આ પ્રમાણે છે : 'લોક પ્રજા સબ સુષિ,
બસિ, સારધ સજ્જન કાજે રે'. ૧૦ ગુણ. ૧૧ મંત્રી. ૧૨ તસુ.
૧૩ સગડાલો રે. ૧૪ લખિમી. ૧૫ દો. ૧૬ ઉજિયાલો. ૧૭ સિરિયા.
૧૮ લલા. ૧૯ બનુ. ૨૦ દોઉ. ૨૧ ભોગનકઉં.

[૨૮]

માલદેવકૃત

સ્થૂલિભદ્ર કાગ

(વિક્રમના સત્તરમા શતકનો પૂર્વાધ)

પાસ જિણુંદ જુહારીધં, સમરૂં^૧ સારદ માયા રે,
ગાઉં^૨ કાગ^૩ સોહામણુ,^૪ થૂલિભદ્ર મુનિરાયા રે. ૧

લાલ મોહન મેરે જીઉં^૫ વસઇ, થૂલિભદ્ર પીઉં^૬ પાયા રે,
તનુ^૭ મનુ ઉછા અતિ કરં, બહુત દિન પ્રીઉ પાયા રે. આંચલી

પાંડલપુર^૮ રુલીઆમણું, નંદ કરિ તિહાં રાજે રે,
લોક^૯ પ્રજા સબ્બ સુષઇં વસિ, સારિ સહૂનાં કાજે રે;
લાલ મોહન મેરે જીઉ વસઇ. ૨

ચ્યારિ બુદ્ધિ-ગુણે^{૧૦} હીપતુ, મહિતુ^{૧૧} તસ^{૧૨} સકડાલો^{૧૩} રે,
તાસુ નારિ લિષમી^{૧૪} જિસી, દોઇ^{૧૫}
કુલ કીઉ જયકારો^{૧૬} રે. લાલ ૦ ૩

થૂલિભદ્ર શરીઉ^{૧૭} દોઉ પુત્ર દોઝી^{૧૮} તિણિ બયા રે,
બાણુ^{૧૯} કિ દોઝી^{૨૦} દેવતા સુષ ભોગનકું^{૨૧} આયા રે. લાલ ૦ ૪

૧ સમરઉં. ૨ ગાવઉં. ૩ કાગ. ૪ સુહામણુઉં. ૫ જીય. ૬ પીય.
૭ આ આખી પંકિત શ્રી. દેસાઈની સંવત વગરની પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે છે :
'તનુ મનુ નિઉછાવરિ કરંઉં, બહુત દિન ન તે' આયા રે'. ૮ પાંડલપુર.
૯ આ પંકિત સંવત વગરની પ્રતમાં આ પ્રમાણે છે : 'લોક પ્રજા સબ્બ સુખિ,
બસિ, સારઇ સજ્જન કાજે રે'. ૧૦ ગુણુ. ૧૧ મંત્રી. ૧૨ તસુ.
૧૩ સગડાલો રે. ૧૪ લખિમી. ૧૫ દો. ૧૬ ઉજિયાલો. ૧૭ સિરિયા.
૧૮ ભલા. ૧૯ બનુ. ૨૦ દોઉ. ૨૧ ભોગનકઉં.

શરીયા^૧ કંઈ^૨ વીહવા^૩ સમઈ,^૪ આમર છત્ર સમારયા^૫ રે,
 પંડિત^૬ અવસર^૭ પાઈઉ,^૮ વરરુચિ વઈર^૯ ચીતારયુ^{૧૦} રે. લાલ૦ ૧૩
 એક કીઉ તિણિ દૂહરુ, સવિ બાલકકું સીષાવઈ રે,
 ચાચર ચુહટિ સવિ ગલી, રાજલોકકું સુણાવઈ રે. લાલ૦ ૧૪
 મૂરખ^{૧૧} લોક^{૧૨} ન જાણહી,^{૧૩} યૂ^{૧૪} સકડાલ^{૧૫} કરેસી રે,
 નંદરાય મારી કરી,^{૧૬} શરીઉ^{૧૭} રાજ ઠવેસી^{૧૮} રે. લાલ૦ ૧૫
 નંદરાય^{૧૯} કુણઈ સોઈ સુણયુ, કોપ ધરિઉ તિણિ ચિંતા રે,
 મંત્રી ચિત્તિ વિચારિઉ,^{૨૦} રાજા કિસકા^{૨૧} મિત્તા રે. લાલ૦ ૧૬
 વેશ કુનારિ જૂઆરીઈ, દૂરજન^{૨૨} અતિહિ^{૨૩} વિગોવઈ રે,
 અગનિ સાપ રાજા યોગી,^{૨૪} કબહૂં મીત^{૨૫} ન હોવઈ રે. લાલ૦ ૧૭
 કુલ રાખણકું^{૨૬} આપણું,^{૨૭} મંત્રી મંત્ર ઉપાયો રે,
 શરીઈ^{૨૮} મંત્રી મારીઉ, રાજસલા જવ^{૨૯} આયો રે. લાલ૦ ૧૮
 સો કંચણ^{૩૦} કયા પહિરીઈ, જુ કાનહું^{૩૧} તું^{૩૨} તોરઈ^{૩૩} રે,
 મંત્રી સોઈ જાણીઈ,^{૩૪} જુ રાજા કિહું^{૩૫} લોડિ રે. લાલ૦ ૧૯
 શરીયા^{૩૬} કેરે બોલ સુણી, બોલિ રાજા નંદો રે,
 તું મેરિ^{૩૭} મંત્રીસરૂ, કરિ^{૩૮} મનમાંહિ આણુંદો રે. લાલ૦ ૨૦

૧ સિરિયા. ૨ કે. ૩ વીવા. ૪ સવઈ. ૫ સવાયા. ૬ પંડિતિ.
 ૭ અવસરુ. ૮ પાઈયઉ ૯ વઈરુ. ૧૦ ચીતાર્યા. ૧૧ મૂરખુ.
 ૧૨ લોકુ. ૧૩ જનઈ. ૧૪ જ. ૧૫ સગડાલ. ૧૬ કરું મારસી.
 ૧૭ સિરિયઉ. ૧૮ ધરેસી. ૧૯ આ આખી પંકિત સંવત વગરની
 પ્રતમાં આ પ્રમાણે છે: ‘નંદરાય કુનિ સો સુન્યઉ, કોપુ ધર્યઉ તિનિ ચિંતા
 રે’. ૨૦ વિચારયઉ. ૨૧ કિસકે. ૨૨ દુરજનુ. ૨૩ અંતિ.
 ૨૪ જોગી. ૨૫ મિત્તિ. ૨૬ રાખનકહું. ૨૭ આપનઈ. ૨૮ સિરિયે.
 ૨૯ જખ. ૩૦ કંચન. ૩૧ કાનહં. ૩૨ કઉ. ૩૩ તોડઈ.
 ૩૪ જાણીયઈ. ૩૫ કહું. ૩૬ આ પંકિત, સંવત વગરની: પ્રતમાં આ
 પ્રમાણે છે: ‘સિરિયાકે એ બોલ સુને, બોલઈ રાજા નંદો રે’. ૩૭ મેરે.
 ૩૮ કરુ.

શરીયા^૧ કંઈ^૨ વીહવા^૩ સમઈ,^૪ ચામર છત્ર સમારયા^૫ રે,
 પંડિત^૬ અવસર^૭ પાઈઉ,^૮ વરરુચિ વઈર^૯ ચીતારચુ^{૧૦} રે. લાલ૦ ૧૩
 એક કીઉ તિણિ દૂહરુ, સવિ બાલકકું સીધાવઈ રે,
 ચાચર ચુહટિ સવિ ગલી, રાજલોકકું સુણાવઈ રે. લાલ૦ ૧૪
 મૂરખ^{૧૧} લોક^{૧૨} ન જાણી,^{૧૩} ચૂ^{૧૪} સકડાલ^{૧૫} કરેસી રે,
 નંદરાય મારી કરી,^{૧૬} શરીઉ^{૧૭} રાજ ઠવેસી^{૧૮} રે. લાલ૦ ૧૫
 નંદરાય^{૧૯} કુણઈ સોઈ સુણયુ, કોપ ધરિઉ તિણિ ચિંતા રે,
 મંત્રી ચિત્તિ વિચારિઉ,^{૨૦} રાજ કિસકા^{૨૧} મિત્તા રે. લાલ૦ ૧૬
 વેશ કુનારિ જૂઆરીઈ, દૂરજન^{૨૨} અતિહિ^{૨૩} વિગોવઈ રે,
 અગનિ સાપ રાજ યોગી,^{૨૪} કબહૂં મીત^{૨૫} ન હોવઈ રે. લાલ૦ ૧૭
 કુલ રાષણકું^{૨૬} આપણું,^{૨૭} મંત્રી મંત્ર ઉપાયો રે,
 શરીઈ^{૨૮} મંત્રી મારીઉ, રાજસભા જવ^{૨૯} આયો રે. લાલ૦ ૧૮
 સો કંચણ^{૩૦} કયા પહિરીઈ, જી કાનહું^{૩૧} તું^{૩૨} તોરઈ^{૩૩} રે,
 મંત્રી સોઈ જાણીઈ,^{૩૪} જી રાજ કિહું^{૩૫} લોડિ રે. લાલ૦ ૧૯
 શરીયા^{૩૬} કેરે બોલ સુણી, બોલિ રાજ નંદો રે,
 તું મેરિ^{૩૭} મંત્રીસરૂ, કરિ^{૩૮} મનમાંહિ આણુંદો રે. લાલ૦ ૨૦

૧ સિરિયા. ૨ કે. ૩ વીવા. ૪ સવઈ. ૫ સવાર્યા. ૬ પંડિતિ.
 ૭ અવસરુ. ૮ પાઈયઉ ૯ વઈરુ. ૧૦ ચીતાર્યા. ૧૧ મૂરખુ.
 ૧૨ લોકુ. ૧૩ જનઈ. ૧૪ જં. ૧૫ સગડાલ. ૧૬ કરું મારસી.
 ૧૭ સિરિયઉ. ૧૮ ધરેસી. ૧૯ આ આખી પંડિત સંવત વગરની
 પ્રતમાં આ પ્રમાણે છે: ‘ નંદરાય કુનિ સો સુન્યઉ, કોપુ ધર્યઉ તિનિ ચિંતા
 રે’. ૨૦ વિચારયઉ. ૨૧ કિસકે. ૨૨ દુરજનુ. ૨૩ અંતિ.
 ૨૪ જોગી. ૨૫ મિત્તિ. ૨૬ રાખનકહું. ૨૭ આપનઈ. ૨૮ સિરિએ.
 ૨૯ જળ. ૩૦ કંચન. ૩૧ કાનહું. ૩૨ કઉ. ૩૩ તોડઈ.
 ૩૪ જાણીયઈ. ૩૫ કહું. ૩૬ આ પંડિત, સંવત વગરની: પ્રતમાં આ
 પ્રમાણે છે: ‘ સિરિયાકે એ બોલ સુને, બોલઈ રાજ નંદો રે’. ૩૭ મેરે.
 ૩૮ કરુ.

સહિ ગુરુ-વચન^૧ લાહી તે ત્રિણિ,^૨ પુહતા આપણુઠ^૩ ઠામિ^૪ રે,
શ્લોકલક્ષ્મી મનિ^૫ ચીંતવઠ,^૬ ગુરુ-ચરણે^૭ સીસ નામિ^૮ રે. લાલ૦ ૨૮
વચન તુહારું^૯ જઈ લહૂં,^{૧૦} કોશા ઘરિ વરસાલુ રે,
ચારિ માસ લગઈ^{૧૧} તિહાં^{૧૨} રહૂં,^{૧૩}

સીલ મહાન્ત પાલું રે. લાલ૦ ૨૯

ગુરુ-આજ્ઞા પામી કરી, શ્લોકલક્ષ્મી વિકસંતા^{૧૪} રે,
કોશ્યા દેખી ચીંતવઠ, સુઝ ઘરિ આયઉ કંતા રે. લાલ૦ ૩૦
ચિત્રસાલી તુહા ઇહાં રહું,^{૧૫} તન^{૧૬} ધન^{૧૭} એહ તુહારા^{૧૮} રે,
બાર વરસકુ નેહલુ,^{૧૯} પ્રીતિ^{૨૦} તહા ચીંતિ^{૨૧} ચીતારુ^{૨૨} રે

લાલ૦ ૩૧

પાવસ આવી બિનયુ, ઝિરિમરિ^{૨૩} વરસિ મેહો રે,
તે^{૨૪} માહિ^{૨૫} ચમકિ^{૨૬} બીજૂરી, જાગઈ દેષિ સંનેહો રે. લાલ૦ ૩૨
પ્રીતિ પ્રીતિ^{૨૭} આતક બોલતાં,^{૨૮} મોર ઝંકાર સુનાયો^{૨૯} રે,
કહૂં કહૂં^{૩૦} વિચિ કોકિલા, બોલઈ શણદ સુહાવઈ^{૩૧} રે. લાલ૦ ૩૩
ઘનકારી^{૩૨} ઘટા અંબર^{૩૩} છાયુ, વરસે રસ ઘન ગાજિ રે,
સાંઝ સમઈ કોશા વેશ્યા, સવિ^{૩૪} શણગાર તે સાજિ રે. લાલ૦ ૩૪
રૂપ દેષિ સળ કોશ્યાકુ,^{૩૫} જાતુ કી અપચર લાજિ રે,
સરગિ લોકિ છાની રહી, રતિ ઉપમા તસુ^{૩૬} છાજઈ^{૩૭} રે. લાલ૦ ૩૫

૧ સુગુરુ-વચન. ૨ તીન્યઉ. ૩ આપન. ૪ ઠામઈ. ૫ મુનિ.
૬ કર જોરે. ૭ ગુરુ-ચરણહિં. ૮ નામઈ. ૯ તુહારુ. ૧૦ લહઈ.
૧૧ લગુ. ૧૨ તહાં. ૧૩ રહઈ. ૧૪ નિહરંતા. ૧૫ આ શબ્દ શ્રી.
દેસાઈની પ્રતમાં નથી. ૧૬ તનુ. ૧૭ ધનુ. ૧૮ તુહારઉ. ૧૯ નેહરઉ.
૨૦ પ્રીઉ. ૨૧ ચિત્ત. ૨૨ ચિતારઉ. ૨૩ રિમિઝિમિ. ૨૪ તા.
૨૫ મહિં. ૨૬ ચમકઈ. ૨૭ પિઉ પિઉ. ૨૮ બોલતઉ. ૨૯ સુનાયઉ.
૩૦ કહૂં કહૂં. ૩૧ સુહાયો. ૩૨ કાલી. ૩૩ અંબરુ. ૩૪ આ અર્ધી
પંક્તિનું પાઠાન્તર શ્રી. દેસાઈએ નીચે પ્રમાણે નોંધ્યું છે : ‘ તનિ સિંગાર સળ
સાજે રે ’. ૩૫ કોશ્યાકો. ૩૬ તિસુ. ૩૭ છાજિ.

સહિ ગુરુ-વચન^૧ લહી તે ત્રિણિ,^૨ પુહતા આપણુ^૩ ઠામિ^૪ રે,
થૂલિભદ્ર મનિ^૫ ચીંતવઇ,^૬ ગુરુ-ચરણે^૭ સીસ નામિ^૮ રે. લાલ૦ ૨૮
વચન તુહારું^૯ જઇ લહૂં,^{૧૦} કોશા ઘરિ વરસાલુ રે,
ચારિ માસ લગઇ^{૧૧} તિહાં^{૧૨} રહૂં,^{૧૩}

સીલ મહાવત પાલું રે. લાલ૦ ૨૯

ગુરુ-આજ્ઞા પામી કરી, થુલિભદ્ર વિકસંતા^{૧૪} રે,
કોશ્યા દેખી ચીંતવઇ, મુઝ ઘરિ આયઉ કંતા રે. લાલ૦ ૩૦
ચિત્રસાલી તુહા ઇહાં રહું,^{૧૫} તન^{૧૬} ધન^{૧૭} એહ તુહારા^{૧૮} રે,
બાર વરસકુ નેહલુ,^{૧૯} પ્રીઠિ^{૨૦} તહા ચીંતિ^{૨૧} ચીતારુ^{૨૨} રે

લાલ૦ ૩૧

પાવસ આવી ઊનયુ, ઝિરિમરિ^{૨૩} વરસિ મેહો રે,
તે^{૨૪} માહિ^{૨૫} ચમકિ^{૨૬} બીજૂરી, બગઇ દેષિ સનેહો રે. લાલ૦ ૩૨
પ્રીઠિ પ્રીઠિ^{૨૭} આતક બોલતાં,^{૨૮} મોર ઝંકાર સુનાયો^{૨૯} રે,
કહૂં કહૂં^{૩૦} વિચિ કોકિલા, બોલઇ શબ્દ સુહાવઇ^{૩૧} રે. લાલ૦ ૩૩
ઘનકારી^{૩૨} ઘટા અંબર^{૩૩} છાયુ, વરસે રસ ધન ગાજિ રે,
સાંઝ સમઇ કોશા વેશ્યા, સવિ^{૩૪} શણગાર તે સાજિ રે. લાલ૦ ૩૪
રૂપ દેષિ સળ કોશ્યાકુ,^{૩૫} જાનુ કી અપચર લાજિ રે,
સરગિ લોકિ છાની રહી, રતિ ઉપમા તસુ^{૩૬} છાજઇ^{૩૭} રે. લાલ૦ ૩૫

૧ સુગુરુ-વચન. ૨ તીન્યઉ. ૩ આપન. ૪ ઠામઇ. ૫ મુનિ.
૬ કર બેરે. ૭ ગુરુ-ચરણહિં. ૮ નામઇ. ૯ તુહારુ. ૧૦ લહઉં.
૧૧ લગુ. ૧૨ તહાં. ૧૩ રહઉં. ૧૪ નિહરંતા. ૧૫ આ શબ્દ શ્રી.
દેસાઈની પ્રતમાં નથી. ૧૬ તનુ. ૧૭ ધનુ. ૧૮ તુહારઉ. ૧૯ નેહરઉ.
૨૦ પ્રીઠિ. ૨૧ ચિત્ત. ૨૨ ચિતારઉ. ૨૩ રિમિઝિમિ. ૨૪ તા.
૨૫ મહિં. ૨૬ ચમકઇ. ૨૭ પિઉ પિઉ. ૨૮ બોલતઉ. ૨૯ સુનાયઉ.
૩૦ કહુ કહુ. ૩૧ સુહાયો. ૩૨ કાલી. ૩૩ અંબરુ. ૩૪ આ અર્ધી
પંક્તિનું પાઠાન્તર શ્રી. દેસાઈએ નીચે પ્રમાણે નોંધ્યું છે : ‘તનિ સિંગાર સળ
સાજે રે’. ૩૫ કોશ્યાકો. ૩૬ તિસુ. ૩૭ છાજિ.

નાભિ ગંભીર સોભાવણી,^૧ જાનુ કી^૨ મદન-સરોવર રે,
 કામીજન તૃસના મિટિ, દેષિત^૩ રૂપ મનોહર રે. લાલ૦ ૪૪
 કટિ-તટિ જીતુ મૃગરાજા, જાનુ લીઉ^૪ વનિ^૫ વાસો રે,
 રંભ-થંભ જસી વણી, ઉર-યુગલ^૬ પ્રકાસો^૭ રે. લાલ૦ ૪૫
 કમલ-ચરણકી સોભા તિ, જાઇ છપિઉં^૮ સિર^૯ મોહી^{૧૦} રે,
 રગત^{૧૧} સકોમલ^{૧૨} દેષી કિ, માનુ હમ હિ કે નાહિ રે. લાલ૦ ૪૬
 કોશ્યા કર ગ્રહી આરસી, મૃગમદ-તિલક વણાવઇ^{૧૩} રે,
 હાથે સાંકલી^{૧૪} એ જાનુ, કામિ કઇ^{૧૫} આણુ મનાવઇ રે.

લાલ૦ ૪૭

નયનિહિં^{૧૬} કજ્જલ સારીઉ, યાને અંધેરુ [ઉ]જ્યાલો રે,
 ચિત્ત^{૧૭} પરાંઇ^{૧૮} જો દુષ દેવઇ,^{૧૯}

તિન્હુ મુષ કીજિ^{૨૦} કાલો રે. લાલ૦ ૪૮

સરિ^{૨૧} ઉઠી^{૨૨} તિણિ^{૨૩} ચૂનરી, કામધજા જનુ^{૨૪} લહકઇ રે,
 ચૂઆ અંદન કસ્તૂરી, અતિ સુવાસ મહમહકિ^{૨૫} રે. લાલ૦ ૪૯
 મલપતિ ગજ-ગતિ-ગામિની, હંસ તણી પરિ આલઇ રે,
 અવતરી ચાણે^{૨૬} પદમની, સુર નરપતિ મનિ ટાલિ રે. લાલ૦ ૫૦
 ઝણુણિ ઝણુણિ^{૨૭} કટિ-મેષલા, ચરણિ^{૨૮} નેઉર^{૨૯} સાજિ રે,
 મદનરાય કે ઉવારણુઇ,^{૩૦} જાણુ દમામાં વાજિ રે, લાલ૦ ૫૧

૧. સુંહાવની. ૨ કિ. ૩ દેખત. ૪ લીઓ. ૫ વન. ૬ ઉર-યુગલ. ૭ સુપ્રકાસો. ૮ છપિઉ. ૯ સર. ૧૦ માંહિ. ૧૧ રક્ત. ૧૨ સુકોમલ. ૧૩ બણાવઇ. ૧૪ સાંગ[ક]લાં. ૧૫ કામકી. ૧૬ શ્રી. દેસાઈએ નોંધેલા પાકાન્તરમાં આ પંક્તિ આ પ્રમાણે છે: 'નયનિહિં કજ્જલ સારીયો, જનુ અંધારુ ઉજ્યાલો.' ૧૭ ચિત્તિ. ૧૮ પરાએ. ૧૯ દેઇ. ૨૦ કીજે. ૨૧ સિરિ. ૨૨ ઉઠી. ૨૩ તિનિ. ૨૪ જમ. ૨૫ મહ-મહકે. ૨૬ જાનુ; ખીજો પાક: 'જાણુ.' ૨૭ ઝૂણુણુ ઝૂણુણુ. ૨૮ ચરણિહિ. ૨૯ નેવર. ૩૦ બારણુ.

નાભિ ગંભીર સોભાવણી,^૧ જાનુ કી^૨ મદન-સરોવર રે,
કામીજન તૃસના મિટિ, દેષિત^૩ રૂપ મનોહર રે. લાલ૦ ૪૪

કટિ-તટિ જીતુ મૃગરાજ, જાનુ લીઉ^૪ વનિ^૫ વાસો રે,
રંભ-થંભ જસી વણી, ઉર-યુગલ^૬ પ્રકાસો^૭ રે. લાલ૦ ૪૫

કમલ-ચરણકી સોભા તિ, જાઇ છપિઉ^૮ સિર^૯ મોહી^{૧૦} રે,
રગત^{૧૧} સકોમલ^{૧૨} દેષી કિ, માનુ હમ હિ કે નાહિ રે. લાલ૦ ૪૬

કોશ્યા કર ગ્રહી આરસી, મૃગમદ-તિલક વણાવઇ^{૧૩} રે,
હાથે સાંકલી^{૧૪} એ જાનુ, કામિ કઇ^{૧૫} આણુ મનાવઇ રે.

લાલ૦ ૪૭

નયનિહિ^{૧૬} કજ્જલ સારીઉ, યાને અંધેરુ [ઉ]જ્યાલો રે,
ચિત્ત^{૧૭} પરાંઇ^{૧૮} જો દુષ દેવઇ,^{૧૯}

તિન્હ મુષ કીજિ^{૨૦} કાલો રે. લાલ૦ ૪૮

સરિ^{૨૧} ઉઠી^{૨૨} તિણિ^{૨૩} ચૂનરી, કામધજા જનુ^{૨૪} લહકઇ રે,
ચૂઆ અંદન કસ્તૂરી, અતિ સુવાસ મહમહકિ^{૨૫} રે. લાલ૦ ૪૯

મલપતિ ગજ-ગતિ-ગામિની, હંસ તણી પરિ આલઇ રે,
અવતરી યાણે^{૨૬} પદમની, સુર નરપતિ મનિ ટાલિ રે. લાલ૦ ૫૦

ઝણુણિ ઝણુણિ^{૨૭} કટિ-મેષલા, ચરણિ^{૨૮} નેઉર^{૨૯} સાજિ રે,
મદનરાય કે ઉવારણુઇ,^{૩૦} જાણુ દમામાં વાજિ રે, લાલ૦ ૫૧

૧. સુંહાવની. ૨ કિ. ૩ દેખત. ૪ લીઓ. ૫ વન. ૬ ઊર-યુગલ. ૭ સુપ્રકાસો. ૮ છપિઉ. ૯ સર. ૧૦ માંહિ. ૧૧ રક્ત. ૧૨ સુકોમલ. ૧૩ બણાવઇ. ૧૪ સાંગ[ક]લાં. ૧૫ કામઝી. ૧૬ શ્રી. દેસાઈએ નોંધેલા પાઠાન્તરમાં આ પંક્તિ આ પ્રમાણે છે: ‘નયનિહિ કજ્જલ સારીયો, જનુ અંધારુ ઉજ્યાલો.’ ૧૭ ચિત્તિ. ૧૮ પરાએ. ૧૯ દેઇ. ૨૦ કીજો. ૨૧ સરિ. ૨૨ ઉટી. ૨૩ તિનિ. ૨૪ જમ. ૨૫ મહ-મહકે. ૨૬ જાનુ; ખીજો પાઠ: ‘જાણુ.’ ૨૭ ઝૂણુણુ ઝૂણુણુ. ૨૮ ચરણિહિ. ૨૯ નેવર. ૩૦ બારણુ.

વીણા^૧ પંગ^૨ વળવતી, કોશ્યા રંગિ^૩ રાગિ રે,
 તાલ મૃદંગ તિહાં વાજિ, નૃત્ય કરિ મન સાગિ રે. લાલ૦ ૬૨
 રાગ છત્તીસ અલાવતી,^૪ સિંગારી પદ ગાવિ^૫ રે,
 ચુસટિ ગુણ જાણુઠ કલા સવિ સંગીત સુણાવઠ રે. લાલ૦ ૬૩
 ગીત નૃત્ય બહૂ^૬ તિણિ કીની,^૭ કોશ્યા મનિ પછતાવિ રે,
 શ્રીલલિત ડોલિ નહીં, ધર્મધ્યાનિ લઈ^૮ લાઈ રે. લાલ૦ ૬૪
 કોશ્યા તુ ઇંસ જોલતી, ધન ધન તું મુનિરાયા રે,
 નારી સંગ ન જુડરિઉ,^૯ વંદુ તેરે પાયા રે. લાલ૦ ૬૫
 નારી કુણુ^{૧૦} ન પંડીઆ, લોજ મુંજ દસ-સીસો રે,
 જે નારી વસિ નવિ પથ્યા, નિત^{૧૧} હું નામું સીસો રે. લાલ૦ ૬૬
 કાન્હે પડયુ^{૧૨} વસિ^{૧૩} કામકઈ, કામ^{૧૪} વિગોયુ^{૧૫} ઇસો^{૧૬} રે,
 પારબતી^{૧૭} આગલિ નાચુ, ભરતકલા નિસિદીસો રે. લાલ૦ ૬૭
 સુરપતિ કામિ વિટંબીઉ, આઈ આહિલ્યા રામઈ રે,
 વિશ્વામિત્ર પારાસર^{૧૮} તાપસ^{૧૯} પડીઆ કામઈ રે. લાલ૦ ૬૮
 નંદિષેણ મુનિ તે નચુ,^{૨૦} કામિહિ આદ્ર^{૨૧} કુમારો રે,
 જિણિ^{૨૨} રહનેમિ ડોલઈઉ,^{૨૩} જોલે કામવિકારો રે. લાલ૦ ૬૯
 કામ સુભટ જિણિ જીતીઉ,^{૨૪} તે ધન ધન વષાણું રે,
 એ નર કામ ન વસિ કીઉ,^{૨૫} શ્રીલલિત સો જાણો રે. લાલ૦ ૭૦
 મન વચન કાયા ભાવશું, શ્રીલલિત ગુન ગાવિ રે,
 ચરમ વિદ્યાત જે કો કીઉ^{૨૬} સા અપરાધ પમાવઈ રે. લાલ૦ ૭૧

૧ વીણ. ૨ ઉપંગ. ૩ રંગહિ. ૪ આલાવતી. ૫ ગાવિ. ૬ વહુ
 તે. ૭ કીને. ૮ લીઉ. ૯ જોતર્યો. ૧૦ કો. ૧૧ તિન્હ. ૧૨ પર્યો.
 ૧૩ વશ. ૧૪ કામે. ૧૫ વિગોયો. ૧૬ ઇશા. ૧૭ પારવતી.
 ૧૮ પારાશરુ. ૧૯ ટારે. ૨૦ ખડહર્યો. ૨૧ જિનિ. ૨૨ કુખાઇયો.
 ૨૩ જીતીઓ. ૨૪ કીઓ. ૨૫ કીઓ.

વીણા^૧ પંગ^૨ વજ્રવતી, કોશ્યા રંગિ^૩ રાગિ રે,
 તાલ મૃદંગ તિહાં વાજિ, નૃત્ય કરિ મન સાગિ રે. લાલ૦ ૬૨
 રાગ છત્તીસ અલાવતી,^૪ સિંગારી પદ ગાવિ^૫ રે,
 ચુસટિ ગુણ જાણુ ઇલા સવિ સંગીત સુણાવધ રે. લાલ૦ ૬૩
 ગીત નૃત્ય બહુ^૬ તિણિ કીની,^૭ કોશ્યા મનિ પછતાવિ રે,
 શૃલિભદ્ર ડોલિ નહીં, ધર્મધ્યાનિ લઈ^૮ લાઈ રે. લાલ૦ ૬૪
 કોશ્યા તુ ઇમ જોલતી, ધન ધન તું મુનિરાયા રે,
 નારી સંગ ન જુડરિઉ,^૯ વંદુ તેરે પાયા રે. લાલ૦ ૬૫
 નારી કુણુ^{૧૦} ન પંડીઆ, ભોજ મુંજ દસ-સીસો રે,
 જે નારી વસિ નવિ પડ્યા, નિત^{૧૧} હૂં નામું સીસો રે. લાલ૦ ૬૬
 કાન્હે પડયુ^{૧૨} વસિ^{૧૩} કામકઈ, કામ^{૧૪} વિગોયુ^{૧૫} ઇસો^{૧૬} રે,
 પારબતી^{૧૭} આગલિ નાચુ, ભરતકલા નિસિદ્દીસો રે. લાલ૦ ૬૭
 સુરપતિ કામિ વિટંબીઉ, આઈ આહિદ્યા રામઈ રે,
 વિશ્વામિત્ર પારાસર^{૧૮} તાપસ^{૧૯} પડીઆ કામઈ રે. લાલ૦ ૬૮
 નંદિષેણ મુનિ તે નમ્યુ,^{૨૦} કામિહિ આદ્ર^{૨૧} કુમારો રે,
 જિણિ^{૨૨} રહનેમિ ડોલઈઉ,^{૨૩} જોલે કામવિકારો રે. લાલ૦ ૬૯
 કામ સુભટ જિણિ જીતીઉ,^{૨૪} તે ધન ધન વધાણું રે,
 ચે નર કામ ન વસિ કીઉ,^{૨૫} શૃલિભદ્ર સો જાણો રે. લાલ૦ ૭૦
 મન વચન કાયા ભાવણું, શૃલિભદ્ર ગુન ગાવિ રે,
 અરમ વિદ્યાત જે કો કીઉ^{૨૬} સા અપરાધ પમાવઈ રે. લાલ૦ ૭૧

૧ વીણુ. ૨ ઉપંગ. ૩ રંગહિં. ૪ આલાપતી. ૫ ગાવિ. ૬ વહુ
 તે. ૭ કીને. ૮ લીઉ. ૯ જોતર્યો. ૧૦ કો. ૧૧ તિન્હ. ૧૨ પર્યો.
 ૧૩ વશ. ૧૪ કામે. ૧૫ વિગોયો. ૧૬ ઇશા. ૧૭ પારવતી.
 ૧૮ પારાશરુ. ૧૯ ટારે. ૨૦ ખડહર્યો. ૨૧ જિનિ. ૨૨ કુબાઈયો.
 ૨૩ જીતીઓ. ૨૪ કીઓ. ૨૫ કીઓ.

- એક દિવસ કોશા ઘરે, રાજ-સારથી આયુ રે,
આંખ ઊતારઉં બાણુ શું, ગુણ આપણું દિષાડયુ રે. લાલ૦ ૮૪
- કોશા માન ઊતારતી, સૂઈ ઊપરિ નાચિ રે,
બોલિ બોલ સુભામિની, કવણ કલા ઇન રાચિ રે. લાલ૦ ૮૫
- કલા વડી^૧ ચૂલિભદ્રકી, જિનિ નિજ સીલ ન ષાંડિ રે,
નારી સંગતિમાહિ વસ્યુ, ભૂમંડલિ જસુ મંડિ રે. લાલ૦ ૮૬
- અગનિ જિહાં નેડી બલઇ, ઘૃત તિહાંકું દીજિ રે,
એહુક ઘન વૂંઉ કિણિ, ચૂલિભદ્ર વિનુ કીજિ રે. લાલ૦ ૮૭
- ઇશુ વચન કહિ સારથી, ચિત્તિ વિરાગી કીઉ રે,
ચૂલિભદ્ર ગુણ ચીંતવતુ વઇરાગઇ ચારિત લીનુ રે. લાલ૦ ૮૮
- બાર વરસ કુશમિ સમઇ, સવિ મિલી સંઘ વિમાસઇ રે,
સુષ નિરવાહ આજીવિકા, ગયા સમુદ્રતટ પાસઇ રે. લાલ૦ ૮૯
- જુ સુભક્ષ હૂઉ તવઇ, સંઘ પાટલપૂરિ આવઇ રે,
અંગ ઇચ્ચારહ મેલીઆ, કહી કહી તઇ પાયા રે. લાલ૦ ૯૦
- ચૂલિભદ્ર દેવઇ કઇ સેવિ મિલી સંઘ વિમાસઇ રે,
પૂરવ પઠિવા મોકલિઉ, ભદ્રબાહૂ ગુરુ પાસઇ રે. લાલ૦ ૯૧
- હસ પૂરવ શ્રુત જુ થુણ્યા, સાત બહિનિ આણુંદે રે,
દીષ લેઇ^૨ તે વહિરતાં ભદ્રબાહૂ ગુરુ વંદિ રે. લાલ૦ ૯૨
- ચૂલિભદ્ર મનિ ચીંતવી, સિંહરૂપ ધરી બિઠઉ રે,
ગુરુવચનિ જાઇ વંદીઉ, એહૂ અચિતમ દીઠઉ રે. લાલ૦ ૯૩
- જકખા બહિનિ મહાસતી, બોલિ બોલ સુહાતા રે,
ચૂલિભદ્ર શું સવિ કહી, શંયમકી^૩ નિજ વાતા રે. લાલ૦ ૯૪
- સરીઆકી સવિ વાતડી, ભાઇ પ્રતિ સુણાવઇ રે,
મહાવિદેહિ વંદીઉ, સીમંધર જિનરાઇ રે. લાલ૦ ૯૫

- એક દિવસ કોશા ઘરે, રાજ-સારથી આયુ રે,
આંગ ઊતારઉ બાણુ શું, ગુણ આપણું દિષાડયુ રે. લાલ૦ ૮૪
- કોશા માન ઊતારતી, સૂઈ ઊપરિ નાચિ રે,
બોલિ બોલ સુભામિની, કવણુ કલા ઇન રાચિ રે. લાલ૦ ૮૫
- કલા વડી^૧ ચૂલિભદ્રકી, જિનિ નિજ સીલ ન પાંડિઉ રે,
નારી સંગતિમાહિ વસ્યુ, ભૂમંડલિ જસુ મંડિઉ રે. લાલ૦ ૮૬
- અગનિ જિહાં નેડી બલઇ, ઘૃત તિહાંકું દીજિ રે,
એહુંક ઘન વૂંઉ કિણિ, ચૂલિભદ્ર વિનુ કીજિ રે. લાલ૦ ૮૭
- ઇશુ વચન કહિ સારથી, ચિત્તિ વિરાગી કીઉ રે,
ચૂલિભદ્ર ગુણ ચીંતવતુ વઇરાગઇ ચારિત લીનુ રે. લાલ૦ ૮૮
- બાર વરસ કુશમિ સમઇ, સવિ મિલી સંઘ વિમાસઇ રે,
સુખ નિરવાહ આજીવિકા, ગયા સમુદ્રતટ પાસઇ રે. લાલ૦ ૮૯
- જુ સુભક્ષ હૂઉ તવઇ, સંઘ પાટલપૂરિ આવઇ રે,
આંગ ઇચ્ચારહ મેલીઆ, કહી કહી તઇં પાયા રે. લાલ૦ ૯૦
- ચૂલિભદ્ર દેવઇ કઇ સવિ મિલી સંઘ વિમાસઇ રે,
પૂરવ પઢિવા મોકલિઉ, ભદ્રબાહૂ ગુરૂ પાસઇ રે. લાલ૦ ૯૧
- હસ પૂરવ શ્રુત જુ થુણ્યા, સાત બહિનિ આણુંદે રે,
દીષ લેઇ^૨ તે વહિરતાં ભદ્રબાહૂ ગુરુ વંદિ રે. લાલ૦ ૯૨
- ચૂલિભદ્ર મનિ ચીંતવી, સિહરૂપ ધરી બિઠઉ રે,
ગુરુવચનિ જાઈ વંદીઉ, એહૂ અચિતમ દીઠઉ રે. લાલ૦ ૯૩
- જઝબા બહિનિ મહાસતી, બોલિ બોલ સુહાતા રે,
ચૂલિભદ્ર શું સવિ કહી, શંયમકી^૩ નિજ વાતા રે. લાલ૦ ૯૪
- સરીઆકી સવિ વાતડી, ભાઇ પ્રતિ સુણાવઇ રે,
મહાવિદેહિ વંદીઉ, સીમંધર જિનરાઈ રે. લાલ૦ ૯૫

ધર^૧ અડોલ તુહી રહઇ, જઇ નિશ્ચલ હુઇ થ'લો રે,
ધરમ મહિલકું બાણીઇ, સીલ સખલ ઉઠ'લો રે. લાલ૦ ૧૦૬

માલદેવ મુનિ વીનવઇ, નારી-સંગતિ ટાલુ રે,
થૂલિભદ્ર મુનિની પરિ, સીલ મહાવ્રત પાલુ રે. લાલ૦ ૧૦૭

॥ ઇતિ થૂલિભદ્રો કાગઃ ॥ સંવત્ ૧૬૫૦ વર્ષે કાઠ્યુત વદિ ૧૪
રવૌ ગણિશ્રી વિદ્યાસુન્દરશાસ્ત્ર્ય રંગસુન્દરલિખિતાઃ ॥

ધર^૧ અડોલ તુહી રહઇ, જઇ નિશ્ચલ હુઇ થાંભો રે,
ધરમ મહિલકુ બાણીઇ, સીલ સખલ ઉઠાંભો રે. લાલ૦ ૧૦૬

માલદેવ મુનિ વીનવઇ, નારી-સંગતિ ટાલુ રે,
થૂલિભદ્ર મુનિની પરિ, સીલ મહાવ્રત પાલુ રે. લાલ૦ ૧૦૭

॥ ઇતિ થૂલિભદ્રો કાગઃ ॥ સંવત્ત ૧૬૫૦ વર્ષે કાલ્કયુગ વદિ ૧૪
રત્નો ગણિશ્રી વિદ્યાસુંદરશાસ્ત્ર્ય રંગસુંદરલિખિતાઃ ॥

ધર^૧ અડોલ તુહી રહઈ, જઈ નિશ્ચલ હું થંભો રે,
 ધરમ મહિલકું બાણીઈ, સીલ સખલ ઉઠંભો રે. લાલ૦ ૧૦૬

માલદેવ મુનિ વીનવઈ, નારી-સંગતિ ટાલુ રે,
 થૂલિભદ્ર મુનિની પરિ, સીલ મહાવ્રત પાલુ રે. લાલ૦ ૧૦૭

॥ ઇતિ થૂલિભદ્રો કાગઃ ॥ સંવત્ ૧૬૫૦ વર્ષે કાલગુત વદિ ૧૪
 રવૌ ગણિશ્રી વિદ્યાસુંદરશાખ્ય રંગસુંદરલિખિતાઃ ॥

ધર^૧ અડોલ તુહી રહઇ, જઇ નિશ્ચલ હુઇ થંભો રે,
ધરમ મહિલકુ જાણીઇ, સીલ સખલ ઉઠંભો રે. લાલ૦ ૧૦૬

માલદેવ મુનિ વીનવઇ, નારી-સંગતિ ટાલુ રે,
ચૂલિકાદ્ર મુનિની પરિ, સીલ મહાત્રત પાલુ રે. લાલ૦ ૧૦૭

॥ ઇતિ ચૂલિકાદ્રો કાગઃ ॥ સંવત્ ૧૬૫૦ વર્ષે કાલ્કયુગ વદિ ૧૪
રત્નો ગણિશ્રી વિદ્યાસુંદરશાખ્ય રંગસુંદરલિખિતાઃ ॥

પરમેસરિ^૧ ધન રૂપ દીયઉ, પણિ^૨ સુત નવિ દીનઉ,
તિણિ સુત વિણિ^૩ ગૃહવાસ, જિસઉ મુખ નયણવિહીણઉ. ૭
નાચિ નાચિ જિમ મોર ચલણ દેષિનઈ^૪ રોવઈ,
ઈણિ પરિ સેઠિ હિયઈ^૫ વિચારી^૬ નારીમુખ જોવઈ. ૮

સુણિ સુણિ નંદન એ ઢાલ

પ્રીયમુખ દેષી અણમણઉ, રમણી કહિ^૭ ભરતાર,
દુષકારણ તુમ્હનઈ કિઉ,^૮ તે મુઝ કહઉ એ^૯ વિચાર. ૯

સુણિ સુણિ પ્રીતમ વાલહા, એ^{૧૦} સંસારિ^{૧૧} અસારિ,
નરભવિ^{૧૨} જિનધ્રમ દોહિલઉ, લાઘઉ જનમ મ હારિ. સુ૦ ૧૦

સેઠિ કહઈ, નારી ! સુણઉ, તુમ્હનઈ નહીય સંતાન,
ઈમ ચીંતવતાં^{૧૩} અહિનિસિઈ^{૧૪} મુઝ ચિતિ^{૧૫} વસઈ ન આન. સુ૦ ૧૧

સતિભામા રમણી કહઈ, પુન્યઈ^{૧૬} વંછિત હોઈ,
ધન સંતાન સમાધિ સું,^{૧૭} મુષ વિલસઈ સળ કોઈ. સુ૦ ૧૨

તિહિ જ^{૧૮} પુન્ય^{૧૯} કરઉ તુમ્હે, દેવ સુગુરુપદસેવ,
ઘઉ તુમ્હિ^{૨૦} દાન^{૨૧} સુપાત્રનઈ, આરાધઉ જિનદેવ. સુ૦ ૧૩

ઈમ કરતા^{૨૨} જઉ^{૨૩} સુત હુવઈ, તઉ અતિ ભલઉ વિચારિ,^{૨૪}
નહીતરિ પરલોક^{૨૫} સાધિવા,^{૨૬} કરિ^{૨૭} ઉઘમ ભરતાર. સુ૦ ૧૪

હરષિત સેઠિ કહઈ ઇસઉ, મનભાવત ઉપદેસ,
તે^{૨૮} મુઝનઈ હિત ચીંતવઈ,^{૨૯} નારિ ભલી મતિ દેસિ. સુ૦ ૧૫

૧ પરમેસર. ૨ પિણિ. ૩ વિણ. ૪ દેષીનઈ. ૫ ડીયઈ.
૬ વિચારિ. ૭ કહઈ. ૮ કિસઉ. ૯ ખીજ પ્રતમાં 'એ' શબ્દ નથી.
૧૦ ઇણિ. ૧૧ સંસાર. ૧૨ નરભવ. ૧૩ ચીંતવતાં. ૧૪ અહિ-
નિસઈ. ૧૫ ચિત. ૧૬ પુન્યઈ. ૧૭ સું. ૧૮ તેહિ. ૧૯ પુણ્ય.
૨૦ તુમ્હે. ૨૧ દાન. ૨૨ કરતાં. ૨૩ જઈ. ૨૪ વિચાર. ૨૫ પર-
લોક. ૨૬ સાધિવઉ. ૨૭ કર. ૨૮ તઈ. ૨૯ ચીંતવી.

પરમેસરિ^૧ ધન રૂપ હીયઉ, પણિ^૨ સુત નવિ હીનઉ,
તિણિ સુત વિણિ^૩ ગૃહવાસ, જિસઉ મુખ નયણવિહીણઉ. ૭

નાચિ નાચિ જિમ મોર ચલણ દેષિનઈ^૪ રોવઈ,
ઈણિ પરિ સેઠિ હિયઈ^૫ વિચારી^૬ નારીમુખ જોવઈ. ૮

સુણિ સુણિ નંદન એ ઢાલ

પ્રીયમુખ દેષી અણમણઉ, રમણી કહિ^૭ ભરતાર,
હુષકારણ તુમ્હનઈ કિઉ,^૮ તે મુઝ કહઉ એ^૯ વિચાર. ૯

સુણિ સુણિ પ્રીતમ વાલહા, એ^{૧૦} સંસારિ^{૧૧} અસારિ,
નરભવિ^{૧૨} જિનધ્રમ દોહિલઉ, લાધઉ જનમ મ હારિ. સુ૦ ૧૦

સેઠિ કહઈ, નારી ! સુણઉ, તુમ્હનઈ નહીય સંતાન,
ઈમ ચીંતવતાં^{૧૩} અહિનિસઈ^{૧૪} મુઝ ચિતિ^{૧૫} વસઈ ન આન. સુ૦ ૧૧

સતિભામા રમણી કહઈ, પુન્યઈ^{૧૬} વંછિત હોઈ,
ધન સંતાન સમાધિ સુ,^{૧૭} મુષ વિલસઈ સળ કોઈ. સુ૦ ૧૨

તિહિ જ^{૧૮} પુન્ય^{૧૯} કરઉ તુમ્હે, દેવ સુગુરુપદસેવ,
ઘઉ તુમ્હિ^{૨૦} દાન^{૨૧} સુપાત્રનઈ, આરાધઉ જિનદેવ. સુ૦ ૧૩

ઈમ કરતા^{૨૨} જઉ^{૨૩} સુત હુવઈ, તઉ અતિ ભલઉ વિચારિ,^{૨૪}
નહીતરિ પરલોક^{૨૫} સાધિવા,^{૨૬} કરિ^{૨૭} ઉદ્ધમ ભરતાર. સુ૦ ૧૪

હરષિત સેઠિ કહઈ ઈસઉ, મનભાવત ઉપદેસ,
તે^{૨૮} મુઝનઈ હિત ચીંતવઈ,^{૨૯} નારિ ભલી ભતિ દેસિ. સુ૦ ૧૫

૧ પરમેસર. ૨ પિણિ. ૩ વિણુ. ૪ દેષીનઈ. ૫ હીયઈ.
૬ વિચારિ. ૭ કહઈ. ૮ કિસઉ. ૯ ખીજ પ્રતમાં 'એ' શબ્દ નથી.
૧૦ ઇણિ. ૧૧ સંસાર. ૧૨ નરભવ. ૧૩ ચીંતવતાં. ૧૪ અહિ-
નિસઈ. ૧૫ ચિત. ૧૬ પુન્યઈ. ૧૭ સ્યું. ૧૮ તેહિ. ૧૯ પુણ્ય.
૨૦ તુમ્હે. ૨૧ દાન. ૨૨ કરતાં. ૨૩ જઈ. ૨૪ વિચાર. ૨૫ પર-
લોક. ૨૬ સાધિવઉ. ૨૭ કર. ૨૮ તઈ. ૨૯ ચીંતવી.

હૂં પિણિ^૧ આવિસુ સાથિ તુમ્હ, જોજોવા આરામ,
ગયઉ સાથિ આરામિ કંઈ,^૨ દીધાં ફલ અભિરામ.

૨૪

ચઉપઈ

ફલ લેઈ ઢોયા જિણુહરઈ, ફલઆચાર લઘુવય પણિ^૩ કરઈ,
બીજઈ દિનિ^૪ કહઈ, હૂં આણિસ્યું,

તુમ્હે^૫ રહઉ બઈઠા ધ્યાનસ્યઉ.^૬ ૨૫

અતિ આગ્રહિ^૭ માન્યઉ^૮ તસુ વચન,^૯

દિન પ્રતિ આણઈ કુમર તે સમ,^{૧૦}

ધર્માભ્યાસ^{૧૧} કરઈ ઇણિ પરિઈ,^{૧૨}

થયઉ વૃતાંત^{૧૩} તિણઈ^{૧૪} અવસરઈ.^{૧૫} ૨૬

ભરતશ્ત્રેત્રિ ચંપામહાપુરી, અમરાપુરી જાણે^{૧૬} અવતરી,

સુરસુંદર નામઈ^{૧૭} ભૂપાલ, ગુણાવલી રાણી^{૧૮} સસિલાલ.^{૧૯} ૨૭

કલ્પલતા દીઠી સુપનમઈ,^{૨૦} રાઈ^{૨૧} વિચાર કીયઉ મન ગમઈ,

સુતાજનમ હોસ્યઈ^{૨૨} મુઝ^{૨૩} ઘરઈ,

દેષત મુષ નયણિ સુખ કરઈ. ૨૮

અનુકમિ જાઈ ગુણસુંદરી, દીયઉ નામ ત્રેલોક્યસુંદરી,^{૨૪}

લવણિમ રૂપ તણી ઉવરી, જોવનઈ^{૨૫} અપછર^{૨૬} અવતરી. ૨૯

મૃગલોચણ મુષ ચંદ સમાન,^{૨૭} નાસા કીર કોકિલા વાણિ,^{૨૮}

ઉજ્જલ દસન, અધર અતિ રંગ,

જઘન વયણ થન પીન ઉતંગ. ૩૦

૧ પણ. ૩ કઈ. ૩ પીણિ. ૪ દિન. ૫ તુહે. ૬ ધ્યાનસ્યું.
૭ આગ્રહ. ૮ માન્યઉ. ૯ વચન. ૧૦ મુમન. ૧૧ ધર્માભ્યાસ.
૧૨ પરઈ. ૧૩ વૃતાંત. ૧૪ ઇણઈ. ૧૫ અવસરઈ. ૧૬ જાણે.
૧૭ નામઈ. ૧૮ રાણી. ૧૯ શશિલાલ. ૨૦ સુપનમઈ. ૨૧ રાઉ.
૨૨ હોસ્યઈ. ૨૩ હમ. ૨૪ ત્રેલોક્યસુંદરી. ૨૫ જોવનિવઈ. ૨૬ ઉપચર.
૨૭ સમાન. ૨૮ વાણિ.
૧૯

હૂં પિણિ^૧ આવિસુ સાથિ તુમ્હ, જોએવા આરામ,
ગયઉ સાથિ આરામિ કંઈ,^૨ દીધાં ફલ અભિરામ. ૨૪

ચઉપઈ

ફલ લેઈ ઠોયા જિણુહરઈ, ફલઆચાર લઘુવય પણિ^૩ કરઈ,
ખીજઈ દિનિ^૪ કહઈ, હૂં આણિસ્યું,
તુમ્હે^૫ રહઉ ખઈઠા ધ્યાનસ્યઉ.^૬ ૨૫

અતિ આગ્રહિ^૭ માન્યઉ^૮ તસુ વચન,^૯
દિન પ્રતિ આણઈ કુમર તે સમ,^{૧૦}
ધર્માભ્યાસ^{૧૧} કરઈ ઇણિ પરિઈ,^{૧૨}
થયઉ વૃતાંત^{૧૩} તિણઈ^{૧૪} અવસરઈ.^{૧૫} ૨૬

ભરતક્ષેત્રિ અંપામહાપુરી, અમરાપુરી જાણે^{૧૬} અવતરી,
સુરસુંદર નામઈ^{૧૭} ભૂપાલ, ગુણાવલી રાણી^{૧૮} સસિભાલ.^{૧૯} ૨૭
કલ્પલતા દીઠી સુપનમઈ,^{૨૦} રાઈ^{૨૧} વિચાર કીયઉ મન ગમઈ,
સુતાજનમ હોસ્યઈ^{૨૨} મુઝ^{૨૩} ઘરઈ,
દેષત મુષ નયણણિ સુખ કરઈ. ૨૮

અનુક્રમિ જાઈ ગુણસુંદરી, દીયઉ નામ ત્રેલોક્યસુંદરી,^{૨૪}
લવણિમ રૂપ તણી ઉવરી, જોવનઈ^{૨૫} અપછર^{૨૬} અવતરી. ૨૯
મૃગલોચણ મુષ અંદ સમાન,^{૨૭} નાસા કીર કોકિલા વાણિ,^{૨૮}
ઉજ્જલ દસન, અધર અતિ રંગ,
જઘન વયણ થન ખીન ઉતંગ. ૩૦

૧ પણ. ૩ કઈ. ૩ પીણિ. ૪ દિન. ૫ તુહે. ૬ ધ્યાનસ્યું.
૭ આગ્રહ. ૮ માન્યઉ. ૯ વચન. ૧૦ સુમન. ૧૧ ધર્માભ્યાસ.
૧૨ પરઈ. ૧૩ વૃતાંત. ૧૪ ઇણઈ. ૧૫ અવસરઈ. ૧૬ જાણે.
૧૭ નામઈ. ૧૮ રાણી. ૧૯ શશિભાલ. ૨૦ સુપનમઈ. ૨૧ રાઉ.
૨૨ હોસ્યઈ. ૨૩ હમ. ૨૪ ત્રેલોક્યસુંદરી. ૨૫ જોવનિવઈ. ૨૬ ઉપછર.
૨૭ સમાન. ૨૮ વાણિ.

વિધિ આરાધી દેવતા, તે પરષિ^૧ આવી પાસિ,
કિણિ કાજઈ^૨ સમરી તુમ્હે ?

તે કહિજ્યો હો જિમ આણુ^૩ રાસિ. સુ૦ ૩૯

તૂં સમરથ જાણુઈ^૪ સહૂ અમ્હ પુત્રનઉ જે રોગ,
તિમ કરઉ આણી^૫ કૃપા,

જિમ થાયઈ એ^૬ સુત નીરોગ. સુ૦ ૪૦

કહઈ દેવત,^૭ મંત્રી ! સુણઉ, નવિ કર્મ^૮ છૂટઈ કોઈ,
કોટિ ઉપાય કરઉ ઘણા,

વિણુ ભોગવ્યા^૯ હો તે^{૧૦} અંત ન હોઈ. સુ૦ ૪૧

મંત્રિ કહઈ, દેવી ! સુણઉ, રૂપવંત આણુઉ^{૧૧} કોઈ,
તે^{૧૨} વિહાઈ^{૧૩} કુંવરી, હૂં આપિસુ^{૧૪} હો નિજ પુત્રનઈ જોઈ. સુ૦ ૪૨

આણિસુ^{૧૫} હૂં પરદેસથી, પુર પોલિનઈ^{૧૬} જુ દુવારિ,
બાલિનઈ^{૧૭} લેઈ કરી, તુમ્હિ^{૧૮} કરિજ્યો હો કામ વિચારિ. સુ૦ ૪૩

મંત્રીસર હરષિત થયઉ, વીવાહ કરિવા કાજિ,
હયપાલનઈ સંદેસ કહિ, રથવાલઉ હો રાખ્યઉ મંત્રિરાજ. સુ૦ ૪૪

રાગ મલ્હાર

ઉજ્જયણી નયરી^{૧૯} જિહાં^{૨૦} જી, કુલદેવતિ તિહાં જાઈ,
મંગલકલશ^{૨૧} જિણિ મારગઈ^{૨૨} જી, તિણિ તે સખદ કહાઈ. ૪૫

ધન ધન^{૨૩} ત્રિલોક્યસુંદરી^{૨૪} જી, જહનઈ^{૨૫} એહવઉ જી ભરતાર,
ભાડઈ^{૨૬} પરણેસયઈ જાઈ^{૨૭} જી, ચંપાનગરિ મઝારિ. ધન ધન૦ ૪૬

૧ પરત પિ. ૨ કાજઈ. ૩ આણુ. ૪ જાણુઈ. ૫ આણી.
૬ ‘એ’ બીજી પ્રતમાં નથી. ૭ દેવતિ. ૮ કર્મણી. ૯ ભોગવ્યાં.
૧૦ તિણિ. ૧૧ આણુઉ. ૧૨ તેહનઈ. ૧૩ વિવાહી. ૧૪ આપિસ.
૧૫ આણિસ. ૧૬ પોલનઈ. ૧૭ બાલકનઈ. ૧૮ તુમ્હે. ૧૯ નગરી.
૨૦ જહાં. ૨૧ મંગલકલસ. ૨૨ મારગઈ. ૨૩ મુખ્ય પ્રતમાં ‘ધન ધન
ધન’ એ પાઠને બદલે બીજી પ્રતમાં લખેલો ‘ધન ધન’ એ પાઠ મુખ્ય પ્રતમાં
સ્વીકાર્યો છે. ૨૪ ત્રિલોક્યસુંદરી. ૨૫ જેહનઈ. ૨૬ ભાડે. ૨૭ જઈ.

વિધિ આરાધી દેવતા, તે પરષિ^૧ આવી પાસિ,
કિણિ કાજઈ^૨ સમરી તુમ્હે ?

તે કહિજયો હો જિમ આણું^૩ રાસિ. સુ૦ ૩૯

તૂં સમરથ જાણું^૪ સહૂ અમ્હ પુત્રનઉ જે રોગ,
તિમ કરઉ આણી^૫ કૃપા,

જિમ થાયઈ એ^૬ સુત નીરોગ. સુ૦ ૪૦

કહઈ દેવત,^૭ મંત્રી ! સુણઉ, નવિ કર્મમ્^૮ છૂટઈ કોઈ,
કોટિ ઉપાય કરઉ ઘણા,

વિણ લોગવ્યા^૯ હો તે^{૧૦} અંત ન હોઈ. સુ૦ ૪૧

મંત્રિ કહઈ, દેવી ! સુણઉ, રૂપવંત આણઉ^{૧૧} કોઈ,
તે^{૧૨} વિહાઈ^{૧૩} કુંવરી, હૂં આપિસુ^{૧૪} હો નિજ પુત્રનઈ જોઈ. સુ૦ ૪૨

આણિસુ^{૧૫} હૂં પરદેસથી, પુર પોલિનઈ^{૧૬} જુ દુવારિ,
ખાલિનઈ^{૧૭} લેઈ કરી, તુમ્હિ^{૧૮} કરિજયો હો કામ વિચારિ. સુ૦ ૪૩

મંત્રીસર હરષિત થયઉ, વીવાહ કરિવા કાજિ,
હયપાલનઈ સંદેસ કહિ, રથવાલઉ હો રાખ્યઉ મંત્રિરાજ. સુ૦ ૪૪

રાગ મલ્હાર

ઉજ્જયણી નયરી^{૧૯} જિહાં^{૨૦} જી, કુલદેવતિ તિહાં જાઈ,
મંગલકલશ^{૨૧} જિણિ મારગઈ^{૨૨} જી, તિણિ તે સખદ કહાઈ. ૪૫

ધન ધન^{૨૩} ત્રિલોક્યસુંદરી^{૨૪} જી, જહનઈ^{૨૫} એહવઉ જી ભરતાર,
ભાડઈ^{૨૬} પરણેસ્યઈ જાઈ^{૨૭} જી, અંપાનગરિ મઝારિ. ધન ધન૦ ૪૬

૧ પરત પિ. ૨ કાજઈ. ૩ આંણ. ૪ જાંણઈ. ૫ આંણી.
૬ ‘એ’ બીજી પ્રતમાં નથી. ૭ દેવતિ. ૮ કર્મણી. ૯ લોગવ્યાં.
૧૦ તિણિ. ૧૧ આંણઉ. ૧૨ તેહનઈ. ૧૩ વિવાહી. ૧૪ આપિસ.
૧૫ આંણિસ. ૧૬ પોલનઈ. ૧૭ ખાલકનઈ. ૧૮ તુમ્હે. ૧૯ નગરી.
૨૦ જહાં. ૨૧ મંગલકલસ. ૨૨ મારગઈ. ૨૩ મુખ્ય પ્રતમાં ‘ધન ધન
ધન’ એ પાકને બદલે બીજી પ્રતમાં લખેલો ‘ધન ધન’ એ પાક મુખ્ય પ્રતમાં
સ્વીકાર્યો છે. ૨૪ ત્રિલોક્યસુંદરી. ૨૫ જેહનઈ. ૨૬ ભાડે. ૨૭ જઈ.

વિધિ આરાધી દેવતા, તે પરષિ^૧ આવી પાસિ,
કિણિ કાજઈ^૨ સમરી તુમ્હે ?

તે કહિજ્યો હો જિમ આણુ^૩ રાસિ. સુ૦ ૩૯

તૂં સમરથ જાણુઈ^૪ સહૂ અમ્હ પુત્રનઉ જે રોગ,
તિમ કરઉ આણી^૫ કૃપા,

જિમ થાયઈ એ^૬ સુત નીરોગ. સુ૦ ૪૦

કહઈ દેવત,^૭ મંત્રી ! સુણઉ, નવિ કર્મમ્^૮ છૂટઈ કોઈ,
કોટિ ઉપાય કરઉ ઘણા,

વિણ લોગવ્યા^૯ હો તે^{૧૦} અંત ન હોઈ. સુ૦ ૪૧

મંત્રિ કહઈ, દેવી ! સુણઉ, રૂપવંત આણુઉ^{૧૧} કોઈ,
તે^{૧૨} વિહાઈ^{૧૩} કુંવરી, હૂં આપિસુ^{૧૪} હો નિજ પુત્રનઈ જોઈ. સુ૦ ૪૨

આણિસુ^{૧૫} હૂં પરદેસથી, પુર પોલિનઈ^{૧૬} જુ દુવારિ,
બાલિનઈ^{૧૭} લેઈ કરી, તુમ્હિ^{૧૮} કરિજ્યો હો કામ વિચારિ. સુ૦ ૪૩

મંત્રીસર હરષિત થયઉ, વીવાહ કરિવા કાજિ,
હયપાલનઈ સંદેસ કહિ, રષવાલઉ હો રાખ્યઉ મંત્રિરાજ. સુ૦ ૪૪

રાગ મલ્હાર

ઉજજયાણી નયરી^{૧૯} જિહાં^{૨૦} જી, કુલદેવતિ તિહાં જાઈ,
મંગલકલશ^{૨૧} જિણિ મારગઈ^{૨૨} જી, તિણિ તે સખદ કહાઈ. ૪૫

ધન ધન^{૨૩} ત્રિલોક્યસુંદરી^{૨૪} જી, જહનઈ^{૨૫} એહવઉ જી ભરતાર,
ભાડઈ^{૨૬} પરણેસ્યઈ જાઈ^{૨૭} જી, અંપાનગરિ મઝારિ. ધન ધન૦ ૪૬

૧ પરત પિ. ૨ કાજઈ. ૩ આણુ. ૪ જાણુઈ. ૫ આણી.
૬ 'એ' બીજી પ્રતમાં નથી. ૭ દેવતિ. ૮ કર્મણી. ૯ લોગવ્યાં.
૧૦ તિણિ. ૧૧ આણુઉ. ૧૨ તેહનઈ. ૧૩ વિવાહી. ૧૪ આપિસ.
૧૫ આણિસ. ૧૬ પોલનઈ. ૧૭ બાલકનઈ. ૧૮ તુમ્હે. ૧૯ નગરી.
૨૦ જહાં. ૨૧ મંગલકલસ. ૨૨ મારગઈ. ૨૩ મુખ્ય પ્રતમાં 'ધન ધન
ધન' એ પાઠને બદલે બીજી પ્રતમાં લખેલો 'ધન ધન' એ પાઠ મુખ્ય પ્રતમાં
સ્વીકાર્યો છે. ૨૪ ત્રિલોક્યસુંદરી. ૨૫ જેહનઈ. ૨૬ ભાડે. ૨૭ જઈ.

વિધિ આરાધી દેવતા, તે પરષિ^૧ આવી પાસિ,
કિણિ કાજઈ^૨ સમરી તુમહે ?

તે કહિજ્યો હો જિમ આણું^૩ રાસિ. સુ૦ ૩૯

તૂં સમરથ જાણઈ^૪ સહૂ અમહ પુત્રનઉ જે રોગ,
તિમ કરઉ આણી^૫ કૃપા,

જિમ થાયઈ એ^૬ સુત નીરોગ. સુ૦ ૪૦

કહઈ દેવત,^૭ મંત્રી ! સુણઉ, નવિ કર્મમં^૮ છૂટઈ કોઈ,
કોટિ ઉપાય કરઉ ઘણા,

વિણુ ભોગવ્યા^૯ હો તે^{૧૦} અંત ન હોઈ. સુ૦ ૪૧

મંત્રિ કહઈ, દેવી ! સુણઉ, રૂપવંત આણઉ^{૧૧} કોઈ,
તે^{૧૨} વિહાઈ^{૧૩} કુંવરી, હૂં આપિસુ^{૧૪} હો નિજ પુત્રનઈ જોઈ. સુ૦ ૪૨

આણિસુ^{૧૫} હૂં પરદેસથી, પુર પોલિનઈ^{૧૬} જુ દુવારિ,
ખાલિનઈ^{૧૭} લેઈ કરી, તુમિહ^{૧૮} કરિજ્યો હો કામ વિચારિ. સુ૦ ૪૩

મંત્રીસર હરષિત થયઉ, વીવાહ કરિવા કાજિ,
હયપાલનઈ સંદેસ કહિ, રષવાલઉ હો રાખ્યઉ મંત્રિરાજ. સુ૦ ૪૪

રાગ મલ્હાર

ઉજજયણી નયરી^{૧૯} જિહાં^{૨૦} જી, કુલદેવતિ તિહાં જાઈ,
મંગલકલશ^{૨૧} જિણિ મારગઈ^{૨૨} જી, તિણિ તે સખદ કહાઈ. ૪૫

ધન ધન^{૨૩} ત્રિલોક્યસુંદરી^{૨૪} જી, જહનઈ^{૨૫} એહવઉ જી ભરતાર,
ભાડઈ^{૨૬} પરણેસ્યઈ જાઈ^{૨૭} જી, અંપાનગરિ મઝારિ. ધન ધન૦ ૪૬

૧ પરત પિ. ૨ કાજઈ. ૩ આંણુ. ૪ જાંણુઈ. ૫ આંણી.
૬ ‘એ’ ખીજી પ્રતમાં નથી. ૭ દેવતિ. ૮ કર્મણી. ૯ ભોગવ્યાં.
૧૦ તિણિ. ૧૧ આંણઉ. ૧૨ તેહનઈ. ૧૩ વિવાહી. ૧૪ આપિસ.
૧૫ આંણિસ. ૧૬ પોલનઈ. ૧૭ ખાલકનઈ. ૧૮ તુમહે. ૧૯ નગરી.
૨૦ જહાં. ૨૧ મંગલકલસ. ૨૨ મારગઈ. ૨૩ મુખ્ય પ્રતમાં ‘ધન ધન
ધન’ એ પાઠને બદલે ખીજી પ્રતમાં લખેલો ‘ધન ધન’ એ પાઠ મુખ્ય પ્રતમાં
સ્વીકાર્યો છે. ૨૪ ત્રિલોક્યસુંદરી. ૨૫ જેહનઈ. ૨૬ ભાડે. ૨૭ જઈ.

તે પરાણી મુઝ પુત્રનઠં જી, દેઈ તુમહ ઘરિ જાઉ,
 ઇણિ અરથઠં આણ્યઉ^૧ તુનઠં^૨ જી,^૩ કુલદેવી લહિ દાઉ. ધન૦ ૫૫
 મંગલ કહઇ, કિહાં^૪ હંસિણી જી,^૫ સંગ જિસઉ કિહ^૬ કાગ ?
 તિમ રોગી સુત કોઢીયઉ^૭ જી,^૮ રૂપવતી નહી લાગ. ધન૦ ૫૬
 એહ અકારિજ નહીં^૯ કરં જી,^{૧૦} એ કુકર્મ ચંડાલ,
 મંત્રી કહઇ, તુઝ મારિસુ^{૧૧} જી, કાઠી પડગ કરાલ. ધન૦ ૫૭
 સાહસ ધરિ મંગલ લાણુઠં^{૧૨} જી, મરિવઉ છઈ ઇક વાર,
 એહુ^{૧૩} કર્મ કરિસ્યુ^{૧૪} નહી જી,^{૧૫} લહિ શ્રાવક અવતાર. ધન૦ ૫૮
 વિચિ પરાધાન^{૧૫} પુરુષ^{૧૬} પડ્યા જી,^{૧૭} મંગલનઠં સમઝાઇ,
 વણિગબુદ્ધિ^{૧૮} નિજ કેલવી જી,^{૧૯}

પહિલઉ ભાડઉ^{૨૦} લ્યાઇ. ધન૦ ૫૯

રાજા જે ઘઇ દાઇજઉ જી,^{૨૧} તે મુઝ મંત્રીસ,
 પરાણી અમ્હારી રાષિજ્યો જી,^{૨૨}

હમ તુમહ વિચિ જગદીસ. ધન૦ ૬૦

ઉજ્જયાણી પુહ્યાવિજ્યો જી,^{૨૩} વિત્તસુ^{૨૪} અમ્હ ઘઉ^{૨૫} બોલ,
 મુહત^{૨૬} માન્યઉ^{૨૭} વચન તે જી,^{૨૮}

રંગ રલી ચિત પોલિ. ધન૦ ૬૧

૧ આણિઉ. ૨ તુનઠં. ૩ 'જી' બીજી પ્રતમાં નથી. ૪ કિહ. ૫ 'જી' બીજી પ્રતમાં નથી. ૬ કિહાં. ૭ કોઢીઅઉ. ૮ 'જી' બીજી પ્રતમાં નથી. ૯ નહી. ૧૦ 'જી' બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૧ મારિસ્યુ; પછીનો મુખ્ય પ્રતનો 'જી' બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૨ કહઇ; પછીનો 'જી' બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૩ એક. ૧૪ 'જી' બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૫ પરાધાન. ૧૬ પુરુષ. ૧૭ 'જી' બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૮ વણિક-બુદ્ધિ. ૧૯ 'જી' બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૦ ભાડા. ૨૧ 'જી' બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૨ 'જી' બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૩ 'જી' બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૪ વિત્તસુ. ૨૫ નઠ. ૨૬ મુહતઠં. ૨૭ માન્યઉ. ૨૮ 'જી' બીજી પ્રતમાં નથી.

તે પરણી મુઝ પુત્રનઠં જી, દેઈ તુમ્હ ધરિ જાઉ,
 ઈણિ અરથઠ આણ્યઉ^૧ તુનઠં^૨ જી,^૩ કુલદેવી લહિ દાઉ. ધન૦ ૫૫
 મંગલ કહઈ, કિહાં^૪ હંસિણી જી,^૫ સંગ જિસઉ કિહં^૬ કાગ ?
 તિમ રોગી સુત કોઠીયઉ^૭ જી,^૮ રૂપવતી નહી લાગ. ધન૦ ૫૬
 એહ અકારિજ નહી^૯ કરં જી,^{૧૦} એ કુકર્મ ચંડાલ,
 મંત્રી કહઈ, તુઝ મારિસુ^{૧૧} જી, કાઠી ષડગ કરાલ. ધન૦ ૫૭
 સાહસ ધરિ મંગલ ભણુઈ^{૧૨} જી, મરિવઉ છઈ ઇક વાર,
 એહુ^{૧૩} કર્મ કરિસ્યુ^{૧૪} નહી જી,^{૧૫} લહિ શ્રાવક અવતાર. ધન૦ ૫૮
 વિચિ પરાધાન^{૧૬} પુરુષ^{૧૭} પડ્યા જી,^{૧૮} મંગલનઠં સમઝાઈ,
 વણિગબુદ્ધિ^{૧૯} નિજ કેલવી જી,^{૨૦}

પહિલઉ ભાડઉ^{૨૦} લ્યાઈ. ધન૦ ૫૯

રાજા જે ઘઈ દાઈજઉ જી,^{૨૧} તે મુઝ મંત્રીસ,
 પરણી અમ્હારી રાષિજયો જી,^{૨૨}

હમ તુમ્હ વિચિ જગદીસ. ધન૦ ૬૦

ઉજ્જયણી પુહ્યાવિજયો જી,^{૨૩} વિત્તસુ^{૨૪} અમ્હ ઘઉ^{૨૫} બોલ,
 મુહત^{૨૬} માન્યઉ^{૨૭} વચન તે જી,^{૨૮}

રંગ રલી ચિત ખોલિ. ધન૦ ૬૧

૧ આણિઉ. ૨ તુનઠં. ૩ 'જી' ખીજી પ્રતમાં નથી. ૪ કિહં. ૫ 'જી' ખીજી પ્રતમાં નથી. ૬ કિહાં. ૭ કોઠીયઉ. ૮ 'જી' ખીજી પ્રતમાં નથી. ૯ નહી. ૧૦ 'જી' ખીજી પ્રતમાં નથી. ૧૧ મારિસ્યુ; પછીનો મુખ્ય પ્રતનો 'જી' ખીજી પ્રતમાં નથી. ૧૨ કહઈ; પછીનો 'જી' ખીજી પ્રતમાં નથી. ૧૩ એકુ. ૧૪ 'જી' ખીજી પ્રતમાં નથી. ૧૫ પરધાન. ૧૬ પુરુષ. ૧૭ 'જી' ખીજી પ્રતમાં નથી. ૧૮ વણિક-બુદ્ધિ. ૧૯ 'જી' ખીજી પ્રતમાં નથી. ૨૦ ભાડા. ૨૧ 'જી' ખીજી પ્રતમાં નથી. ૨૨ 'જી' ખીજી પ્રતમાં નથી. ૨૩ 'જી' ખીજી પ્રતમાં નથી. ૨૪ વિત્તસુ. ૨૫ નઠં. ૨૬ મુહતઠં. ૨૭ માન્યઉ. ૨૮ 'જી' ખીજી પ્રતમાં નથી.

- દેહચિતા મિસિ ઊઠ્યઉ, સુંદરી ન મેલ્લઈ તે^૧ પૂઠઉ,
રાગ ધરી નવિ ખોલઈ,^૨ સૂનઈ ચિતિ^૩ ઘરિ હોલઈ. ૭૧
- કહઉ કુમર ! કોઈ^૪ ખાધઈ ? બુધા^૫ દીપઈ વિણુ પાધઈ,
રુચિતા^૬ મોદક અણુાવઈ, સ્વામી ! લ્યઉ તુમ્હ લાવઈ. ૭૨
- મંગલ લાવ જણુાવઈ, એતઉ મોદક લાવઈ,
ઉજ્જયણી જલ પાવઈ, તઉ હમ પરઉ^૭ સુહાવઈ. ૭૩
- ચમકી ચિત્તિ કુમારી, અઘટત વાત વિચારી,^૮
માતાનઉ ઘર હોસ્યઈ, અવંતી નામ તે^૯ લેસ્યઈ. ૭૪
- દીધાં^{૧૦} પંચ તંખોલ, સંધ્યાકાલ અખોલ,^{૧૧}
નિકસ્યઉ^{૧૨} તે મિસ^{૧૩} લેઈ, આવિ સુ સહિય વલેઈ. ૭૫
- મંદિર થકીય^{૧૪} નીકલિયઉ,^{૧૫} જઈ સાથનઈ મિલીયઉ,
દીધી વસ્તુ સંભાલી, હય રથ સોવનથાલી. ૭૬
- મુહતઉ^{૧૬} તે મુકલાવ્યઉ, ઉજ્જયણી^{૧૭} પથિ આવ્યઉ,
પૂછી નિશ્ચય^{૧૮} કીધઉ, જે દીધઉ તેઈ^{૧૯} લીધઉ. ૭૭

ઢાલ તૂં વડઉ લેસાલીયઉ એ ઢાલ^{૨૦}

- માતાપિતા મંગલ તણુા એ, ખહુ વિધિ^{૨૧} કરીય તે સોગ,
તે હુકખરહિત થયા એ, મંગલ તણુઈ^{૨૨} સંજોગ.^{૨૩} ૭૮
- નિજ કુસલિ^{૨૪} ઘરિ આવીયા એ, પૂરણ^{૨૫} પુન્યસંયોગિ.^{૨૬}
મંગલકલશ^{૨૭} આવીયા એ, રથ ઊપરિ ચડ્યઉ ઘર લણી એ. ૭૯

૧ એ. ૨ વોલઈ. ૩ ચિત. ૪ કોઈ. ૫ બુધા. ૬ રુચિતા.
૭ પરઉ. ૮ અવિચારી. ૯ નગર. ૧૦ દીધા. ૧૧ અવોલ.
૧૨ નિકસિયઉ. ૧૩ મિસિ. ૧૪ થકી. ૧૫ નીકલીયઉ. ૧૬ મુહતઈ.
૧૭ ઉજ્જયણી. ૧૮ નિશ્ચય. ૧૯ તે. ૨૦ 'ઢાલ' શબ્દ ખીણ
પ્રતમાં નથી. ૨૧ વિધ. ૨૨ તણુઈ. ૨૩ સંયોગ. ૨૪ કુસલ.
૨૫ પૂરવ. ૨૬ સંયોગ. ૨૭ મંગલકલસ.

દેહચિંતા મિસિ ઊઠ્યઉ, મુંદરી ન મેદહઇ તે^૧ પૂઠઉ,
રાગ ધરી નવિ ખોલઇ,^૨ સૂનઇ ચિતિ^૩ ઘરિ ડાલઇ. ૭૧

કહઉ કુમર ! કોઈ^૪ ખાધઇ ? બુધા^૫ દીપઇ વિણુ પાધઇ,
રુચતા^૬ મોદક અણુવઇ, સ્વામી ! લ્યઉ તુમ્હ લાવઇ. ૭૨

મંગલ લાવ જણુવઇ, એતઉ મોદક લાવઇ,
ઉજ્જયણી જલ પાવઇ, તઉ હમ પરઉ^૭ મુહાવઇ. ૭૩

ચમકી ચિત્તિ કુમારી, અઘટત વાત વિચારી,^૮
માતાનઉ ઘર હોસ્યઇ, અવંતી નામ તે^૯ લેસ્યઇ. ૭૪

દીધાં^{૧૦} પંચ તંખોલ, સંધ્યાકાલ અખોલ,^{૧૧}
નિકસ્યઉ^{૧૨} તે મિસ^{૧૩} લેઇ, આવિ સુ સહિય વલેઇ. ૭૫

મંદિર થકીય^{૧૪} નીકલિયઉ,^{૧૫} જાઇ સાથનઇ મિલીયઉ,
દીધી વસ્તુ સંભાલી, હય રથ સોવનથાલી. ૭૬

મુહતઉ^{૧૬} તે મુકલાવ્યઉ, ઉજ્જયણી^{૧૭} પથિ આવ્યઉ,
પૂછી નિશ્ચય^{૧૮} કીધઉ, જે દીધઉ તેઇ^{૧૯} લીધઉ. ૭૭

ઢાલ તૂં વડઉ લેસાલીયઉ એ ઢાલ^{૨૦}

માતાપિતા મંગલ તણુ એ, ખહુ વિધિ^{૨૧} કરીય તે સોગ,
તે દુકખરહિત થયા એ, મંગલ તણુઇ^{૨૨} સંજોગ.^{૨૩} ૭૮

નિજ કુસલિ^{૨૪} ઘરિ આવીયા એ, પૂરળ^{૨૫} પુન્યસંયોગિ.^{૨૬}
મંગલકલશ^{૨૭} આવીયા એ, રથ ઊપરિ ચડ્યઉ ઘર ભણી એ. ૭૯

૧ એ. ૨ વોલઇ. ૩ ચિત. ૪ કોઈ. ૫ બુધા. ૬ રુચિતા.
૭ પરઉ. ૮ અવિચારી. ૯ નગર. ૧૦ દીધા. ૧૧ અવોલ.
૧૨ નિકસિયઉ. ૧૩ મિસિ. ૧૪ થકી. ૧૫ નીકલીયઉ. ૧૬ મુહતઇ.
૧૭ ઉજ્જયણી. ૧૮ નિશ્ચય. ૧૯ તે. ૨૦ 'ઢાલ' શબ્દ ખીણ
પ્રતમાં નથી. ૨૧ બિધ. ૨૨ તણુઇ. ૨૩ સંયોગ. ૨૪ કુસલ.
૨૫ પૂરવ. ૨૬ સંયોગ. ૨૭ મંગલકલસ.

કરકરસણ કરિવા ભણી^૧ ઉદયત હૂવઉ^૨ જામ,
કુમરી^૩ બાહિર નીકલી,^૪ દાસી પૂછઇ તામો રે. કં ૮૮

કહિ સધિ ! તુ^૫ કાઇ^૬ દૂમણી ?^૭ સુણિ સધિ ! ગયઉ ભરતાર,
કામરૂપ મનમોહનૂ,^૮ તજિ સુઝનઇ નિરધારો રે. કં ૮૯

કહિ^૯ હિવણઇ કોઇ કોઢીયઉ^{૧૦} આબ્યઉ સુઝ આવાસિ,
તે પરિ^{૧૧} જાણી^{૧૨} પરિહરી,^{૧૩} આવી છું તુમ્હે પાસો^{૧૪} રે. કં ૯૦

દાસીમાંહે^{૧૫} સુઇ રહી, રાતિ વિહાણી તામ,^{૧૬}
પીહરિ પહુતી સુંદરી, સુહતઉ^{૧૭} જાણ્યઉ^{૧૮} અકામો રે. કં ૯૧

હુબુધી રાજા કહઇ,^{૧૯} બાઇઠઉ કરિ સુખ સામ,^{૨૦}
પૂછઇ રાઇ^{૨૧} વિષાવાદસ્યઉ,^{૨૨}

તુમ્હે મનિ હરખનઇ ઠામો^{૨૩} રે. કં ૯૨

કર્મ તણી ગતિ સ્યું કહૂં ?^{૨૪} કહિવા જોગ ન રાજ,
કુમર જે દેખ્યઉ^{૨૫} તે તિસઉ,^{૨૬}

પિણિ તે થયઉ^{૨૭} કાજો^{૨૮} રે. કં ૯૩

કુમરીનઇ સંયોગથી, કોઢી થયઉ^{૨૯} કુમાર,
હા હા રવ ભૂપતિ કરઇ, હૂયઉ કુણુ રતન વિણાસો^{૩૦} રે. કં ૯૪

૧ 'ભણી' પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨ દૂયઉ. ૩ કુવરી.
૪ આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૫ તૂં. ૬ કાઇ. ૭ આ શબ્દ
પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૮ મનમોહનૂ; આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં
'રે' છે. ૯ બીજી પ્રતમાં 'કહિ' શબ્દ નથી. ૧૦ આની પછી બીજી
પ્રતમાં 'રે' છે. ૧૧ પર. ૧૨ જાણી. ૧૩ આની પછી બીજી પ્રતમાં
'રે' લખેલો છે. ૧૪ પાસિ. ૧૫ દાસીમાંહે. ૧૬ તાંમ. ૧૭ સુહતઇ.
૧૮ જાણ્યઉ. ૧૯ આની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૦ સ્યામ.
૨૧ રાઉ. ૨૨ વિષવાદસ્યઉ; આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે.
૨૩ કામિ. ૨૪ આની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૫ દેખિઉ.
૨૬ તુમ્હે; આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૭ આની પછી બીજી
પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૮ અકાજ. ૨૯ થયાઉ. ૩૦ વિગાર.

કરકરસણુ કરિવા લણી^૧ ઉઘત હૂવઉ^૨ જામ,
કુમરી^૩ બાહિર નીકલી,^૪ દાસી પૂછય તામો રે. કં ૮૮

કહિ સધિ ! તુ^૫ કાઠ^૬ દૂમણી ?^૭ સુણિ સધિ ! ગયઉ ભરતાર,
કામરૂપ મનમોહનૂ,^૮ તજિ મુઝનય નિરધારો રે. કં ૮૯

કહિ^૯ હિવણુય કોઠ કોઠીયઉ^{૧૦} આબ્યઉ મુઝ આવાસિ,
તે પરિ^{૧૧} જાણી^{૧૨} પરિહરી,^{૧૩} આવી છું તુમ્હ પાસો^{૧૪} રે. કં ૯૦

દાસીમાંહે^{૧૫} મુઝ રહી, રાતિ વિહાણી તામ,^{૧૬}
પીહરિ પહુતી સુંદરી, મુહતઉ^{૧૭} જાણ્યઉ^{૧૮} અકામો રે. કં ૯૧

હુબુધી રાજા કહય,^{૧૯} બાઠઉ કરિ મુખ સામ,^{૨૦}
પૂછય રાઘ^{૨૧} વિષાવાદસ્યઉ,^{૨૨}

તુમ્હ મનિ હરખનય ઠામો^{૨૩} રે. કં ૯૨

કર્મ તણી ગતિ સ્યુ કહૂં ?^{૨૪} કહિવા જોગ ન રાજ,
કુમર જે દેખ્યઉ^{૨૫} તે તિસઉ,^{૨૬}

પિણિ તે થયઉ^{૨૭} કાજો^{૨૮} રે. કં ૯૩

કુમરીનય સંયોગથી, કોઠી થયઉ^{૨૯} કુમાર,
હા હા રવ ભૂપતિ કરય, હૂયઉ કુણુ રતન વિણુસો^{૩૦} રે. કં ૯૪

૧ 'લણી' પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨ હૂયઉ. ૩ કુવરી.
૪ આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૫ તૂં. :૬ કાંઠ. ૭ આ શબ્દ
પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૮ મનમોહનૂ; આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં
'રે' છે. ૯ બીજી પ્રતમાં 'કહિ' શબ્દ નથી. ૧૦ આની પછી બીજી
પ્રતમાં 'રે' છે. ૧૧ પર. ૧૨ જાણી. ૧૩ આની પછી બીજી પ્રતમાં
'રે' લખેલો છે. ૧૪ પાસિ. ૧૫ દાસીમાંહે. ૧૬ તામ. ૧૭ મુહતય.
૧૮ જાણ્યઉ. ૧૯ આની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૦ સ્યામ.
૨૧ રાઉ. ૨૨ વિષવાદસ્યઉ; આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે.
૨૩ ઠામિ. ૨૪ આની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૫ દેપિઉ.
૨૬ તુમ્હે; આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૭ આની પછી બીજી
પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૮ અકાજ. ૨૯ થયાઉ. ૩૦ વિગાર.

એક વાર માતા મુનઇ,^૧ જઉ બોલાવઇ^૨ તાત,
કનિ^૩ દેનઇ^૪ સાંભલઇ,^૫ માહરા^૬ મનની વાતો રે. કં ૧૦૩

માતા દેષિ નિરાદર,^૭ મામઉ^૮ સીહ સામંત,
તેહનઇ પિણિ વીનતિ^૯ કરી,^{૧૦} તે કહિ,
હોઇ નિચંતો રે. કં ૧૦૪

રાજનઇ તિણિ વીનવ્યઉ,^{૧૧} છોડ ઇમ સીદાઇ,
દાન માન^{૧૨} દૂરઇ રહઉ,^{૧૩}
વચનઇ^{૧૪} સ્વામિ બોલાયઉ^{૧૫} રે. કં ૧૦૫

એક રૂપી સુણિ પરિહરી, કુમરી વિણ^{૧૬} આપ ધાર,^{૧૭}
આજ માહરઇ આગ્રહઇ,^{૧૮} બોલાવઉ ઇક વારો રે. કં ૧૦૬

દૂહા

બોલાવી આવી કુમરિ, કરિ પ્રણામ, સુણિ તાત,
પુરુષ વેષ ઘઉ મુઝ તુમહે, પછઇ જણાઇસુ વાત. ૧૦૭

વેષ કીયઉ તિણિ પુરુષનઉ,^{૧૯} ઘઉ મુઝ સિંઘ^{૨૦} સંઘાતિ.
ઉજ્જેણી^{૨૧} નગરી [ભ]ણી ભેજઉ મુઝનઉ^{૨૨} તાત. ૧૦૮

તિમ કરિજો^{૨૩} જિમ વંસનઇ,^{૨૪} રતી ન લાગઇ ષોડિ,
સુંદરી ચલીય^{૨૫} પ્રયાણુ કરિ, કરિ પ્રણામ કર જોડિ. ૧૦૯

૧ મુનઇ. ૨ બોલાવઇ. ૩ કાંન. ૪ દેનઇ. ૫ આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૬ માહરઇ. ૭ નિરાદર; આની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૮ મામા. ૯ વીનતી. ૧૦ પછી 'રે' લખેલો છે. ૧૧ તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૧૨ માંન. ૧૩ તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૧૪ વચનઇ. ૧૫ બોલાવોઇ. ૧૬ વિણ. ૧૭ 'આપ ધાર'ને બદલે બીજી પ્રતમાં 'આધાર' છે. ૧૮ તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' લખેલો છે. ૧૯ તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૦ સિંહ. ૨૧ ઉજ્જેણી. ૨૨ મુઝનઇ. ૨૩ કરજો. ૨૪ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૫ ચલી.

એક વાર માતા મુંનઈ,^૧ જઉં બોલાવઈ^૨ તાત,
કનિ^૩ દેનઈ^૪ સાંભલઈ,^૫ માહરા^૬ મનની વાતો રે. કં ૧૦૩
માતા દેષિ નિરાદર,^૭ મામઉ^૮ સીહ સામંત,
તેહનઈ પિણિ વીનતિ^૯ કરી,^{૧૦} તે કહિ,
હોઈ નિચંતો રે. કં ૧૦૪

રાજનઈ તિણિ વીનવ્યઉ,^{૧૧} છોડે ઇમ સીદાઈ,
દાન માન^{૧૨} દૂરઈ રહઉ,^{૧૩}
વચનઈ^{૧૪} સ્વામિ બોલાવઈ^{૧૫} રે. કં ૧૦૫

એક રૂપી સુણિ પરિહરી, કુમરી વિણ^{૧૬} આપ ધાર,^{૧૭}
આજ માહરઈ આગ્રહઈ,^{૧૮} બોલાવઈ ઇક વારો રે. કં ૧૦૬

દૂહા

બોલાવી આવી કુમરિ, કરિ પ્રણામ, સુણિ તાત,
પુરુષ વેષ ઘઉં મુઝ તુમ્હે, પછઈ જણાઈસુ વાત. ૧૦૭

વેષ કીયઉ તિણિ પુરુષનઉ,^{૧૯} ઘઉં મુઝ સિંઘ^{૨૦} સંઘાતિ.
ઉજ્જેણી^{૨૧} નગરી [ભ]ણી લેજઉ મુઝનઉ^{૨૨} તાત. ૧૦૮

તિમ કરિજે^{૨૩} જિમ વંસનઈ,^{૨૪} રતી ન લાગઈ ધોડિ,
સુંદરી ચલીય^{૨૫} પ્રયાણું કરિ, કરિ પ્રણામ કર જોડિ. ૧૦૯

૧ મુંનઈ. ૨ બોલાવઈ. ૩ કાંન. ૪ દેનઈ. ૫ આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૬ માહરઈ. ૭ નિરાદર; આની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૮ મામા. ૯ વીનતી. ૧૦ પછી 'રે' લખેલો છે. ૧૧ તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૧૨ માંન. ૧૩ તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૧૪ વચનઈ. ૧૫ બોલાવોઈ. ૧૬ વિણ. ૧૭ 'આપ ધાર'ને બદલે બીજી પ્રતમાં 'આધાર' છે. ૧૮ તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' લખેલો છે. ૧૯ તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૦ સિંહ. ૨૧ ઉજ્જેણી. ૨૨ મુઝનઈ. ૨૩ કરજે. ૨૪ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૫ ચલી.

પાઠક ! કહાવઉ વાત ઇણુ^૧ ચટડાં કન્હા,^૨

ચટડાં^૩ યોલ્યા કુમરનઇ એ,

કથા કહેસ્યઇ એહ, જે તુમ્હનઇ

અતિ રાગદષ્ટિ સૂઘઇ મનઇ એ.^૪ ૧૧૬

મંગલ કહઇ કુમાર, કહઉ^૫ કથાનિક,^૬

આપણુ વીતઉ,^૭ તુમ્હ સુણઉ એ,

એ તેહિ જ^૮ નારિ ભાડઇ પરણીય,

પુરુષવેષ કારણ કુણઇ એ ? ૧૧૭

એહવઉ નિશ્ચય જાણિ વાત કહી તિમ

જિમ પરણી છંડી ગયઉ એ,

માહરી છઇ તિહાં^૯ માગિ^{૧૦} ચંપાનયરીય,^{૧૧}

એ અચરિજ મુઝનઇ થયઉ એ. ૧૧૮

જા રે જૂઠી વાત, ઝાલઉ એહનઇ,

અમ્હરઇ ઘરિ એ કિહાં રહાઉ^{૧૨} એ ?

પુરુષે ઝાલયઉ^{૧૩} જામ, નાઠા છાત્ર તે

ધન્ન સેઠિનઇ જાઇ કહઉ^{૧૪} એ. ૧૧૯

ચઉપઇ

મંગલકલશ^{૧૫} માંહિ^{૧૬} આવીયઉ,^{૧૭} ઊંચઇ^{૧૮}

આસણિ^{૧૯} બઇસાણીયઉ,^{૨૦}

સિંહ ! સુણઉ, મઇ પરિછાણીયઉ,^{૨૧}

પરણયઉ પતિ મુઝ માંનિ માનીયઉ.^{૨૨} ૧૨૦

૧ ઇણુ. ૨ કન્હઇ. ૩ ચટડા. ૪ 'એ' બીજી પ્રતમાં નથી.
૫ કહૂં. ૬ કથાનક. ૭ વીતતી. ૮ આની પછી બીજી પ્રતમાં 'નિજ'
શબ્દ છે. ૯ તિહ. ૧૦ માંગિ. ૧૧ ચંપાનગરીયઇ. ૧૨ રહ્યો.
૧૩ ઝાલ્યો. ૧૪ કહાઉ. ૧૫ મંગલકલસ. ૧૬ માહિ. ૧૭ આંણીઉ.
૧૮ ઊંચઇ. ૧૯ આસણઇ. ૨૦ વઇસાણીયઉ. ૨૧ પહિચાણીયઉ.
૨૨ માંનીયઉ.

પાઠક ! કહાવઉ વાત ઇણુ^૧ ચટડાં કન્હા,^૨

ચટડાં^૩ યોલ્યા કુમરનઇ એ,
કથાં કહેસ્યઇ એહ, જે તુમ્હનઇ

અતિ રાગદષ્ટિ સૂધઇ મનઇ એ.^૪ ૧૧૬

મંગલ કહઇ કુમાર, કહઉ^૫ કથાનિક,^૬

આપણુ વીતઉં,^૭ તુમ્હ સુણઉ એ,
એ તેહિ જ^૮ નારિ ભાડઇ પરાણીય,

પુરુષવેષ કારણુ કુણઇ એ ? ૧૧૭

એહવઉ નિશ્ચય જાણિ વાત કહી તિમ

જિમ પરાણી છંડી ગયઉ એ,
માહરી છઇ તિહાં^૯ માગિ^{૧૦} ચંપાનયરીય,^{૧૧}

એ અચરિજ મુઝનઇ થયઉ એ. ૧૧૮

જા રે જૂઠી વાત, આલઉ એહનઇ,

અમ્હરઇ ધરિ એ કિહાં રહ્યઉ^{૧૨} એ ?
પુરુષે આલયઉ^{૧૩} જામ, નાઠા છાત્ર તે

ધન સેઠિનઇ જાઈ કહઉ^{૧૪} એ. ૧૧૯

ચઉપઈ

મંગલકલશ^{૧૫} માંહિ^{૧૬} આવીયઉ,^{૧૭} ઉંચઇ^{૧૮}

આસણિ^{૧૯} બધસાણીયઉ,^{૨૦}

સિંહ ! સુણઉ, મઇ પરિછાણીયઉ,^{૨૧}

પરણયઉ પતિ મુઝ મનિ માનીયઉ.^{૨૨} ૧૨૦

૧ ઇણુ. ૨ કન્હઇ. ૩ ચટડા. ૪ 'એ' ખીજી પ્રતમાં નથી.
૫ કહું. ૬ કથાનક. ૭ વીતતી. ૮ આની પછી ખીજી પ્રતમાં 'નિજ'
શબ્દ છે. ૯ તિહ. ૧૦ માંગિ. ૧૧ ચંપાનગરીયઇ. ૧૨ રહ્યઓ.
૧૩ આલ્યઓ. ૧૪ કહ્યઉ. ૧૫ મંગલકલસ. ૧૬ માંહિ. ૧૭ આંણીઉ.
૧૮ ઉચઇ. ૧૯ આસણઇ. ૨૦ વધસાંણીયઇ. ૨૧ પહિચ્છાણીયઇ.
૨૨ માંનીયઉ.

રાજા માન્યઉ, નિજ કરિ પુત્ર, મૂલ પિતા બોલાવ્યઉ અત્ર,
મંગલનંધ^૧ દીધઉ નિજ રાજ, પુણ્યપસાય^૨ સીધા જા^૩ કાજ. ૧૨૯

ઢાલ આઢીયાની^૪

યશોભદ્ર ગુરુ આવીયા, ગાઈયા મિલિ નરનારિ,
સુરસુંદર નરપતિ ગણપતિ,^૫ પદવંદન કારિ.^૬ ૧૩૦

દેસણ સુણિ પ્રતિબૂધલા^૭ લીધલા ચારિત સાર,
ભવિક જીવ નિસ્તારિવા, કરિવા,^૮ ઉગ્ર વિહાર. ૧૩૧

સીમાલા ભૂપાલ ન માનઈ મંગલ આણ,^૯
વણિકપુત્ર^{૧૦} એ સ્યુ^{૧૧} કરિસ્યઈ સંગ્રામ અજાણ? ૧૩૨

ઊઢાલીનઈ રાજ હરિસ્યું^{૧૨} ઇણિ અભિમાન,^{૧૩}
ચતુરંગ સેન લેઈ^{૧૪} ચલ્યઉ^{૧૫} મંગલકલસ પ્રધાન.^{૧૬} ૧૩૩

પુણ્ય^{૧૭} પસાયઈ તે અરિ ભાગા લાગા પાઈ,
જિનવર પ્રતિમા પૂજિ^{૧૮} કરઈ તે નિજ ઘરિ આઈ. ૧૩૪

જિનપ્રસાદ અનેક કરાવઈ આવઈ લોગ,
જૈનધર્મ^{૧૯} ઇમ સાચવઈ સાચવઈ રાગ સંયોગ. ૧૩૫

અન્ય^{૨૦} દિવસિ ઉદ્યાનઈ આવ્યા જઈસિંધસૂરિ,^{૨૧}
વંદન ચાલ્યઉ^{૨૨} સુમંગલ, મંગલ વાજઈ^{૨૩} તૂર.^{૨૪} ૧૩૬

ગુરુજી ! અમ્હ મનિ સંસય, એહ વિટંબન^{૨૫} દેષિ,
ભાડઈ પરાણી આણી, દૂષણ લહીય વિશેષિ. ૧૩૭

૧ મંગલનંધ. ૨ પુન્યપસાયઈ. ૩ 'જા' બીજી પ્રતમાં નથી.
૪ બીજી પ્રતમાં 'ઢાલ કાગની' લખેલી છે. ૫ આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં
'એ' શબ્દ લખેલો છે. ૬ કાર. ૭ પ્રતિબૂધલા. ૮ કારિવા. ૯ આંણ.
૧૦ વણિકપુત્ર. ૧૧ હરેસ્યું. ૧૨ અભિમાન. ૧૩ લેઈ. ૧૪ ચલ્યઉ.
૧૫ પ્રધાન. ૧૬ પુન્ય. ૧૭ પૂજ. ૧૮ જૈનધર્મ. ૧૯ અન્ન.
૨૦ જઈસિંધસૂરી. ૨૧ ચાલ્ય. ૨૨ વાજત. ૨૩ તૂરિ. ૨૪ વિટંબન.

રાજ માન્યઉ, નિજ કરિ પુત્ર, મૂલ પિતા બોલાવ્યઉ અત્ર,
મંગલનઇ^૧ હીધઉ નિજ રાજ, પુણ્યપસાય^૨ સ્ત્રીધા જા^૩ કાજ. ૧૨૯

ઢાલ આઢીયાની^૪

યશોભદ્ર શુરુ આવીયા, ગાર્ધયા મિલિ નરનારિ,
સુરસુંદર નરપતિ ગણપતિ,^૫ પદવંદન કારિ.^૬ ૧૩૦

દેસણ સુણિ પ્રતિબૂધલા^૭ લીધલા ચારિત સાર,
ભવિક જીવ નિસ્તારિવા, કરિવા,^૮ ઉચ્ચ વિહાર. ૧૩૧

સ્ત્રીમાલા ભૂપાલ ન માનઇ મંગલ આણુ,^૯
વણિકપુત્ર^{૧૦} એ સ્યું કરિસ્યઇ સંગ્રામ અજાણુ? ૧૩૨

ઉદાલીનઇ રાજ હરિસ્યું^{૧૧} ઇણિ અભિમાન,^{૧૨}
અતુરંગ સેન લેઇ^{૧૩} ચઢ્યઉ^{૧૪} મંગલકલસ પ્રધાન.^{૧૫} ૧૩૩

પુણ્ય^{૧૬} પસાયઇ તે અરિ ભાગા લાગા પાઇ,
જિનવર પ્રતિમા પૂજિ^{૧૭} કરઇ તે નિજ ઘરિ આઇ. ૧૩૪

જિનપ્રસાદ અનેક કરાવઇ આવઇ લોગ,
જૈનધર્મ^{૧૮} ઇમ સાચવઇ સાચવઇ રાગ સંયોગ. ૧૩૫

અન્ય^{૧૯} દિવસિ ઉદ્યાનઇ આવ્યા જઇસિંધસૂરિ,^{૨૦}
વંદન ચાલ્યઉ^{૨૧} સુમંગલ, મંગલ વાજઇ^{૨૨} તૂર.^{૨૩} ૧૩૬

શુરુજી ! અમ્હ મનિ સંસય, એહ વિટંબન^{૨૪} દેષિ,
ભાડઇ પરણી આણી, દૂષણ લહીય વિશેષિ. ૧૩૭

૧ મંગલનઇ. ૨ પુન્યપસાયઇ. ૩ 'જા' બીજી પ્રતમાં નથી.
૪ બીજી પ્રતમાં 'ઢાલ કાગની' લખેલી છે. ૫ આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં
'એ' શબ્દ લખેલો છે. ૬ કાર. ૭ પ્રતિબૂધલા. ૮ કારિવા. ૯ આણુ.
૧૦ વણિકપુત્ર. ૧૧ હરેસ્યું. ૧૨ અભિમાન. ૧૩ લેઇ. ૧૪ ચઢ્યઉ.
૧૫ પ્રધાન. ૧૬ પુન્ય. ૧૭ પૂજ. ૧૮ જૈનધર્મ. ૧૯ અન્ય.
૨૦ જઇસિંહસૂરી. ૨૧ ચાલ્ય. ૨૨ વાજત. ૨૩ તૂરિ. ૨૪ વિટંબન.

તિણિ પુરિ એહની સધિ ભદ્રા નામધ ^૧ જાણિ, ^૨	
દેવદત્ત તણી જે નારીસું પહિચાણિ. ^૩	૧૪૮
પરચધ મેરઉ પતિ ધરમારચિ ^૪ ધન ^૫ કોડિ,	
સંભલિ શ્રીદેવી ભાષધ મુહ મચકોડિ.	૧૪૯
તેરી સંગતિ એ કોટી ^૬ કિમ પરચેસ્યધ?	
ફાકેટણી ફાકધ કાધ તૂં ગરબ કરેસ્યધ?	૧૫૦
તિણિ વચનિ કઠોરધ મુષ વિલપઉ અતિ કીધઉ,	
વલિ હાસ કરીનધ મિચ્છા દુક્કડ ^૭ લીધઉ. ^૮	૧૫૧
તે સોમચંદ્રનધ શ્રીદેવી સંધાતિ, ^૯	
આવકના વ્રત લ્યધ સાધુ સંગતિ મનિ ભાત. ^{૧૦}	૧૫૨
તિ ^{૧૧} થયા સમાધધ, ચવિનધ સુરા ^{૧૨} સૌધર્મિ, ^{૧૩}	
સ્થિતિ પંચ પલ્યોપમ, આચુ ભોગવી કર્મ. ^{૧૪}	૧૫૩
સોમચંદ્રના ^{૧૫} આતમ હૂઆ તુમહે ભૂપાલ,	
શ્રીદેવી સુંદરિ થધ નારિ તે બાલ. ^{૧૬}	૧૫૪
પરદ્રવ્યધ જે તુમહે કીધઉ પુણ્ય રસાલ,	
તિણિ ભાડધ પરણી વલી મિલી તતકાલ.	૧૫૫
હાસધ શ્રીદેવી ભદ્રાનધ દીધઉ આલ,	
ધણિ ભવિ ^{૧૭} તિણિ પાચઉ એહ કલંક કરાલ.	૧૫૬
ધમ સુણીય વિરતઉ મંગલકલસ નરિંદ,	
સુંદરિના સુતનધ દીધઉ રાજ આણુંદ.	૧૫૭
રાજ રાણીસું ^{૧૮} ભાવધ ^{૧૯} સહચુર પાસિ,	
લીધઉ ચારિત્રવ્રત પાલધ ધરીય ઉદ્દહાસ.	૧૫૮

૧ નામધ. ૨ જાણિ. ૩ પહિચાણ. ૪ ધરમારચ. ૫ ધનની.
 ૬ કોટી. ૭ દુક્કડ. ૮ દીધઉ. ૯ સંધાનધ. ૧૦ ભાતધ. ૧૧ તે.
 ૧૨ પુરિ. ૧૩ સૌધર્મ. ૧૪ ધર્મ. ૧૫ સોમચંદ્રનઉ. ૧૬ વાલ.
 ૧૭ ભવ. ૧૮ રાણીસું. ૧૯ ભાવધ.

- તિણિ પુરિ એહની સધિ ભદ્રા નામઇ^૧ જાણિ,^૨
 દેવદંત તણી જે નારીસું પહિચાણિ.^૩ ૧૪૮
- પરચઇ મેરઉ પતિ ધરમારથિ^૪ ધન^૫ કોડિ,
 સંભલિ શ્રીદેવી ભાષઇ મુહ મચકોડિ. ૧૪૯
- તેરી સંગતિ એ કોટી^૬ કિમ પરચેસ્યઇ?
 ફાકંટણી ફાકઇ કાઇ તૂં ગરળ કરેસ્યઇ? ૧૫૦
- તિણિ વચનિ કઠોરઇ મુષ વિલખઉ અતિ કીધઉ,
 વલિ હાસ કરીનઇ મિચળા દુક્કડ^૭ લીધઉ.^૮ ૧૫૧
- તે સોમચંદ્રનઇ શ્રીદેવી સંધાતિ,^૯
 શ્રાવકના વ્રત લ્યઇ સાધુ સંગતિ મનિ ભાત.^{૧૦} ૧૫૨
- તિ^{૧૧} થયા સમાધઇ, ચવિનઇ સુરા^{૧૨} સૌધર્મિ,^{૧૩}
 સ્થિતિ પંચ પદ્યોપમ, આયુ ભોગવી કર્મ^{૧૪}. ૧૫૩
- સોમચંદ્રના^{૧૫} આતમ હૂઆ તુમહે ભૂપાલ,
 શ્રીદેવી સુંદરિ થઇ નારિ તે બાલ.^{૧૬} ૧૫૪
- પરદ્રવ્યઇ જે તુમહે કીધઉ પુણ્ય રસાલ,
 તિણિ ભાડઇ પરણી વલી મિલી તતકાલ. ૧૫૫
- હાસઇ શ્રીદેવી ભદ્રાનઇ દીધઉ આલ,
 ઇણિ ભવિ^{૧૭} તિણિ પામ્યઉ એહ કલંક કરાલ. ૧૫૬
- ઇમ સુણીય વિરતઉ મંગલકલસ નરિંદ,
 સુંદરિના સુતનઇ દીધઉ રાજ આણુંદ. ૧૫૭
- રાજા રાણીસું^{૧૮} ભાવઇ^{૧૯} સહશુર પાસિ,
 લીધઉ ચારિત્રવ્રત પાલઇ ધરીય ઉદ્દહાસ. ૧૫૮

૧ નામઇ. ૨ જાણિ. ૩ પહિચાણિ. ૪ ધરમારથ. ૫ ધનની.
 ૬ કોટી. ૭ દુક્કડ. ૮ દીધઉ. ૯ સંધાનઇ. ૧૦ ભાતઇ. ૧૧ તે.
 ૧૨ પુરિ. ૧૩ સૌધર્મિ. ૧૪ કર્મ. ૧૫ સોમચંદ્રનઉ. ૧૬ વાલ.
 ૧૭ ભવ. ૧૮ રાણીસું. ૧૯ ભાવઇ.

[૩૦]

કલ્યાણકૃત

વાસુપૂજ્ય મનોરમ ફાગ

(સં. ૧૬૯૧)

સરસ્વતીં નમસ્કૃત્ય પ્રણમ્ય સદ્ગુરુન્નપિ ।

વક્ષ્યે મનોરમં ફાગં વાસુપૂજ્યજિનસ્ય ચ ॥

ઢાલ ૧ પ્રથમ, અઢીઆ

પણુમીય જિન ચઉવીસ, પાય નમાડીય સીસ,
વાસપૂજ્ય જિન તણુઉ એ, ફાગ રલીઆમણુઉ એ. ૧

ફાગુ તે ફાગણુ માસિ, લોંક તે રમઠ ઉહલાસિ,
રામતિ નવનવી એ, કિમ જાઈ વણુવી એ. ૨

ખાંધઈ કરમની કેાડિ, ન સકઈ કાંઈ વછોડિ,
તે રામતિ કિસી એ, રાગ મતિ જસ વસી એ. ૩

ધિન ધિન શ્રીવાસપૂજ્ય, ફાગ રમતઈથી ખૂઝચ,
સાંજિમ આદરઈ એ, શિવરમણી વરઈ એ. ૪

ત્રિણુ ભવની સુણુઉ વાત, તીરથપતિ થયા વિખ્યાત,
સહૂ કેા સાંભલઉ એ, મૂકી આમલઉ એ. ૫

ત્રોટક

આમલઉ મૂંકી ભવીઆણુ ભાવિઈ, વાસપૂજ્યનઉ ફાગ જે ગાવઈ,
તસ ઘરિ લીલા લખિમી આવઈ, અજરામર પદ નિશ્ચઈ પાવઈ. ૬

ફાગ ફાગ પણુ સરિષા નહી, છાસિ ઘોલી નઈ દૂધ ઘોલું સહી,
જેવડઉ અંતર મેરુ સિરશવઈ, તિમ જિનગુણુ અવર કથા કવ્યઈ. ૭

[૩૦]

કલ્યાણકૃત

વાસુપૂજ્ય મનોરમ ફાગ

(સં. ૧૬૯૧)

સરસ્વતીં નમસ્કૃત્ય પ્રણમ્ય સદ્ગુરુન્નપિ ।
વક્ષ્યે મનોરમં ફાગં વાસુપૂજ્યજિનસ્ય ચ ॥

ઢાલ ૧ પ્રથમ, અઢીઆ

- પણુમીય જિન ચઉવીસ, પાય નમાડીય સીસ,
વાસપૂજ્ય જિન તણુઉ એ, ફાગ રલીઆમણુઉ એ. ૧
- ફાગુ તે ફાગુણ માસિ, લોંક તે રમઠ ઉહલાસિ,
રામતિ નવનવી એ, કિમ જાઈ વણુવી એ. ૨
- આંધઠ કરમની કોડિ, ન સકઠ કાંઈ વછોડિ,
તે રામતિ કિસી એ, રાગ મતિ જસ વસી એ. ૩
- ધિન ધિન શ્રીવાસપૂજ્ય, ફાગ રમતઠથી ખૂઝય,
સંજિમ આદરઠ એ, શિવરમાણી વરઠ એ. ૪
- ત્રિણુ લવની સુણુઉ વાત, તીરથપતિ થયા વિખ્યાત,
સહૂ કો સાંલલઉ એ, મૂકી આમલઉ એ. ૫

ત્રોટક

- આમલઉ મૂંકી લવીઆણુ લાવિઈ, વાસપૂજ્યનઉ ફાગ જે ગાવઈ,
તસ ઘરિ લીલા લખિમી આવઈ, અજરામર પદ નિશ્ચઈ પાવઈ. ૬
- ફાગ ફાગ પણુ સરિષા નહી, છાસિ ઘોલી નઠ દૂધ ઘોલું સહી,
જેવડઉ અંતર મેરુ સિરશવઈ, તિમ જિનગુણુ અવર કથા કવ્યઈ. ૭

પુણ્ય ઇત્તમ કુલિ અવતાર,
પુણ્ય લલિમી નંધ વ્યાપાર,
પુણ્ય હુધ વ્યવહાર.

૧૬

પુણ્ય રામા રંભ સમાનિ,
પુણ્ય વિલસિ નવંધ નિધાન,
પુણ્ય સંપન્નં ન્યાન.

૧૭

પુણ્ય ઘરિ ખાંધવની જોડિ,
પુણ્ય દીસંધ કાંધ નહીં પોડિ,
પુણ્ય સંપદ કોડિ.

૧૮

પુણ્ય વિદ્યાનુ નહીં પાર,
પુણ્ય બુધિ તણુ ઉભંડાર,
પુણ્ય ગુણ દાતાર.

૧૯

પુણ્ય તનુ હુધ નીરોગ,
પુણ્ય હુધ વંછિત ભોગ,
પુણ્ય ખેટા યોગ.

૨૦

પુણ્ય માનંધ મોટા રાય,
પુણ્ય લાગંધ શત્રુ પાય,
પુણ્ય વંછિત થાંધ.

૨૧

ગજરથ ઘોડા પાયક બહૂં અ,
પુણ્ય ઉલગ સારંધ સહૂં અ,
ભુજબલ પુણ્ય કહૂં અ.

૨૨

પુણ્ય પુણ્યાઢંધ હવઉ જોહ,
વિસ્તર કથા સુણાવંધ તેહ,
સંજોગંધ તેહ.

૨૩

ઢાલ ત્રીજી રાસક, સીતિ રસુ કેવલ વર નાણી એ દેશી

પદ્મપુરં પદ્મંધ કરી શોભિત, શોભિત તપન નરનાથ રે,

સેઠ ધનાવંધ રાય આખ્યઉ હાથી એરાવણ સાથ રે.

૨૪

પુણ્ય ઇત્તમ કુલિ અવતાર,
પુણ્ય લષિમી નઈ વ્યાપાર,
પુણ્ય હુઈ વ્યવહાર.

૧૬

પુણ્ય રામા રંભ સમાનિ,
પુણ્ય વિલસિ નવઈ નિધાન,
પુણ્ય સંપન્ન ન્યાન.

૧૭

પુણ્ય ધરિ ખાંધવની જોડિ,
પુણ્ય દીસઈ કાંઈ નહી ખોડિ,
પુણ્ય સંપદ કોડિ.

૧૮

પુણ્ય વિદ્યાનુ નહી પાર,
પુણ્ય બુધિ તણુઈ ભંડાર,
પુણ્ય ગુણ દાતાર.

૧૯

પુણ્ય તનુ હુઈ નીરોગ,
પુણ્ય હુઈ વંછિત લોગ,
પુણ્ય ખેટા યોગ.

૨૦

પુણ્ય માનઈ મોટા રાય,
પુણ્ય લાગઈ શત્રુ પાય,
પુણ્ય વંછિત થાય.

૨૧

ગજરથ ઘોડા પાયક બહૂ અ,
પુણ્ય ઉલગ સારઈ સહૂ અ,
ભુજબલ પુણ્ય કહૂ અ.

૨૨

પુણ્ય પુણ્યાઢઈ હવઈ જોડ,
વિસ્તર કથા સુણાવઈ તેડ,
સંખેખઈ તેડ.

૨૩

ઢાલ ત્રીજી રાસક, સીતિ રસુ કેવલ વર નાણી એ દેશી
પદ્મપુરં પદ્મઈ કરી શોભિત, શોભિત તપન નરનાથ રે,
સેઠ ધનાવઈ રાય આખ્યઈ હાથી એરાવણ સાથ રે.

૨૪

- તિહાં કણિ ગજરાય આવઈ એ, વંદઈ ગુરુપાય,
સલા સહુ કો કૌતક, ઉચ્છક જોવા થાય, ૩૬
- નરભવ જાણઉ દોહલુ, ન સોહિલુ વારંવાર,
ઇમ જાણી ચિત્ત આણી અ, પ્રાણી ધરમ કરઉ સાર, ૩૭
- દેસન અંતિ પૂછી એ, સ્થઉ છઈ પૂરવ ભવ મૂઝ,
પુણ્ય પાપ ફલ સાથઈ એ, તાથિઈ સુણિ કહૂં તુંઝ, ૩૮
- પૂરવિઈ લષિમીપુર વર, સુરપુર સમ તે હોઈ,
વાંમણુ રામ સંગ્રામ એ, નામિ ત્રિણુ મિત્ર હોઈ, ૩૯
- ત્રિણુ તે પિત્રીપુત્રા એ, રમતાં વનમાં જાય,
વામણુઉ મુનીવર દેષી અ, હરષીય લાગુ પાય, ૪૦
- સાધુના નેત્રથી પાણી અ, જાણી અ લાગૂં પૂઠિ,
ઉચ્છ જોઈ નિરખઈ એ, પરખઈ ઉભઉ ભઠિ, ૪૧
- રષિવંર નેત્રઈ કાંટડઉ વાંકડઉ દેમ કઢાઈ,
હૂ વામણુ, જતી ઉભુઉ થોલ વિણુ કિમ ચઢાઈ? ૪૨
- રામ કહઈ મુઝ ઉપરિ, શુભ પરિ ચઢિનઈ ભાય,
સંગ્રામ સાહઈ જાંહિઈ એ, કંટક તવ ઉદ્ધરાય, ૪૩
- મુનીપરસેવાગંધથી વાંમણુઈ કીઉ રે સંકોચ,
પુણ્ય પાપ ફલ સાથઈ એ, જાંધિઉ હવિ સિઉ સોચ? ૪૪
- સાધુજી નિરહી નિરહંકારી અ, સારી કરી અ પ્રણાંમ,
વારવાર આનંદી અ વંદી અ જાવઈ ઠામિ, ૪૫
- વામણુઉ જાતિમદિ ઇમ કરઈ, અમ્હ શિરિ પિત્રી જાતિ,
તે વિણુ કંટઉ ન કાઢઈ એ, ઇમ ચઢિઉ વદિ ઉનમાદિ, ૪૬
- રામ કહઈ હૂં પશૂ થયુ, ફલ ભયું એ મુઝ સારે,
સંગ્રામ કહઈ ફલ હારિઉ, વારઉ એ વચન વિચાર, ૪૭
- સંગ્રામ જીવ હૂં તપનુ, ઉપનઉ હસ્તી રાંમ,
વામણુ જાતિમદિ રાજન, ભાજન સુણિ થયું તાંમ, ૪૮

- તિહાં કણિ ગજરાય આવઈ એ, વંદઈ ગુરુપાય,
સલા સહૂ કેા કૌતક, ઉચ્છક જોવા થાય. ૩૬
- નરભવ જાણઉ દોહલુ, ન સોહિલુ વારંવાર,
ઈમ જાણી ચિત્ત આણી અ, પ્રાણી ધરમ કરઉ સાર. ૩૭
- દેસન અંતિ પૂછી એ, સ્યઉ છઈ પૂરવ ભવ મૂઝ,
પુણ્ય પાપ ફલ સાથઈ એ, તાથિઈ સુણિ કહૂં તુંઝ. ૩૮
- પૂરવિઈ લષિમીપુર વર, સુરપુર સમ તે હોઈ,
વાંમણુ રામ સંત્રામ એ, નામિ ત્રિણુ મિત્ર હોઈ. ૩૯
- ત્રિણુ તે પિત્રીપુત્રા એ, રમતાં વનમાં જાય,
વામણુઉ મુનીવર દેષી અ, હરષીય લાગુ પાય. ૪૦
- સાધુના નેત્રથી પાણી અ, જાંણી અ લાગૂં પૂઠિ,
ઉચઉ જોઈ નિરખઈ એ, પરખઈ ઉભઉ ઊઠિ. ૪૧
- રણિવર નેત્રઈ કાંટડઉ વાંકડઉ દેમ કઢાઈ,
હૂ વામણુ, જતી ઉભુઉ થોભ વિણુ કિમ ચઢાઈ? ૪૨
- રામ કહઈ મુઝ ઉપરિ, શુભ પરિ ચઢિનઈ ભાય,
સંત્રામ સાહઈ જાંહિઈ એ, કંટક તવ ઉદ્ધરાય. ૪૩
- મુનીપરસેવાગંધથી વાંમણુઈ કીઉ રે સંકેચ,
પુણ્ય પાપ ફલ સાથઈ એ, જાંધિઉ હવિ સિઉ સોચ? ૪૪
- સાધુજી નિરહી નિરહંકારી અ, સારી કરી અ પ્રણાંમ,
વારવાર આનંદી અ વંદી અ જાવઈ ઠામિ. ૪૫
- વામણુઉ જાતિમદિ ઈમ કરઈ, અમ્હ શિરિ પિત્રી જાતિ,
તે વિણુ કંટઉ ન કાઢઈ એ, ઈમ ચઢિઉ વદિ ઉનમાદિ. ૪૬
- રામ કહઈ હૂં પશૂ થયુ, ફલ ભયું એ મુઝ સારે,
સંત્રામ કહઈ ફલ હારિઉ, વારઉ એ વચન વિચાર. ૪૭
- સંત્રામ જીવ હૂં તપનુ, ઉપનઉ હસ્તી રાંમ,
વામણુ જાતિમદિ રાજન, ભાજન સુણિ થયું તાંમ. ૪૮

સરવવરતિ ન દેવાય, દેસવરતિ લીઉ ભાય,
સુગતિ જસિઉ સહી એ, આ ભવિ દેવલ લહી એ. ૬૧

હરખ્યુ પુણ્યાઠરાય, લાગુ ગુરુનંદ પાય,
શ્રાવક તત ઉચ્ચરંદ એ, પાપ પરાંહ કરિ એ. ૬૨

ળીજા બહૂ લીધ દીધ વહંદ તે ગુરુની સીધ,
વિહારકેમ ગુરુ કરંદ એ, પુરિ પુરિ સંચરંદ એ. ૬૩

ઢાલ છઠી, ઇમ પૂજા એ દેસી

પુણ્યાઠરાય ઘરિ આવીઉ, વરતાવિ અમારિ રે,
પુણ્યા કરણી સમાચરંદ, સુખ વિલસિ સંસારિ રે. પુણ્યાં ૬૪

સાધામિક ગજ લેખવી, બંધન કીધાં દૂરિ રે,
આઘોરણુ ઉત્તારીઆ, વહંદ ગજ લજ્યા ભૂરિ રે. પુણ્યાં ૬૫

નીચી દ્રષ્ટિ સંચરંદ, ન પીધ અલગણુ નીર રે,
ફાસૂ આહાર તે ગજ કરંદ, મમતા તિજિ સિરીર રે. પુણ્યાં ૬૬

ચતુપરવી ગજ સાચવંદ, ચઉવીહાર પચ્ચખાણુ રે,
ચૈત્યપરવાડિ કરંદ પરગડી, સાથંદ સંઘ જાણુ રે. પુણ્યાં ૬૭

એક દિન ગજનંદ આકરઉ તાવ તે ચઢીઉ જાંમ રે,
નૃપ તેડાવંદ વૈદ્યનંદ, કરવા ઓષધ કાંમ રે. પુણ્યાં ૬૮

લખી જણાવંદ હાથીઉ, હવંદ થોડું છિ આચ રે,
અણસણુ લેવૂ મિ સહી, ળીજુ નહી ઊપાય રે. પુણ્યાં ૬૯

પુર બાહિર અણસણુ કરંદ, ઉછવ બહુલા થાય રે,
રાજા આવંદ વંદવા, લખિ આવંદ લખિ જાંદ રે. પુણ્યાં ૭૦

લખિ ચઉરાસી જીવનંદ, ષમાવંદ ગજરાય રે,
અરિહંતધ્યાન રદંદ ધરંદ, લાગંદ સહુ કો પાય રે. પુણ્યાં ૭૧

શુભ ધ્યાનંદ સુખર થયુ, સોહમકલપ મઝારિ રે,
રાજા બહુ રુદન કરંદ, ગજના ગુણ સંભારિ રે. પુણ્યાં ૭૨

સરવવરતિ ન દેવાય, દેસવરતિ લીઉ ભાય,
મુગતિ જસિઉ સહી એ, આ ભવિ કેવલ લહી એ. ૬૧

હરખ્યુ પુણ્યાઠરાય, લાગુ ગુરુનંદ પાય,
શ્રાવક વ્રત ઉચ્ચરંદ એ, પાપ પરાંહ કરિ એ. ૬૨

ખીજા બહુ લીધ દીધ વહંદ તે ગુરુની સીધ,
વિહારકેમ ગુરુ કરંદ એ, પુરિ પુરિ સંચરંદ એ. ૬૩

ઢાલ છઠી, ધમ પૂજા એ દેસી

પુણ્યાઠરાય ઘરિ આવીઉ, વરતાવિ અમારિ રે,
પુણ્યા કરણી સમાચરંદ, મુખ વિલસિ સંસારિ રે. પુણ્યાં ૬૪

સાધર્મિક ગજ લેખવી, બંધન કીધાં દૂરિ રે,
આધોરણ ઉત્તારીઆ, વહંદ ગજ લજ્યા ભૂરિ રે. પુણ્યાં ૬૫

નીચી દ્રષ્ટિ સંચરંદ, ન પીધ અલગણ નીર રે,
કાસૂ આહાર તે ગજ કરંદ, મમતા તિજિ સિરીર રે. પુણ્યાં ૬૬

ચતુપરવી ગજ સાચવંદ, ચઢીવીહાર પચ્ચખાણુ રે,
ચૈત્યપરવાડિ કરંદ પરગડી, સાચંદ સંઘ જાણુ રે. પુણ્યાં ૬૭

એક દિન ગજનંદ આકરંદ તાવ તે ચઢીઉ જાંમ રે,
નૃપ તેડાવંદ વૈદ્યનંદ, કરવા ઓષધ કાંમ રે. પુણ્યાં ૬૮

લખી જણાવંદ હાથીઉ, હવંદ થોડું છિ આચ રે,
અણસણ લેવૂ મિ સહી, ખીજુ નહી ઊપાય રે. પુણ્યાં ૬૯

પુર ખાહિર અણસણ કરંદ, ઉછવ બહુલા થાય રે,
રાજા આવંદ વંદવા, લખિ આવંદ લખિ જાંદ રે. પુણ્યાં ૭૦

લખિ ચઢિરાસી જીવનંદ, પમાવંદ ગજરાય રે,
અરિહંતધ્યાન રદંદ ધરંદ, લાગંદ સહુ કેા પાય રે. પુણ્યાં ૭૧

શુભ ધ્યાનંદ સુખર થયુ, સોહમકલપ મઝારિ રે,
રાજા બહુ રુદન કરંદ, ગજના ગુણ સંભારિ રે. પુણ્યાં ૭૨

આહા સુહં દેવાણુષ્ણિયા રે વંદી ઘરિ તે જાય,
 વ્યાલૂ માગે દીહ છતાં રે, નાપઈ તેહની માય. રે પ્રાણી૦ ૮૪
 ચાલિ કુલિ નહી આપણું રે, હઠિ અઢિઉ તસ તાય,
 ભોજન કુમરનિ નવિ દીધ રે, દિવસ પાંચ ઇમ જાય. રે પ્રાણી૦ ૮૫
 છઠ્ઠ ઘસ્ત કુટુંબ મિલી રે, ભાષઈ સુણુઉ કુમાર,
 કચપચ સ્ત્રી, રાતિ જિમેઉ રે, કાં કરઉ નવુ આચાર. રે પ્રાણી૦ ૮૬
 હા ભણી હંસઈ તદા રે, કેસવ કહઈ સુણુ વાત,
 રાત્રિભોજન [ન]વિ કરુ રે, જો થાઈ દેહપાત. રે પ્રાણી૦ ૮૭
 માય તાય કુટુંબ સહુ રે, દૂહવાણું અપાર,
 કુમર તિહાંથી નીસરિઉ રે, ધિન કેસવ કુમાર. રે પ્રાણી૦ ૮૮
 પઠમ કષ્ણિ ઇણું સમિ રે, ભાષઈ ઇંદ્ર સુભાણુ,
 અહો દઢતા કેશવ તણી રે, કેતું કરુ વષાણુ. રે પ્રાણી૦ ૮૯
 ચાર પ્રકારના દેવતા રે, ચાલવી ન સકઈ કોઈ,
 સભા સહુ હા જી કરઈ રે, પરસંસઈ સહુ લોચ. રે પ્રાણી૦ ૯૦
 વન્હી નામઈ એક દેવતા રે, ધરતુ મનિ સંદેહ,
 માનવ લોકિઈ આવીઉ રે, પરીક્ષા કારણિ તેહ. રે પ્રાણી૦ ૯૧

હાલ આઠમી, રાગ રામેરી

ભૂષિઉ તે તરસિઉ દિન સાતમઈ, મધ્યરાતિ જાઈ જાંમ રે,
 દેવલ એક તે પેષીઉં, જહુ મનુષ્યતુ વિશ્રાંમ રે. ૯૨
 તેજપુજ વિરાજિતં, દીપઈ તે આકાશમાલ રે,
 મુખભક્ષકા નઈ રસવતી, જિમઈ તે જાલગોપાલ રે. ૯૩
 તેહમાં જે મહધિકા, તેમ પંથિ ઊભા જોય રે,
 એહવઈ કેસવ આવીઉ, જહુ માંનિ તેડી સોચ રે. ૯૪
 ભુવનમાહઈ જઈ કહિ, ભલઈ આગ્યા પૂજ્ય સુપાત્ર રે,
 ભોજન કરઉ આશા ફલી, અહા અછઈ જક્ષની જાત્ર રે. ૯૫

આહા સુહં દેવાણ્યપિયા રે વંદી ઘરિ તે જાય,
 વ્યાલૂ માગે દીહ છતાં રે, નાપઈ તેહની માય. રે પ્રાણી૦ ૮૪
 ચાલિ કુલિ નહી આપણું રે, હઠિ ચઢિઉ તસ તાય,
 ભોજન કુમરનિ નવિ દીધ રે, દિવસ પાંચ ઇમ જાય. રે પ્રાણી૦ ૮૫
 છઠં ઘસ્ત કુટંબ મિલી રે, ભાષઈ સુણઉ કુમાર,
 કચપચ સી, રાતિ જિમઈ રે, કાં કરઉ નવુ આચાર. રે પ્રાણી૦ ૮૬
 હા ભણી હંસઈ તદા રે, કેસવ કહઈ સુણુ વાત,
 રાત્રિભોજન [ન]વિ કરુ રે, જો થાઈ દેહપાત. રે પ્રાણી૦ ૮૭
 માય તાય કુટુંબ સહુ રે, દૂહવાણું અપાર,
 કુમર તિહાંથી નીસરિઉ રે, ધિન કેસવ કુમાર. રે પ્રાણી૦ ૮૮
 પઠમ કપ્પિ ઇણું સમિ રે, ભાષઈ ઇંદ્ર સુભણુ,
 અહો દઢતા કેશવ તણી રે, કેતું કરુ વષાણુ. રે પ્રાણી૦ ૮૯
 ચ્યાર પ્રકારના દેવતા રે, ચાલવી ન સકઈ કોઈ,
 સભા સહુ હા જી કરઈ રે, પરસંસઈ સહુ લોચ. રે પ્રાણી૦ ૯૦
 વન્હી નામઈ એક દેવતા રે, ધરતુ મનિ સંદેહ,
 માનવ લોકિઈ આવીઉ રે, પરીક્ષા કારણુ તેહ. રે પ્રાણી૦ ૯૧

હાલ આકમી, રાગ રામેરી

ભૂષિઉ તે તરસિઉ દિન સાતમઈ, મધ્યરાતિ જઈ જાંમ રે,
 દેવલ એક તે પેષીઉં, બહુ મનુષ્યનુ વિશ્રાંમ રે. ૯૨
 તેજપુજ વિરાજિતં, દીપઈ તે આકઝમાલ રે,
 મુખભક્ષકા નઈ રસવતી, જિમઈ તે બાલ ગોપાલ રે. ૯૩
 તેહમાં જે મહધિકા, તેમ પંથિ ઊભા જોય રે,
 એહવઈ કેસવ આવીઉ, બહુ માંનિ તેહી સોચ રે. ૯૪
 ભુવનમાહઈ જઈ કહિ, ભલઈ આવ્યા પૂજ્ય સુપાત્ર રે,
 ભોજન કરઉ આશા ફલી, અહા અછઈ જક્ષની જાત્ર રે. ૯૫

- જીવતિવ્ય રધિ જડે તૂં દીધ, તું દુષી ન કેા સંસારિ રે,
પછઇ કેાપીઉ કહઇ તુંજ મારું, ઘણઉં કરી કુમાર રે. ૧૦૯
- કેસવ કહઇ સુણિ દેવતા, મરવૂં અછઇ એક વાર રે,
નિયમ ન ભાજૂં માહરઉ, ત્રિભંગિ હુઇ વાર વાર રે. ૧૧૦
- માયા સંહરઇ રલીઆતી થઇ, સૂઆરિ વારુ ઠારિ રે,
દિવસ વિકુરવી કહઇ, ઉઠુ ભોજન કરઉ કુમાર રે. ૧૧૧
- નિશા લષિણ કુમર જાણઇ, નયનઇ તે નીદનઉ વ્યાપ રે,
માયા મ કરઉ દેવજી, રજની જિમઇ જાહુ પાપ રે. ૧૧૨
- અમર તવ પ્રગટ થઇ, કરઇ કુસુમવૃષ્ટિ ઉદાર રે,
ઇંદ્રઇ પ્રસન્નચિત્ત જેહવઉ, તેહવુ ધિન કુમાર રે. ૧૧૩
- તાહરા પગનઇ ધોઆણઇ, સરવ રોગ જાસઇ દૂરિ રે,
વર દીઉ પ્રભાતિ રાજ હોસઇ, મૂકી ગયુ આનંદપૂર રે. ૧૧૪
- સાકેતપુર નઇ રાય ધનંજય, પ્રભાતિ દેષઇ આશિ રે,
વનમાંહિ વંદિ સાધુ કેશવ, જિહુ રાજા પાશિ રે. ૧૧૫
- રાય જંપઇ ગુરુ પ્રતિ, પ્રભુ! ચિંતા હૂંતી એક રે,
પુત્ર ચિના રાજ્ય તે વેણુ દીધ, કિમ દીધ્યા લેજા છેક રે? ૧૧૬
- આજ રાતિ દેવ આવી, કહી ગયુ એહવી વાત રે,
કેસવનઇ તું રાજ્ય દેજે, ગુરુ કહુ તે કુણ વિખ્યાત રે. ૧૧૭
- ગુરુ કહિ તુઝ પાસિ જિઠઉ, કેસવ એ ગુણગેહ રે,
પૂરવ વાત સઘલી કહી, રાય અમકીઉ ધરિ નેહ રે. ૧૧૮
- કેસવ કુમરનઇ રાજ્ય આપી દીધા લીધ ગુરુ પાસિ રે,
કેસવરાય તે રાજ્ય પાલઇ સુખ ભોગવી આવાસિ રે. ૧૧૯

દાસ નઉમી, રાગ આસાઉરી, સખ સૂત્રિ દીસઇ એ દેસી
એક દિન ઉચ્ચઇ માલીઇ રે જિહુ કેસવરાય,
નગર નિહાલઇ ગોષથી રે, નવિ કીઠઉ યશોધર તાય. ૧૨૦

- જીવતિવ્ય રધિ જડી તૂં દીધ, તું દુષી ન કેા સંસારિ રે,
પછઇ કેાપીઉ કહઇ તુંજ મારું, ઘણઉં કરી કુમાર રે. ૧૦૬
- કેસવ કહઇ સુણિ દેવતા, મરવૂં અછઇ એક વાર રે,
નિયમ ન લાજૂં માહરઉ, ત્રતિભંગિ હુઇ વાર વાર રે. ૧૧૦
- માયા સંહરઇ રલીઆતી થઇ, સૂઆરિ વારુ ઠારિ રે,
દિવસ વિકુરવી કહઇ, ઉઠુ ભોજન કરઉ કુમાર રે. ૧૧૧
- નિશા લષિણુ કુમર જાણુઇ, નયનઇ તે નીદનઉ વ્યાપ રે,
માયા મ કરઉ દેવજી, રજની જિમઇ બહુ પાપ રે. ૧૧૨
- અમર તવ પ્રગટ થઇ, કરઇ કુમુમવૃષ્ટિ ઉદાર રે,
ઇંદ્રઇ પ્રસન્નચિત્ત જેહવઉ, તેહવુ ધિન કુમાર રે. ૧૧૩
- તાહરા પગનઇ ધોઆણુઇ, સરવ રોગ જાસઇ દૂરિ રે,
વર દીઉ પ્રભાતિ રાજ હોસઇ, મૂઝી ગયુ આનંદપૂર રે. ૧૧૪
- સાકેતપુર નઇ રાય ધનંજય, પ્રભાતિ દેવઇ આશિ રે,
વનમાંહિ વંદિ સાધુ કેશવ, બિહુ રાજ પાશિ રે. ૧૧૫
- રાય જંપઇ ગુરુ પ્રતિ, પ્રભુ! ચિંતા હૂંતી એક રે,
પુત્ર ત્રિના રાજ્ય તે વેણુ દીધ, કિમ દીખ્યા લેજાં છેક રે? ૧૧૬
- આજ રાતિ દેવ આવી, કહી ગયુ એહવી વાત રે,
કેસવનઇ તું રાજ્ય દેજે, ગુરુ કહુ તે કુણુ વિખ્યાત રે. ૧૧૭
- ગુરુ કહિ તુઝ પાસિ બિઠઉ, કેસવ એ ગુણુગેહ રે,
પૂરવ વાલ સઘલી કહી, રાય ચમકીઉ ધરિ નેહ રે. ૧૧૮
- કેસવ કુમરનઇ રાજ્ય આપી દીધા લીધ ગુરુ પાસિ રે,
કેસવરાય તે રાજ્ય પાલઇ સુખ ભોગવી આવાસિ રે. ૧૧૯

દાલ નઉમી, રાગ આસાઉરી, સખ સૂત્રિ દીસઇ એ દેસી
એક દિન ઉચઇ માલીઇ રે બિહુ કેસવરાય,
નગર નિહાલઇ ગોપથી રે, નવિ દીઠઉ યશોધર તાય.

- રાજરમણિ સુખ ભોગવઇ, ચિતઇ મનહ મઝારિ,
છંડી હસ્તીઇ દેહ જિહાં, પ્રાસાદ કરં તિહાં સાર. ૧૩૨
- સુખભરિ વરસ ગહુ વહલીઆં, કરી ન સક્યઉ પ્રાસાદ,
રવાડી ગયિ સાંભરિઉં, મનસિઉં ધરઇ વિષાદ. ૧૩૩
- હવઇ પ્રાસાદ કરાવીનઇ, બુહારુ જિનવર દેવ,
તુ મઇ આહાર જ આહારવઉં, અભિગ્રહ ગ્રહીઉ હેવ. ૧૩૪
- પ્રાસાદ કરવા માંડીઉં, આઠ હવા ઉપવાસ,
રાજ દેહ નિકલામીઉ, પણ નવિ છંડઇ સાહસ. ૧૩૫
- દંતી દેવિઇ ઉદ્ધારિઉં, રચણા કંચન પ્રાસાદ,
થંભા ચઉકી દીપતી, રણુઝણુ ઘંટાનાદ. ૧૩૬
- રીષભદેવ અવલોકંતા, પુણ્યાઢરાય ઉહલ્લાસ,
અંતગડ કેવલ લહી કરી, પુહુતા શિવપુર વાસ. ૧૩૭
- વિજેલખોધ મંત્રી કહઇ, ગુરુમુખિ સુણીઉ એહ,
પુણ્ય પ્રમાણ એ જાણજયો, મ ધરઉ કિંપી સંદેહ. ૧૩૮
- ઢાલ દસમી, રાગ મહાર, ધન્ય તે નિજ બંધુનઇ એ દેસી.
વિમલખોધ મંત્રીથી એહવી કથા સુણી રે,
રણુઝણીઉ રાજ ચિત્ત, સભા પણિ રણુઝણી રે. ૧૩૯
- સમઝિયા જાણ સુજાણ, કેઇ બુઝિયા ગુણી રે,
ધિન ધિન વિમલ પ્રધાન, જેણે વાર્તા ભણી રે. ૧૪૦
- એક દિન રાય સભામાં ગિઠઉ શોભતુ રે,
વિમલખોધ મંત્રીશ વ્રતફલ પૂછતુ રે. ૧૪૧
- સાધુના વ્રત કહઇ મુઝ, શ્રાવક વ્રત કહઉ રે,
તેહના ફલાફલ જેહ, કહઉ જેહ વાલહઉ રે. ૧૪૨
- તેહનાં અરથ વિચાર, કિમ કહઉ નૃપ સુણુ રે,
પંગૂ પામઇ પાર કે, સારી દની તણુઉ રે. ૧૪૩

રાજરમણિ સુખ ભોગવઇ, ચિતઇ મનહ મંઝારિ,
છંડી હસ્તીઇ દેહ જિહાં, પ્રાસાદ કફં તિહાં સાર. ૧૩૨

સુખભરિ વરસ ગહુ વહલીઆં, કરી ન સક્યઉ પ્રાસાદ,
રવાડી ગયિ સાંભરિઉં, મનસિઉં ધરઇ વિષાદ. ૧૩૩

હવઇ પ્રાસાદ કરાવીનઇ, જુહારુ જિનવર દેવ,
તુ મઇ આહાર જ આહારવઉં, અભિગ્રહ ગ્રહીઉ હેવ. ૧૩૪

પ્રાસાદ કરવા માંડીઉં, આઠ હવા ઉપવાસ,
રાજા દેહ નિકલામીઉ, પણ નવિ છંડઇ સાહસ. ૧૩૫

દંતી દેવિઇ ઉદ્ધારિઉં, રચણા કંચન પ્રાસાદ,
થંભા ચઉકી દીપતી, રણગણઇ ઘંટાનાદ. ૧૩૬

રીષભદેવ અવલોકંતા, પુણ્યાઢરાય ઉહલ્લાસ,
અંતગડ કેવલ લહી કરી, પુહુતા શિવપુર વાસ. ૧૩૭

વિમલબોધ મંત્રી કહઇ, ગુરુમુખિ સુણીઉ એહ,
પુણ્ય પ્રમાણ એ જાણજયો, મ ધરઉ કિંપી સંદેહ. ૧૩૮

ઢાલ દસમી, રાગ મહાર, ધન્ય તે નિજ બંધુનઇ એ દેસી.

વિમલબોધ મંત્રીથી એહવી કથા સુણી રે,
રણગણિઉ રાજા ચિત્ત, સભા પણિ રણગણી રે. ૧૩૯

સમઝિયા જાણ સુજાણ, કેઇ જુઝિયા ગુણી રે,
ધિન ધિન વિમલ પ્રધાન, જેણે વાર્તા લણી રે. ૧૪૦

એક દિન રાય સભામાં ણિઠઉ શોભતુ રે,
વિમલબોધ મંત્રીશ વ્રતફલ પૂછતુ રે. ૧૪૧

સાધુના વ્રત કહઇ મુઝ, શ્રાવક વ્રત કહઉ રે,
તેહના ફલાફલ જેહ, કહઉ જેહ વાલહઉ રે. ૧૪૨

તેહનાં અરથ વિચાર, કિમ કહઉ નૃપ સુણુ રે,
પંગૂ પામઇ પાર કે, સારી દની તણુ રે. ૧૪૩

ખીજઉ લવ તે એહ, હવઇ ત્રીજઉ કહઇ રે,
 ઋધિવૃધિ કલ્યાણ, સેવક જિમ લહઇ રે. ૧૫૬
 ઇતિ શ્રીવાસુપૂજ્ય મનોરમે ફાગે પ્રથમોદ્ધાસ સંપૂર્ણ:

ઢાલ ૧૧મી, રાગ ગુડી.

જંખૂદીપ મઝારિ દક્ષણભરત લલઉ રી,
 અંગ સુચંગ સુદેસ, જાણિ કિ ભૂમિતિહુ રી. ૧૫૭
 ચંપાનયરી સાર, ચાંપાં વનિ કરી સોહઇ,
 ગઢ મઢ પોલિ પ્રાકાર, નરનારી મન મોહઇ. ૧૫૮
 શ્રીવાસુપૂજ્ય નરેન્દ્ર, રાજા રાજ્ય કરઇ રી,
 જયારાણી તાસ, હુલ મારગે ધરઇ રી. ૧૫૯
 જેઠ સુદિ તુમિ કે દિન, રાતિ બહવુર સમિ રી,
 ચવી પશોત્તર દેવ, જયા કૃપિ રમઇ રી. ૧૬૦
 હસ્તી વૃષભ ઉર સીહ, લક્ષ્મી કૃલકા માલા,
 સોમ સૂર ધજ હુંલ, અરોવર સમુદ્ર વિશાલા. ૧૬૧
 વિમાન રતનું પુંજ, વલી જ્યલયોતિ અતાગિઇ,
 શપનાં દશનઇ ચ્યાર, દેધી રાણી જાગઇ. ૧૬૨
 પૂછઇ પ્રિય પ્રત્યઇ વાત, નૃપ કહઇ પુત્ર હોશઇ રી,
 રીધિવૃધિ આનંદ, સુતથી શખ થશઇ રી. ૧૬૩
 હુલમંડણ, હુલકેતુ, હુલદીપક હુલચંદઉ,
 સંભલિ ભૂપતિવાણિ, રાણી ધરઇ આનંદઉ. ૧૬૪
 શપનપાઠિક પ્રભાતે તેડી પૂછઇ રાય,
 તે કહિ ત્રીલોચીનાથ અથવા ચક્રી થાય. ૧૬૫
 રાજા આપઇ દાન, પાઠિકવર જાય,
 જયા પાલઇ ગરભ, ઉલટ અંગિ ન માય. ૧૬૬
 ફાગણુ વદિ ચક્રદસિ, મધ્ય નિસાઇ જાયુ,
 શુભ લગનિ શુભ વાર, શુભ યોગઇ સુત આયુ. ૧૬૭

બીજઉ લવ તે એહ, હવઇ ત્રીજઉ કહઇ રે,

ઋધિવૃધિ કલ્યાણ, સેવક જિમ લહઇ રે. ૧૫૬

ઇતિ શ્રીવાસુપૂજ્ય મનોરમે ફાગે પ્રથમોદ્ધાસ સંપૂર્ણ:

ઢાલ ૧૧મી, રાગ ગુડી.

જંખૂદીપ મઝારિ દક્ષણભરત લલઉ રી,

અંગ સુચંગ મુદેસ, જાણિ કિ ભૂમિતિલુ રી. ૧૫૭

ચંપાનયરી સાર, ચાંપાં વનિ કરી સોહઇ,

ગઠ મઠ પોલિ પ્રાકાર, નરનારી મન મોહઇ. ૧૫૮

શ્રીવાસુપૂજ્ય નરેંદ્ર, રાજ રાજ્ય કરઇ રી,

જયારાણી તાસ, કુલ મારગે ધરઇ રી. ૧૫૯

જેઠ સુદિ તુમિ કે દિન, રાતિ બહુવર અમિ રી,

ચવી પશોત્તર દેવ, જયા કૃષિ રમઇ રી. ૧૬૦

હસ્તી વૃષભ ઉર સીહ, લક્ષ્મી કૃલકા માલા,

સોમ સૂર ધજ કુંલ, અરોવર સમુદ્ર વિશાલા. ૧૬૧

વિમાન રતનું પુંજ, વક્ત્રી જ્યલયોતિ અતાગિઇ,

શપનાં દશનઇ ચ્યાર, દેખી રાણી જાગઇ. ૧૬૨

પૂછઇ પ્રિય પ્રત્યઇ વાત, નૃપ કહઇ પુત્ર હોશઇ રી,

રીધિવૃધિ આનંદ, સુતથી શખ થશઇ રી. ૧૬૩

કુલમંડણ, કુલકેતુ, કુલદીપક કુલચંદઉ,

સંભલિ ભૂપતિવાણિ, રાણી ધરઇ આનંદઉ. ૧૬૪

શપનપાઠિક પ્રભાતે તેડી પૂછઇ રાય,

તે કહિ ત્રીલોકીનાથ અથવા ચક્રી થાય. ૧૬૫

રાજ આપઇ દાંન, પાઠિકવર જાય,

જયા પાલઇ ગરભ, ઉલટ અંગિ ન માય. ૧૬૬

દાશુણ વદિ ચક્રદસિ, મધ્ય નિસાઇ જાય,

શુભ લગનિ શુભ વાર, શુભ યોગઇ સુત આય. ૧૬૭

પ્રભુ વાધઈ સુરતુરની પરિ, માયતાય મનસિઉં મોદ ધરઈ,
ઉચ્છવ કીનઉ રાય શુભ પરિ,

પ્રભુ પાઠશાલા લાણી સાંચરઈ. મેરઉં ૧૭૭

સજનવર્ગ સહુ તિહાં મિલિ, ઇંદ્ર આવઈ ન્યાન તણુઈ બલિ,
મઘવાઈ તિહાં ઇમ આયસિઉં,

પ્રભુ ત્રિણુ ન્યાન્યી, લણૂવું કસિઉં. મેરઉં ૧૭૮

પંડિત સતકારિઉ શુભ પરિ,

પછઈ આવિઉં સહૂ નિજ નિજ ધરિઈ,
માયતાય વિમાસિ ઇમ કહઈ,

પુત પરણઉ જિમ ધરસૂત રહઈ. મેરઉં ૧૭૯

પ્રભુ પરણઉ પદમાવતી ગુણી, પુત્રી તે રાય વત્સલ તણી,

પ્રભુ કુમરપણુઈ સુખ ભોગવિ,

વરસ લાપ અઠાર સુણુ હવઈ. મેરઉં ૧૮૦

વસંતઊછવ જગતધણી, પ્રતિબૂઝસ્યઈ કુમરપણુઈ સુગુણી,

પ્રભુ સ્તવતઈ સુખ સંપદ સદા,

સેવક જનનઈ કલ્યાણ મુદા. મેરઉં ૧૮૧

ઢાલ ૧૩મી, રાગ કેકારુ ટેડી

એણુઈ અવસરિ આવીઉં રે, મનોહર માસ વસંત,

સિસર ગાયુ હુળ દેઈ કરી રે, ઠારવા જે જગિ સંત. ૧૮૨

મનમોહન મોરે જગપતિ હો, શ્રીવાસપૂજ્યરાય મલાર,

જ્યારાણી કુચિ [અ]વતાર, તેરી સૂરતિકી બલીહાર,

મેરી વંદન વારંવાર. મનં આંકણી. ૧૮૩

અંખ અશોક નઈ એલચી રે, અષોડ અંજીર અનેક,

અગર તગર વલી આંમલાં રે, અંકૂલ ફલીઉ વવેક. મનં ૧૮૪

કરણી કેલિ નઈ કરમદાં રે, પજૂરી પયર દ્રાપ,

અક્ષ પલક્ષ તે દીપતા રે, શોભતા વૃક્ષના લાપ. મનં ૧૮૫

પ્રભુ વાધઈ સુરતુરની પરિ, માયતાય મનસિઉં મોદ ધરઈ,
ઉચ્છવ કીનઉ રાય શુભ પરિ,

પ્રભુ પાઠશાલા લણી સાંચરઈ. મેરઉં ૧૭૭

સજનવર્ગ સહુ તિહાં મિલિ, ઇંદ્ર આવઈ ન્યાન તણુઈ બલિ,
મઘવાઈ તિહાં ઇમ આયસિઉં,

પ્રભુ ત્રિણુ ન્યાન્યી, લણુવૂં કસિઉં. મેરઉં ૧૭૮

પંડિત સતકારિઉ શુભ પરિ,

પછઈ આચિઉં સહૂ નિજ નિજ ઘરિઈ,
માયતાય વિમાસિ ઇમ કહઈ,

પુત પરણઉ જિમ ઘરસૂત રહઈ. મેરઉં ૧૭૯

પ્રભુ પરણઉ પદમાવતી ગુણી, પુત્રી તે રાય વત્સલ તણી,

પ્રભુ કુમરપણુઈ સુખ લોગવિ,

વરસ લાપ અઢાર સુણુ હવઈ. મેરઉં ૧૮૦

વસંતઉચ્છવ જગતઘણી, પ્રતિબૂઝસ્યઈ કુમરપણુઈ સુગુણી,

પ્રભુ સ્તવતઈ સુખ સંપદ સદા,

સેવક જનનઈ કલ્યાણ મુદા. મેરઉં ૧૮૧

ઢાલ ૧૩મી, રાગ કેદારુ ટેડી

એણુઈ અવસરિ આવીઉ રે, મનોહર માસ વસંત,

સિસર ગયુ હુખ દેઈ કરી રે, ઠારવા જે જગિ સંત. ૧૮૨

મનમોહન મોરે જગપતિ હો, શ્રીવાસપૂજ્યરાય મલાર,

જ્યારાણી કુષિ [અ]વતાર, તેરી સૂરતિકી બલીહાર,

મેરી વંદન વારંવાર. મનં આંકણી. ૧૮૩

અંખ અશોક નઈ એલચી રે, અષોડ અંજીર અનેક,

અગર તગર વલી આંમલાં રે, અંકૂલ ફલીઉ વવેક. મનં ૧૮૪

કરણી કેલિ નઈ કરમદાં રે, પજૂરી પચર દ્રાપ,

અક્ષ પલક્ષ તે દીપતા રે, શોભતા વૃક્ષના લાપ. મનં ૧૮૫

લાલા રાતુ રંગ કસૂલનુ, વલી ચોલ મળાં જેહ,
જેહનઇ જેહલું શોભીઇ, પિહરઇ તેહલું તેહ. લાલાં ૧૯૮

લાલાં પીલાં પીતાંખર સાવટૂં, પીલી પામરી જાંણિ,
લાલા કેસરીઆ વાગા સહી,

કેઈ પિહિરિ ઉલટ જાંણિ. લાલાં ૧૯૯

લાલાં નીલાં તાસ તા તગતગઈ, પાડી સોનારી છાપ,
સૂડા પંખી શોભતા, કેઈ પછંહરઈ દેઈ થાપ. લાલાં ૨૦૦

લાલા ચૂઆ ચંદન મહિમહિ, માથઈ લાયાં મોગરેલ,
કેવડેલ જાંપેલાં સહી, લલઉ, ગલાલ કરઉ રંગરેલ. લાલાં ૨૦૧

લાલા અગરચંદન તન લીપીઆં, અરઘજ લાયા સાર,
લાલ અખીર ગલાલ ઉડાવતા, સારી સકલ શણુગાર. લાલાં ૨૦૨

લાલા છયલ છખીલા નીસરિયા, પ્રભુજી સાથિ કુમાર,
લાલા એક પાલા એક પાલખી, એક ઘોડઈ અસવાર. લાલાં ૨૦૩

લાલા એક નર ચકડોલિઈ ચઢિયા, એક રથિ ખેડા જાય,
એક મયગલ મોટઈ ચઢિયા, રમવા ઉચ્છક થાય. લાલાં ૨૦૪

લાલા તાલ મૃદંગ વજાડતા, એક વજાડતા અંગ,
વીણા શરણાઈ વાયતા, પેલઈ ધરતા રંગ. લાલાં ૨૦૫

લાલા વનમાહઈ ટોલઈ મિલી, પેલઈ ખાલે ગોપાલ,
નિજ પરિવારિ પરવરચા, કરતા રંગ રશાલ. લાલાં ૨૦૬

લાલ નપમી, દેસી ધૂઆરિ સુંદર નયરી વણારસી એ દેસી

પદમાવતી પ્રભુની પ્રિયા, રંગિ રાતી લાલ,
મેલી સહીઅર સાર, કરઈ કીડા હો ઉડાડઈ ગલાલ. ૨૦૭

વનમાંહિ કીડા કરઈ રંગિ રાતી લાલ,
નવનવા રંગપ્રકાર, કરઈ કીડા હો ઉડાડઈ ગલાલ. ૨૦૮

સાથઈ હસ્તિની ચિત્રની, રંગિ રાતી લાલ,
પદમિની ચતુરા સુજાણ, કરઈ કીડા હો ઉડાડઈ ગલાલ. ૨૦૯

લાલા રાતુ રંગ કસૂભનુ, વલી ચોલ મજામાં જેહ,
જેહનધ જેહલું શોભીધ, પિહરધ તેહલું તેહ. લાલાં ૧૯૮

લાલાં પીલાં પીતાંખર સાવટૂં, પીલી પામરી નાંણિ,
લાલા કેસરીઆ વાગા સહી,

કેઈ પિહિરિ ઉલટ આંણિ. લાલાં ૧૯૯

લાલાં નીલાં તાસ તા તગતગઈ, પાડી સોનારી છાપ,
સૂડા ધંધી શોભતા, કેઈ પઈહરઈ દેઈ થાપ. લાલાં ૨૦૦

લાલા ચૂઆ ચંદન મહિમહિ, માથઈ લાયાં મોગરેલ,
કેવડેલ આંપેલાં સહી, ભલઉ, ગલાલ કરઉ રંગરેલ. લાલાં ૨૦૧

લાલા અગરચંદન તન લીપીઆં, અરધજ લાયા સાર,
લાલ અખીર ગલાલ ઉડાવતા, સારી સકલ શણુગાર. લાલાં ૨૦૨

લાલા છયલ છખીલા નીસરિયા, પ્રભુજી સાથિ કુમાર,
લાલા એક પાલા એક પાલખી, એક ઘોડઈ અસવાર. લાલાં ૨૦૩

લાલા એક નર ચકડોલિઈ ચઢિયા, એક રથિ ખેડા નાય,
એક મયગલ મોટઈ ચઢિયા, રમવા ઉચ્છક થાય. લાલાં ૨૦૪

લાલા તાલ મૃદંગ વળડતા, એક વળડતા ચંગ,
વીણા શરણાઈ વાયતા, ખેલઈ ધરતા રંગ. લાલાં ૨૦૫

લાલા વનમાહઈ ટોલઈ મિલી, ખેલઈ ખાલે ગોપાલ,
નિજ પરિવારિ પરવરચા, કરતા રંગ રશાલ. લાલાં ૨૦૬

લાલ નપમી, દેસી ધૂઆરિ સુંદર નયરી વણારસી એ દેસી

પદમાવતી પ્રભુની પ્રિયા, રંગિ રાતી લાલ,
મેલી સહીઅર સાર, કરઈ કીડા હો ઉડાડઈ ગલાલ. ૨૦૭

વનમાંહિ કીડા કરઈ રંગિ રાતી લાલ,
નવનવા રંગપ્રકાર, કરઈ કીડા હો ઉડાડઈ ગલાલ. ૨૦૮

સાથઈ હસ્તિની ચિત્રની, રંગિ રાતી લાલ,
પદમિની ચતુરા સુખણ, કરઈ કીડા હો ઉડાડઈ ગલાલ. ૨૦૯

- ષટદશ ભૂષણ એક સજ્જ, રંગિ રાતી લાલ,
 રણભણ કરઈ મંજુર, કરઈ કીડા હો ઉડાડઈ ગલાલ. ૨૨૨
 કોયલ કંઠિ જીપતી, રંગિ રાતી લાલ,
 મૃગનયણઈ મનુ હાર, કરઈ કીડા હો ઉડાડઈ ગલાલ. ૨૨૩
 ચિત્રાલંકી ગજગતિ, રંગિ રાતી લાલ,
 નાશા દીપકધાર, કરઈ કીડા હો ઉડાડઈ ગલાલ. ૨૨૪
 ચંદ્રવદની સુલોચના, રંગિ રાતી લાલ,
 જંઘા કદલીકંદ, કરિ કીડા હો ઉડાડઈ ગલાલ. ૨૨૫
 રૂપિ રતિ હરાવતી, રંગિ રાતી લાલ,
 જિહ્વા અમીનઉ કંદ, કરિ કીડા હો ઉડાડઈ ગલાલ. ૨૨૬
 એહવી સખી સાથઈ કરી, રંગિ રાતી લાલ,
 વનમાં પેલઈ ફાગ, કરઈ કીડા હો ઉડાડઈ ગલાલ. ૨૨૭
 કોકિલકંઠિ ગાયતી, [રંગિ રાતી લાલ] *
 આલાવઈ સઘલા રાગ, કરઈ કીડા હો ઉડાડઈ ગલાલ. ૨૨૮

લાલ ૧૬મી, રંગીલે ગિતપતિ એ દેશી

- વસંત ઉચ્છવ વનમાં કરઈ સિલીઆ લોકરા લાપ, રંગીલે પ્રાણીઆ,
 ઈંદોલા કીડા કરઈ, કેઈ બિઠા મંડપ દ્રાપ, રંગીલે પ્રાણીઆ. ૨૨૯
 પડોપલીમાં કેઈ ઝીલી, છાંટઈ માંહોમાંહિ નીર, રંગીં
 કાંડાં મેહલામણી રમિ, કેઈ મહા ભડવીર. રંગીં ૨૩૦
 કેસુકેસરજલ ભરી, કેઈ પચરછી છાંટંતિ, રંગીં
 અખીર ગલાલ એકઠાં કરી, કેઈ મુખી નાષંતિ. રંગીં ૨૩૧
 ટોડર નવસર કેઈ ગૂંથી નિજ રામા કંઠિ ઠવંતિ, રંગીં
 નિજ કાંતા દેષી કેઈ કામવચન ચવંતિ. રંગીં ૨૩૨

* ૨૨૮મી કડીની પહેલી પંક્તિમાં ' રંગિ રાતી લાલ ' એ શબ્દ લહિયાની ભૂલથી રહી ગયેલા જણાય છે; તે શબ્દ કૌંસમાં દર્શાવ્યા છે.

- પટદશ ભૂષણ એક સજ્જ, રંગિ રાતી લાલ,
રણભણ કર્મ મંજુર, કર્મ કીડા હો ઉડાડ્ય ગલાલ. ૨૨૨
- કોયલ કંઠિ જીપતી, રંગિ રાતી લાલ,
મૃગનયણ્ય મનુ હાર, કર્મ કીડા હો ઉડાડ્ય ગલાલ. ૨૨૩
- ચિત્રાલંકી ગજગતિ, રંગિ રાતી લાલ,
નાશા દીપકધાર, કર્મ કીડા હો ઉડાડ્ય ગલાલ. ૨૨૪
- ચંદ્રવદની સુલોચના, રંગિ રાતી લાલ,
જંઘા કદલીકંદ, કરિ કીડા હો ઉડાડ્ય ગલાલ. ૨૨૫
- રૂપિ રતિ હરાવતી, રંગિ રાતી લાલ,
જિહ્વા અમીનઉ કંદ, કરિ કીડા હો ઉડાડ્ય ગલાલ. ૨૨૬
- એહવી સખી સાથઈ કરી, રંગિ રાતી લાલ,
વનમાં પેલઈ ફાગ, કર્મ કીડા હો ઉડાડ્ય ગલાલ. ૨૨૭
- કોકિલકંઠિ ગાયતી, [રંગિ રાતી લાલ] *
આલાવઈ સઘલા રાગ, કર્મ કીડા હો ઉડાડ્ય ગલાલ. ૨૨૮

હાલ ૧૬મી, રંગીલે જિનપતિ એ દેશી

- વસંત ઉચ્છવ વનમાં કર્મ સિલીઆ લોકરા લાપ, રંગીલે પ્રાણીઆ,
ચંદોલા કીડા કર્મ, કેઈ ખિઠા મંડપ દ્રાપ, રંગીલે પ્રાણીઆ. ૨૨૯
- પડોપલીમાં કેઈ ઝીલી, છાંટઈ માંહોમાંહિ નીર, રંગીં ૨૩૦
- કાંડાં મેહલામણી રમિ, કેઈ મહા ભડવીર. રંગીં ૨૩૦
- કેસુકેસરજલ ભરી, કેઈ પચરકી છાંટંતિ, રંગીં ૨૩૧
- અખીર ગલાલ એકઠાં કરી, કેઈ સુખી નાષંતિ. રંગીં ૨૩૧
- ટોડર નવસર કેઈ ગૂંથી નિજ રામા કંઠિ ઠવંતિ, રંગીં ૨૩૨
- નિજ કાંતા દેષી કેઈ કામવચન ચવંતિ. રંગીં ૨૩૨

* ૨૨૮મી કડીની પહેલી પંક્તિમાં ' રંગિ રાતી લાલ ' એ શબ્દ લહિયાની ભૂલથી રહી ગયેલા જણાય છે; તે શબ્દ કૌંસમાં દર્શાવ્યા છે.

- જલથલધેચરમાહ પડીઉ પરની ખાહિયં,
તિહાં જે દૂષ સહિયા એ, નવિ જાન્ય કહિયા એ. ૨૪૫
- નારકીપણુઈ દૂષ જેહ, કોડિ પૂરવ લગઈ તેહ,
નવિ જાઈ ભણ્યા એ, ઘટિકા ખિ તણા એ. ૨૪૬
- મણુજનમિ કરમખંધિ, કહી અહિરો કહી અંધ,
દૂટઉ પાંગુલિઉ એ, મૂગઉ રાંધલુ એ. ૨૪૭
- ઘણી વાર થયુ દેવ, કરતુ પરસુરસેવ,
આલી ઉગીપણુઈ એ, કલમષી દુખ ઘણુઈ એ. ૨૪૮
- ચ્યારિ ગતિ મઝારિ, ભમીઉ વારંવાર,
માનવ ભવ હારીઉ એ, વિષયસુખ ધારીઉ એ. ૨૪૯
- હજી તેહ જ ઢાલ, સમ ખાલ ગોપાલ,
નરભવ દોહિલુ એ, ધરમ કરિ સોહિલુ એ. ૨૫૦
- સંભલિ વાસપૂજ્ય વાણિ, સમજયા મિત્ર સુખાણુ,
ઉઠઈ પડવંડા એ, આવી પાએ પડિયા એ. ૨૫૧
- પ્રભુજી લેવા દીષ, માયતાય માગઈ સીષ,
તે કહઈ વચ્છ સુણુ એ, આદરઉ જે મુણુ એ. ૨૫૨
- જિનદીખ્યા ધરઈ ભાવ, તવ લોકાંતિક આવિ,
ખૂઝિ ભુવણુઘણી એ, જગજીવ હિત ભણી એ. ૨૫૩

ઢાલ ૧૮મી, ફાગની

- જિન દીખ્યા ચિત્ત જાણી અ, વાણી વહઈ સુરરાય,
ત્રિણુસય અઠિઆસી કોડી અ, જોડીઈ ઇસી લખિ થાય. ૨૫૪
- સોવિન મુંકઉ જિનધરિ, સુરવર તિમ ધારઈ જાંણુ,
એક કોડિ આઠ લાખ આપઈ એ, દિન દિન પ્રભુ દાંન. ૨૫૫
- શત્રુકાર તે મંડઈ, છંડઈ એ ખહુ ભત્તપાણુ,
શ્રીવાસપૂજ્ય તે નરવર, જિનવર દીખ્યા જાંણિ. ૨૫૬

- જલથલપેચરમાંહ પડીઉં પરની ખાહિયં,
તિહાં જે દૂષ સહિયા એ, નવિ જાચ કહિયા એ. ૨૪૫
- નારકીપણુઈ દૂષ જેહ, કોડિ પૂરવ લગઈ તેહ,
નવિ જાઈ ભણ્યા એ, ઘટિકા ણિ તણા એ. ૨૪૬
- મણુજનમિ કરમખંધિ, કહી બહિરો કહી અંધ,
ટૂટઉં પાંગુલિઉં એ, મૂગઉં રાંધલુ એ. ૨૪૭
- ઘણી વાર થયુ દેવ, કરતુ પરસુરસેવ,
આભી ઉગીપણુઈ એ, કલમષી દુખ ઘણુઈ એ. ૨૪૮
- ચ્યારિ ગતિ મઝારિ, ભમીઉં વારંવાર,
માનવ ભવ હારીઉં એ, વિષયસુખ ધારીઉં એ. ૨૪૯
- હજી તેહ જ ઢાલ, સમ ખાલ ગોપાલ,
નરભવ દોહિલુ એ, ધરમ કરિ સોહિલુ એ. ૨૫૦
- સંભલિ વાસપૂજ્ય વાણિ, સમજયા મિત્ર સુખાણુ,
ઉઠમ પડવંડા એ, આવી પાએ પડિયા એ. ૨૫૧
- પ્રભુજી લેવા દીષ, માયતાય માગઈ સીષ,
તે કહઈ વચ્છ સુણુ એ, આદરઉં જે મુણુ એ. ૨૫૨
- જિનદીખ્યા ધરઈ ભાવ, તવ લોકાંતિક આવિ,
ખૂંઝિ ભુવણુઘણી એ, જગજીવ હિત ભણી એ. ૨૫૩

ઢાલ ૧૮મી, ફાગની

- જિન દીખ્યા ચિત્ત જાણી અ, વાણી વહઈ સુરરાય,
ત્રિણસય અઠિઆસી કોડી અ, જોડીઈ ઇસી લષિ થાય. ૨૫૪
- સોવિન મુંકઉં જિનધરિ, સુરવર તિમ ધારઈ જાંણુ,
એક કોડિ આઠ લાષ આપઈ એ, દિન દિન પ્રભુ દાંન. ૨૫૫
- શત્રુકાર તે મંડઈ, છંડઈ એ બહુ ભત્તપાણુ,
શ્રીવાસપૂજ્ય તે નરવર, જિનવર દીખ્યા જાંણિ. ૨૫૬

ઢાલ ૧૯મી, સરસતિ અમૃત એ દેસી

પંચમ ન્યાન ઉપનું જાણી,
સુરવર કેડિ આવઈ ઊજાણી,
ચિત્તમાહિ હરિષ તે આંણી. ૨૬૯

આવઈ ભુવનપતી સવિ ઇંદા,
વિંતરવર બત્તીસ સુરિંદા,
આવિ દોઈ રવિચંદા. ૨૭૦

બાર દેવ લોકના દસ ઇંદ જાણુઉ,
શરવાલિ ચોસટ્ટિ વષાણુઉ,
વંદિ ત્રિલોવનભાણુઉ. ૨૭૧

ચ્યાર નિકાય તણી જે દેવિ,
બત્તીસ ગુણી દેવી તે લેવી,
ઉઘડિયા વંદેવી. ૨૭૨

એક સુરી આવઈ ગુણુંતી,
એક આવઈ ગુણુગ્રામ ગુણુંતી,
ગિરુદાવલી ભણુંતી. ૨૭૩

એક જાય, એક વાય, ગાય,
કર જોડી એક લાગઈ પાય,
એક જયજય શબ્દ સુણાઈ. ૨૭૪

રૂપ સોવન રચણુમય સાર,
રચીઆ રુડિઈ ત્રણિ પ્રાકાર,
મંડઈ સિંહાસન ચ્યાર. ૨૭૫

ખિહુ રૂપિઈ જિણુ કરિ વષાણુ,
ત્રિ પરી ભાષઈ સમઝઈ જાણુ,
ગણુધર છાસઠિ માંણુ. ૨૭૬

ઢાલ ૧૯મી, સરસતિ અમૃત એ દેસી

પંચમ ન્યાન ઉપનું જાણી,
સુરવર કેાડિ આવઠ ઊજાણી,
ચિત્તમાહિ હરિષ તે આંણી. ૨૬૯

આવઠ ભુવનપતી સવિ ઇંદા,
વિંતરવર બત્તીસ સુરિંદા,
આવિ દોઠ રવિચંદા. ૨૭૦

બાર દેવ લોકના દસ ઇંદ જાણુઉ,
શરવાલિ ચોસટ્ટિ વધાણુઉ,
વંદિ ત્રિલોવનભાણુઉ. ૨૭૧

ચાર નિકાય તણી જે દેવિ,
બત્તીસ ગુણી દેવી તે લેવી,
ઉઘડિયા વંદેવી. ૨૭૨

એક સુરી આવઠ થુણુંતી,
એક આવઠ ગુણુગ્રામ ગુણુંતી,
ગિરુદાવલી ભણુંતી. ૨૭૩

એક જાય, એક વાય, ગાય,
કર જોડી એક લાગઠ પાય,
એક જયજય શબ્દ સુણાઈ. ૨૭૪

રૂપ સોવન રચણુમય સાર,
રચીઆ રુડિઈ ત્રણિ પ્રાકાર,
મંડઈ સિંહાસન ચાર. ૨૭૫

ખિહુ રૂપિઈ જિણુ કરિ વધાણુ,
ત્રિ પરી ભાષઈ સમજઈ જાણુ,
ગણુધર છાસઈ માંણુ. ૨૭૬

લાલ ૨૦મી, મન લમરા એ દેસી	
બારઠં પરિષદ આગલિધં, ચિત્તહંસા રે,	
જિનવર લાખઠં ધરમ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૮૬
દશે દષ્ટાંતિ દોહિલુ, ચિત્તહંસા રે,	
લાધુ માણસ જંમ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૮૭
તે પાંમી નવિ હારીઠં, ચિત્તહંસા રે,	
જુ હુઠં હેડઠં સાન, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૮૮
કાંમ કોધ લોલ પરિહરઉ, ચિત્તહંસા રે,	
માયા નઠં વલી માંન, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૮૯
પાંચઠં ઇંદ્રી સંવરઉ, ચિત્તહંસા રે,	
વરજઉ વિષયવિકાર, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૦
પાંચ પ્રમાદ તે મૂંકીઠં, ચિત્તહંસા રે,	
પાંમી નરલવ સાર, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૧
નિરય નિગોદ દૂષ તિ સહિયા, ચિત્તહંસા રે,	
તઉ હજી નાવઠં લાજ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૨
વલી ધન ધરણી ધંધઠં પડિઉં, ચિત્તહંસા રે,	
ઇમ કિમ સરશઠં કાજ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૩
દાન સીલ તપ લાવના, ચિત્તહંસા રે,	
ધરમના ચાર પ્રકાર, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૪
યથા શકતઠં કીજીઠં, ચિત્તહંસા રે,	
શ્રાવક ધર્માચાર, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૫
વરતિ વિના વારુ નહી, ચિત્તહંસા રે,	
અવિરતી દુરગતિ જાઠં, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૬
શ્રાવક યતિધરમ આદરિ, ચિત્તહંસા રે,	
શિવસુખ સંપદ થાઇ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૭

લાલ રંગી, મન ભમરા એ દેસી	
ખારઈ પરિષદ આગલિઈ, ચિત્તહંસા રે,	
જિનવર લાખઈ ધરમ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૮૬
દશે દષ્ટાંતિ દોહિલુ, ચિત્તહંસા રે,	
લાધુ માણસ જંમ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૮૭
તે પાંખી નવિ હારીઈ, ચિત્તહંસા રે,	
જુ હુઈ હેડઈ સાન, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૮૮
કાંમ કોધ લોભ પરિહરઉ, ચિત્તહંસા રે,	
માયા નઈ વલી માંન, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૮૯
પાંચઈ ઇંદ્રી સંવરઉ, ચિત્તહંસા રે,	
વરજઉ વિષયવિકાર, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૦
પાંચ પ્રમાદ તે મૂંડીઈ, ચિત્તહંસા રે,	
પાંખી નરભવ સાર, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૧
નિરય નિગોદ દૂષ તિ સહિયા, ચિત્તહંસા રે,	
તઉ હજી નાવઈ લાજ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૨
વલી ધન ધરણી ધંધઈ પડિઉં, ચિત્તહંસા રે,	
ઇંમ કિમ સરશઈ કાજ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૩
દાન સીલ તપ ભાવના, ચિત્તહંસા રે,	
ધરમના ચ્યાર પ્રકાર, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૪
યથા શકતઈ કીજીઈ, ચિત્તહંસા રે,	
શ્રાવક ધર્માચાર, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૫
વરતિ વિના વારુ નહી, ચિત્તહંસા રે,	
અવિરતી દુરગતિ જાઈ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૬
શ્રાવક યતિધરમ આદરિ, ચિત્તહંસા રે,	
શિવસુખ સંપદ થાઈ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૭

[૩૧]

વિનયવિજયકૃત

નેમિનાથ ભ્રમરગીતા

(સં. ૧૭૦૬)

દૂહા^૧

સમુદ્રવિજયનૃપકુલિ તિલઉ, માત સિવાદે[વી] નંદ,
ખાલ પ્રહ્લચારી સદા, નમીઈ નેમિ જિણુંદ. ૧

તીર્થકર^૨ ખાવીસમેા યાદવકુલ^૩ શિણુગાર,^૪
રાજમતી^૫ મન^૬ વલહુ,^૭ કિરુણુરસ^૮ ભંગાર. ૨

મુનિમનપંકજભ્રમરલુ^૯ ભવભયભેદણુહાર,
ભ્રમરગીત ટોડર^{૧૦} કરી, પૂજું ખંધુ^{૧૧} મુરારિ.^{૧૨} ૩

[ક્ષગ^{૧૩}]

પ્રણુમીય^{૧૪} સરસતિ^{૧૫} વરસતિ,^{૧૬} વચન સુધારસસાર,
નેમિ જિણેસર ગાઈઈ, પાઈઈ^{૧૭} હરષ અપાર. ૪

૧ શ્રી આત્મારામ જૈન જ્ઞાનમન્દિર, વડોદરાની પ્રતમાં 'દૂહા' કે 'ક્ષગ' એવાં કાવ્યબંધનાં નામ આપેલાં નથી; પણ પ્રાચ્ય વિદ્યામન્દિર, વડોદરાની પ્રતમાં કાવ્યબંધનાં જે નામ આપ્યાં છે તે મુખ્ય પાઠમાં નોંધ્યાં છે. ૨ તીર્થ-કર. ૩ યાદવકુલિ. ૪ શિણુગાર. ૫ રાજમતિ. ૬ મનિ. ૭ વાલહો. ૮ કરુણુરસ. ૯ ભ્રમરલો. ૧૦ મૂલમાં 'ટોડર' શબ્દ છે; તે અશુદ્ધ જણાતાં, પ્રાચ્ય વિદ્યામન્દિર, વડોદરાની પ્રતમાં મળતો 'ટોડર' શબ્દ સ્વીકાર્યો છે. ૧૧ બંધુ. ૧૨ મોરારિ. ૧૩ પ્રાચ્ય વિદ્યામન્દિર, વડોદરાની પ્રતમાં અને શ્રી: આત્મારામ જ્ઞાનમન્દિરની પ્રતમાં, બન્નેમાં 'ક્ષગ' એ કાવ્યબંધનો ઉલ્લેખ રહી ગયેલો છે તેની અહીં નોંધ કરી છે. ૧૪ પ્રણુમી અ. ૧૫ સર-સતી. ૧૬ વરસતી. ૧૭ પાઈઈ.

[૩૧]

વિનયવિજયકૃત

નેમિનાથ ભ્રમરગીતા

(સં. ૧૭૦૬)

દૂહા^૧

સમુદ્રવિજયનૃપકુલિ તિલહિ, માત સિવાદે[વી] નંદ,
ખાલ ઘ્રહચારી સદા, નમીઈ નેમિ જિણુંદ. ૧

તીર્થકર^૨ ખાવીસમો યાદવકુલ^૩ શિણુગાર,^૪
રાજમતી^૫ મન^૬ વલહુ,^૭ કિરુણુરસ^૮ ભુંગાર. ૨

મુનિમનપંકજભ્રમરલુ^૯ ભવભયભેદણુહાર,
ભ્રમરગીત ટોડર^{૧૦} કરી, પૂજું બંધુ^{૧૧} મુરારિ.^{૧૨} ૩

[ક્ષગ^{૧૩}]

પ્રણુમીય^{૧૪} સરસતિ^{૧૫} વરસતિ,^{૧૬} વચન સુધારસસાર,
નેમિ જિણેસર ગાઈઈ, પાઈઈ^{૧૭} હરખ અપાર. ૪

૧ શ્રી આત્મારામ જૈન જ્ઞાનમંદિર, વડોદરાની પ્રતમાં 'દૂહા' કે 'ક્ષગ' એવાં કાવ્યબંધનાં નામ આપેલાં નથી; પણ પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર, વડોદરાની પ્રતમાં કાવ્યબંધનાં જે નામ આપ્યાં છે તે મુખ્ય પાઠમાં નોંધ્યાં છે. ૨ તીર્થ-કર. ૩ યાદવકુલિ. ૪ શિણુગાર. ૫ રાજમતિ. ૬ મનિ. ૭ વાલહો. ૮ કિરુણુરસ. ૯ ભ્રમરલો. ૧૦ મૂલમાં 'ટોડર' શબ્દ છે; તે અશુદ્ધ જણાતાં, પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર, વડોદરાની પ્રતમાં મળતો 'ટોડર' શબ્દ સ્વીકાર્યો છે. ૧૧ બંધુ. ૧૨ મોરારિ. ૧૩ પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર, વડોદરાની પ્રતમાં અને શ્રી: આત્મારામ જ્ઞાનમંદિરની પ્રતમાં, બન્નેમાં 'ક્ષગ' એ કાવ્યબંધનો ઉલ્લેખ રહી ગયેલો છે તેની અહીં નોંધ કરી છે. ૧૪ પ્રણુમી અ. ૧૫ સર-સતી. ૧૬ વરસતી. ૧૭ પાઈઈ.

રતનજડિત કંચુકકસ, ખંચિત^૧ કુચ^૨ દોઢ સાર,
એકાઉલિ મુગતાઉલિ, ટંકાઉલિ ગલિ હાર.

૧૧

દૂહા

હાથિ^૩ મણિમુંદ્રડી^૪ હેમચૂડી,^૫

મેખલાં^૬ કટિ બની રચણુ^૭ રૂડી,

ઝાંઝરી ધૂધરી^૮ ચરણિ^૯ વાજઘ,^{૧૦}

રંભા^{૧૧} રતિ તણિ વેસિ છાજઘ. ૧૨

કાગ

ગોષિ ચડી^{૧૨} ચિત ચીંતવઘ,^{૧૩} રાજુલિ^{૧૪} રાજકુંઆરિ,^{૧૫}

વાલિભ વેગા^{૧૬} પધારુ^{૧૭} રે,^{૧૮} ઉભા^{૧૯} કાંઈ^{૨૦} દુવારિ.^{૨૧} ૧૩

ભલું રે કરચઉં^{૨૨} તમેહે^{૨૩} આવતાં, પાલતાં^{૨૪} પૂરવ પ્રીતિ,

નવભવ નેહ નિવાહી, રાષી^{૨૫} ઉત્તમ રીતિ. ૧૪

છંદ

દોહિલા દિન ગયા તુમેહે^{૨૬} પાષઘ,^{૨૭}

રમે તે સોહણિ^{૨૮} દેવ^{૨૯} દાષઘ,^{૩૦}

આજ હું દુખતુ^{૩૧} પાર પાંમી,^{૩૨}

નયન^{૩૩} મેલાવડિ^{૩૪} મિલ્યઉ^{૩૫} સ્વાંમી.^{૩૬} ૧૫

૧ ખંચિત. ૨ કુચયુગ. ૩ હાથ. ૪ મણિમય મુંદ્રડી. ૫ હેમચૂડી.

૬ મેખલા. ૭ રચણિ. ૮ ધૂધરી. ૯ ચરણુ. ૧૦ બાજઘ.

૧૧ અહીંથી પંક્તિ આ પ્રમાણે પૂરી થાય છે: “પીઉ જોઈ આવતો બહુઈ

વાજે,” ૧૨ ચઢી. ૧૩ ચિંતવઘ. ૧૪ રાજુલ. ૧૫ રાજકુમાર.

૧૬ વેગે. ૧૭ પધારો. ૧૮ હો. ૧૯ ઉભાં. ૨૦ આ શબ્દ પછી

‘રે’ મળે છે. ૨૧ દુઆરિ. ૨૨ કર્યું. ૨૩ તુમે. ૨૪ પાલી.

૨૫ પાલી. ૨૬ તુમ. ૨૭ પાણિ. ૨૮ સોહિણે. ૨૯ દેવ.

૩૦ દાણિ. ૩૧ દુખતો. ૩૨ પામી. ૩૩ નયણે. ૩૪ મિલાવડે.

૩૫ મિલ્યો. ૩૬ સ્વામી.

રતનજડિત કંચુકકસ, ખંચિત^૧ કુચ^૨ દોઈ સાર,
એકાઉલિ મુગતાઉલિ, ટંકાઉલિ ગલિ હાર.

૧૧

દૂહા

હાથિ^૩ મણિમુંદ્રડી^૪ હેમચુડી,^૫

મેખલા^૬ કટિ બની રચણુ^૭ રૂડી,

ઝાંઝરી ઘૂઘરી^૮ ચરણિ^૯ વાજઈ,^{૧૦}

રંભા^{૧૧} રતિ તણિ વેસિ છાજઈ. ૧૨

કાગ

ગોષિ ચડી^{૧૨} ચિત ચીતવઈ,^{૧૩} રાન્બુલિ^{૧૪} રાજકુંઆરિ,^{૧૫}

વાલિભ વેગા^{૧૬} પધારુ^{૧૭} રે,^{૧૮} ઉભા^{૧૯} કાંઈ^{૨૦} દુવારિ.^{૨૧} ૧૩

ભલું રે કરચઉ^{૨૨} તમહે^{૨૩} આવતાં, પાલતાં^{૨૪} પૂરવ પ્રીતિ,

નવભવ નેહ નિવાહી, રાપી^{૨૫} ઉત્તમ રીતિ. ૧૪

છંદ

દોહિલા દિન ગયા તુમહે^{૨૬} પાપઈ,^{૨૭}

રમે તે સોહણિ^{૨૮} દેવ^{૨૯} દાપઈ,^{૩૦}

આજ હું દુષ્પતુ^{૩૧} પાર પાંમી,^{૩૨}

નયન^{૩૩} મેલાવડિ^{૩૪} મિલ્યઉ^{૩૫} સ્વાંમી.^{૩૬} ૧૫

૧ ખંચિત. ૨ કુચયુગ. ૩ હાથ. ૪ મણિમય મુંદ્રડી. ૫ હેમચુડી.
૬ મેખલા. ૭ રચણિ. ૮ ઘૂઘરી. ૯ ચરણુ. ૧૦ ખાજઈ.
૧૧ અહીંથી પંક્તિ આ પ્રમાણે પૂરી થાય છે: ‘પીઉ જોઈ આવતો બહુઈ
વાજે,’ ૧૨ ચડી. ૧૩ ચિતવઈ. ૧૪ રાન્બુલ. ૧૫ રાજકુમાર.
૧૬ વેગે. ૧૭ પધારો. ૧૮ હો. ૧૯ ઉભાં. ૨૦ આ શબ્દ પછી
‘રે’ મળે છે. ૨૧ દુઆરિ. ૨૨ કર્યું. ૨૩ તુમે. ૨૪ પાલી.
૨૫ પાલી. ૨૬ તુમ. ૨૭ પાપિ. ૨૮ સોહણે. ૨૯ દેવ.
૩૦ દાપિ. ૩૧ દુષ્પતો. ૩૨ પામી. ૩૩ નયણે. ૩૪ મિલાવડે.
૩૫ મિલ્યો. ૩૬ સ્વામી.

ફાગ

ફિરકઈ^૧ રે હાહિણુ લોચણુ^૨ મુઝ મનિ આરતિ થાઈ,
રખે રે ચાદવ પાછો^૩ વલિ, દુષ^૪ દેઈનિ^૫ જાઈ.^૬ ૨૨

એણિ^૭ અવસરિ^૮ પશુ પેષી^૯ ઉવેષી રાજુલિ^{૧૦} પ્રેમ,
જીવદયા મની આંણી,^{૧૧} પાછા વલીયા^{૧૨} નેમ. ૨૩

છંદ

રાજુલિ^{૧૩} તતપિણુ પડી^{૧૪} ધરતી,
સહીઅર^{૧૫} સવિ મિલી^{૧૬} હા હા^{૧૭} કરતી,
ચંદન છાંટીનિ^{૧૮} કરી^{૧૯} ખેડી,^{૨૦}
વલી વલી^{૨૧} દુષનિ^{૨૨} પૂર પમી.^{૨૩} ૨૪

ફાગ

નિહૂર^{૨૪} નાહ ન કીજઈ, એમ વિસાસીધાત,
કેા ન કરિ^{૨૫} તિમ કીધું^{૨૬} તે,
જગ^{૨૭} લગિ રહસ્યઈ^{૨૮} વાત. ૨૫

વિણુ અવગુણુ હું છંડી, મંડી અવરસ્યુ^{૨૯} પ્રીતિ,
છેહ દીઉનિ^{૩૦} ચટકીનિ,^{૩૧} એ સી ઉત્તમ રીતી ? ૨૬

છંદ

ભૂષણુ પરિહરી^{૩૨} હાર ત્રોડિ,^{૩૩} ઢોલએ^{૩૪} ચંદન અંગ મોડઈ,
જક નહી^{૩૫} જીવનિ^{૩૬} ફિરિ^{૩૭} રોતી,
પિણુ પિણુ નેમિની^{૩૮} વાટ જોતી. ૨૭

૧ ફરકે. ૨ લોચણુ. ૩ પાછા. ૪ દુષ. ૫ દેઈને. ૬ જાઈ. ૭ ઈણી. ૮ અવસર. ૯ દેષી. ૧૦ રાજુલ. ૧૧ આંણી. ૧૨ વલિયા. ૧૩ રાજુલ. ૧૪ પડીય. ૧૫ સહીઅરો. ૧૬ મિલિ. ૧૭ હાય. ૧૮ છાંટને. ૧૯ કરે. ૨૦ ખેડી. ૨૧ વલિ વલિ. ૨૨ દુષને. ૨૩ પેડી. ૨૪ નીહૂર. ૨૫ કરે. ૨૬ કીધું. ૨૭ જગિ. ૨૮ રહસ્યે. ૨૯ અવરસ્યું. ૩૦ દીઉ. ૩૧ છટકીને. ૩૨ પરિહરઈ. ૩૩ ત્રોડઈ. ૩૪ ઢોલે; આની પછી 'એ' મળે છે. ૩૫ નહિ. ૩૬ જીવને. ૩૭ ફિરે. ૩૮ નેમની.

ફાગ

ફિરકઈ^૧ રે હાહિણુ લોચણુ^૨ મુઝ મનિ આરતિ થાઈ,
રખે રે ચાદવ પાછો^૩ વલિ, દુષ^૪ દેઈનિ^૫ જાઇ.^૬

૨૨

એણિ^૭ અવસરિ^૮ પશુ પેષી^૯ ઉવેષી રાજુલિ^{૧૦} પ્રેમ,
જીવદયા મની આંણી,^{૧૧} પાછા વલીયા^{૧૨} નેમ.

૨૩

છંદ

રાજુલિ^{૧૩} તતપિણુ પડી^{૧૪} ધરતી,

સહીઅર^{૧૫} સવિ મિલી^{૧૬} હા હા^{૧૭} કરતી,

ચંદન છાંટીનિ^{૧૮} કરી^{૧૯} ખેડી,^{૨૦}

વલી વલી^{૨૧} દુષનિ^{૨૨} પૂર પમી.^{૨૩}

૨૪

ફાગ

નિહુર^{૨૪} નાહ ન કીજઈ, એમ વિસાસીઘાત,

કેા ન કરિ^{૨૫} તિમ કીધું^{૨૬} તે,

જગ^{૨૭} લગિ રહસ્યઈ^{૨૮} વાત.

૨૫

વિણુ અવગુણુ હું છંડી, મંડી અવરચ્યુ^{૨૯} પ્રીતિ,

છેહ દીઉનિ^{૩૦} ચટકીનિ,^{૩૧} એ સી ઉત્તમ રીતી ?

૨૬

છંદ

ભૂષણુ પરિહરી^{૩૨} હાર ત્રોડિ,^{૩૩} ઢાલએ^{૩૪} ચંદન અંગ મોડઈ,

જક નહી^{૩૫} જીવનિ^{૩૬} ફિરિ^{૩૭} રોતી,

ધિણુ ધિણુ નેમિની^{૩૮} વાટ જોતી.

૨૭

૧ ફરકે. ૨ લોચણુ. ૩ પાછા. ૪ દુષ. ૫ દેઈને. ૬ જાઇ. ૭ ઈણી. ૮ અવસર. ૯ દેષી. ૧૦ રાજુલ. ૧૧ આણી. ૧૨ વલિયા. ૧૩ રાજુલ. ૧૪ પડીય. ૧૫ સહીઅરો. ૧૬ મિલિ. ૧૭ હાય. ૧૮ છાંટને. ૧૯ કરે. ૨૦ ખેડી. ૨૧ વલિ વલિ. ૨૨ દુષને. ૨૩ પેડી. ૨૪ નીહૂર. ૨૫ કરે. ૨૬ કીધું. ૨૭ જગિ. ૨૮ રહસ્યે. ૨૯ અવરચ્યું. ૩૦ દીઉ. ૩૧ છટકીને. ૩૨ પરિહરઈ. ૩૩ ત્રોડઈ. ૩૪ ઢાલે; આની પછી 'એ' મળે છે. ૩૫ નહિ. ૩૬ જીવને. ૩૭ ફિરે. ૩૮ નેમની.

ક્રાગ

ભાણું^૧ હતું^૨ જઈ^૩ પૂરિયું,^૪ સાસરડિ^૫ સુખવાસ,^૬
સાસૂનિ^૭ પાણે^૮ લાગિસૂ,^૯

સસરોળ પૂરસ્યઈ^{૧૦} આસ. ૩૪

સુ^{૧૧} ભાણું ઇમ^{૧૨} નાહલુ,^{૧૩}

ભસ્યઈ^{૧૪} દેઈ^{૧૫} છેહ,

વયર વસાયું^{૧૬} જે કીયું,^{૧૭}

નિસ[ને]હાસું^{૧૮} નેહ. ૩૫

છંદ

નેમિળ^{૧૯} રાણુલિ^{૨૦} પ્રીતિ પાલી,

વિરહની વેદના સર્વ ટાલી,

સુષ^{૨૧} ઘણાં મુગતિ^{૨૨} વેગિ દીધાં,

નેમિથી^{૨૩} વિનયનાં^{૨૪} કાજ સીધાં.^{૨૫} ૩૬

ક્રાગ

શ્રીવિજયદેવસૂરિ^{૨૬} તપગછનું^{૨૭} શિણુગાર,^{૨૮}

શ્રીવિજયસિંહસૂરી^{૨૯} જયવંતા તાસ^{૩૦} પટોધાર. ૩૭

કીર્તિવિજય^{૩૧} ઉવઝાયનું,^{૩૨} [પામી] ચરણપસાય,

ચઢુપતિના ઇમ^{૩૩} વાચક, વિનયવિજય ગુણ^{૩૪} ગાઈ.^{૩૫} ૩૮

૧ ભણ્યું. ૨ હતું. ૩ જઈ. ૪ પૂરિયું. ૫ સાસરડે. ૬ સુખવાસ.
૭ સાસૂને. ૮ પાઉલે. ૯ લાગિયું. ૧૦ પૂરસ્યે. ૧૧ સ્યું. ૧૨ ઇમ.
૧૩ નાહલો. ૧૪ ભસ્યે. ૧૫ દેઈ. ૧૬ વસાયું. ૧૭ કીયું.
૧૮ નિસનેહાસ્યું. ૧૯ નેમળ. ૨૦ રાણુલ. ૨૧ સુખ. ૨૨ મુગતિનાં.
૨૩ નેમના. ૨૪ વિનયથી. ૨૫ સિધાં. ૨૬ વિજયદેવ સૂરિશ્વર.
૨૭ તપગછનો. ૨૮ શિણુગાર. ૨૯ વિજયસિંહ સૂરીશ્વર. ૩૦ તસ.
૩૧ આ શબ્દ પહેલાં 'શ્રી' મળે છે. ૩૨ ઉવઝાયનો. ૩૩ ઇમ.
૩૪ ગુણ. ૩૫ ગાય.

કાગ.

જાણું^૧ હતું^૨ જઈ^૩ પૂરિશ્યું,^૪ સાસરડિ^૫ સુખવાસ,^૬
સાંસૂનિ^૭ પાચે^૮ લાગિસૂ,^૯

સસરોજી પૂરસ્યઈ^{૧૦} આસ. ૩૪

સુ^{૧૧} જાણું ઇમ^{૧૨} નાહલુ,^{૧૩}

જાસ્યઈ^{૧૪} દેઈ^{૧૫} છેહ,

વયર વસાયું^{૧૬} જે કીયું,^{૧૭}

નિસ[ને]હાસું^{૧૮} નેહ. ૩૫

છંદ

નેમિજી^{૧૯} રાજીલિ^{૨૦} પ્રીતિ પાલી,

વિરહની વેદના સર્વ ટાલી,

સુખ^{૨૧} ઘણું મુગતિ^{૨૨} વેગિ દીધાં,

નેમિથી^{૨૩} વિનયનાં^{૨૪} કાજ સીધાં.^{૨૫} ૩૬

કાગ

શ્રીવિજયદેવસૂરિ^{૨૬} તપગછનું^{૨૭} શિશુગાર,^{૨૮}

શ્રીવિજયસિંહસૂરી^{૨૯} જયવંતા તાસ^{૩૦} પટોધાર. ૩૭

કીર્તિવિજય^{૩૧} ઉવઆયનું,^{૩૨} [પામી] ચરણપસાય,

મહુપતિના ઇમ^{૩૩} વાચક, વિનયવિજય ગુણ^{૩૪} ગાઈ.^{૩૫} ૩૮

- ૧ જાણું. ૨ હતું. ૩ જઈ. ૪ પૂરિશ્યું. ૫ સાસરડે. ૬ સુખવાસ.
૭ સાસૂને. ૮ પાઉલે. ૯ લાગિશ્યું. ૧૦ પૂરસ્યે. ૧૧ શ્યું. ૧૨ ઇમ.
૧૩ નાહલો. ૧૪ જાસ્યે. ૧૫ દેઈ. ૧૬ વસાવ્યું. ૧૭ કીયું.
૧૮ નિસનેહાશ્યું. ૧૯ નેમજી. ૨૦ રાજીલ. ૨૧ સુખ. ૨૨ મુગતિનાં.
૨૩ નેમના. ૨૪ વિનયથી. ૨૫ સિધાં. ૨૬ વિજયદેવ સૂરિશ્વર.
૨૭ તપગછનો. ૨૮ શિશુગાર. ૨૯ વિજયસિંહ સૂરીશ્વર. ૩૦ તસ.
૩૧ આ શબ્દ પહેલાં 'શ્રી' મળે છે. ૩૨ ઉવઆયનો. ૩૩ ઇમ.
૩૪ ગુણ. ૩૫ ગાય.

[૩૨]

વૃદ્ધિવિજયકૃત

જ્ઞાનગીતા

(સં. ૧૭૦૬)

દૂહા

સકલ સમીહિત પૂરવા, કલ્પવૃક્ષ અવતાર,
પાસ પ્રભુ સુપ્રસન્ન સદા, સંખેશ્વર સુખકાર. ૧

મહિમા મહિયલ જેહનો, સકલ ભવીક શુષવાસ,
તે સાહિબ મુઝ મન વશ્યો, શ્રીસંખેશ્વર પાસ. ૨

છંદ

પાસ સુષવાસ પ્રભુ તેહ સોહે, નેહ ભરી નીરખતાં ચિત્ત મોહે,
માતા વામા સતી જેહ જાયો, સુરનર કીન્નર કોડિ માયો. ૩

ઢાલ કાગની દેશી

તે સાહિબ સંખેશ્વર, અલવેસર અરિહંત,
સુષદાયક જગનાયક, ભવભંજન ભગવંત. ૪

થુણતાં અતી ઘણું ભક્તે, નિજ મત સક્તે હેવ,
સારદ સાર દયા કરો, જિનસાસન સ્તુતિ દેવ. ૫

છંદ

પ્રણુમી સરસતી સરસ અમરી, જિનમુષપંકજે જેહ ભમરી,
ગાઈયે પાસ જિનરાજ રંગે, અતી ઘણું આંણિ ઉદ્ધાસ અંગે. ૬

કાગ

દેવ દયા કર ઠાકર, આકરની અરદાસ,
અવધારો અરિહંતજી, કેવલકમલાવાસ. ૭

[૩૨]

વૃદ્ધિવિજયકૃત

જ્ઞાનગીતા

(સં. ૧૭૦૬)

દૂહા

સકલ સમીહિત પૂરવા, કલ્પવૃક્ષ અવતાર,
પાસ પ્રભુ સુપ્રસન્ન સદા, સંખેશ્વર સુષકાર. ૧
મહિમા મહિયલ જેહનો, સકલ ભવીક શુષવાસ,
તે સાહિળ મુઝ મન વસ્યો, શ્રીસંખેશ્વર પાસ. ૨

છંદ

પાસ સુષવાસ પ્રભુ તેહ સોહે, નેહ ભરી નીરખતાં ચિત્ત મોહે,
માતા વામા સતી જેહ જાયો, સુરનર કીન્નર કોડિ માયો. ૩

ઢાલ કાગની દેશી

તે સાહિળ સંખેશ્વર, અલવેસર અરિહંત,
સુષદાયક જગનાયક, ભવભંજન ભગવંત. ૪
થુણતાં અતી ઘણું ભકતે, નિજ મત સકતે હેવ,
સારદ સાર દયા કરો, જિનસાસન સ્તુતિ દેવ. ૫

છંદ

પ્રણમી સરસતી સરસ અમરી, જિનમુષપંકજે જેહ ભમરી,
ગાઈયે પાસ જિનરાજ રંગે, અતી ઘણું આંણિ ઉદ્ધાસ અંગે. ૬

કાગ

દેવ દયા કર ઠાકર, આકરની અરદાસ,
અવધારો અરિહંતજી, દેવલકમલાવાસ. ૭

[૩૨]

વૃદ્ધિવિજયકૃત

જ્ઞાનગીતા

(સં. ૧૭૦૬)

દ્વંદ્વ

સકલ સમીહિત પૂરવા, કલ્પવૃક્ષ અવતાર,
પાસ પ્રભુ સુપ્રસન્ન સદા, સંજેશ્વર સુષકાર. ૧

મહિમા મહિયલ જેહનો, સકલ ભવીક શુષવાસ,
તે સાહિબ મુઝ મન વશ્યો, શ્રીમંજેશ્વર પાસ. ૨

છંદ

પાસ સુષવાસ પ્રભુ તેહ સોહે, નેહ ભરી નીરખતાં ચિત્ત મોહે,
માતા વામા સતી જેહ જાયો, સુરનર કીન્નર કોડિ માયો. ૩

ઢાલ ફાગની દેશી

તે સાહિબ સંજેશ્વર, અલવેસર અરિહંત,
સુષદાયક જગનાયક, ભવભંજન ભગવંત. ૪

શુણ્ણતાં અતી ઘણું ભક્તે, નિજ મત સક્તે હેવ,
સારદ સાર દયા કરો, જિનસાસન સ્તુતિ દેવ. ૫

છંદ

પ્રણમી સરસતી સરસ અમરી, જિનમુષપંકજે જેહ ભમરી,
ગાઈયે પાસ જિનરાજ રંગે, અતી ઘણું આંણિ ઉદ્ધાસ અંગે. ૬

ફાગ

દેવ દયા કર ઠાકર, આકરની અરદાસ,
અવધારો અરિહંતજી, કેવલકમલાવાસ. ૭

[૩૨]

વૃદ્ધિવિજયકૃત

જ્ઞાનગીતા

(સં. ૧૭૦૬)

દૂહા

સકલ સમીહિત પૂરવા, કટપવૃક્ષ અવતાર,
પાસ પ્રભુ સુપ્રસન્ન સદા, સંખેશ્વર સુષકાર. ૧

મહિમા મહિયલ જેહનો, સકલ ભવીક શુષવાસ,
તે સાહિબ મુઝ મન વશ્યો, શ્રીસંખેશ્વર પાસ. ૨

છંદ

પાસ સુષવાસ પ્રભુ તેહ સોહે, નેહ ભરી નીરખતાં ચિત્ત મોહે,
માતા વામા સતી જેહ જાયો, સુરનર કીન્નર કોડિ માયો. ૩

ઢાલ ધ્રાગની દેશી

તે સાહિબ સંખેશ્વર, અલવેસર અરિહંત,
સુષદાયક જગનાયક, ભવભંજન ભગવંત. ૪

થુણતાં અતી ઘણું ભક્તે, નિજ મત સક્તે હેવ,
સારદ સાર દયા કરો, જિનસાસન સ્તુતિ દેવ. ૫

છંદ

પ્રણુમી સરસતી સરસ અમરી, જિનમુષપંકજે જેહ ભમરી,
ગાઈયે પાસ જિનરાજ રંગે, અતી ઘણું આંણિ ઉદ્ધાસ અંગે. ૬

ઢાગ

દેવ દયા કર ઠાકર, આકરની અરદાસ,
અવધારો અરિહંતજી, કેવલકમલાવાસ. ૭

શ્લોક

મોહ તણા ભટ ઉદભટ, મદ મચ્છર ઝુઝાર,
લોભ અશ્લોભ સદા વલી ક્રોધ યોધ સીણુગાર. ૧૬

કાંમ નાંમ કરડો તિહાં, કટક તણે સિરદાર,
સેનાની માંની જન હાથ બેડાવણુહાર. ૧૭

છંદ

તેહનો સખલો જગમાંહિ બેરો, પડે જાસ ભડ ત્રિભુવન સોરો,
પલકમાં પલકને જે નમાવે, એકલો આંણુ સહુને મનાવે. ૧૮

શ્લોક

તે રાહુ મકરધ્વજ, વિલસે મનની મોજ,
જેહને ચિહું દિસી અમકતી, કાંમની કરડી દેશ. ૧૯

તરુણપણે તેજ પરેં, તુરત થઈ અસવાર,
ચાતુરી આળખ કર ગ્રહી, મહિયલ કીરતી વિહાર. ૨૦

છંદ

નેહની જાલ નાપી અપાર, પેલે એ ખાંતિસ્થૂં તે સકાર,
મૃગ જિમ પડે તિમ રાગ વાહ્યો, મૂઢ જન માંનની રસ ઉમાહ્યો. ૨૧

શ્લોક

સખલ પ્રાક્રમ સજ કરે, વાંકી ભસુહ કળાંન,
અતિ અણિયાલા કાલા અંજત લોચન ખાંણ. ૨૨

તાકી ચોટ ન ચુકે, મુકે અતિ સપરાંણ,
તિણે વેધે વેધક તણા, કાઠી નાથે પ્રાંણ. ૨૩

છંદ

ખાંણુનો ઘાવો કોઈ નવી દિસેં, પ્રગટપણે તોઈ વિશ્વાસ વીસે,
વેધે એ નર તણી સાત ધાત, અહો અહો કોપ મહિમા વીધ્યાત. ૨૪

શ્લોક

મોહ તણા ભટ ઉદભટ, મદ મચ્છર ઝુઝાર,
લોભ અશ્લોભ સદા વલી કોધ યોધ સીણુગાર. ૧૬

કાંમ નાંમ કરડો તિહાં, કટક તણો ચિરદાર,
સેનાની માંની જન હાથ જોડાવણુહાર. ૧૭

છંદ

તેહનો સખલો જગમાંહિ જોરો, પડે જાસ ભડ ત્રિભુવન ચોરો,
પલકમાં પલકને જે નમાવે, એકલો આણુ સહુને મનાવે. ૧૮

શ્લોક

તે રાહુ મકરંધવજ, વિલસે મનની મોજ,
જેહને ચિહું દિસી અમકતી, કાંમની કરડી દ્રોજ. ૧૯

તરુણપણે તેજ પરેં, તુરત થઈ અસવાર,
ચાતુરી આળખ કર ગ્રહી, મહિયલ કીરતી વિહાર. ૨૦

છંદ

નેહની જાલ નાપી અપાર, પેલે એ ખાંતિસ્થૂં તે સકાર,
મૃગ જિમ પડે તિમ રાગ વાહ્યો, મૂઢ જન માંનની રસ ઉમાહ્યો. ૨૧

શ્લોક

સખલ પ્રાક્રમ સજ કરે, વાંકી ભમુહ કળાંન,
અતિ અણિયાલા કાલા અંજત લોચન ખાણુ. ૨૨

તાકી ચોટ ન ચુકે, મુકે અતિ સપરાંણુ,
તિણે વેધે વેધક તણા, કાઠી નાથે પ્રાણુ. ૨૩

છંદ

ખાંણુનો ઘાવો કોઈ નવી દિસેં, પ્રગટપણે તોઈ વિશ્વાસ વીસે,
વેધે એ નર તણી સાત ધાત, અહો અહો કોપ મહિમા વીધ્યાત. ૨૪

[૩૩]

લક્ષ્મીવદનભક્ત

અધ્યાત્મ શ્રાગ

(સં. ૧૭૨૫ આસપાસ)

રાગ ધમાલ

તનુ વૃંદાવન કુંજને હો, પ્રગટે ગ્યાન વસંત,
મતિ ગોપિનસું હસિ સવે હો, પંચગિ ગોપ મિલંત. ૧

આતમ હરિ હોરી પેલીયે હો, અહો મેરે લક્ષનાં
સુમતિ રાધાજૂ કે સંગિ. ટેક.

સુષ સુરતર કી મંજરી હો, લઈ મનુ રાજી રાંમ,
અવ કઉ શ્રાગ અતિ પ્રેમ કઉ હો,
સફલ કીજે મલિ સ્યામ. આતમ૦ ૨

જાકી લોગ સિસ કીં કલા હો, ફટ ગયે મોહ તુસાર,
સોલહ પદમ કમલ છગિ હો, વિકસિત ભયે હૈ ઉદાર. આતમ૦ ૩
મંદ મિષ્ટ હિતશુણુ ગહે હો, વહ હે સત્ય સમીર,
અતિ સમતા રવિ રુચિ ગઢી હો,
ઘટી મમતા નિશિ પીર. આતમ૦ ૪

રચે પીત પટ સીલુ કે હૌ, ઉર સંવેગ વનમાલ,
સિરિ વિચિત્ર તપ કે ધર્યો હો, મોર મુકુટ સુવિશાલ. આતમ૦ ૫
ઇલા પિંગલા સુખમના હો, વહતિ ત્રિવેણીધાર,
અતિ ઉજ્જવલ રુચિસું રમૈ હો, મુનિમન હંસ ઉદાર. આતમ૦ ૬
વજ્ર સુરત કી વાંસુરી હો, ઉઠે અનાહત નાદ,
તીન લોક મોહન ભયે હો, મિટ ગયે દહં વિષાદ. આતમ૦ ૭

દ્વાગ

મોહતિમિરભરનાસન, ભવનવિનાસન ભાંણુ,
વાંમાસુત વાલેસર સંખેશ્વરમંડાણુ. ૪૩

મોહ તણે વસ પ્રવસ, જે મેં કીધુ કાજ,
તે તુઝ આગલ સ્યૂં કહું, કહેતાં આવે લાજ. ૪૪

છંદ

હવેં મહારાજ તુઝ દિદાર પાચો, પાપ સંતાપ દૂરે પલાચો,
પાવન મુઝ થયાં સકલ અંગ, આજ નાહ્યો માંતું નીર ગંગ. ૪૫

દ્વાગ

તું મુઝ નાયક ત્રાયક, તું મુઝ જીવન પ્રાંણુ,
અહનિસિ અકલ અલવેસર, સિર વાહુ તાહરી આંણુ. ૪૬

ભક્તિવત્સલ ભગવંતજી, નિરમલ અવચલ નાંણુ,
સમકિત સિરોમણિ દિજીઈ, કીજીઈ કોડ કહ્યાંણુ. ૪૭

છંદ

ફરી ફરી વેનતી કેહિ કીજેં, અવસરે તત્ત્વ હી એક દેજેં,
જિમ લહું આપ કીર્તિ સવાઈ, તિમ હમ આપજ્યો પ્રભુ વડાઈ. ૪૮

દ્વાગ

સંપ્રતિ સોહસ સમવડ, શ્રીવિજયદેવપદ્ધાર,
શ્રીવિજયપ્રભસૂરીધ્વર, તપગચ્છના સિંજીગાર. ૪૯

ધીરવિજયકવિસેવક, લાલવિજયખુધસીસ,
વૃદ્ધિવિજય કહે પાસજી પૂરો સયલ જગીસ. ૫૦

છંદ

દર્શન મુંની સસી માંન વખેં, સાંઈપુર નયરમાં ચિત્ત હખેં,
સાંનગીતા કરી પ્રેમપૂર, પાસ પ્રભુ સંથુણ્યો ચઢત નૂર. ૫૧

॥ રતિ શ્રીજ્ઞાનગીતા સંપૂર્ણ । લિપિતઃ ઋષભવિજેગણી શ્રી ॥

[૩૪]

ઉદ્દયવિજયકૃત

પાશ્વનાથ રાજગીતા

(સંવત ૧૭૨૮ આસપાસ)

છંદ^૧

સકલ મંગલ તણી કલ્પવેલી,
તીર્થ^૨ કરલચિહ્નની^૩ જે સહેલી,
સરસતી વરસતી સરસ વાંણી,
આપ હિતહેતુ^૪ તે ચિત્ત^૫ આણી. ૧
સકલ સંપતિ તણે જે વિધાતા,
સકલ ભવિ^૬ જાસ ગુણુરંગિ^૬ રાતા,
પાસસંધેસરે તેહ દીપધં,^૭
હેજ તેજધં^૮ શશીસૂર^૯ જીપધં.^{૧૦} ૨

ઢાલ ફાગની^{૧૧}

તે સાહિબ સોભાગની નીરાગી ભગવંત,
થુણિવા^{૧૨} મુઝ મતિ^{૧૩} જાગી ભાગી ભાવઠિ^{૧૪} તંત.^{૧૫} ૩
હવધ^{૧૬} આલસ પરિ છંડું.^{૧૭} મંડું.^{૧૮} પ્રભુચું.^{૧૯} નેહ,
જેહ થિકી^{૨૦} દુખ નિકસધં^{૨૧} વિકસધં^{૨૨} મુકુળ^{૨૩} અછેહ. ૪

૧ ખીજ પ્રતમાં ' અથ શ્રીરાજગીતા લિખ્યતે ॥ શ્રી ॥ ' એવી પંક્તિ શરૂઆતમાં લખેલી છે. ૨ લછની. ૩ તું હિત. ૪ ચિત. ૫ ભુવિ. ૬ ગુણુરંગ. ૭ દીપે. ૮ તેજે; આની પછી ' કરી ' શબ્દ લખેલો છે. ૯ સસીશુર્ય. ૧૦ જીપે. ૧૧ ખીજ પ્રતમાં ' ઢાલ ફાગની ' ને બદલે ' ફાગ ' શબ્દ લખેલો છે. ૧૨ થુંણવા. ૧૩ મત. ૧૪ ભવની. ૧૫ બ્રાંતી. ૧૬ હવે. ૧૭ છાંડું. ૧૮ માંડું. ૧૯ પ્રભુચું. ૨૦ થકિ. ૨૧ ભિકર્યે. ૨૨ વિકર્યે. ૨૩ દુપ.

- ભરિ ભરિ ઝોરી પ્રેમ કી હો, પેલતિ ભક્તિ ગુલાલ,
પુત્ય અળીર કી સુરભિતા હો, પાપ ગએ પયમાલ. આતમ૦ ૮
- કુમતિ કુવરી કુપિ ગઈ હો, ક્રોધ જનક કે ગેહ,
સુમતિ મહાસુખ માનિ કે હો, લાગ રહી પતિદેહ. આતમ૦ ૯
- ત્રિકુટ ત્રિવેણીતટ તિહા હો, ગુપત વ્રહ્મરંધ્ર કુંજ,
વસે પિલત તહાં દંપતી હો, મગન ભયે સુષપુંજ. આતમ૦ ૧૦
- રાધા કે બસિ હરિ ભયે હો, તજી ઔર રસરીતિ,
ઐસે દ્રાગુ સદ્ગત કહ્યો હો, સુદિ ૮ ભઈ અતિ પ્રીત. આતમ૦ ૧૧
- નિસદિન ઐસે પેલમેં હૌ, પેલત કાલ અનંત,
મંદમતી સમુઝતુ નહીં હો, સમઝતુ હૈ મનિ સંત. આતમ૦ ૧૨
- શ્રીલપમીવલ્લભ કો રચ્યો હૌ, મહુ અધ્યાત્મ દ્રાગ,
પાવતુ પદ જિનરાજ કે હો, ગાવત ઉત્તમ રાગ. આતમ૦ ૧૩

॥ ઇતિ અધ્યાત્મ દ્રાગ સંપૂર્ણ ॥

આજ હું પ્રભુ તણું^૧ મોહિ માતો,^૨

આજ હું પ્રભુ તણું^૩ રંગિ રાતો,^૪

આજ એ કામઘટ^૫ મઘં^૬ હિ^૭ પાયો,

સુરમણી^૮ આજ આણુચિત આયો. ૧૧

દ્વાગ

સાહિબ સાંભલો વીનતી^૯ જે હતી બહુ દિન ચિત્ત,^{૧૦}

આજ મિલ્યો^{૧૧} કરુણાકર^{૧૨} ઠાકુર તું જગમિત્ત.^{૧૩} ૧૨

એતા દિન તુઝ સેવના^{૧૪} દેવનાદિ નવ કીદ્ધ,^{૧૫}

દેવલ આસથી ખ્યાસથી^{૧૬} મોહસુરા મઘં^{૧૭} પીદ્ધ. ૧૩

છંદ

મોહમાયા મહારંભણી,^{૧૮} પ્રીતની મોહમાયા નીસાણી,^{૧૯}

મોહમાયા વસિં^{૨૦} વિશ્વ પડીઓ,

તેહનં^{૨૧} તંતુ જગજંતુ જડિઓ. ૧૪

દ્વાગ

માયા જગિ ધૂતારી^{૨૨} હિતારી^{૨૩} નવિ જાય,

એ^{૨૪} સંસારની છાયા^{૨૫} માયા^{૨૬} નવિ મુકાય.^{૨૭} ૧૫

એ માયાઈ હરિ હર સુરનર શશધર^{૨૮} શૂર,^{૨૯}

મોહ મહાશવપાનઈ^{૩૦} વાનઈ^{૩૧} પ્રગટચા^{૩૨} નૂર.^{૩૩} ૧૬

૧ તણું. ૨ મોહમાતો. ૩ તણું. ૪ રંગરાતો. ૫ કામઘટ.
૬ મેં. ૭ હિં. ૮ શુરમણી. ૯ વિનતિ. ૧૦ ચિત. ૧૧ મિલ્યો.
૧૨ કરુણાકરુ. ૧૩ જગમીત. ૧૪ સેવન. ૧૫ કીધ. ૧૬ પાસથી.
૧૭ મે. ૧૮ મહારંગપાણી. ૧૯ નિસાણી. ૨૦ વશે. ૨૧ તેહને.
૨૨ જગધૂતારી. ૨૩ હિતારિ. ૨૪ તે. ૨૫ માયા. ૨૬ છાયા.
૨૭ મુકાય. ૨૮ સસિધર. ૨૯ સુર. ૩૦ મહાશવપાને. ૩૧ પાને.
૩૨ પ્રગટચો. ૩૩ નૂર.

છંદ

એક સુવિવેક પ્રભુ^૧ તું હિ દીસઈ,^૨તોહિથી^૩ હિયડલું હેજ હીસઈ,^૪

એક તું કલ્પતરુરાય રોખ્યો,

અદ્ભુ^૫ તણો પુણ્યઅંબાર^૬ ઉખ્યો.^૭ ૫

કાગ

ધન્ય દિવસ ધન^૮ તે ઘડી ધન^૯ મુઝ વેલા તેહ,જળ સુખદાયકનાયક^{૧૦} ત્રાયક નિરખચું નેહ. ૬સરવર^{૧૧} જિમ કમલાકર દિનકર કેરઈ^{૧૨} તેજી,^{૧૩}મનિ^{૧૪} વિકસઈ^{૧૫} તિમ^{૧૬} માહરુ^{૧૭} તુમ મુખ નિરખત હેજ. ૭

છંદ

બુદ્ધ^{૧૮} ભગવંત અરિહંત સામી,^{૧૯}સિદ્ધિસીમંતિનીભોગકામી,^{૨૦}આજ તું એક આધાર^{૨૧} મિલિઓ,^{૨૨}

આજથી માહરો દિવસ વલિઓ. ૮

કાગ

ભાવહિના^{૨૩} દિન નાઠા માઠા^{૨૪} હુસમન હુરિ,^{૨૫}મંગલમાલિકા બાલિકા રંગસુરંગ સનૂર.^{૨૬} ૯કામગવી^{૨૭} ઘર^{૨૮} અંગણઈ^{૨૯} અતિ ઘણઈ^{૩૦} હેજ હસંત,ઉત્તમ નર લીલા કરઈ^{૩૧} જય વરઈ^{૩૨} સુખ^{૩૩} વિલસંત.^{૩૪} ૧૦

તે માહિં^૧ પણિ^૨ સમરથ મનમથ અતિ ભડવાય,
મોહ વસિં^૩ જગ વ્યાખ્યો ઉથાખ્યો નવિ જાય.

૨૨

છંદ

અકધર હલધર^૪ વાસુદેવા દોઈ^૫ વિણું^૬ અવર દેવાધિદેવા,
મોહલીલા તણું^૭ જોરિં^૮ વાહ્યા,^૯

ભોગદ્વલ સી^{૧૦} આરિ તન પાયા. ૨૩

દ્વાગ

નંદિપેણુ પુણુ^{૧૧} સરિપા પુરુપા^{૧૨} બાવનવીર,
આપાઠાદિક ગાઠા રાઠા રાપણુધીર.

૨૪

મોહ જોહ અતુલી વલ^{૧૩} તેણિ^{૧૪} મનાવ્યા^{૧૫} આણુ,^{૧૬}
રાંક ઠીંક^{૧૭} કુણુ^{૧૮} આસિરઈ^{૧૯} જગ^{૨૦} સિરઈ^{૨૧} મોહમંડાણુ.^{૨૨} ૨૫

છંદ

મોહિં^{૨૩} મરુદેવી સુતદુઃપ^{૨૪} રેલી,

મોહિં^{૨૫} રાજમતી પણિ^{૨૬} ગહેલી,^{૨૭}

મોહની લીહ^{૨૮} સઘલાં^{૨૯} પહેલી,

મોહની આણુ^{૩૦} કોણું^{૩૧} ન ઠેલી. ૨૬

છંદ

મોહઈ^{૩૨} ચોવન^{૩૩} જાગિ^{૩૪} લાગ^{૩૫} તવ^{૩૬} રતિ^{૩૭} પ્રીતિ,^{૩૮}

મોહ તણી જગિ^{૩૯} એક જ દેક જગઈ^{૪૦} જય છતિ.^{૪૧} ૨૭

૧ માહિં. ૨ પણુ. ૩ વસેં. ૪ હલધલ. ૫ દોય. ૬ વિણુ.
૭ તણું. ૮ જોર. ૯ વાહ્યા. ૧૦ સિમ. ૧૧ પિણુ. ૧૨ પુરુપા.
૧૩ વલ. ૧૪ તેણે. ૧૫ મનાવિ. ૧૬ આણુ. ૧૭ દિકુ. ૧૮ કુણુ.
૧૯ આસરે. ૨૦ જગ. ૨૧ સીર. ૨૨ મોહમંડાણુ. ૨૩ મોહિં.
૨૪ સુતદુપ. ૨૫ મોહિં. ૨૬ પિણુ. ૨૭ ગેલિ. ૨૮ આણુ.
૨૯ સઘલા. ૩૦ આણુ. ૩૧ કુણું. ૩૨ મોહિં. ૩૩ વેવન.
૩૪ જાગે. ૩૫ લાગે. ૩૬ નવ. ૩૭ રિત. ૩૮ પ્રીત. ૩૯ જગ.
૪૦ જગ. ૪૧ છત.

છંદ^૧ભવનપતિ^૨ ધરણિપાયાલલોકઈ,^૩મનુજપતિ^૪ ચક્રિ તે^૫ મનુજલોકઈ,^૬શક^૭ સુરલોક પણિ^૮ રાગ વાહ્યો,નારિપાયે પડ્યો રસ^૯ ઉમાયે.^{૧૦} ૧૭

ફાગ

નગન^{૧૧} નચાવ્યો હો શંકર કંકર પરિ^{૧૨} ગિરિબાલ,ઉપરિ^{૧૩} અવર^{૧૪} ધરી શિર^{૧૫} સુરસરિતા^{૧૬} અસરાલ.^{૧૭} ૧૮વિપણુ^{૧૮} તણી જે લીલા તે^{૧૯} સવિ જાણુઈ લોગ,બ્રહ્માનંદ^{૨૦} નિજ પુત્રી સાવત્રીસ્યુ^{૨૧} લોગ. ૧૯

છંદ

રામ^{૨૨} સીતાવિયોગઈ^{૨૩} વિલાપી,

રોહિણીલીણ ચંદો સરાપી,

નલ જિસ્વા તેહ પણિ^{૨૪} મોહ ચોરઈ,^{૨૫}રંક^{૨૬} પરિ રાપીઆ^{૨૭} આપ જોરઈ.^{૨૮} ૨૦

ફાગ

મોહ તણુઈ^{૨૯} કટકઈ^{૩૦} ભટઉદભટ^{૩૧} રણસિણગાર,ક્રોધ માન^{૩૨} માયા મદ લોભ જિસ્વા ઝૂઝાર.^{૩૩} ૨૧

૧ દુહા. ૨ ભવનપતિ. ૩ ધરણિપાયાલલોકે. ૪ મનુજપતિ. ૫ વક્ર તે. ૬ મનુજલોકે. ૭ એક. ૮ પણે. ૯ રસનો. ૧૦ ઉમાહો. ૧૧ મૂળ 'ગગન' શબ્દ છે પણ તે અર્થહીન છે તેથી ખીજી પ્રતમાં મળતો 'નગન' શબ્દ સ્વીકાર્યો છે. ૧૨ પર. ૧૩ ઉપરી. ૧૪ અંબ. ૧૫ સીર. ૧૬ સુરતાએ. ૧૭ અસીરાલ. ૧૮ વિપણું. ૧૯ અહીંથી પંક્તિ આ પ્રમાણે પ્રાર્થ થાય છે : 'જંણું સવિ લોગ'. ૨૦ વ્રહ્માને. ૨૧ સાવત્રીસું. ૨૨ રામ. ૨૩ સીતાવિયોગે. ૨૪ આ શબ્દ ખીજી પ્રતમાં નથી. ૨૫ ચોર. ૨૬ રાંક. ૨૭ રાપિયા. ૨૮ જોરે. ૨૯ તણે. ૩૦ કટકે. ૩૧ ભટઉદભટ. ૩૨ માંન. ૩૩ ઝૂઝાર.

ફાગ

પાપિણી^૧ સાપિણી^૨ કામિણી^૩ દામિણી^૪ જિમ ચમકંતિ,^૫
વિષમ વિષયવિષ^૬ ચારી ખ્યારી^૭ રમઝમકંત.^૮ ૩૩

ભોલા ભરમઈ^૯ ભમાડઈ^{૧૦} પાડઈ^{૧૧} માયાપાસિ,^{૧૨}
કૂડ^{૧૩} પ્રપંચઈ^{૧૪} વંચઈ^{૧૫} નિજ મનિ રાસિ. ૩૪

છંદ

ફેધી^{૧૬} લલણી^{૧૭} મહા મોહમાતી, પુરુષ^{૧૮} પર પ્રેમસ્યું રંગિ રાતી,^{૧૯}
કમંચંડાલનું^{૨૦} કરણ લાગિ, પુત્ર વધવા તણી બુદ્ધિ^{૨૧} જાગી. ૩૫

ફાગ

પરદેસી^{૨૨} નૃપ ભોલવ્યો રોલવ્યો દુષ્ટ જ્યું^{૨૩} દાસ,^{૨૪}
નારી દુરગતિ મેલવઈ^{૨૫} કેલવઈ^{૨૬} કપટ વિલાસ. ૩૬
તોહિ જસ મુખ દીઠઈ^{૨૭} બીઠઈ^{૨૮} પુણ્યની^{૨૯} રાસિ,^{૩૦}
નારિ રૂપિ^{૩૧} મોહભૂમિ^{૩૨} ભવકૂપિ^{૩૩} ધરચો પાસ. ૩૭

છંદ

ધન્ય^{૩૪} તું^{૩૫} જિણિ^{૩૬} તિ^{૩૭} મોહ જીતો,^{૩૮}
મોહ અરિગંજણો તૂં^{૩૯} વદીતો,
મઈ^{૪૦} હવઈ^{૪૧} તોહિ દીદાર પાયો,
માનું^{૪૨} ગંગાજલઈ^{૪૩} આજ નાહ્યો. ૩૮

૧ પાપણી. ૨ સાપણી. ૩ કાંમનિ. ૪ દાંમની. ૫ ચમકંત. ૬ વિષયારસ. ૭ પારિ. ૮ રમઝમકંત. ૯ ભમર. ૧૦ ભમાડે. ૧૧ પાડે. ૧૨ માયાપાસ. ૧૩ કોડિ. ૧૪ પ્રપંચે. ૧૫ ષંચે; આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં આ પ્રમાણે પંક્તિ પૂર્ણ થાય છે : ' આણે નિજ મતિ રાસ; ' આ પંક્તિનો ' વંચઈ ' શબ્દ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૬ પેપ. ૧૭ લલની; આ શબ્દ પછીનો ' મહા ' શબ્દ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૮ પુરુષ. ૧૯ રંગરાતિ. ૨૦ કરણચંડાલનું. ૨૧ કુમતિ. ૨૨ પરદેશી. ૨૩ સ્યું. ૨૪ દાંસ. ૨૫ મેલવે. ૨૬ કેલવે. ૨૭ દિદે. ૨૮ નીઠે. ૨૯ પુણ્યનો. ૩૦ રાસ. ૩૧ રૂપે. ૩૨ મોહિએ. ૩૩ સવિકુપે. ૩૪ ધન્ય. ૩૫ તું. ૩૬ જોણ. ૩૭ તું. ૩૮ જીત્યો. ૩૯ તું. ૪૦ મે. ૪૧ હવે. ૪૨ માનું. ૪૩ ગંગાજલે.

આચાર્ય દ્રાગુ-સંચલ

રાગઈ^૧ જોર અથાગઈ^૨ ભાગઈ^૩ શીલની^૪ લીહ,^૫
એકાદશ^૬ ગુણુઠાણુઈ^૭ ટાણુઈ^૮ મોહની બીહ.^૯ ૨૮

છંદ ૧૦

મોહ તે એમ^{૧૧} મિથ્યા ભમાડઈ,^{૧૨}
આપણુઈ^{૧૩} દ્વંદ્વ^{૧૪} જગજંતુ પાડઈ,^{૧૫}
દંપતી દોઈ^{૧૬} રંગઈ^{૧૭} રમાડઈ,^{૧૮}
સંત પણિ^{૧૯} દોષ તસ નવિ દિપાડઈ^{૨૦} ૨૯

દ્રાગ

મોહ તણુઈ^{૨૧} રસિ^{૨૨} પરવસ^{૨૩} સગલો^{૨૪} એ સંસાર,
આદિઅનાદિ^{૨૫} ગોદથી ભમતાં^{૨૬} દોહિલો પાર. ૩૦
રામા^{૨૭} રામા^{૨૮} ધન ધન એ દોઈ જાણુઈ^{૨૯} સાર,
સાર ધરમ^{૩૦} તે નવિ કહઈ^{૩૧} તે ગતિ લહઈ^{૩૨} કિરતાર. ૩૧

છંદ

એક એ^{૩૩} મોહ તે મહામાયા,^{૩૪}
એક એ^{૩૫} મોહ સંસારછાયા,

મોહ આરામની નીક રામા,
તેહના લો[ક]નઈ^{૩૬} દ્રોક ભામા.^{૩૭} ૩૨

૧ રાગ. ૨ અથાગ. ૩ ભાગ. ૪ શીલિ. ૫ નિલિ. ૬ એકાદસ.
૭ ગુણુઠાણુ. ૮ ટાણુ. ૯ બીહ. ૧૦ દુહા. ૧૧ એ. ૧૨ ભમાડે.
૧૩ આપણુ. ૧૪ દ્વંદ્વ. ૧૫ પાર. ૧૬ દોય. ૧૭ રંગે. ૧૮ રમાડે.
૧૯ પાણુ. ૨૦ દોષાડે. ૨૧ તણુ. ૨૨ વસે. ૨૩ પરવસે. ૨૪ સગલો;
મોહ પ્રભાં 'એ' 'સગલો' શબ્દ પહેલાં લખેલો છે. ૨૫ આદિઅનાદી.
૨૬ ભમતા. ૨૭ રામા. ૨૮ રામા. ૨૯ જાણુ. ૩૦ સારધર્મ. ૩૧ કહે.
૩૨ રાગ. ૩૩ મોહ પ્રભાં 'એ' નથી. ૩૪ મોહમાયા. ૩૫ તે;
મોહ પ્રભાં 'મોહ' પછી 'તે' લખેલો છે. ૩૬ લોકની. ૩૭ સામા.

છંદ^૧

મેહથી^૨ મોર જ્યુ^૩ મોહ માચઈ,^૪

મુજઝ^૫ મનિ^૬ તુઝ થકી રંગિ^૭ રાચઈ,^૮

માનું^૯ હવઈ^{૧૦} મુજઝ^{૧૧} તું સહી તૂઠો,^{૧૨}

માહરઈ^{૧૩} અંગિ^{૧૪} આનંદ^{૧૫} ભોઠો.

૪૪

ફાગ

મુઝ સમકિત અબુઆલીઈ ટાલીઈ હુષજંબલ,

સેવકજન^{૧૬} સંભાલીઈ પાલીઈ એમ પરમ કૃપાલ.

૪૫

મૃગતૃષ્ણુ^{૧૭} મદ મોડીઈ જોડીઈ સુખ^{૧૮} ભરપૂર,

નાણુરચણુ^{૧૯} મુઝ ફીજઈ ફીજઈ^{૨૦} અદભુત^{૨૧} નૂર.

૪૬

છંદ

ગ્યાનઘનનૂર^{૨૨} તે વિશ્વદીવો,

ગ્યાનધર^{૨૩} પુરષ^{૨૪} તે ચિરંજીવો,

નાણુતેજઈ^{૨૫} કરી રાગ વાહઈ,^{૨૬}

શાંતિસુધારસકુંડિ^{૨૭} નાહઈ.^{૨૮}

૪૭

ફાગ

દારિદ્ર^{૨૯} હુષ તે તવ લગઈ^{૩૦} જળ^{૩૧} લગઈ^{૩૨} ગ્યાન^{૩૩} ન હોઈ,^{૩૪}

ગ્યાન^{૩૫} તણા જે દરીયા^{૩૬} તરિયા^{૩૭} તે સહુ કોઈ.^{૩૮}

૪૮

૧ હુહા. ૨ મોહથિ. ૩ જુ. ૪ માચે. ૫ મુઝ. ૬ મન. ૭ રંગ. ૮ રાચે. ૯ માનું. ૧૦ હવે. ૧૧ મુઝ. ૧૨ તુઠો. ૧૩ માહિરે. ૧૪ અંગ. ૧૫ આણુંદ. ૧૬ સેવકજન. ૧૭ મૃગતૃષ્ણા. ૧૮ સુખ. ૧૯ જ્ઞાનરચણ. ૨૦ ફીજઈ. ૨૧ મુખ્ય પ્રતમાં 'અદભુત' શબ્દ છે. છંદની દૃષ્ટિએ તેમ જ જોડણીની દૃષ્ટિએ તે અશુદ્ધ હોઈ ખીજ પ્રતનો 'અદભુત' શબ્દ સ્વીકાર્યો છે. ૨૨ જ્ઞાનઘનનૂર. ૨૩ જ્ઞાનઘન. ૨૪ પૂરપ. ૨૫ તો. ૨૬ વાહે. ૨૭ સાંત શુદ્ધારસકુંડ. ૨૮ નાહો. ૨૯ દારિદ્ર. ૩૦ લગે. ૩૧ જવ. ૩૨ લગે. ૩૩ જ્ઞાન. ૩૪ હોય. ૩૫ જ્ઞાન. ૩૬ દરિયા. ૩૭ તરીયા. ૩૮ ક્રય.

પ્રાચીન કાગુ-સંચલ

રામકૃતિ જેર અથાગઈ^૨ લાગઈ^૩ શીલની^૪ લીહ,^૫
એકાદશ^૬ ગુણુહાણુઈ^૭ ટાણુઈ^૮ મોહની ખીહ.^૯ ૨૮

છંદ ૧૦

મોહ તે એમ^{૧૧} મિથ્યા લમાડઈ,^{૧૨}
આપણુઈ^{૧૩} ફંદ^{૧૪} જગજંતુ પાડઈ,^{૧૫}
દંપતી દોઈ^{૧૬} રંજઈ^{૧૭} રમાડઈ,^{૧૮}
સંત પણિ^{૧૯} દોપ તસ નવિ દિપાડઈ^{૨૦} ૨૯

કાગ

મોહ તણુઈ^{૨૧} રમિ^{૨૨} પરવસ^{૨૩} સગલો^{૨૪} એ સંસાર,
આદિઅનાદિ^{૨૫} ગોદથી લમતાં^{૨૬} દોહિલો પાર. ૩૦
રામા^{૨૭} રામા^{૨૮} ધન ધન એ દોઈ જાણુઈ^{૨૯} સાર,
સાર ધરમ^{૩૦} તે નવિ કહઈ^{૩૧} તે ગતિ લહઈ^{૩૨} કિરતાર. ૩૧

છંદ

એક એ^{૩૩} મોહ તે મહામાયા,^{૩૪}
એક એ^{૩૫} મોહ સંસારછાયા,

મોહ આરામની નીક રામા,
તેહના લો[ક]નઈ^{૩૬} દોહ લામા. ૩૭ ૩૨

૧ એકાદશ. ૨ અથાગ. ૩ લાગ. ૪ શીલ. ૫ નિલિ. ૬ એકાદશ.
૭ ગુણુ. ૮ ટાણુ. ૯ ખીહ. ૧૦ ફંદ. ૧૧ એ. ૧૨ લમાડ.
૧૩ આપણુ. ૧૪ મોહ. ૧૫ જાણુ. ૧૬ દોઈ. ૧૭ રંજ. ૧૮ રમાડ.
૧૯ પણિ. ૨૦ દોપ. ૨૧ તણુ. ૨૨ રમિ. ૨૩ પરવસ. ૨૪ સગલો.
૨૫ આદિઅનાદિ. ૨૬ લમતાં. ૨૭ રામા. ૨૮ રામા. ૨૯ જાણુ. ૩૦ સારધર્મ. ૩૧ કહઈ.
૩૨ લહઈ. ૩૩ એ. ૩૪ મોહમાયા. ૩૫ એ. ૩૬ લોકની. ૩૭ રામા.

છંદ^૧મેહથી^૨ મોર જયુ^૩ મોહ માયઈ,^૪મુજ^૫ મનિ^૬ તુઝ થકી રંગિ^૭ રાયઈ,^૮માનું^૯ હવઈ^{૧૦} મુજ^{૧૧} તું સહી તૂઠો,^{૧૨}માહરઈ^{૧૩} અંગિ^{૧૪} આનંદ^{૧૫} ભીઠો.

૪૪

કાગ

મુઝ સમકિત અબુઆલીઈ ટાલીઈ દુષજંબલ,

સેવકજન^{૧૬} સંભાલીઈ પાલીઈ એમ પરમ કૃપાલ.

૪૫

મૃગતૃણ^{૧૭} મદ મોડીઈ જોડીઈ શુખ^{૧૮} ભરપૂર,નાણુરયણ^{૧૯} મુઝ દીજઈ કીજઈ^{૨૦} અદભુત^{૨૧} નૂર.

૪૬

છંદ

ગ્યાનધનનૂર^{૨૨} તે વિશ્વદીવો,ગ્યાંનધર^{૨૩} પુરખ^{૨૪} તે ચિરંજીવો,નાણુતેજઈ^{૨૫} કરી રાગ વાહઈ,^{૨૬}શાંતિસુધારસકુંડિ^{૨૭} નાહઈ.^{૨૮}

૪૭

કાગ

દારિદ્ર^{૨૯} દુષ તે તવ લગઈ^{૩૦} જળ^{૩૧} લગઈ^{૩૨} ગ્યાન^{૩૩} ન હોઈ,^{૩૪}ગ્યાન^{૩૫} તણા જે દરીયા^{૩૬} તરિયા^{૩૭} તે સહુ કોઈ.^{૩૮}

૪૮

૧ દુહા. ૨ મોહથિ. ૩ જુ. ૪ માયે. ૫ મુઝ. ૬ મન. ૭ રંગ. ૮ રાયે. ૯ માનું. ૧૦ હવે. ૧૧ મુઝ. ૧૨ તુઠો. ૧૩ માહિરે. ૧૪ અંગ. ૧૫ આણુંદ. ૧૬ સેવકજન. ૧૭ મૃગતૃણા. ૧૮ શુખ. ૧૯ જ્ઞાનરયણ. ૨૦ કિજઈ. ૨૧ મુખ્ય પ્રતમાં 'અદભૂત' શબ્દ છે. છંદની દૃષ્ટિએ તેમ જ જોડણીની દૃષ્ટિએ તે અશુદ્ધ હોઈ બીજી પ્રતનો 'અદભૂત' શબ્દ સ્વીકાર્યો છે. ૨૨ જ્ઞાનધનનૂર. ૨૩ જ્ઞાનધન. ૨૪ પૂરખ. ૨૫ તો. ૨૬ વાહે. ૨૭ સાંત શુદ્ધારસકુંડ. ૨૮ નાહે. ૨૯ દારિદ્ર. ૩૦ લગે. ૩૧ જવ. ૩૨ લગે. ૩૩ જ્ઞાન. ૩૪ હોય. ૩૫ જ્ઞાન. ૩૬ દરિયા. ૩૭ તરીયા. ૩૮ કોય.

કાગ

મોહ અરિ^૧ મુસમૂરણુ^૨ પૂરણુ^૩ પરમ પસાય,
સપેસર પરમેસર કેસરચરચિત કાય. ૩૯

દેવ દયા કર^૪ હાકર^૫ ચાકર નિજરિ નિહાલિ,
દુપટાલક^૬ જગપાલગ નિજ બાલક પ્રતિપાલ. ૪૦

છંદ

ગેતલા દિવસ દુષ માહિ^૭ દીઠા,
આજથી સર્વ^૮ તે દુષ નીઠા,
હવઈ^૯ પ્રભૂ^{૧૦} સાર સંભાલિ^{૧૧} કીજઈ,^{૧૨}
સુખ નિરાળાપ વલી ગોધિ^{૧૩} દીજઈ.^{૧૪} ૪૧

કાગ

દ્વિરિ દ્વિરિ^{૧૫} મીનતી વીનતી જિનપતિ^{૧૬} કેતી કરાય,
ગિરુઆ^{૧૭} સાહિબ આગલિ^{૧૮} લાગ લહી કહવાય. ૪૨

સામી^{૧૯} દુધ^{૨૦} તે જાણઈ^{૨૧}
આણઈ^{૨૨} નિજ ભણી નેહ,
સેવક^{૨૩} વંચિત પૂરીઈ^{૨૪}
ચૂરીઈ^{૨૫} દુરિત^{૨૬} અછેહ.^{૨૭} ૪૩

અનુપૂર્તિ

ભોગી ભમર ભરતેસર તે સરિસો^૧ થયો^૨ જાણુ,^૩
તો^૪ આરીસાભુવનિમિ^૫ પામ્યુ^૬ કેવલનાણુ.^૭

૪૬

છંદ

ગ્યાનપરિણિત^૮ થકી જોગ^૯ પામી^{૧૦}

સિદ્ધિલીલાવતી જેહિં^{૧૧} કામી,^{૧૨}

તેહ તીર્થ^{૧૩} કર સવિ નમીજઈ,^{૧૪}

તેહની વાણી^{૧૫} અઘાપિ પીજઈ.^{૧૬}

૫૦

ફાગ

નાણુલીલા^{૧૭} અલવેસર સંપેસર મંડાણુ,

કેવલ^{૧૮} કમલાકારણુ ત્રિભુવનભાણુ^{૧૯} સમાણુ.

૫૧

જે ઇમ ગાવે^{૨૦} ભાવઈ ફાવઈ^{૨૦} તે ધન કોડિ.

નિત નિત રંગવધામણુ^{૨૧} અતિ ઘણા^{૨૨} પૂરવઈ^{૨૩} કોડિ.^{૨૪} પર

છંદ

શ્રીવિજયદેવ તપગછરાજ,^{૨૫} શ્રીવિજયસિંહ ગુરુ વડ દિવાજ,^{૨૬}

વાચક ઉદયવિજયપ્રણીત પાસ જિનવર તણી રાજગીતા.^{૨૭} ૫૩

૧ સર. ૨ આ શબ્દ પછી પ્રતમાં 'જગ' શબ્દ લખેલો છે. ૩ જાણી. ૪ સો. ૫ આરિસાભવનમે. ૬ પામ્યો. ૭ કેવલનાંણુ. ૮ જ્ઞાન-પરીણીત. ૯ યોગ. ૧૦ પાંમી. ૧૧ જેહી. ૧૨ કાંમી. ૧૩ નમીજે. ૧૪ વાંણી. ૧૫ પીજે. ૧૬ નાંણુલિલા. ૧૭ મંગલ. ૧૮ ત્રિભુવનભાંણુ; આ શબ્દ પહેલાં બીજી પ્રતમાં 'તારાણુ' શબ્દ લખેલો છે. 'ત્રિભુવનભાંણુ' પછી મળતો મુખ્ય પાઠનો 'સમાણુ' શબ્દ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૯ આ શબ્દ પછી મળતો 'ભાવઈ' શબ્દ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૦ પાવે. ૨૧ રંગવધામણી. ૨૨ ઘણી. ૨૩ પૂજે. ૨૪ કોડ. ૨૫ તપગચ્છરાજ. ૨૬ દિવાજ. ૨૭ ૫૩મી કડીના અંતે બીજી પ્રતમાં આ પ્રમાણે પુષ્પિકા છે: 'ઇતિ શ્રીપાર્શ્વનાથ રાજગીનારતવન સંપ્રાર્ણમ્ । એલા વીલજી લિપીકૃત આત્માર્થ ॥ '

જિનન્યંદસૂરિ કાગુ

(સં. ૧૩૪૨ આસપાસ)

અરે પશુમવિ સામિત સંતજી, સિવ વાઉલિ ઉરિ હારુ,
અરે અણહિલવાડામંડણુક સંવહ તિહુયણસારુ;
અરે જિણપવોહસૂરિ પાટિહિ, સિરિ સંજમુ સિરિ કંતુ,
અરે ગાઇવડ જિણન્યંદસૂરિ ગુરુ, કામલદેવિ કઉ પૂતુ. ૧

અરે હયડભી તપિયઉ પૈખિવિ, ન સહચે રતિપતિનાહુ,
અરે ખોલાવઇ વસંતુ જ સંવહ રિતુહુ રાઉ;
અરે આગચે તુહ બલિ જીતચે, ગોરડ કરઉ વાલંભુ,
અરે ઇસઇ વચનુ નિસુણેવિણુ, આગચઉ રલિય વસંતુ. ૨

અરે પાડલ વાલઉ વેઉલ, સેવત્રી જઇ મુચકુંડ,
અરે કંટુ કરણી રાયચંપક વિહસિય કેવડિવિંદુ;
અરે કમલહિ કુમુંદિહિ સોહિયા માનસ જવલિ તલાય,
અરે સીયલા કોમલા સુરહિયા, વાયઇં દકિખણા વાય. ૩

અરે પુરિ પુરિ આંખુલા મઉરિયા, કોઇલ હરખિય દેહ,
અરે તહિં ઠચે દુહકચે ખોલચે, મયણહ કેરિય ખેહ;
અરે ઇસઇ વસંતિહિ હૂયચે, માધુ સ કેતિય માત્ર (?)
અરે અચેતન જે પાખિયા, તિન્હુ તણી જીગલિય વાત. ૪

અરે ઇસઉ વસંતુ પેખેવિ, નારિયકુંજરુ કામુ,
અરે સિંગારાવચે વિવિહ પરિ, સંવહ લોચહ વામુ;
અરે સિરિ મઉકુ, કન્નિ કુંડલ વરા, કોટિહિ નવસરુ હારુ,
અરે બાહહિ ચૂડા, પાગિહિ નેઉર કચેા અણકારુ. ૫

[૩૬]

અજ્ઞાત કવિકૃત

વિરહ દેસાઉરી કાગુ

(વિકસનો સોળમો સૈદો)

આજ સખી મન કંપએ, તાલાવેલિ કરેઈ,
કાગુ-ખેલણ-દિન આવીઉ, પ્રિય દેસાંતર લેઈ. ૧

રાખીઉ સખી ! ન રહઈ એ, અણુરસ નાહ અન્તાણુ,
હુગો (?) અંગિ ન લેદીઈ, યૌવન ધરઈ પરાંણુ. ૨

શ્લોક

પ્રાણેશં પ્રથમં પ્રયાણસમયે બ્રહ્માકુલ્ય પ્રેયસી
નીત્વા સ્થંત્ર સુધાક્ષતં દુર્લભકણાન દાતું સરસ્યાગતાન્ ।
આસ્ફુર્જિત્ વિપ્રયોગ દહન પ્રાણેશનં યૌવનં
સ્વેદાદ્ ભક્તમભૂત કૃતમવતી નીરાંજનાં લજ્જનાં ॥ * ૩

આહિ દીહેલૂ અ વાજએ, દવિ દાઝઈ સખિ રેઉ (?)
દાસિ તુહારી અ કંત રે, રહિ રહિ કિસી અ પરેઈ. ૪

કિ મુઝ મારિ કટારડી, કઈ પ્રિય ગમણ નિવારિ,
મોરઉં હૈઅડલઉં હરિ લયઉં, વઘરી અ વિરહ મ મારિ. ૫

મું પંથિ જાતાં મન જોલિ હાસઉં,
સખી સખી મારિ હુસિઈ વિષાસઉં,
દેખાં ન દે નાસ્તિ કવી સહૂ એ (?)
કોઠીંજડે કાજ સરઈ કહૂ એ. ૬

* સ્વ. મો. દ. દેસાઈની નકલમાં આ શ્લોક આ પ્રમાણે અશુદ્ધ સ્વરૂપમાં છે. તેનું મૂળસ્થાન શોધી શકાયું નથી.

અરે સિરિયા મોડા લહલહહિ, કસતૂરિય મહિવટુ,
અરે ન.....

.....ટ પરિ હુયઉ દેવગણુ ભાઉ,
રિણુતૂરિહિ વજજંતિહિ ઉટ્ટિઉ શીલનરિન્દુ,
દેખિવિ ઉતકટુ વિમ્હિયઉ સયલુ વિ દેખિહિ વિંદુ. ૨૧

અરે દ્રેઠિહિ દ્રેઠિહિ દીઠયે નાઠઉ રતિપતિ રાઉ,
નારીયકુંજરુ મેદિહિવિ જ્ઞેયયે છાડિય ખાલ (?) ૨૨

ધરણિદહ પાયાલિહિ પુહવિહિ પંડિય લોઉ, .
જીતઉ જીતઉ ઇમ ભણુઈ સગિહિ સુરપતિ ઇંદુ. ૨૩

વદ્ધાવણુઉ કરાવયે સગિહિ જિણુસરસૂરિ,
ગૂજરાત પાટણુ ભલ્લઉ સયલહં નયરહં માહિ. ૨૪

માલવા ડી ખાઉલ ભણુહિ સયલહં લોયહં માહિ,
સિરિજિણુચંદસૂરિ ફાગિહિ ગાયહિ જે અતિ ભાવિ,
તે ખાઉલ અરુ પુરુસલા, વિલસહિ વિલસહિ સિવસુહ સાથિ. ૨૫

ખીલિ ખીજઉરિ અ સુરિયં, લામરલા રણુઝણુકાર,
વાલંભ રહિ ન સકુ, યૌવન પહિલઉ ભાર.

૧૭

વિરહિણી વશત પાવસ ઉલ્હસઇ,

કિહિ કહું સખી ! એ કુણ દિસિ વસઇ ?

દિવસ જાઇ નવિ જાઇ રાતડી,

કહિ કહું સખી ! એ કુણ વાતડી.

૧૮

જિમ જિમ કાવ્ય ગાઇઇ, તિમ તિમ પ્રીઅનિ ઘાઇ,

કિસિઉં કરું બહુ બહિનુંએ, મનિ દુખ હૈઇ ન સમાઇ.

૧૯

આઠ પહુર નિશિ આવટઉં, ન સુણઉં કાવ્ય નઇ રાસ,

દેખી સખી ! મોરું હૈયડઉં રે, લોહી બલઇ ન માંસ.

૨૦

માઇ મોર વનમાહિ કીંગાઇ, કંન કંત વલી વલી મનિ થાઇ,

દુઃખસાગરિ પડ્યાં દિન જાઇ, રાતિ વધરણિ કિમઇ ન વિહાઇ.

૨૧

વિરહ સંતાવએ પાપીઉ, દાઝએ માઝિ શરીર,

તન મન યૌવન વિલસએ, નયણિ ન સૂકઇ નીર.

૨૨

જિમ બાલાપણિ પહિરણઉં, કંતિ વીસારિય તેમ,

ચારિ પહુર નિશિ આવટઉં, ચકવા ચકવી જેમ.

૨૩

કામ ધાડિ નિસિ માઝિમ ધાઇ, અંદલઇ સુરત હુંદલિ વાઇ,

ચઇ ભણી ધરધણી ધરિ ઢીલી, વીનવઇ સજન લાડગહેલી.

૨૪

નયણે ન દેખઉં એ નાહલુ, હૈઅડઇ ન સાંભરઇ હેજ,

આંસૂઅડાં ન ઊગાઇઆ, રોઇ રોઇ લીની અ સેજ.

૨૫

સેજ તપઇ વિરહુ દહઇ, હૈઅડલઇ ખટકઇ હાર,

એક જ વાલંભ પાખઇ સુંનઉ સઘલઉ સંસાર.

૨૬

તપઇ તલાઇ ખટકઇ કલાઇ,

ન સકું સહી સૂકડિ અંગિ લાઇ,

વિનાણુગારુ મુઝં ગિઉ વિનાણી,

સિઉં પૂછીઇ માધવ દેવિ આણી.

૨૭

હાંસલા વિણ કિસિઉં સરોવર, કોઈલિ વિણ કિસિઉં રાન,
વાલંભ વિણ કિસી ગોરડી, રહિ રહિ નાહ અબાણ. ૭

ધણ રતિ કોઈ ન નીસરઈ, મૂરખ તું ભરતાર,
રાઉ પહૂતુ રિતિ તણઉ, યોવન પહિલઈ ભાર. ૮

વાઉલઈ અતિ મનોહર વાયઉ,
અંદલઈ રચણિ ઊપરિ ધાયુ,
કંત કાયર મત જાઈસિ ઘર છાંડી,
તઈ જીવતઈ હઉતઈ હૂં જિ રાંડી. ૯

અહે માસ વસંત સ્વલીઆમણઉં, કાંમિનીનું મન જાણિ,
પૂરિ હરખ ધરિ રહીનઈ બાલાપણ રસ માણિ. ૧૦

કોઈલિ કરઈ ટહૂકડા, બઈઠડી આંબલા ડાલિ,
કાગુણિ ધરિ પ્રીય સેદહએ, યોવન પહિલઈ અગાલિ. ૧૧

મ લવિ કોઈલિ જોઈલિ તાહરી,
તાહરી ન રાષિ ન દાષિ તમ હરી,
અધર લઈ નખ દઈ મનની રલી,
હિવ કિહાં વિરહ્યાં મિલિઉ વલી. ૧૨

અહે વુલસિરિ વનિ મહિકએ, બહિકએ કરણી અંછાંહ,
કાંમિની વેસ નવા કરઈ, સ્વપિ રે કાગુણમાહિ. ૧૩

કેસુઅડા રૂલીઆમણા, ભમરલા રણુઝણુકાર,
આંપલા ગ્રિહું દિશિ રૂલીયા, વનિ બહિકઈ સહિકાર. ૧૪

આંપા તણે કુશમિ મસ્તક થિઉં અગાહી,
સાહી પયોધર ધરી ક્ષણ એક વાહી,
વિનાણુગાર મુઝ ગિઉ વિનાણી,
સિઉં પૂછીઈ પરધરિ પીઉં પાણી ? ૧૫

કેસુઅડા રૂલીઆમણા, વૂલીયા ગુહિર ગંભીર,
ધણ રતિ કોઈ ન નીસરઈ, તું મનિ જાણિ આહીર, ૧૬

જાણું જઈ મુઝ પ્રીય આવિઉ નઈ ગલિ ઘાલીય બાંહ,
ઉઠીય પ્રીય પ્રીય કરતી, ન પ્રીય ન ગલિ બાંહ. ૩૮

અહનિસિ ગુણ ગાઉં, આંહલા માંડ લાઉં,
વિમરિ પડહુ વાઉં (?), કાન્હ બીજઉ ન ચાહું,
સખિ ક્ષણ એક ન સૂતી, પ્રીયસિઉં હઉં વિગૂતી,
મન રસિ ખૂતી, એકલી હું વિગૂતી. ૩૯

હવ પૂછઉં પંડિત જોસીય, કિસ્યા ગ્રહ કિસી છઈ રાસિ ?
ધૂલહડી દિન પૂનિમ હોલીય કાગુણ માસિ. ૪૦

ઈસઈ સમઈ પ્રીય આવિસિ, હૈયડલઈ જયજયકાર,
ગોરીય વચન સાંભલી કરી, કાંમિનિ કરઈ શૃંગાર. ૪૧

ફાલી ભલી ઓઢણિ આંગિ રેટઈ,
આવી રહી જુ તુરણી ત્રિભેટઈ,
હું હેલ દેતાં પડી જિ ખેટઈ,
જાણઉં વિદેસી મુઝ કંત ભેટઈ. ૪૨

અહે હરણિ કામિની અ નિહાલએ, નાહુ કિ આવણુહાર,
આંગિ સુરંગુ કાંચુઉ અનઈ અમૂલિક હાર. ૪૩

અગર કપૂરિહિ અરચિઉં રચિઉં દેહ શરીર,
કરીયલિ કંકણ બલકઈ, ઝલકઈ પાઈ મંજીર. ૪૪

કડિઉ લગાવિ સેઘવની જિ પટુલી,
લઈ કપૂર કરિ પાંન તણીં જિ કુલી,
ઈસિ સેઈ સુકડિ લેઈ કણારિ (?),
જુ ભેટિસિ મદનમૂરતિ તું મ મારિ. ૪૫

માગિ ભરઈ સરિ માવટી, મસ્તકિ ભરીયાં^૧ ખુપ,^૨
ભમહડીએ ભમરા ભમઈ, આંદ્ર^૩ યસઉં^૪ મુખરૂપ.^૫ ૪૬

દેવ ! દોહિલા દિન નીંગમઉં, કાટિ રે હૈઅડા ! કઠોર,
માઝિમ રાતિ સુંકઈ, કાંપએ કાજલકોર. ૨૮

પ્રીય સંદેસઉ પાવીઉ, ઊભીય ખડકીય બારિ,
પાડલપરિમલ બહિકઈ, ભમરુલા રણુઝણુકાર. ૨૯

જલદનઈ જલ બંખૂઅડાં ગલઈ,
ઘર ભણી સંધિ પંથીઅડા પુલઈ,
ઈમ જઈ કહિઉં વલિ મોરડા,
જલ ભિતરિ ઇઈ પાથર કોરડા. ૩૦

એક મનુ ઘરિ આવિ રે, મેલિહ હૈઆનુ મયલ,
સ્ત્રીરસ જીણિ ન માણીઉ, પુરુષ નહીં તે બયલ. ૩૧

આંદલાં કરિ આંદ્રિણઉં, મોરું વયણુ સુણેજિ,
એક સંદેસુ માહરુ, વાલંભ રેસિ કહેજિ. ૩૨

ઊનયાં જલ નદી જિમ જોઉં,
‘નાહું નાહું’ ભણુતી નિશિ રોઉં,
એઉ દુખ સખી ! એ કહું કહિ આગઈ ?

પ્રાણુનાથ સુઝ મૈથુન માગઈ. ૩૩

જીહ વયણિ પ્રીય દૂહવિઉ, તે મનિ પરહા વીસારિ,
ઈસઉ સંદેસુ તું તહિ ઝુરઈ ઘરનીં નારિ. ૩૪

આંદ્ર કન્હેલી આ આંદ્રિણી, બહિણુપણુઉં કિરિ માઈ,
ઈસઉ સંદેસઉ તું કહે, હું તસ લાગી અ પાઈ. ૩૫

રે આંદલાં રુઉણિ (?) કૃપા કરિ તું જિ મોરી,
રે પાપીઆ પ્રગટ થાઈ મ દાસિ તોરી,
જી લેટિસિ હરિ વદન નીક જેરી (?)
ભૂલી ભમઉં પ્રી રમ્યુ સુઝ ચિત ચોરી. ૩૬

સુણુઉ રે સહી અ સમાંણી અ, સમિણુડઉં નિસિભરિ દીઠ,
હસીય હસી પ્રીય રીઝવું, પ્રીય સેજડી અ બઈઠ. ૩૭

સોલ કલા સસિ^૧ આંદલુ,^૨ રોહિણિ તું^૩ વર^૪ જાણિ,
શણિ^૫ એક રથણિ^૬ વિહાણિ,^૭

[અંદલા]^૮ મ કરિ વિહાણુ.^૯ ૫૨

રે કૂકડા ! વાસિ મ^{૧૦} ઇણિ^{૧૧} રાતિમ્,^{૧૨}

સ્ત્રી^{૧૩} જાગિ તિવિ કરિ રે કાંઈ તાતિ ?

સુરાવિયોગ ધિર મુંજ રથિ રાણુ,

લેઈસ મુંજર દેસ ખાણુઈ^{૧૪} (?) ૫૩

અધર તંખોલી રંગીયા,^{૧૫} મરુચ્ચ^{૧૬} સોહાવા^{૧૭} કંત,^{૧૮}

સહીચરમાહિ^{૧૯} રમંતી^{૨૦} એ, રંગિહિ ભીનલા કંત. ૫૪

રસીયા રસિ વેધ્યા^{૨૧} રહિ,^{૨૨}

ભમર^{૨૩} ભમી^{૨૪} રસ^{૨૫} લેઉ,

રસકસવેધ ન જાણતાં,^{૨૬} તે નર જીવઈ કાંઈ ? ૫૫

૨૭દિને દિને ગચ્છતિ નાથ ! યૌવનં,

યમસ્વ નિત્યં યદિ શક્તિરસ્તિ તે ।

મૃતાય કો દાસ્યતિ પિણ્ડસન્નિવૌ તિલોદકૈઃ

સાર્ધમલોમશં મગમ્ ॥ ૬૬

૧ શશ. ૨ પૂનિમચંદલુ. ૩ તૂં. ૪ ધરિ અ. ૫ ક્ષણુ.
૬ રથણી. ૭ વિહાણીય. ૮ સ્વ. મોહનલાલ દેસાઈની નકલમાં આ રથણે
'અંસાવઈ' શબ્દ છે પણ તે અર્થહીન હોવાથી ઓળિયામાં મળતો
'અંદલા' શબ્દ મુખ્ય પાટમાં લીધો છે. ૯ વિહાણુ. ૧૦ 'મ વાસિ'
એ પ્રમાણે શબ્દક્રમ છે. ૧૧ માઝિમ. ૧૨ રાતિ. ૧૩ સ્ત્રીય.
૧૪ ઓળિયામાં પણ આ પંક્તિ નીચે પ્રમાણે અશુદ્ધ રૂપમાં છે : 'રાજયોગ
ધર મંજરિ રથિ રાણુ, લેઈસ મંજરિ હેઈ દેવ આણુ.' ૧૫ રંગીયા.
૧૬ મરુચ્ચ. ૧૭ સહાણા. ૧૮ કંથ. ૧૯ સહીચરમાહિ. ૨૦ રમંતીય.
૨૧ રસવેધ્યા. ૨૨ ભમઈ. ૨૩ ભમરા. ૨૪ ભમંઈ. ૨૫ ધર.
૨૬ જાણતાં એ. ૨૭ ઓળિયામાં આ શ્લોક મુખ્ય પાટની પાછી કડી પછી
આવે છે.

આંખડીએ^૧ રસ કજલ^૨ કરઈ નવેરુ^૩ માર,
કાંનિ મોતીલગ ખીટલી,^૪ કંઠિ નગોદર^૫ હાર.^૬ ૪૭

હોઠ^૭ સિંહે હઠ કરઈ પરવાલી,
વેગિલઈ લહિકઈ નિમ ખાલી,

મુખ^૮ યસુ^૯ પૂનિમચાંદલુ.^{૧૦}

મંત્રિ^{૧૧} કાન્હુ^{૧૨} મેલવિ કાલુ.^{૧૩} ૪૮

ચંદનિ^{૧૪} ભરીય^{૧૫} કચોલીય મુંકીય^{૧૬} સેજ^{૧૭} વિચ્છાહિ,^{૧૮}
ઈસઈ^{૧૯} પ્રીય આવીઉ, હીડલઈ હૂચઉ ઉચ્છાહ,^{૨૦} ૪૯

હસી^{૨૦} હસી પૂછઉ વાતડી, પ્રીય સેજડી બઈઠ,
સર્વ સુ અંતિ સમો સમ્યઉ, વીસરિઉ દક્ષ બળીઠ. ૫૦

કાંચૂ તણાં કસણુ ગ્યાં^{૨૧} તટકઈ નિ તૂટી,

ચાંપાં પડ્યાં વીણુ ચિકા^{૨૨} વિછૂટી,

દીધ^{૨૩} ઘણુ હરખ હૂઈ તિ વારઈ,

સેજ મિલિ પ્રેતમ જિણિ વારઈ. ૫૧

૧ આંખડીએ. ૨ કજલ. ૩ નવેરા. ૪ ખીટલી. ૫ એકાઉલિ.
૬ આ પંક્તિ પછી વસ્ત્રપટ પર લખાયલી હસ્તપ્રત (ઓળિયા)માં આ પંક્તિ
મળે છે: 'સોવન દંત દાડિમ યસ્યા બાલી, વીણાદંડ યમ લહિકઈ કાલી.'

૭ આ પંક્તિ વસ્ત્રપટ પર લખાયલી પ્રતમાં નથી. ૮ રાષડી. ૯ યમ.

૧૦ પૂનિમચાંદલુ. ૧૧ મિત્ર. ૧૨ કાલ. ૧૩ કંથલુ. ૧૪ ચંદન.

૧૫ ભરી અ. ૧૬ મુંકીય. ૧૭ સેજન. ૧૮ વિચારિ. ૧૯ આ

પંક્તિ ઓળિયામાં આ પ્રમાણે છે: 'અચીત્સું પ્રી આવીયુ, હેયડલઈ
જયજયકાર.' ૨૦ મુખ્ય પાકની પ૦મી કડીની બન્ને પંક્તિઓ ઓળિયામાં

નથી; પણ તેમની જગ્યાએ ઓળિયામાં નીચે પ્રમાણેની પંક્તિઓ છે:

કાંચૂઆ કસણુ તૂટી ગયાં, ઉરિ અંગિ હરિષ ન માઈ,

હસ્ત સી હસીય પ્રી રીઝવ્યુ, પ્રીય સ્થૂં રહીય ગલઈ લાગિ.

કિંશક સ્થૂં બહિન બાલ સવઈ બીહાવી,

ભઈંછલઈ આંચલ લેઈ આકુલાંવી.

૨૧ પંક્તિના ઉત્તરાર્ધમાં શબ્દોનો ક્રમ આ પ્રમાણે છે: 'તટકઈ ગયા
તૂટી.' ૨૨ થ્યા. ૨૩ ૫૧મી કડીની છેલ્લી બે પંક્તિઓ ઓળિયામાં નથી.

અમરરત્નસૂરિ ડાગુ

(ત્રિકસના સોળમા શતકનો 'પૂર્વાધ')

- અહે કેવલકમલાં રાજ્યે, છાજ્યે જગતદિણિદ,
અહે નીલવણ્ણ રત્નીઆમણુ સુહામાણુ પામ જિણિદ. ૧
- પણુમીય તાસુ પ્રભાવિહિ ભાવિહિ ગુણુ ગાએસુ,
શ્રીઅમરરત્નસૂરિરાજ તાજા જઈ વાંદેસુ. ૨
- અહે શ્રી-શ્રીમાલ વખાણુઉં, જાણુઉં જ્ઞાતિમિણુગાર,
તહુણુ સાહુ આનંદન નંદન લક્ષણુસાર. ૩
- મરગદિ માનસ કર્મિણિ ધર્મિમણિ સત્ત્વ અપાર,
જીણિ લિવરાવિઉ ચારિત્ર પાવિત્ર જૂંછ કુમાર. ૪
- વિનયકીર્તિ અમિરામિહિ નાંમિહિ જાણુઉ એઉ,
ગ્રંથ અનેક વખાણુએ, જાણુએ અગમભેઉ. ૫
- શ્રીહેમરત્નસૂરિ તૂઠા, વુઠા અમીરસધાર,
સંઘ હથિ સૂરિમંત્ર આપિઉં, થાપિઉં ગચ્છઆચાર. ૬
- તતક્ષણિ મન આણુંદિહિ છંદિહિ પુહતા સંઘ,
નયર સહૂ પાલઘ ઉત્સવ, અભિનવ વત્તયા રંગ. ૭
- શ્રીઅમરરત્નસૂરિગુરુ ગસ્ત્યા, સસ્ત્યા જાસુ ઉવએયુ,
પનર તેરેતરઘ ધૂઝવઘં, રંજવઘં દેસવિદેસ. ૮
- ચાલઘ ભૂમિ નિહાલતા, પાલતા પંચાચાર,
તપિ ઊતારી ઉઅચટ, ચક્રિપટ જીણિ હણિઉ માર. ૯
- તસુ મિત્ર વાહરઘં ધાયઉ. આયઉ માસ વસંત,
વનિ વનિ વનસ્પતી ગહગહઘં, મહમહઘં મઉર લગંત. ૧૦

ગોરી અ બે રમઇ કરઇ^૧ નવેરા લોગ,
 અણહિલવાડી^૨ પુર પાટણિ,^૩ વસઇ તિ વેધીયા^૪ લોક.^૫ ૫૭
 વિરહિ^૬ વસંત^૭ સો આવીઉ,^૮ ક્ષાત્રણિ^૯ તરુ[ણિ]^{૧૦} ગાઇ,^{૧૧}
 રાજ કર^{૧૨} રસીય^{૧૩} ઘણું,^{૧૪} સરસતિ તણઇ પસાઇ.^{૧૫} ૫૮

॥ ઇતિ વિરહ દેસાઉરી ક્ષાત્ર વસંત સમાપ્ત ॥૧૬

૧ કરઇ. ૨ અણહિલવાડઇ. ૩ પાટણિઇ. ૪ સવેધી. ૫ આ કડી પછી ઓળિયામાં નીચેની કડી મળે છે :

ધનિ ધિન પાટણ નગર રે, ધિન ધિન ક્ષાત્રણ માસ,
 હૈયડ રસ ગોરી ઘણા, ઘરિ ઘરિ રમીઇ રાસ.

૬ વિરહ. ૭ વસંતિઇ. ૮ આગલુ; આ શબ્દ પહેલાં મુખ્ય પાઠમાં મળતો 'સો' ઓળિયામાં નથી. ૯ ક્ષાત્રણ. ૧૦ તણઇ; આ શબ્દ પછી ઓળિયામાં 'મિસિઇ' શબ્દ મળે છે. ૧૧. દેસાઇની નકલમાં 'તરુસિં' એવો અશુદ્ધ પાઠ મળે છે. ૧૧ ગાઇ. ૧૨ કરુ. ૧૩ રસીઆ. ૧૪ ઘણું. ૧૫ આ કડી પછી ઓળિયામાં નીચે પ્રમાણેનો અશુદ્ધ સંસ્કૃત શ્લોક છે :

શ્લોક

પશ્ય પશ્ય [મ]મ લિંગાસ્થિતં દક્ષણાય ચિત્તિયો મંડલં ।

મંધમંમું પરિધાય કુંચકી દહિ દહે મમ મૈથુન પ્રા પ્રિયે ॥

૧૬ ઓળિયામાં પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે :

‘ ॥ ઇતિ વિરહ દેસાઉરી ક્ષાત્ર સમાપ્ત ॥ ’

[૩૮]

જયશેખરસૂરિકૃત

દ્વિતીય નેમિનાથ કાવ્ય

(સં. ૧૪૧૦ આસપાસ)

- પણમિય શિવગતિગામીય, સામીય સર્વિ અરિહંત,
સુરનરનાહનમંસિય, દંસિયસયદહુહંત. ૧
- ગાઈસુ મણુ આણુરાગિહિ કાગિહિ નેમિકુમાર,
જિણિ જગિ સયલ વિઢીતઉ, જીતઉ ભુજખલિ મારે. ૨
- ખારમઈ વર નયરિય, વઈરિય વારણુ સાર,
કંચણુમણિમય સુંદર મંદિર પોલિ પગાર. ૩
- મણુવંછિયસુરપાયવ, જાયવકુલનહયંહુ,
તહિ અરિહલખલુ ટાલઈ, પાલઈ રાજ સુકુંહુ. ૪
- ખંધવ તામુ સસાવિહિ ભાવિહિ લવહ વિરતુ,
નેમીસરે સિરિકુલહર, જલહરસામલગતુ. ૫
- સંખ પૂરિ જગુ ખહિરિઅ, હરિઉ નાદિહિ મેહુ,
જિણિ ભુયદંડિ પયંડિહિ કિઉ કેસવખલછેહુ. ૬
- સમુદવિજય-સિવઅંગજુ, અંગિ જુ દસધણુમાણુ,
ખીજઈ નારી નામિહિ, કામિહિ અમલિયમાણુ. ૭
- રંભ સમાણિય રાણિય સરિસઉ દેવ સુરારિ,
પરિણુય કાજિ મનાવઈ, નાવઈ નેમિ વિચારિ. ૮
- વિહસિય રતિપતિ ઋતુપતિ તઉ અવતરિઉ વસંત,
ભુવણુપરાજય સંમુહુ વમ્મહુ ચલિઉ હસંતુ. ૯
- રાગ વસંતહ અવસરે નવસરે જાણિય ગાઈ,
ફલિ દલિ કુમુભિહિ મોહઈ, મોહઈ મનુ વનરાઈ. ૧૦

- તીણુ વેલાં રસિ રાચઇં, સાચઇં રમણિ રમંતિ,
વસ્ત્રાભરણુ સિણુગારિહિં ભારિહિં તનુ ત્રહકંતિ. ૧૧
- અહે લલના લલકઇં લહરઇં, પહિરઇં જાહર ચીર,
ઝલહલઇં હાર નગોહર, સહોહર મન્મથ વીર. ૧૨
- તીહં કરિ કંકણુ ખલકઇં, ઝલકઇં ઝામર માટિ,
પાએ નેઉર ઝમઝમઇં, ઘમઘમઇં ધૂધરી ઘાટિ. ૧૩
- ઝીલઇં એકિ ખડોખલી મોકલી અહવિ ખંડ,
હીંચઇં હેજિ હીંચોલે, કચોલિ ધરઇં સિરિષંડ. ૧૪
- મયણુરાય હવ વિસ્તરિઉ, ગહળરિઉ કરઇ કહોલ,
પ્રીઅ વિરહઇં દેસંતરી, સુંદરી મનિ ચકડોલ. ૧૫
- સંપત્તિ કારણિ જિણુવર મુણિવર મનિ આણુંતિ,
શ્રીઅમરરત્નસૂરિ પ્રસંગિહિં રંગિહિં ગુણુ ગાયંતિ. ૧૬
- કાગુણુ કાગ સીંદ્ધરિહિં પૂરિહિં સર વરિ સાર,
ભગતિહિં સુગુરુ મદહાવઉં, કાવઉં જિમ સવિ વાર. ૧૭
- શ્રીઅમરરત્નસૂરિ મનોહર સુહગુરુ ખાલકૂંઆર,
સ્તવતાં ભવિઅણુ, અમ્હ ધરિ, તમ્હ ધરિ જયજયકાર. ૧૮

॥ ઇતિ શ્રીઅમરરત્નસૂરિગુરુ કાગુ ॥ છ ॥

[૩૮]

જયશેખરસૂરિકૃત

દ્વિતીય નેમિનાથ કાવ્ય

(સં. ૧૪૬૦ આસપાસ)

- પણમિય શિવગતિગામીય, સામીય સવિ અરિહંત,
સુરનરનાહનમંસિય, દંસિયસયલદુહંત. ૧
- ગાંધસુ મણુ આશુરાગિહિ કાગિહિ નેમિકુમાર,
જિણિ જગિ સયલ વિદીતઉ, જીતઉ ભુજળલિ મારુ. ૨
- મારમધ વર નયરિય, વધરિય વારણુ સાર,
કંચણમણિમય સુંદર મંદિર પોલિ પગાર. ૩
- મણુવંછિયસુરપાયવ, જાયવકુલનહચંદુ,
તહિ અરિદલળલુ ટાલઇ, પાલઇ રાજ મુકુંદ. ૪
- મંધવ તાસુ સસાવિહિ ભાવિહિ ભવહ વિરતુ,
નેમીસરુ સિરિકુલહર, જલહરસામલગતુ. ૫
- સંખ પૂરિ જગુ જાહિરિઅ, હરિઉ નાંદિહિ મેહુ,
જેણિ ભુયદંડિ પયંડિહિ કિઉ કેસવળલછેહુ. ૬
- સમુદવિજય-સિવઅંગજુ, અંગિ જુ દસધણુમાણુ,
ખીજઇ નારી નામિહિ, કામિહિ અમલિયમાણુ. ૭
- રંભ સમાણિય રાણિય સરિસઉ દેવ મુરારિ,
પરિણુય કાજિ મનાવઇ, નાવઇ નેમિ વિચારિ. ૮
- વેહુસિય રતિપતિ ઋતુપતિ તઉ અવતરિઉ વસંત,
મુવણુપરાજય સંમુહુ વમ્મહુ ચલિઉ હસંતુ. ૯
- રાગ વસંતહ અવસરુ નવસરુ જાણિય ગાઇ,
દલિ દલિ કુસુમિહિ સોહઇ, મોહઇ મનુ વનરાઇ. ૧૦

- તીણુ વેલાં રસિ રાચઇં, સાચઇં રમણિ રમંતિ,
વસ્ત્રાભરણુ સિણુગારિહિ ભારિહિ તનુ ત્રહકંતિ. ૧૧
- અહે લલના લલકઇં લહરઇં, પહિરઇં બહર ચીર,
ઝલહલઇં હાર નગોદર, સહોદર મન્મથ વીર. ૧૨
- તીહં કરિ કંકણુ ખલકઇં, ઝલકઇં ઝામર માટિ,
પાએ નેઉર ઝમઝમઇં, ઘમઘમઇં ઘૂઘરી ઘાટિ. ૧૩
- ઝીલઇં એકિ ખડોખલી મોકલી અહુત્રિ ખંડ,
હીંચઇં હેજિ હીંચોલે, કચોલિ ધરઇં સિરિષંડ. ૧૪
- મયણુરાય હવ વિસ્તરિઉ, ગહખરિઉ કરઇં કલ્લોલ,
પ્રીત્ય વિરહઇં દેસંતરી, સુંદરી મનિ ચકડોલ. ૧૫
- સંપત્તિ કારણિ જિણુવર મુણિવર મનિ આણુંતિ,
શ્રીઅમરરત્નસૂરિ પ્રસંગિહિ રંગિહિ ગુણુ ગાયંતિ. ૧૬
- કાગુણુ કાગ સીંદૂરિહિ પૂરિહિ સર વરિ સાર,
ભગતિહિ સુગુરુ મલ્હાવઉં, કાવઉં જિમ સવિ વાર. ૧૭
- શ્રીઅમરરત્નસૂરિ મનોહર સુહગુરુ ખાલકૂંઆર,
સ્તવતાં ભવિઆણુ, અમ્હ ઘરિ, તમ્હ ઘરિ જયજયકાર. ૧૮

॥ ઇતિ શ્રીઅમરરત્નસૂરિગુરુ કાગુ ॥ છ ॥

[૪૮] જયશેખરસૂરિકૃત દ્વિતીય ભેમિનાથ કાવ્ય ૨૩૫

વિલસઈ નવ નવ ભંગિહિ રંગિહિ યાદવ લોક,
લાછિલતાં ફલ લીજઈ, કીજઈ યૌવનિ રોક. ૨૪

ભાસ-અવર દિવસિ ખડોખલિય ખેલઈ તિહુયણનાહો,
માઈતાઈ અંધવિ ખલિહિ મન્નાવિઉ વીવાહો. ૨૫

અહે ખારમઈ નયરીય લોચ હુચ હરિસ-રમાઉલ,
રાઉલિ દેઉલિ હાવિભાવિ તઉ નાચઈ પાઉલ,
ખહલિય છાડઈ ઠામિ ઠામિ વર વંદનમાલા,
ઘરિ ઘરિ ખેલઈ રાસ ભાસ લલવલતી ખાલા. ૨૬

કેસવિ માગિય ઉગ્રસેનધુચ રાજલ નામિહિ,
સહજઈ સારુ સરીરુ જસુ સંપૂરિઉ કામિહિ,
સિરુ વરિ વિઉલ વિસાલ વેણિ સુલલિય સુકુમાલ,
લાડિય લુહુડિય અદ્વયંદ સમ લડહ નિડાલ. ૨૭

સોહઈ કાંનિ કપોલ કંતિ લોચણિ અણિયાલે,
સરલઉ નાસાવંસુ, હોઠ વિહિ વિહિય પ્રવાલે,
વલ્લઈ વીણા વેણુ વંસુ સમુ કંઠિ નિનાદો,
પીણુ પઓહરજુયલુ કરઈ કરિકુંભ વિવાદો. ૨૮

ભાસ-રાજલદેવિય ભુચબુચલો નલિણનાલ સુકુમાલુ,
અરુણુ સુરેહઈ પાણિતલો, નાઈ અશોક પ્રવાલુ. ૨૯

તિવલિય સુલલિઉ ઉચરદેસુ, પુણુ નાહિ સલૂણિય,
દેખિય વિઉલુ નિયંબળિણુ, શિરુ કવણિ મ ધૂણિઉ,
કરિવર શૂંડાદંડ સરિસ ઊડ્ય સચ્છાયા,
કમલ સુકોમલ સરલ તરલ અંગુલિ જસુ પાયા. ૩૦

રહિય સરૂપારંભિ રંભ રતિ રતિ મેલહાવિય,
જિણુ સોહાગિ ગમારિ ગઉર ગારિવઉ ગલાવિઉ,
રૂપિ નિરૂપમ સહજિ કુમરિ યૌવનિ ગહગહએ,
અંપકકુસુમ સહી વિસારુ, પરિમલિ મહમહએ. ૩૧

- કેલિજલિ કમલિણિ લહકંઠ, ખહકંઠ મલયસમીરુ,
વાણિ મૂ મધુરિમ દાખંઠ, ભાષંઠ કોમલ કીરુ. ૧૧
- કોઇલ કેલિ નિહાલિય ખાલિય મેદહં માનુ,
ભમંઠ સુ ભમરઉ રુણિઝણિ રુણિઝુણિ ઝુણિહિ સગાનુ. ૧૨
- દીસંઠ વિહસંઠય તરુવર, સરવર કમલ સુગંધ,
પીજંઠ સસિકર નયણિહિ, રયણિહિ મયણ સુખંધુ. ૧૩
- ઉત્તરચારિઉ દિણયરુ, કણયર કુસુમિ વિકાસુ,
ચંપકુ ચમકંઠ ચારિમ, દાડિમદ્રલિ અહિલાસુ. ૧૪
- ગોરિય સંગિહિ હરિસિય વિહસિય, હસિય અશોક,
પેષિય જિમ પરિપંથિય પંથિય પંથિ સશોક. ૧૫
- કિસુઉ કાનિ વિહસંઠ, દીસંઠ જેમ હયાસુ,
જો તરણી વિણુ સકિઉ ઝલકિઉ એઉ હયાસુ. ૧૬
- દસ દિસિ વાસંઠ સુવિમલિ પરિમલિ વઉલુ વિસાલુ,
વેઉલુ વાસિહિ વિલસંઠ, અલિસય સેવિય-સાલ. ૧૭
- કુસુમંઠ મેદિહય કેતકિ, કૌતુકિ વિલસંઠ ભૂંગ,
વાસંતિય અતિ સુરહિય, વિરહિય હિયંઠ વિરંગ. ૧૮
- દેખિય મધુરસપિજરિ મંજરિ વર સહકારિ,
ખેલંઠ પંચમ રાગિહિ રાગિહિ કોઇલ નારિ. ૧૯
- દમણુઉ મરુયઉ તરુણિય કરુણિય ગંધનિવેસ,
જા વિહસંઠ વર સાલંઠ, માલંઠ વંચિય એસ. ૨૦
- વિરહિણિજનમનુ કાંપંઠ, ચાંપંઠ ભુવણુ અણુંગુ,
ખહલિય મહલિય કેલિહિ, કેલિહિ કામિય રંગુ. ૨૧
- નિય નિય કંતિહિ સરસિય સરસિય ખેલંઠ નારિ,
ગાંઠ મધુર નિનાદિહિ, વાદિહિ છાંડંઠ વારિ. ૨૨
- દાહિણુ પવનિહિ માચંઠ, રાચંઠ નારી કંતિ,
ભિગટણુઉ મન નંદનિ ચંદનિ કરંઠ વસંતિ. ૨૩

ભાસ-કડિ મણિમેહલ કિકિણ્ય, રુણિજુણિ ઝણિહિ ઝમાલ,
રિમિઝિમિ કરતી નેઉરિય પગિ પિહરધ સા બાલ. ૩૮

તઉ સણિ બોલધં, રાધમતિ [તુ]હ પ્રિયતમુ આવધ,
સામલ સરસ સરીરુ, રૂપિ રતિરમાણુ નમાવધ,
તરુણિમ લવણિમ સહિ સહુય તુહ સારઉ જાણઉ,
અરિમંથ અમિય સમાણુ આણુ દિન બહિનિ વખાણઉ. ૩૯

જિમ જિમ સામિય નેમિ નામુ, રાજલ નિસુણેધં,
આઠ લવંતરિ નેહિ હિયઉ તિમ તિમ વિહસેધં,
સીપ સમાણે નયણિ નાહુ મુહકમલુ નિહાલધં,
મોહ મહીપતિ આણુ સખલ સા બાલિય પાલધં. ૪૦

અહ પહુ પિકખધ વાડમાહિ સસ સૂયર બંધિય,
પૂછધ પુણુ પઉંતાર પાસિ, ગજગમાણુ નિરુધિય,
વિલવધ એવડ જીવ કાંધં, સો કહધ જુહારી,
એ સવિ હોસ્યધ તુમ્હ વિવાહ ગઉરવિ ઉપકારી. ૪૧

ભાસ-તઉ મેહહાવધ જીવ સવે, દેધય અભયપયાણુ,
લવહ વિરતઉ ચીંતવએ, સામી સહજિ સુખાણુ. ૪૨

હા હા નિય જિય કાજિ જીવ જિય સહસ વિણાસધં,
સુરતરુ સરસુ વિસુદ્ધ ધર્મ વિસયધ ન પાસધં,
યુવતી યૌવન દેહુ ગેહુ પરિવાર અસારો,
કીજધં તિમ તીહં કાજિ અવર જીવહં સંહારો. ૪૩

ધિગ ધિગ વિષયવિકારવાસિ કિમ જશુ ધૂતારિઉ,
ભૂરિ લવંતરિ ફેરિ ફિરધ ઇમ હિયધ વિચારિઉ,
ગજ રથ રંગ તુરંગ રમણિ રસ વિસયવિરતઉ,
મયગલુ પિદ્ધિય ચલિઉ નેમિ શિવરમણીરતઉ. ૪૪

ભાસ-તઉ મન્નાવધં સિવિ મિલિય યાદવ નેમિકુમારુ,
નેમિ ન માનધ માનિ રલિય લેવી સંયમભારુ. ૪૫

અહ સાવણ સિય છટ્ટિ ચલિઉ પહુ મોહિ અમોહિઉ,
ગિરિવર ગુરયઈ ગડયડંતિ ગયવરિ આરોહિઉ,
ભંભા ભેરી પમુહ તૂર રવિ ગયણુ બમાલઈ,
ચાલિય ચાદવ તણિય કોડિ સીકિરિય ઝમાલઈ. ૩૨

ભાસ-જિતારઈ વર બહિનડિય સાવ સલૂણિય લૂણુ,
ગેલિહિ ગાયઈ ગોરડિય મંગલ દોસવિહૂણુ. ૩૩

તાર તુષાર તરંગ તરલ તેજિય ટંપાવઈ,
ચાદવ ભૂષિત કુંભભારિ ભૂતલુ કંપાવઈ,
મેઘાડંબરુ ધરઈ છત્તુ સુર ચામર ઢાલઈ,
સિરિ સુરચંપકખૂંપ મઉડ, મોતીસરિ સાલઈ. ૩૪

કુંડલ કેઉર હારુ ચારુ ચંદણિ આણુલિત્તઉ,

.....*

નાહી રાજલ જલ સુગંધિ, સિણુગારુ કરેઈ,
સેત પટોલી કિસિમિસંત પાહલઉ પહિરેઈ. ૩૫

સિરુ કસ્તૂરિય ભરિઉ, ભાલતલિ ટીલી દીપઈ,
ચલકઈ કુંડલઉ ત.....

જિનવરુ નરવર ઉગ્રસેન ધરતોરણિ પત્તઉ,

..... ૩૬

.....ણુઈ કાનિ રવિમંડલું જીપઈ,

.....

મણિમંચ કંઠિય કંઠ પીઉ ઉરિ મોતિય હારો,

ખિહુ કરિ ખલકઈ કણુચચૂડ કંકણુ સિણુગારો. ૩૭

* મૂલ હસ્તપ્રતમાં કડી ૩૫, ૩૬ અને ૩૭ ત્રુટિત અને અવ્યવસ્થિત છે. કડી ૩૫નું બીજું ચરણ પડી ગયું છે, કડી ૩૬ના બીજા ચરણનો ઉત્તરાર્ધ અને ત્રીજું ચરણ નથી, ૩૭મી કડીના પહેલા ચરણનો પૂર્વાર્ધ અને આખું ચે બીજું ચરણ નથી. ખૂટતા અંશો ઉમેરવા માટેનાં સૂચક ચિહ્ન હસ્તપ્રતમાં છે, પણ હાંસિયામાં ક્યાંય એ ખૂટતા અંશો લખેલા નથી.

શબ્દકોશ*

શબ્દના અર્થની પછી નોંધેલા અંકો અનુક્રમે આ સંગ્રહમાંનો કાવ્યાંક તથા એમાંની કડી સૂચવે છે. ઉદાહરણ તરીકે, અભુરત્તર શબ્દ પછી ૨-૩ એ પ્રમાણે અંકનિર્દેશ છે. અર્થાત્ એ શબ્દ ખીજા કાવ્યમાં (એટલે કે રાજ-શેખરસુરિકૃત ' નેમિનાથ કાવ્ય 'માં) ૩૭ કડીમાં છે.

સંક્ષેપસૂચિ નીચે મુજબ છે :

અ.	અવ્યય
અ. ક્રિ.	અકર્મક ક્રિયાપદ
અ. ગુજ.	અર્વાચીન ગુજરાતી
અપ.	અપભ્રંશ
અર.	અરખી
ક.	કનક
કાઠિ.	કાઠિયાવાડી બોલી
ક્રિ. વિ.	ક્રિયાવિશેષણ
ગુજ.	ગુજરાતી
ગ્રા. ગુજ.	ગ્રામ્ય ગુજરાતી
જૂ. ગુજ.	જૂની ગુજરાતી
દે.	દેશ્ય
ન.	નપુંસક લિંગ
પં.	પંક્તખી
પા.	પાલિ
પું.	પુલિંગ
પ્રા.	પ્રાકૃત
દ્વા.	દ્વારસી
બં.	બંગાળી

* આ ગ્રંથમાલાનો પહેલો એ ગ્રંથોના શબ્દકોશના અનુસંધાનમાં આ કોશ જોવા વિનંતી છે.

પેળિય વણહુ ચલિઉ સોકિ સંકલિય રડેઈ,
 નેહગહિલિય રાઈમએ ભૂપીઠિ પડેઈ,
 કેસપાસુ કરિ મોકલઉ સિરુ ઉરુ તાડેઈ,
 ભાંભરભોલીય દલિય હારુ હા-રવ પયડેઈ.

૪૬

મૂંકી જીવતિય આજી પ્રિય જાઈ કિહાંઈ,
 નયણ પસારિય રહિય કાજી કાજી ગિઈ વાઈ,
 સામી માન્યા વચન, છેહુ સહિ કાઈ દિખાડઈ,
 અહવા વરસાલઈ વિવાહુ કિમ ચડઈ સિરાડઈ.

૪૭

અગણિય રાજલવચણુ દાણુ સંવત્સર દેઈ,
 રેવચ ગિરિવરિ સામિસાહુ સંજમસિરિ લેઈ,
 ચઉપન દિણિ અકલંક વિમલ કેવલસિરિ પામિય,
 ઘણઈ કાલિ રાઈમઈ સરિસુ સિવિ પત્તઉ સામિઉ.

૪૮

નવજીવણુભરિ સીલ સખજી સોહાગિહિ સારો,
 માણવંચિય ફલદેઉ દેઉ સિવિદેવિ મલહારો,
 સિરિમહિદમખપહસૂરસીસિ જયસેહરિ કીજઈ,
 ફાગુ એઉ ભવિયણિ વસંતઋતુ રસિહિ રમીજઈ.

૪૯

ઇતિ શ્રીજયશેખરસૂરિકૃતા શ્રીનેમિનાથસ્ય કાગુખંધેન સ્તુતિઃ ॥છા॥

અણુરત્તિ વિ. 'આસક્ત.' ૨-૩ [સં. અનુરક્ત]

અદ્યુક્ત વિ. 'આશ્ચર્યજનક.' ૧૨-૧૦ [સં. અદ્યુક્ત]

અનુ અ. 'અને' ૧-૧ [સં. અન્યત્ > પ્રા. અણ્ > અપ. અનુ.]

અભિગ્ગાહ પું. [સં.] 'પ્રતિજ્ઞા, ધાર્મિક નિયમ.' ૧-૩. આ જૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો શબ્દ છે.

અભિષ વિ. 'નહિ ખાવા જેવું, અભક્ષ્ય.' ૩૦-૩૦૦ [સં. અમક્ષ્ય > પ્રા. અમક્ષ]

અમરી સ્ત્રી. 'દેવાંગના.' ૩૨-૬ [સં. 'અમર'નું સ્ત્રીલિંગ]

અમિય ન. 'અમી, અમૃત.' ૧-૧૨. સં. અમૃત > પ્રા. અમિઅ]

અમીસારણી સ્ત્રી. 'અમૃતનો પ્રવાહ' ૧૪-૨. [ગુજ. અમી < પ્રા. અમિઅ < સં. અમૃત + સારણી]

અરધલ વિ. 'પુષ્કળ.' ૨૨-૫૨. સર૦ જૂની ગુજ. 'પરિધલ,' 'પરધલ' = પુષ્કળ.

અર્વસી સ્ત્રી. 'ઉર્વશી, એક આસરા.' ૨૨-૨૧ [સં. ઉર્વશી]

અલતઉ પું. 'અળતો, સ્ત્રીઓના પ્રસાધનમાં વપરાતો લાલ રંગ.' ૪-૪૭ [હાથપગ રંગવામાં અળતો વપરાતો એ પ્રસિદ્ધ છે, પણ પ્રસ્તુત અવતરણમાં અળતાથી હોઠ રંગવાનો ઉલ્લેખ છે. સં અરક્તકઃ > અલક્તકઃ > પ્રા. અલક્તઃ] જુઓ આલતઉ.

અલવેસર વિ. 'સુંદર, અલખેલો.' ૧૮-૧૪, ૩૨-૪, ૩૨-૪૬, ૩૪-૫૧. [અલવ + ઈશ્વર = અલવેશ્વર, અલવેસર. આ વિશે ચર્ચા માટે જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં અલવેસર.]

અલીઅલ પું. 'ભમરો.' અલીઅલિ ૧૨-૨ [સં. અલિકુલ > પ્રા. અલિહલ]

અવજઝા સ્ત્રી. 'એ નામનું નગર, અયોધ્યા.' ૧૦-૨ [સં. અયોધ્યા]

અવલ વિ. 'મુખ્ય.' ૩૨-૩૫ [અર. અવ્વલ]

અવસર પું. [સં.] 'સમારંભ, સભા.' અવસરિ ૬-૨૭. ['દિવાને આમ' જેવી રાજસભા માટે ગુજરાતના સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં 'સર્વાવસર' શબ્દનો પ્રયોગ છે. જુઓ 'ગ્રંથધ્યનિન્તામણિ' (સં, ૧૩૬૧)નો શ્રી.

ભૂ. કૃ.	ભૂત કૃદંત
મ.	મરાઠી
મા.	માગધી
માર.	મારવાડી
વિ.	વિશેષણ
સ.	સર્વનામ
સ. ક્રિ.	સકર્મક ક્રિયાપદ
સં.	સંસ્કૃત
સ્ત્રી.	સ્ત્રીલિંગ
હિ.	હિન્દી

અકહું વિ. ‘અકથ્ય, અવર્ણનીય.’ ૧૪-૭૮ [સં. અકથ > પ્રા. અકહ]

અકારિમ વિ. ‘અકૃત્રિમ, સ્વાભાવિક.’ ૭-૧૯ [સં. અ + કાર્મિક ?]

અગાલ પું. ‘અયોગ્ય સમય, કવખત.’ અગાલિ ૩૬-૧૧ [સં. અકાલ]

અચરિજ ન. ‘અચરજ, આશ્ચર્ય.’ ૨૯-૮૩ [આશ્ચર્ય > પ્રા. અચરિજ] જુઓ અચિરત.

અચિરત ન. ‘અચરત, આશ્ચર્ય.’ ૧૯-૬૯ [સં. આશ્ચર્ય > પ્રા. અચરિજ > અચિરજ] જુઓ અચરિજ.

અછરાયણ ન. ‘નૃત્ય.’ ૧૮-૩૬ [સં. અપ્સરાયન ?]

અટાલિ સ્ત્રી. ‘અટારી, છબું.’ અટાલિહિં ૨-૧૭ [સં. અટ્ટાલી]

અડાગર ન. ‘નાગરવેલનાં પાનનો એક પ્રકાર.’ ૨૨-૪૫ [‘અડાગર પાન’નો ઉલ્લેખ જૂના સાહિત્યમાં અન્યત્ર પણ મળે છે : ‘ખીડઉં પત્ર અડાગર તણઉં, પરિમલ કરમ સુગંધમ ધણઉં’—‘અંખડ વિદ્યાધર રાસ’ (સં. ૧૬૩૯), આદેશ ૩, કડી ૧૦૩; ‘ખીડાં દીધ અડાગર તણાં, વાસવ-દત્તાઇ ફલ ધણાં’—એ જ, આદેશ ૬, કડી ૨૧૬; ‘પાન અડાગર કાથો નધ ચૂનો...એણમ ઇંધાણમ તંખોલીવાડો’—‘વર્ણબત્રીસી,’ કડી ૧૯]

અણમણઉ વિ. ‘ઉદાસ’ ૨૯-૯ [સં. અન + મનસ]

અણરસ વિ. ‘અરસિક.’ ૩૬-૨ [સં. અન + રસ]

અણવટ પું. ‘સ્ત્રીના પગના અંગૂઠાનું એક ધરણું.’ અણવટમ્ ૨૨-૨૮.

અંતગડ વિ. 'એ જ જન્મમાં મુક્તિ પામનાર.' ૩૦-૧૩૭ [સં. અંત-કૃત > પ્રા. અંતગડ] આ જૈન પારિભાષિક શબ્દ છે.

અંતેઉર ન. 'રાણીવાસ.' ૨-૫, ૩-૭ [સં. અંત:પુર > પ્રા. અંતેઝર]

અંબ પુ. 'આંખાનું વૃક્ષ.' ૨૫-૧૧ [સં. આમ્ર > પ્રા. અંવ]

અંબવણુ ન. 'આંખાવાડિયું.' **અંબવણિ** ૪-૫૧ [સં. આમ્રવન]

ંલા ભૂત કૃદંતનો પ્રત્યય. જુઓ **આમ્બલા** 'આવ્યો,' ૧૪-૪૦; **હરખીયલા** 'હરખ્યો,' ૧૪-૪૦; વળી **પસરીયલમ** 'પસર્યો,' ૧૪-૪૦.

આએસ 'અનુસા.' **આએસિ** ૧-૩ [સં. આદેશ] જુઓ **આયસુ**.

આગલઉ 'ઁષ્ઠ,' ગુજ. 'આગલો.' ૨-૩ [સં. અગ્ર > પ્રા. અગ્ગ + લઉ > આગલઉ]

આછઉ વિ. 'ઝીણું,' ગુજ. 'આછું,' હિ. 'અચ્છા.' ૧-૧૦, **આછાં** ૨૨-૨૦ [સં. અચ્છ]

આપુણુ સ. 'પોતાની.' ૯-૧૩ [સં. આત્મન- > અપ્પણ-] **આપુલી** ૮-૧. અહીં **ંલી** પછીનો પ્રત્યય છે. જુઓ 'પશ્ચિશતક પ્રકરણ'ના શબ્દકોશમાં **આપણુ** તથા મહીરાજકૃત 'નલ-દવદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં **આપણુઉ**.

આલ અધારી સ્ત્રી. 'કાંચળી માટેનું એક કીમતી કાળું વસ્ત્ર.' ૧૨-૭. ['અધારી' શબ્દ સં. અન્ધકાર > પ્રા. અંધઆર > અ'ધાર + ધ ઉપરથી સંભવે છે. પ્રસ્તુત સ્થાને 'આલઅધારી' કાંચળીના રંગની ઘેરાયેલા મેઘ સાથે તુલના કરી છે એ સૂચક છે. ૧૭-૧૮મા શતકમાં રચાયેલા ગોવિન્દકૃત 'મામેરા'માં (પં. ૧૪૩) 'મેઘવણું' નામે કીમતી વસ્ત્રનો ઉલ્લેખ છે તે આ હોઈ શકે? મૈથિલી ભાષાના 'વર્ણરતનાકર'માં (પૃ. ૨૧) પણ 'મેઘવણું' નામે વસ્ત્રનું નામ છે, પણ એની સાથે જ 'મેઘઉદુમ્બર' નામે ખીજું વસ્ત્ર પણ છે, જે ખતાવે છે કે 'મેઘવણું' થી 'મેઘઉદુમ્બર' (અર્થાત્ 'મેઘાડ'બર') ભિન્ન છે. 'પૃથ્વીચંદ્રચરિત્ર' (પ્રા. ગુજ. કા. સં., પૃ. ૧૦૩)માં પણ 'મેઘવાનાં' છે. જુઓ **મેઘવની**.

આયરિસ પુ. 'આરીસો.' ૧૦-૧૯. **આરીસે** ૧૮-૨૫ [સં. આદર્શ > પ્રા. આઅરિસ]

આયસુ પુ. 'આસા, અનુસા.' ૬-૧ [સં. આદેશ > પ્રા. આણસ] જુઓ **આએસ**.

દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રીનો ગુજ. અનુવાદ, પૃ. ૯ અને ૬૮. ઈ. સ.ની ૧૪મી સદીમાં જૂની મૈથિલી ભાષામાં રચાયેલ જ્યોતિરીશ્વરકૃત 'વર્ણરત્નાકર' (પૃ. ૩૫)માં પણ 'રાજા કા સર્વાવસર'નો નિર્દેશ છે.]

અસરાલ વિ. 'મોટું.' ૩૪-૧૮. [પ્રાચીન હિન્દી સાહિત્યમાં આ શબ્દનો પ્રયોગ જોવામાં આવે છે. જેસલમેરના ગ્રન્થલંકારમાંના એક હસ્ત-લિખિત ગુટકામાં સંકેતસ્થાને જતી યુવતિના વર્ણનમાં "સોલહી વનાય સ્યામા, કામ કી કરાલ કામા, બિરહ ધકારી તામા બની અસરાલ સી," એ પદમાં પ્રસ્તુત શબ્દ છે. સૂરદાસમાં એનું 'અસરાર' રૂપ મળે છે— "કરુણા કરે યશૌદા માતા, નૈનન નીર બહે અસરાર." ગ્રા. ગુજ.માં 'મોટું', પુષ્કળ' એ અર્થમાં 'અજરાલ' શબ્દ છે, જે 'અસરાલ'નું સ્વરૂપાન્તર જણાય છે. અર૦ 'ધજાધલ' ઉપરથી એ સંભવે છે.]

અહ અ. 'હવે' ૧-૨, ૨-૨, ૨-૮, ૫-૨, ઇત્યાદિ [સં. અથ] કાગુ-કાવ્યોમાં કડીના પ્રારંભમાં ઘણી વાર 'અહ' કે 'અહે' આવે છે. જુઓ અહ.

અહર પુ. 'હોઠ.' ૨-૮ [સં. અથર] જુઓ અહિર.

અહવ અ. 'અથવા.' ૪-૩૨ [સં. અથવા]

અહવિ સ્ત્રી. 'સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી, અવિધવા.' ૧૮-૭૯, ૩૭-૧૪ [સં. અવિધવા > પ્રા. અવિહવા, અવિહવ.] જૂ. ગુજ. અધહવ. સર૦ બ. 'એયો.']

અહિર પુ. 'હોઠ.' ૩-૧૦ [સં. અથર > પ્રા. અહર] જુઓ અહર.

અહૂઠ વિ. 'સાડાત્રણ,' ગુજ. 'ઊઠ, ઊઠ; ' સર૦ આંકમાં 'ઊઠાંનો ઘડિયો.' ૨-૨૨ [સં. અર્ધચતુર્થ > પ્રા. અદુઢ. જુઓ મહીરાજકૃત 'નલદવદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં અહૂઠ. ત્યાં ઉલ્લેખ કરાયેલ સં. 'અધ્યુષ્ટ' શબ્દ જૈન સંસ્કૃતમાં પ્રયોજાયેલ છે. પ્રા. 'અદુઢ'નું એ સંસ્કૃતીકરણ જણાય છે.]

અહે અ. 'હવે.' ૨૫-૧, ઇત્યાદિ. કાવ્યાંક ૨૪ની બધી કડીઓના આરંભમાં 'અહે' છે. કાગુકાવ્યોમાં કડીના પ્રારંભમાં ઘણી વાર 'અહ' કે 'અહે' આવે છે. [સં. અથ] જુઓ અહ.

અંચ સ. ક્રિ. 'બાંધવું, લટકાવવું.' અંચ ૪-૧૪; અંચેઈ ૩-૧૫ [સં. અન્ન.]

અંજત વિ. 'કાજળ આંજેલ.' ૩૨-૨૨ [સં. અજિત.]

ઉલગ સ્ત્રી. 'સેવા,' ગુજ. 'ઓળગ.' ૩૦-૨૨ [ક. ઊળિગ 'સેવા.' ક્રિયાપદ તરીકે પણ 'ઉલગ' આવે છે.] બુઓ મહીરાજદ્રુત 'નલ-દ્વદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં અંગઓલગૂં અને ઉલગ.

ઉલંભઉ પુ. 'દુષ્ક્ર,' ગુજ. 'ઓળંભો. ઉલંભા ૧૯-૮૯ [સં. ઉપાલમ્ભ > પ્રા. ઉવાલંભ]

ઉવટ પુ. 'આડો રસ્તો.' ૨-૧૬ [સં. ઉદ્વર્ત્તન > પ્રા. પ્રા. ઉવટ. 'ઉવટ' શબ્દમાં સં. વર્ત્તન અંતર્ગત છે એ કાલક્રમે ભુલાઈ ગયું. પરિણામે 'ઉવટ વાટિ' ('કાન્હડેપ્રબન્ધ', ખંડ ૧, કડી ૪૬) જેવા પ્રયોગો મળે છે.]

ઉપલ ન. 'ખાંડણિયો,' ગુજ. 'ઉપળ.' **ઉપલિ** ૧૯-૪૩ [સં. ઉદૂક્ષલ > પ્રા. ઉઠૂક્ષલ]

ઉગટિ સ્ત્રી. 'સુગંધી પદાર્થોનો લેપ.' ૧-૧૦, ૨-૧૪, ૬-૪૬, ૧૩-૮, ૨૧-૨૦, ૨૨-૩૨; **ઉગટી** ૧૮-૨૬ [સં. ઉદ્વર્ત્તન > પ્રા. ઉચ્ચટ્ટણ?] સર૦ ગુજ. ઉગટણું = પીડી કે તે ઓળવાની ક્રિયા]

ઉગાઅ અ. ક્રિ. 'સુકાવું.' **ઉગાધઆ** ૩૬-૨૫.

ઉઠાલ સ. ક્રિ. 'ખળાત્કારે પડાવી લેવું.' **ઉઠાલીનઘ** ૨૯-૧૩૩ [સં. ઉદ્દાલિત > પ્રા. ઉદ્દાલિઅ. અર્વાચીન ગુજરાતીમાં આ ક્રિયાપદ વપરાતું નથી. એના અન્ય પ્રયોગો માટે બુઓ જયશેખરસૂરિકૃત 'ત્રિભુવનદીપક-પ્રબન્ધ,' કડી ૩૪; 'કાન્હડેપ્રબન્ધ' ૧-૨૧૫, ૨-૧૫, ૨-૧૯, ૨-૪૪; 'અંગડવિદ્યાધર રાસ,' ૪-૨૮૯, ઇત્યાદિ]

ઉતયુ વિ. 'ઉત્તત.' ૨૫-૩ [સં. ઉન્નત > પ્રા. ઉન્નય]

ઉખીઠ વિ. 'નિખિડ, ગાઢ.' ૩૬-૫૦.

એકલમલ વિ. 'અદ્વિતીય પરાક્રમી.' **એકલમલિ** ૭-૭; **એકલ્લ-મલ્લુ** ૫-૧૧

ઓરડઉ પુ. 'ઓરડો.' **ઓરડઘ** ૨૬-૯. બુઓ ઉરડઉ.

ઓસીસુ ન. 'સૂતી વખતે માથા નીચે રાખવાનું ટેકણુ, ઓશીકું.' ૨૬-૨૮ [સં. ઉત્તરીષ્ક > પ્રા. ઉસીસઅ]

કઠલિ સ્ત્રી. 'કેળ.' ૨૨-૪ [સં. કદલી > પ્રા. કઅલી]

આલતઉ પુ. 'અળતો.' આલતઘ ૩-૨૧ [અળતાથી સ્ત્રીના નખ રંગવાનો અહીં ઉલ્લેખ છે.] જુઓ અલતઉ.

આવશ્યક ન. [સં.] 'જૈન ધર્માનુસાર સામાયિકાદિ નિત્યકર્મ' ૨૯-૧૮.

આસા સ્ત્રી. 'દિશા.' ૨૨-૪ [સં. આસા]

આહણુ પુ. 'પ્રહાર.' આહણુએ ૧-૧૮ [સં. આ + હન]

આંકણી સ્ત્રી. 'કવિતામાં આવતી ટેકની પંક્તિ.' ૨૪-૨, ૩૦-૧૨૧, ૩૦-૧૮૩, ૩૦-૧૯૫, ૩૦-૩૧૭ [સં. *અક્કનિકા > પ્રા. અંકણિઆ] જુઓ આંચલી.

આંગ ન. 'શરીરનો અવયવ.' આંગિ ૨૦-૪૪ [સં. અઙ્ગ] જુઓ આંગી.

આંગી સ્ત્રી. 'જૈન મૂર્તિનો શણગાર.' ૧૮-૬૯. જુઓ આંગ.

આંચલી સ્ત્રી. 'કવિતામાં આવતી ટેકની પંક્તિ.' ૨૮-૨, ૩૦-૧૭૨ [સં. અચ્ચલ > આંચલ + ઇ] જુઓ આંકણી.

આંખર ન. 'કીમતી વસ્ત્ર,' ગુજ. 'અમ્મર.' ૨૨-૨૦ [સં. અમ્બર]

ઇગુ વિ. 'એક.' ૧૦-૨ [સં. એક = પ્રા. ઇક > જૂ. ગુજ. ઇક. સર૦ પં. ઇક]

ઉઅચટ સ્ત્રી. 'અભિમાન' (?) ૩૭-૯.

ઉગટ જુઓ ઊગટિ.

ઉઝ અ. ક્રિ. 'દોડવું, ચાલ્યા જવું.' ઉઝાય ૩૦-૨૩૫. ઊઝણી 'દોડીને.' [સં. ઉઘાતિ > પ્રા. ઉઝાઈ > જૂ. ગુજ. ઊઝઇ-ઉઝઇ. 'ઊઝણ' સં. ઉત્ + યાન > ઉઝઝણ ઉપરથી.]

ઉમાહો પુ. 'ઉત્સાહ.' ૩-૨૩; ઊમાહો ૫-૧૫. ઊમાયો 'ઉત્સાહિત થયેલો, આસક્ત.' ૩૪-૧૭; ઉમાહો ૩૨-૨૧; ઊમાહીઅ ૨-૨૭ [સં. ઉષ્માયિત > પ્રા. ઉમ્હાઈઅ]

ઉરડઉ પુ. 'ઝોરડો.' ૧૨-૧૧ [સં. અપવરક > પ્રા. અડઅરક] જુઓ ઝોરડઉ.

કરહું પુ. 'ઊટ,' ૨૫-૧૭ [સં. કરમ > પ્રા. કરહ]

કરંગી સ્ત્રી. 'હરણી.' ૨૨-૨૫ [સં. કરંગી]

કરિવાલ સ્ત્રી. 'તલવાર.' ૩-૮ [સં. કરવાલ]

કલાઉ પુ. 'કલાપ.' ૨-૮ [સં. કલાપ > પ્રા. કલાવ]

કશિમ ન. 'ફૂલ.' ૨૨-૩૫ [સં. કુસુમ] જુઓ કશિમ અને કુશમ.

કસથૂરિય સ્ત્રી. 'કસ્તૂરી મૃગની નાલિમાંથી મળતો એક મુગંધી પદાર્થ.' ૫-૧૨; કસથૂરી ૧૦-૧૫ [સં. કસ્તુરીકા]

કસિમ ૨૨-૧. જુઓ કશિમ અને કુશમ.

કહાણી સ્ત્રી. 'વાત, વૃતાન્ત.' ૧૪-૭૮ [સં. કથાનિકા > પ્રા. કહાણિયા]

કંચૂઈ પુ. 'કાંચળી,' ગુજ. 'કંચવો.' ૧૩-૫, ૧૩-૧૨ [સં. કંચુક > પ્રા. કંચુઅ]

કંચોલા ૩-૮. જુઓ કંચોલુ.

કંન પુ. 'કૃષ્ણ, કાન.' ૩૬-૨૧ [સં. કૃષ્ણ > પ્રા. કળ્હ] જુઓ કાનહડ.

કંબ સ્ત્રી. 'સોટી, છડી.' ૧૮-૩૬ [સં. કમ્વા] જુઓ કંબ, કાંબ.

કંભ પુ. 'ઘડો.' ૨૨-૨૯ [સં. કુમ્મ]

કંબ ૩-૧૩. જુઓ કંબ.

કાઠીયા પુ. બ. વ. 'જે કારણોથી જીવ હિતકારી જ્ઞાન પ્રાપ્ત ન કરી શકે તે.' ૨૭-૧૯ [આ કારણોની સંખ્યા તેર ગણવાય છે, તેથી તે 'સિર કાઠિયા' તરીકે ઓળખાય છે. આ જૈન પારિભાષિક શબ્દ છે. 'ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર' (અધ્યયન ૩), નિર્ચુકિતગાથા ૧૬૦-૧૬૧ અનુસાર આ તેર કારણ નીચે પ્રમાણે છે—આળસ, મોહ, અવજ્ઞા, સ્તંભ અથવા અહંકાર, ક્રોધ, પ્રમાદ, કૃપણતા, ભય, શોક, અજ્ઞાન, વ્યાક્રેપ અથવા કિંકર્તવ્યમુદતા, કુતૂહલ (ઇન્દ્ર-બલાદિના અવલોકનનું), રમણ (પ્રાણીઓની સાકમારી). 'કાઠિયા' શબ્દ સં. કષ્ટિક > પ્રા. કઠ્ઠિઅ ઉપરથી વ્યુત્પન્ન થઈ શકે.]

કાદમ પુ. 'કાદવ.' ૧૫-૩૦. [સં. કર્દમ > પ્રા. કદમ. ઉત્તર ગુજરાતની ખેતીમાં આજે પણ 'કાદમ' પ્રચલિત છે.]

°કઉ પછીનો પ્રત્યય. ૮-૧૭, ૩૫-૧; °કઓ ૩૫-૫; °કી ૩૫-૨૫
[આ પ્રત્યય જૂની ગુજરાતીમાં પણ વિરલ છે, પણ કવચિત્ એના અન્ય
પ્રયોગો મળે છે, જેમ કે ‘કાન્હકદેપ્રખંધ’ ૧-૭૮ માં ‘ભાજી દેસ દેવકધ પાટણિ
દલ રીપંતા આવ્યા. ’

કઉતિગ ન. ‘આશ્ચર્ય. ’ કઉતિગિ ૧-૧૭ [સં. કૌતુક]

કઉલિઉ પું. ‘પંજે, ’ સર૦ ગુજ. ‘કોળિયો. ’ કઉલિએ ૨૦-૯
[સં. કલ્પલક]

કચપચ સ્ત્રી. ‘કકળાટ. ’ ૩૦-૮૬

કચોલુ ન. ‘પ્યાલો. ’ કચોલા ૧-૧૪, ૨૯-૬૬, ૨૯-૧૨૧; કચોલિ
૩૭-૧૪ [પ્રા. કચ્છોલઅ, ગુજ. ‘કચોળુ’] જુઓ કંચોલા.

કડકખ પું. ‘પ્રેમભરી વાંકી દટ્ટિ. ’ ૬-૪૭; કડકખહં ૨-૧૭
[સં. કટાક્ષ > પ્રા. કઢક્ષ]

કડખ સ. ક્રિ. ‘આંખનો કટાક્ષ કરવો. ’ કડખઈ ૨-૧૭

કણુધઅર પું. ‘કરેણુનું ઝાડ. ’ ૨૨-૨૦; કણુયર ૧૪-૪૬ [સં.
કર્ણિકાર > પ્રા. કણિઆર, કણિઆર]

કન્હેલી અ. ‘પાસે, કને, ’ સપ્તમીનો અનુગ. ૩૬-૩૫ [સં. *કર્ણ
> પ્રા. કર્ણે + લ (સ્વાર્થિક પ્રત્યય) + ઇ. જુઓ ‘પટ્ટિશતક પ્રકરણ’ ના
શબ્દકોશમાં કન્હેઈ]

કખાંન સ્ત્રી. ‘કામહું, ધનુષ્ય. ’ ૩૨-૨૨ [ક્ષ. કમાન]

કચવાર સ્ત્રી. ‘સ્તુતિ, પ્રશસ્તિ. ’ ૧૦-૧૬ [‘પૃથ્વીચન્દ્રચરિત્ર’ (પ્રા.
ગુજ. કા. સં., પૃ. ૧૧૩) ના નીચેના અવતરણમાં આ અર્થ તદ્દન સ્પષ્ટ છે-
‘કરઈ ભટ્ટ કઈવાર’ (ભાટ સ્તુતિ કરે છે). મૈથિલી ભાષાના ‘વર્ણુરતનાકર’
ગ્રન્થમાં (પૃ. ૪૪) ભાટના ગુણુ વર્ણુવતાં એને ‘કેવારી’ (સ્તુતિ કરનાર)
કહ્યો છે. ‘વસંતવિલાસ,’ કડી ૩૦-‘વહિલિ વિલૂલા મહુઅર બહુ રચઈ
ઝણુકાર, મયણુ રહઈ કિરિ અણુદિણુ બંદિણુ કરઈ કઈવાર. ’ એમાંના
‘કઈવાર’ શબ્દનો ‘સ્તુતિ’ અર્થ સંભવે છે.]

કરયલ ન. ‘હાથ. ’ ૧-૪; કરીયલિ ‘હાથમાં. ’ ૩૬-૪૪ [સં.
કરતલ]

કરલ પું. ‘વાળ, કેશ. ’ ૨૨-૩૫ [સં. કરલ] જુઓ કરુલ.

કૃપાગરુ વિ. 'કૃપાનિધાન.' ૪-૧ [સં. કૃપાકર]

કેલવ સ. ક્રિ. 'ખિલવવું, વ્યવસ્થિત વિકાસ કરવો.' કેલવયં ૩૪-૩૬; કેલવિ 'મિશ્રિત કરે, મેળવે.' ૧૦-૧૫; કેલવે ૩૨-૩૨ [ક. 'કેળે ' = 'કાળજી લેવી, સ્નેહ કરવો ' ઉપરથી આ સંલવે છે. પ્રાચીન મ. માં પણ 'કેળવણે' આ અર્થમાં છે.]

કેવલ ન. [સં.] 'સર્વશ્રેષ્ઠ જ્ઞાન, સર્વજ્ઞતા, કેવલજ્ઞાન.' ૩૦-૬૧; કેવલનાણું ૨-૨૭; કેવલી પુ. 'કેવલજ્ઞાની.' ૩૦-૧૪૬ [આ જૈન પારિભાષિક શબ્દ છે.]

કેવી વિ. 'કેટલાક, થોડાક.' ૧-૧ [સં. કેડપિ > પ્રા. કેવિ. જૂ. ગુજ.માં 'કેધ' રૂપ પણ છે.]

કેહરિ પુ. 'સિંહ, કેસરી.' ૨૯-૩૧ [સં. કેસરિન્]

કેંગાર પુ. 'મોરનો કેકારવ.' ૩૦-૨૩૭ [રવાનુકારી]

કોઠલિ સ્ત્રી. 'કોયલ.' ૨૨-૧, ૨૨-૪૦ [સં. કોકિલા > કોહલા]

કોકોલા સ્ત્રી. અર્થ અસ્પષ્ટ. ૨૨-૫૦

કોરણ સ્ત્રી. 'ધૂળની આંધી.' ૨૨-૫૦

કોસીસું ન. 'કોટ ઉપરનું શોભાનું નાનકડું શિખર.' કોસીસાં ૧૮-૩૦ [સં. કપિશીર્ષક > પ્રા. કવિસિસ્સય, કહસીસય, કહસીસય.]

ખગ્ગ ન. 'તલવાર, ખડ્ગ.' ૧-૧૨ [સં. खड्ग > પ્રા. खग्ग. બીજી તરફ સં. खड्ग > પ્રા. खड्, अप. खंड > ગુજ. ખાંડુ]

ખડકી સ્ત્રી. 'ઘર આગળની ખાંધેલી—ખારણાવાળી છૂટી જગા. ડેલી.' ૩૬-૨૯ [દે. ખડકકી].

ખડગ્ગ ન. 'તલવાર, ખડ્ગ.' ખડગ્ગિણ ૧-૨૫ [સં. खड्ग]

ખડોખલિ સ્ત્રી. 'ક્રિડા માટેની નાની વાવ.' ૨-૫; ખડોખલી ૧૭-૧૪; ૩૭-૧૪; ખડોખલી ૧૮-૫૮, ૩૦-૨૩૦; ખડોખલિય ૧૦-૧૮ [પ્રા. खुडाखुडिया] બુઝો મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વવંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં ખડોખલી (ખડોખલી).

ખવ સ. ક્રિ. 'દૂર કરવું.' ખવઘ ૨૨-૫૩ [સં. √ क्ष्व]

ખંચ સ. ક્રિ. [પ્રા.] 'ખેંચવું.' ખંચઘ ૪-૧૪

કાનહડ પુ. 'કૃષ્ણ.' ૯-૧૬; કાનહડ ૮-૭ [સં. કૃષ્ણ > પ્રા. કણ > જૂ. ગુજ. કાનહ + સ્વાર્થિક 'ડ.' સરં 'કહાનડો,' 'કાનુડો.'] જુઓ કંન.

કાવલી સ્ત્રી. 'બંગડી, ચૂડી.' ૧૪-૫૩

કાંબ સ્ત્રી. 'સોટી.' ૨૨-૨૦. જુઓ કંબ.

કિર અ. 'ખરેખર.' ૧-૧૨, ૧૮-૨૧; કિરિ ૨-૮, ૨-૯, ૯-૧૫.
[સં. કિલ]

કિરુણુ વિ. 'કરુણ.' ૩૧-૨ [સં. કરુણ]

કિસોયરી વિ. 'પાતળી કેડવાળી.' ૧૮-૫૪ [સં. કર્શોદરી]

કુરણી સ્ત્રી. 'કરેણુ.' ૨૨-૪૦ [સં. કરેણુ. એનાં 'કરુણી' અને 'કરણી' એવાં રૂપ જૂ. ગુજ.માં મળે છે; જુઓ 'વસંતવિલાસ,' કડી ૮૩. 'કરુણી' રૂપમાંથી સ્વર-વ્યત્યયથી 'કુરણી' આવે.]

કુરલ અ. ક્રિ. 'ચીસો પાડવી તે' (ખાસ કરી પશુપક્ષીઓની બાબતમાં)
કુરલંત ૩-૨૪ [સરં 'કુંજડિયાં કુરલાધ્યાં'—જૂના ગુજ. દુહામાં ('બુદ્ધિપ્રકાશ,' પુ. ૮૦, પૃ. ૭૩.) આ ક્રિયાપદ રવાનુકારી હોવા સંભવ છે.]

કુરલ વિ. 'વાંકડિયા' (કેશને માટે). ૮-૧૧ [સં. કુરલ] જુઓ કુરલ.

કુશમ ન. 'ફૂલ.' કુશમિ ૩૬-૧૫ [સં. કુસુમ] જુઓ કશિમ અને કસિમ.

કુંચલી વિ. 'કોમળ,' ગુજ. 'કુંળી, કુંણી.' ૨૨-૨૯, ૨૨-૩૦;
કુંચલી ૧૩-૩ [સં. કોમલ, અપભ્રંશકાળમાં એનું 'કોવૈલ' ઉપરાંત 'કુવૈલ'—'કુંચલ' રૂપ થયું હોવું જોઈએ, જે ઉપરથી 'કુંળ,' 'કુંળી' આદિ વ્યુત્પન્ન થાય.]

કુંચડી સ્ત્રી. 'કાંચળી.' ૨૮-૪૧ [સં. કચ્ચુકી]

કૂચા પુ. 'વહાણનો એક ભાગ, ફૂવાથંભ.' ૨૪-૨ [સં. કૂપ > પ્રા. કૂવ]

કૂવડિ સ્ત્રી. 'નાનો ફૂવો, ફૂધ.' ૧-૧૫ [સં. કૂપ > પ્રા. કૂવ + સ્વાર્થિક 'ડિ']

ગાંધં પું. 'હાથી.' ૧૪-૪૧ [સં. ગજેન્દ્ર > પ્રા. ગયંદ] જુઓ ગયંદ.

ગઉખ પું. 'ઝખો, ગોખ.' ગઉખિ ૨-૧૭ [સં. ગવાક્ષ > પ્રા. ગવક્ષ; ગડક્ષ. જૂ. ગુજ.માં 'ગૂખ' રૂપ પણ મળે છે.]

ગઉરઉ પું. 'વરતું સામાન્ય કરવા કન્યાપક્ષ તરફથી અપાતું જમણું,' ગુજ. 'ગોરવ.' ૩-૨૪ [સં. ગૌરવ] જુઓ ગુરવ, ગોરવુ.

ગણુ પું. 'ગુણ, સદ્ગુણ.' ૨૨-૪૦, ૨૨-૫૭ [ગ્રા. ગુજ.માં 'ગણુ' શબ્દ વપરાય છે.]

ગયંદ જુઓ ગાંધં

ગરલુ પું. 'ગર્વ, અભિમાન,' ગ્રા. ગુજ. 'ગરલ.' ૭-૩૪ [સં. ગર્વ]

ગલાલ પું. 'રાતા રંગનો સહેજ સુગંધીદાર ભૂકો, ગુલાલ.' ૩૦-૨૦૭ થી ૨૨૮ [ક્ષા. ગુલાલ. 'કાન્હડદેપ્રખન્ધ,' ખંડેડ ઉની લટાઉલીમાં આ શબ્દ 'ગુલ્લાલ' રૂપે વપરાયેલો છે.]

ગહગહ અ. ક્રિ. 'આનંદ પામવું.' ગહગહિયા ૧-૩; ગહિગહી ૨૨-૧ ['સુગંધથી મહેકવું' એવા અર્થમાં પણ આ ક્રિયાપદ વપરાયેલ છે. રવાનુકારી. જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વંદ્વંતી રાસ,' કડી ૧૦૦૫]

ગહખર અ. ક્રિ. 'ગલરાવું.' ગહખરઇ ૨૬-૨૪; ગહખરી ૨૬-૨૭

ગહિર વિ. 'ઊંડો, ગભીર,' સર૦ ગુજ. 'વેરો.' ૨-૩ [સં. ગમીર > ગહીર] જુઓ ગુહિર.

ગહિદ્ધિ વિ. 'વેલી.' ૧-૧૬, ૨-૧૨ [સં. પ્રહ + ઇલી. સર૦ હિ. ગહિલી]

ગંગાજલુ વિ. 'ઘોડાની એક જાત.' ગંગાજલા ૧૪-૬૬.

ગંધવ નં. 'ગાંન.' ૧૦-૧૫ [સં. ગન્ધર્વ > પ્રા. ગંધવ્વ]

ગારડી પું. 'સાપ ઉતારવાનો મંત્ર જાણનાર.' ૩૦-૧૨૬ [સં. ગારુડિક > પ્રા. ગારુડિઅ]

ગિરદું વિ. 'મહાન.' ગિરદું ૯-૬ [સં. ગરિષ્ઠ > પ્રા. ગરિટ્ઠ]

ગુઝ સ્ત્રી. 'છાની વાત.' ૨૨-૧૪; ગૂઝ ૨૩-૧૦ [સં. ગુહ્ય > પ્રા. ગુજ્ઞ. સર૦ ગુજ. 'ગૂઝ' = ખીસું.]

ગુઝખી વિ. 'જીલમગાર.' ૨૬-૬ ['ગોઝખી' એવું પાઠાન્તર પણ છે. અર. 'ગજવી' ઉપરથી]

પાસા ન. ‘એક કીમતી વસ્ત્ર.’ ૩૦-૧૯૭ [અર. ખાસ = પોતાનું, અંગત. તે ઉપરથી ‘વિશિષ્ટ, ઉત્તમ’ એવા અર્થમાં આ શબ્દ હાલ વપરાય છે. પણ અહીં તેનો એ અર્થ નથી. પ્રસ્તુત સન્દર્ભમાં વસ્ત્રો સાથે એનો ઉલ્લેખ છે. પૂ. મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી પાસેની ‘ભોજનવિચિત્તિ’ની એક હસ્તપ્રતમાં અન્ય કીમતી વસ્ત્રો સાથે ‘પાસા’નો પણ ઉલ્લેખ છે. તેથી અહીં આપેલા અર્થનું સમર્થન થાય છે. જુઓ—‘પછં ભલા વસ્ત્ર પહિરાયા. તે કુણુ ર ? દેવદુષ્ય વસ્ત્ર, રત્નકંવલ, પામડી, ચિરમા, ધીરોદક, મસજ્જર, ચીણી, ખુલખુલ-ચંસમા, અંતલસ, લાહિ, અટાણુ, પાસા, સેલાં, મુલમુલ, નરમા, દોરીઆ, શ્રીશાપ, શ્રીબાપ, બાસ્તા, અધોતરી, મહિંમુદી, દુદામી, ભયરખ, ટસરીયાં, મુગટા, સિણીયાં, કસખી, જરબાપ, મુખમલ, કથીયા, ઇલાઈયા, નારીકુંજર પ્રમુખ પચરંગી વાગા પહિરાયા. ’]

પિણુ સ્ત્રી. ‘અત્યંત અલ્પ સમય, ક્ષણ.’ ૩૧-૨૧, ૩૧-૨૭ [સં. ક્ષણ]

પિમા સ્ત્રી. ‘માફી.’ ૨૭-૨૧ [સં. ક્ષમા]

ખીટલી સ્ત્રી. ‘સ્ત્રીના કાનનું એક ધરેણું;’ એના ઉપર મોતી પણ જડાતાં. ૩૬-૪૭. મહીરાજકૃત ‘નલ-દ્વદંતી રાસ,’ કડી ૧૯૨માં પણ આ શબ્દ છે.

ખુંપ પુ. ‘માથા ઉપરનો પુષ્પનો એક શણુગાર.’ ૧-૧૦, ૩-૧૫, ૧૪-૬૫; ખુંપુ ૨-૧૪, ૨-૧૮, ૩-૧૯, ૪-૩૦; ખૂંપ ૬-૩૮, ૨૨-૨૮, ૩૬-૪૬માં ખૂંપ છે. [દે. ખુંપા]

ખેડ સ. ક્રિ. ‘હાંકવું; ચલાવવું.’ ખેડ્યા ૧૯-૨૦ [પ્રા. લેહ. સરં ‘મને મારીને રથડા ખેડો હો બાળા રાજ રે’—અભિમન્યુના રાસડામાં]

ખેલ અ. ક્રિ. ‘ખેલવું, ક્રીડા કરવી.’ ખેલય ૭-૪૦. ખેલાં સ્ત્રી. ‘ક્રીડા.’ ૧-૨૭ [સં. લેલ્.]

વેસ સ્ત્રી. ‘ક્ષતિ, બિણપ.’ ૩૦-૧૨ [મહીરાજકૃત ‘નલ-દ્વદંતી રાસ,’ કડી ૩૪૯, ૬૨૮માં આ શબ્દ ‘દ્વેષ’ અર્થમાં વપરાયો છે. દે. ખસ = ‘ખસવું, સરકવું’ ઉપરથી.]

ખેહ સ્ત્રી. અર્થ અસ્પષ્ટ. ૩૫-૪ [‘ખેહ’ શબ્દ પ્રાચીન તેમ જ અર્વાચીન ગુજરાતીમાં ‘ધૂળ, રજ’ એ અર્થમાં પ્રચલિત છે. પણ અહીં તે અર્થ બંધખેસતો નથી. અહીં કોકિલાને ‘મદનની ખેહ’ તરીકે વર્ણવી છે.]

ગૂડી સ્ત્રી. 'નાની ધન્ન,' ૬-૨૩ [આ ક્ષત્રઙ્ગ શબ્દ છે. ચૈત્ર સુદિ એકમથી શરૂ થતા દક્ષિણી નવા વર્ષ માટે 'ગુડી પડવો' શબ્દ છે એમાં 'ગૂડી' શબ્દ ધન્નના અર્થમાં છે. એ દિવસે ધન્નનાં તોરણ બાંધવામાં આવતાં. જૂની ગુજરાતીમાં આ શબ્દનો પ્રયોગ વારંવાર મળે છે, જેમ કે— 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ,' કડી ૨૮૦; મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વંદ્વંતી રાસ,' કડી ૧૨૩, ૩૯૧; ઇત્યાદિ.]

ગોકુલ ન. 'ગોકુલ.' ૧૯-૨, ૧૯-૫૯; ગોકુલિ ૧૯-૩૪, ૧૯-૩૬ [સં. ગોકુલ]

ગોરવુ પુ. ૨-૨૩, જુઓ ગઉરઉ, ગુરવ [સં. ગૌરવ > પ્રા. ગઠરવ]

ગોવ સ. ક્રિ. 'છુપાવવું.' ૩-૨૯ [સં. ગોપ > પ્રા. ગોવ. જુઓ 'સિદ્ધહૈમ,' ૮-૪-૩૩૮ —“ જે ગુણ ગોવઠ અપ્પણા પયડા કરઇ પરસ્સુ । તસુ ઉઠે કલિજુગિ દુલ્લહહો બલિ કિન્નકિં સુઅણસ્સુ ॥ ”]

ગ્રૈવેક ન. 'એ નામનું દેવવિમાન.' ૨૪-૭ [સં. ગ્રૈવેયક. આ જૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો શબ્દ છે.]

ઘઘરિ સ્ત્રી. 'ઘૂઘરી.' ૩-૨૧; ઘઘરિયાલિ 'ઘૂઘરીવાળી.' ૨-૨૧; ઘાઘરિ ૧-૧૫ [સં. ઘર્ઘરી > ઘઘરી. એમાંથી સંયોગલોપે પૂર્વસ્વરદીર્ઘત્વથી નિષ્પન્ન થયેલો 'ઘાઘરી' (ઘૂઘરી) શબ્દ અન્યત્ર પણ જૂ. ગુજ.માં વપરાયેલો છે.]

ઘરસૂત 'ઘરની વ્યવસ્થા.' ૩૦-૧૭૯ [સં. ગૃહસૂત્ર > પ્રા. ઘરસુત્ત]

ઘરેત પુ. 'ગૃહસ્થ.' ૩૦-૮૬ [સં. ગૃહસ્થ]

ઘાઠ સ્ત્રી. 'ઉતાવળ, ઉત્સુકતા.' ૩૭-૧૯ [સં. ઘાત > પ્રા. ઘાઝ ?]

ઘાટ પુ. 'સ્ત્રીઓનું એક રેશમી વસ્ત્ર,' સર૦ ગુજ. 'ઘાટડી.' ૨૭-૪

ઞયઘ ષષ્ઠીનો પ્રત્યય. પૂરવજનમયઘ ૨૦-૧૧ [સં. ઞ્યક > પ્રા. ઞચ; સર૦ પ્રા. અહોચ્ચઅ, તુહોચ્ચઅ આદિ] જુઓ 'ચી.

ચઉમાસ ન. 'ચોમાસું, વર્ષાઋતુ.' ૧-૩; ચઉમાસિ ૧-૨૬ [સં. ચાતુર્માસ > પ્રા. ચાટમ્માસ, ચઠમાસ]

ચઉમુખ વિ. 'ચાર મુખવાળું, ચાર દરવાજાવાળું.' ૧૮-૧૧, ૧૮-૪૦ [સં. ચતુર્મુખ > પ્રા. ચઠમ્મુહ. આ પ્રકારની જૈન મૂર્તિ અથવા મંદિરને 'ચોમુખજી' કહેવામાં આવે છે.]

ગુણપંચાસિ વિ. 'ઓગણપચાસ.' ૨૯-૧૬૩ [સં. એકોનપંચાશત
> પ્રા. એઘૂનપંચાસ]

ગુર પું. 'ગુરુ.' ૨૭-૨૩; ગુરહ ૧-૩ [સં. ગુરુ. પારસી ધર્મ-
ગુરુઓનાં નામ પાછળ ફેટલીકવાર 'ગુર' શબ્દ લાગે છે, જેમ કે
'બહેરામગુર' સર૦ ગુજ. ગોર = પુરોહિત]

ગુરવ પું. ૧૪-૭૦ [સં. ગૌરવ > પ્રા. ગરવ] જુઓ ગઉરઉ
ગોરવુ.

ગુસાઇ ઉ પું. 'સ્વામી, પતિ.' ૨૦-૪૪ [સં. ગોસ્વામિન્. સર૦ હિ.
ગોસાઈ, પં. ગુસાઈ, મ. ગોસાંવી, ગુજ. ગોસાંઈ, જેકે જૂની ગુજ.ના પ્રસ્તુત
પ્રયોગની તુલનાએ આ બધા અર્વાચીન પ્રયોગોનો અર્થફેર નોંધપાત્ર છે.
અર્વાચીન પ્રયોગોમાં એનો અર્થ 'ધર્મગુરુ,' 'સાધુ' કે એવો છે. આસામીમાં
અમુક કુટુંબના સભ્યને 'ગોહાંઈ' કહેવામાં આવે છે (ટર્નર, 'નેપાલી
ડિક્શનરી' પૃ. ૧૫૦) ત્યાં એનો અર્થ ઉપર્યુક્ત 'ગુસાઇ'ને કંઈક
મળતો છે.]

ગુહિર વિ. 'ગંભીર.' ૬-૪૨. જુઓ ગહિર.

ગૂજરડી વિ. ગુજરાતની સ્ત્રી, ગુજરાતણ. ૭-૨૫ [સં. ગુર્જર > પ્રા.
ગુર્જર > ગૂજર + સ્વાર્થિક 'ડી,' 'ગૂજર' કે 'ગૂજરી'નો અર્થ 'ગોવાળ
અને 'ગોવાલાણી' પાશુ થાય છે તે ગુર્જર પ્રજા મુખ્યત્વે પશુપાલક હતી એ
સૂચવે છે.]

ગૂજરાત સ્ત્રી. 'ગુજરાતનો પ્રદેશ.' ૩૬-૨૪ [ગુર્જર દેશ માટે
પ્રયોજ્યેલો આ 'ગુજરાત' શબ્દ વિક્રમના ચૌદમા શતકના પૂર્વાર્ધે જેટલો
જૂનો હોઈ અગત્યનો છે. આ પ્રકારના અન્ય પ્રયોગો માટે તથા આ શબ્દના
લિંગની ચર્ચા માટે જુઓ 'ઇતિહાસની ટૂંકી' લેખસંગ્રહમાં "પ્રાચીન
ગુજરાતી સાહિત્યમાં 'ગુજરાત'ના પ્રયોગો" એ લેખ. આ શબ્દની
વ્યુત્પત્તિ 'ગૂજર' + 'ગણવચનના અનુગ્રી પ્રત્યય 'આત' ઉપરથી અપાય છે.
જુઓ નરસિંહલાલ દિવેદિયા. Gujarati Language and Literature,
Vol. II, પૃ. ૬૬૪-૨૦૨; તથા 'ઇતિહાસસંમેલન નિબંધસંગ્રહ,'
પૃ. ૧-૨૪માં 'ગુજરાત' શબ્દની વ્યુત્પત્તિ વિષે દ્રા. ખેચરદાસ દોશી અને
દ્રા. કેશવલાલ પારેખના લેખો.]

ગૂડી સ્ત્રી. 'નાની ધન,' ૬-૨૩ [આ કનક ઋણશબ્દ છે. ચૈત્ર સુદિ એકમથી શરૂ થતા દક્ષિણી નવા વર્ષ માટે 'ગૂડી પડવો' શબ્દ છે એમાં 'ગૂડી' શબ્દ ધનના અર્થમાં છે. એ દિવસે ધનનાં તોરણ બાંધવામાં આવતાં. જૂની ગુજરાતીમાં આ શબ્દનો પ્રયોગ વારંવાર મળે છે, જેમ કે— 'ત્રિભુવનદીપક પ્રણય,' કડી ૨૮૦; મહીરાજકૃત 'નલ-દવદંતી રાસ,' કડી ૧૨૩, ૩૯૧; ઇત્યાદિ.]

ગોકુલ ન. 'ગોકુલ.' ૧૯-૨, ૧૯-૫૯; ગોકુલિ ૧૯-૩૪, ૧૯-૩૬ [સં. ગોકુલ]

ગોરવુ પુ. ૨-૨૩, જુઓ ગઉરઉ, ગુરવ [સં. ગૌરવ > પ્રા. ગઝરવ]

ગોવ સ. ક્રિ. 'છુપાવવું.' ૩-૨૯ [સં. ગોપ > પ્રા. ગોવ. જુઓ 'સિદ્ધહૈમ,' ૮-૪-૩૩૮ —“ જે ગુણ ગોવઠ આપણા પયડા કરઠ પરસ્સુ । તસુ હઉં કલિજીગિ દુલ્લહહો બલિ કિજજઉં સુઅણુસ્સુ ॥ ”]

ગૈવેક ન. 'એ નામનું દેવવિમાન.' ૨૪-૭ [સં. ગૈવેયક. આ જૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો શબ્દ છે.]

ઘઘરિ સ્ત્રી. 'ઘૂઘરી.' ૩-૨૧; ઘઘરિયાલિ 'ઘૂઘરીવાળી.' ૨-૨૧; ઘાઘરિ ૧-૧૫ [સં. ઘર્ષરી > ઘઘરી. એમાંથી સંયોગલોપે પૂર્વસ્વરદીર્ઘત્વથી નિષ્પન્ન થયેલો 'ઘાઘરી' (ઘૂઘરી) શબ્દ અન્યત્ર પણ જૂ. ગુજ.માં વપરાયેલો છે.]

ઘરસૂત 'ઘરની વ્યવસ્થા.' ૩૦-૧૭૯ [સં. ગૃહસૂત્ર > પ્રા. ઘરસુત્ત]

ઘરેત પુ. 'ગૃહસ્થ.' ૩૦-૮૬ [સં. ગૃહસ્થ]

ઘાઘ સ્ત્રી. 'ઉતાવળ, ઉત્સુકતા.' ૩૭-૧૯ [સં. ઘાત > પ્રા. ઘાઝ ?]

ઘાટ પુ. 'સ્ત્રીઓનું એક રેશમી વસ્ત્ર,' સર૦ ગુજ. 'ઘાટડી.' ૨૭-૪

ઞયઘ ષષ્ઠીનો પ્રત્યય. પૂરવજનમચઘ ૨૦-૧૧ [સં. ઞ્યક > પ્રા. ઞચ; સર૦ પ્રા. અહોચઅ, તુહોચઅ આદિ] જુઓ ઞી.

ચઉમાસ ન. 'ચોમાસું, વર્ષાઋતુ.' ૧-૩; ચઉમાસિ ૧-૨૬ [સં. ચાતુર્માસ > પ્રા. ચાટમ્માસ, ચટમાસ]

ચઉમુખ વિ. 'ચાર મુખવાળું, ચાર દરવાજાવાળું.' ૧૮-૧૧, ૧૮-૪૦ [સં. ચતુર્મુખ > પ્રા. ચટમ્મુહ. આ પ્રકારની જૈન મૂર્તિ અથવા મંદિરને 'ચોમુખજી' કહેવામાં આવે છે.]

ગુણપંચાસિ વિ. 'ઓગણપચાસ.' ૨૯-૧૬૩ [સં. ઇકોનપંચાશત
> પ્રા. ઇગૂણપંચાસ]

ગુર પુ. 'ગુરુ.' ૨૭-૨૩; ગુરહ ૧-૩ [સં. ગુરુ. પારસી ધર્મ-
ગુરુઓનાં નામ પાછળ કેટલીકવાર 'ગુર' શબ્દ લાગે છે, જેમ કે
'બહેરામગુર' સર૦ ગુજ. ગોર = પુરોહિત]

ગુરવ પુ. ૧૪-૭૦ [સં. ગૌરવ > પ્રા. ગરવ] જુઓ ગહિરહ
ગોરવુ.

ગુસાંધઉ પુ. 'સ્વામી, પતિ.' ૨૦-૪૪ [સં. ગોસ્વામિન્. સર૦ હિ.
ગોસાઈ, પં. ગુસાઈ, મ. ગોસાંવી, ગુજ. ગોસાંધ, જેકે જૂની ગુજ.ના પ્રસ્તુત
પ્રયોગની તુલનાએ આ બધા અર્વાચીન પ્રયોગોનો અર્થફેર નોંધપાત્ર છે.
અર્વાચીન પ્રયોગોમાં એનો અર્થ 'ધર્મગુરુ,' 'સાધુ' કે એવો છે. આસામીમાં
અમુક કુટુંબના સભ્યને 'ગોહાંધ' કહેવામાં આવે છે (ટર્નર, 'નેપાલી
હિક્શનરી' પૃ. ૧૫૦) ત્યાં એનો અર્થ ઉપર્યુક્ત 'ગુસાંધઉ'ને કંઈક
મળતો છે.]

ગુહિર વિ. 'ગંભીર.' ૬-૪૨. જુઓ ગહિર.

ગૂજરડી વિ. ગુજરાતની સ્ત્રી, ગુજરાતણુ. ૭-૨૫ [સં. ગુર્જર > પ્રા.
ગુજ્જર > ગૂજર + સ્વાર્થિક 'ડી,' 'ગૂજર' કે 'ગૂજરી'નો અર્થ 'ગોવાળ
અને 'ગોવાલણી' પણ થાય છે તે ગુર્જર પ્રજા મુખ્યત્વે પશુપાલક હતી એ
સૂચવે છે.]

ગૂજરાત સ્ત્રી. 'ગુજરાતો પ્રદેશ.' ૩૬-૨૪ [ગુર્જર દેશ માટે
પ્રયોજાયેલો આ 'ગુજરાત' શબ્દ વિક્રમના ચૌદમા શતકના પૂર્વાર્ધે જોડેલો
જૂનો હોઈ અગત્યનો છે. આ પ્રકારના અન્ય પ્રયોગો માટે તથા આ શબ્દના
લિંગની ચર્ચા માટે જુઓ 'ઇતિહાસની કેડી' લેખસંગ્રહમાં "પ્રાચીન
ગુજરાતી સાહિત્યમાં 'ગુજરાત'ના પ્રયોગો" એ લેખ. આ શબ્દની
વ્યુત્પત્તિ 'ગૂજર' + બહુવચનના અરખી પ્રત્યય 'આત' ઉપરથી અપાય છે.
જુઓ નરસિંહરાવ દિવેટિયા, Gujarati Language and Literature,
Vol. II, પૃ. ૧૯૪-૨૦૨; તથા 'ઇતિહાસસંમેલન નિબંધસંગ્રહ,'
પૃ. ૧-૨૪માં 'ગુજરાત' શબ્દની વ્યુત્પત્તિ વિષે શ્રી. ખેચરદાસ દોશી અને
શ્રી. કેશવરામ શાસ્ત્રીના લેખો.]

ગૂડી સ્ત્રી. 'નાની ધન,' ૬-૨૩ [આ કન્નડ શબ્દ છે. ચૈત્ર સુદિ એકમથી શરૂ થતા દક્ષિણી નવા વર્ષ માટે 'ગૂડી પડવો' શબ્દ છે એમાં 'ગૂડી' શબ્દ ધનના અર્થમાં છે. એ દિવસે ધનનાં તોરણ બાંધવામાં આવતાં. જૂની ગુજરાતીમાં આ શબ્દનો પ્રયોગ વારંવાર મળે છે, જેમ કે— 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ,' કડી ૨૮૦; મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વંદ્વંતી રાસ,' કડી ૧૨૩, ૩૯૧; ઇત્યાદિ.]

ગોકુલ ન. 'ગોકુલ.' ૧૯-૨, ૧૯-૫૯; ગોકુલિ ૧૯-૩૪, ૧૯-૩૬ [સં. ગોકુલ]

ગોરવુ પુ. ૨-૨૩, જુઓ ગઉરઉ, ગુરવ [સં. ગૌરવ > પ્રા. ગઠરવ]

ગોવ સ. ક્રિ. 'છુપાવવું.' ૩-૨૯ [સં. ગોપ > પ્રા. ગોવ. જુઓ 'સિદ્ધહૈમ,' ૮-૪-૩૩૮ — "જે ગુણ ગોવત્ અપ્પણા પયડા કરઇ પરસ્સુ । તસુ હઉ કલિજુગિ દુલ્લહહો બલિ કિનજઉં સુઅણુસ્સુ ॥ "]

ગ્રૈવેક ન. 'એ નામનું દેવવિમાન.' ૨૪-૭ [સં. ગ્રૈવેયક. આ જૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો શબ્દ છે.]

ઘઘરિ સ્ત્રી. 'ઘૂઘરી.' ૩-૨૧; ઘઘરિયાલિ 'ઘૂઘરીવાળી.' ૨-૨૧; ઘાઘરિ ૧-૧૫ [સં. ઘર્ષરી > ઘઘરી. એમાંથી સંયોગલોપે પૂર્વસ્વરદીર્ઘત્વથી નિષ્પન્ન થયેલો 'ઘાઘરી' (ઘૂઘરી) શબ્દ અન્યત્ર પણ જૂ. ગુજ.માં વપરાયેલો છે.]

ઘરસૂત 'ઘરની વ્યવસ્થા.' ૩૦-૧૭૯ [સં. ગૃહસૂત્ર > પ્રા. ઘરસુત]

ઘસ્ત પુ. 'ગૃહસ્થ.' ૩૦-૮૬ [સં. ગૃહસ્થ]

ઘાઝ સ્ત્રી. 'ઉતાવળ, ઉત્સુકતા.' ૩૭-૧૯ [સં. ઘાત > પ્રા. ઘાઝ ?]

ઘાટ પુ. 'સ્ત્રીઓનું એક રેશમી વસ્ત્ર,' સર૦ ગુજ. 'ઘાટડી.' ૨૭-૪

ઁચ ધ્વનિનો પ્રત્યય. પૂરવજનમચ ૨૦-૧૧ [સં. ઁત્યક > પ્રા. ઁચ; સર૦ પ્રા. અહોચ, તુહોચ આદિ] જુઓ ઁચી.

ચઉમાસ ન. 'ચોમાસું, વર્ષાઋતુ.' ૧-૩; ચઉમાસિ ૧-૨૬ [સં. ચાતુર્માસ > પ્રા. ચાડમ્માસ, ચડમાસ]

ચઉમુખ વિ. 'ચાર મુખવાળું, ચાર દરવાજાવાળું.' ૧૮-૧૧, ૧૮-૪૦ [સં. ચતુર્મુખ > પ્રા. ચડમ્મુહ. આ પ્રકારની જૈન મૂર્તિ અથવા મંદિરને 'ચોમુખ' કહેવામાં આવે છે.]

ગુણપંચાસિ વિ. 'ઓગણપચાસ.' ૨૯-૧૬૩ [સં. એકોનપંચાશત > પ્રા. એગૂનપંચાસ]

ગુર પુ. 'ગુરુ.' ૨૭-૨૩; ગુરહ ૧-૩ [સં. ગુરુ. પારસી ધર્મ-ગુરુઓનાં નામ પાછળ કેટલીકવાર 'ગુર' શબ્દ લાગે છે, જેમ કે 'ખહેરામગુર' સર૦ ગુજ. ગોર = પુરોહિત]

ગુરવ પુ. ૧૪-૭૦ [સં. ગૌરવ > પ્રા. ગરવ] જુઓ ગહિરઉ ગોરવુ.

ગુસાઇઉ પુ. 'સ્વામી, પતિ.' ૨૦-૪૪ [સં. ગોસ્વામિન. સર૦ હિ. ગોસાઈ, પં. ગુસાઈ, મ. ગોસાંવી, ગુજ. ગોસાંઇ, જેકે જૂની ગુજ.ના પ્રસ્તુત પ્રયોગની તુલનાએ આ બધા અર્વાચીન પ્રયોગોનો અર્થફેર નોંધપાત્ર છે. અર્વાચીન પ્રયોગોમાં એનો અર્થ 'ધર્મગુરુ,' 'સાધુ' કે એવો છે. આસામીમાં અમુક કુટુંબના સભ્યને 'ગોહાંઇ' કહેવામાં આવે છે (ટર્નર, 'નેપાલી હિક્કશનરી' પૃ. ૧૫૦) ત્યાં એનો અર્થ ઉપર્યુક્ત 'ગુસાઇઉ'ને કંઈક મળતો છે.]

ગુહિર વિ. 'ગંભીર.' ૬-૪૨. જુઓ ગહિર.

ગૂજરડી વિ. ગુજરાતની સ્ત્રી, ગુજરાતણ. ૭-૨૫ [સં. ગુર્જર > પ્રા. ગુજ્જર > ગૂજર + સ્વાર્થિક 'ડી,' 'ગૂજર' કે 'ગૂજરી'નો અર્થ 'ગોવાળ અને 'ગોવાલણી' પણ થાય છે તે ગુર્જર પ્રજા મુખ્યત્વે પશુપાલક હતી એ સૂચવે છે.]

ગૂજરાત સ્ત્રી. 'ગુજરાતોનો પ્રદેશ.' ૩૬-૨૪ [ગુર્જર દેશ માટે પ્રયોજાયેલો આ 'ગુજરાત' શબ્દ વિક્રમના ચૌદમા શતકના પૂર્વાર્ધે નોંટલો જૂનો હોઈ અગત્યનો છે. આ પ્રકારના અન્ય પ્રયોગો માટે તથા આ શબ્દના લિંગની ચર્ચા માટે જુઓ 'ઇતિહાસની કેડી' લેખસંગ્રહમાં 'પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યમાં 'ગુજરાત'ના પ્રયોગો' એ લેખ. આ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ 'ગૂજર' + બહુવચનના અરબી પ્રત્યય 'આત' ઉપરથી અપાય છે. જુઓ નરસિંહરાવ દિવેટિયા, Gujarati Language and Literature, Vol. II, પૃ. ૧૯૪-૨૦૨; તથા 'ઇતિહાસસંમેલન નિબંધસંગ્રહ,' પૃ. ૧-૨૪માં 'ગુજરાત' શબ્દની વ્યુત્પત્તિ વિષે શ્રી. ખેચરદાસ દોશી અને શ્રી. કેશવરામ શાસ્ત્રીના લેખો.]

ચાંદરણી જુઓ ચાંદ્રણી

ચિત્રસાલી સ્ત્રી. 'જ્યાં ચિત્રો ગોઠવ્યાં હોય એવું દીવાનખાનું, ચિત્ર-શાલા.' ૨૨-૨૪, ૨૩-૧ [સં. ચિત્રશાલા]

ચિત્રાંમ ન. 'ચીતરામણ, ચિત્રકામ.' ચિત્રાંમિ ૧૯-૬૭ [સં. ચિત્ર + મયટ્ પ્રત્યય]

ચિંધ ન. 'નિશાની.' ૩-૧૮ [સં. ચિહ્ન > પ્રા. ચિંધ. સર૦ ગુજ. ચેન]

ચી પરીનો પ્રત્યય. કુસુમાંચી ૧૩-૧૨; જાચાં ૧૪-૩૨ જુઓ 'ચમ.

ચીપલ પુ. 'કાદવ.' ચીપલિ ૨૮-૮૦ [દે. ચિકખલ, મ. ચીકલ]

ચુલસી વિ. 'ચોરાશી.' ૧૦-૪ [સં. ચતુરશીતિ > પ્રા. ચલસી]

ચુહટું ન. 'બજાર,' ગુજ. 'ચૌટું.' ચુહટિ [સં. ચતુર + હટ > પ્રા. ચહટ]

ચેલુખેપ પુ. 'આકોશમાંથી વસોની વૃષ્ટિ થવી તે.' ૩૦-૨૬૫ [સં. ચેલોત્કેષ] જૈન કથાસાહિત્યમાં વર્ણવેલાં પાંચ દિવ્યો પૈકીનું આ એક છે.

ચૈત્યપરવાડિ સ્ત્રી. 'અનુક્રમે મન્દિરોની યાત્રા.' ૩૦-૬૭ [સં. ચૈત્યપરિપાટી.] જૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો આ શબ્દ છે.]

ચોલ મજાઠ પુ. 'ચૂડો રંગવા માટેનો લાલ રંગ, મજાઠ.' ૩૦-૧૭૫; ચોલ મજાઠાં ૩૦-૧૯૮ [સં. મંજિષ્ઠા > પ્રા. મંજિઠ્ઠા. દક્ષિણ ભારતના ચોલ પ્રદેશમાંથી આ રંગ આવતો હોઈ તેને 'ચોલ મજાઠ' કહેતા હશે ? અન્યત્ર પણ જૂ. ગુજ. સાહિત્યમાં મજાઠને 'ચોલ મજાઠ' તરીકે વર્ણવામાં આવ્યો છે. (જુઓ 'શબ્દ અને અર્થ,' પૃ. ૧૬૩-૬૪) સર૦ ગુજ. 'લાલ ચોળ')

છખક સ. ક્રિ. 'ધારણ કરવું.' છખકમ્ ૯-૫

છયલુ પુ. 'રસિક પુરુષ, છેલ.' ૨૦-૨૭ [સં. છેક + હલ > પ્રા. છેઅ + હલ, છહલ] છયલી સ્ત્રી. 'રસિક સ્ત્રી.' ૨૦-૧૩

છરાલઉ વિ. 'મસ્ત,' ગુજ. છરવાળો. ૨૦-૨૭

છાવઉ પુ. 'યુવાન.' ૨૦-૨૭ છાવી સ્ત્રી. 'યુવતિ.' ૨૨-૪૨ [સં. જ્ઞાવક. સર૦ ગુજ. 'છૈયો']

છિદમર વિ. અર્થ અસ્પષ્ટ. ૧૯-૪૯

છીલર ન. 'ખાખોચિયું.' ૨૫-૬, ૨૮-૧૨ [દે. છિલર]

ચઉક પુ. 'સાથિયો,' ગુજ. 'ચોક.' ૯-૩ [સં. ચતુષ્ક > પ્રા. ચઝક]

ચઝોસાલ વિ. 'વિશાળ.' ૧૮-૬. આ શબ્દનું 'ચઉસાલ-ચુસાલ' રૂપ પણ વપરાયેલું છે. જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વદંતી રાસ,' કડી ૧૭૫; 'પૃથ્વીચન્દ્રચરિત્ર' (પ્રા. ગુજ. કા. સં., પૃ. ૯૬). [સં. ચતુઃશાલા > પ્રા. ચઝસાલ]

ચકડોલ સ્ત્રી. 'સંકલ્પવિકલ્પ.' ૩૭-૧૫ [સં. ચક્રદોલા > પ્રા. ચક્રડોલા, ચક્રડોલ]

ચટડાં ન. 'બાળકો.' ૨૯-૧૧૬ [સં. ચેટ ઉપરથી ?]

ચતુરિમ સ્ત્રી. 'ચતુરાઈ.' ૨૦-૪ [સં. ચતુરીમા]

ચમક અ. ક્રિ. 'ચમકવું.' ચમકિય ૧-૪; ચમક્કિય ૧૮-૧૭ [સં. ચમત્કૃત > પ્રા. ચમક્કિય. સરં ગુજ હિ. 'ચોકવું.']

ચરડ પુ. 'ચોર, લુટારો.' ૫-૧૩, ૭-૮; ચરડરાઉ 'ચોરનો રાજ.' ૬-૫૪ [પ્રા. ચરડ < સં. ચર + સ્વાર્થિક 'ટ' જૈન સંસ્કૃતમાં 'ચરટ' શબ્દનો પ્રયોગ મળે છે.]

ચવ અ. ક્રિ. 'સ્વર્ગમાંથી નીચે આવવું, પડવું.' ચવંતિ ૩૦-૨૩૨; ચવિનઇ ૨૯-૧૫૩ [સં. ચ્યવ્]

ચંપલુ પુ. 'ચંપાનો છોડ.' ચંપલા ૨૩-૯. 'ચાંપલા' રૂપ જૂ. ગુજ.માં મળે છે—'ચાંપલા તરુચરની કલી નીકલી સોવન વાનિ' ('વસંત-વિલાસ,' કડી ૩૧) [ચમ્પક > પ્રા. ચંપઅ + લ]

ચાચર ન. 'ચોગાન.' ૨૮-૧૪ [સં. ચત્વર > પ્રા. ચચર]

ચામરહારી સ્ત્રી. 'ચામરધારિણી સ્ત્રી.' ૧૮-૨૭

ચાલિ સ્ત્રી. 'રહિ, ચાલ.' ૩૦-૮૫ [સં. ✓ ચલ્ ઉપરથી.]

ચાહ સ. ક્રિ. 'ધરજવું.' ગુજ. 'ચાહવું.' ચાહિ ૧૮-૮૮ [પ્રા. ચાહ] 'ચહ' ક્રિયાપદ પણ આ અર્થમાં જૂ. ગુજ.માં છે. જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વદંતી રાસ,' કડી ૯૫.

ચાંદ્ર પુ. 'ચન્દ્ર.' ૩૬-૪૬ [સં. ચન્દ્ર]

ચાંદ્રિણી સ્ત્રી. 'ચન્દ્રનો પ્રકાશ, ચાંદની.' ૨૨-૪૪, ૨૩-૧

જ્ઞાતિ ગુજરાતમાં છે. જૂના ગુજ. સાહિત્યમાં 'જેડી' વિષેના અન્ય ઉલ્લેખો માટે જુઓ 'જ્યેષ્ઠીમધ્વ જ્ઞાતિ અને મધ્વપુરાણ' એ મારી પુસ્તિકા, પૃ. ૯-૧૨]
 જેડ અ. ક્રિ. 'વિલંબ કરવો.' જેડવા ૧૯-૬. આ શબ્દ વિષે ચર્ચા માટે જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દલદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં જેડિ અર્વાચીન ગુજરાતીમાં આ શબ્દપ્રયોગ લુપ્ત છે, પણ મેવાડમાં હજી 'જેજ' રૂપે તે વપરાય છે.

જેરો પુ. 'દોર, જીલમ.' ૩૨-૧૮ [કા. જેર]

જંજીર સ્ત્રી. 'ખેડી.' ૨૬-૩૦ [કા. જંજીર]

જાણ ન. 'ધ્યાન.' ૧-૨૫ [સં. ધ્યાન > પ્રા. જ્ઞાણ]

જાલ સ્ત્રી. 'કાનનું એક ઘરેણું,' ૨૦-૭; જાલિ ૧૭-૧૬, ૨૨-૨૦, ૩૧-૯

જુણિ પુ. 'અવાજ.' ૮-૨૨, ૧૫-૪૮ [સં. ધ્વનિ > પ્રા. જુણિ]

જૂમણૂં ન. 'એક પ્રકારનો હાર.' ૨૨-૨૭

ટંકાઉલિ સ્ત્રી. 'એક પ્રકારનો હાર.' ૩૧-૧૧; ટંકાવલિ ૧૭-૧૫ [સં. ટંકા + આવલિ. 'ટંકા' એ જૂના સમયનો મુખ્ય શિક્ષો હતો (જે ઉપરથી ગુજ. 'ટંકા' શબ્દ આવ્યો છે); 'ટંકા'ના આકારનાં ચક્રતાં આ હારમાં ગોઠવતાં હશે, તે ઉપરથી એને 'ટંકાવલિ' નામ મળ્યું હોવું જોઈએ.

ટિયાંગલી સ્ત્રી. 'ટયલી આંગળી, સૌથી નાની આંગળી.' ૧૯-૪૨

ટૂંકઉ વિ. 'ટૂંકો,' ગુજ. 'ટૂંટો.' ૩૦-૩૧

ડંસણ પુ. 'દાંત.' ૨૨-૧૯, ૨૨-૨૫ [સં. દશન]

ડાંલવ અ. ક્રિ. 'દેડકાં અવાજ કરે તે.' ડાંલવધ ૨૨-૫૩

ડીલ ન. 'શરીર.' ૨૬-૩૫ [પ્રા. ઢિલ્લ]

ઢીલિણિ વિ. 'દિલ્હીની રહેવાસી સ્ત્રી.' ૭-૨૯

ઢો સ. ક્રિ. 'રજૂ કરવું, ભેટ ધરવું.' ઢોધ ૨૯-૧૨૧; ઢોયા ૨૯-૨૫ [સં. ઢૌક્ > પ્રા. ઢોઅ]

તકખણ અ. 'તત્કાળ, તેજ સમયે.' તકખણિ ૩-૪ [સં. તત્ક્ષણ]

તગતાણુ ન. 'સુન્દરતા.' ૧૬-૧૭

તડકસ વિ. 'તંગ.' ૨૨-૧૬

જગીસ સ્ત્રી. 'ધરણી.' ૩૨-૫૦. કેવળ પાદપૂરક તરીકે, ૨૯-૧૬૬ [સં. જિગીષા] 'જીતવાની ધરણી.' આ વિશિષ્ટ અર્થને બદલે જૂની ગુજ.માં 'જગીસ' શબ્દ 'ધરણી' અથવા 'આકાંક્ષા' એવા સામાન્ય અર્થમાં વપરાતો થયો. એ અર્થ પણ આજો બનતાં એ શબ્દ 'સાર' અને 'નિર્ધાર-ની જેમ કેવળ પાદપૂરક બન્યો, અને બોલાતી ભાષામાંથી લુપ્ત થયો.]

જમલાં અ. 'સાથે, પાસે.' ૧૯-૯૫; **જમલિ** ૧૮-૨, ૧૯-૭૧, ૨૨-૨૬; **જમલુ** ૧૯-૭૨; **જવલિ** 'સમાન, જેવા.' ૩૫-૩ [સં. ચમલ > પ્રા. જમલ. મ. જવળ = પાસે; જૂની ગુજ.માં 'જમલિ' (> સં. ચામલ) પણ છે. જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વદંતી રાસ,' કડી ૧૪૫, ૧૮૩.]

જમુણુ સ્ત્રી. 'યમુના નદી.' ૫-૨ [સં. યમુના] જુઓ **જવણિ**.

જવણિ સ્ત્રી. 'યમુના નદી.' ૯-૧૮ [સં. યમુના > પ્રા. જમુણા, જવુણા] જુઓ **જમુણુ**.

જંગ પું. [ક્ષા.] 'સમારંભ, આનંદનો પ્રસંગ.' ૨૭-૭, ૩૧-૨૮ [ક્ષા. 'જંગ' = યુદ્ધ: એમાં થયેલો આ અર્થફેર નોંધપાત્ર છે.]

જાત્ર સ્ત્રી. 'દેવની યાત્રા તથા એ નિમિત્તે ઉત્સવ.' ૩૦-૯૫ [સં. યાત્રા]

જાત્રણિ સ્ત્રી. 'યાત્રિક સ્ત્રી.' ૭-૫૧ [સં. * યાત્રિણી]

જાત્રિગુ પું. 'યાત્રિક.' ૫-૪ [સં. યાત્રિક]

જાદર ન. 'એક પ્રકારનું સફેદ રેશમી કાપડ.' ૩-૧૯, ૬-૩૯, ૯-૮, ૩૭-૧૨; **જાદરુ** ૪-૩૦; **યાદર** ૨૧-૧૧, ૨૨-૫૨, ૩૦-૨૨૧ [દે. જદર] જુઓ **મરગાયજાદર**.

જાનત્ર સ્ત્રી. 'વરયાત્રા,' ગુજ. 'જાન.' ૮-૨૦ [સં. યાનયાત્રા]

જિણહર ન. 'જૈન મંદિર.' **જિણહરધ** ૨૯-૨૫; **જિણહર** ૧૮-૧૧ [સં. જિનગૃહ > પ્રા. જિણહર]

જપ સ. ક્રિ. 'જીતવું, ક્ષતેહ મેળવવી.' **જપધ** ૬-૩૦, **જપધં** ૧૪-૭; **જપતી** ૩૦-૨૨૩ [સં. જિત > પ્રા. જિત્ત, જિપ્પ]

જૂહી સ્ત્રી. 'જૂઠ્ઠીનો છોડ.' ૨૨-૯ [સં. યૂષિકા > પ્રા. જૂહિઆ]

જેઠી પું. 'મધ્વ, જેઠીમધ્વ.' ૩૦-૨૩૬ [સં. જ્યેષ્ઠિન્.] જેઠી અથવા જેઠીમધ્વ તરીકે ઓળખાતી, મધ્વવિદ્યાને વ્યવસાય તરીકે સ્વીકારનારી એક

તિવલ ન. 'ઢોલક.' ૨૭-૧૨ [અર. તબલ કે તબલહ; સર૦ અર્વાચીન ગુજ. 'તબલુ.' જૂ. ગુજ.માં અન્યત્ર પણ આ શબ્દનો પ્રયોગ છે. 'તિવિલાં આલર ભેરુ કરડિ કંસાલા વાજધ'—'સમક્ષેત્રી રાસુ,' કડી ૫૦]

તુરણી સ્ત્રી. 'તરુણી.' ૨૭-૪, ૩૬-૪૨ [સં. તરુણી]

તુરંગુ પું. 'લહેર.' ૨-૧૦ [સં. તરંગ]

તેય ન. 'તેજ.' ૨-૩ [સં. તેજ]

તોરણ ન. [સં.] 'શોભા માટે બારણાં ઉપર બંધાતો પાંદડાં વગેરેનો હાર, ૨-૬, ૬-૨૩. 'દરવાજો.' **તોરણિ** ૧-૪, ૧૧-૧, ૨૫-૧, ૩૧-૫. **તોરણે** ૧૮-૪૦.

ત્રસ વિ. [સં.] 'એક સ્થાનેથી બીજે સ્થાને જવાની શક્તિવાળો જીવ.' ૭-૯

ત્રસરી વિ. 'ત્રણ સેર-રેખાવાળી.' ૨૨-૨૦

ત્રિય સ્ત્રી. 'સ્ત્રી.' ૭-૯; ત્રીનધ ૪-૧૩ [સં. સ્ત્રી]

થદ પું. 'સમુદાય.' ૩-૪. જુઓ થાટ.

થવક્ક પું. 'સ્તબ્ધ, જથ્થો.' **થવક્કા** ૧-૧૨ [સં. સ્તબ્ધ]

થાટ સ્ત્રી. 'મોટો સમુદાય, ઠાઠ.' ૪-૪૦; **થાટિ** ૨૭-૨૧ [સં. *સ્થાત સર૦ ગુજ. હિ. 'ઠાઠ,' મ. 'ઠાટ = લપટો. જૂની ગુજ.માં 'ઠાઠ' શબ્દ 'સમુદાય'ના અર્થમાં પણ છે: 'ગયવર ઠાઠ ચાલતા દીસધ, જોતાં નાવધ છેહ'—'કાન્હડદેપ્રબન્ધ,' ખંડ ૨, કડી ૮૫ જુઓ થદ.

થાપણિ સ્ત્રી. 'અનામત.' ૧-૧૨ [સં. સ્થાપનિકા > પ્રા. થપ્પણિઆ, થાપણિઆ. અર્વાચીન ગુજ. થાપણ.]

થાહર સ્ત્રી. 'સ્થિરતા.' **થાહરિ** ૨૨-૮. આ અર્થ લક્ષણાથી આવ્યો છે. આ શબ્દનો મૂળ અર્થ 'સ્થાન' છે [સં. *સ્થાત > પ્રા. થાઅ, થાહ + સ્વાર્થિક 'ડ,' સર૦ ગુજ. 'ઠાર'] જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં થાહર.

થીવલિ સ્ત્રી. 'પેટ ઉપર પડતી ત્રણ રેખા.' ૨૦-૯ [સં. ત્રિવલિ] જુઓ તિવલ.

તડક અ. ક્રિ. 'ચમકવું.' તડકઈ ૬-૫૦ [પ્રા. તડક. તડકાર = ચમકારો.]

તડૂકું ન. 'સ્ત્રીનું કાનનું આભૂષણ.' તડૂકાં ૨૨-૨૪ [સં. તાટંક ?]
તલાવલી સ્ત્રી. 'નાનું તળાવ, તળાવડી.' ૧૫-૨૦ [સં. તલાગ > પ્રા. તલાઅ + લી]

તલિયા તોરણ ન. 'એક પ્રકારનું તોરણ, તરિયા તોરણ.' ૯-૨

તવણ પુ. 'સૂર્ય.' ૧-૧૮ [સં. તપન > પ્રા. તવણ]

તાજ અ. 'તુરત.' ૩૭-૨ [કા. તાજહ્]

તાજિમ સ્ત્રી. 'માન આપવાની ક્રિયા, અદળ.' ૭-૨૬ [અર. તઅજમ]

તાડંક ન. 'કાનનું કુંડળ.' ૩-૨૦ [સં. તાટંક]

તાડ સ. ક્રિ. 'પહેરવું.' તાડેઈ ૧-૧૩

તાલોવીલી સ્ત્રી. 'વ્યાકુળતા, ઉત્સુકતા.' ૨૬-૨૮ [દે. તલ્લોવિલ્લિ, એના મૂળમાં સં. 'તલોપરિ' જેવો શબ્દ હશે.]

તાસતુ પુ. 'એક પ્રકારનું ચક્રચક્રિત રેશમી કાપડ.' તાસતા ૩૦-૨૦૦ [કા. તાક્તહ્]

તિથયર પુ. 'તીર્થંકર.' ૨-૧ [સં. તીર્થકર]

તિરિઅ વિ. 'પશુ, પક્ષી વગેરે પ્રાણીઓ.' ૧૫-૨૮ [સં. તિર્યક્]

તિરેહ વિ. 'ત્રણ રેખાવાળો.' ૨-૯; તિરેહિ ૬-૩૧ [સં. ત્રિરેખ > પ્રા. તિરેહ]

તિલઉ ન. 'ટીલું, તિલક.' ૯-૬. કુલતિલઉ ૩૧-૧, એ સ્થાને 'તિલઉ'નો 'અલંકાર, આભૂષણ' એવો અર્થ છે. [સં. તિલક > પ્રા. તિલઅ]

તિવરારિ પુ. 'મહાદેવ.' ૮-૧૬ [સં. ત્રિપુરારિ]

તિવલ સ્ત્રી. 'પેટ ઉપર પડતી ત્રણ રેખા.' ૨-૧૦ [સં. ત્રિવલિ]
જુઓ થીવલિ.

(શ્રી. વ્યાસની વાચના, ખંડ ૪, કડી ૨૨૯-૩૦). આ શબ્દનાં પાકાન્તર જુદી-જુદી હસ્તપ્રતો અનુસાર ‘ દીક્રલી, ’ ‘ દેક્રડી, ’ ‘ ડીક્રલી, ’ એવા ત્યાં નોંધેલાં છે. ‘ વિમલપ્રબન્ધ ’ (ચૂલિકા, કડી ૬૫)માં ‘ દીક્રોડી ક્રોડી દસ વીસ, શ્રીની સાર કર્મ નિશિદીસ ’ એમ આ શબ્દ છે, અને એ કાવ્યમાં ખંડ-૯, કડી ૧૩૦માં ‘ દીક્રલાં ’ એવો નપુંસકલિંગનો પ્રયોગ છે. ‘ યોગ-શાસ્ત્ર ’ના સોમસુન્દરસૂરિદ્વિત બાલાવબોધની હસ્તપ્રતમાં ‘ દીક્રલા ’ એવો પુલિંગનો પ્રયોગ છે—(૧) ‘ તે કન્યા દાસદીક્રલા સહિત તે ઋષિહ્રં દીધી. ’ (૨) ‘ રીસ લગ્ન દાસ દીક્રલા ગાઠ ભઈસિ બલીવર્દાદિકહ્રં ગાઠઉ બંધ ન કર્યં. ’ રાજસ્થાનમાં જગીરદારોની જંગમ મિલકત જેવા રાવણા રજપૂતો—ખવાસોને કેટલીક વાર ‘ ડોગલા ’ એટલે કે વર્ણસંકર કહેવામાં આવે છે. આ શબ્દકુલ સં. ‘ દ્વિકુલ ’ ઉપરથી હશે ?]

દીનાર પુ. ‘ એક પ્રાચીન સિક્કો. ’ ૨૯-૧૪૫ [સં. દીનાર, જે લેટિન Denarius. ઉપરથી છે.]

દીસ પુ. ‘ દિવસ. ’ ૧૭-૩ [સં. દિવસ]

દેઉર પુ. ‘ દિયર, પતિનો ભાઈ. ’ ૧૪-૫૪ [સં. દેવર]

દેવહર ન. ‘ દેવમન્દિર. ’ દેવહર્ય ૨૯-૧૭ [સં. દેવગૃહ > પ્રા. દેવહર, દેવહર. ગુજ. દહેરં]

દેશન સ્ત્રી. ‘ ઉપદેશ. ’ ૩૦-૧૫૧ [સં. દેશના]

દેસવરતિ સ્ત્રી. ‘ શ્રાવકનાં વ્રત, આજીવ્રત, હિંસા આદિનો આંશિક ત્યાગ. ’ ૩૦-૬૧ [સં. દેશવિરતિ. આ જૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો શબ્દ છે.]

દેહચિંતા સ્ત્રી. [સં.] ‘ કુદરતી હાજત. ’ ૨૯-૭૧

દૂમણી વિ. ‘ દુખી, સચિત. ’ ૨૯-૮૯ [સં. દુર્મનસ્ > પ્રા. દુમ્મણ]

દૂવય સ્ત્રી. ‘ પાંડવોની પત્ની, દ્રૌપદી. ’ ૯-૯, ૯-૧૨ [સં. દ્રૌપદી]

દૂહવ સ. ક્રિ. ‘ દુખ આપવું. ’ દૂહવાણૂં ૩૦-૮૮ [સં. દુઃખાપયતિ > પ્રા. દુહાવઈ]

દૂપદ ન. ‘ પદમાં દરેક કડીને અંતે પુનરુક્ત થતી પંક્તિ, ટેક. ’ ૨૨-૨ [સં. ધ્રુવપદ]

દ્રેઠિ સ્ત્રી. ‘ નજર, દષ્ટિ. ’ ૭-૩૩, ૧૮-૨૪, ૨૫-૬; દ્રેઠિહિં ૩૫-૨૨ [સં. દષ્ટિ]

શુણુ સ. ક્રિ. 'સ્તુતિ કરવી.' શુણીજઘ ૨-૨૭ [સં. સ્તુનોતિ > પ્રા. થુણઈ]

દુઝળ ન. 'દુઝ.' ૩૬-૫૦ [સં. દુઃખ]

દુની સ્ત્રી. 'દુનિયા.' ૩૦-૪૩ [અર૦ દુનિયા. ઉત્તર ગુજરાતમાં લોકખેલીમાં 'દેસ દુની' એવો પ્રયોગ પ્રચલિત છે.]

દપ્પણુ ન. 'અરીસો' ૯-૨ [સં. દર્પણ > પ્રા. દપ્પણ]

દમામો પું. 'એક રણુવાઘ, નોખત.' ૨૭-૧૨; ન. દમામાં ૨૮-૫૧ [ક્ષા. દમામહ]

દવાળો વિ. 'આશીર્વાદ આપનાર.' દવાળ ૩૪-૫૩ [અર૦ દુઆ + ક્ષા. ગો = આપનાર]

દસાર પું. 'સમુદ્રવિજય આદિ દશ યાદવો.' ૨-૧૫, ૮-૨ [સં. દશાર્હ]

દસ્તૂર પું. [ક્ષા.] 'કર.' ૨૪-૨

દાઘજઉ પું. 'લગ્ન વખતે વરકન્યાને અપાતું દ્રવ્ય.' ૨૯-૬૦ [પ્રા. દાઝજ.]

દાડિમહૂલા પું. 'એક પ્રકારનું કીમતી વસ્ત્ર.' ૨૨-૪૭

દાદર પું. 'દેડેકો.' ૨૨-૫૩ [સં. દાદુર]

દિક્ષણુડી સ્ત્રી. 'દક્ષિણુની સ્ત્રી.' ૭-૩૦

દિદાર પું. [ક્ષા.] 'ચહેરો, સ્વરૂપ.' ૩૨-૮, ૩૨-૧૦, ૩૨-૧૨, ૩૨-૪૫; દીદાર ૩૪-૩૮

દિમસુ પું. 'દિવસ.' ૩-૧૭ [સં. દિવસ. અહીં 'વ' નો 'મ' થવો નોંધપાત્ર છે.]

દિવ ન. 'ચમત્કાર, દિવ્ય.' ૩૦-૨૬૫ [સં. દિવ્ય > પ્રા. દિવ્વ]

દીકોડી સ્ત્રી. 'દાસી.' ૧૯-૮ [આ શબ્દ જૂની ગુજરાતીમાં અન્યત્ર વપરાયો છે. 'કાન્હડદેપ્રખન્ધ'માં જૌહરના વર્ણનમાં એ શબ્દ નિઃશંક આ જ અર્થમાં છે—'જમતલદે ભાવલદે ઉમાદે અનઘ કુમલાદે રાણી; જમહર તણી કરઘ સખઘ વાત હીયામાહિ આણી. સાથી ઘણી દીકોડી સંડી, કરઘ આવીનઘ વાત; લોક ભણુઘ અમહે રાઉલ તાહરા નહીં છાંડઉં સંઘાત']

નય સ્ત્રી. ' નદી. ' ૯-૧૮ [સં. નદી > પ્રા. નદ] બુઝો નધં.

નરખ સ. ક્રિ. ' જોવું, નિરખવું. ' નરખધ ૨૨-૫૨ [સં. નિરક્ષતે > પ્રા. નિરિક્ષદ]

નરવિદો પું. ' રાજ. ' ૧૦-૧ [સં. નર + દ્વન્ઃ > નરદંદો],

નલવટ ન. ' કપાળ. ' નલવટિ ૨૨-૩૨ [સં. લલાટ > પ્રા. ણિલાટ, ણિહાલ, જૂ. ગુજ.માં પણ ' નલાડ-નિલાડ ' છે. સરં સિલવટ] બુઝો નિલવટિ.

નવદ્વિય સ્ત્રી. ' નવી. ' સરં ગુજ. ' નવલી, નવેલી. ' ૪-૨૮ [સં. નવ + લી]

નવેરુ વિ. ' નવતર, નવનવું. ' ૩૬-૪૭; નવેરા ૩૬-૫૭ [સં. નવતર > પ્રા. નવયર]

નસિ સ્ત્રી. ' રાત્રિ. ' ૨૨-૫૩ [સં. નિશા]

નહ પું. ' નખ. ' નહિ ૩-૨૧ [સં. નચ]

નાચણિ સ્ત્રી. ' નર્તિકા, ' ગુજ. ' નાચણ. ' ૯-૧૪ [સં. નૃત્ય > પ્રા. નચ ઉપરથી બુચણી]

નાઠ અ. ક્રિ. ' નાસવું. ' નાઠઉ = અર્વા. ગુજ. નાઠો. ૩૫-૨૨ [સં. નષ્ટ > પા. પ્રા. નઠ]

નાણુ ન. ' જ્ઞાન. ' નાણિ ૧-૨૫ [સં. જ્ઞાન]

નાહિ સ્ત્રી ' દૂંટી. ' ૧-૧૫ [સં. નામિ]

નિગોદ પું. [સં.] ' અનંત જીવોનું એક સાધારણ શરીરવિશેષ. ' ૩૦-૨૯૨ [આ જૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો શબ્દ છે.]

નિગોદર પું. ૧૮-૩૬. બુઝો નગોદર.

નિજર સ્ત્રી. ' દષ્ટિ. ' ૩૨-૧૧; નિજરિ ૩૪-૪૦ [અર. નજર]

નિધાડ સ. ક્રિ. ' પરાસ્ત કરવું. ' નિધાડિઉ ૧-૨૫ [સં. નિર્ધાટિત > પ્રા. ણિદ્ધાહિઅ]

નિય વિ. ' પોતાનું. ' ૧-૩, ૧-૭, ઇત્યાદિ [સં. નિજ્ઞ]

ધણિ પુ. ' પતિ. ' ૭-૯ [સં. ધનિન > પ્રા. ધણિ]

ધણુ ન. ' ધનુષ્ય. ' ૬-૨૬ [સં. ધનુષ્]; ધનુહડી સ્ત્રી. ૧૮-૩૫

ધયવડ પુ. ' પતાકા. ' ૨-૬, ૪-૨૯ [સં. ધ્વજપટ]

ધરિ અ. ' પ્રારંભમાં. ' ૨૨-૫૫. [સં. ધુર્ ' ધૂંસરી, ' પા. પ્રા. ધુર, જૂ. ગુજ. ધુર, ધુરિ. સરં ગુજ. ' ધરથી, ધરમૂળથી, ' ઇત્યાદિ.]

ધાડિ સ્ત્રી. ' આક્રમણ, ધાડ. ' ૩૬-૨૪ [સં. ઘાટી]

ધિન અ. ' શાળાશ, ધન્ય. ' ૩૦-૧૧૩, ૩૦-૨૬૬; ધિન્ય ૩૦-૨૬૭ [સં. ધન્ય]

ધીઠી સ્ત્રી. ' કપટી ' ૩૨-૩૧ [સં. ધૃષ્ટા > ધિટ્ટા]

ધીરિમ સ્ત્રી. ધૈર્ય. ' ૧-૫ [સં. ધીર + અપ. ઇમ. સરં વંકિમ, ભોલિમ, ગાઢિમ, આદિ]

ધુવ વિ. ' સ્થિર, નિશ્ચલ. ' ૩-૨૨ [સં. ધ્રુવ]

ધૂઅ સ્ત્રી. ' પુત્રી. ' ૩-૮; ધૂય ૨-૬ [જૂ. ગુજ.માં ' ધૂ ' અને ' ધૂઅ ' રૂપ પણ મળે છે. સરં ગુજ. અને કર્ણી ' ધી. ' પ્રા. ધૂઆ, ધૂદા < સં. દુહિતા. પિશલ એક પ્રાકૃત રૂપ દૂધા આપીને સં. *ધુક્તા ઉપરથી તે વ્યુત્પન્ન કરે છે]

ધુલહડી સ્ત્રી. ' ફાગણ માસની શુકલ પ્રતિપદા, ધૂળેટી. ' ૩૬-૪૦ [દે. ધૂલિહડી. સરં હિ. ધુલેંઢી, મ. ધુલવઢી, પ્રારંભિક ગુજ.માં ' ધૂલહડી ' શબ્દ મળે છે. જેમ કે, ' બહુ વિગોઘઉ, ફેડિઉ-ઠાઉ, જિમ ધુલહડી ફેરઉ રાઉ— ' જિનપ્રભાચાર્યકૃત ' ભવ્યચરિત ' (વિ.નો તેરમો સૈકો), કડી ૫; ' ફાર્જસ ગુજ. સભા ત્રિમાસિક, ' પુ. ૧, અંક ૨]

ધ્રમ પુ. ' ધર્મ. ' ૨૯-૧૦ [સં. ધર્મ]

નધ સ્ત્રી. ' નદી. ' ૨-૨૪ [સં. નદી] જુઓ નય.

નગોદર પુ. ' કંઠનું એક આભૂષણ. ' ૨-૨૦, ૬-૪૯, ૧૨-૮, ૨૨-૨૭, ૩૬-૪૭, ૩૭-૧૨; નગોદર ૩-૨૦, ૪-૩૮; નગોદર ૧૪-૫૨ [૨-૨૦ના ' નગોદર-કંઠલઉ ' એ પ્રયોગથી ઉપર આપેલા અર્થનું સમર્થન થાય છે.] જુઓ નિગોદર.

પયકુ વિ. ' પ્રસિદ્ધ. ' ૫-૨ [સં. પ્રકટ > પ્રા. પયક]

પયમાલ વિ. ' ખુવાર. ' ૩૩-૮ [ક્ષા. પાયમાલ]

પયંપ સ. ક્રિ. ' ખોલવું. ' પયંપય ૨-૧૭ [સં. પ્રજલ્પતિ > પ્રા. પયંપઈ]

પરગડી વિ. ' પ્રકટ રીતે. ' ૩૦-૬૭ [સં. પ્રકટ]

પરણાલ સ્ત્રી. ' નેવાંનું પાણી ઝીલવા માટેની નીક, પરનાળ. '
 પરણાલિઈ ૨૨-૫૨ [સં. પ્રણાલ > પ્રા. પરણાલ]

પરમલ પું. ' સુગંધ. ' ૭-૩૬ [સં. પરિમલ]

પરિક્રમ ન. ' પરાક્રમ. ' પરિક્રમિ ૨-૩ [સં. પરિક્રમ]

પરિગર પું. ' મૂર્તિની આસપાસનો કોતરણીવાળો પરિવેશ. ' પરિગરિ
 ૧૮-૨૭ [સં. પરિકર]

પરિચત્ત વિ. ' લબ્ધયેલ. ' ૩-૩૧ [સં. પરિત્યક્ત]

પરિણયણુ ન. ' લગ્ન. ' ૨-૧૩ [સં. પરિનયન]

પલાવ પું. ' આકંઠ. ' ૮-૨૫ [સં. પ્રલાપ]

પવાલઉ પું. ' પરવાળું, એક રત્ન. ' ૪-૨૫ [સં. પ્રવાલ]

પસઇ ' ખોખો. ' સર૦ ગુજ. ' પોશ, પસલી. ' ૨-૧૭ [સં. પ્રસૂતિ]

પહરાઉત પું. ' પહેરો ભરનાર, ચોકીદાર. ' ૧૪-૪૦ [ક્ષા. પહરહ્ =
 ચોકી. સં. પ્રાહરિક > પ્રા. પ્રાહરિઅ = ચોકીદાર, એ પણ ધ્યાનમાં રાખવાનું
 છે. સંસ્કૃત અને ફારસી બન્ને શબ્દો એક મૂળમાંથી આવ્યા હશે.]

પહાણો વિ. ' મુખ્ય. ' ૧-૨૭ [સં. પ્રધાન]

પહિચાણિ સ્ત્રી. ' યોગખાણ, પરિચય. ' ૨૯-૧૪૮ [સં. પ્રત્યભિજ્ઞાન
 > પ્રા. પચ્છહિઆણ. સર૦ હિ. પહિચાન, ગુજ. પિછાણુ-ન]

પહિય પું. ' પ્રવાસી. ' ૧૦-૧૨ [સં. પ્રથિક] સર૦ ગુજ. ' પઈ '
 (' પરોણો-પઈ ' માં)

પહિરણુ ન. ' પહેરવેશ. ' પહિરણિ ૧-૧૦, ૧૩-૪, ૨૧-૧૧;
 પિહિરણિ ૩૦-૨૨૧; પિહિરણુ ૨૨-૨૨ [સં. પરિધાન > પ્રા. પરિદાણ,
 પહિરાણ, પહિરણ. સર૦ ક્ષા. પીરાહીન.]

નિરતી વિ. 'સ્પષ્ટ, નિશ્ચિત.' ૨-૨૦; નિરતુ ૨૪-૨; નિરતઉ ૪-૧૩ [પ્રા. નિરુક્ત < સં. નિરુક્ત]

નિલવટ ન. ૧૮-૧૯, ૨૨-૨૪. જુઓ નલવટ.

નીકી વિ. 'સુંદર.' ૩૧-૮ [પ્રા. નિક્ક]

નીભર વિ. 'ગાઢ.' ૨૦-૪૬ [સં. નિર્ભર > પ્રા. નિઙ્ભર]

નીલકુ વિ. 'ઘોડાની એક જાત.' નીલકા ૧૪-૬૬

નીલવણિ સ્ત્રી. 'લીલું શાક, લીલોતરી,' ગુજ. 'લીલવણી.'

૩૦-૩૦૧

નીસાણુ ન. 'નોખત.' ૮-૧૧ [સં. નિસ્સ્વાન > નિસ્સાણ]

નેચર ન. 'ઝાંઝર, નૂપુર.' ૨૨-૧૮ જુઓ નેઉર.

નેઉર ન. 'ઝાંઝર, નૂપુર.' ૧-૧૧ [સં. *નેપુર = નૂપુર. સર૦ ગુજ. નેવર, નેપુર; હિ. નેવર, નેવલ] જુઓ નેચર.

નહવણુ ન. 'સ્નાન.' ૨૯-૫૦; નહવણુ ૫-૧૨ [સં. સ્નપન]

ન્યાન ન. 'જ્ઞાન.' ૩૦-૨૬૨; ન્યાનઘ ૩૦-૩૪; ન્યાંન ૩૦-૧૭ [સં. જ્ઞાન]

પઘ પું. 'પગ.' ૩-૧ [સં. પદ > પ્રા. પય] જુઓ પય.

પગાર પું. 'કોટ.' પગારિ ૯-૧૨ [સં. પ્રાકાર]

પટલહી સ્ત્રી. 'ઉત્તમ રેશમી વસ્ત્ર, પટોળી, પટોળું.' ૨૧-૧૧, ૨૧-૨૭; પટલહી ૧૨-૬; પટલહી ૬-૫૧, ૨૨-૩૩, ૨૨-૩૬, ૨૨-૪૯, ૩૦-૨૨૧, ૩૬-૪૫; પટલહી ૧૩-૪, ૧૩-૧૧; પટલિ ૪-૩૯; પટલિ ૯-૩. આ શબ્દની વ્યુત્પત્તિની ચર્ચા માટે જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વદંતી રાસ'માં પટલહિ.

પડવડ વિ. 'સજ્જ.' પડવડા ૩૦-૨૫૧ [સં. પ્રતિપદ > પઢિવઢ] અર્થાન્તર માટે જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં પડવડ.

પણચ સ્ત્રી. 'ધનુષની દોરી.' પણચઈ ૧૮-૩૫ [પ્રા. પઢંચા]

પય પું. 'પગ.' ૫-૨ [સં. પદ] જુઓ પઘ.

પાંજરી સ્ત્રી. 'વહાણનો એક ભાગ.' ૨૪-૬ [સં. પજ્જર]

પિંકખ સ. ક્રિ. સ્ત્રી. 'જોવું,' ગુજ. 'પેખવું.' પિંકખેવી ૧-૪ [સં. પ્ર. + ઇક્ષ > પ્રા. પેક્ષ, પિક્ષ]

પિણિ અ. 'પણ, પરંતુ.' ૨૯-૯૫ [સં. પુનઃ અપિ, પ્રા. પુણવિ, જૂ. ગુજ. પણિ, અર્વા. ગુજ. પણ, હિ. પુનિ. પ્રસ્તુત 'પિણિ' ૨૫ રાજસ્થાનીની અસર દર્શાવે છે.]

પિશુ ન. 'પ્રાણી, પશુ.' ૧૪-૭૨ [સં. પશુ]

પીહર ન. 'સ્ત્રીના પિતાનું ઘર, પિયર' [સં. પિતૃગૃહ > પ્રા. પિય્રહર] આને મળતા અન્ય ગુજ. શબ્દો માટે જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દવદંતી રાસના શબ્દકોશમાં પીહર.

પુદ્ ન. 'ફૂલ.' ૧૯-૨૭ [સં. પુષ્પ > પ્રા. પુષ્ક]

પુલ અ. ક્રિ. 'જવું, પળવું.' પુલધં. ૩૬-૩૦

પૂગ અ. ક્રિ. 'સંતોષ થવો, પુરાવું' પૂગહિ ૫-૧૫; પૂગી ૨૨-૫૫, ૨૯-૧૨૫ [સં. પૂર્ણિતે > પુજ્જઈ > જૂની ગુજ. પૂજ્ઞઈ, પૂગઈ. સરં અર્વાચીન ગુજ. પૂગવું = પહોંચવું]

પેલાહિ સ્ત્રી. 'પીડા, વેદના.' ૨૬-૧૭

પ્રતિલાભ સ. ક્રિ. [સં.] 'સાધુ આદિને દાન આપવું તે.' પ્રતિલાભઈ ૩૦-૨૬૬ [આ જૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો શબ્દ છે.]

પ્રદેશ પું. [સં.] 'પરદેશ, ખીજો દેશ.' ૨૬-૬, ૩૦-૩૩

પ્રેતમ પું. 'પ્રીતમ.' ૩૬-૫૧ [સં. પ્રેયતમ]

ફરસણ ન. 'સ્પર્શ.' ૨૯-૮૮ [સં. સ્પર્શન > પ્રા. ફરિસણ]

ફાગ, ફાગુ જુઓ, આ સંગ્રહ સાથે જોડેલો 'ફાગુનો સાહિત્યપ્રકાર' એ લેખ.

ફાડ સ. ક્રિ. 'ભાગ કરવા' (સંથો પાડીને વાળના જે ભાગ કરવા એ અર્થમાં અહીં છે.) ફાડઈ ૧-૧૩ [સં. * સ્ફાઢ્યતે > પ્રા. ફાઢેઢ. અથવા સં. સ્ફાલ્ ઉપરથી]

ફાર વિ. 'અતિશય.' ૩-૧૪; ફારો ૨-૧૪ [સં. સ્ફાર. સરં મ. ફાર]

ફાલી સ્ત્રી. 'સાડી.' ૯-૮. આ જ અર્થમાં એના પ્રયોગ માટે જુઓ

પહિલ્લી વિ. ‘પ્રથમ, પહેલી, ઉત્સુક.’ ૧-૧૬ [સં. * પ્રથિલ્લ > પ્રા. પહિલ્લ]

પહુત અ. ક્રિ. ‘પહોંચવું.’ પહુતઉ ૧-૨; પહુતલુ ૧૩-૧; પહુતુલ ૮-૧ [સં. પ્રમૂત > પ્રા. પહુત્ત, પહુપ્પ. કેટલાંક વિદ્વાનો સં. પ્રમુત્ત > પ્રા. પહુત્ત અને કેટલાંક સં. પ્રાપ્ત > પ્રા. પત્ત, પહુત્ત એ પ્રમાણે વ્યુત્પત્તિ આપે છે. પહુત્ત > પહુચ્ચ ઉપરથી ગુજ. ‘પહોંચવું,’ મ. ‘પોહયણું,’ હિ. ‘પહૂંચના’ આદિ વ્યુત્પન્ન થાય.]

પંગ ન. ‘ઢોલક જેવું એક વાજિંત્ર.’ ૨૮-૬૨ [સં. ઉપાંગ > પ્રા. ઉપંગ]

પંચ શબ્દ પું. ‘પાંચ વાદ્યનો મંગલસૂચક ધ્વનિ.’ ૨૭-૧૩. આ વિષે ચર્ચા માટે જુઓ મહીરાજકૃત ‘નલ-દવદંતી રાસ’ના શબ્દકોશમાં પંચ શબ્દ.

પંતિ સ્ત્રી. ‘હાર, પંક્તિ.’ ૧૮-૧૮; પંતિહિ ૩-૧૦ [સં. પ્રહ્ત્તિ > પ્રા. પંતિ. સરં ગુજ. ‘પાંથી’ (હોળેલા વાળનો ગુચ્છો), ‘પાંતિ,’ ‘જાતપાંત.’]

પંનરપિ અ. ‘ફરી વાર.’ ૨૨-૧૪ [સં. પુનરપિ]

પાગ પું. ‘પગ.’ પાગિહિ ૩૫-૫ [સં. પદ + ક > પ્રા. પઅગ. જે ઉપરથી પગ અને પાગ એ બે શબ્દો આવે છે.]

પાચ અ. ક્રિ. ‘પરિપકવ થવું, પાકવું.’ પાચં ૬-૧૬ [સં. પક્વ > પ્રા. પક્ક, પચ્ચ. સરં ગુજ. ‘પાકુંપચ’]

પાટણ ન. ‘નગર.’ ૨૪-૭ [સં. પત્તન > પ્રા. પટ્ટણ]

પાડલિય ન. ‘પાટલિપુત્ર, મગધનું ગ્રામીન પાટનગર.’ પાડલિય-માહિ ૧-૨.

પાથર પું. ‘પથ્થર.’ ૩૬-૩૦ [સં. પ્રસ્તર > પ્રા. પત્થર]

પાવસ પું. ‘વર્ષા ઋતુ.’ ૨૮-૩૨; પાવસુ ૧-૨૦ [સં. પ્રાવૃષ્ઠ > પ્રા. પાવસ]

પાંચયજ્ઞ પું. ‘શ્રીકૃષ્ણના શંખનું નામ.’ ૧૪-૩૪ [સં. પાંચજન્ય]

પાંચલી સ્ત્રી. ‘પૃતળી.’ ૧૮-૩૩ [સં. પાચાલી]

ખોહ સ. ક્રિ. 'ખોધ કરવો, ઉપદેશ કરવો.' ખોહંતઉ ૧-૨ [સં. વોઘ > પ્રા. વોહ]

ભઠરવ પું. 'એક કીમતી વસ્ત્ર.' ૨૨-૪૭, ૩૦-૧૯૭

ભટ્ટ પું. [સં.] 'સ્તુતિપાઠક,' શુજ. 'ભાટ.' ૩-૪; ભટ્ટે ૨-૧૬

ભડવાઉ પું. 'પરાક્રમની કીર્તિ.' ૨-૮, ૨૪-૫; ભડવાય ૧૭-૨૫ [સં. મટવાદ]

ભત્તિ સ્ત્રી. 'ભજવું ભે.' ૩-૧ [સં. ભક્તિ]

ભમણ ન. 'ભવન, મન્દિર.' પાસભમણિ (પાર્શ્વનાથના મન્દિરમાં) ૭-૩૪ [સં. ભવન. અહીં 'વ'નું 'મ' માં પરિવર્તન થઈ બનેલું રૂપ નોંધપાત્ર છે. ધોઈ ખોલીમાં આ રૂપ પ્રચલિત હશે. 'ભમણિ'નું પાઠાન્તર 'ભુવણિ' મળે છે.]

ભમહી સ્ત્રી. 'ભમર' ૧૪-૩૨; ભમહિ ૧૫-૧૨; ભમુહ ૩-૯, ૪-૨૨; ભુમહિય ૬-૨૭; ભુંહડિયહું ૨-૮; ભૂમહીય ૬-૨૫ [સં. *ભ્રમુક > પ્રા. ભમુહ, ભમહ, ભુમહ]

ભયડિ સ્ત્રી. 'ભમર.' ભયડિહિ ૨૦-૫ [સં. મૃકુટિ > પ્રા. મિહડિ, મહડિ]

ભરથેશ્વર પું. 'ભરત ચક્રવર્તી, પ્રથમ તીર્થંકર આદિનાથના પુત્ર.' ૧૦- પુષ્પિકા [સં. ભરતેશ્વર]

ભરહ ન. 'નૃસંગીત આદિ.' ૨૨-૩૭ [સં. ભરત = નાટ્યશાસ્ત્રના પ્રણેતા ઋષિનું નામ. તે ઉપરથી 'ભરહ' શબ્દ અર્થવિસ્તાર પામી ઉપર્યુક્ત અર્થમાં પ્રચલિત થયો છે. જુઓ : ભરહ-છંદિ ભુંગલ ભરહરંધ, અખલા ઊભી ઊસર કરંધ —વીરસિંહકૃત 'ઉપાહરણ,' પં. ૭૪]

ભર્યાડી સ્ત્રી. 'ભરવાડી, ભરવાડની સ્ત્રી, ગોપી.' ૧૯-૫૮, ૧૯-૬૯.

ભવિયણ પું. 'મોક્ષને યોગ્ય જીવ.' ૩૭-૧૮ [સં. ભવિક + જન] આ જૈન પારિભાષિક શબ્દ છે.

ભંભરભોલી સ્ત્રી. 'સાવ ભોળી, મુઝ.' ૨-૧૨; ભંભલભોલિય ૩-૫; ભામરભોલી ૨૦-૫. ભાંભરભોલવ સ. ક્રિ. 'ભોળવવું: ભાંભર-ભોલવી ૩૦-૨૩૫ [સં. વિહ્વલ + *ભ્રમુદ્ધક > પ્રા. મિવ્મલ — મિમલ + મોહ્ય - મોહ્ય. જુઓ ભોળના 'સરસ્વતીકંઠાભરણ'માં : 'આલી ભુમ્ભરભોલિ

‘વસંતવિલાસ,’ કડી ૩૮. સરં ગુજ. ‘ચોક્ષણ, ક્ષણિયું,’ આદિ શબ્દો. વ્યુત્પત્તિ માટે જુઓ ક્રા. ૬.

કાસૂ વિ. ‘નિર્જીવ.’ ૩૦-૬૬ [સં. પ્રાસુક > પ્રા. ફાસુક]

કીતઉ વિ. ‘સમર્થ.’ ૭-૫૭ [સં. સ્ફીત]

બહિણી સ્ત્રી. ‘૨-૧૫ [સં. મગિની. સરં મ. વહીન]

બહિનર સ્ત્રી. ‘બહેન,’ ગુજ. ‘બહેનડ.’ ૨૮-૨૪ [સં. મગિની > પ્રા. વહિની, વહિન + સ્વાર્થિક ‘હ’]

બહિરખુ પું. ‘કોણીનું એક ઘરેણું.’ બહિરખા ૧૮-૨૨; બિહિરખા ૨૨-૪૬ [પ્રા. બાહરકલ > સં. બાહુરક્ષ. સરં હિ. વૈરક્ષી]

બંધાલગ પું. ‘એક કીમતી વસ્ત્ર.’ ૨૨-૪૭. બાંધણીને મળતો આ કોઈ પ્રકાર હશે ?

બાઉલ સ્ત્રી. ‘સુંદર સ્ત્રી.’ ૩૫-૨૫. જુઓ વાઉલિ.

બાજી સ્ત્રી. [કા.] ‘રમત, ખેલ.’ ૨૨-૫૯

બારું ન. ‘બંદરમાં પેસવાનો માર્ગ.’ બારાં ૨૪-૭ [સં. દ્વાર > પ્રા. બાર]

બાલાપણ ન. ‘યૌવન.’ ૩૬-૧૦ [સં. બાલત્વન > પ્રા. બાલપ્પણ]

બાવનચંદન ન. ‘ચંદન’ ૧૮-૬૯; બાવનિચંદન ૨૨-૪૩ [ક.

બાવન + સં. ચન્દન. એક જ અર્થના, પણ વિલિન લાપાઓમાંથી આવેલા બે શબ્દોનો આ અનુવાદમય સમાસ (Translation-compound) છે. ‘બાવનાચંદન’ અથવા ‘બાવનચંદન’ રૂપે આ શબ્દ જૂની ગુજરાતીમાં વારંવાર વપરાયેલો છે. એનાં કટલાંક અવતરણો માટે જુઓ ‘શબ્દ અને અર્થ,’ પૃ. ૧૫૧-૧૫૨. ટિપ્પણ]

બાવનવીર વિ. ‘પરાક્રમી, ચતુર.’ ૩૪-૨૪; બાવનવીરિ ૨૦-૪૨

બીજલ સ્ત્રી. ‘વીજળી.’ ૧૨-૮ [સં. વિદ્યુત > પ્રા. વિજ્ઞુ > ગુજ. વીજ, બીજ + સ્વાર્થિક ‘લ.’ સરં હિ. બીજલી, ગુજ. વીજળી]

બોરીયાવડિ સ્ત્રી. ‘એક કીમતી વસ્ત્ર;’ એમાંથી કાંચળી પણ બનતી. ૧-૧૩. પ્રાચીન ગુજર્ અન્થમાલામાં હવે પછી પ્રકટ થનાર ‘વર્ણકસમુચ્ચય’ માં વસ્ત્રવર્ણનમાં આ વસ્ત્રનો ઉલ્લેખ છે.

મણમય વિ. ' મણિનાં. ' ૧૨-૬ [સં. મણિમય]

મતુ અ. નિષેધાર્થ, હિ. ' મત. ' ૮-૨૮

મદનમેષલી સ્ત્રી. ' એક પ્રકારની હીરણ્યકિત મેખલા. ' ૨૨-૨૬ [સં. મદનમેખલા]

મધ પું. ' યૈત્ર માસ. ' ૨૨-૫૯ [સં. મધુ]

મધર વિ. ' મીઠું, કર્ણપ્રિય. ' ૨૨-૩૪ [સં. મધુર]

મન અ. નિષેધાર્થ. ૨૦-૩૨; મનિ ૨૦-૪૯ [મ < સં. મા. + સં. ન]

મનુહાર સ્ત્રી. ' મનુ હરણ કરવું તે. ' ૩૦-૨૨૩. [જૂની ગુજરાતીમાં આ શબ્દનાં અર્થાન્તરો: ' મહિમા, માહાત્મ્ય '—ગોવિન્દકૃત ' મામેરું ', પંક્તિ ૨૬૭; વિશ્વનાથ જનીકૃત ' પ્રેમપચીશી, ' પંક્તિ ૬૪૦. ' આગ્રહ '—' પ્રેમપચીશી, ' પં. ૬૭, ૧૫૩, ૩૪૦. સર૦ ઉત્તર ગુજરાતની બોલીમાં ' મનવેર ' = આગ્રહ; હિ. મનુહાર = વિનંતી]

મયગલુ પું. ' હાથી, ' ગુજ. ' મેગળ. ' ૨-૨૬ [સં. મદકલ > પ્રા. મયગલ]

મરગયજાદર ન. મરગદ જેવા લીલા રંગનું જાદર વસ્ત્ર. ' ૨-૨૦ [સં. મરકત + જૂ. ગુજ. જાદર] જુઓ જાદર.

મરહી વિ. ' મહારાષ્ટ્રની સ્ત્રી. ' ૧૩-૧૦, ૨૧-૧૩ [સં. મહારાષ્ટ્રિકા > પ્રા. મહરઢિઆ, મરહઢિઆ]

મલાર પું. ' આનંદ કરાવનાર. ' ૩૦-૧૮૩; મલહાર ૭-૩; મલહારો ૧૦-૫. [દે. મલ્હ ' આનંદ કરવો, મહાલવું ' ઉપરથી. ૧૬-૩માં મલહાવિઉ ' આનંદ કરાવ્યો ' પ્રયોગ છે, તે આના કારકનો છે. વળી જુઓ ૩૭-૧૭માં મલહાવઉં ' ગુણ ગાઉં. ' સર૦ અર્વાચીન ગુજ.માં મલાવવું ' = બહેલાવીને વાત કરવી]

મસગ પું. ' એક પ્રકારનું કીમતી વસ્ત્ર. ' ૩૦-૧૯૬

મહમહ અ. ક્રિ. [પ્રા.] ' ખુશબો દેલાવવી, મહેકવું, ' સર૦ ગુજ. ' મધમધવું. ' મહમહંત ૧-૭; મહમહિયા ૧-૩

મહિયલ ન. ' પૃથ્વી. ' મહિયલિ ૧-૨ [સં. મહીતલ]

ઉદ્ધસિઅણિઅંસણી, ગહણુ સુંણિવિ ણિક્કન્તા ણિદ્ધાએ ભેંભલી ' (' આપણા કવિઓ, ' પૃ. ૫૪). જેસલમેરના ગ્રન્થસંગ્રહમાં ખરતરગચ્છીય જિનહંસ-સૂરિની આરમાસી સ્તુતિની એક ત્રુટિત પ્રતિ મારા જોવામાં આવી હતી. એમાં શ્રાવણ માસના વર્ણનમાં—' શ્રાવણ સોહાવિઉ માસ રંગભર, મિલઉ સહિયર ચેલીયાં; રાગ ગૂજરિ સુગુરુ ગાવઉ, હરપિ ભંભરભોલીઆં. ' વળી જુઓ કવિશ્રી નાનાલાલના એક ગીતમાં—' મોરુ મોરુ ક્યાં થકી જઈશ ભંભરભૂલી મોરલી રે. ' સર૦ હિ. ' મમરિમુલાન. '

ભાદવ પું. ' ભાદરવો મહિનો. ' ૪-૩૩ [સં. માદ્રપદ > પ્રા. મદ્વઅ. હિ. ભાદો]

ભારથી સ્ત્રી. ' સરસ્વતી. ' ૧૯-૩ [સં. ભારતી]

ભાસ સ્ત્રી. ' પદ્યખંડ, સળંગ કાવ્યનો એક ભાગ. ' ૧-૫, ૧-૯, ૧-૧૩, ૩-૬, ૩-૧૧, ૩-૧૬, ૫-૬, આદિ [સં. ભાષા.] ' ભાસ ' શબ્દનો ' ગીત ' અર્થ પણ થાય છે. જુઓ ભાસિ ૨૨-૩૮. કેટલીક વાર અલગ કાવ્યોને પણ જૈન ગુજ. સાહિત્યમાં ' ભાસ ' કહે છે. જુઓ મહીરાજકૃત ' નલ-દવદંતી રાસ 'ના શબ્દક્રશમાં ભાસ]

ભાસરુ વિ. ' પ્રકાશમાન, તેજસ્વી. ' ૬-૫ [સં. ભાસ્વર]

ભિગ્ગહ પું. ' પ્રતિજ્ઞા, ધાર્મિક નિયમ. ' ૧-૧૬ [સં. અભિગ્રહ > પ્રા. અભિગ્રહ]

ભિતર અ. ' અંદર. ' ભિતરિ ૩૬-૩૦ [સં. અભ્યંતર > અભિંતર. ગુજ. હિ. ભીતર]

ભીંભલી સ્ત્રી. ' મુખ્યા. ' ૨૨-૩૪ સં. [વિહ્વલ > પ્રા. મિઝમલ] જૂના ગુજરાતી સાહિત્યમાંથી આ પ્રકારનાં અવતરણો માટે જુઓ મહીરાજકૃત ' નલ-દવદંતી રાસ 'ના શબ્દક્રશમાં મદ્ભિમલ.

ભેઉ પું. ' રહસ્ય. ' ૩૭-૫ [સં. મેદ > પ્રા. મેઅ]

ભેપ પું. ' વેશ, પહેરવેશ, ' ૨૯-૧૨૩ [સં. વેશ. સર૦ ગુજ. ' ભેખ. ' ૫ > ભ માટે જુઓ ઉપર ભંભરભોલી અને ભીંભલી.]

મઉડ પું. ' મુકુટ. ' સર૦ ગુજ. ' મોડ. ' ૯-૯ [સં. મુકુટ]

મઠ સ. દિ. ' દળાવવું. ' મઠી ૧૯-૨૩ [સં. મથ]

મડપ્પર વિ. [દે.] ' ગર્વિત. ' ૧-૮

માદલ ન. 'એક વાદ્ય.' ૧૯-૮૫ [સં. મદન > પ્રા. મદલ. સર૦ ગુજ. માદળિયું = માદલના આકારનું ઘરેણું]

માલ પું. 'પહેલવાન.' ૧૪-૨૫, ૧૯-૩૦ [સં. મલ્લ] જુઓ માલાખાડ.

માલાખાડ પું. 'અખાડો, વ્યાયામશાળા.' માલાખાડઠ ૧૯-૩૦; માલાખાડઠ ૩૦-૨૩૬ [સં. મલ્લ + અક્ષવાટ > અક્ષાહ] જુઓ માલ.

માદહ અ. ક્રિ. 'આનંદ પામવું.' માદહું ૧૮-૫૭ જુઓ મહાર.

માવટી સ્ત્રી. 'સ્ત્રીની સેથી ઉપરનો એક અલંકાર.' ૩૬-૪૬

માંડ અ. 'મુશ્કેલીએ, માંડ માંડ.' ૨-૫, ૪-૧૩, ૬-૨૨ [સં. મનાઠ > અપ. મણાઉં]

મિલિયાગિરિ પું. 'દક્ષિણમાં આવેલો એક પર્વત.' ૧૨-૧ [સં. મલયગિરિ]

મિલીઆનીલ પું. 'મલયગિરિ ઉપરથી આવતો પવન, દક્ષિણાનિલ.' ૨૨-૩૯ [સં. મલયાનિલ]

મીનતિ સ્ત્રી. 'વિનંતિ.' ૧૭-૯; મીનતી ૩૪-૪૨ [સં. વિજ્ઞાસિ > પ્રા. વિજ્ઞાસિ. હિ. મિનત]

મુગતિશિલા સ્ત્રી. 'સર્વાર્થસિદ્ધિ-સ્વર્ગની ઉપર ખાર યોજને આવેલું મુક્ત જીવોનું સ્થાન, જે ઇષ્ટપ્રાપ્તિનાર પૃથ્વી તરીકે પણ ઓળખાય છે.' ૨૪-૭ [સં. મુક્તિશિલા. આ જૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો શબ્દ છે.]

મુધરુ વિ. 'મધુર.' ૨૨-૪૪ [સં. મધુર. સર૦ ગુજ. મધરો = ધીરો] જુઓ મુહુર.

મુસમૂરણ વિ. 'નાશ કરનાર.' ૩૪-૩૯ [પ્રા. 'મુસમૂર' નાશ કરવું ઉપરથી]

મુહત પું. 'મંત્રી, મહેતો.' ૨૯-૬૧; મુહતઉ ૨૯-૩૪, ૨૯-૩૬, ૨૯-૬૯, ૨૯-૭૭, ૨૯-૯૧, મુહતા ૨૯-૫૦, ૨૯-૧૨૭ [સં. મહંત, પ્રા. મહંત, અપ. મહંતઉ] જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વંદ્વંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં મુહુત.

મુહવડ સ્ત્રી. 'આગળ.' મુહવડિ ૧૭-૨૪ [સં. મુખપટ.] સર૦ ગુજ. 'મહોવડ' = આગળનો ભાગ, 'મોવડી' = આગેવાન]

મુહુર વિ. 'મીઠી.' ૧૦-૩ [સં. મધુર] જુઓ મુધરુ.

મહિર સ્ત્રી. 'કૃપા, દયા.' ૩૧-૩૩; મહેર ૩૨-૯ [ક્ષા. મિહ્ર]

મહિવટ પું. 'સુગંધી પદાર્થ વડે કપાળ ઉપર કરાતી આડ.' ૩૫-૬

મહિરાંણુ પું. 'મહાસાગર.' ૩૨-૯ [સં. મહાર્ણવ. સરં ગુજ. મહેરાણુ, મહેરામણુ.]

મહૂચરિ સ્ત્રી. 'વાંસળી.' ૧૯-૮૫ [સં. મધુકર-, સરં ગુજ. મહુવર. જૂની મૈથિલીના 'વર્ણુરતનાકર' (પૃ. ૩૪)માં 'મહૂચરિ' મળે છે. જૂની બં. 'મોહારી,' 'મોહારી.' જુઓ 'વર્ણુરતનાકર'ની ડો. સુનીતિકુમાર ચેટરજીની પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૩]

મહેલિ સ્ત્રી. 'સ્ત્રી.' ૭-૩૧ [સં. મહિલા. જૈન સંસ્કૃતમાં 'મહેલા' ૩૫ પણ મળે છે.]

મંજર ન. [સં.] 'ઝંઝર.' ૩૬-૪૪

મંડણુઉ પું. 'અલંકાર, શોભા.' ૩૫-૧ [સં. મણ્ડનકઃ > પ્રા. મંઢળઓ]

મંમાણી સ્ત્રી. 'એક ખાણુ, જ્યાંથી ઉત્તમ આરસના પથ્થર નીકળતા હતા.' ૧૮-૨૬ [આ પથ્થર મુખ્યત્વે મૂર્તિઓ ઘડવાના કામમાં વપરાતા હતાં. આ ઉલ્લેખ અન્યત્ર પણ છે. જેમ કે રાજશેખરસૂરિના 'પ્રગ્નન્ધકોશ' (ક્ષા. ગુજ. સલાની આવૃત્તિ, પૃ. ૨૪૦)માં—'ઉપલપચ્ચકં મમ્માણીચનીતો દાપય ।' વળી 'સશૈલમયવિમ્બં મમ્માણીયચનીસક્તપરિકરમાનીય નિવેશિતવાન્' (મેરુતુંગા-ચાર્યકૃત 'પ્રગ્નન્ધચિન્તામણિ,' ક્ષા. ગુજ. સલાની આવૃત્તિ, પૃ. ૧૪૨); 'શ્રીમન્ત્રીશઃ શ્રીશત્રુજયભૂમિગૃહ્યોગ્યં શ્રીયુગાદિજિનવિમ્બં ધન્યં મન્યમાનસ્ય સુરત્રાણસ્યાનુજ્ઞયા તદ્દેશવર્તિન્યા મુમ્માણીનામ્ન્યાઃ સ્વન્યાઃ પ્રયત્નશતૈરાનીતવાન્' (એ જ, પૃ. ૧૬૯). અર્થાત્ આ ઉલ્લેખ પ્રમાણે તેરમા સૈકામાં આ ખાણુનો પ્રદેશ દિલ્હીના સુલતાનની હકુમતમાં હતો. 'પુરાતન પ્રગ્નન્ધસંગ્રહ' (પૃ. ૯૯) અનુસાર 'મમ્માણી' ખાણુ મારવાડમાં નાગોર પાસે કડાણા ગામમાં આવેલી હતી—'તન્નાગપુરપ્રત્યાસન્નકડાણાગ્રામે મમ્માણીનામ્નાણૌ...અત્યારના મકરાણુના પ્રદેશમાં આ ખાણુ આવેલી હતી એવી પણ કેટલાકની માન્યતા છે.]

માગુ પું. 'સેંથા.' ૮-૧૨; માગિ સ્ત્રી. ૩૬-૪૬; માઘ સ્ત્રી. ૨૧-૨૩ [સં. માર્ગ સરં હિ. મૉગ]

રસક વિ. 'રસિક, વિદ્ય. ' ૩૬-૫૫ [સં. રસિક]

રાધણિ સ્ત્રી. 'એક ક્ષણાડ, રાયણ. ' ૧૮-૬૩ [સં. રાજાદર્શી > પ્રા. રાયણિ]

રાહિત પુ. 'રેખા. ' ૬-૧૯ [સં. રાજપુત્ર > પ્રા. રાયહત. સર૦ ગુજ. રાવત.]

રાતઉ વિ. 'આસંકત. ' ૧-૨૧, ૩૯-૩૦; રાતુ ૨૮-૨૪ [સં. રક્ત > પ્રા. રક્ત]

રામતિ સ્ત્રી. 'રમત, ક્રીડા. ' ૩૦-૨, ૩૦-૩, ૩૦-૧૭૧ [સં. રમ્યતિ > પ્રા. રમ્મતિ]

રાશ પુ. 'ગોળાકારે નૃત્ય કરતાં ગીત ગાવું તે, રાસ. ' ૨૨-૩૮ [સં. રાસ]

રિજજ અ. ક્રિ. 'કાકલુદી કરવી. ' રિજજ ૨-૨૪ [જૂની ગુજ. માં 'રિગધ' પ્રયોગ છે તે આ ઉપરથી હશે. જુઓ—'અંગ દેસનઉ અંગિ ઓલગધ, જલધરનઉ જલિતવ્ય કારણિ રિગધ' ('પૃથ્વીયંદ્રયરિત્ર, ' પ્રા. ગુ. કા. સં., પૃ. ૯૬). સર૦ ગુજ. રગરગવું = કાકલુદી કરવી]

રુયરિ સ્ત્રી. આ શબ્દ વહાણના કોઈ ભાગ માટે વપરાયેલો જણાય છે. ૨૪-૮

રુહાડિ સ્ત્રી. 'મનોરથ ' (?) ૨૬-૧૭

રુપિણિ સ્ત્રી. રુકિમણી, શ્રીકૃષ્ણની પત્ની. ' ૩-૭, ૮-૮ [સં. રુકિમણી > પ્રા. રુપિણી]

રેટ સ. ક્રિ. 'પહેરવું. ' રેટ ૩૬-૪૨

રેસિ અ. ચતુર્થાનો અનુગ. ૨૦-૪૫, ૩૬-૩૨ [અપ. રેસિ, રેસિ]

રેહ અ. ક્રિ. [પ્રા.] 'શોભવું. ' રેહ ૧-૧૫

લગિ અ. 'ધી, તેથી એને કારણે. ' ૯-૪ [સં. લગ્નસ્મિત > અપ. લગ્નહિ] આ વિષે ચર્ચા તથા અવતરણો માટે જુઓ 'પષ્ટિશતક પ્રકરણ' અને નલ-દયદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં લગધ.

લડસડ અ. ક્રિ. 'લહેરમાં કે મદમાં ચાલવું તે. લડસડતીય ૭-૧૮

મુંધિ સ્ત્રી. 'ભોળા સ્ત્રી, મુંધા.' ૧૯-૨૩ [સં. મુઘ્ધા > પ્રા. મુદ્ધા > અપ. મુદ્ધ. માર. મુંધ. મુંધિ શબ્દનો પ્રયોગ વિક્રમના ચૌદમા સૈકા જેટલો જૂનો તો મળે છે. જેમ કે 'પ્રખન્ધચિન્તામણિ' (ફા. ગુજ. સભાની આવૃત્તિ, પૃ. ૩૫)માં મુંજ વિષેના દુહાઓમાં—'ભોલિ મુંધિ મ ગવ્વુ કરિ પિક્કિકવિ પકુચુ પાંધ']

મૂલગઉ વિ. 'મુખ્ય.' ૧૧-૫; **મૂલિગુ** ૨૫-૨૦ [સં. મૂલગતઃ > પ્રા. મૂલગઓ] જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દવદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં **મૂલગુ**.

મેઘવની વિ. 'મેઘવર્ણા નામે કીમતી વસ્ત્રની બનાવેલી.' ૨૨-૨૧, ૩૬-૪૫ [સં. મેઘવર્ણ > પ્રા. મેઘવર્ણ. આ વસ્ત્રને લગતા સંખ્યાબંધ સાહિત્યિક ઉદાહરણો મળે છે જુઓ **આલ અધારી**.]

મેઘાડંબર ન. [સં.] 'હાથી ઉપરની છત્રવાળી બેઠક.' ૯-૬

મેર પું. મેરુ પર્વત. ૧૯-૨૯ [સં. મેરુ]

મોછવ પું. 'મોટો ઉત્સવ.' ૩૦-૩૧૮ [સં. મહોત્સવ]

મોડ પું. 'સ્ત્રીના મસ્તકનો એક અલંકાર, મોડ.' **મોડા** ૩૫-૬ [સં. મુકુટ > પ્રા. મડક]

યારી સ્ત્રી. [ફા.] 'મૈત્રી.' ૩૪-૩૩

રઘવદ્વંદુ પું. 'કામદેવ, રતિપતિ.' ૧-૨૭ [સં. રતિવલ્લભ]

રતિ સ્ત્રી. 'ઋતુ.' ૩૬-૮; **રિતિ** ૩૬-૮ [સં. ઋતુ]

રમલિ સ્ત્રી. 'કીડા.' ૬-૯, ૬-૧૦, ૮-૭, ૯-૨૨, ૧૪-૪૬, ૧૮-૨, ૨૨-૩૧ [સં. *રમણિકા > પ્રા. રમણિઆ, રમલિઆ]

રલિય સ્ત્રી. 'આનંદ.' ૯-૪, ૩૫-૨ [સં. રતિ > પ્રા. રહ, રય + લી, જૂની. ગુજ. રલિય, રલિ, રલી. સરં જૂની ગુજ. રલીલાયત = આનંદિત, અર્વાચીન ગુજ. રણિયાત.]

રલિયાવણુઉ વિ. 'આનંદદાયક, રણિયામણું. ૯-૨૨ [રલિ + આવણુઉ] જુઓ **રલિય**.

રવાડી સ્ત્રી. 'સવારીમાં વૈભવપૂર્વક ફરવું તે.' ૩૦-૧૩૩; **રિવાડી** ૧૦-૬ [સં. રાજપાટિકા > પ્રા. રાયવાઢી] આ શબ્દનાં અર્થાન્તરો તથા એ વિષેનાં સાહિત્યિક અવતરણો માટે જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દવદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં **રવાડી**.

લેક પું. આ કોઈ ઘરેણું હશે? ૨૨-૪૬

લેવ પું. 'સ્પર્શ, અસર. ૧૭-૨૭ [સં લેવ]

લેસાલીયઉ પું. 'નિશાળે જનાર વિદ્યાર્થી, નિશાળિયો.' ૨૯-૭૮
[સં. લેક્ષણિક: > પ્રા. લેહસાલિઓ] જુઓ લેપસાલા.

લોયણ ન. 'આંખ.' ૨-૮ [સં. લોચન]

વમરાગર પું. 'હીરો, રત્નવિશેષ.' ૨૨-૧૯; વમરાગર ૨૦-૭;
વયરાગર ૧૭-૨ [સં. વજ્ર > પ્રા. વઙ્ગ + સં. આકર > પ્રા. આગર,
અર્થાત્ હીરાની ખાણ. પણ સહેજ અર્થફેરે આ શબ્દ જૂની ગુજ.માં 'હીરો'
& 'રત્ન' એ અર્થમાં પ્રયોજ્યો છે. જુઓ 'અખંડ વિદ્યાધર રાસ'
(ખંડ ૫, કડી ૯૯) માં—'બધાં રત્ન મુકટનધ ઠાણિ શુદ્ધિ મૂકી વમરાગર
ખાણિ.' પણ 'વિમલપ્રગ્બન્ધ' (ખંડ ૧, કડી ૬૯)ના નીચેના અવતરણમાં
'વમરાગર'નો, 'રત્નની ખાણ' એ અર્થ કાયમ છે—'કરિઉં પ્રગટ
વમરાગર ઠાંમ, રત્નપૂર એ રૂઝું નામ' અર્થાત્ શ્રીમાલ નગર રત્નોની ખાણરૂપ
થવાથી એનું રત્નપુર એવું નામ (ત્રેતાયુગમાં) પડ્યું.]

વણુમરડી સ્ત્રી. 'વણિકની—વેપારીની સ્ત્રી.' ૨૦-૨, ૨૦-૧૩;
વણુમરી ૨૦-૨૩; વણિમરી ૨૧-૩૧, ૨૦-૩૨, ૨૦-૪૩ [સં. વાણિજ્ય-
કારક > પ્રા. વણિજારઅ + ડી. સર૦ ગુજ. વણુમરી, વણુમરો]

વણુસઘ સ્ત્રી. 'વનસ્પતિ.' ૫-૪, ૭-૩૬, ૧૮-૪૬, ૩૦-૨૪૨; વનસઘ
૩-૩, ૪-૪ [સં. વનસ્પતિ > પ્રા. વણસ્સઘ]

વદીતઉ વિ. 'પ્રસિદ્ધ' ૧૭-૨૪; વદીત ૨૮-૧૦૧, ૨૮-૧૦૩,
૩૪-૩૮ [સં. વિદીત]

વદ્ધાવણઉ ન. 'ઉત્સવ,' ગુજ. 'વધામાણું.' ૩૫-૨૪ [સં. વદ્ધાપન
> પ્રા. વદ્ધાવળ.]

વધાર સ. ક્રિ. 'અભ્યુદય કરવો.' વધાર્યા ૧૯-૩૩ [સં. વર્ધ- +
કાર > પ્રા. વદ્ધાર]

વરસાણુ પું. 'વર્ષાઋતુ.' ૨૮-૨૯; વરસાલા ૨૨-૫૦; વરિસાલઘ
૧-૩ [સં. વર્ષાકાલ > પ્રા. વરિસામાલ, વરિસાલ. એમાંથી ગુજ. વરસાદ,
વરસાત]

વરસિઉ વિ. 'વર્ષપર્વત.' ૪-૫૧ [સં. *વર્ષિક. સર૦ ગુજ. વરસી]

લડહિ વિ. 'સુન્દર.' ૩-૨૨ [સં. લટમ > પ્રા. લઢહ. લટમ એ સંસ્કૃત શબ્દ પ્રાકૃત ઉપરથી બનાવી કાઢેલો હોવા સંભવ છે. સર૦ ગુજ. લાડી, લાડો, લાડ] બુઓ લડહિયતણ.

લડહિયતણ ન. 'સુન્દરતા.' લડહિયતણિ ૭-૧૮ [સં. *લટમિકત્વન > પ્રા. લડહિયતણ] બુઓ લડહિ.

લલત વિ. 'રમ્ય.' ૨૨-૪૯ [સં. લલિત]

લલવલઉ વિ. 'સુન્દર.' ૨-૨

લવણિમ ન. 'સૌન્દર્ય.' ૬-૨૮, ૬-૩૩, ૭-૨૮, ૨૯-૨૯ [સં. લવણિમન્ > પ્રા. લવણિમ]

લવધુલઉ વિ. 'આસક્ત, લુબ્ધ.' લવધુજ્ઞા ૨૦-૧૬ [સં. લુબ્ધ > લબ્ધ + લ]

લહકુડલઉ પુ. 'કટાક્ષ, લહેક્ષ.' લહકુડલધ ૨-૮ [સં. લસત + કૃત > પ્રા. લહક્કિઅ]

લહૂઅડી વિ. 'નાની.' ૨૨-૪૨; લહૂઆ ૨૨-૫૬ [સં. લઘુક > પ્રા. લહુઅ + સ્વાર્થિક 'હી']

લાડી સ્ત્રી. 'સુન્દર નાયિકા.' ૨-૮; લાડિય ૩-૨૨ [પ્રા. લઢિય] બુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં લાડણ.

લામી વિ. 'હલકી, નરસી.' ૧૭-૯. નિશ્ચિતપણે આ અર્થમાં અન્યત્ર પણ એનો પ્રયોગ છે.—'જેહ નગરમાહિ...લલા લામા અનેક લોક વસધ' ('પૃથ્વીયંદ્રચરિત્ર,' પ્રા. ગુ. કા. સં., પૃ. ૯૮)

લિવંગ ન. 'લવિંગ,' ૩૦-૧૮૯ [સં. લવજ્ઞ]

લુક અ. ક્રિ. 'છુપાઈ જવું,' લુકિઉ ૧૪-૩૪, ૧૪-૩૫ [પ્રા. લુક્]

લુદી વિ. 'આસક્ત, લુબ્ધ.' ૨૫-૭ [સં. લુબ્ધા > પ્રા. લુદ્ધા > અપ. લુદ્ધ + ડી]

લેપસાલા સ્ત્રી. 'નિશાળ.' ૨૮-૧૨ [સં. લેખશાળા. અર્વા. ગુજ. 'નિશાળ'ની વ્યુત્પત્તિ આ સં. શબ્દ ઉપરથી, પ્રા. લેહસાલા > જૂની ગુજ. લેહસાલ, લેસાલ, નેસાલ એ ક્રમે છે. બુઓ લેસાલીયઉ.

વિતપન્ન વિ. 'સંપૂર્ણ જ્ઞાતા.' ૨૭-૧૦ [સં. વ્યુત્પન્ન]

વિત્તુ વિ. 'ગોળ, વર્તુલાકાર.' ૨-૧૫ [સં. વૃત્ત]

વિનડું સં. ક્રિ. 'પરાજિત કરવું.' વિનડિઉં ૧૯-૮૧; વિનડીં ૧૯-૮૩ [સં. વિનર્તયતિ > અપ. વિણુડંધ. આની સામે 'વિનડ' (સં. વિનટ્) ક્રિયાપદ જૂની ગુજ.માં વધારે વ્યાપક છે.]

વિનાણુ સ. ક્રિ. 'છેતરવું, ધૂતવું.' વિનાણી ૩૬-૧૫, ૩૬-૨૭ [સં. વિજ્ઞાન > પ્રા. વિણ્ણાણ] જુઓ વિનાણુગાર.

વિનાણુગાર વિ. 'યુક્તિખાજ, ધૂર્ત.' ૩૬-૧૫; વિનાણુગાર ૩૬-૨૭ [સં. વિજ્ઞાન + કાર > પ્રા. વિણ્ણાણ + ગાર] જુઓ વિનાણુ.

વિનુ પું. 'વિનય.' ૨૪-૭ [સં. વિનય]

વિમન ન. 'ઊલટી.' ૩૦-૯૯ [સં. વમન]

વિરતંત પું. 'હકીકત.' ૨૯-૮૩ [સં. વૃત્તાન્ત]

વિરત્તઉ વિ. 'પરાક્રમ્ય.' ૨-૩ [સં. વિરક્ત]

વિલખઉ વિ. 'સલજ્જ.' ૨૯-૧૫૧ [સં. વિલક્ષ > પ્રા. વિલક્ષ]

વિલવિલ અ. ક્રિ. 'વિલાપ કરવો.' ગુજ. 'વલવલવું.' વિલ-વિલધ ૧૯-૧૧ [રવાનુકારી]

વિલૂર સ. ક્રિ. 'ઊતરડી નાખવું.' ગુજ. 'વલૂરવું.' વિલૂરએ ૧૧-૨ [પ્રા. વિલૂર]

વિવહારીયુ પું. 'વેપારી.' ૬-૩ [સં. વ્યવહારિન્ > પ્રા. વિવહારી, ગુજ. વહેવારિયો = વેપારી]

વિસધારિય વિ. 'વિષથી બેચેન.' ૧૮-૪૯, [સં. વિષ + પ્રા. ધાર 'ઘેનમાં પડવું' ઉપરથી ધારિય. સર૦ ગુજ. ધારણ]

વિસહર પું. 'સર્પ.' ૧૮-૪૮ [સં. વિષધર]

વિસ્મ વિ. 'શબ્દાયમાન.' ૨૨-૪ [સં. વિસ્વર > પ્રા. વિસ્સર]

વિહર અ. ક્રિ. 'એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે વિચરવું.' વિહરંતઉ ૧-૨ [સં. વિ. + હ]

વરિ અ. 'ઉપર.' ૬-૨૬ [સં. ઉપરિ > પ્રા. ઉવરિ]

વસુધારા સ્ત્રી. [સં.] ' આકાશમાંથી દેવકૃત સુવર્ણવૃષ્ટિ. ' ૩૦-૨૬૫

વંકડી વિ. ' વાંકી. ' ૪-૨૨ [સં. વક્ર > પ્રા. વક્ક, વંક + ડી]

વંદુરવાલ સ્ત્રી. ' આસોપાલવ આદિનાં લીલાં તોરણ. ' ૨-૬, ૪-૨૬;
વંદુરવાલિય ૯-૩ [સં. વન્દનમાલા > પ્રા. વંદણમાલા. આ શબ્દનાં વંદરવાલ,
વાંદરમાલ, વનરવાલિ, વાનરવાલ જેવાં રૂપો જૂની ગુજ.માં મળે છે.]

વાઉલિ સ્ત્રી. ' સુંદર સ્ત્રી. ' ૩૫-૧. જુઓ બાઉલ.

વાઉલિ સ્ત્રી. ' વ'ટોળ. ' ૨૯-૪૮ [સં. વાયુ > પ્રા. વાઉ + લિ]

વાઘલઉ પું. ' વાઘ. ' ૨૯-૩૭ [સં. વ્યાઘ્ર > પ્રા. વઘ > ગુજ.
વાઘ + લ]

વાદીસર પું. ' વાદ કરનારાઓમાં મુખ્ય. ' ૧૭-૩ [સં. વાદીશ્વર]

વાલંભ પું. ૩૬-૨૬. જુઓ વાલિભ.

વાલિભ પું. ' પ્રિયતમ, વહાલમ. ' ૩૧-૨૦; વાલિંભ. ૨૫-૧,
૨૫-૨ [સં. વલ્લભ] જુઓ વાલંભ.

વાવર સ. ક્રિ. ' ખાવું. વાવરઝ ૩૦-૮૨, ૩૦-૯૮ [સં. વ્યાપ્ત.
અર્વાચીન ગુજ.માં પણ જૈનોમાં વાવરવું = ખાવું]

વાસ અ. ક્રિ. ' પક્ષીઓનું બોલવું. ' વાસઝ ૪-૯, ૨૧-૪; વાસંતે
૧૦-૧૧; વાસિ ૩૬-૫૩; વાસિસિ ૨૫-૨ [સં. વાશ]

વાંણુહી સ્ત્રી. ' મોજડી. ' ૨૨-૪૮ [સં. ઉપાનહ > પ્રા. ઉવાણહ,
વાણહ, વ્યત્પયધી વાહણુ, મ. વાહનેં = ચંપલ, પં. પાહણુ. જૂની ગુજ.માં
' વાણુહી ' અને ' વાણુહી ' અને શબ્દ વપરાયેલા છે. અવતરણો માટે જુઓ
મહીનાજનક ' નલ-કવદંતી રાસ ' ના શબ્દકોશમાં વાણુહી]

વિગૃતી વિ. ' સંકટમાં આવેલી. ' ૩૬-૩૯ [સં. વિગુપ્તા > પ્રા.
વિગુપ્તા. ઘોડાક અર્થકરથી ' વગૃતી ' શબ્દ ઉત્તર ગુજરાતમાં ' અવ્યવસ્થિત,
ફટ નેથી ' એવા અર્થમાં વપરાય છે.]

વિજયખંભ પું. ' દીર્ઘિરતંભ ' ૧-૧૫ [સં. વિજયરત્નમ્]

સંઘઉં. 'સે'થા ઉપર પહેરવાના સ્ત્રીઓના ઘરેણા' તરીકે પણ આ શબ્દનો પ્રયોગ જૂની ગુજ.માં થયેલો છે. જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વંદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં સંઘઉં] જુઓ સંઘઉં.

સધર ન. 'શરીર.' સધરિ ૨૨-૫૨; સધરિ ૨૦-૩૯, ૨૦-૪૧; સધર ૨૦-૨૨ [સં. શરીર > પા. પ્રા. સરીર, જૂની ગુજ.માં 'ર'નો લોપ થતાં સધર, સધર. આ પ્રકારનાં શબ્દરૂપો જૂની ગુજ.માં અન્યત્ર પણ છે, જેમ કે—સં. કરીર > કધર > કેર (એક નાનું વૃક્ષ, કેરડો), સં. સરિજલ > સધજજ > સેજજ ('સરવો સોરઠં દેશ, જ્યાં સાવજડાં સેજજ પીએ'), પરિમલ > પીમળ, આદિ]

સઉડઉ પું. 'માં ઢાંકીને સૂઈ રહેવું' તે, ગુજ. 'સોડ.' ૩૦-૫૪.

સકાર પું. 'મૃગયા.' ૩૨-૨૧ [ક્ષ. શિકાર]

સપાઈઉ પું. 'મિત્ર.' ૨૪-૪ [સં. સખ્ય > પ્રા. સક્ષ ઉપરથી]

સગ્ગા ન. 'દેવલોક.' ૧૮-૩૧ [સં. સ્વર્ગ]

સણસર સ્ત્રી. 'હીલચાલ.' ૧૯-૪

સદ પું. 'અવાજ,' ગુજ. 'સાદ.' સદિ ૨-૩ [સં. શબ્દ]

સમણ ન. 'સ્વપ્ન,' ગુજ. 'શમણું.' સમણિ ૩-૨૩ [સં. સ્વપ્ન > પ્રા. સુવિણ, સુમિણ] જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વંદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં સમણડઉં અને સુહણઉં વળી જુઓ સમિણડઉં અને સુમિણ.

સમિણડઉં ન. 'સ્વપ્ન.' ૩૬-૩૭ [સં. સ્વપ્ન > પ્રા. સુવિણ, સુમિણ + સ્વાર્થિક 'ડ'] જુઓ સમણ.

સયવર પું. 'સ્વયંવર.' ૧૮-૩૨ [સં. સ્વયંવર. સર૦ ગ્રા. ગુજ. શંમર = કન્યાપક્ષ કન્યાને લઈને લગ્ન કરાવવા માટે વરપક્ષ તરફ જાય તે. લગ્ન આસપાસના રજપૂતોમાં આ શબ્દ પ્રચલિત છે.]

સરભિ વિ. 'સંગ્રાધી.' ૨૨-૧૨ [સં. સુરભિ] જુઓ સુરહિ.

સરવવરતિ સ્ત્રી. 'જૈન સાધુનાં વ્રતોનો સ્વીકાર.' ૩૦-૬૧ [સં. સર્વવિરતિ]

સરસઘ સ્ત્રી. 'વિધાની દેવી, સરસ્વતી.' ૧-૧ [સં. સરસ્વતી > પ્રા. સરસ્સઈ]

વિહરું પું. 'આંતરો, તક્ષવંતઃ ગુજઃ. 'વહેરો. ' ૧૯-૬૬

વિહલંઘલ વિ. 'વિહ્વળ. ' ૨-૨૪

વિંદુ ન. 'સમુદાય. ' ૩૫-૩, ૩૫-૨૧ [સં. વૃન્દ]

વીરવલય ન. [સં.] 'પુરુષના હાથનું એક ધરણું. ' ૩-૧૬

બ્રુહિ સ્ત્રી. 'વરસાદ. ' ૧-૨૫ [સં. વૃષ્ટિ]

વેગૈ સ્ત્રી. 'ધૃત આદિ વિકારજનક વસ્તુ. ' ૨૮-૧૦૨ [સં. વિકૃતિ
> પ્રા. વિગઈ. આ જૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો શબ્દ છે.

વેધીય વિ. 'રસિક, સંસ્કારી. ' વેધીયા ૩૬-૫૭ [સં. વેધિતાઃ]
જુઓ સવેથ.

વેદ્યુ વિ. 'પ્રેમાસક્ત. ' વેદ્યા ૩૬-૫૫. જુઓ મહીરાજકૃત નલ-
દ્વદંતી રાસ 'ના શબ્દકોશમાં વેથ.

વેસ સ્ત્રી. 'ગણિકા. ' ૧-૧૮, ૧-૧૯, ૧૦-૪ [સં. વેશ્યા > પ્રા. વેસા]

વ્યાલૂ ન. 'સાંજનું ભોજન, ' ગુજ. 'વાળુ, વિયાળુ. ' ૩૦-૮૪
[સં. વિકાલિક > પ્રા. વિઆલિઅ > અપ. વિઆલિઉ.]

શત્રુકાર પું. 'સદાવ્રત, અન્નદાનશાલા. ' ૩૦-૨૫૬ [સં. સત્ક +
અગાર > પ્રા. સત્તઞ્ગાર. જૂની ગુજ.માં આ શબ્દનાં 'સત્રુકાર, ' 'સત્રુકાર',
'સત્રુગાર, ' 'સૂત્રુગાર' એવાં રૂપો મળે છે.] જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-
દ્વદંતી રાસ 'ના ' શબ્દકોશમાં શત્રુકાર.

શરખંડ ન. 'સાડી માટેનું એક કીમતી વસ્ત્ર. ' શરખંડાં ૨૨-૩૫
[સં. શ્રીચળ્ડ]

શોક સ. ક્રિ. 'ચૂસી લેવું, શોષી લેવું. ' સોકી ૧૯-૪૧ [સં. શોષ
> શોખ > શોક. ખીજી તરફ સં. શોષયતિ > પ્રા. સોસેઈ, અપ. સોસઈ, ગુજ.
સોસવું.]

સઠ અ. 'આપોઆપ, પોતાની મેળે. ' ૨-૧; સઠં ૩૭-૬ [સં. સ્વયં
> પ્રા. સયં > અપ. સઠં.]

સઠથઉ પું. 'માથાના વાળને બે ભાગમાં હોળતાં વચ્ચે પડતી લીટી,
સેંથો. ' સઠથઠ ૨૧-૧૯; સયથલઉ ૧૨-૯ [સં. સીમન્તકઃ > અપ.]

સાંઈ ન. ‘આલિંગન.’ ૨૦-૪૪; સં. ૧૦-૬, ૧૯-૩૫, ૧૯-૯૪
[[જૂની ગુજ.માં ‘સાંઈ’ અને ‘સાંઈકું’ પ્રયોગ પણ છે. સં. સ્વચ્છ ‘ભેટવું’
અથવા સં. સ્વાંગત > પ્રા. સાઈઅ હિપરથી]]

સાથ પું. ‘પ્રવાસ કરતા વેપારીઓનો સમુદાય.’ સાથના ૨૯-૭૬
[[સં. સાર્થ > પ્રા. સત્થ]]

સાન સ્ત્રી. ‘નિશાની, સંકેત. ૧૦-૮ [સં. સૈન્ના > પ્રા. સળ્ળા]

સાંનખાફ ન. ‘એક કીમતી વસ્ત્ર.’ ૨૨-૪૭ [ફા. શાના = ફણી
(વણકરનું એક ઓળર) + ફા. ખાફ (ખાફતન = વણવું હિપરથી). સરં
સં. વાપ = વણાટ]

સામલુ વિ. ‘ઘોડાની એક જાત.’ સામલા ૧૪-૬૬ [સં. શ્યામલ]

સામિસાલ પું. ‘અધિપતિ, માલિક.’ ૨-૨૩, ૩-૩૦ [સં. સ્વામિન્
+ સાર. જૂની ગુજ.માં આ પ્રયોગ અન્યત્ર છે—‘ ઇણુ પરિ પૂજધ સામિસાલ
નરનારી ધન ’ (‘સપ્તલેત્રી રાસુ,’ કડી ૪૦); ‘ધધલુ રાઉલુ વિત્તવધ
સામિસાલ...(શાલિભદ્ર કક્ક,’ પ્રા. ગુ. કા. સં.’ પૃ. ૬૦); ‘આય કિ
રિસહેસર તમહ પરમેસર સામીસાલ ચિરકાલિ મુક્ષિ વર ’ (મંડલકિકૃત
‘પેથડ રાસ,’ પ્રા. ગુ. કા. સં. પરિશિષ્ટ, પૃ. ૨૮), ધત્યાદિ. શ્રી. અગરચંદ
નાહેટાની સં. ૧૪૯૩ના ઉલ્લેખવાળી હસ્તલિખિત સંગ્રહપોથીમાં પત્ર ૧૩૯-
૪૦માં ૧૩ કડીની ‘સર્વશવિત્તપ્તિકા’ છે એની ૧૨મી કડીમાં નીચે મુજબ
‘સામિસાલ’નો પ્રયોગ છે—‘ જગનાથની ભાવના ભેટિ લાધી, સુધાકુંડ
કંકેલી મધ આજ સાધી; જિનાધીસ મૂં હર્ષ હૂ આવિ માલા, હવં સાર કરિ
કરિ સામિસાલા. ’ વ્રજ ભાષામાં વ્યક્તિને માનાથે ‘ગોષ્ઠિશાલ’ (સં.
ગોષ્ઠિસાર = ગોષ્ઠિમાં મુખ્ય) કહેવામાં આવે છે.]

સારિ સ્ત્રી. ‘સોગડાંખાળ.’ ૨૨-૫૧ [સં. શારી. બુઓ ભાલણકૃત
‘કાદખરી’ કડવું ૨, કડી ૧૩માં—‘ શુક સારિકાનિ રક્ષાગૃહ, સારી
રમતાં મારિ. ’]

સાલહિ સ્ત્રી. [દે.] ‘મેના.’ ૫-૪.

સાવટું ન. ‘જરિયાન.’ ૩૦-૧૯૯ [સં. સ્વાપતેય > સાવતેય ?
(ધન, દ્રવ્ય). ગોવિન્દકૃત ‘મામેરા’ (પં. ૧૩૦)માં ‘સાવટુયાં શણીયાં’
એવો પ્રયોગ છે. ‘કાન્હડદેપ્રબન્ધ’ ૧-૬૯ અને ૧-૧૩૮માં ‘સાવટું’ શબ્દ છે.]

સરિ સ્ત્રી. 'સેર, માળા.' ૨-૧૮; 'આડ, શોભાં માટેની રેખા.' ૨૨-૩૨ [સં. સર]

સલૂણઉ વિ. 'સુન્દર,' ગુજ. 'સલૂણો,' હિ. 'સલોના.' ૨-૫; સાલૂણા ૧૪-૯ [સં. *સલવણક > પ્રા. સલોણઅ]

સવેધ વિ. 'રસિક, વિદગ્ધ.' ૩૬-૫૫ [સં. સ + વેધ] સુવેધ (સં. સુ + વેધ] પણ જૂની ગુજ.માં છે; જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વંદ્વંતી રાસ' કડી ૯૯૯. ગુજરાતીમાં 'ઉ'નો 'અ' થવાની પ્રક્રિયાથી 'સુવેધ' નો 'સવેધ' થયું હોવાનો પણ સંભવ છે. જુઓ વેધીય.

સસુર વિ. 'મધુર સ્વરવાણ.' ૯-૧૧ [સં. સુસ્વર > પ્રા. સુસ્સર]

સહગુરુ પું. 'સદ્ગુરુ.' ૨૯-૧૫૮. 'સહિગુરુ' રૂપ પણ મળે છે; જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વંદ્વંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં સહિગુરુ. વળી જુઓ સુહગુરુ.

સહસંખવણ ન. 'ગિરનાર ઉપરનું એક આંખાવાડિયું, જ્યાં નેમિનાથની દીક્ષા થઈ હતી.' સહસંખવણિ ૮-૨ [સં. સહસ્રામ્રવન, ગ્રા. ગુજ. સહેસાવન]

સંકલ સ્ત્રી. 'સાંકળ.' ૨૬-૩૦ [સં. શંખલા > પ્રા. સંખલા, સંકલા] જુઓ સાંકલી.

સંધારો પું. 'નાશ, હિંસા.' ૩-૨૫ [સં. સંહાર]

સંજમ પું. 'દીક્ષા, સંસારત્યાગ.' ૩૦-૧૩ [સંયમ > પ્રા. સંજમ]

સંથઉ પું. 'સેંથો.' ૧-૧૩; સંથઇ ૬-૪૬ [સં. સીમન્તકઃ > સીથઅંડ, સીંથડ] જુઓ સઇથઉ

સંદરી સ્ત્રી. 'સાન્દર્યવતી સ્ત્રી.' ૧૩-૯ [સં. સુન્દરી]

સંપુત્ત વિ. 'ઉપસ્થિત, આવી પહોંચેલો.' ૬-૭ [સં. સંપ્રાપ્ત > પ્રા. સંપત્ત]

સંભમ પું. 'સંતતિ.' ૧૪-૨૩ [સં. સંભવ]

સંવચ્છરદાણું ન. 'એક વર્ષ પર્ચંત અપાતું દાન.' ૨-૨૭ [સં. સંવત્સરદાન, તીર્થંકર દીક્ષા લેતાં પહેલાં એક વર્ષ સુધી દાન આપે છે એવી પરંપરાગત જૈન માન્યતા છે.]

સાંઈ ન. ‘આલિંગન.’ ૨૦-૪૪; સાંઈ ૧૦-૬, ૧૯-૩૫, ૧૯-૯૪
[જૂની ગુજ.માં ‘સાંઈ’ અને ‘સાંઈકું’ પ્રયોગ પણ છે. સં. સ્વજ્ઞ ‘ભેટવું’
અથવા સં. સ્વાગત > પ્રા. સાઈઅ ઉપરથી]

સાથ પું. ‘પ્રવાસ કરતા વેપારીઓનો સમુદાય.’ સાથનંદ ૨૯-૭૬
[સં. સાર્થ > પ્રા. સત્થ]

સાન સ્ત્રી. ‘નિશાની, સંકેત. ૧૦-૮ [સં. સૈન્ના > પ્રા. સળ્ળા]

સાનખાફ ન. ‘એક કીમતી વસ્ત્ર.’ ૨૨-૪૭ [ફા. શાના = ફણી
(વણકરનું એક ઓળવર) + ફા. ખાફ (ખાફતન = વણવું ઉપરથી). સર૦
સં. વાપ = વણાટ]

સામલુ વિ. ‘ઘોડાની એક જાત.’ સામલા ૧૪-૬૬ [સં. શ્યામલ]

સામિસાલ પું. ‘અધિપતિ, માલિક.’ ૨-૨૩, ૩-૩૦ [સં. સ્વામિન્
+ સાર. જૂની ગુજ.માં આ પ્રયોગ અન્યત્ર છે—‘ધણુ પરિ પૂજ્ય સામિસાલ
નરનારી ધન’ (‘સપ્તક્ષેત્રી રાસુ,’ કડી ૪૦); ‘ધંધલુ રાઉલુ વિનવધ
સામિસાલ... (શાલિભદ્ર કહ્લુ,’ પ્રા. ગુ. કા. સં.’ પૃ. ૬૦); ‘આય કિ
રિસહેસર તમહ પરમેસર સામીસાલ ચિરકાલિ મુક્તિ વર’ (મંડલકિકૃત
‘પેથડ રાસ,’ પ્રા. ગુ. કા. સં. પરિશિષ્ટ, પૃ. ૨૮), ઇત્યાદિ. શ્રી. અગરચંદ
નાહટાની સં. ૧૪૯૩ના ઉલ્લેખવાળી હસ્તલિખિત સંગ્રહપોથીમાં પત્ર ૧૩૯-
૪૦માં ૧૩ કડીની ‘સર્વજ્ઞવિજ્ઞપ્તિકા’ છે એની ૧૨મી કડીમાં નીચે મુજબ
‘સામિસાલ’નો પ્રયોગ છે—‘જગનાથની ભાવના ભેટિ લાધી, સુધાકુંડ
કંકેલી મધ આજ સાધી; જિનાધીસ મૂં હર્ષ હૂ આવિ માલા, હવં સાર કરિ
કરિ સામિસાલા.’ વ્રજ ભાષામાં વ્યક્તિને માનાર્થે ‘ગોષ્ઠિશાલ’ (સં.
ગોષ્ઠિસાર = ગોષ્ઠિમાં મુખ્ય) કહેવામાં આવે છે.]

સારિ સ્ત્રી. ‘સોગડાંબાળ.’ ૨૨-૫૧ [સં. શારી. જુઓ લાલણકૃત
‘કાદંબરી’ કડવું ૨, કડી ૧૩માં—‘શુક સારિકાનિ રક્ષાગૃહ, સારી
રમતાં મારિ.’]

સાલહિ સ્ત્રી. [દે.] ‘મેના.’ ૫-૪.

સાવટૂં ન. ‘જરિયાન.’ ૩૦-૧૯૯ [સં. સ્વાપતેય > સાવતેય ?
(ધન, દ્રવ્ય). ગોવિન્દકૃત ‘મામેરા’ (પં. ૧૩૦)માં ‘સાવટુયાં શણીયાં’
એવો પ્રયોગ છે. ‘કાન્હડદેવપ્રબંધ’ ૧-૬૯ અને ૧-૧૩૮માં ‘સાવટૂં’ શબ્દ છે.]

સરિ સ્ત્રી. 'સેર, માળા.' ૨-૧૮; 'આડ, શોભાં માટેની રેખા.' ૨૨-૩૨ [સં. સર]

સલૂણુ વિ. 'સુન્દર,' ગુજ. 'સલૂણો,' હિ. 'સલોના.' ૨-૫; સાલૂણા ૧૪-૯ [સં. *સલવણક > પ્રા. સલોણક]

સવેધ વિ. 'રસિક, વિદ્યધ.' ૩૬-૫૫ [સં. સ + વેધ] સુવેધ (સં. સુ + વેધ) પણ જૂની ગુજ.માં છે; જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દવદંતી રાસ' કડી ૯૯૯. ગુજરાતીમાં 'ઉ'નો 'અ' થવાની પ્રક્રિયાથી 'સુવેધ' નો 'સવેધ' થયું હોવાનો પણ સંભવ છે. જુઓ વેધીય.

સસુર વિ. 'મધુર સ્વરવાળું.' ૯-૧૧ [સં. સુસ્વર > પ્રા. સુસ્સર]

સહિગુરુ પું. 'સદ્ગુરુ.' ૨૯-૧૫૮. 'સહિગુરુ' રૂપ પણ મળે છે; જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દવદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં સહિગુરુ. વળી જુઓ સુહિગુરુ.

સહસંખવણ ન. 'ગિરનાર ઉપરનું એક આંખાવાડિયું, જ્યાં નેમિનાથની દીક્ષા થઈ હતી.' સહસંખવણિ ૮-૨ [સં. સહસામ્રવન, ગ્રા. ગુજ. સહેસાવન]

સંકલ સ્ત્રી. 'સાંકળ.' ૨૬-૩૦ [સં. શંખલા > પ્રા. સંખલા, સંકલા] જુઓ સાંકલી.

સંધારો પું. 'નાશ, હિંસા.' ૩-૨૫ [સં. સંહાર]

સંજમ પું. 'દીક્ષા, સંસારભાગ.' ૩૦-૧૩ [સંયમ > પ્રા. સંજમ]

સંથઉ પું. 'સેથો.' ૧-૧૩; સંથધ ૬-૪૬ [સં. સીમન્તકઃ > સીથઅંડ, સીથઉ] જુઓ સપ્થઉ

સંદરી સ્ત્રી. 'સાન્દર્યવતી સ્ત્રી.' ૧૩-૯ [સં. સુન્દરી]

સંપુત્ત વિ. 'ઉપસ્થિત, આવી પહોંચેલો.' ૬-૭ [સં. સંપ્રાપ્ત > પ્રા. સંપત્ત]

સંભમ પું. 'સંતતિ.' ૧૪-૨૩ [સં. સંભવ]

સંવચ્છરદાણું ન. 'એક વર્ષ પર્ચિત અપાતું દાન.' ૨-૨૭ [સં. સંવત્સરદાન, તીર્થંકર દીક્ષા લેતાં પહેલાં એક વર્ષ સુધી દાન આપે છે એવી પરંપરાગત જૈન માન્યતા છે.]

મુકમાલ વિ. 'દ્રામળ.' ૧-૧૦; મુકમાલા ૨-૧૨ [સં. મુકુમાર]

મુકિલ વિ. 'શુકલ પક્ષનું' ૨-૧૩ [[સં. શુક્લ]

મુણિહર ન. 'શયનગૃહ' ૨૯-૬૮ [સં. શયનગૃહ > પ્રા. મુજળહર.
°હર < સં. °ગૃહ અંતવાળા ખીજત ઇટલાક શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ માટે જુઓ
મહીરાજકૃત 'નલ-દવદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં 'ખીહર']

મુમિણુ ન. 'સ્વપ્ન,' શુદ્ધ. 'સમણું.' 'મુમિણુ' ૨૦-૪૬ [સં.
સ્વપ્ન > પ્રા. મુવિળ, મુમેળ] જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દવદંતી રાસ'ના
શબ્દકોશમાં સમણુહં અને મુહણુહં. વળી જુઓ સમણુ.

મુરતુર ન. 'કલ્પવૃક્ષ.' મુરતુરની ૩૦-૧૭૭ [સં. મુરતરુ]

મુરહિ વિ. 'મુગધયુક્ત.' ૧-૮ [સં. મુરમિ] જુઓ મુરમિ.

મુરી સ્ત્રી. 'દેવાંગના.' ૩૦-૨૭૩ [સં. મુર + ઇ. અમદાવાદ તરફ
'મુરી' શબ્દ સ્ત્રીઓના વિશેષનામ તરીકે સાંભળ્યો છે.]

મુવાસણિય સ્ત્રી. 'સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી,' શુદ્ધ. 'સવાસણુ.' ૯-૧૦
[સં. મુવાસિની]

મુસ્સર વિ. 'મીઠા સ્વરવાળી.' ૯-૧૦ [સં. મુસ્સર > પ્રા. મુસ્સર]

મુહ ન. 'મુખ.' ૧-૨૩; મુહિણુ ૧-૨૩ [સં. મુહ]

મુહંગુરુ પુ. 'સદ્ગુરુ' ૧૬-૧૨, ૨૯-૧૭, ૩૭-૧૮ [સં. શ્રમગુરુ]
જુઓ મુહંગુરુ.

મુઝ પુ. 'ખોપટ.' મુઝા ૫-૪, ૨૨-૮ [સં. શુક]

મુઝહિ સ્ત્રી. 'મુખડ.' ૧૨-૧૧, ૨૦-૨૫ [સં. શુક્ક > પ્રા. મુક્ક +
સ્વાર્થિક 'હી.' દક્ષિણ ગુજરાતની બોલીમાં 'મુકક' 'કે' 'મુકક' બોલાય છે.]

મુહવ વિ. 'મુન્દર' ૯-૧૦ [સં. મુમગ > પ્રા. મુહવ]

મેલુ ન. 'કસખી ઉપરણો.' મેલા ૩૦-૧૯૭

મેહર પુ. 'માથા ઉપરનો પુષ્પનો અલંકાર, શેખર.' ૯-૫; મેહરો
૩૦-૨૩૪ [સં. શેખર]

હકાર સ. ક્રિ. 'હાંક મારીને બોલાવવું.' હકારિ ૨૯-૧૬ [પ્રા.
હકાર]

સાહિબ પું. [અ.] ‘ માલિક, પરમેશ્વર. ’ ૩૨-૨, ૩૨-૪, ૩૨-૧૦, ૩૨-૧૩, ૩૪-૩, ૩૪-૧૨, ૩૪-૪૨

સાહુ પું. ‘ વણિક, ’ ગુજ. ‘ શાહ. ’ ૩૭-૩ [સં. સાધુ > પ્રા. સાહુ]
 સાંકલી સ્ત્રી. ‘ હાથનું એક ધરેણું, સાંકળી. ’ ૨૮-૪૭ [સં. સંકલા
 > પ્રા. સંકલા, સંકલા, સંકલ, સાંકલ + ઇ] બુઓ સંકલ.

સાંધિ સ્ત્રી. ‘ સમય. ’ ૨૨-૫૦ [સં. સન્ધિ]

સિકિરિ સ્ત્રી. ‘ ધનવાળું છત્ર. ’ ૩-૧૮; સીકિરિહિં ૨-૧૫ [સં. શ્રીકરી. જૂના ગુજરાતી સાહિત્યમાં આ શબ્દનાં રસપ્રદ અર્થાન્તરો માટે બુઓ ‘ બુદ્ધિપ્રકાશ, ’ નવેમ્બર-ડિસેમ્બર ૧૯૪૯માં મારો લેખ ‘ શ્રીકરી-સીકરી. ’]

સિખરાઉલ વિ. ‘ શિખરવાળો, અણીદાર, બીઓ. ’ ૬-૩૮

સિરદાર પું. ‘ નાયક, આગેવાન. ’ ૩૨-૧૨, ૩૨-૧૭ [ક્ષ. સરદાર]

સિરશવ પું. ‘ સરસવનો દાણો. ’ સિરશવઘ ૩૦-૭ [સં. સર્ષમ > પ્રા. સરિસવ]

સિરસિજ ન. ‘ કમળ ’ [સં. સરસિજ]

સિવરાત્તિ સ્ત્રી. ‘ માઘ વાદિ ૧૪ની રાત્રિ. ’ ૧૩-૧૪, ૧૩-૧૫ [સં. શિવરાત્રિ > પ્રા. સિવરત્તિ]

સિવિ વિ. ‘ સર્વે. ’ ૨૨-૧૬, ૨૨-૩૫ [સં. સર્વ > પ્રા. સવ્વ, સર્વ + ઇ] સિવે ૨૨-૧૭ [સં. સર્વે > પ્રા. સવ્વે, સવે]

સિસર પું. ‘ શિયાળો. ’ ૩૦-૧૮૨ [સં. શિશિર]

સિસિહર પું. ‘ ચંદ્ર, ’ ગુજ. ‘ શશિચર. ’ ૧૮-૩ [સં. શશધર > પ્રા. સસહર]

સિહણ પું. [દે.] ‘ સ્તન. ’ ૨-૧૦

સિહિકાર પું. ‘ આંખો. ’ ૨૨-૩૯ [સં. સહકાર]

સિંગીય સ્ત્રી. ‘ પ્રિયકારી. ’ ૮-૭ [સં. શૃંગિકા > પ્રા. સિંગિયા]

સીસવિ સ્ત્રી. ‘ એક આડ, સીસમ. ’ ૨૨-૭ [સં. શિશમા > પ્રા. સીસવા]

સીંગણિ સ્ત્રી. ‘ ધનુષ ’ ૧૫-૧૨ [સં. શૃંગિણી > પ્રા. સિંગિણી]

‘પ્રાચીન ગુજર ંથમાલા’ના પ્રથમ પ્રકાશન વિષે કેટલાક અભિપ્રાયો

Shri G. V. Mavlankar (Speaker, Indian Parliament ; President, Gujarat Vidya Sabha, Ahmedabad)—“ It was a new thing to me to know that our old literature has a number of works in prose. Then there are a couple of points which I appreciate very much. The first is that the book is printed in Devanagari script. The other point is the gradual compilation of a vocabulary consisting of words of special importance. It is essential to have such a vocabulary for the study of our old literature. ”

Dr. Suniti Kumar Chatterji (Emeritus Professor of Comparative Philology, University of Calcutta ; Chairman, West Bengal Legislative Council)—“ I congratulate you on the very fine piece of work which you have brought under the auspices of the University of Baroda. This is a very auspicious start. The book, because of both its language and subject-matter has very great interest for all the students of Indian linguistics and philosophy as well as general culture ; and the editing has been done in a very fine scholarly style, and on the top of that, the printing and the get-up are excellent. It was a very good idea to print the introduction and everything in Gujarati in the Devanagari character. Your work is a valuable addition to the mass of texts in early Gujarati which has been made already available by other scholars. The University of Baroda can be most heartily felicitated for inaugurating this series of *Prācīna Gurjara Granthamālā*, which I feel perfectly confident, will become a very honoured series among the various well-known series of texts published by different institutions of India. ”

Dr. R. L. Turner (Director, School of Oriental and African Studies, London University)—“ I have now been very carefully

હરીયડુ વિ. ' ઘોડાની એક જાત. ' હરીયડા ૧૪-૬૬

હવ અ. ' અત્યારે, હવે. ' ૩૭-૧૫; હવં ૨૨-૫૫ [સં. એતાદ્વાકે
> અપ. એવહધ, એહવધ > જૂની ગુજ. હવધ, હિવ, હવ.]

હસમસ સ્ત્રી. ' હાલવું તે. ' ૨૦-૮ [રવાનુકારી]

હાથુલિ સ્ત્રી. ' હાથે પહેરવાનો એક અલંકાર. ' ૨૨-૨૭ [સં. હસ્ત
> પ્રા. હથ > અપ. હંથુ, હાથુ + લિ]

હાંસી સ્ત્રી. ' હંસની માદા. ' ૧૭-૧૬ [સં. હંસી]

હીડાલાટ સ્ત્રી. ' હીંચોળો. ' ૨૨-૪૩, ૨૨-૨૫; હીડાલાટધં
૧૪-૧૬ [સં. હિન્દોલા + ટ]

હીરડુ ન. ' હૈયું. ' હીરડા ૧૩-૧૪ [સં. હૃદય. સર૦ હિ. હિરદ]

હેલાં ક્રિ. વિ. ' રમત માત્રમાં, સહેલાઈથી. ' ૧૪-૩૩, ૧૮-૫
[સં. હેલા]

Dr. J. Filiozat (Professor of Sanskrit, College de France; in *Journal Asiatique*, no. 2 of 1953)—

“ Premier volume d’une Prācīna Gurjar Granthamālā “ Serie d’ouvrages anciens du Gujarāt, ” publiée á Baroda par L’ Université Mahārājā Sayājī Rao, avec une préface en gujarātī par Mme. Hamsa Mheta, Vice Chancellor.....L’ édition est très soigneuse et très bien présentée.....” (First volume of Prācīna Gurjar Granthamālā ‘series of ancient works of Gujarat’ published at Baroda by the Maharaja Sayajirao University, with a preface in Gujarati by Mrs. Hansa Mehta, Vice-Chancellor...The edition is very careful and very well presented..).

શ્રી. કનૈયાલાલ મણીકલાલ સુનરી (ગવર્નર, ઉત્તર પ્રદેશ; પ્રમુખ, ભારતીય વિદ્યાભવન, મુંબઈ)—“ તમે તો ખૂબ કામ કરી રહ્યા છો; અને પ્રાચીન ગુજરાત ગ્રંથમાલા ઘણી જ ઉપયોગી થશે. તમારા પ્રયત્નોને સફળતા હાથે મળે.”

શ્રી. હરસિદ્ધલાલ દિવેદિયા (વાઇસ-ચાન્સેલર, ગુજરાત યુનિવર્સિટી) —“ ભાષા તેમ જ વિવેચન બંનેની દૃષ્ટિએ પુસ્તક મૂલ્યવાન છે અને તમારા વિવેચન અને વિદ્વત્તાપૂર્ણ શબ્દકોશથી તે વધારે મૂલ્યવાન બન્યું છે.”

શ્રી. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી (વાઇસ-ચાન્સેલર, શેઠ ના. દા. ઠા. મહિલા વિદ્યાપીઠ)—“ સાધારણ રીતે એવી માન્યતા પ્રસરી ગયેલી કે ભૂતકાલ ગુજરાતીમાં ગદ્ય હતું જ નહિ.....આ સંશોધન, ને તે પણ શાસ્ત્રીય રીતે કરીને તમે આપણા સાહિત્યની પરંપરા પર નવો જ પ્રકાશ પાડ્યો છે.”

વિખ્યાત વિવેચક પ્રો. રામનારાયણ વિશ્વનાથ પાઠક—“ વાંચતાં સંપૂર્ણ સંતોષ થયો. તમે જે ઉદ્દેશથી ગ્રંથમાલા રાફ કરી છે તેને સિદ્ધ કરવા બધી રીતે ઉપયોગી નીવડે તેવી સંપાદનપદ્ધતિ યોગ્ય છે. આ પુસ્તક હવે પછી પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષાના પુસ્તકસંપાદનનો એક સારો નમૂનો થઈ પડશે, મુદ્રણ ચોખ્ખું અને મૂળ પાઠ અને ખાલાવખોધ સ્પષ્ટ જુદા તરી આવે એવી રીતે કરેલું છે તે યોગ્ય જ કહ્યું છે. અંતે આપેલો શબ્દકોશ ભવિષ્યમાં ગુજરાતી ભાષાનો પૂર્ણ કોશ કરવો હશે ત્યારે પૂરો ઉપયોગી થશે.”

પ્રો. રસિકલાલ છોટાલાલ પરીખ (અધ્યક્ષ, ભો. જ. અધ્યયન-સંશોધન વિદ્યાભવન, ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ)—“ મહારાજ સયાજીરાવ વિશ્વ-વિદ્યાલય સ્થાપી મુંબઈ રાજ્યે યુનિવર્સિટીના સાચા અર્થમાં—‘ગુરુશિષ્યમંડલ’ના અર્થમાં—વિદ્યાકીય સંસ્થાનો અખતરો આદર્યો છે. આ યુનિવર્સિટી અનેક વિદ્યા-

through your Shashtishataka Prakarana and I should like to take this further opportunity of saying how much I appreciate the additions you have made and how useful this type of work will be for elucidating the history of the modern Indo-Aryan Languages. I have found the vocabulary in particular of the greatest use for my work for the Comparative Dictionary of Indo-Aryan. I would like to congratulate you on so successfully initiating this series of old Gujarati texts."

Professor Alfred Master (Retired Professor of Indian Philology, School of Oriental and African Studies, London University)—"The edition as the part of a planned series is very welcome, as the number of critical texts in old Gujarati published is still very small, considering the vast amount of manuscripts extant. As it is still necessary to emphasise the linguistic rather than the literary significance of old Gujarati texts, the publication of a manuscript of Somasundarasūri's commentary written only fourteen years after his death is of particular importance. The book is well-planned, clearly printed and well-bound so that it is a pleasure to the student to handle and read."

Professor G. H. Bhatt (Director, Oriental Institute, Baroda; in the *Journal of the Oriental Institute*, Vol. II, p. 405)—"We congratulate Dr. Sandesara on his excellent edition, and we are sure, the new series under his able guidance will, in course of time, supply the necessary sources of a Gujarati Dictionary to be prepared on historical principles—a long-felt desideratum."

Dr. A. N. Upadhye (Rajaram Collège, Kolhapur; President, Prakrit and Jainism section, 11th All India Oriental Conference)—"The introduction gives useful material, and the text of the Bālāvabodhas is very well presented.....I am sure, you will bring out many such books which would give us a connected account of the development of Apabhramśa prose."

તેમ જ સાહિત્યના અભ્યાસીઓને અભ્યાસ અને વિવેચન માટે નવો ભંડાર સંપાદવતી પ્રાચીન ગુજરાતી કૃતિઓનું પ્રકાશન આ પુસ્તકથી પ્રારંભતી, તમારા વિશ્વવિદ્યાલયની ‘પ્રાચીન ગુજર ગ્રન્થમાલા’ ગુજરાતી સાહિત્યની મોટી સેવા કરશે.”

પ્રો. ડો.કરરાય શાંકડ (આચાર્ય, દરબાર ગોપાળદાસ મહાવિદ્યાલય, અલિયાબાડા) — “યુનિવર્સિટીને યોગ્ય એ પ્રકાશન છે. આપણા પ્રાચીન ગદ્યના અભ્યાસમાં એ ઘણું ઉપયોગી નીવડશે, એમાં શંકા નથી. સંસ્કૃતની પેઠે બહુની ગુજરાતીમાં પણ આવી વિવરણશૈલી હતી તે પણ આ પ્રકાશનથી સ્પષ્ટ થાય છે.”

પ્રો. ગૌરીપ્રસાદ ત્રુ. ઝાલા (સેન્ટ ઝેવિયર્સ કોલેજ, મુંબઈ) — “પ્રસ્તાવના અને શબ્દકોશ બન્નેમાં તમારી લાક્ષણિકતા—વિક્ષતાની, વિચારની અને શૈલીની—અંકાર છે. અભિનન્દન અને ‘ગ્રન્થમાલા’ને શુભેચ્છા !”

ડૉ. વાસુદેવ શરણ અગ્રવાલ (કોલેજ ઓફ ઇન્ડોલોજી, બનારસ હિન્દુ યુનિવર્સિટી) — “નેમિચંદ્ર મંડારી વિરચિત ‘ષષ્ઠિશતક’ ગ્રન્થ કો ત્રીન વાલાવબોધ ટીકાઓં કે સાથ પ્રકાશિત દેખ કર અત્યન્ત પ્રસન્નતા હુઈ. આપને બડૌદા વિશ્વવિદ્યાલય સે પ્રાચીન ગુજર ગ્રન્થમાલા કા સંપાદન આરમ્ભ કર કે અપને લિયે ઉત્તમ કાર્ય કા સૂત્રપાત ક્રિયા હૈ. ગુજરાતી ભાષા મેં જૈસા આપને ભૂમિકા મેં લિખા હૈ હતના અધિક પ્રાચીન સાહિત્ય વચ ગયા હૈ જિતના અન્ય કિસી પ્રાદેશિક ભાષા મેં નહીં. ગુજરાતી કા યહ સાહિત્ય ગુજરાતી કે લિયે હી નહીં, હિન્દી કી પ્રાચીન વ્યુત્પત્તિયોં કે લિયે મી અનમોલ હૈ. શબ્દનિશ્ચિત્તી કી જો સમસ્યા ગુજરાતી કે લિયે હૈ, વહી હિન્દી કે લિયે હૈ, વહી બંગલા ઓર મરાઠી, પંજાબી કે લિયે મી હૈ. અસમ ઓર ઉડિયા ભાષા કે લિયે મી અપભ્રંશજન્ય શબ્દોં કી વ્યુત્પત્તિ કી સામગ્રી પ્રાચીન ભાષા સાહિત્ય મે સે ઉપલબ્ધ હો સકેગી. મેરી દૃષ્ટિ સે ૧૧ વીં શતી સે ૧૫-૧૬ વીં શતી તક કા સાહિત્ય સંસ્કૃત પરિવાર કી ભાષાઓં કે લિયે ઇક જૈસા ઉપયોગી હૈ. ઇસ ગુજરાતી ‘ષષ્ઠિશતક’ મેં કિતને હી હિન્દી શબ્દોં કી વ્યુત્પત્તિ મુજે મિલ રહી હૈ. ઇસ ગ્રન્થ સે મેરા પરિચય કરાને કે લિયે આપ કા કૃતજ્ઞ હૂં.”

શાખાઓ વિકસાવવા પ્રયત્ન કરે છે, તેમાં તેનો પ્રશંસનીય અને સૌથી વધારે આવશ્યક પ્રયત્ન ગુજરાતી વિદ્યાવિભાગ ખોલવાનો છે. સદ્ભાગ્યે આ વિભાગના અધ્યક્ષ તરીકે ડૉ. સાંડેસરા જેવા કૃતપરિશ્રમ સંશોધનકુશલ વિદ્વાનની નિમણુંક થઈ છે. ડૉ. સાંડેસરાએ પ્રાચીન ગુર્જર ગ્રંથમાલાની યોજના કરી તેના પહેલા ગ્રંથ તરીકે નેમિચન્દ્ર ભંડારી-વિરચિત ‘પદ્ધિશતક પ્રકરણ’ અને તેના ત્રણ બાલાવ-ખોધોનું સંપાદન કરી પ્રકાશન કર્યું છે તે તેમની કાર્યપરાયણતા અને સંશોધન-દક્ષતા વ્યક્ત કરે છે.

ગુજરાતી ભાષાનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ જાણવા માટે તેનાં વિદાસ અને ઘડતરને જાણવાં જરૂરી છે. સુનીતિકુમાર ચાતુર્જ્યાએ બંગાલી ભાષાનું અને કેન્ય ભાષાશાસ્ત્રી સદ્ગત ખ્લોંકે મરાઠી ભાષાનું જે શાસ્ત્રીય પદ્ધતિએ નિરૂપણ કર્યું છે તેનું ગુજરાતીનું થવું હજી બાકી છે. અંગ્રેજી ભાષાનો જેવો શબ્દકોશ ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી તરફથી બહાર પડ્યો છે તેવો ગુજરાતી ભાષાનો શબ્દકોશ સંશોધકોની પ્રતીક્ષા કરે છે. પણ આ પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરાય તે પહેલાં કાલક્રમમાં પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યની કૃતિઓનું શાસ્ત્રીય પદ્ધતિએ સંશોધન અને પ્રકાશન બહોળા પ્રમાણમાં થવું જરૂરી છે. આ જરૂરિયાતને લક્ષ્ય કરી ડૉ. સાંડેસરાએ આ ગ્રંથમાલાની યોજના અને આ ગ્રંથનું સંપાદન કર્યાં છે તે શાસ્ત્રીયતાના સાચા માર્ગે જાય છે એવો મારો અભિપ્રાય છે.....

મહારાજ સયાજીરાવ વિશ્વવિદ્યાલયના, ગુર્જર ગ્રંથમાલાના આ પહેલા પ્રકાશનને આવકાર આપતાં અને તેના સંપાદકને ધન્યવાદ આપતાં મને આનંદ થાય છે. આવી ગ્રંથમાલાને અવકાશ આપવા માટે ગુજરાતી ભાષાના અભ્યાસીઓ વાઘસ-ચાન્સેલર શ્રીમતી હંસાબહેનને અભિનંદન આપશે.”

વિખ્યાત સાહિત્યકાર શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ (સયાજી-વિજય’ તા. ૨૬મી માર્ચ ૧૯૫૩ના અંકમાં)—“વડોદરા રાજ્યની ‘પ્રાચીન કાવ્યમાલા’ની શ્રેણીની યાદ આપતી અને એ શ્રેણીના કાર્યકર્તાને વિસ્તાર આપતી ‘પ્રાચીન ગુર્જર ગ્રંથમાલા’ના પહેલા ગ્રંથ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલું ‘પદ્ધિશતક પ્રકરણ’ સંપાદનકાર્યનો એક ચરસ્વી નમૂનો બની રહ્યું છે.”

પ્રો. વિજયપ્રસાદ ર. ત્રિવેદી (અધ્યક્ષ, શ્રી. યુનીલાલ ગાંધી, વિદ્યાભવન, એમ. ટી. બી. કોલેજ, સુરત)—“સંપાદનની સમગ્ર પદ્ધતિ નમૂનેદાર છે..... ગ્રંથનો દેખાવ આકર્ષક છે, તેનું સંપાદન પ્રશંસાપાત્ર છે; અને તેનું લાભાર્થ સદ્વૃત્તિ અને સદ્ધર્મના શોધકને ઉપયોગી નીવડે તેમ છે.”

પ્રો. અનંતરાય મ. રાવળ (ગુજરાત કોલેજ, અમદાવાદ)—“આખી ભાષાના અભ્યાસીઓને ભાષાવિદાસના ઇતિહાસમાં ખૂટતા અંકોડા ખૂરા પાડતી

પ્રાચીન ગુજરાત ગ્રંથમાલાનાં પ્રકાશનો

૧. નેમિચન્દ્ર ભંડારી-વિરચિત ષષ્ટિશતક પ્રકરણ—ત્રણ બાલાવબોધ સહિત. એક જ પ્રાકૃત પ્રકરણગ્રન્થના પંદરમા-સોળમા શતક આસપાસ થયેલા ત્રણ ભૂતના ગુજરાતી ગદ્યાનુવાદો : પ્રસ્તાવના, પરિશિષ્ટો અને શબ્દકોશ સહિત. સંપાદક : ડૉ. ભોગીલાલ સાંડેસરા. પૃ. ૩૦ + ૧૬૩. મૂલ્ય પાંચ રૂપિયા.

૨. મહીરાજકૃત નલ-દમ્પતી રાસ—સં. ૧૬૪૧માં કર્તાના હસ્તાક્ષરોમાં લખાયેલી પ્રતિ અનુસાર. સંપાદક : ડૉ. ભોગીલાલ સાંડેસરા. પૃ. ૨૪ + ૧૭૪. મૂલ્ય રૂપિયા ૪=૨૫ નયા પૈસા.

૩. પ્રાચીન કાગુ-સંગ્રહ—વિક્રમના ચૌદમાથી અઠારમા શતક સુધી રચાયેલાં આઠત્રીસ કાગુ-કાવ્યોનો સમુચ્ચય; પ્રતિપરિચય અને કૃતિપરિચય, કાગુ-વિષયક અભ્યાસલેખ અને શબ્દકોશ સહિત. સંપાદક : ડૉ. ભોગીલાલ સાંડેસરા અને શ્રી. સોમાભાઈ પારેખ. પૃ. ૭૨ + ૨૬૦. મૂલ્ય આઠ રૂપિયા.

૪. વર્ણક-સમુચ્ચય, ભાગ ૧—મૂલ પાઠ : સાંસ્કૃતિક અને સાહિત્યિક ઇતિહાસ માટે મહત્વના પદ્યાનુકારી ગદ્ય-વર્ણકોનો સમુચ્ચય. સંપાદક : ડૉ. ભોગીલાલ સાંડેસરા. પૃ. ૧૨ + ૨૨૦. મૂલ્ય રૂપિયા ૭=૫૦ નયા પૈસા.

૫. ભાલણકૃત નલાખ્યાન—મધ્યકાલીન ગુજરાતીનાં લક્ષણો નળવતી શ્રદ્ધેય પ્રતિ અનુસાર પુનઃસંપાદન; પ્રસ્તાવના અને શબ્દકોશ સહિત. સંપાદક : પ્રો. કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી. પૃ. ૭૬ + ૧૭૬. મૂલ્ય આઠ રૂપિયા.

૬. ઉદયજાનકૃત વિક્રમચરિત્ર રાસ—વિક્રમવિષયક વાર્તા-ચક્રમાં મહત્વના અંકોડારૂપ, મધ્યકાલીન ગુજરાતીની એક પદ્યવારતા. સંપાદક : સ્વ. પ્રો. બલવંતરાય ક. ઠાકોર. પૃ. ૨૬ + ૬૮. મૂલ્ય બે રૂપિયા.

૭. ભાલણ : એક અધ્યયન—ભાલણના જીવન અને જીવનની, ઐતિહાસિક તેમ જ ભાષા-સાહિત્યવિષયક સાંગોપાંગ સમીક્ષા. લેખક : પ્રો. કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી. પૃ. ૧૮૬. મૂલ્ય રૂપિયા. ૪=૭૫ નયા પૈસા.

૮. વર્ણક-સમુચ્ચય, ભાગ ૨—સાંસ્કૃતિક અધ્યયન અને શબ્દસૂચિઓ. કર્તા : ડૉ. ભોગીલાલ સાંડેસરા અને ડૉ. રમણલાલ ના. મહેતા. પૃ. ૨૫૬. મૂલ્ય રૂપિયા ૮=૨૫ નયા પૈસા.

પ્રાપ્તિસ્થાન :

યુનિવર્સિટી પુસ્તકવેચાણ વિભાગ,

મહારાજ સયાજીરાવ યુનિવર્સિટી પ્રેસ,

રાજમહેલ દરવાજા પાસે, રાજમહેલ રોડ,

વડોદરા.